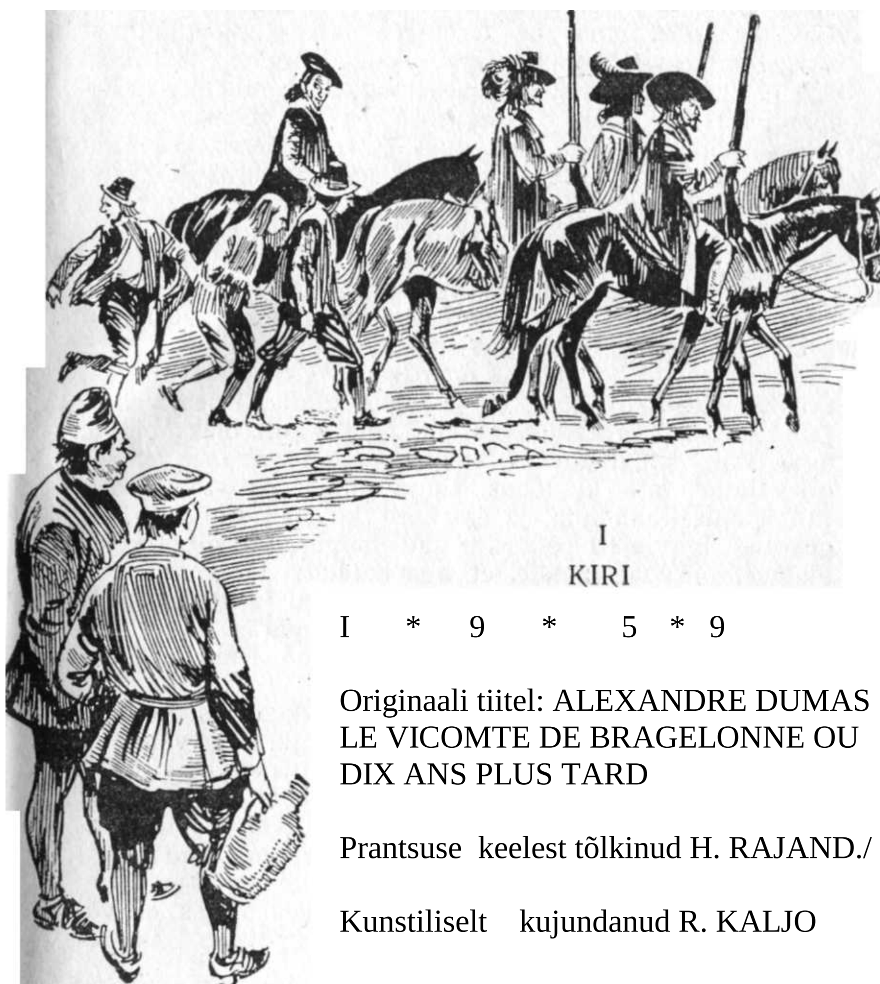
A.DUMAS_VIKONT de BRAGELONNE ehk KÜMME AASTAT HILJEM I KÖIDE

Järg romaanidele «Kolm musketäri» ja «Kakskümmend aastat hiljem»

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS ♦ TALLINN

I * 9 * 5 * 9

Originaali tiitel: ALEXANDRE DUMAS
LE VICOMTE DE BRAGELONNE OU
DIX ANS PLUS TARD

Prantsuse keelest tõlkinud H. RAJAND./

Kunstiliselt kujundanud R. KALJO

ESIMENE RAAMAT

I KIRI

Maikuu keskpaiku aastal 1660, kell üheksa hommikul, kui soe päike oli juba kuivatanud kaste Blois' lossi ümbritsevailt levkoi-peenardelt, sõitis väike ratsasalk, mis koosnes kolmest aadlikust ja kahest paažist, üle silla linna. Kaldapealsel jalutajad ei pööranud neile suuremat tähelepanu — liigutasid vaid mütsi kergitamiseks kätt ja kohe seejärel keelt, et öelda kõige puhtamas prantsuse keeles, mida Prantsusmaal üldse kuulda võib: «Näe, Monsieur tuleb jahilt tagasi.» Ja see oli kõik.

Sel ajal kui ratsanikud mööda järsku kallakut alt jõe äärest üles lossi juurde tõusid, lähenesid siiski mõned poesellid viimasele hobusele, kelle sadulanupu külge olid nokkapidi seotud mõned jahisaagiks saadud linnud.

Seda nähes avaldasid uudishimulikud talupoegliku otsekohesusega oma põlastust nii kesise jahisaagi puhul, ning kui nad olid omavahel arutades otsusele jõudnud, et varastamine on hoopis tulusam kui küttimine, pöördusid kõik jälle oma toimetuste juurde tagasi. Ainult üks uudishimulikest — paks punnispõseline ja rõõmsa näoga poiss — imestas ikka veel, miks küll Monsieur, kes tänu oma suurtele sissetulekutele võiks end kuninglikult lõbustada, lepib nii armetu ajaviitega.

«Kas sa ei tea siis,» vastati talle, «et Monsieur' peamiseks ajaviiteks ongi igavust tunda?»

Elurõõmus poiss kehitas õlgu ilmel, mis selgesti ütles: «Sel juhul olen küll parema meelega Paks Jean kui prints!» Ja igaüks asus taas oma töö juurde.

Monsieur ise aga jätkas oma teed nii nukral ja ühtlasi nii majesteetlikul näol, et ta oleks kindlasti pealtvaata-jais imetlust äratanud, kui tal neid ainult oleks olnud, aga Blois' kodanikud ei andestanud Monsieur'le, et see oli valinud tolle nii lõbusa linna kohaks, kus takistamatult igavusele anduda, ja iga kord, kui nad silmasid kõrgeaulist igavlejat, põikasid nad haigutades kõrvale või tõmbusid aknast eemale, et aga hoiduda nägemast seda kahvatut pikaksveninud uinutavat nägu ja seda ranget poosi. Kõrgestisündinud prints võis seepärast üsna kindel olla, et niipea kui ta nähtavale ilmub, leiab ta tänavad inimtühjad olevat.

Blois' kodanike poolt oli see aga hukkamõistetav aupakkumatus, sest Monsieur oli kuninga järel ja võib-olla isegi enne kuningat kõige suurem senjöör kogu riigis. Jumal oli lasknud tol ajal valitsevale Louis XIV-le osaks saada õnne sündida Louis XIII pojana, kuna aga Monsieur'] oli au olla Henri IV poeg. See eelistus, mida Gaston d'Orléans, kes oma õukonnaga asus endises Generaalstaatide palees, Blois' linna vastu üles näitas, oli või vähemalt oleks pidanud linnaelanikele olema suureks auks.

Ent printsi saatus oli juba kord selline, et ta kõikjal, kus ta rahva tähelepanu enesele tõmbas, vaid üsna vähesel määral imetlust äratas. Harjumusest oli prints lõpuks oma osaga leppinud.

Sellest võib-olla tekkiski ta näole igavalt-rahulik ilme. Monsieur' elus oli olnud aeg, kus ta väga innukalt tegutses. Ei ole võimalik lasta tosinal oma parimaist sõpradest

pead maha raiuda, ilma et sellega sekeldamist ei oleks. Aga kuna Mazarini võimuletulekust peale enam päid maha ei raiutud, jäi Monsieur tegevuseta ja see mõjutas ta hingelist olukorda.

Vaese printsi elu oli niisiis väga nukker. Pärast väikest hommikust jahiretke Beuvroni lähedal või Chiverny metsas läks prints üle Loire'i, et einetada Chambord'is kas isukalt või isutult, ja Blois' linn ei kuulnud kuni järgmise jahini oma suveräänist ja isandast mitte kõige vähematki.

Niisugune oli lugu igavusega extra muros1; mis puutub igavlemisse intra muros2, siis anname sellest lugejale pildi, kui ta suvatseb koos meiega järgneda ratsasalgale ja ronida kallakust üles Generaalstaatide palee majesteetliku värava ette.

Monsieur ratsutas väikesel traavlil, kes kandis suurt punasest sametist flandria sadulat saapakujuliste jalustega. Hobune oli kõrb. Monsieur'] oli kirsspunasest same-tist kuub, mis sulas ühte samasugust värvitooni mantliga ja hobuse varustusega. Selle punase ansambli järgi võiski printsi eraldada ta kahest saatjast, kellest üks kandis lillat, teine rohelist ülikonda. Vasakpoolne, kes oli riietatud lillasse, oli talliülem, parempoolne, roheline, oli pea-jäägermeister.

Üks paažidest kandis kepil kaht jahikulli, teine jahi-pasunat, mida ta lossist kahekümne sammu kaugusele jõudes loiult puhus. Kõik, kes seda loidu printsi ümbritsesid, tegid kõike, mis neil tuli teha, äärmise loidusega.

Selle märguande peale tõttasid kaheksa valvurit, kes nelinurkses lossiõues päikese käes logelesid, haarama oma hellebarde, ja Monsieur sõitis pühalikult lossi sisse.

Niipea kui ta võlvi alla kadus, läksid laiali ka need kolm või neli logelejat, kes sadula külge riputatud linde vahtides ja nähtut omavahel kommenteerides olid ratsasalga kannul üles lossi juurde roninud. Pärast nende lahkumist jäid tänav, väljak ja lossiõu jälle endiselt tühjaks.

Monsieur hüppas sõnagi lausumata sadulast ja läks oma ruumidesse, kus toapoiss tal rõivaid vahetas. Kuna Mada-me polnud veel saatnud korraldusi eineks, laskus Monsieur lamamistoolile ja uinus sügavasti, nagu oleks kell olnud üksteist õhtul.

5

Kaheksa lossivahti, kes teadsid, et selleks päevaks on nende ülesanded täidetud, heitsid päikese kätte kivipinkidele pikali. Tallipoisid kadusid oma hobustega tallide poole, ja kui poleks olnud rõõmsaid linnukesi, kes sahistasid valjusti säutsudes lillepuhmastes, oleks võinud arvata, et kogu loss magab nagu Monsieur'gi.

Äkki kõlas keset seda nii ranget vaikust erutatud naerupuhang — nii vali, et mõned pingil konutavad héllebardi-mehed ühe silma avasid.

Naerupahvak kostis ühest lossiaknast, mida sel tunnil valgustas päike, kullates seda tumedate korstnavarjude vahel, mis enne keskpäeva seintele langevad.

Akna all oli väike taotud raudvõrega rõdu, kus seisis pott punaseid levkoisid, teine pott aednurmenukkudega ja kolmandas habras roosipuu, mille imekauni rohelist tooni lehestiku taustal paistsid punased pungad, mis kuulutasid ette õite puhkemist.

Toas, mida see aken valgustas, seisis vana lillelise haar-iemi vaibaga kaetud neljakandiline laud. Keset lauda asetses pikakaelaline vaas iiriste ja maikellukestega; laua kummaski otsas istus noor tütarlaps.

Nende kahe lapse käitumine äratas imestust: neid oleks kergesti võinud pidada plehkupistnud kloostrikasvandikeks. Üks tütarlastest, küünarnukid lauale toetatud ja sulg käes, vedas tähti ilusale hollandi paberile. Teine aga oli põlvili toolile roninud, kummardudes üle toolileeni kaugele laua kohale, ja jälgis kirja kirjutavat sõbratari. Siit tõusidki need tuhat hüüatust, tuhat naljatust ja tuhat naeruhoogu, milledest üks oli eriti kärarikas, nii et ehmatas linde lillepuhmastes ja häiris Monsieur' ihukaitsjate uinakut.

Kuna me kord juba oleme hakanud maalima portreesid, siis loodame, et lepitakse, kui esitame veel need kaks, mis on viimased selles peatükis.

Neiu, kes rinnutas loolileenil, neist kahest kärarikkam ja lõbusam, oli kaheksateistkümne- kuni kahekümneaastane kaunitar, tõmmu jumega brünett, kelle

---

[1] Väljaspool müüre (ladina k.).
[2] Müüride vahel (ladina k.).

tugevate kulmude all särasid rõõmsad silmad ja kelle korallpunaste huulte vahelt pärlendasid helmestena imeilusad hambad.

Iga liigutuse puhul vahetus ilme ta näol. Neiu ei elanud, vaid kees.

Teine, see, kes kirjutas, vaatles oma tormitsevat sõbratari rahulike siniste silmadega, mis olid niisama puhtad kui taevas tol päeval. Ta suurepärase maitsega kähardatud

6

tuhkblondid juuksed langesid siidiste rullidena pärlmutrikarva põskedele. Paberil liikuv käsi oli peen, ent selle kõhnus reetis, et tütarlaps on veel väga noor. Oma sõbratari iga naerupahvaku puhul kergitas ta nagu pahandatult oma õrna poeetilise joonega valgeid õlgu, kus aga samuti puudus jõu ja täidluse veetlus, mis jättis soovida käte juureski.

«Montalais! Montalais!» ütles ta lõpuks pehmel, hellitaval häälel, mis kõlas nagu lauluviis. «Te naerate liiga valjusti, naerate nagu mees. Te ei ärata üksnes härrade ihukaitsjate tähelepanu, vaid te ei kuule ka Madamex kella, kui Madame peaks helistama.»

Neiu, kelle nimi oli Montalais, et jätnud selle manitsuse peale ei naeru ega žestikuleerimist. Ta vastas ainult:

«Louise, mu kallis, te ei kõnele otsekoheselt. Teate ju väga hästi, et härrad ihukaitsjad, nagu teie neid nimetate, on parajasti uinumas ja neid ei ärataks isegi kahuripauk. Ja te teate väga hästi, et Madame'"], kella on kuulda Blois' sillalegi; seega kuulen ma kindlasti, kui teenistus mind Madame’i juurde kutsub. Teid pahandab hoopis see, et naeran siis, kui teie kirja kirjutate. Te kardate, et teie ema, proua de Saint-Remy võib siia tulla, nagu ta seda mõnikord teeb, kui me liiga kõvasti naerame, ja et ta võib teid tabada ning märgata seda hiiglasuurt paberilehte, kuhu te veerand tunni jooksul pole jõudnud kirjutada muud kui vaid: «Härra Raoul». Ja te tegite hästi, sest pärast sõnu «Härra Raoul», võib kergesti lisada veel palju teisi, — nii tähendusrikkaid ja sütitavaid, et teie armas ema proua de Saint-Remy võib neist täie õigusega lausa põlema minna. Noh, öelge, kas pole mul õigus?»

Ja Montalais puhkes veelgi heledamini naerma ning muutus veelgi pealetükkivamaks.

Blond neiu kaotas lõplikult kannatuse. Ta rebis katki paberilehe, millel ilusa käekirjaga tõepoolest seisid sõnad «Härra Raoul», kortsutas selle värisevate-sõrmedega kokku ja viskas aknast välja'.

«Nonoo!» ütles preili de Montalais. «Vaata aga vaata, kui vihaseks saab meie väike lambake, meie Jeesuslaps, meie tuvike. Ärge kartke, Louise, proua de Saint-Remy ei tule siia, ja kui ta tulekski, siis, teate ju, mul on teravad kõrvad. Ja pealegi, pole midagi lubamatut selles, kui kirjutatakse vanale sõbrale, keda tuntakse juba kaksteist aastat, eriti veel, kui alustatakse kirja sõnadega «Härra Raoul»!»

7

«Hea küll, ma ei kirjutagi talle,» vastas neiu.

«Oh, siis on Montalais oma karistuse kätte saanud!» hüüdis tumedapäine pilkaja ikka veel naerdes. «Pole viga, siin on uus leht, lõpetame kähku oma sõnumi. Hüva. Oh, kell kõlisebki! Mis sellest! Madame ootab või ajab täna hommikul ilma oma esimese kojaneitsita läbi!»

Kell helises tõepoolest. See kuulutas, et Madame on lõpetanud tualeti ja ootab Monsieur'â, et see tuleks ja ta söögisaali viiks.

Kui see formaalsus oli suure tseremooniaga täidetud, sõid abikaasad hommikueinet ja lahkusid teineteisest kuni lõunasöögini, mis toimus muutumatu täpsusega kell kaks.

Kellahelina peale avanes lossi köögipoolel, mis asus õue vasakus servas, uks, kust üksteise järel välja marssisid kaks ülemteenrit ja nende järel kaheksa kokapoissi, kes kandsid suurt kanderaami, millel seisid kellukesekujuliste hõbekaantega kaetud road.

Üks ülemteenritest, kes näis olevat tiitli poolest esimene, puudutas vaikselt kepikesega üht ihukaitsjat, kes norskas pingil. Ta oli isegi nii lahke, et surus unest uimasele mehele kätte ta hellebardi, mis oli toetatud samasse kõrvale seina najale. Seejärel saatis sõdur midagi küsimata Monsieur' lõuna söögisaali. Kõige ees sammusid paaž ja kaks ülemteenrit.

Kõikjal, kust lõunasöök läbi kanti, andsid tunnimehed relvaga au.

Preili de Montalais ja tema sõbratar jälgisid oma aknast seda tseremooniat, millega nad küll pidid harjunud olema. Nad vaatasid seda mitte niivõrd uudishimust kui soovist olla kindlad, et neil pole segamist karta. Ja kui kokapoisid, ihukaitsjad, paažid ja ülemteenrid olid möödunud, asusid nad uuesti laua taha. Päike, mis oli akna raamistuses hetkeks valgustanud nende veetlevaid nägusid, kuldas jällegi ainult punaseid levkoisid, aednurmenukke ja roosipuud.

«Tühja kah,» ütles Montalais, asudes jälle oma kohale, «Madame võib ilma minutagi einetada.»

«Oh, Montalais, te saate karistada,» vastas teine neiu tasakesi oma toolile istudes.

«Karistada! Muidugi sellega, et mind ei võeta kaasa jalutuskäigule! Just sellist karistust ma ihkangi. Sõita välja suures tõllas, kõlkuda uksel, kolistada kiira-käära mööda rooplikke teid üks ljöö tunnis; seejärel mööduda lossi vasakust tiivast, kus asub Maria di Medici aken,

8

mille puhul Madame ei jäta kunagi ütlemata: «Uskumatu, et kuninganna Maria siitkaudu põgenes! Neljakümne seitsme jala kõrguselt!. .. Ema, kaks printsi ja kolm printsessi!» Kui seda peetakse ajaviiteks, siis soovin, et mind karistataks iga päev, eriti kui ma karistuseks pean jääma teie juurde ja kirjutama nii huvitavaid kirju kui see, mida me praegu kirjutame.» «Montalais! Montalais! peame täitma oma kohustusi.» «Teil on sellest hea rääkida, mu kallis, teile on ju selles õukonnas jäetud vabadus. Olete ainus, kes naudib selle hüvesid, kandmata kohustusi. Olete Madame'\ silmis tähtsam kojaneitsi kui mina, sest ta kannab oma õrnad tunded teie kasuisa vastu teile üle. Ja nii asusite te sellesse kurba majja, nagu linnuke tollesse lossitorni,. hingate siinset õhku, nopite lilli ja nokite teri, ilma et teil oleks vaja täita vähimaidki ülesandeid ja kannatada pisemaidki ebameeldivusi. Ja teie tulete mulle rääkima kohusetäitmi-sest! Millised siis õieti on need teie kohustused, mu nägus logeleja, kui mitte kirjutada tollele ilusale Raoulile? Ja ikkagi veel ei paista, et te talle kirjutaksite; mulle tundub, et te jätate oma kohustused pisut hooletusse.»

Louise manas näole tõsise ilme, toetas lõua käele ja ütles toonil, mis oli täis siirust:

«Heitke mulle pealegi ette kerget elu,» sõnas ta. «Te ei mõtle seda ometi tõsiselt? Teid ootab suur tulevik, kuna kuulute õukonda. Kui kuningas abiellub, kutsub ta Monsieur' enda juurde. Te näete siis säravaid pidusid, näete kuningat, kes olevat nii ilus ja nii veetlev.»

«Ja peaasi, ma näen Raouli, kes kuulub härra printsi kaaskonda,» lisas Montalais kavalalt. «Vaene Raoul!» ohkas Louise.

«Praegu on paras aeg talle kirjutada, mu kaunike. Noh, teeme jälle algust selle kuulsa «Härra Raouliga», mis ilutses tollel paberilehel, mille te katki karistasite.»

Ja ta ulatas Louise'ile sule ning julgustas võluva naeratusega kätt, mis kirjutas nobedasti ülalmainitud sõnad.

«Ja edasi?» küsis noorem neiu.

«Edasi kirjutage sellest, mida mõtlete, Louise,» vastas Montalais.

«Kas te olete kindel, et ma üldse millelegi mõtlen?»
«Te mõtlete k e 11 e 1 e g i, ja see on sama hea, või koguni veel hullemgi.»
9
«Arvate nii, Montalais?»
«Louise, Louise, teie sinised silmad on sügavad nagu tneri, mida ma möödunud aastal Boulogne'is nägin. Ei, ma eksin, meri on petlik, teie silmad aga on nagu sinitaevas kõrgel meie pea kohal.»
«Kui te nii hästi oskate minu silmist lugeda, Montalais, öelge siis, mis ma mõtlen.»
«Esiteks ei mõtle te mitte «härra Raoul», vaid «mu armas Raoul».»
«Oh!»
«Ei maksa selle väikese asja pärast punastada. Me alustame nii: «Mu armas Raoul, te anute mind, et kirjutaksin teile Pariisi, kust te ei saa lahkuda, sest teenite härra printsi. Peate seal küll hirmsat igavust tundma, et otsite meelelahutust, meenutades üht provintsineidu . . .»»
Louise tõusis kiiresti üles.
«Ei, Montalais,» ütles ta naeratades, «ma ei mõtle hoopiski seda. Näete, mis ma mõtlen.»
Ja ta võttis julgelt sule ning kirjutas kindlal käel järgmised read:
«Oleksin olnud väga õnnetu, kui teie palve saada minult midagi mälestuseks oleks olnud vähem tungiv. Siin kõneleb mulle kõik meie ilusaist lapsepõlveaastaist, mis nii kiirelt mööda lendasid, mis põgenesid nii märkamatult, ja miski ei suuda minu südamest nende võlu kustutada.»
Montalais, kes jälgis paberil libisevat sulge ja veeris temale tagurpidi seisvaid sõnu. sedamööda, kuidas sõbratar neid kirja pani, katkestas teda käsi plaksutades.
«Kas sa näed!» hüüdis ta. «Siin on siirust, siin on südant, siin on stiili! Näidake neile pariislastele, mu armas, et Blois on kauni keele kodulinn.»
«Ta teab,» vastas neiu, «et minule oli Blois paradiisiks.»
«Seda ma tahtsingi öelda, ja teie räägite nagu ingel.»
«Ma lõpetan kirja, Montalais.» '
Ja neiu jätkaski:
«Ütlete, et mõtlete minu peale, härra Raoul. Ma tänan teid selle eest. Ent see ei üllata mind, sest ma tean, kui palju kordi on rneie südamed kõrvuti tuksunud.»
«Ohoo!» hüüdis Montalais. «Vaadake ette, mu talleke, te jätate okstele villatutte ja ümbruses pn hunte hulkumas.»
Louise pidi parajasti vastama, kui lossivärava võlvi alt kostis hobuse kabjaplaginat.
10
«Mis see siis on?» imestas Montalais aknale lähenedes. «Tõesõna, küll on ilus rüütel!»
«Oh Raoul!» hüüatas Louise, kes oli teinud sama liigutuse mis tema sõbratargi, ja vajus nüüd täiesti kahvatult ning värisedes oma lõpetamata jäänud kirja ette.
«Ausõna, on see aga osav armastaja,» huudis Montalais, «küll ta tuleb alles parajal hetkel!»
«Tulge aknalt ära, tulge ära, ma palun teid,» sosistas Louise.
«Miks? Ta ei tunne ju mind. Laske ma vaatan, mis teda õieti siia tõi.»
11

II KULLER

Preili de Montalais'l oli õigus: noor rüütel oli tõesti kauni välimusega.

See oli pikk sale kahekümne nelja kuni kahekümne viie aastane noormees, kes suurepäraselt oskas kanda tolle ajastu toredat sõjaväevormi. Suurtes, laiade säärtega saabastes jalad olid nii väikesed, et kui preili de Montalais oleks rõivastunud meheks, poleks sellised teda igatahes mitte reetnud. Kauni tundliku käega peatas ta hobuse keset hoovi ja võttis peast pikkade sulgedega ehitud kübara, mis varjas ta tõsist ning lapselikku nägu.

Hobusekabjaplagin äratas ihukaitsjad, kes kargasid kiiruga jalule.

Noormees ootas, kuni üks neist talle lähenes, kummardus siis ja ütles kõlaval häälel, mis kostis selgesti aknani, kus end varjasid kaks neidu:

«Sõnum Tema Kuninglikule Kõrgusele.»

«Ahaa!» hüüdis kaardiväelane. «Härra ohvitser, toodi sõnum!»

Kuid see tubli sõdur teadis väga hästi, et pole loota ühegi ohvitseri tulekut, kuna ainus, kes oleks võinud nähtavale ilmuda, elas lossi teises otsas väikeses korteris, mille aknad olid aia poole. Seepärast tõttaski ta lisama:

«Härra aadlik, ohvitser on ringkäigul, aga tema äraolekul teatatakse teie saabumisest ülemteenrile härra de Saint-Remyle.»

«Härra de Saint-Remyle!» kordas noor rüütel kergelt punastades.

«Kas tunnete teda?»

«Jah. Palun öelge talle, et minu saabumisest võimalikult pea Tema Kõrgusele teatataks.»

«Paistab, et see on pakiline asi,» pomises kaardiväelane nagu iseenesele, lootes aga siiski mingit vastust saada.

Kuller noogutas pead.

«Sel juhul lähen ise ülemteenri juurde,» jätkas kaardiväelane.

Noormees hüppas sadulast, kuna ümberseisvad sõdurid jälgisid uudishimulikult toredat hobust, kes noore rüütli kohale oli ,tponud. Teatama läinud kaardiväelane pöördus tagasi, küsides:

«Vabandust, härra aadlik, teie nimi, palun?»

12

«Vikont de Bragelonne, tulen Tema Kõrguse härra prints de Conde ülesandel.»

Sõdur tervitas aupaklikult, ja otsekui oleks Rocroi ja Lensi võitja nimi talle tiivad andnud, jooksis kergejalgselt välistrepist üles lossi eesruumidesse.

Härra de Bragelonne ei jõudnud veel oma hobust trepi-võre külge siduda, kui juba härra de Saint-Remy hingetult kohale jooksis, toetades ühe käega oma suurt kõhtu ja kündes teisega õhku, nagu kalamees künnab oma mõlaga veevooge.

«Oh, härra vikont, teie Blois's!» hüüdis ta. «On see alles ime! Tervist, härra Raoul, tervist.»

«Minu sügavaim lugupidamine, härra de Saint-Remy.»

«Küll proua de La Vall. . . Tahan öelda, et küll proua de Saint-Remy alles rõõmustab teid nähes! Kuid tulge nüüd. Tema Kuninglik Kõrgus einetab parajasti. Kas peab teda tingimata segama? Kas asi on nii tõsine?»

«Jah ja ei, härra de Saint-Remy. Väikseimgi hilinemine võib Tema Kuninglikule Kõrgusele ebameeldivusi valmistada.»

«Kui asi nii on, siis astume käsust üle, härra vikont. Tulge. Muide, Monsieur on täna suurepärases meeleolus. Ja pealegi toote te ju uudiseid, eks ole?»

«Suuri uudiseid, härra de Saint-Remy.»

«Ja ma loodan, et häid.»

«Haruldaselt häid.»

«Tulge siis ruttu, tulge ruttu!» hüüdis mehike, end käigul kiiresti kohendades.

Raoul järgnes talle, kübar käes, olles pisut ehmunud pidulikust mürast, mida tekitasid ta kannused lossi tohutu suurte saalide parkettpõrandal.

Niipea kui ta oli hoonesse kadunud, ilmusid mõlemad neiud jälle õueaknale, reetes äreva sosinaga oma erutust. Varsti jõudsid nad nähtavasti mingile otsusele, sest üks neist kadus aknalt. See oli brünett. Teine jäi lilledesse peitunult palkonivõre taha seisma ja piilus taimevarte vahelt välistrepile, kustkaudu härra de Bragelonne oli lossi läinud.

Nii paljude uudishimulike tähelepanu objekt ise aga sammus ülemteenri kannul edasi. Kiirete sammude kõma, veinide ja roogade lõhn ning kristalli ja toidunõude kõlin teatasid talle, et ta on eesmärgile jõudmas.

Söögisaali eesruumi kogunenud paažid, teenrid ja

ohvitserid võtsid uustulnuka vastu siin maal juba kõnekäänuliseks muutunud viisakusega. Mõned tundsid Raouli ja peaaegu kõik teadsid, et ta tuleb Pariisist. Näis isegi, et ta saabumine katkestas hetkeks teenimise laua ääres.

Igatahes pöördus üks paaž, kes parajasti Tema Kõrgusele veini kallas, kõrvalruumist kannustekõlinat kuuldes lapsikult ümber, märkamata, et jätkab kallamist, ent mitte printsi klaasi, vaid laudlinale.

Madame, kes polnud nii süvenenud oma tegevusse kui. ta kõrgestisündinud abikaasa, märkas paaži hajameelsust

«Nonoh!» ütles ta.

«Nonoh!» kordas Monsieur. «Mis siin lahti on?»

Härra de Saint-Remy, kes pea ukse vahelt sisse pistis, kasutas juhust.

«Miks mind segatakse?» küsis Gaston, tõstes endale ette paksu lõigu ühest kõige suuremast lõhekalast, mis iial on Loire'i mööda üles ujunud, et lasta end Paimbeufi ja Saint-Nazaire'i vahel kinni püüda.

«Pariisist saabus kuller. Aga oodaku ta, kuni Monsenjöör on hommikueine lõpetanud, meil on ju aega.»

«Pariisist!» hüüatas prints, pillates oma kahvli. «Te ütlete — kuller Pariisist! Ja kelle ülesandel see kuller tuleb?»

«Ta tuleb härra printsi juurest,» kiirustas ülemteener teatama.

Nagu teada, nimetati nõnda härra de Conded.

«Kuller härra printsi juurest!» kordas Gaston rahutusega, mis ei jäänud märkamatuks ühelegi juuresviibijaist ja mis seega üldist uudishimu kahekordistas.

Monsieur voib-olla uskus hetkeks, et on tagasi pöördunud nood õndsad vandenõude ajad, kus igakordne ukse avamine ja sulgemine teda erutas, kus igas kirjas võis peituda riiklik saladus, kus iga sõnum oli seoses mõne väga musta ja väga keerulise intriigiga. Härra printsi suur nimi lehvis Blois' lossi võlvide all, kasvades tohutult nagu viirastus.

Monsieur tõukas oma taldriku, eemale.

«Kas lasen sõnumitoojal oodata?» küsis härra de Saint-Remy.

Gaston sai Madame’i silmapilgutusest julgust ja vastas:

«Ei, otse vastupidi, laske tal otsekohe sisse astuda. Muide, kes ta on?»

«Üks siinsest ümbrusest pärinev aadlik, härra vikont de Bragelonne.»

«Ahaa, väga hea. Paluge ta sisse, Saint-Remy, paluge ta sisse.»

Niipea kui ta oli lausunud need sõnad oma tavalisel tõsiseL häälel, vaatas ta mingil erilisel viisil teenijaskonda, ja kõik — paažid, ohvitserid ja talliülemad — jätsid oma servietid, noad ja peekrid ning taganesid kiiruga ja korratult järgmisse ruumi.

See väike armee jagunes spaleeriks Raouli ees, kes härra de Saint-Remy kannul söögisaali astus.
Lühikest üksindushetke, mis tekkis pärast teenijaskonna lahkumist, kasutas Monsenjöör selleks, et manada näole diplomaatilist ilmet. Ta ei pööranud pead ja ootas, kuni ülemteener kulleri otse tema ette juhtis.
Raoul peatus laua otsas, jäädes nii Monsieur' ja Madame'! vahele. Siit tegi ta sügava kummarduse Monsieur'le, niisama alandlikult tervitas ta ka Madame'i, ajas end siis. sirgu ja jäi ootama, et Monsieur tema poole pöörduks.
Prints aga ootas, kuni uksed kindlalt suleti. Ta ei tahtnud selja taha vaadata, et selles veenduda — see poleks olnud väärikas —, ent ta teritas kõrvu, kuulatades ukseluku klõpsatust, mis tõotas vähemalt näilist julgeolekut Kui uks oli suletud, tõstis Monsieur pilgu vikont de Bragelonne'ile ja ütles:
«Tulete nähtavasti Pariisist, härra?»
«Otse sealt, Monsenjöör.»
«Kuidas tunneb end kuningas?»
«Tema Majesteedi tervis on suurepärane.»
«Ja kuninganna?»
«Tema Majesteet kuninga ema kannatab endiselt rinna-haiguse all, kuid viimase kuu jooksul läheb tal siiski paremini.»
«Mulle kõneldi, nagu tuleksite teie härra printsi ülesandel. See oli kindlasti eksitus?»
«Ei, Monsenjöör: härra prints tegi mulle ülesandeks Teie Kuninglikule Kõrgusele edasi anda see kiri ja jääda ootama vastust.»
Raouli häiris pisut see külm ja kartlik vastuvõtt ning ta hääl madaldus märkamatult.
Prints unustas, et ta ise oligi kogu selle müsteeriumi põhjuseks, ning teda haaras hirm.
Karmi nägu tehes võttis ta Condé printsi kirja, murdis
15
pitseri, nagu oleks tegemist mingi kahtlase pakiga, ja pöördus kõrvale, et keegi ei saaks jälgida ta näoilme muutumist.
Madame jälgis peaaegu niisama suure erutusega oma kõrgeaulise abikaasa kõiki liigutusi.
Raoul, kes tundis teatud kergendust lossiperemeeste tähelepanu teisalepöördumisest, seisis ja silmitses ükskõiksel näol avatud aknast paistvat aeda ja seal leiduvaid skulptuure.
«Ah, milline meeldiv üllatus!» hüüdis Monsieur äkki säravalt naeratades. «Kui võluv kiri härra printsilt! Lugege, Madame!»
Laud oli liiga lai, et printsi käsi oleks ulatunud printsessi kätt puudutama. Raoul tõttas neile vahendajaks, tehes seda veetlevusega, mis võlus printsessi ja tõi vikontile tasuks meelitava tänuavalduse.
«Kirja sisu on teile kahtlemata teada?» küsis Gaston Raoulilt.
«Jah, Monsenjöör; härra prints andis sõnumi mulle algul suuliselt, siis aga mõtles ümber ja võttis sule.»
«Käekiri on ilus,» sõnas Madame, «aga ma ei oska seda siiski lugeda.»
«Palun, ehk loeksite Madame'ile ette, härra de Bragelonne,» sõnas hertsog.
«Jah, lugege, palun teid, härra.»
Raoul hakkas lugema ja ka Monsieur jälgis seda uuesti suurima tähelepanuga. Kiri oli järgmine:
«Monsenjöör,

Kuningas sõidab piirile; olete arvatavasti kuulnud, et kuninga abielu on sõlmimisel. Kuningas tegi mulle seda au ja nimetas minu selleks reisiks oma kortermeistriks. Kuna ma tean, millist rõõmu valmistaks Tema Majesteedile veeta üks päev Blois's, julgen paluda Teie Kuninglikult Kõrguselt luba, et ma tema lossile oma kriidi-märgi teeksin. Kui aga see palve mingil ootamatul põhjusel Teie Kuninglikule Kõrgusele kuidagi peaks ebameeldivusi valmistama, siis palun teda sellest mulle teatada kulleriga, kes selle kirja toob ja kes on minu kaaskonda kuuluv aadlik, härra vikont de Bragelonne. Minu reisikava sõltub Teie Kuningliku Kõrguse otsusest, sest Blois' tuleks siis asendada Vendôme'i või Romorantiniga. Julgen loota, et Teie Kuninglik Kõrgus mõistab õigesti minu palvet, mis väljendab minu piiritut ustavust ja mu soovi olla temale meele järeie.»

16

«Miski ei või meile suuremat rõõmu valmistada,» ütles Madame, kes oli kirja lugemise ajal rohkem kui üks kord oma abikaasalt pilguga nõu küsinud. «Kuningas tuleb siia!» hüüatas ta võib-olla pisut valjemini kui saladuse hoidmiseks vaja oleks olnud.

«Härra,» ütles Tema Kõrgus omakorda, «tänage härra prints de Conde'd, andke talle edasi minu suurim tänu rõõmu eest, mis ta mulle valmistab.»

Raoul kummardas.

«Millal Tema Majesteet saabub?» jätkas prints. «Monsenjöör, tõenäoliselt saabub kuningas täna õhtul.»

17

«Ent kuidas oleks siis teada saadud minu vastusest juhul, kui see oleks olnud eitav?»

«Monsenjöör, mulle oli tehtud ülesandeks pöörduda nii kiiresti kui võimalik Beaugencysse, et anda sõnum edasi kullerile, kes omakorda pidi selle edasi andma härra printsile.»

«Tähendab, Tema Majesteet on siis Orleans'is?»

«Lähemal, Monsenjöör. Tema Majesteet peaks just praegusel hetkel jõudma Meung'i.»

«Kas õukond saadab teda?»

«Jah, Monsenjöör.»

«Muide, ma unustasin küsida teilt teateid kardinali kohta.»

«Tema Eminents näib olevat parima tervise juures, Monsenjöör.»

«Ta õetütred kahtlemata saadavad teda?»

«Ei, Monsenjöör. Tema Eminents andis preilidele Mancinidele käsu sõita Brouage'i. Nad sõidavad mööda Loire'i vasakut kallast, õukond aga liigub mööda paremat kal-last.»

«Kuidas! Kas preili Marie de Mancini on õukonna juurest lahkunud?» imestas Monsieur, kelle reserveeritud olek hakkas kaduma.

«Eriti just preili Marie de Mancini,» vastas Raoul diskreetselt.

Printsi kahvatuil palgeil lehvis põgus naeratus, märkamatu mälestus ta kunagisest õelast intrigandivaimust.

«Tänan, härra de Bragelonne,» ütles Monsieur. «Arvatavasti ei soovi te küll härra printsile edasi anda seda, mis ma tahaksin teile ülesandeks teha, — nimelt kinnitada talle, et ta kuller jättis minule väga hea mulje. Ent küllap ütlen talle seda ise.»

Raoul kummardas, et tänada Monsieur'd au eest, mida see. temale osutas.

Monsieur andis Madame'ile märku ja see helistas kella, mis seisis ta paremal käel.

Otsekohe astus sisse härra de Saint-Remy ja ruum täitus inimestest.

«Härrad,» ütles prints, «Tema Majesteet teeb mulle seda au ja veedab ühe päeva Blois's. Ma loodan, et kuningas, minu vennapoeg, ei tarvitse kahetseda soosingut, mida ta mu majale üles näitab.»

«Elagu kuningas!» kisendasid fanaatilise vaimustusega

18

kõik kohalviibivad ametikandjad ja härra de Saint-Remy veel kõige valjemini.

Gaston langetas sünges nukruses pea. Kogu oma eluõli ta pidanud kuulma ja taluma hüüdu: «Elagu kuningas!», mis aga polnud määratud temale. Juba hulk aega polnud ta seda enam kuulnud ja ta kõrvad olid sellest puhata saanud, aga nüüd heitis uus, noorem, elujõulisem ja hiilgavam kuningas ning tema võim talle veel valusama väljakutse kui kunagi varem.

Madame mõistis selle kartliku ja hämara südame kannatusi. Ta tõusis lauast, Monsieur järgnes masinlikult tema eeskujule ja kogu see väike õukond kogunes mesipuuna sumisedes Raouli ümber, et teda küsitleda.

Madame nägi seda ja kutsus härra de Saint-Remy enda juurde.

«Praegu pole aeg lobisemiseks, vaid tööks,» ütles ta pahase perenaise toonil.

Härra de Saint-Remy kiirustas hajutama ringi, mille ametikandjad olid Raouli ümber moodustanud, nii et viimane eestuppa pääses.

«Loodan, et selle aadliku eest hoolitsetakse,» lisas Madame, pöördudes härra de Saint-Remy poole.

Otsekohe tõttas mehike Raoulile järele.

«Madame tegi meile ülesandeks pakkuda teile kehakinnitust,» sõnas ta, «ja lossis leidub teile sobivaid ruume.»

«Tänan, härra de Saint-Remy,» vastas Bragelonne, «kuid te teate, kui hooletusse ma olen jätnud kohustused oma isa, härra krahvi vastu.»

«Teil on õigus, teil on õigus, härra Raoul, palun teid, andke talle siis ühtlasi edasi minu kõige alandlikum lugupidamine.»

Lõpuks sai Raoul vanast aadlikust lahti ja asus jälle teele.

Kui ta hobust valjaidpidi järel talutades väravavõlvi alt läbi sammus, hüüdis teda hämarast trepikojast kellegi hääl:

«Härra Raoul!»

Noormees pöördus üllatunult ümber ja märkas noort tumedapäist neidu, kes surus sõrme huulile ning ulatas talle käe.

Neiu oli talle võõras.

III KOHTUMINE

Raoul astus paar sammu neiu poole, kes teda sel kombel hõikas.

«Aga minu hobune, proua?» küsis ta. «Ärge selle, pärast muretsege! Tulge. Eesõues on varju-alune, siduge.oma hobune sinna kinni ja tulge ruttu.»

«Kuulan sõna, proua.»

Selle soovituse järgi toimides ei kulutanud Raoul üle nelja minuti. Ta tuli tagasi väikese ukse juurde, kus ta salapärane juht teda juba ootaski, seistes hämara keerdtrepi esimesel astmel.

«On teil julgust mulle järgneda, härra rändrüütel?» küsis neiu, naerdes hetkelise kõhkluse üle, mida Raoul oli lasknud välja paista.

Vastuseks sööstis noormees neiu kannul pimedale trepile. Nii ronisid nad kolm'korrust ülespoole, neiu ees, Raoul järel. Käsipuud otsides puudutas noormehe käsi siidkleiti, mis kahises vastu trepikoja seinu: Iga. kord, kui

20

Raoul komistas, hüüatas neiu rangelt: «Tsss! tasa!»;ja ulatas talle pehme lõhnava käe.

«Nii võiks väsimust tundmata ronida kas või lossitorni kõige kõrgemasse kambrisse,» arvas Raoul.

«Näib, härra, et te olete väga uudishimulik, väga väsinud ja väga rahutu. Kuid rahustuge, olemegi päral.»

Neiu avas äkki ukse ja järsku voolas hele valgus trepi-platvormile, kus seisis Raoul, hoides käsipuust kinni.

Neiu läks üha edasi, Raoul järgnes talle. Lõpuks astusid mõlemad mingisse ruumi.

Niipea kui ta oli tuppa jõudnud, kuulis ta valju karjatust, pöördus ümber ja märkas endast kahe sammu kaugusel sedasama kaunist blondjuukselist ja sinisilmalist valgete õlgadega neidu, kes seisis, seal käsi kokku pigistades ja suletud silmil. See oli toosama, kes oli ennist Raouli märgates ehmunult ta nime hüüdnud.

Raoul silmitses teda ja luges ta pilgus sellist armastust ning õnne, et ta vajus keset tuba põlvili, sosistades omakorda Louise'i nime.

«Oh, Montalais, Montalais,» sosistas tütarlaps, «on suur patt teisi nõnda petta!»

«Mina! Kuidas ma teid siis petsin?»

«Jah, te ütlesite mulle, et lähete alla uudiseid kuulama, ja tõite hoopis tolle härra siia üles.»

«Aga see oli ju vajalik. Kuidas oleks ta muidu kätte saanud kirja, mille te talle kirjutasite?»

Ja ta osutas sõrmega kirjale, mis ikka veel lebas laual. Raoul astus sammu, et seda enda kätte võtta, ent Louise oli kiirem, kuigi ta sealjuures ilmutas tähelepanuväärset klassikalist kõhklust, ning sirutas käe, et teda peatada. Raoul puudutas kogemata seda jahedat, tugevasti värisevat kätt. Ta haaras selle oma pihku ja tõstis nii aupaklikult huulile, et ta pigem hingas sellele kui suudles seda.

Vahepeal võttis preili de Montalais kirja, murdis selle naiste kombel hoolega kolmekordselt kokku ja libistas endale kleidiväljaiõikesse.

«Ärge kartke, Louise,» ütles ta, «härra ei puuduta seda siin, nagu kadunud kuningas Louis XIII preili de Hauteforfi kirjad tema põues puutumata jättis.»

Raoul punastas, nähes neidusid naeratavat, ega märganudki, et Louise'i käsi puhkas endiselt tema peos.

«Noh nii,» sõnas Montalais, «nüüd andestate mulle, Louise, et ma tolle härra siia' tõin, ja teie, härra, ei ole

21

minu peale pahane, et järgnesite mulle ja seda preilit näha saite. Nüüd, kus rahu on sõlmitud, ajame juttu nagu vanad sõbrad. Louise, esitlege mind härra de Bragelon-ne'ile.»

«Härra vikont,» ütles Louise oma tõsise veetlevusega ja avameelse naeratusega, «mul on au teile esitleda preili Aure de Montalais'd, Tema Kuningliku Kõrguse, Madame'i noort kojaneitsit ja minu sõbratari, minu parimat sõbratari »

Raoul kummardas tseremoniaalselt.

«Ja mina, Louise,» ütles ja, «kas te mind preilile ei esitlegi?»

«Oh, tema tunneb teid! Tema teab kõik!»

Need lihtsameelselt hüütud sõnad ajasid Montalais' naerma ja panid Raouli õnnest õhkama, sest ta tõlgitses neid nii: «Tema teab kogu meie armastuse 1 u g u.»

«Viisakusenormid on taidetud, härra vikont,» ütles Montalais. «Siin on tugitool, ja jutustage meile nüüd ruttu uudisest, mille toomisega teil nii suur rutt oli.»

«Preili, see pole enam saladus. Kuningas, kes sõidab Poitiers'sse, peatub Blois's, et külastada Tema Kuninglikku Kõrgust.»

«Kuningas tuleb siia!» hõiskas Montalais käsi kokku lüües. «Me näeme õukonda! Kas mõistate, Louise, tõelist Pariisi õukonda. Oh mu jumal! Aga millal siis, härra?»

«Võib-olla juba täna õhtul, preili; aga homme kindlasti.»

Montalais tegi meeleheidet väljendava žesti.

«Pole enam aega end korda seada! Pole enam aega uut kleiti valmistada. Me oleme siin ajast maha jäänud nagu poolakad. Me sarnaneme ju Henri IV aegsete portreedega. Oh, härra, millise halva uudise te meile tõite!»

«Preilid, teie olete kõigesl hoolimata alati ilusad.»

«Sellest on vähe! Me oleme toepoolest alati ilusad, sest loodus on meile kinkinud vastuvõetava välimuse. Kuid me oleme naeruväärsed, sest mood on meid unustusse jätnud. Oh häda, naeruväärsed! Ma muutun naeruväärseks.»

«Kelle silmis?» küsis Louise naiivselt.

«Kelle silmis! Olete teie aga imelik, mu armas. Kas see on siis mõni küsimus! Kelle siimis! — kõigi silmis: õukondlaste silmis, senjööride silmis; kelle silmis! — kuninga silmis!»

22

«Andestage, kallis sõbratar, aga kuna siin on kõik harjunud meid nägema sellistena, nagu me oleme...»

«Õigus! Aga see ei jää ju igavesti nii, ja me muutume naeruväärseks isegi Blois' silmis, sest meie kõrval nähakse nüüd Pariisi moode, ja kõigile saab selgeks, et meie kanname Blois' moode. See on hirmus!» «Ärge heitke meelt, preili.»

«Ah tühja, olgu pealegi! Seda halvem neile, kelle maitsele ma ei sobi,» ütles Montalais mõttetargalt. .

«Need võiksid olla vaid lootusetud nurisejad,» märkis Raoul, kes jäi truuks oma kõigutamatu galantsuse süsteemile.

«Tänan teid, härra vikont. Tähendab, kuningas tuleb siis Blois'sse?»

«Koos terve õukonnaga.»

«Kas preilid Mancinid on ka kaasas?»

«Ei, nemad mitte.»

«Aga ometi kõneldakse, et kuningas ei saavat kuidagi läbi preili Marie'ta?»

«Preili, kuningal tuleb nüüd tahes-tahtmata ilma temata läbi ajada. See on härra kardinali tahtmine. Ta saatis oma õetütred Brouage'i.»

«Tema! Milline silmakirjatseja!»

«Tss!» sosistas Louise, surudes sõrme oma õitsvaile huulile.

«Mis tühja! Keegi ei kuule mind. Ütlesin, et Mazarino Mazarini on silmakirjateener, kes poeb kas või nahast välja, et oma õetütart Prantsusmaa kuningannaks teha.»

«Te eksite, preili, otse vastupidi: härra kardinal naidab Tema Majesteedi infant Maria-Theresiaga.»

Montalais vaatas Raoulile silma ja ütles:

«Teie, pariislased, usute siis neid muinasjutte? Noh teate, meie siin Blois's oleme teist nupukamad.»

«Preili, kui kuningas sõidab Poitiers'sse ja sealt Hispaaniasse, kui Tema Eminents ja don Luis de Haro on abielulepingu üksikuis punktides juba kokkuleppele jõudnud, siis peaksite ometi möönma, et see pole enam lapsemäng.»

«Olgu! Ent ma usun, et kuningas on ometi kuningas.»

«Kahtlemata, preili, aga kardinal on kardinal.»

«Kas kuningal pole siis põrmugi mehisust? Kas ta ei armasta siis Marie de Mancinit?»

«Ta jumaldab teda.»

«Noh, siis ta abiellub temaga. Meil tuleb Hispaaniaga

23

sõda. Härra Mazarin kulutab mõned miljonid, mis ta kõrvale on pannud. Meie aadlikud teevad võitluses nende upsakate kastiillastega hiilgavaid kangelastegusid. Paljud tulevad tagasi loorberipärgadega, ja meie kroonime neid siis omakorda mirdipärgadega. Vaat nii mõistan mina poliitikat.»

«Montalais, te olete pöörane,» sõnas Louise. «Igasugune liialdus meelitab teid, nagu tuli veetleb liblikaid.»

«Teie, Louise, aga olete nii mõistlik, et ei hakka iialgi kedagi armastama.»

«Saage ometi aru, Montalais,» vastas Louise õrna etteheitega hääles, «kuninganna tahab naita oma poega infandiga. Kas kuningas peaks siis teie arvates oma emale vastu hakkama! Kas niisugune kuninglik süda tohib halba eeskuju anda? Kui vanemad keelavad armastamast, kihutagem siis armastus oma südamest välja!»

Ja Louise ohkas. Raoul langetas rõhutud ilmel pilgu. Montalais puhkes naerma.

«Minul ei ole vanemaid,» sõnas ta.

«Te olete kahtlemata kuulnud, kuidas on härra krahv de La Fere'i tervis,» jätkas Louise pärast sügavat ohet, mis reetis ta ilukõnelise enesekindluse taga peituvat valu.

«Ei, preili,» vastas Raoul, «ma pole veel oma isa külastanud, — olin just tema juurde sõitmas, kui preili de Montalais suvatses mind peatada. Loodan, et härra krahvi käsi käib hästi. Teie pole temast ometi midagi halba kuulnud?»

«Ei, härra Raoul, jumal tänatud, mitte midagi.»

Tekkis vaikus, mille jooksul kaks hinge, keda oli vallanud üks ja sama mõte, teineteist suurepäraselt mõistsid, ilma et oleks tarvis olnud pilkudest abi otsida.

«Ah, mu jumal!» hüüdis äkki Montalais. «Keegi tuleb.»

«Kes see võiks olla?» küsis Louise, tõustes rahutuna.

«Preilid, ma teen teile suurt tüli, olin kahtlemata väga ebadiskreetne,» kogeles Raoul, tundes end väga ebamugavalt.

«See on raske samm,» sõnas Louise.

«Oh, kui see on ainult härra Malicorne,» aryas Montalais, «siis ei maksa end segada lasta.»

Louise ja Raoul vahetasid küsiva pilgu. — Kes küll oli see härra Malicorne?

«Ärge muretsege,» jätkas Montalais, «ta ei ole armukade.»

24

«Aga preili . . .» alustas Raoul.

«Mõistan. Ta on niisama diskreetne kui mina.»

«Mu jumal!» hüüatas Louise, kes oli kuulatanud paokil ukse taga. «Tunnen ära oma ema sammud.»

«Proua de Saint-Remy! Kuhu end peita?» ahastas Raoul, haarates hirmunult kinni Montalais' kleidisiilust, uigi ka see neiu näis olevat pisut pea kaotanud.

«Jah!» hüüdis ta. «Tõepoolest, minagi kuulen, et need n tema sammud. See on meie armas ema! Härra vikont, üll on kahju, et akna all on kivisillutis ja aken ise viiekümne jala kõrgusel!» Raoul heitis juhmi pilgu rõdule, ent Louise haaras, tal äsivarrest ja hoidis teda tagasi.

«Olen ma siis peast segaseks läinud!» hüüatas Montalais. «Mul on ju peokleitide kapp. See oleks otsekui seks otstarbeks tehtud.» Oli viimane aeg, proua de Saint-Remy tuli trepist üles kiiremini kui tavaliselt. Ta jõudis ukse taha parajasti, sel hetkel,

kui Montalais, nagu see selliste stseenide uhul alati on, kapiukse sulges ja seljaga sinna vastu oetus.

«Ahaa, te olete siin, Louise!» hüüdis proua de Saint-emy.

«Jah, proua,» vastas tütar, kahvatu, nagu oleks ta mõne änga kuriteo kaasosaline.

«Hüva, hüva.»

«Istuge, proua,» sõnas Montalais, pakkudes proua de Saint-Remyle tooli, mille ta seadis nii, et viimane jäi seljaga kapi poole.

«Tänan, preili Aure, tänan. Tulge ruttu, mu tütar, lähme!»

«Kuhu ma pean siis minema, proua?»

«Aga muidugi meie ruumidesse. On ju ometi tarvis korraldada teie tualetti.»

«Mis siis lahti on?» tõttas Montalais üllatust teesklema, sest ta kartis väga, et Louise teeb mõne rumaluse.

«Kas teie siis ei teagi uudist?» imestas proua de Saint-Remy.

«Milliseid uudiseid, proua, peaksid kaks tütarlast teie arvates selles tuvikongis kuulma?»

«Mis! Te pole siis kedagi näinud?»

«Proua, te kõnelete mõistu ja praete meid sellega aeglasel tulel!» hüüdis Montalais, kes kohkus, nähes Louise'i

25

üha kahvatumaks muutuvat, ega teadnud enam isegi, mida suure hädaga ette võtta.

Lõpuks tabas ta oma sõbratari paljuütleva pilgu, ühe neist pilkudest, mida mõistavad isegi seinad. Louise osutas oma sõbratarile kübarat, Raouli õnnetut kübarat, mis ilutses laual.

Montalais sööstis lähemale, haaras kübara vasaku käega, võttis siis selja taga paremasse ja peitis selle, kogu aeg juttu jätkates.

«Lugu on nii,» seletas proua de Saint-Remy, «et tuli kuller, kes teatas kuninga peatsest saabumisest. Nii, preilid, ja teil tuleb end ilusaks teha.»

«Ruttu, ruttu,» hüüdis Montalais, «minge oma emaga kaasa, Louise, ja laske mind mu gala-kleiti korraldama hakata.»

Louise tõusis, ema võttis ta käsivarre ja tõttas koos tütrega trepile. «Tulge,» ütles ta. Ja lisas tasa:

«Kui ma olen teile keelanud Montalais' juurde tulemast, miks te siis ometi tulete?»

«Proua, ta on minu sõbratar. Ja pealegi tulin ma alles mõne hetke eest.»

«Kas teie eest ei peidetud kedagi?»

«Proua!»

«Kinnitan teile, et nägin meesterahva kübarat. Kindlasti selle narri, selle lurjuse oma!»

«Proua!» karjatas Louise.

«Selle loodri Malicornel kübar! Ja üks kojaneitsi peab selliseid suhteid! Fui!»

Hääled kustusid väikeses trepikojas.

Montalais ei lasknud kõrvust mööda ainustki sõna, mida kaja nagu kõnetorust üles temani tõi.

«Vaene Montalais,» ütles ta' endamisi, «sõpruse ohver. .. Vaene Malicorne . . . armastuse ohver!»

Ta vaikis, nähes Raouli tragikoomilist ilmet. Noormehele oli vastumeelt, et ta pidi ühe päeva jooksul nii palju saladusi teada saama.

«Oh, preili,» ütles ta, «kuidas pean ma teid teie headuse eest tänama?»

«Küllap õiendame kord arved,» vastas neiu, «nüüd aga laske jalga, härra de Bragelonne, sest proua de Saint-Remy pole lepliku iseloomuga ja väikseimgi ebadiskreetsus

tema poolt võib mulle kaela saata läbiotsijad, sellel aga on kurvad tagajärjed meile kõigile. Jumalaga.»

«Aga Louise? Kuidas ma teada saan ...?»

«Minge, minge. Kuningas Louis XI teadis, mis ta tegi, kui ta postiteenistuse sisse seadis.»

«Oh häda!» kurtis Raoul. .

«Ja kas pole siis mina siin, kes on rohkem väärt kui kogu kuninglik postiamet kokku. Kähku sadulasse! Et proua de Saint-Remy teid enam siit ei leiaks, kui ta mulle moraali lugema tuleb.»

«Ta räägiks tingimata minu isale, eks. ole?» pomises . Raoul.

«Ja te saate tõrelda. Ah, vikont, on näha, et te tulete õukonnast, olete kartlik nagu kuningaski. Aga meie siin Blois's saame ilma papa nõusolekuta läbi. Küsige Mali-«orne'ilt.»

Ja nende sõnadega tõukas pöörane tüdruk Raouli uksest välja. See hiilis läbi võlvkäigu, leidis oma hobuse ja kihutas minema, nagu oleks tal kaheksa Monsieur' kaardiväelast karmul.

IV ISA JA POEG

Raoul sõitis mööda hästituntud teed, mis viis Blois'st tema isakoju. Sõit äratas temas armsaid mälestusi.

Lugeja loal ei hakka me seda hoonet teistkordselt kirjeldama. Ta on minevikus koos meiega seal käinud ja tunneb seda. Ainult et meie viimasest sinna sooritatud reisist saadik olid maja seinad tõmbunud varjundi võrra hallikamaks, punased telliskivid olid võtnud harmoonilisema, vaskse värvingu; puud olid kasvanud, ja mõnigi, mis kunagi oma nõrgad oksad vaevu üle heki ulatas, virgus nüüd ümarana, tihedana, lopsakana, sirutades oma mahlast pakatavaid ja puuvilju või õisi kandvaid varjulisi oksi teekäija poole.

Raoul märkas juba kaugelt kõrget katust, kaht väikest tornikest ja tuvilat jalakate vahel ning tuvideparve, mis lakkamatult tiirles telliskivist koonuse ümber, suutmata kunagi selle juurest lahkuda, — just nagu õrnad mälestused, mis lehvivad puhta hinge ümber.

Kui Raoul lähemale jõudis, kostis ta kõrvu saeveski plokkide heli, mida need tekitasid, krigisedes tohutu suurte

saagide raskuse all; talle tundus ka, et kuuleb kaevu tagasi langeva vee sulinat, kurba, kurjakuulutavat pühalikku heli, mida püüab kinni vaid lapse ja poeedi tundlik, kõrv, unistama panevat häält, mille kohta inglastel on sõna splash ja araabia luuletajail gasgašuu, ja mida meie., prantslased, kes me end kõik poeetideks peame, oskame tõlkida vaid perifraasiga: «heli, mida tekitab vette langev vesi».

Juba rohkem kui aasta polnud Raoul oma isa vaatamas käinud. Kogu selle aja oli ta viibinud härra printsi kaaskonnas.

Pärast kõiki neid vapustusi, mida põhjustas Fronde, ja mille esimesest perioodist me oleme juba püüdnud ettekujutust anda, oli Louis de Conde sõlminud õukonnaga avaliku, pühaliku ja ausa rahu. Sel ajal, mil kuninga ja härra printsi suhted olid rikutud, pakkus prints, kes juba ammu oli Bragelonne'i armastama hakanud, Raoulile korduvalt kõiki võimalusi, mis üht noormeest pimestada võivad. Krahv de La Fere, kes oli endiselt truuks jäänud kuningavõimule ja põhimõtetele, mis ta kord Saint-Denis võlvide all oma pojale oli esitanud, lükkas ta ettepanekud alati tagasi. Veel

enam — selle asemel et toetada printsi, mässu ajal, läks vikont hoopis härra de TurenneM teenistusse, kes võitles kuninga nimel. Seejärel, kui paistis, et ka härra Turenne kuningriigi asja omakorda reedab, oli ta härra de Turenne'i juurest lahkunud, nagu enne seda härra de Conde juurest. Tänu sellele vääramatult kindlale käitumisjoonele, — ja kuna Turenne ja Conde said teineteisest võitu ainult kuninga lipu all võideldes —, seisis tema teenistuskirjas juba kümme võitu ja mitte ainsatki lüüasaamist, mille pärast südametunnistus teda oleks pidanud vaevama.

Niisiis oli Raoul oma isa soovi kohaselt kangekaelselt ja tagasihoidlikult teeninud kuningas Louis XlV-ndat, hoolimata kõigist segadustest ja kõikumistest, mis olid tol ajastul lausa endeemilised, ja võiks öelda, koguni vältimatud.

Uuesti soosingusse tõusnud, kasutas härra de Conde kõiki vahendeid ja eeskätt talle antud amnestiat, et tagasi nõuda kõike, millele tal kunagi õigus oli olnud, ja muuhulgas ka Raouli. Ja otsekohe oli härra krahv de La Fere temale omase kõikumatu heatahtlikkusega Raouli Conde printsi juurde tagasi läkitanud.

28

Isa ja poja viimane lahusolek oli niisiis kestnud üks aasta. Mõned kirjad olid küll leevendanud, ent mitte hajutanud lahkumisvalu. Pealegi, nagu nägime, ootas Raouli Blois's veel teine süda peale armastava isa.

Ent olgem tema vastu õiglased ja mööngem, et kui poleks olnud juhust ja preili de Montalais'd — kaht võrgutavat deemonit, siis oleks Raoul pärast ülesande täitmist otsekohe tuhatnelja isamaja poole kihutanud. Oleks ta näinud Louise'i tema poole kätt sirutavat, oleks ta küll vaadanud tagasi, aga poleks hetkekski peatunud.

Niisiis pühendas Raoul teekonna esimese osa liiga kiiresti möödunud õnnehetke — see tähendab oma armsama tagakahetsemisele, teise poole aga sõbrale, keda ta peagi jälle nägema pidi — aga siiski mitte nii ruttu, kui oleks soovinud.

Raoul leidis aiavärava avatuna ja juhtis oma hobuse alleele, jättes tähele panemata vihaselt kätega vehkiva vanamehe, kes kandis lillavärvilist villast kootud vammust ja laiaäärelist kulunud viltkübarat.

Vanake, kes kitkus umbrohtu kääbusrooside vahelt ja maarjalille-peenralt, tundis ägedat meelepaha, nähes, kuidas hobune kihutas üle liivatatud ja rehitsetud allee. Ta torises koguni kuuldavalt, mille peale ratsanik ümber pöördus. See muutis kogu stseeni, sest niipea kui vanamees Raouli ära tundis, kargas ta püsti ja pistis jooksma maja poole, vahetpidamata kirudes, mis näis tema juures väljendavat kõige meeletumat rõõmu. Raoul jõudis talli juurde, andis oma hobuse väikese teenri hoolde ja sööstis trepile sellise kiiruga, mis oleks ta isale, kui see oleks seda näinud, suurt rõõmu valmistanud.

Ta läbis halli ja söögitoa, leidmata seal ühtki hingelist. Jõudnud lõpuks härra krahv de La Fere'i ukse taha, koputas ta kannatamatult ning astus peaaegu kohe tuppa, ootamata vastust: «Sisse!», mille talle andis tõsine ja leebe hääl.

Krahv istus laua taga, mis oli täis kuhjatud pabereid ja raamatuid. See oli ikka veel toosama ülev ning tore aadlik, ent aeg oli andnud ta ülevusele ja ilule pidulikuma ning peenema varjundi. Valge laup, mida raamisid nüüd juba pigem hallid kui mustad pikad juuksed; läbitungivad, kuid siiski leebed silmad nooruki ripsmete varjus; peened ja üsna pisut hallinenud vurrud, mis piirasid puhta ja õrna joonega suud, mida nagu poleks iial kõverdanud sureliku

29

inimese kired; sirge ja painduv piht, laitmatu kujuga, kuid kõhnunud käsi, — selline oli too kuulus aadlik, keda nii paljud kuulsad huuled olid ülistanud Athose nime all. Ta parandas parajasti paksu käsikirja, mis oli tervenisti kirjutatud tema enda käega.

Raoul haaras nii hästi kui sai oma isal õlgadest ja kaelast kinni ning süleles teda nii õrnalt ja ootamatult, et krahvil ei jätkunud ei jõudu ega aega end vabastada ega ka jagu saada teda valdavate isalike tunnete puhangust.

«Teie olete siin, teie olete siin, Raoul,» sõnas ta. «On see võimalik!»

«Oh, härra, härra, milline rõõm teid jälle näha!»

«Te ei vastanud mulle, vikont. Kas te saite puhkust, et Blois'sse sõita, või tabas teid Pariisis mõni õnnetus?»

«Jumal tänatud, härra,» vastas Raoul vähehaaval rahunedes, «pole juhtunud midagi halba; kuningas abiellub, nagu mul oli au teile oma viimases kirjas teatada, ja sõidab Hispaaniasse. Ja Tema Majesteet sõidab Blois' kaudu.»

«Selleks et külastada Monsieur'd?»

«Jah, härra krahv. Ja kuna kardeti teda üllatada, või taheti tema vastu eriti lahke olla, siis saatis härra prints mind peatuskohta ette valmistama.»

«Kas nägite Monsieur'd?» küsis krahv huvitatult.

«Mul oli see au.»

«Lossis?»

«Jah, härra,» vastas Raoul, langetades pilgu, sest kahtlemata taipas ta, et krahvi küsimuses peitus rohkem kui tavaline uudishimu.

«Tõepoolest, vikont! Võtke vastu minu komplimendid.»

Raoul kummardas.

«Kuid te nägite Blois's veel kedagi?»

«Härra, ma nägin ka Tema Kuninglikku Kõrgust Madame'i.»

«Väga hea. Kuid ma ei räägi mitte Madam&isi.-»

Raoul punastas kõrvuni ega vastanud midagi.

«Te nähtavasti ei mõista mind, härra vikont?» jätkas härra de La Fere, ilma et oleks häält tõstnud, ent ta ilme ja pilk muutusid pisut karmimaks.

«Ma mõistan teid suurepäraselt, härra,» vastas Raoul, «ja kui ma oma vastust ette valmistan, siis mitte selleks, et otsida sobivat valet. Te teate seda, härra.»

«Ma tean, et te ei valeta iialgi. Ja seepärast olengi üllatatud, et teilt nõuab nii kaua aega kas e i või j a vastata.»

30

«Ma ei saanud teile enne vastata, kui olin teie küsimust täpselt mõistnud, ja kui ma seda õieti mõistsin, siis pahandate mu esimeste sõnade peale. Teile on kahtlemata vastumeelt, härra krahv, et ma nägin ...»

«Preili de La Valliere'i, eks ole?»

«Ma teadsin, et te mõtlete teda, härra krahv,» sõnas Raoul väljendamatu leebusega.

«Ja ma küsin teilt, kas te nägite teda?»

«Härra, mul ei olnud lossi jõudes aimugi, et preili de La Valliere võiks seal olla. Alles siis, kui olin oma ülesande täitnud ja lossist lahkumas, viis juhus meid kokku. Mul oli au talle oma lugupidamist avaldada.»

«Kuidas oli selle juhuse nimi, mis teid preili de La Valliere'iga kokku viis?»

«Preili de Montalais, härra.»

«Kes on see preili de Montalais?»

«Noor neiu, keda ma varem ei tundnud ega polnud iialgi näinud. Ta on Madame'i kojaneitsi.»

«Härra vikont, ma ei jätka enam oma küsitlust, ja teen endale juba etteheiteid, et ma seda niigi kaua venitasin. Ma soovitasin teil vältida preili de La Valliere'i ja kohtuda temaga ainult minu loal. Ma tean, et rääkisite õigust ja ei astunud ühtki sammu, et temale läheneda. Saatus oli ebaõiglane ja mul pole põhjust teid süüdistada. Seepärast piirdun ma sellega, mis ma teile selle preili suhtes juba ütlesin. Ma ei tee talle mingeid

etteheiteid, jumal olgu mu tunnistajaks! Kuid minu kavatsustega ei sobi, et te tema maja külastaksite. Palun teid veel kord, armas Raoul, see teadmiseks võtta.»

Näis, nagu oleks Raouli nii puhas ja selge pilk nende sõnade juures tuhmunud.

«Nüüd aga, mu sõber,» jätkas krahv oma leebe naeratusega ja tavalisel häälel, «kõneleme muust. Kas pöördute kohe oma ametikohuste täitmisele tagasi?»

«Ei, härra, mul pole muid kohustusi, kui vaid teie juurde jääda. Härra prints ei andnud mulle õnneks mingeid teisi ülesandeid peale selle, mis minu soovidega nii hästi kooskõlas oli.»

«Kas kuningas tunneb end hästi?»

«Suurepäraselt.»

«Ja härra prints niisamuti?»

«Nagu alati, härra.»

31

Krahv unustas Mazarini. See oli tal juba vanaks harjumuseks.

«Kuna te kuulute nüüd ainult mulle, Raoul, siis pühendan ka mina terve selle päeva teile. Sülelge mind, veel kord .. . veel kord ... Te olete kodus, vikont . . . Ahaa! Seal on meie vana Grimaud! . . . Tulge, Grimaud, härra vikont tahab ka teid sülelda.»

Suure kasvuga vanamees ei lasknud seda endale kaks korda ütelda. Ta ruttas avasüli lähemale. Raoul säästis talle poole teed.

«Nüüd ehk läheksime aeda, Raoul. Näitan teile uut eluhoonet, mis ma teile puhkuseaegadeks valmis olen seadnud. Sel ajal kui me vaatame tänavusi vilju ja kaht uut hobust, mis ma olen muretsenud, jutustate mulle uudiseid meie Pariisi sõpradest.»

Krahv sulges käsikirja, võttis noormehe käsivarre ja astus koos temaga aeda.

Grimaud vaatas nukralt Raoulile järele, kelle pea peaaegu uksepiita riivas, ja silitades oma valget lõuahabet, lausus sügavamõttelise sõna:

«Kasvanud!»

V SIIN ON JUTTU CROPOLIST, CROPOLE’ST JA ÜHEST SUUREST TUNDMATUST MAALIKUNSTNIKUST

Sel ajal, kui krahv de la Fere näitab Raoulile uusi hooneid, mis ta on lasknud ehitada, ja uusi hobuseid, mis ta on ostnud, lubatagu, et viime lugeja tagasi Blois'sse ja laseme tal kaasa elada seda linna haaranud ebaharilikule elevusele.

Eriti suurt vastukaja oli Raouli poolt toodud uudis leidnud võõrastemajades.

Tõepoolest — kuningas ja õukond Blois's —, see tähendas sada aadlikku, kümme tõlda, kakssada hobust ja niisama palju teenreid kui isandaidki. Kuhu kõik need inimesed mahutada, kuhu paigutada ümberkaudsed aadlikud, kes pidid saabuma võib-olla juba paari-kolme tunni pärast — niipea, kui uudised keskusest levima hakkavad, otsekui ringlained, mida tekitab vaiksesse järve visatud kivi?

Blois, mis, nagu me nägime, oli veel samal hommikul niisama rahulik olnud kui kõige vaiksem järv, täitus saginast ja suminast, niipea kui saabus teade kuninga tulekust.

Kõik lossiteenrid siirdusid kõrgemate ametikandjate juhtimisel linna toiduaineid muretsema, ja kümme ratsa-kullerit kihutasid Chambord'i jahialadele ulukiliha järele, Beuvroni kalatiikide juurde kalu tooma ja Chaverny kasvuhoonetesse lilli ning puuvilja muretsema.

Kallistelt vaipadelt ja kullatud tilgutitega lühtritelt võeti katted, terve armee vaeseid pühkis õuesid ja pesi kivist sissesõiduplatvorme, kuna nende naised aga olid läinud luhtadele Loire'i taha, et tuua rohelist pilliroogu ja põllulilli.

Ja et sellest puhtuse luksusest mitte maha jääda, nühkis kogu linn end ägedalt harjade, luudade ja rohke veega.
Ulalinna rentslid paisusid sellest pidevast lõputusest ja kasvasid all-linna jõudes jõgedeks ning sillutis, mis ausalt öelda kohati oli üsna porine, muutus puhtaks ja lõi päikese sõbralikes kiirtes särama.
33

Muusikud seadsid end valmis, laekad tühjenesid, kauplused tehti tühjaks vahast, lintidest ja mõõgalehvidest; perenaised ostsid tagavaraks leiba, liha ja vürtse. Paljud kodanikud, kelle kodud olid juba varustatud nagu piiramise puhuks ja kellel enam midagi teha ei olnud, tõmbasid piduülikonnad selga ning suundusid linnavärava juurde, et esimestena kuningliku korteeži nähtavaleilmumisest teatada. Nad teadsid, et kuningas saabub alles õhtul või koguni järgmisel hommikul. Aga eks ole ootamine j.u omamoodi hullus ja hullus pole ju midagi muud kui mingi ebatavaline lootus.
All-linnas, mitte rohkem kui saja sammu kaugusel Gene-raalstaatide paleest, linnapargi ja lossi vahel, ühel üsna ilusal tänaval, mida tollal nimetati Vanaks tänavaks ja mis tõega pidi olema üsna vana, asus lai ning toekas kõrge katuseviiluga auväärses eas hoone, millel oli teisel korrusel kolm tänavapoolset akent, kolmandal korrusel kaks ja neljandal tilluke ümmargune pööninguaken.
Selle kolmnurga külge oli hiljuti püstitatud trapetsikujuline juurdeehitus, mis toetus häbenematult otse tänavale, ilma et tolleaegsed linnaisad selles midagi ebatavalist oleksid näinud. Tänav jäi küll veerandi võrra kitsamaks, aga maja kasvas poole võrra laiemaks, — ja eks ole see küllaldane hüvitus.
Rahvajutt kõneles, et selle terava viiluga majas elas Henri III ajal Generaalstaatide nõunik, keda oli külastanud kuninganna Katariina di Medici — mõned kinnitavad — selleks, et teda ära kägistada. Olgu sellega kuidas oli, igatahes pidi see aulik daam tõstma oma ettevaatliku jala üle tolle maja läve.
Kui nõunik hinge heitis — kas ta siis kägistati või suri loomulikku surma —, müüdi maja ära ja see jäi tühjaks. Alles Louis XIII valitsusaja keskpaiku asus majja keegi itaallane, nimega Cropoli, kes oli oma hariduse saanud marssal d'Ancre'i köökides. Ta asutas siin väikese kõrtsi, kus valmistati nii peenelt makarone, et neid tuldi nõudma ja sööma mitme ljöö kauguselt ümberkaudu.
Maja kuulsus pärines sellest, et kuninganna Maria di Medici, keda nagu teada Generaalstaatide palees vangis peeti, oli sealt korra makarone tellinud.
See oli olnud just samal päeval, kui ta tolle kuulsa akna kaudu põgenes. Lauale oli jäänud makaronitaldrik, millest oli söönud vaid kuninglik suu.
34
See kahekordne soosing, mis kägistamise ja makaronide näol tollele kolmenurgelisele majale osaks oli saanud, viis vaese Cropoli mõttele anda oma kõrtsile uhke nimi. Kuid neil aegadel polnud itaalia päritolu talle just parimaks soovituseks ja ta vähene, hoolikalt peidetud varandus ei lasknud tal eriti silma paista.
Kui ta tundis surmatunni lähedust, mis saabus 1643. aastal, pärast Louis XIII surma, laskis ta kutsuda oma poja, noore kokapoisi, kes äratas kõige paremaid lootusi. Pisar-silmil soovitas ta temal hästi hoida makaronide saladust, muuta oma nimi prantsusepäraseks, abielluda prantslannaga, ja kui poliitiliselt horisondilt kaovad pilved, mis seda parajasti varjutasid — juba tol ajal kasutati seda väljendit, mis tänapäeval Pariisis ja eriti parlamendis väga moes on —, lasta naabruses asuval sepal valmistada kena silt, millele keegi kuulus kunstnik, keda ta pojale soovitas, pidi maalima mõlema kuninganna portreed ja nende kõrvale seletuseks: Aux Medicis.

Kui isand Cropoli oli need õpetused pojale edasi andnud, jätkus tal veel parajasti jõudu, et näidata oma järglasele kaminat, mille plaadi alla ta oli peitnud tuhat kümnefran-gilist luidoori, ning heitis siis hinge.

Cropoli-poeg, kelle süda oli õigel kohal, talus oma kaotust alandlikult ega läinud pärandusest uhkeks. Kõigepealt hakkas ta oma klientidele sisendama harjumust hääldada ta nime viimast i'd nii nõrgalt, et ta üldise heatahtlikkuse soosimisel peagi muutus härra Cropole'iks, mis on juba eht prantsuse nimi.

Seejärel ta abiellus, kuna tal parajasti oli käepärast väike prantslanna, kellesse ta oli armunud ja kelle vanematelt ta üsna soliidse kaasavara välja pigistas, näidates neile seda, mis peitus kaminaplaadi all.

Kui ta isa viimase tahte kaks esimest punkti täitnud oli, asus ta otsima kunstnikku, kes pidi maalima uue ärisildi.

Kunstnik oli peagi leitud.

See oli vana itaallane, Rafaeli ja Carracci võistleja, ent õnnetu võistleja. Ta ütles end olevat Veneetsia koolist — kahtlemata selle tõttu, et armastas eredaid värve. Ta teosed, millest ta polnud iial ühtainustki müünud, köitsid pilku juba saja sammu pealt ja äratasid kodanlastes nii hirmsat vastumeelsust, et ta lõpuks ei maalinud enam midagi.

Ent ta hooples alati, et on kaunistanud proua marssal

35

d'Ancre'i vannitoa seinad, ja kurtis, et see ruum tules hävis, kui marssalit tabas katastroof.

Kaasmaalasena oli Cropoli Pittrino vastu lahke — nii oli kunstniku nimi. Võib-olla oli ta kunagi näinud noid kuulsaid vannitoa seinamaalinguid. Igatahes tundis ta kuulsa Pittrino vastu nii suurt lugupidamist ja sõprust, et võttis ta oma hoole alla.

Tänulik Pittrino, kelle kõht oli nüüd makarone täis, hakkas selle rahvusliku roa prohvetiks, ja juba Cropoli ettevõtte asutaja eluajal oli ta sellele oma väsimatu keelega märkimisväärseid teeneid osutanud.

Vananedes kiindus ta pojasse, nagu oli kiindunud isas-segi, ja muutus vähehaaval mingiks ülevaatajaks Cropoli majas, kus ta kõikumatu ausus, ta tunnustatud karskus, vanasõnaliseks saanud vooruslikkus ja tuhat teist head omadust, mida me vajalikuks ei pea siinkohal loendada, andsid talle alatise koha kolde ääres, õigusega vaadata teenijate järele. See oli muide tema, kes proovis makarone, et säilitada nende muistset, traditsiooniliseks saanud maitset. Tuleb tunnistada, et ta ei leppinud, kui oli lisatud ainuski liigne pipratera, või ainuski üleliigne kübe parma juustu. Ta elu õndsaim päev saabus aga siis, kui ta kutsuti jagama Cropole-poja saladust ja sai endale ülesandeks maalida too kuulus silt.

Teda nähti innukalt sorivat vanas kastis, kust ta tõi välja oma vanad pintslid, — rottide poolt küll osalt ära näritud, ent siiski veel kasutamiskõlblikud, potikesed pea-aegu täiesti kivistunud värvidega, pudeli linaseemneõliga ja paleti, mis oli kunagi kuulunud Bronzinole, sellele «maalikunsti jumalale», nagu ütles oma alati nooruslikus vaimustuses Alpide-tagune meister.

Oma rehabilisatsiooni-rõõmus oli Pittrino otsekui kasvanud.

Ta töötas nagu Rafael, muutis oma maalimismaneeri ja lõi Albano kombel pigem kaks jumalannat kui kaks kuningannat. Need kuulsad daamid tol sildil tulid välja nii võluvad ja pakkusid imestunud pilgule sellist rooside ja liiliate vahelduvust — see oli Pittrino kunstimaneeri vahetuse tulemuseks —, ja nad võtsid nii anakreontilised sireeni-poosid, et linna peaediil, kes toodi Cropole'i saali seda suurteost vaatama, kuulutas otsemaid, et daamid on liiga ilusad ja nende võlud liiga elavad, et sildil kõigi möödujate silma all seista.

«Tema Kuninglik Kõrgus Monsieur,» ütles magistraat Pittrinole, «kes tihti viibib meie linnas, ei nõustuks iialgi nägema oma kuulsat ema nii napis riietuses ja ta saadaks teid lossivanglasse, sest sellel kuulsusrikkal printsil pole sugugi mitte alati õrn süda. Kõrvaldage kas sireenid või kiri! Praeguse"l kujul keelan ma sildi ülesriputamise. See on teie enda huvides, isand Cropole, samuti teie huvides, sinjoor Pittrino.»

Mis seal enam ütelda jäi! Tuli vaid tänada ediili ta lahkuse eest, ja seda Cropole tegigi.

Kuid Pittrino oli sünge ja pettunud.

Ta aimas, mis tema teost ootas.

Ediil oli vaevalt lahkunud, kui Cropole asetas käed vaheliti ja ütles:

«Noh, meister, mis me siis nüüd teeme?»

«Kõrvaldame siis kirja,» arvas Pittrino nukralt. «Mul on siin suurepärast musta värvi, selle asja korraldame ühe käeliigutusega, ja asendame Medicid Nümfide või Sireenidega, nagu soovite.»

«Ei,» ütles Cropole, «see poleks minu isa tahtmine. Mu isa nõudis . . .»

«Ta nõudis pilte,» ütles Pittrino.

«Ta nõudis just kirja,» kinnitas Cropole.

«Ta nõudis pilte, seda tõendab seegi, et ta tahtis neid väliselt sarnastena, ja seda nad on,» vaidles Pittrino.

«Jah, aga kui nad poleks sarnased olnud, kes oleks neid ilma kirjata ära tundnud? Tänapäeval, kus bluaalaste mälu nende kuulsate isikute suhtes niikuinii tuhmunud on, ei tunneks neid ju ilma kirjata keegi ära.»

«Aga minu pildid!» hüüdis Pittrino meeleheitel, sest ta mõistis, et väikesel Cropole'il on õigus. «Ma ei taha lasta oma töö vilja kaotsi minna.»

«Mina aga ei taha, et teid linnavanglasse pistetaks ja mina lossi salakongi satuksin.»

«Kustutame «Medicid» maha,» anus Pittrino.

«Ei,» vastas Cropole kindlalt. «Aga mulle tuli idee, suurepärane idee ... Teie teos pannakse välja ja kiri ka . . . Kas Medici ei tähenda itaalia keeles arsti?»

«Jah, mitmuses.»

«Minge tellige mulle sepa juurest uus sildialus. Te maalite sinna kuus arsti ja kirjutate alla: AuxMedicis... Sellest tuleb, tore sõnademäng.»

37

«Kuus arsti! Võimatu! Ja mis saab kompositsioonist?» ahastas Pittrino.

«See on juba teie asi, aga nii peab see olema, ma tahan seda — ja olgu nii. Mu makaronid kõrbevad!»

Sellele argumendile polnud võimalik vastu vaielda. Pittrino kuulas sõna. Ta kujundas uue sildi kuue arstiga ja kirjaga. Ediil kiitis ja andis loa.

Sildil oli linnas pöörane menu. See tähendab, nagu ütles Pittrino, et kodanlane ei oska poeesiat hinnata.

Et oma õuemaalijat hüvitada, riputas Cropole eelmise sildi nümfid oma magamistuppa, kus nad sundisid proua Cropole'i iga kord punastama, kui ta õhtuti lahti riietudes neid silmitses.

Nii sai kõrge viiluga maja oma sildi ja «Medicis'» kõrts lõi õitsele ning oli sunnitud end laiendama juurdeehituse abil, mida me juba mainisime. Niisiis oli Blois's selleni- meline kõrts, mille peremehe nimi oli isand Cropole ja kus oli korraliseks kunstnikuks isand Pittrino.

VI TUNDMATU

Isand Cropole'i kõrts, mille alusmüüriks ja ühtlasi soovituseks oli too silt, sammus niisiis kindlalt jõukuse ja õitsengu teed.

Cropole ei kavatsenud muidugi mitte tohutut varandust kokku ajada, aga ta võis loota, et ta kahekordistab need tuhat kuldeküüd, mis isa talle oli jätnud, ja lisab neile veel tuhat, mis ta saab maja ja ettevõtte müügist. Nii võis ta lõpuks ometi elada vabalt ja õnnelikult, nagu õige linna-kodanlane kunagi.

Cropole oli kasuahne ja seepärast pidi ta rõõmu pärast peaaegu mõistuse kaotama, kuuldes uudist kuningas Louis XIV saabumisest.

Tema ise, ta naine, Pittrino ja kaks kokapoissi tegid otsekohe vagaks kõik tuvila, kanala ja küülikupuuride elanikud, nii et sel päeval võis «Medicis'» võõrastemaja õues kuulda niisama palju kaebehüüdeid kui kord Juudamaal.

Cropole'i juures peatus sel hetkel üksainus reisija.

See oli vaevalt kolmekümneaastane, ilus kõrget kasvu

38

mees, kelle igas liigutuses ja pilgus väljendus mingi rangus või õigemini nukrus.

Ta kandis musta, ahhaatvärviliste kaunistustega samet-ülikonda. Valge, täiesti lihtne krae, nagu seda kannavad kõige karmimad puritaanlased, rõhutas ta noorusliku kaela õrna pehmet jumet; väikesed heledad vurrud ei varjanud närvilisi ja põlglikke huuli.

Inimestega kõneldes vaatas ta neile otse silma — tõsi küll, ilma igasuguse afekteerituseta, ent väga külmalt, ja nende siniste silmade helk oli nii terav, et paljud pidid tema pilgu ees silmad maha lööma, nagu langeb alla nõrgema võitleja mõõk üksikvõitluses.

Sel ajal, kus inimesed, keda jumal on loonud võrdseina, jagunesid tänu eelarvamustele kahte teravalt eraldatud kihti — aadlikeks ja mitteaadlikeks —, sel ajal, mööngem seda, võis meest, kelle portree me siinkohal visandasime, eksimatult kõrgest soost aadlikuks pidada. Selleks oli vaid vaja silmitseda ta käsi, mis olid pikad, peened ja nii valged, et iga lihas ja soon vähimagi liigutuse puhul naha all nähtavaks muutus, ja mille sõrmelülid vähimastki pigistusest punetama lõid.

See aadlik oli saabunud Cropole'i võõrastemajja üksinda. Ta oli kõhklemata ja isegi pikemalt kaalumata üürinud võõrastemaja parimad ruumid, mida peremees talle esimeses järjekorras näitas, — osa lugejaid ütleks arvatavasti, et kasuahnel eesmärgil, kuna aga teised, kes Cropole'i füsionomistiks peavad ja usuvad, et ta esimesel pilgul inimest hinnata oskab, tema teguviisi kõigiti kiidaksid.

Need ruumid võtsid enda alla kogu kolmenurgelise maja tänavapoolse külje: korter koosnes teisel korrusel asuvast suurest kahe aknaga salongist, väikesest toast selle kõrval ja kolmandast nende kahe ruumi peal.

Oma saabumishetkest peale oli too aadlik vaevalt puudutanud einet, mis talle tema ruumidesse viidi. Ta oli peremehega vahetanud vaid paar sõna, teatades, et lähemal ajal saabub keegi Parry-nimeline reisija, ning palunud saabuja üles tema juurde juhatada.

Seejärel oli ta vajunud nii sügavasse vaikimisse, et Cropole sellest peaaegu solvus, kuna ta armastas seltskondlikke inimesi.

Sel hommikul, mil meie lugu algab, oli too aadlik varakult tõusnud ning asunud oma salongi akna alla. Ta istus

39

aknaorvas ja heitis nukraid ning püsivaid pilke piki tänavat üles- ja allapoole, oodates kahtlemata reisijat, kelle saabumisest ta oli peremehele kõnelnud.

Aknaorvas istudes oli ta näinud Monsieur' väikest korteeži jahilt tagasi tulevat, ning oli seejärel andunud ootamisele, tundes mõnu linnas valitsevast sügavast rahust.

Ent äkki vaese rahva sagin, kes läks välja luhale, teele asuvad kullerid, sillutisepuhastajad, kuningliku perekonna varustajad, lobisevad ja ähmi täis poodnikud, mürisevad vankrid, tõttavad juuksurid ja paažide parved — kogu see sagin ning lärm üllatas teda, ent ometi ei kaotanud ta seepärast veel oma uhket ja ükskõikset majesteetlikkuse mis on omane külma ning põlgliku pilguga lõvile keset küttide või uudishimulike hõiskeid ja trampimist.

Kuid lindlast kostvad ohvrite karjatused, proua Cropole'i tõtlikud sammud väga kitsal ja väga kõmiseval trepil, hüpleva kõnnakuga Pittrino, kes veel hommikul oli hol: landlase flegmaatsusega uksel piipu suitsetanud, — kõik see hakkas vähehaaval hajutama reisija rahu ja ükskõiksust.

Parajasti siis, kui ta tõusis, et teateid küsida, avanes toa uks. Tundmatu arvas kahtlemata, et tema juurde juhitakse reisija, keda ta nii kannatamatult ootas.

Kiiruga astus ta paar sammu avaneva ukse poole.

Kuid tuttava kuju asemel, keda ta lootis näha, ilmus isand Cropole, ja tema selja taga trepikoja hämaruses proua Cropole'i kaunis kena, kuid uudishimust labastatud nägu; viimane heitis põgusa pilgu nägusale aadlikule ja kadus seejärel.

Cropole astus naerataval näol lähemale, ludumüts peos, ja pigem küürutas kui kummardas.

Tundmatu tegi küsiva liigutuse, ilma et oleks sõnagi lausunud.

«Härra,» alustas Cropole, «ma tulin küsima, kuidas . : . kas ma pean ütlema «Teie Kõrgeausus» või «härra krahv» või «härra markii»? . . .»

«Öelge lihtsalt «härra», ja tehke ruttu,» vastas tundmatu kõrgil toonil, mis ei lubanud põiklemist ega vastuvaidlemist.

«Härra,» sõnas Cropole, «ma tulin küsima, kuidas härra magas ja kas härral on kavatsus neid ruume veel enda käes pidada.»

«Jah.»

40

«Härra, on juhtunud midagi, millega me ei teadnud arvestada.»

«Mis nimelt?»

«Tema Majesteet Louis XIV saabub täna meie linna ja puhkab siin päeva või koguni kaks päeva.»

Üle tundmatu näo libises üllatusevälgatus.

«Prantsusmaa kuningas tuleb Blois'sse?»

«Ta on juba teel, härra.»

«Tähendab, seda rohkem on mul põhjust siia jääda,» ütles tundmatu.

«Väga hea, härra; ent kas härra jätab kõik ruumid

endale?»

«Ma ei mõista teid. Miks peaksin ma neid täna vähem vajama kui eile?»

«Sellepärast, härra — Teie Kõrgeausus lubagu seda endale öelda —, et eile, kui te need ruumid endale valisite,

41

ei oleks ma pidanud määrama hinda, mis pidi Teie Kõrgeausust mõtlema panema, nagu ei oleks mul usku tema heasse varanduslikku seisukorda... kuna aga täna...»

Tundmatu punastas. Talle tuli otsekohe mõte, et teda peetakse vaeseks ja et sellepärast teda solvataksegi.

«Kuna aga täna olete te . . .?» kordas ta külmalt.

«Härra, ma olen jumal tänatud kombekas inimene, ja kuigi ma näin olevat võõrastemajapidaja, on minus aadliverd. Mu isa oli kadunud marssal d'Ancre'i teener ja koja-ametnik. Olgu jumal ta hingele armuline! . . .»

«Ma ei vaidle teile selles küsimuses vastu, härra, kuid ma soovin teada ja otsekohe, mida te oma küsimustega taotlete.»

«Te olete nii tark, härra, ja mõistate, et meie linn on väike ning õukond hõivab selle täielikult; majad saavad olema tulvil inimesi ja seetõttu tõuseb üür muidugi tunduvalt.»

Tundmatu punastas jälle.

«Esitage oma tingimused, härra,» sõnas ta.

«Ma teen seda puhta südametunnistusega, härra, sest ma püüan ausat vaheltkasu ja ma tahan ajada äriasju, ilma et oma taotlustes häbematuks või jultunuks muutuksin. Kuna korter, mida te kasutate, on üsna ruumikas ja teie olete üksi .. .»

«See on minu asi.»

«Oh, seda muidugi. Seepärast ma ei ütlegi härrale korterit üles.»

Tundmatul tõusis veri palgesse. Ta heitis vaesele marssal d'Ancre'i kojateenri järglasele pilgu, mis oleks ta läbi tolle kuulsa kaminaplaadi virutanud, kui mitte kasuahnus poleks teda põranda külge kinni kruvinud.

«Kas tahate, et ma lahkuksin?» sõnas ta. «Selgitage, kuid tehke kähku.»

«Härra, härra, te ei mõistnud mind õieti. Küsimus, mida ma puudutan, on väga delikaatne; ja mina kas siis väljendusin halvasti, või, kuna härra on välismaalane, nagu ma tema hääldamisest taipan . ..»

Tõepoolest, tundmatu põristas pisut r'i, mis on iseloomulik inglise aktsendile, isegi nende sellest rahvusest inimeste juures, kes kõnelevad muidu äärmiselt puhast prantsuse keelt.

«.. . kuna härra on välismaalane, siis võib-olla ei tõlgendanud ta minu sõnu mitte päris täpselt. Tahtsin nimelt

öelda, et härra võiks loovutada üks või kaks tuba neist kolmest, mis tema kasutada on, — see alandaks tublisti üüri ja kergendaks minu südametunnistust. On ju piinlik tõsta rängalt üüri tubade eest, kui on võetud auasjaks nende eest mõistlikku hinda nõuda.»

«Kui palju ma teile eilse päeva eest võlgnen?»

«Üks luidoor, härra, koos söögi ja hobuse talitamisega.»

«Hüva. Kuid täna?»

«Oh, siin peitubki kogu raskus. Täna peab saabuma kuningas. Kui õukond tuleb siia ööbima, läheb see täis päeva eest arvesse. Sellest järeldub — kolm tuba, kaks luidoori toa pealt, teeb kuus luidoori. Kaks luidoori, see pole midagi, härra, kuid kuus luidoori on palju.»

Tundmatul oli veri näost valgunud ja ta muutus väga kahvatuks.

Kangelasliku bravuuriga tõmbas ta taskust kukru, kuhu oli tikitud vapp, mida ta hoolikalt peopesaga varjas. Kukkur oli nii kõhn, nii lõtv ja tühi, et see Cropole'i pilgu eest varjule ei jäänud.

Tundmatu tühjendas kukru oma pihku. Seal leidus kolm topeltluidoori — see tegi kokku just kuus luidoori, mis võõrastemaja peremees nõudis.

Ent kokku oli talle vaja maksta seitse.

Cropole vaatas tundmatule otsa, nagu küsides: «Ja mis saab edasi?»

«Jääb veel üks luidoor, peremees?»

«Jah, härra, aga . . .»

Tundmatu kobas oma põlvpükste taskus ja tühjendas ka selle. Seal peitus väike nahkmapp, kuldne võti ja pisut hõberaha.

Peenrahast sai ta kokku ühe luidoori.

«Tänan, härra,» ütles Cropole. «Nüüd jääb-mul veel küsida, kas härra kavatseb ka veel homseks oma korterisse jääda, — sel juhul panen ma need talle kinni; kui aga härral niisugust kavatsust ei ole, luban selle Tema Majesteedi saatjaile, kes peagi kohale jõuavad.»

«Õige,» sõnas tundmatu pärast üsna pikka vaikust, «aga kuna mul enam raha ei ole, nagu te näha võisite, siis peate selleks, et ma korterit võiksin edasi pidada, müüma linnas selle teemandi või siis pandiks võtma.»

Cropole uuris teemanti nii kaua, et tundmatu kiirustas ütlema:

«Eelistan, et te kivi ära müüksite, härra, sest see on

kolmsada pistooli väärt. Juut — kas Blois's ikka on mõni juut? — juut annab teile kakssada või koguni ainult sada viiskümmend. Võtke, mis ta teile pakub, isegi siis, kui ta annab ainult korteri hinna. Minge!»

«Oh, härra!» hüüdis Cropole, tundes häbi ootamatu alanduse pärast, mis tundmatu talle valmistas selle nii uhke ja omakasupüüdmatu järeleandmisega, samuti ka oma kõigutamatu kannatlikkusega kõigi riugaste ja kahtlustuste suhtes. «Oh, härra, ma ei usu, et teid Blois's nõnda paljaks varastatakse, nagu te seda näite uskuvat, ja kui teemant on tõesti väärt nii palju, kui te ütlesite . . .»

Tundmatu heitis Cropole'ile jälle hävitava jäise pilgu.

«Ma ei tunne asja, härra, uskuge mind!» hüüdis võõrastemajapidaja.

«Kuid juveliirid tunnevad, küsige neilt,» vastas tundmatu. «Ma usun, et meie arved on nüüd selged, kas pole, härra peremees?»

«Jah, härra, ja ma kahetsen väga, sest kardan, et olen härrat solvanud.»

«Mitte sugugi,» vastas tundmatu kõikvõimsa majesteetlikkusega.

«Või jätsin mulje, nagu kooriksin üllast reisijat. . . Pange see hädalise vajaduse arvele, härra.»

«Ei maksa sellest enam rääkida; vast jätaksite mind nüüd üksi.»

Cropole kummardas sügavalt ja lahkus jahmunud ilmel, mis reetis ta head südant ja tõelisi südametunnistusepiinu.

Tundmatu sulges ise ukse ja, jäänud üksi, vaatas veel kord oma kukru põhja, kust ta oli võtnud väikese siidko-tikese, oma viimase tagavara.

Ta soris uuesti oma tühjades taskutes, vaatas pabereid nahkmapis ja veendus, et ta on täiesti kuival.

Siis tõstis ta üleva liigutusega pilgu, milles väljendus ühtaegu rahu ja meeleheide, pühkis väriseva käega mõned higitilgad oma õilsalt laubalt ja pööras siis uuesti silmad maa poole. Ta vaade oli ülimalt majesteetlik. Torm möödus. Võib-olla oli ta tõesti hingepõhjast palvetanud.

Ta lähenes jälle aknarõdule, asus oma endisele kohale ning jäi liikumatult, tummalt ja surmvaikselt istuma, kuni taevas tumenema hakkas ja lillelõhnalisel tänaval lõid särama esimesed tuled, andes kogu linnale märku valgustada aknad.

VII PARRY

Sellal kui tundmatu huviga jälgis süttivaid tulesid ja kuulatas teraselt kõiki linna hääli, astus ta tuppa isand Cropole, keda saatsid' kaks teenrit, kes serveerisid õhtueine.

Välismaalane ei osutanud neile vähimatki tähelepanu.

Siis lähenes Cropole oma külalisele ja sosistas talle sügava aupaklikkusega kõrva:

«Härra, teemant on ära hinnatud.»

«Ahaa!» ümises reisija. «Ja edasi?»

«Härra, Tema Kuningliku Kõrguse juveliir annab selle eest kakssada kaheksakümmend pistooli.»
«Kas saite selle raha kätte?»
«Arvasin ka, et pean selle vastu võtma, härra. Siiski tegin lepingu juures tingimuseks, et kui härra saab oma rahaasjad korda, antakse teemant talle tagasi.»
«See oli tarbetu. Ütlesin ju teile, et te selle müüksite.»
«Sel juhul toimisingi teie soovi kohaselt, sest sain raha kätte, ilma et oleksin teemanti lõplikult müünud.»
«Võtke oma osa ära.»
«Ma võtan, kuna te seda nii tungivalt nõuate.»
Aadliku huulil lehvis nukker naeratus.
«Pange raha kummutile,» sõnas ta, osutades nimetatud ööbliesemele, ja pööras kohe pilgu kõrvale. Cropole asetas sinna üsna mahuka kotikese, mille sisust ta eraldas korteriüüri.
«Ja nüüd ei tee härra ometi mulle seda meelehärmi, et keeldub õhtustamast. Ta lükkas juba tagasi lõuna; see on «Medicis'» majale solvav. Palun, härra, eine on serveeritud, ja ma julgeksin isegi lisada, et see näib üsna isuäratav.»
Tundmatu palus klaasi veini, murdis tüki leiba ega lahkunud süües ja juueski akna juurest.
Varsti kõlasidki trompetite ja fanfaaride vägevad helid. Kaugemal tõusis rahvahulga kisa, all-linn täitus tumedast suminast ja esimene selge, heli, mille võõra kõrv kinni püüdis, oli lähenev hobusekapjade plagin.
«Kuningas! kuningas!» kordas kärarikas ja tunglev rahvahulk.
«Kuningas!» kordas Cropole, kes unustas oma külalise

ja peened kombed ning sööstis rahuldama oma uudishimu.
Trepil põrkasid Cropole'iga kokku ja seltsisid temaga proua Cropole, Pittrino, teenijad ja kokapoisid.
Korteež lähenes aeglaselt, valgustatuna tuhandest laternast nii tänaval kui ka akendel.
Musketäride kompanii ja tihedalt üksteise kõrval liikuva aadlike salga, järel tuli härra kardinali kandetool, mida nagu tõlda vedasid neli musta hobust.
Sellele järgnesid kardinali paažid ja teenijad.
Seejärel tuli kuninganna tõld, mille ustel seisid ta õuedaamid; ta aadlikud ratsutasid mõlemal pool tõlla kõrval.
Siis ilmus kuningas, kes ratsutas toredal saksi tõugu suurelakalisel hobusel. Viibates akende poole, kust kõlasid kõige palavamad tervitused, näitas noor valitseja oma õilist ja võluvat nägu, mida valgustasid ta paažide tõrvikud.
Kuninga kõrval, ent temast kaks sammu tagapool ratsutasid Conde prints ja härra Dangeau; neile järgnes oma teenrite ja pagasiga kakskümmend õukondlast, kes lõpetasid selle tõelise triumfikäigu.
Kogu see hiilgus oli sõjakat laadi. Ainult mõned üksikud vanemad õukondlased kandsid reisiülikondi, peaaegu kõik teised olid sõjaväemundrites. Paljud kandsid teras- ja nahkpantsereid, nagu need olid moes Henri IV ja Louis XIII ajal.
Kui kuningas möödus tundmatu eest, kes oli nõjatunud aknarõdule, et paremini näha, ja varjanud oma näo, toetades selle käsivarrele, tundis viimane, kuidas ta süda kibedast kadedusest üle voolas.
Trompetite hääl joovastas teda, rahva hõiskamine kurdistas ta kõrvad, ta mõistus uppus hetkeks sellesse voogavasse valgusse, kärasse ja säravaisse piltidesse.

«Tema on kuningas!» sosistas ta meeleheites ja ängistuses, mis pidi küll jumala enda trooni ette tõusma.

Veel enne, kui ta oma süngest unelusest ärkas, kustus kogu see kära ja hiilgus. Ainult akna all tänavanurgal hüüdsid aeg-ajalt mõned kriiskavad ja kähisevad hääled: «Elagu kuningas!»

Kohale jäid ka kuus küünalt, mida hoidsid «Medicis'» võõrastemaja päriselanikud: Cropole'il oli kaks, Pittrinol ja igal kokapoisil üks.

Cropole kordas lakkamatult:

46

«Kui kena on kuningas ja kuidas ta sarnaneb oma kadunud isaga!»

«Niisama ilus!» kinnitas Pittrino.

«Ja kui uhke ilme tal on!» lisas proua Cropole, kes juba naabrite ja naabritaridega õhinal muljeid vahetas.

Cropole täiendas naise arvamust oma isiklike tähelepanekutega ega märganudki, kuidas üks vanake, kes väikest iiri hobust valjaidpidi järel talutas, asjatult püüdis «Medicis'» ees seisvast meeste ja naiste salgast läbi tun? gida.

Kuid sel hetkel kõlas aknast välismaalase hääl:

«Korraldage ometi nii, härra peremees, et võõrad teie maja juurde võiksid pääseda.»

Cropole pöördus ümber, märkas esialgu ainult vanakest, ja laskis talle teed anda. . Aken sulgus.

Pittrino näitas tulijale teed. See astus sõnagi lausumata sisse.

Välismaalane ootas teda trepil, võttis vanakese avasüli vastu ja juhtis ta ühe tooli juurde, ent külaline tõrkus.

«Oh ei, ei, milord!» sõnas ta. «Istuda teie juuresolekul! mitte iialgi!»

«Parry,» hüüdis aadlik, «ma palun teid. . . tulete ju Inglismaalt... nii kaugelt! Ah! teie eas ei tohiks enam taluda selliseid vaevu, nagu teie minu teenistuses nägema peate. Puhake .. .»

«Kõigepealt pean ma teile edasi andma oma sõnumi, milord.»

«Parry, ma vannutan sind, ära ütle mulle midagi . . . sest kui see oleks olnud, hea uudis, ei alustaks sa oma lauset nii. Sa ei lähe otse asja juurde — tähendab, uudised on halvad.»

«Milord,» sõnas vanake, «ärge nii kiiresti meelt heitke. Ma loodan, et kõik pole veel kadunud. On vaja tugevat tahet ja visadust, eriti aga alandlikku meelt.»

«Parry,» vastas noormees, «ma tulin siia ihuüksi, läbi tuhande püünise ja hädaohu. Kas sa usud minu tahte-jousse? Ma plaanitsesin seda reisi kümme aastat, hoolimata kõigist nõuannetest ja kõigist takistustest. Kas usud, et mul on visadust? Ja täna .õhtul müüsin viimase oma isa teemantidest, sest mul polnud enam millegagi oma ulualuse eest maksta, ja peremees tahtis mu välja ajada.»

48

Parry tegi pahameelt väljendava liigutuse, millele noormees vastas vaid käepigistusega ja naeratusega.

«Mul on veel alles kakssada seitsekümmend neli pistooli, ja ma pean end rikkaks. Ma ei heida meelt, Parry. Kas sa usud nüüd, et mul jätkub alandlikku meelt?»

Vanake tõstis värisevad käed taeva poole.

«Ära varja minu eest midagi,» nõudis tundmatu, «mis on juhtunud?»

«Minu jutustus on lühike, milord; kuid jumalapärast, ärge nõnda värisege.»

«See on kannatamatusest, Parry. Noh, mis kindral sulle ütles?»

«Kindral ei võtnud mind vastugi.» «Ta pidas sind nähtavasti mõneks spiooniks.» «Jah, milord, aga ma kirjutasin talle kirja.»

«Noh, ja siis?»

«Ta sai selle kätte ja luges läbi, milord.»
«Kas see kiri esitas selgesti minu seisukoha ja mu taotlused?»
«Oh jaa,» vastas Parry kurva naeratusega, «see kajastas tõetruult teie plaani.»
«Edasi, Parry!»
«Kindral saatis kirja mulle oma adjutandi kaudu tagasi ja teatas, et kui ma viibin veel järgmisel päeval tema käsu all olevas piirkonnas, siis laseb ta mu vangistada.»
«Vangistada!» sosistas noormees. «Vangistada sind, minu kõige ustavamat teenrit!»
«Jah, milord.»
«Kas sa ikka kirjutasid selgesti alla: P a r r y?»
«Täht-tähelt, milord. Pealegi oli adjutant mind näinud Saint-Jamesis ja . . . White Hallis,» lisas vanake kurvalt ohates.
Noormees langetas pea, vajudes süngesse mõtiskellu.
«Seda tegi ta avalikult, oma teenrite silma ees,» ütles tundmatu siis, püüdes end lohutada, «aga kuidas toimis ta omavahel, kuidas ta otseselt sinusse suhtus? Vasta!»
«Oh häda, milord! Ta saatis minu juurde neli ratsanikku, kes tõid mulle hobuse, kelle seljas te mind nägite saabuvat. Need neli ratsaväelast toimetasid mu tuhatnelja kihutades väikesse Tenby sadamasse, pigem viskasid kui panid mu ühte kalapaati, mis purjetas Bretagne'i poole, ja siin ma olen.»
49
«Oh!» ägas noormees, pigistades kramplikult ja närviliselt oma kõri, kust kerkis nuuksatus . . . «Parry, kas see on kõik, kas see on tõesti kõik?»
«Jah, milord, see on kõik.»
Pärast Parry lühidat vastust valitses tükk aega vaikus. Oli vaid kuulda, kuidas noormees pöörases vihas kontsaga vastu põrandat tagus.
Vanake tahtis juttu teisale pöörata, sest see äratas liiga raskeid mõtteid.
«Milord,» küsis ta, «mida tähendas see lärm, mis käis minu eel? Kes need karjuvad: «Elagu kuningas!»? Millisest kuningast on juttu ja milleks kõik need tuled?»
«Oh, Parry, kas sa siis ei tea, et Prantsusmaa kuningas külastab oma armast Blois' linna. Kõik need trompetid puhuvad tema auks, kõik need kullaga tikitud sadulavaibad säravad temale, kõik need aadlikud kannavad mõõku, mis kuuluvad talle. Tema eel sõidab ta ema suurepäraselt kulla ja hõbedaga kaunistatud tõllas. Õnnelik ema! Ta minister kuhjab kokku miljoneid ja sobitab kuningale rikast mõrsjat. Ja kogu see rahvas on rõõmus, ta armastab oma kuningat, ta hellitab valitseja kõrvu oma kiiduhüüe-tega ja kisendab: «Elagu kuningas! Elagu kuningas!»»
«Hea küll, hea küll, milord,» katkestas Parry teda veel rahutumana uuest pöördest, mille vestlus nüüd võttis.
«Sa tead,» jätkas tundmatu, «et samal ajal kui kuningas Louis XlV-ndale osutatakse selliseid auavaldusi, on minu ema ja minu õde ilma rahata ja leivata; sa tead, et mind ennast tabab kahe nädala pärast viletsus ja häbi, kui kogu Euroopa sellest kuulda saab, mis sa mulle praegu jutustasid. Parry . . . kas pole mul eeskujusid, mis õpetavad, et mees, kes on niisuguses olukorras, nagu mina, end ...»
«Milord, jumala nimel!»
«Sul on õigus Parry, ma olen argpüks, ja kui ma ise enda eest välja ei astu, mis peaks siis jumal minu heaks tegema? Ei, ei, mul on veel kaks käsivart, Parry, ja mõõk. . .»
Ja ta lõi endale tugevasti käsivarrele ning võttis seinalt mõõga.
«Mida te kavatsete teha, milord?»
«Mida ma kavatsen teha, Parry? Sedasama, mida teevad kõik minu perekonna liikmed: minu ema elab avalikest annetustest, minu õde kerjab mu ema jaoks, kuskil

on mul vennad, kes samuti endale elatist kerjavad; mina, kõige vanem, lähen teen sedasama, mis nemadki, lähen ja palun almust!»
Ja nende sõnadega, mille peale ta äkki närviliselt ja õudselt naerma puhkes, riputas noormees mõõga vööle, [võttis kummutilt kübara, heitis õlgadele musta mantli, i mida ta oli kandnud kogu tee, ja lausus, surudes tugevalt I käsi raugal, kes teda murelikult silmitses:
«Mu tubli Parry, lase endal kaminas tuli süüdata, joo, söö, maga, ole õnnelik. Olgem õnnelikud, mu ustav sõber, | mu ainus sõber: me oleme rikkad kui kuningad.»
Ja andes rusikahoobi pistoolide-kotile, mis raskelt , põrandale kukkus, puhkes ta jälle naerma oma jubedust-tekitaval viisil, mis oli Parryt nii väga kohutanud. Sellal ' kui kogu majas karjuti, lauldi ja tehti ettevalmistusi rei-1 sijate vastuvõtuks, kelle teenrid juba kohale olid jõudnud, hiilis tundmatu läbi suure saali tänavale, kus vanake, kes oli asunud akna alla, ta mõne hetke pärast silmist kaotas.

VIII MILLINE OLI TEMA MAJESTEET LOUIS XIV KAHEKÜMNE KAHE AASTASELT

Kirjelduse järgi, mida me kuningas Louis XIV Blois'sse saabumisest püüdsime anda, näeme, et see oli lärmikas ja hiilgav, ning seepärast näis ka noor majesteet rahuldatud olevat.
Generaalstaatide palee väravale jõudes leidis kuningas sealt oma kaardiväelaste ja aadlike keskelt Tema Kuningliku Kõrguse hertsog Gaston d'Orleans'i, kelle juba loomupäraselt üsna majesteetlikul näol võis märgata käesoleva pühaliku hetke väärilist hiilgust ja väärikust.
Madame, kes kandis suurt gala-tualetti, ootas oma vennapoja saabumist siserõdul. Kõigil tolle tavalisil päevil nii mahajäetud ja sünge lossi akendel hiilgasid daamid ja tõrvikud.
Trummipõrina ja trompetite puhumise saatel astus noor kuningas üle lossi läve, kus Henri III seitsekümmend kaks aastat tagasi võttis appi mõrva ja reetmise, et säilitada oma peas ja oma perekonnas krooni, mis oli juba libisemas ühte teise suguvõsasse.
Kui kõigi silmad olid imetlenud nii kaunist, nii võluvat ja nii õilsat noort kuningat, otsisid nad toda teist Prantsusmaa

kuningat, kelle võim oli küll hoopis erineva päritoluga, kes oli nii kahvatu, nii küürus ja kelle nimi oli kardinal Mazarin.
Louis oli sel ajal õnnistatud kõigi voorustega, millest koosneb täiuslik aadlik: tal olid säravad, ent mahedad puhtad sügavsinised silmad, kuid ka kõige osavamad füsionomistid, inimhinge parimad tundjad, kellel oleks juhust olnud kohata ta pilku — oletades, et nad oleksid olnud väärilised kuninga pilku köitma —, ka kõige osavamad füsionomistid poleks iial suutnud tungida selle leebe sügaviku põhjani. Sest kuninga silmad olid otsekui mõõtmatu sügavsinine taevas või hirmutava ja peaaegu niisama üleva Vahemere asuursete voogude sügavik, mis ilusal suvepäeval avaneb laevaparda all, — hiiglaslik peegel, milles taevas laseb meeleldi vastu helkida kord tähti, kord äikest.
Kuningas oli väikest kasvu, vaevalt pikem kui viis jalga kaks tolli; kuid noorus tegi vabandatavaks selle puuduse, mida muide leevendas suur graatsia kõigis liigutustes ja märkimisväärne osavus kehalistes harjutustes.
Ta oli kindlasti tõeline kuningas ja sel traditsioonilise aupaklikkuse ja truuduse ajastul tähendas tõeline kuningas palju. Aga kuna teda oldi seni rahvale näidatud üsna harva ja alati üsna lihtsana, ja kuna need, kellele teda näidati, nägid tema kõrval alati

ta ema, kes oli pikka kasvu naine, ja härra kardinali, kes oli nägus mees, siis paljude silmis oli ta üsna tühine kuningas, kelle kohta öeldi ainult: «Ta on väiksem kui härra kardinal.»

Olgu kuidas oli nende väliste üksikasjadega, mida eriti pealinnas tähele pandi, — Blois's võeti noort valitsejat linnaelanike poolt igatahes vastu nagu jumalat ja lossi-rahva, Monsieur' ja Madame'i — tema onu ja tädi poolt peaaegu nagu kuningat.

Kuid ei saa jätta märkimata, et vastuvõtusaalis pidi Louis XIV viha pärast punastama, märgates ühekõrgusi tugitoole, mis olid määratud temale, ta emale, kardinalile, tema onule ja tädile, — kuigi see oli osavalt varjatud toolide . poolringikujulise paigutusega. Ta vaatas ringi, et lugeda ümberseisjate nägudelt, kas see alandus oli kokkulepitud asi. Aga kuna ta ei märganud midagi kardinali ükskõiksel näol, ei ema ega ka su-gulaste näol, leppis ta olukorraga ja istus, hoolitsedes selle eest, et keegi temast ette ei jõuaks.

52

Majesteetidele ja härra kardinalile esitleti aadlihärrasid ja -daame.

Kuningas pani tähele, et esiteldavate isikute nimed olid temale ja ta emale enamasti tundmatud, kuna aga kardinal, kellel oli imetlusväärne mälu ja löögivalmis vaim, oskas igaühega kõnelda ta'maaomandist, esivanematest ja lastest, kelledest ta tihti mõnda nimepidi nimetas, võludes seega neid auväärseid maamõisnikke ja sisendades nõnda mõtet, et ainult see on tõeline kuningas, kes oma alamaid tunneb, niisamuti nagu päikesel pole võistlejat, sest ainult tema üksi soojendab ja annab valgust.

Ilma et keegi oleks seda aimanud, jätkas noor kuningas juba tüki aja eest alustatud vaatlusi, silmitsedes valvsalt kõiki kohalviibijaid ning püüdes lugeda nende nägudelt; seejuures pööras ta tähelepanu neilegi, kes algul olid paistnud kõige tähtsusetumatena ja labasematena.

Serveeriti õhtuoodet. Kuigi kuningas ei julgenud seda oma külalislahkelt onult nõuda, ootas ta seda kannatamatult. Seekord igatahes osutati kuningale kõike vajalikku austust — kui mitte tema seisusele, siis vähemalt tema isule.

Mis puutub kardinalisse, siis too vaid puudutas kergelt oma närtsinud huultega kuldtassis serveeritud puljongit. Kõikvõimas minister, kes oli röövinud kuningannalt ta regendivõimu ja kuningalt kuninglikkuse, polnud ometi looduselt suutnud nõutada head kõhtu.

Kuninganna Anna, kes kannatas juba vähktõve all, mille kätte ta kuus või kaheksa aastat hiljem pidi surema, ei söönud põrmugi rohkem kui kardinal.

Monsieur, kes oli ikka veel erutatud selle suure sündmuse pärast, mis teda ta vaikses provintsielus raputas, ei söönud üldse midagi.

Ainult Madame kui tõeline lotringlanna, pidas Tema Majesteediga sammu, nii et Louis XIV, kes oli partnerita jäänud ja pidi sööma peaaegu üksi, oli väga tänulik oma tädile ja seejärel ta maître d'hôtel'ile härra de Saint-Remyle, kes oli näidanud tõepoolest silmapaistvaid võimeid.

Kui eine lõppes, tõusis kuningas härra de Mazarini nõustuva viipe peale lauast jä hakkas oma tädi kutsel külaliste hulgas ringi liikuma.

53

Daamid, kes on Blois's niisama osavad vaatlejad kui Pariisiski, panid tähele, et Louis XIV-ndal oli järsk ja julge pilk, mis reetis temas aristokraatlike veetluste peent tundjat. Mehed omakorda leidsid, et valitseja on uhke ja kõrk ning armastab sundida silmi maha lööma neil, kes teda liiga kaua või liiga teraselt silmitsevad, avaldades sellega oma käskijaloomust.

Louis XIV oli sooritanud oma ringkäigust umbes kolmandiku, kui ta kõrv tabas sõnad, mida lausus Tema Eminets, kes vestles Monsieur'ga.

See oli ühe naise nimi.

Vaevalt oli Louis XIV seda kuulnud, kui ta ei kuulnud või õigemini ei kuulanud enam midagi muud. Ta unustas ringi kaugema osa, kus oodati ta lähenemist, ning püüdis lähemalseisjaistki võimalikult ruttu vabaneda.

Hästikasvatatud õukondlasena päris Monsieur Tema Eminentsilt viimase õetütarde tervise järele. Viie või kuue aasta eest olid kardinali kolm õetütart Itaaliast tema juurde sõitnud: need olid preilid Hortense, Olympe ja Marie de Mancinid.

Monsieur küsis niisiis, kuidas on kardinali õelaste tervis. Ta kahetsevat, kinnitas ta, et tal pole au neid koos onuga enda juures näha. Kindlasti olevat nad kasvanud ilus ja veetluses, nagu oli tõotanud nende välimus siis, kui Monsieur neid esimest korda nägi.

Kuningale oli kõrva hakanud teatud erinevus kahe vestleja hääletoonis. Monsieur' hääl oli rahulik ja loomulik, kuna aga härra de Mazarini hääl talle vastates tõusis poolteise tooni võrra tavalisest kõrgemale.

Näis, nagu oleks ta soovinud, et ta sõnad kostaksid kellegi kõrvu kaugel saali teises otsas.

«Monsenjöör,» vastas ta, «preilidel de Mancinidel on veel haridus lõpetamata, neil on kohustusi täita ja neil tuleb õppida oma positsiooni hindama. Viibimine noores ja hiilgavas õukonnas hajutab pisut nende tähelepanu.»

Viimaste sõnade juures naeratas Louis kurvalt. Tõsi küll, õukond oli noor, kuid kardinal oma ihnsuses hoolitses kindlalt selle eest, et ta poleks mitte hiilgav.

«Kuid te ei kavatse neid ometi kloostrisse saata,» märkis Monsieur, «või neid kodanlastele mehele panna?»

«Sugugi mitte,» vastas kardinal, rõhutades oma itaaliapärast hääldamist, nii et ta muidu pehme ja sametine hääl muutus teravaks ja võnkuvaks, «mitte sugugi. Mul on kindel kavatsus neid mehele panna, ja nii hästi, kui see minu võimuses on.»

«Partiidest pole puudu, härra kardinal,» vastas Monsieur nagu heasüdamlik kaupmees, kes õnnitleb oma ametivenda.

«Ma loodan seda, Monsenjöör, seda enam, et jumal on neile andnud nii veetlevust, tarkust kui ilu.»

Selle vestluse ajal, nagu me juba märkisime, lõpetas Louis XIV Madame'i saatel esitluste ringi.

«Preili Arnoux,». ütles printsess, esitledes Tema Majesteedile paksu blondi kahekümne kahe aastast neidu, keda kuskil külapeol oleks võinud pidada pühapäevariides talu-neiuks, «preili Arnoux, minu muusikaõpetaja tütar.»

Kuningas naeratas. Madame polnud iial suutnud vioolast või klavessiinist nelja õiget nooti välja meelitada.

«Preili Aure de Montalais,» jätkas Madame, «eeskujulik neiu ja hea ümmardaja.»

Seekord ei naeratanud mitte kuningas, vaid neiu, keda esitleti, sest esimest korda elus kuulis ta Madame'ilt, kes teda muidu just ei hellitanud, nii austavat iseloomustust enese kohta.

Ning meie vana tuttav Montalais tegi Tema Majesteedile sügava reveransi — ja seda nii aupaklikkusest kui ka vajaduse sunnil, sest tuli varjata naeratusele tõmbunud huuli, mida kuningas poleks arvatavasti osanud õigesti seletada.

Parajasti sel hetkel kuulis kuningas sõnu, mis teda võpatama panid.

«Ja kuidas on kolmanda nimi?» küsis Monsieur.

«Marie, Monsenjöör,» vastas kardinal.

Selles nimes peitus kahtlemata mingi maagiline võim, sest nagu me juba märkisime, võpatas kuningas seda kuuldes ja juhtis Madatne'i ringi keskele, nagu oleks soovinud

talle mingit diskreetset küsimust esitada, kuid tegelikult selleks, et kardinalile läheneda.

«Tädi,» ütles ta naeratades tasasel häälel, «minu geograafiaõpetaja ei õpetanud mulle, et Blois on Pariisist nii tohutult kaugel.»

«Kuidas nii, vennapoeg?» küsis Madarne.

«Nähtavasti on see tõepoolest nii, sest moel kulub selle vahemaa läbimiseks mitu aastat. Vaadake neid preilisid.»

«Jah, ma tunnen neid.»

«Mõned on üsna ilusad.»

«Ärge öelge seda liiga valjusti, vennapoeg, te teete nad pööraseks.»

55

«Oodake, oodake, armas tädi,» ütles kuningas naeratades, «sest minu lause teine pool korrigeerib esimest. Tädi, mõned neist näivad olevat vanad, teised inetud, tänu nende kümne aasta vanustele moodidele.»

«Kuid, sire, Blois on ju Pariisist ainult viie päeva tee kaugusel.»

«See teeb kaks aastat mahajäämust iga päeva kohta,» naljatas kuningas.

«Kas arvate seda tõesti? Kummaline, mina seda ei märka.»

«Vaadake, tädi,» jätkas Louis, lähenedes kogu aeg Mazarinile, ja teeseldes, nagu otsiks ta sobivamat kohta seltskonna silmitsemiseks, «vaadake seda lihtsat valget kleiti seal nende vananenud garnituuride ja pretensioonikate soengute kõrval. See on arvatavasti üks minu ema kojaneitsitest, kuigi ma teda ei tunne. Vaadake, milline lihtne käitumine, milline graatsiline hoiak. See on elav naine, kuna kõik teised on vaid tualetid.»

«Kallis vennapoeg,» vastas Madame naerdes, «lubage endale öelda, et seekord on teie jumalik läbinägevus eksinud. Neiu, keda te nõnda kiidate, pole pariislanna, vaid pärineb Blois'st.»

«Kas tõesti, tädi?» imestas kuningas kahtleval ilmel.

«Astuge lähemale, Louise,» ütles Madame.

Ja noor neiu, keda me oleme juba tundma õppinud, lähenes arglikult ning punastades, kuninga pilgu ees peaaegu kokku vajudes.

«Preili Louise-Françoise de la Beaume Le Blanc, markii de La Vallière'i tütar,» ütles Madame tseremoniaalselt.

Oma suures tagasihoidlikkuses, mida talle sisendas kuninga juuresolek, kummardas neiu nii veetlevalt, et Louis'1 läksid kardinali ja Monsieur' vestlusest mõned sõnad kaduma.

«Tema kasuisaks,» jätkas Madame, «on härra de Saint-Remy, minu maître d'hôtel, kelle juhatusel valmistati too suurepärane trühvelküpsis, mida Teie Majesteet nii kõr-gelt hindas.»

Ei mingi veetlus, ilu ega noorus poleks suutnud sellise esitluse vastu seista. Kuningas naeratas. Kas Madame'i sõnad olid mõeldud naljatusena või tuli see tema naiivsusest, — igal juhul hävitasid need kõik selle, mis Louis'le oli neius tundunud võluvana ja poeetilisena.

Madame'ile ja nüüd järelikult ka kuningale oli preili de

56

La Valliere veel ainult tütarlaps, kelle kasuisal oli hiilgav talent trühveldatud kalkuniprae valmistamiseks.

Kuid valitsejad on juba kord niisugused. Jumalad Olümposel olid niisamasugused. Diana ja, Veenus kohtlesid «kindlasti niisama ülbelt kaunist Alkmeenet ja Jo'd, kui Jupiteri lauas nektari ja ambroosia vahel suvatseti ajaviiteks vestelda surelikest iludustest.

Õnneks kummardas Louise nii sügavalt, et ta ei kuulnud Madame'i sõnu ega märganud kuninga naeratust. Kui see vaene laps, kellel oli nii hea maitse, et ta ainsana oma sõbrataridest tuli mõttele riietuda valgesse kleiti, kui see tuvisüda, keda igasugune valu nii raskelt tabas, oleks kuulnud Madame'i julmi sõnu ja näinud kuninga egoistlikku ning külma naeratust, oleks ta sealsamas surnud.

Ja isegi Montalais, kes oli väga leidlik neiu, poleks teinud katsetki teda ellu äratada, sest naeruväärsus tapab kõik, isegi ilu.

Kuid õnneks ei näinud Louise midagi, ei kuulnud midagi, sest ta kõrvus sumises ja ta silme ees seisis loor, ning kuningas, kelle tähelepanu köitis ikka veel kardinali ja onu vestlus, tõttas nende juurde tagasi pöörduma.

Ta jõudis sinna parajasti hetkel, kui Mazarin oma jutu lõpetas, sõnades:

«Marie, nagu ta õedki, on praegu teel Brouage’i. Käskisin neil liikuda mööda Loire'i vastaskallast, ja kui ma õigesti arvestan, peaksid nad, kui nad minu korraldusi täpselt täidavad, homme umbes Blois' kohale jõudma.»

Need sõnad olid öeldud taktiga, mõõdutundega, sellise loomuliku ja kindla häälega, mis tegid sinjoor Giulio Mazarini maailma parimaks näitlejaks.

Ja järelikult tabasidki nad Louis XIV südamesse. Kuuldes Tema Majesteedi lähenevaid samme, pöördus kardinal ümber ja nägi oma õpilase ilmes nende otsest mõju — seda reetis Tema Eminentsile kerge punetus kuninga näol. Aga sellise saladuse lahendamine oli ju lapsemäng mehele, kes oma riugastega juba kakskümmend aastat kõiki Euroopa diplomaate ninapidi vedas. Niipea kui kuningas neid sõnu kuulis, näis, nagu oleks teda tabanud mürgitatud nool otse südamesse. Ta ei püsinud enam paigal ja silmitses seltskonda kärsitul, kõhkleval, tuhmil ja jõuetul pilgul. Rohkem kui paarkümmend korda küsitles ta pilguga oma ema, kes aga heameelega pühendus vestlusele oma sugulasega, ning keda muide üks

Mazarini pilk tagasi hoidis, nii et ta ei paistnud oma poja pilgus peituvaid hardaid palveid mõistvat.

Sellest hetkest peale näis kõik — muusika, lilled, tuled, ilu — Louis'le vastikuna ja läägena. Ta näris huuli, sirutas käsi ja jalgu nagu hästikasvatatud laps, kes, julgemata haigutada, kasutab kõiki muid vahendeid oma tüdimuse näitamiseks. Ilma et oleks enam ema ja ministrit asjatult anunud, pööras ta meeleheitliku pilgu ukse, see tähendab vabaduse poole.

Ukse raamistuses seisis piidale toetudes jõuline kuju, uhke tõmmu näo ja kotkaninaga, karmide, ent sädelevate silmadega, pikkade hallide juuste ja mustade vurrudega, ehtne sõjamehest iludus, kelle särav pantser murdis paremini kui peegel valguskiiri ja paiskas need välguna tagasi.

Ohvitser kandis peas halli, punase sulega kübarat, mis tõendas, et ta oli seal teenistuskohuste täitmisel ja mitte oma lõbuks. Kui ta oleks kutsutud lõbutsema, kui ta oleks olnud õukondlane ja mitte sõdur, siis oleks ta kübarat käes hoidnud, sest igasuguse lõbu eest tuleb maksta mingit hinda.

Tunnusmärgiks, mis aga veel paremini tõendas, et ohvitser on teenistuskohuste täitmisel ja täidab ülesannet, millega ta on ammu harjunud, oli see, et ta jälgis selle peo rõõmu ja igavust silmatorkava ükskõiksuse ning kirjeldamatu apaatiaga, käed rinnal risti. Ta sarnanes väga filosoofiga, — ja kõik vanad sõdurid ongi filosoofid, ning nähtavasti mõistis palju paremini seltskonna kogu tüüta-vust kui selle rõõme; esimesest sai ta oma osa, teiseta aga oskas läbi ajada.

Seal ta niisiis nõjatus nikerdatud uksepiidale, kui kuninga kurvad ja väsinud silmad äkki kohtusid tema omadega. Nähtavasti polnud see mitte esimene kord, kus ohvitseri

silmad kohtasid kuninga omi, ja ta mõistis nende ilmest suurepäraselt lugeda kuninga mõtet. Niipea kui ohvitseri pilk oli peatunud Louis XIV näol ja lugenud sealt, mis toimus valitseja südames, mõistis ta, et kuningale tuleb osutada teene, ilma et see seda nõuaks, osutada talle teene peaaegu vastu tema tahtmist. Ja julgelt, nagu oleks ta kasutanud ratsaväeosa lahingus, hüüdis ta kõlaval häälel:

«Kuninga teenistuseks!»

Kuuldes neid sõnu, mis kostsid nagu kõuemürin üle orkestri, lauljate ja sumiseva jalutajateparve, vaatasid kardinal ja kuninganna üllatunult Tema Majesteedi poole.

Kahvatuna, kuid kindlana, toetatuna oma mõttest, mille musketäriohvitser oli kinni püüdnud ja mida väljendati nüüd antud käskluses, tõusis Louis XIV oma toolilt ja lastus paar sammu ukse poole.

«Te lahkute, mu poeg?» küsis kuninganna, kuna Mazarin piirdus vaid küsiva pilguga, mis oleks võinud olla leebe, kui see poleks olnud nii läbitungiv.

«Jah, Madame,» vastas kuningas, «tunnen väsimust ja tahaksin muide täna õhtul veel kirju kirjutada.»

Naeratus lehvis üle ministri huulte, kes peanoogutusega kuningale nähtavasti loa andis lahkuda.

Monsieur ja Madame tõttasid kiiresti ilmunud ameti-kandjaile korraldusi andma.

Kuningas jättis jumalaga, sammus läbi saali ja jõudis ukse juurde.

Uksel ootasid Tema Majesteeti kakskümmend ülesrivis-tunud musketäri.

Rivi lõpus seisis ükskõikse näoga ohvitser, paljas mõõk käes.

Kuningas väljus ja kõik kohalejääjad kergitasid end kikivarvule ning vaatasid talle järele.

Kümme musketäri sammusid ees, rajades kuningale teed läbi eesruumides ja treppidel sagiva inimhulga.

Kümme ülejäänut ümbritsesid kuningat ja Monsieur'd, kes soovis Tema Majesteeti saata.

Nende kannul tulid teenrid.

See väike korteež saatis kuninga temale määratud ruumidesse.

See oli sama korter, kus omal ajal oli peatunud kuningas Henri III.

Monsieur oli oma korraldused juba teinud. Musketärid pöördusid oma ohvitseri juhtimisel läbikäiku, millest pääses lossi mõlemasse tiiba

Koridori alguses oli väike ruudukujulise põhiplaaniga eesruum, mis oli isegi kõige päikesepaistelisematel päevadel pime ja sünge.

Monsieur peatas Louis XlV-nda.

«Sire,» ütles ta, «te möödute praegu kohast, kus Guise'i hertsog sai esimese pistoda-löögi.»

Kuningas, kes ei olnud ajaloos tugev, teadis küll sellest sündmusest, ent ei tundnud sündmuspaika ega üksikasju.

«Ah!» hüüatas ta võpatades.

Ja ta peatus.

Kõik, kes sammusid tema ees ja järel, peatusid samuti.

«Hertsog oli umbes siinsamas, kus mina praegu, sire,» jätkas Gaston, «ta sammus samas suunas, kus Teie Majesteetki; härra de Loignes oli seal, kus praegu seisab teie musketäride leitnant; härra de Saint-Maline ja Tema Majesteedi saatjad seisid tema ümber ja tema selja taga. Seal teda loodigi.»

Kuningas pöördus oma ohvitseri poole ja nägi, kuidas nagu mingi vari libises üle selle sõjaka ja julge näo.

«Jah, selja tagant,» pomises leitnant, tehes äärmist põlgust väljendava liigutuse.

Ja ta tahtis edasi sammuda, nagu oleks ta end halvasti
60
tundnud nende seinte vahel, mis olid kunagise reetmise tunnistajaiks.
Ent kuningas, kes alati tahtis midagi õppida, soovis nähtavasti seda sünget paika veel lähemalt silmitseda.
Gaston mõistis oma vennapoja mõtteid.
«Näete, sire,» jätkas ta, võttes härra de Saint-Remy käest küünlajala, «siiasamasse ta kukkus. Tol ajal seisis siin voodi, mille eesriietest ta kinni haaras ja need maha rebis.»
«Mispärast on parketis selline lohk?» küsis Louis.
«Seepärast, et sellele voolas verd, mis tungis sügavalt tammepuusse, ja selle jälgi ei saadud kaotada muidu, kui parketti üle hööveldades, kuid see punakas toon,» lisas ta, «jäi püsima, hoolimata kõigist püüetest seda kaotada.»
Louis XIV tõstis pilgu. Võib-olla meenutas ta teist verist jälge, mida talle kord Louvre'is oli näidatud ja mis, nagu paarilisena Blois's nähtule, oli tekkinud tema isa käe läbi Concini verest.
«Lähme,» ütles ta.
Otsekohe hakati jälle liikuma, sest kahtlemata oli erutus andnud noore valitseja häälele käskiva kõla, millega poldud tema puhul veel harjutud.
Jõudnud kuningale määratud ruumidesse, kuhu ei pääsenud mitte ainult väikest läbikäiku mööda, mida me äsja kirjeldasime, vaid ka suurelt õuetrepilt, peatus Gaston ja I lausus:
«Suvatsegu Tema Majesteet vastu võtta need ruumid, kuigi need pole tema väärilised.»
«Onu,» vastas noor valitseja, «ma tänan teid teie südamliku külalislahkuse eest.»
Gaston jättis jumalaga oma vennapojaga, kes teda süle-les, ja väljus.
Kümme neist kahekümnest musketärist, kes olid kuninga vahtkonnaks, saatsid Monsieur' tagasi vastuvõtusaali, mis Tema Majesteedi lahkumisest hoolimata polnud sugugi tühjemaks jäänud.
Kümme ülejäänut paigutati valvepostidele ohvitseri poolt, kes viie minuti jooksul uuris kõik ruumid põhjalikult läbi tolle külma ja eksimatu pilguga, mida alati ei suuda anda pikaajaline harjumuski: see oli oma ala meistri pilk.
Kui kõik mehed olid kohtadele paigutatud, valis ta oma peakorteriks eesruumi, kus ta leidis suure tugitooli, lambi, veini, vett ja kuiva leiba.
61
Ta keeras lambitule heledamaks, jõi pool klaasi veini, kusjuures ta huuled kõverdusid väljendusrikkaks naeratuseks, ja valmistus siis magama heitma.

IX TUNDMATU «MEDICIS'» VÕÕRASTEMAJAST KAOTAB OMA INKOGNITO

Ohvitser, kes seal magas või end magama seadis, kandis oma muretust ilmest hoolimata suurt vastutust.
Kuninga musketäride leitnandina käsutas ta Pariisist kaasa tulnud musketärikompaniid, ja see kompanii koosnes saja kahekümnest mehest. Välja arvatud need kakskümmend, kellest me juba rääkisime, valvasid ülejäänud kuningannat ja eriti härra kardinali.
Härra Guilio Mazarini hoidis kokku oma ihukaitse reisi-kulude pealt ja kasutas kuninga musketäre — ning õige vabalt, sest ta nõudis neist endale viiskümmend; see teguviis võis näida üsna suure häbematusena igaühele, kes ei tundnud tolleaegse õukonna tavasid.

Teine asjaolu, mis võõrale samuti oleks tundunud vähemalt iseäralikuna, kui mitte sobimatuna, oli see, et härra kardinalile määratud lossitiib säras heledais tuledes ja oli tulvil liikumist. Musketäride valvesalgad seisid kõikidel ustel ega lasknud sisse kedagi peale kullerite, kes isegi reisil kardinali posti edasi-tagasi toimetasid.

Kuninganna juures oli valvel veel kakskümmend meest; kolmkümmend puhkasid, et järgmisel päeval oma seltsimehi välja vahetada.

Kuninga poolel aga valitses vaikus, pimedus ja üksindus. Niipea kui uksed olid suletud, polnud enam vähematki märki kuninglikkusest. Kõik ametikandjad olid vähehaaval lahkunud. Prints laskis küsida, kas Tema Majesteet veel midagi vajab, ja musketärileitnandi banaalse ei peale, kes oli selle küsimuse ja vastusega harjunud, vajus kõik unne, nagu korraliku kodanlase juures.

Ja ometi kostis noore kuninga eluruumidesse üsna selgesti lõbus peomuusika ning paistsid suure saali pillavalt valgustatud aknad.

Kümme minutit pärast seda, kui Louis XIV oli oma ruumidesse jõudnud, mõistis ta hoopis elavama liikumise järgi kui see, mida oli põhjustanud tema lahkumine, et lahkus

62

omakorda ka kardinal, keda magamistuppa saatis suur aadlimeeste ja -daamide eskort.

Et seda jälgida, tarvitses kuningal vaid heita pilk läbi akende, millede luugid polnud suletud.

Tema Eminents sammus üle õue, kusjuures teda saatis, kandelaaber käes, Monsieur ise. Seejärel tuli kuninganna, kellele Madame oli koduselt oma käsivarre pakkunud, ja nad sosistasid omavahel nagu vanad sõbratarid.

Neile kahele paarile järgnesid suursugused daamid, paa-žid, ohvitserid. Värelevatest küünlatuledest lõi kogu õu leegitsema nagu tulekahjus. Lõpuks kadus sammude müdin ja häältekõma ülemistele korrustele.

Ja keegi ei mõelnud enam kuningale, kes nõjatus aknalauale ja vaatas kurvalt seda mööduvat valgusvoogu ning kuulatas kaugenevaid hääli, — mitte keegi, kui ehk ainult tundmatu «Mediéis'» võõrastemajast, keda me nägime musta mantlisse mässitult väljuvat.

Ta oli suundunud otse lossi poole ning hulkus, nukker ilme näol, palee ümbruses, kus ikka veel sagis rahvahulk. Nähes, et ei väraval ega võlvkäigus pole ainustki valvurit, sest Monsieur' sõdurid vennastusid kuninga sõduritega, see tähendab trimpasid Beaugency veini niipalju kui jõudsid või õigemini rohkem kui jõudsid, trügis tundmatu läbi rahvahulga ja läks üle õue, jõudes trepini, mis viis kardinali juurde.

Ta siirdus sinnapoole, pidades tõenäoliseks, et säravad ; küünlad ja asjalikul ilmel ringi liikuvad paažid ning ametikandjad osutavad kuninga ruume.

Kuid teda peatas järsult äkki kerkiv musket ja tunnimehe hüüe.

«Kuhu te lähete, sõber?» küsis valvur.

«Lähen kuninga juurde,» vastas tundmatu rahulikult ja uhkelt.

Sõdur kutsus ühe Tema Eminentsi ohvitseridest, ja nagu mingi büroo jooksupoiss, kes annab juhatusi ministeeriumi külastajale, pillas see sõnad: «Teine trepp otse vastas.»

Ja ilmutamata rohkem huvi tundmatu vastu, jätkas ta katkestatud vestlust.

Midagi vastamata siirdus tundmatu osutatud trepi poole.

Siin polnud ei kära ega küünlaid.

Sügavas pimeduses liikus tunnimees nagu vari.

Valitsevas vaikuses võis kuulda vaid tunnimehe samme, i mida saatis kannuste klirin kiviplaatidel.
63
See tunnimees oli üks kahekümnest kuninga juurde vahtkonda määratud musketärist, kes täitis oma kohust kivikuju jäikuse ning vankumatusega.
«Kes seal on?» küsis ta.
«Sõber,» vastas tundmatu.
«Mida te soovite?»
«Kõnelda kuningaga.»
«Oh ei, armas härra, see pole võimalik.»
«Ja mispärast?»
«Sellepärast, et kuningas on magama heitnud.»
«Juba?»
«Jah.»
«Ükskõik, ma pean siiski temaga rääkima.»
«Aga mina kinnitan teile, et see on võimatu.»
«Aga siiski. . .»
«Lahkuge!»
«Kas teile on siis antud vastav käsk?»
«Mul pole vaja teile aru anda. Lahkuge!» ja seekord saatis tunnimehe sõnu ähvardav liigutus. Tundmatu püsis liikumatuna, nagu oleks ta juured alla ajanud.
«Härra musketär,» sõnas ta, «kas olete aadlik?»
«Mul on see au.»
«Ka mina olen seda ja aadlikud võlgnevad üksteisele teatud lugupidamist.»
Tunnimees langetas relva, mõjutatuna väärikusest, millega need sõnad olid lausutud.
«Kõnelge, härra,» ütles ta, «ja kui te palute midagi, mis on minu võimuses ...»
«Tänan. Teil on ju ohvitser, eks ole?»
«Jah, meie leitnant, härra.»
«Sooviksin kõnelda teie leitnandiga.»
«Noh, see on juba teine asi. Minge üles, härra.»
Tundmatu tänas tunnimeest galantselt ja läks trepist üles, kuna hüüe: «Leitnant, külaline!», mis anti edasi tunnimehelt tunnimehele, käis tema eel ning äratas ohvitseri, kes just äsja oli uinunud.
Saapad jalga kiskunud, astus ta silmi hõõrudes ja mantli-haake kinnitades tulijale paar sammu vastu.
«Millega võin teid teenida, härra?» küsis ta.
«Kas te olete valvekorra ülem, musketäride leitnant?»
«Mul on see au.»
«Härra, ma pean iga hinna eest kuningaga kõnelema.» Leitnant silmitses tundmatut tähelepanelikult ja selle
64
üheainsa, kuigi väga põgusa pilguga nägi kõik, mida ta näha tahtis — see tähendab tõelist suursugusust tavalise riietuse all.
«Ma ei usu, et te oleksite hullumeelne,» vastas ta, «aga ometi peaksite taipama, härra, et pole võimalik sel kombel kuninga juurde pääseda, ilma et ta oma nõusolekut annaks.»
«Ta nõustub, härra.»

«Lubage, et ma selles kahtlen, härra. Kuningas sulgus juba veerand tunni eest oma ruumidesse. Praegu on ta arvatavasti juba lahti riietumas. Pealegi on mul vastav käsk.»
«Kui ta teada saab, kes ma olen, muudab ta oma käsu,» vastas tundmatu, tõstes pea.
Ohvitseri üllatus üha kasvas ja ta sattus järjest suuremasse kimbatusse.
«Kui ma nõustuksin teist teatama, kas ütlete siis mulle vähemalt, keda ma pean teatama, härra?»
«Tema Majesteet Charles II, Inglismaa, Šotimaa ja Iirimaa kuningas.»
Ohvitseri suust kostis üllatushüüd ja ta kahvatult näolt võis lugeda kõige piinavamat erutust, mida tahtejõuline mees muidu sügavale südamepõhja peidab.
«Oh jaa, sire, tõepoolest, ma oleksin pidanud teid ära tundma.»
«Kas olete näinud minu portreed?»
«Ei, sire.»
«Või nägite siis mind ennast kunagi õukonnas, enne kui mind Prantsusmaalt minema kihutati?»
«Ei, sire, ka seda mitte.»
«Kuidas te oleksite siis pidanud mind ära tundma, kuna te ometi pole näinud ei minu portreed ega mind ennast?»
«Sire, ma nägin teie isa, Tema Majesteeti kuningat ühel hirmsal hetkel.»
«Päeval, mil . . .»
«Jah.»
Tume vari libises üle valitseja näo; siis tõmbas ta käega üle silmade ja sõnas:
«Kas näete veel mõningaid takistusi minust teatamiseks?»
«Andestage mulle, sire,» vastas ohvitser, «aga ma ei osanud aimata kuningat selle nii lihtsa välimuse taga. Ja ometi, nagu mul oli au Teie Majesteedile öelda, nägin ma
65
kuningas Charles 1-st . . . Kuid andestage, ma tõttan kuningale teatama.»
Ja tagasi pöördudes lisas ta:
«Teie Majesteet soovib kahtlemata, et see külastus jääks saladuseks?»
«Ma ei nõua seda, aga kui on võimalik asja saladuses hoida ...»
«See on võimalik, sire, sest ma ei tarvitse tingimata teatada esimesele kammerhärrale; kuid sel juhul tuleb Teie Majesteedil loovutada mulle oma mõõk.»
«Õigus! Ma unustasin, et keegi ei tohi minna Prantsusmaa kuninga juurde relvastatult.»
«Kui Teie Majesteet seda soovib, tehakse talle erand, aga sel juhul ei või ma vastutust üksi enda peale võtta, vaid pean välja kutsuma kuninga vahtkonna.»
«Siin on mu mõõk, härra. Kas suvatseksite minust nüüd Tema Majesteedile teatada?»
«Otsekohe, sire.»
Ohvitser läks ja koputas kiiresti vaheuksele, mille avas kammerteener.
«Tema Majesteet Inglismaa kuningas!» ütles ohvitser.
«Tema Majesteet Inglismaa kuningas!» kordas kammerteener.
Nende sõnade peale lükkas keegi aadlik lahti kuninga magamistoa mõlemad uksepooled ja nähtavale ilmus Louis XIV, kes oli kübarata ja mõõgata, lahtinööbitud kuues, ning ruttas ülimat üllatust väljendades tulijale vastu.
«Teie, mu vend! Teie Blois's!» hüüdis Louis XIV, saates ühe käeliigutusega minema aadliku ja kammerteenri, kes kadusid kõrvaltuppa.
«Sire,» vastas Charles II, «olin teel Pariisi, lootuses kohata seal Teie Majesteeti, kui juhtumisi kuulsin teie peatsest saabumisest siia linna. Pikendasin niisiis oma siinviibimist, kuna mul oli teile teatada midagi väga olulist.»

«Kas see kabinet sobib teile, armas vend?»
«Suurepäraselt, sire, sest usun, et siin ei kuule meid keegi.»
«Saatsin oma aadliku ja ööteenri minema, nad on kõrvalruumis. Seal, selle seina taga, on aga tühi tuba, kust pääseb eesruumi, ja seal te nägite ju ühtainust ohvitseri, eks ole?»
«Jah, sire.»
66
«Kõnelge siis, armas vend, ma kuulan teid.»
«Ma alustan, sire, ja suvatsegu Teie Majesteet kaasa tunda meie suguvõsa tabanud õnnetustele.»
Prantsusmaa kuningas punastas ja tõmbas oma tooli Inglismaa kuninga omale lähemale.
«Sire,» jätkas Charles II, «mul pole põhjust küsida Teie Majesteedilt, kas ta tunneb minu haletsusväärse loo üksikasju.»
Louis XIV punastas veel rohkem kui esimesel korral; siis sirutas ta Inglise kuningale käe.
«Armas vend,» sõnas ta, «mul on häbi seda öelda, ent kardinal kõneleb minu kuuldes harva poliitikast. Veel rohkem: kunagi võtsin ma oma kammerteenrilt Laporte'ilt ajalootunde, aga kardinal käskis need lõpetada ja eemaldas Laporte'i minu juurest, nii et ma palun oma venda Charlesi jutustada mulle kõigest nagu inimesele, kes ei tea midagi.»
67
«Olgu nii, sire; hakates päris algusest peale, on mul seda rohkem võimalust Teie Majesteedi südant liigutada.» «Rääkige, mu vend, rääkige.»
«Te teate, sire, et 1650. aastal, kui Cromwell oli retkel Iirimaal, kutsuti mind Edinburghi ja krooniti Stene'is kuningaks. Aasta hiljem tungis Cromwell, kes oli vahepeal kuskil äsjavallutatud provintsis haavata saanud, meile kallale. Minu eesmärgiks oligi teda kohata ja ma ihkasin Šotimaa piiridest välja tungida.»
«Šotimaa on aga ju peaaegu teie kodumaa, mu vend,» sõnas noor kuningas.
«Jah, kuid šotlased olid väga õelad kaasmaalased, sire. Nad sundisid mind oma isade usust loobuma. Nad poosid üles lord Monrose'i, minu kõige ustavama teenri, kuna ta polnud konvenantaarlane. Kui tal enne hukkamist lubati midagi paluda, siis nõudis too vaene märter, et ta keha raiutaks nii mitmeks tükiks, kui Šotimaal on linnu, nii et kõikjal leiduks tema truuduse tunnistajaid, ning ma ei võinud lahkuda ühestki linnast ja siirduda teise, ilma et oleksin möödunud mõnest tolle ihu tükikesest, mis oli tegutsenud, võidelnud ja elanud ainult minu eest.
Julge marsiga möödusin Cromwelli armeest ja tungisin Inglismaale. Protektor asus mind jälitama sel kummalisel võidujooksul, kus auhinnaks oli kroon. Kui oleksin, enne teda Londonisse jõudnud, oleks võiduhind olnud minu päralt, ent ta jõudis mulle Worcesteris järele.
Inglismaa kaitsevaim polnud enam minu, vaid tema poolt. Sire, 3. septembril 1651, šotlastele nii saatuslikuks osutunud Dumbari lahingu* aastapäeval, sain ma lüüa. Ma ei mõelnud taganemisele enne, kui mu ümber oli langenud kaks tuhat meest. Lõpuks olin sunnitud põgenema.
Sest ajast peale on mu elu nagu romaan. Vihaselt jälitatuna lõikasin ma endal juuksed maha, maskeerisin end puuraiujaks. Ühe päeva veetsin tamme okstes, mis sai nimeks «kuninglik tamm», ja ta kannab seda nime praegugi. Minu seiklused Stratfordi krahvkonnas, kust põgenesin, viies hobuse laudjal kaasa oma võõrustaja tütre, on praegugi veel õhtuste jutuajamiste teemaks ja andsid ainet ühele ballaadile. Kord panen ma kõik selle kirja, õpetuseks oma vendadele kuningatele.

Siis jutustan, kuidas ma härra Nortoni juurde jõudes kohtasin vana õukonna-kaplanit, kes silmitses keeglimängijaid, ja vana teenrit, kes mind hüüdis, ise nutma puhkedes,

68

ja kes oleks mind oma truudusega niisama kindlasti võinud hukatusse viia kui mõni teine oma reetlikkusega. Jutustan hirmust, mida tundsin, kui kolonel Windhami juures üks sepp meie hobuseid uurides kinnitas, et need on rautatud Põhja-Inglismaal.»

«Imelik,» pomises Louis XIV, «ma ei teadnud kõigest sellest mitte midagi. Kuulsin ainult, et te Brigholmstedis laevale läksite ja Normandias maabusite.»

«Oh mu jumal!» hüüdis Charles. «Kui kuningad üksteise saatusest nii vähe teavad, kuidas peaksid nad siis üksteist aitama, nagu soovid seda sina?»

«Ent öelge mulle, mu vend,» jätkas Louis XIV, «kui Inglismaa teid nii vaenulikult vastu võttis, mida te siis veel loodate sellelt viletsalt maalt ja mässuliselt rahvalt?»

«Oh, sire, Worcesteri lahingust saadik on seal paljugi muutunud! Cromwell suri, olles sõlminud Prantsusmaaga lepingu, kus ta kirjutas oma allkirja teie omast kõrgemale. Ta suri 3. septembril 1658. aastal, Worcesteri ja Dumbari lahingu aastapäeval.»

«Kuid talle järgnes tema poeg.»

«On mehi, sire, kellel on küll lapsi, aga mitte pärijaid. Oliveri pärandus oli Richardile liiga ränk. Richard polnud ei vabariiklane ega rojalist; ta ihukaitsjad sõid ära ta eine ja ta kindralid valitsesid vabariiki. Richard loobus protektoraadist 22. aprillil 1659. Sellest on nüüd möödunud umbes aasta, sire.

Praegu pole Inglismaa muud kui mängupõrgu, kus igaüks heidab täringuid minu isa krooni peale. Kaks kõige kirglikumat mängijat on Lambert ja Monk. Ma tahaksin samuti osa võtta sellest mängust, mis käib minu kuninga-mantli peale. Sire, vajan miljonit, et üht mängijaist ära osta, et teda enda liitlaseks teha, või kahtsada prantsuse aadlikku, et neid mõlemaid välja kihutada minu White Halli paleest, nagu Jeesus kaubitsejad templist välja kihutas.»

«Niisiis,» vastas Louis XIV, «te palute minult . . .»

«Abi. Seda, mida üksteisele pole kohustatud osutama mitte üksnes kuningad, vaid ka lihtsad kristlased. Teie abi, sire, olgu siis raha või meeste näol; teie abi, sire, ja kuu aja pärast, olgu siis Lambertit Monki vastu või Monki Lamberti vastu kihutades, võidan tagasi oma isa päranduse, ilma et see mu kodumaale ühtki gini või ühtki tilka verd maksma läheks. Minu alamad on purjus

69

revolutsioonist, protektoraadist ja vabariigist, ega soovigi muud kui tuigerdada magama kuningavõimu tiiva alla. Aidake mind, sire, ja ma võlgnen Teie Majesteedile rohkem kui oma isale. Vaene isa! Kui kallilt pidi ta maksma meie soo laostamise eest. Te näete, sire, kui õnnetu ja meeleheitel ma olen, sest süüdistan juba oma isa.»

Ja puna tõusis Charles II kahvatusse näkku. Ta jäi hetkeks istuma, nägu kätesse peites, otsekui pimestatud verest, mis tõstis mässu selle isateotuse vastu.

Noor kuningas oli niisama õnnetu kui ta vanem vend. Ta niheles oma toolil ega osanud midagi vastata.

Charles II, kes oli kümme aastat vanem ja suutis seepärast oma tundeid paremini valitseda, katkestas vaikuse esimesena.

«Sire, milline on teie vastus? Ootan seda nagu kohtualune otsust. Kas ma pean surema?»

«Mu vend,» vastas Prantsusmaa valitseja, «te nõuate minult miljonit, minult! Mul pole iial olnud veeranditki sellest summast. Mul pole midagi! Ma olen niisama vähe Prantsusmaa kuningas kui teie Inglismaa kuningas. Olen ainult nimi,

liiliaornamendiga sametisse riietatud kirjatäht, muud mitte midagi. Kuid ma istun nähtaval troonil — see on minu ainus eelis Teie Majesteediga võrreldes. Mul pole midagi, ma ei suuda midagi.»

«On see võimalik!» hüüatas Charles II.

«Mu vend,» jätkas Louis, tasandades häält, «ma olen näinud viletsust, mida pole tulnud taluda ka minu kõige vaesemal aadlikul. Kui mu vaene Laporte oleks siin, siis jutustaks ta teile, et ma magasin rebenenud linade vahel, nii et mu käed-jalad läksid läbi aukude; ta ütleks teile, et hiljem, kui ma nõudsin oma tõldu, toodi mulle minu kuuridest rottidest pooleldi näritud sõidukid; ta kõneleks teile, et kui ma nõudsin einet, mindi kardinali kööki küsima, kas kuningale on midagi üle jäänud. Ja isegi praegu, kus roa olen kahekümne kaheaastane, kus maolen täisealine ja täis-õiguslik kuningas, nüüd, kus minu käes peaks olema varakambri võti ja poliitika juhtimine, õigus otsustada sõja ja rahu üle, — vaadake minu ümber, vaadake, mis mulle on jäetud! Jälgige seda hoolimatust, seda põlgust, pange tähele seda vaikust ja vaadake seda tõttamist, neid tulesid ja neid auavaldusi teisal! Seal, armas vend, vaadake, seal on Prantsusmaa tõeline kuningas.»

«Kardinal?»

70

«Jah, kardinal!»

«Siis olen ma hukkumisele määratud, sire.» Louis XIV ei vastanud midagi.

«Hukkumisele määratud on õige sõna, sest iial ei lähe ma paluma seda, kes oleks lasknud nälja ja külma kätte surra mu ema ja mu õe, see tähendab Henri IV tütre ja tütretütre, kui mitte härra de Retz ja parlament poleks neile saatnud küttepuid ja leiba.»

«Surra!» sosistas Louis XIV.

«Jah,» jätkas Inglise kuningas, «ja kuna vaesel Charles II-sel, kes on samuti Henri IV lapselaps nagu teiegi, pole abiks ei kardinal de Retzi ega parlamenti, sureb ta nälga, nagu see oleks peaaegu sündinud ta õe ja emaga.»

Louis kortsutas kulmu ja rebis vihaselt oma kätiste pitse.

See sõnatus, see jäikus, mis varjasid tõelist ja nähtavat erutust, liigutas kuningas Charlesi, kes haaras noormehe käe.

«Tänan, mu vend,» sõnas ta, «te tundsite mulle kaasa ja rohkem ei võigi ma teilt teie olukorras nõuda.»

«Sire,» sõnas Louis ootamatult, tõstes pilgu, «te ütlesite, et teil on vaja kas üks miljon või kakssada aadlikku?»

«Sire, ühest miljonist piisab mulle.»

«Seda on üsna vähe.»

«Kui seda aga pakkuda üheleainsale mehele, on seda üsna palju. Veendumusi on tihti ostetud veel palju odavamini. Mul on tegemist vaid müüdavate hingedega.»

«Ent kakssada aadlikku, see pole ju palju rohkem kui üks kompanii. Mõelge hästi järele.»

«Sire, meie perekonnas on pärimus, mis jutustab, et neli meest, neli prantsuse aadlikku, oleksid peaaegu päästnud mu isa, kes oli parlamendi poolt süüdi mõistetud, keda valvas terve armee ja ümbritses terve rahvas.»

«Kui ma muretseksin teile ühe miljoni või kakssada aadlikku, kas oleksite siis rahuldatud ja loeksite mind oma ustavaks vennaks?»

«Ma tunnistaksin teid oma päästjaks, ja kui ma uuesti tõusen oma isa troonile, jääb Inglismaa, vähemalt seni, kui mina seal valitsen, Prantsusmaa õeks, nagu mina teie vennaks.»

«Hüva, mu vend,» ütles Louis tõustes, «ma küsin ise seda, mida teie kõhklete palumast. Teen seda, mida ma iialgi pole tahtnud enda pärast teha, teen seda nüüd teie heaks. Lähen Prantsusmaa kuninga, tolle teise, rikka ja

71

vägeva kuninga juurde ja palun temalt selle miljoni või kakssada aadlikku, ja vaatame siis!»

«Te olete õilis sõber, sire,» hüüdis Charles, «jumal on teile andnud ülla südame. Te päästate mu, ja kui te vajate minu elu, mille te mulle praegu tagasi annate, siis nõudke vaid seda.»

«Tasa, mu vend, tasa! Hoidke, et keegi teid ei kuuleks! Me pole veel eesmärgil. Mazarinilt raha küsida on hullem kui tungida läbi nõiutud laane, kus igas puus peitub deemon. See on raskem, kui vallutada maailma.»

«Aga kui te siiski palute, sire ...»

«Mina ei palu iialgi midagi,» vastas Louis uhkusega, mis pani Inglismaa kuninga kahvatama.

Ja kui Charles II haavunud ilmel tahtis lahkuda, hoidis Louis teda tagasi:

«Andestage, armas vend, mul pole ju ka õde ega ema, kes kannatavad. Minu troon on kõva ja lage, aga ma istun seal siiski kindlalt. Andestage, kallis vend, ärge mu sõnade pärast pahandage, need olid küll egoistlikud, aga ma lunastan nad oma ohvriga. Ma lähen kardinali juurde. Oodake mind, palun. Tulen peagi tagasi.»

X HÄRRA DE MAZARINI ARITMEETIKA

Sellal kui kuningas asus ainult oma kammerteenri saatel kähku teele sellesse lossitiiba, kus peatus kardinal, y väljus musketäriohvitser väikesest kabinetist, millest me juba rääkisime ja mille kuningas arvas tühja olevat. Ta hingeldas nagu inimene, kes on tükk aega hinge kinni pidanud. Too väike kabinet oli kunagi olnud kõrvaltoa osa ja oli sellest nüüd eraldatud õhukese vaheseinaga. See vahesein takistas ainult pilku, kuna aga ka kõige diskreetseni kõrv paratamatult kuulis kõik, mis kõrvalruumis toimus.

Hoiatatuna kuninga viimastest sõnadest, väljus ta just parajal ajal, et teda möödumisel tervitada ning saata pilguga, kuni ta koridori kadus.

Kui kuningas oli silmist kadunud, vangutas ohvitser ainult temale omasel viisil pead ja lausus häälel, millest nelikümmend Gascogne'ist eemal veedetud aastat polnud suutnud võõrutada gaskooni hääldamist:

72

«Vilets teenistus, vilets isand!»

Seda öelnud, asus leitnant jälle oma kohale tugitoolis, sirutas jalad välja ning sulges silmad nagu inimene, kes magab või mõtiskleb.

Ühel ajal selle lühikese monoloogiga ja sellele järgnenud misanstseeniga, sellal kui kuningas läks läbi vana lossi pikkade koridoride härra Mazarini juurde, toimus kardinali juures hoopis teistsugune stseen.

Podagrast pisut vaevatuna oli Mazarin voodisse heitnud, aga kuna ta oli sihikindel inimene, kes kasutas kõike, isegi oma kannatusi, siis muutis ta unetuse oma alandlikuks tööriistaks.

Tema kammerteener Bernouin tõi talle reisikirjutuspuldi, et ta isand saaks voodis töötada.

Ent podagra pole vastane, kes end nii kergesti võita laseb, ja iga väiksemagi liigutuse juures muutus tuim valu teravaks.

«Kas Brienne on siin?» küsis ta seepärast Bernouinilt.
«Ei, Monsenjöör,» vastas kammerteener. «Härra de Brienne heitis teie loal puhkama. Aga kui see on Teie Emi-nentsi soov, siis võib teda ju kergesti äratada.»
«Ei tasu vaeva. Noh, vaatame siis. Neetud arvud!»
Ja kardinal vajus mõttesse, arvutades seejuures sõrmedel.
«Oh, arvud!» laitis Bernouin. «Kui Teie Eminents tõesti jälle neid arvutusi tegema hakkab, siis tõotan ma talle homseks kõige ehtsamat migreeni. Ning pealegi pole härra Guenaud meiega kaasas.»
«Sul on õigus, Bernouin. Noh, sõber, asenda siis sina BrienneT Tõepoolest, oleksin pidanud härra de Colbert'i kaasa võtma. See noormees areneb kiiresti, Bernouin, väga kiiresti. Korralik noormees!»
«Ma ei tea miks,» vastas kammerteener, «aga minule selle teie korraliku noormehe nägu ei meeldi!»
«Hea küll, hea küll, Bernouin. Teie arvamus pole siin tähtis. Istuge sinna, võtke sulepea ja kirjutage.»
«Olen valmis, Monsenjöör. Mida ma pean kirjutama?»
«Jätkake sealtsamast, kaks rida on juba kirjutatud. Kas leidsite?»
«Leidsin.»
«Kirjutage! Seitsesada kuuskümmend tuhat liivrit.»
«Valmis.»
«Lyonis.»
73
Kardinal näis kõhklevat.
«Lyonis,» kordas Bernouin.
«Kolm miljonit üheksasada tuhat liivrit.»
«Jah, Monsenjöör.»
«Bordeaux's seitse miljonit.»
«Seitse,» ütles Bernouin.
«Jah,» kordas kardinal mõnuga, «seitse. Sa mõistad, Bernouin,» lisas ta jälle asjalikult, «et kõik see raha on määratud kulutusteks.»
«Olgu ta määratud kulutusteks või sissekasseerimiseks, minule on see ükskõik, sest kõik need miljonid ei kuulu minule.»
«Need miljonid kuuluvad kuningale. Ma loendan kuninga raha. Noh, kuhu me jäime? Sa muudkui katkestad mind!» «Seitse miljonit Bordeaux's.*
«Ahaa, õige jah. Madridis neli. Ma seletan sulle, kelle raha see on, kuna kõik inimesed on rumalad ja usuvad, et mul on miljoneid. Ma lükkan sellised rumalad väited ümber. Pealegi pole ministril endal ju midagi, mis kuuluks temale. Noh nii, jätka. Puhaskasu maksudest — seitse miljonit. Maaomandid — üheksa miljonit. On see sul kirjas, Bernouin?»
«Jah, Monsenjöör.»
«Sularaha — kuussada tuhat liivrit. Mitmesugused väärtused — kaks miljonit. Ah, ma unustasin, mitmesuguste losside sisustus . . .»
«Kas on tarvis lisada «krooni»?» küsis Bernouin.
«Ei, ei, pole tarvis, see on ütlematagi selge. Oled valmis, Bernouin?»
«Jah, Monsenjöör.»
«Ja arvud?»
«On kõik reastatud kohakuti.»
«Liida, Bernouin.»
«Kolmkümmend üheksa miljonit kakssada kuuskümmend tuhat liivrit, Monsenjöör.»

«Ah,» ohkas kardinal pettunud ilmel, «ikka veel pole neljakümmet miljonit täis!»
Bernouin arvutas uuesti:
«Ei, Monsenjöör, sellest puudub veel seitsesada nelikümmend tuhat liivrit.»
Mazarin nõudis arve enda kätte ja vaatas selle hoolega läbi.
74
«Mis sellest,» arvas Bernouin, «kolmkümmend üheksa miljonit kakssada kuuskümmend tuhat liivrit annab ka päris kena sissetulekut.»
«Ah, Bernouin, sooviksin, et kuningal oleks nii palju.»
«Teie Eminents ütles ju, et see raha kuulubki Tema Majesteedile.»
«Kahtlemata, täitsa selge, täitsa loomulik. Need kolmkümmend üheksa miljonit on aga juba ette nähtud kulutamiseks ja neistki ei piisa veel kaugeltki.»
Bernouin naeratas oma viisi — inimesena, kes ei usu muud kui seda, mida ta tahab uskuda. Seejuures jätkas ta kardinalile ööseks joogi valmistamist ning kohendas patja.
«Oh, ikka veel pole neljakümmet miljonit täis,» mõtiskles Mazarin, kui kammerteener oli väljunud. «Kuid ma pean siiski jõudma neljakümne viie miljonini, mis ma enesele eesmärgiks olen seadnud. Aga kas mul jätkub selleks aega? Ma jään nõrgaks, suren peagi ega jõuagi sihile. Aga kes teab, võib-olla leian paar-kolm miljonit meie heade sõprade hispaanlaste taskust. Nemad ju anastasid Peruu kullakaevandused, ja kurat võtaks, sellest peab neil ju midagi ikka järel olema.»
Kui ta seal nõnda endamisi rääkis, süvenenud oma arvutustesse ja täiesti unustanud podagra, rõhutuna murest, mis kardinali juures kõigest muudest muredest tähtsam oli, tormas Bernouin suures segaduses tuppa.
«Noh, mis on?» küsis kardinal.
«Kuningas, Monsenjöör, kuningas.»
«Mis! Kuningas!» hüüatas Mazarin, peites kiiruga oma pabereid. «Kuningas siin! Sel kellaajal! Arvasin, et ta juba ammugi magab. Mis siis ometi lahti on?»
Louis XIV, kes parajasti sel hetkel sisse astus, kuulis viimaseid sõnu ja nägi kardinali ehmunud liigutust, kui see voodis istuli tõusis.
«Mitte midagi erilist, härra kardinal,» ütles ta, «või vähemalt mitte midagi seesugust, mis võiks teid erutada. Mul on lihtsalt vaja veel täna õhtul kõnelda teiega väga tähtsast asjast.»
Mazarinile meenus otsekohe, millise tähelepanuga kuningas oli kuulanud ta juttu Marie Mancinist, ja ta oletas, et see tähtis asi puudutab tema õetütart. Seepärast selgis ta nägu kiiresti ja võttis äärmiselt armastusväärse ilme. See muutus rõõmustas kuningat.
75

Ta istus.

«Ma peaksin kuulama Teie Kõrgust seistes,» ütles Mazarin, «aga see hirmus podagra . ..»

«Milleks meie vahel sellised tseremooniad, armas härra kardinal?» vastas Louis XIV lahkelt. «Ma pole kuningas,

vaid teie õpilane, te teate seda väga hästi. Ja pealegi veel täna õhtul, sest ma tulin teie juurde palujana, koguni kõige alandlikuma palujana, kes soovib, et teda armulikult vastu võetaks.»

Mazarin märkas, kuidas kuningas punastas, ja temas tugevnes veelgi veendumus, et nende lahkete sõnade taga peituvad armuasjad. Kuid seekord see kaval ja läbinägelik poliitik eksis: kuningas ei punastanud mitte oma nooruslikku kirge häbenedes, vaid nördimusest oma kuningliku väärikuse alandamise pärast. Nagu hea onu kunagi otsustas Mazarin seda südamepuistamist kergendada.

«Kõnelge, sire,» sõnas ta, «ja kuna Teie Majesteet on nii armuline ja suvatseb hetkeks unustada, et ma olen tema alam, ning nimetab mind oma juhtijaks ja õpetajaks, siis lubagu ta endale kinnitada minu kõige suuremat ustavust ja armastust.»

«Tänan, härra kardinal,» vastas kuningas. «Seda palvet, mida ma Teie-Eminentsile esitada mõtlen, on tal muide väike asi täita.»

«Väga kurb, sire, väga kurb,» vastas kardinal. «Tahaksin, et Teie Majesteet nõuaks minult midagi tähtsat, koguni mõnd ohvrit ... Ent mida te minult ka ei paluks, armas sire, ma olen valmis teie südant lohutama, seda teile võimaldades.»

«Asi on nii,» ütles kuningas, kelle süda peksis niisama tugevasti kui kardinalilgi, «et rninu juurde tuli minu vend, Inglismaa kuningas . . .»

Mazarin hüppas voodis, nagu oleks ta puudutanud leideni purki või volta kaart. Hämmastusest või õigemini pettumusest kattus kardinali nägu nii tugeva vihapunaga, et Louis, hoolimata oma kogenematusest diplomaatias, kohe mõistis, et minister lootis kuulda hoopis midagi muud.

«Charles II!» hüüdis Mazarin lõikaval häälel ja põlastavalt naeratades. «Kuidas! Teie juures on külas Charles II?»

«Jah, kuningas Charles II,» vastas Louis, rõhutades Henri IV lapselapse kuningatiitlit, mille Mazarin ära jättis. «Jah, härra kardinal, see õnnetu kuningas liigutas mu südant, jutustades mulle oma kurvast saatusest. Ta on hirmsas viletsuses, härra kardinal. Ka minu troon oli hädaohus, ka mina pidin rahutuste ajal oma pealinnast põgenema, ma tean, mis tähendab õnnetus, ja mul on raske jätta hätta sõpra, kes tunneb puudust kõigest ja peab end varjama.»

77

«Oh, miks ei ole temal küll mõnda Mazarini nagu teil!» hüüdis kardinal mürgiselt. «Siis oleks ta kroon puutumata jäänud.»

«Ma tean kõik, mis meie suguvõsa teile võlgneb, härra kardinal,» vastas kuningas uhkelt, «ja te võite uskuda, et mina omalt poolt ei unusta seda iialgi. Just sellepärast, et minu venna Inglise kuninga kõrval ei seisnud vägevat kaitsjat, kes päästis minu, just sellepärast tahaksin ma talle nüüd võimaldada selle vägeva kaitsja abi, paluda, et sirutaksite oma käe, ja on kindel, härra kardinal, et teie käsi oskab, teda vaid korraks puudutades, talle taas pähe asetada krooni, mis varises tema isa tapalavale.»

«Sire,» vastas Mazarin, «ma tänan teid,, et olete minu suhtes nii heal arvamusel, ent meil ei ole seal midagi ette võtta. Need inimesed seal on hullud, kes eitavad jumalat ja raiuvad oma kuningate päid. Nagu näete, sire, on nad ohtlikud ja roojased, sest nad aelevad kuninglikus veres ja konvenantaarlikus poris. Selline poliitika ei ole minule iial sobinud ja ma ütlen end sellest lahti.»

«Kui teie meid aitaksite, võiks neile midagi paremat pakkuda.»

«Mida?»

«Näiteks Charles II restauratsiooni.»

«Jumal hoidku, kas see vaene sire hellitab siis ikka veel selliseid viirastuslikke lootusi?»

«Jah,» vastas kuningas, keda kohutasid raskused, mida ta ministri selge pilk selle plaani teostamisel ette nägi. «Ta ei palugi selleks rohkem kui ühe miljoni.»

«Ah nii. Ainult ühe pisikese miljoni, olge lahked,» vastas kardinal irooniliselt, rõhutades oma itaaliapärast hääldamist. «Palun üks miljon, armas vend! Santide suguvõsa, muud midagi!»

«Kardinal,» ütles Louis XIV, tõstes pea, «see santide suguvõsa on minu perekonna üks haru.»

«Kas te olete nii rikas, sire, et võite teistele jagada miljoneid? Kas teil üldse ongi miljoneid?»

«Oh jaa, härra kardinal, ma tean, et olen vaene,» vastas Louis XIV sügava valuga, mida ta aga kogu tahet pingutades oma näolt paista ei lasknud, «aga lõpuks on Prantsusmaa kroon siiski väärt miljonit, ning selleks, et teha heategu, pandin, kui vaja, oma krooni. Küllap leian juute, kes mulle selle vastu laenavad miljoni.»

«Niisiis, sire, te kinnitate, et vajate üht miljonit?»

«Jah, härra, ma kinnitan seda.»

«Te eksite rängalt, sire, te vajate palju rohkem . .. Bernouin! .. . Küllap näete, sire, kui palju te tegelikult vajate... Bernouin!»

«Aga kardinal!» kohkus kuningas, «kas te tahate minu asjade üle teenriga aru pidada?»

«Bernouin!» hüüdis kardinal veel kord, tehes, nagu ei märkakski ta noore valitseja alandust. «Tule siia, sõber, ja nimeta mulle summa, mida ma sinult äsja küsisin.»

«Kardinal, kardinal, kas te ei kuulnud mind?» küsis Louis vihast kähvatades.

«Sire, ärge pahandage. Mina ajan Teie Majesteedi asju täiesti avalikult. Neist teab kogu Prantsusmaa, minu raamatupidamine pole salajane. Mida ma sind äsja käskisin teha, Bernouin?»

«Teie Eminents käskis mul liita rea arve.»

«Ja sina liitsid, eks ole?»

«Jah, Monsenjöör.»

«Et saada kätte summat, mida Tema Majesteet parajasti vajab. Kas ma ei öelnud nii? Ole aus, mu sõber.»

«Teie Eminents ütles seda.»

«Noh, ja kui suurt summat oleks mul tarvis läinud?» «Usun, et nelikümmend viis miljonit.» «Kui suure summa saime aga meie, kõiki ressursse kokku võttes?»

«Kolmkümmend üheksa miljonit kakssada kuuskümmend tuhat franki.»

«Hästi, Bernouin, seda ma tahtsingi teada. Jäta meid nüüd üksi,» sõnas kardinal, pöörates oma hiilgava pilgu noorele kuningale, kes oli jahmatusest tumm.

«Aga ometi. . .» kogeles kuningas.

«Ah te kahtlete ikka veel, sire,» sõnas kardinal. «Hea küll, siin on tõend, mis kinnitab teile seda, mis ma ütlesin.»

Ja Mazarin tõmbas oma padjarulli alt arvudega kaetud paberi ning näitas seda kuningale. Viimane oli nii löödud, et pööras pilgu kõrvale.

«Kuna te nõuate üht miljonit, sire, ja kuna see miljon pole mitte siia arvesse kantud, siis vajab Teie Majesteet järelikult nelikümmend kuus miljonit. Ja maailmas pole juuti, kes laenaks teile sellise summa, isegi mitte Prantsusmaa krooni peale.»

Kuningas pigistas käed pitsmansettide all rusikasse ja tõusis.

79

«Hea küll,» sõnas ta, «mu vend Inglise kuningas sureb siis nälga.»

«Sire,» vastas Mazarin samasugusel toonil, «pidage meeles vanasõna, mis ma teile praegu ütlen, kui kõige mõistlikumat poliitilist põhimõtet: «Tunne rõõmu vaesusest, kui sinu naaber on vaene.»»

Louis jäi hetkeks mõttesse, silmitsedes samal ajal paberit, mille üks ots veel padjarulli alla jäi.

«Tähendab minu rahapalvet on võimatu rahuldada, härra kardinal?» küsis ta siis.

«Täiesti võimatu, sire.»

«Ärge unustage, et kui ta ilma minu abita troonile tõuseb, on mul hiljem üks vaenlane rohkem.»

«Kui Teie Majesteedil pole muud kartust kui see, siis olgu ta täiesti rahulik,» vastas kardinal nobedasti.

«Hea küll, ma ei käi rohkem peale,» sõnas Louis XIV.

«Kas ma olen teid vähemalt veennud, sire?» küsis kardinal, asetades käe kuninga omale.

«Täiesti.»

«Paluge minult ükskõik mida muud, sire, ja ma olen õnnelik teile seda võimaldades, eriti kuna ma selle palve täitmisest keeldusin.»
«Ükskõik mida, härra?»
«Jah. Kas pole ma siis ihu ja hingega valmis Teie Majesteeti teenima! Hei! Bernouin! Küünlad ja valvurid Tema Majesteedile. Tema Majesteet pöördub tagasi oma ruumidesse.»
«Veel mitte, härra, ja kuna te annate oma vastutulelikkuse minu käsutusse, siis kasutan ma seda.»
«Kas teie enda huvides, sire?» küsis kardinal, lootes, et nüüd lõpuks tuleb juttu ta õetütrest.
«Ei, härra, mitte enda huvides,» vastas Louis, «vaid ikka oma venna Charlesi huvides.»
Mazarini nägu läks pilve ja ta pomises paar sona, mida kuningas kuulda ei võinud.

XI HÄRRA DE MAZARINI POLIITIKA

Kõhkluse asemel, millega noor kuningas oli veerand tunni eest kardinali juurde tulnud, võis ta silmist nüüd lugeda tahet, mille vastu saab küll võidelda ja mida on võib-olla võimalik murda, kuna sellel ei jätkunud veel küllalt

jõudu, ent mis sügaval südamepõhjas säilitab mälestuse oma lüüasaamisest nagu valutava haava.
«Seda, härra kardinal, on kergem muretseda kui üht miljonit.»
«Arvate, sire?» küsis kardinal, vaadates kuningat oma kavala pilguga, mis oskas näha kõige sügavamasse hingesoppi.
«Jah, arvan küll, ja kui te kuulete, mida ma teilt palun ...»
«Kas te olete kindel, et ma ei teagi, mis see on?»
«Te teate juba, mis mul teile veel öelda on?»
«Kuulake, ma kordan seda teile kuningas Charlesi oma sõnadega.»
«Nonoh?»
«Kuulake: «Ja kui see ihnuskoi, see itaalia hädavares,» ütles ta . . .»
«Härra kardinal!»
«Kui need pole tema sõnad, siis on selles vähemalt ta sõnade mõte. Jumal hoidku! Ma ei tee talle sellepärast etteheiteid. Meie kired pimestavad meie pilku. Niisiis, ta ütles teile: «Kui see itaalia hädavares keeldub teile andmast miljonit, mis me temalt palume, sire, kui me oleme rahapuudusel sunnitud loobuma diplomaatilistest abinõudest, olgu siis pealegi: me nõuame temalt viissada aadlikku .. .»»
Kuningas võpatas, sest kardinal eksis ainuüksi arvus.
«Kas pole mul õigus, sire, kas mul pole õigus?» hüüdis minister võidukalt. «Ja seejärel lisas ta ilusaid sõnu ning ütles: «Mul on teisel pool kanalit sõpru. Neil puudub ainult juht ja lipp. Kui nad näevad mind, kui nad näevad Prantsuse lippu, kogunevad nad minu ümber, sest nad mõistavad, et teie toetate mind. Prantsuse munder on mulle niisama palju väärt kui too miljon, mida härra de Mazarin võib-olla keeldub andmast.» (Sest ta teadis väga hästi, et ma keeldun seda miljonit andmast.) «Ma viin need viissada aadlikku võidule ja kogu au langeb teile.» Nii või umbes nii ta rääkis, eks ole? — Põimides oma sõnu säravate metafooridega, uhkete kujunditega, sest lobisemine on nende perekonnaviga. Isa pidas kõnet isegi tapalaval.»
Alandusehigi kerkis Louis'le laubale. Ta tundis, et ta väärikus ei luba kuulata, kuidas solvatakse ta venda, aga ta ei osanud veel nõuda, eriti sellelt, kes oli painutanud maha kõik, isegi ta ema.

81

Ta tegi veel viimase pingutuse.

«Kuid, härra kardinal,» ütles ta, «Charles ei nõua mitte viitsada, vaid ainult kahtsada meest.»

«Noh, näete nüüd, ma aimasin ära, mida ta palus.»

«Ma pole kunagi salanud, härra, et teil on terav pilk, ja just sellepärast mõtlesin ma, et te ei keeldu osutamast minu vennale Charlesile nii lihtsat ja väikest teenet, nagu see, mida ma teilt palun tema nimel, härra kardinal, või õigemini, mida ma teilt palun iseenda nimel.»

«Sire,» vastas Mazarin, «ma ajan poliitikat juba kolmkümmend aastat. Algul koos härra kardinal de Richelieuga, siis üsna üksi. Tuleb tunnistada, et see poliitika pole mitte alati olnud kõige ausam, aga see pole kunagi olnud rumal. See poliitika, millele aga praegu Teie Majesteeti meelitada tahetakse, on ühtaegu ebaaus ja rumal.»

«Ebaaus, härra!»

«Sire, te ju sõlmisite härra Cromwelliga lepingu.»

«Jah, ja sellel lepingul seisab härra Cromwelli allkiri minu omast kõrgemln.»

«Miks te siis kirjutasite nii madalale, sire? Härra Cromwell leidis sobiva koha ja võttis selle. See on just tema moodi. Niisiis, ma tulen tagasi härra Cromwelli juurde. Teil on temaga leping, see tähendab, teil on leping Inglismaaga, sest allakirjutamise ajal kehastas Inglismaad härra Cromwell.»

«Härra Cromwell on surnud.»

«Kas olete selles kindel, sire?»

«Aga muidugi, sest tema järglaseks sai ta poeg Richard, kes on koguni juba jõudnud võimust loobuda.»

«Täpselt õige! Cromwelli pärijaks sai Richard ja Richardi pärijaks Inglismaa. Leping on osa sellest pärandist, — ükskõik, on see pärand siis Richardi või Inglismaa omanduses. Leping on seega jõus, kehtiv nagu ennegi. Miks te tahate sellest mööda hiilida, sire? Mis on siis õieti muutunud? Charles II nõuab meilt täna sedasama, mida me ei tahtnud anda kümne aasta eest. Seda oli ette arvata. Teie aga olete Inglismaa ja mitte Charles II lepinglane. Perekondlikust seisukohast on kahtlemata ebaaus sõlmida leping mehega, kes raius maha teie isa õemehe pea, ja astuda liitu parlamendiga, mida seal maal nimetatakse Päraparlamendiks. Ma möönan, see on ebaaus, ent poliitiliselt seisukohalt pole see rumalus, sest tänu sellele lepingule päästsin ma Teie Majesteedi, kes oli siis veel alaealine,

82

välissõja nuhtlusest, mida Fronde ... te ju mäletate veel Fronde'i (noor kuningas langetas pea) . . . mida Fronde oleks saatuslikult ära kasutanud. Ma tõestan Teie Majesteedile, et praegu ilma oma liitlasi hoiatamata kurssi muuta oleks ühtaegu rumal ja ebaaus. Me alustaksime sõda, võttes süü juba algusest peale enese kanda; me sõdiksime ega tohiks nuriseda, kui meile vastu hakatakse, ja sõda provotseerides näiksime seda siiski kartvat, sest kas anda viissada meest, kakssada meest, viiskümmend meest või kümme meest, see teeb lõpuks üks välja. Üks prantslane tähendab kogu rahvast, üksainus munder on juba Prantsusmaa. Oletagem näiteks, sire, et teil varem või hiljem puhkeb sõda Hojlandiga, ja varem või hiljem see ka kindlasti puhkeb, voi siis Hispaaniaga, mis võib samuti puhkeda, kui teie abielu jääb sõlmimata (Mazarin vaatas kuningale sügavalt silma), ja on tuhat põhjust, mis võivad selle nurja ajada, — l^as te siis lepiksite, kui Inglismaa saadaks Madalmaadele või infandile ühe rügemendi, ühe kompanii, kas või üheainsa inglise aadlike rühmagi? Kas te leiaksite siis, et see hästi sobib ta leping-lasekohustustega?»

Louis kuulas. Talle tundus veider, et Mazarin apelleerib aususele, — tema, nii paljude, «mazarinaadideks» nimetatud poliitiliste kelmuste autor!

«Kuid lõpuks ei saa me ju takistada aadlikke oma riigist Inglismaale minemast, kui neil on selline soov,» sõnas kuningas jlma erilise veendumuseta.

«Te peate neid sundima tagasi tulema, sire, või vähemalt hukka mõistma nende viibimise vaenlastena teie liitlasriigis.»

«Kuid, härra kardinal, teil on. nii sügavale tungiv pilk, otsime siis mingi vahendi, kuidas aidata vaest kuningas Charlesi ilma ennast kompromiteerimata!»

«Seda ma just nimelt ei tahagi teha, mu kallis sire,» vastas Mazarin. «Inglismaa talitab praegu kõigiti minu tahte kohaselt, nii et ei jää midagi soovida. Juhin siitsamast Inglismaa poliitikat . paremini kui kuskilt mujalt. Inglismaa, sellisena, nagu teda valitsetakse, on Euroopale alaliseks tülide pesaks. Holland protežeerib Charles II-st. Laskem tal tegutseda; nad lähevad tülli ja astuvad võitlusse; nemad on kaks ainukest mereriiki, laske nad hävitavad vastastikku oma laevastikud: meie ehitame enda

oma nende laevade riismeist, kui meil ainult jätkub raha selleks naelu osta.»

«Oh, kui vilets ja alatu see kõik on, mis te mulle ütlete, härra kardinal.»

«Jah, aga tunnistage, et mul on õigus! Veel enam, ma möönan, et on hetki, kus võib sõna murda ja lepingut rikkuda. Seda juhtub sageli, et murtakse sõna ja rikutakse lepingut, — aga ainult siis, kui see tõotab suurt kasu või kui leping muutub liiga koormavaks. Aga praegu? Te annate, mida teilt nõutakse, Prantsusmaa, tema lipp, mis on ju lõpuks üks ja seesama, läheb üle kanali ja võitleb. Prantsusmaa saab lüüa.»

«Mispärast?»

«Tema Majesteet Charles II on ju nii osav väejuht ja Worcesteri lahing on meile nii heaks endeks!»

«Enam pole tegu Cromwelliga, härra.»

«Seda küll, ent nüüd tuleb tegemist Monkiga, kes on küll hoopis midagi muud, ent niisama ohtlik. Too vahva õllepruul, kellest me kõnelesime, oli valgustatud vaim, tal oli plahvatava vaimustuse hetki, mil ta nagu paisus otsekui liiga suure surve all olev vaat. Ja pragudest valgus alati välja mõni mõttetilk; neid proove analüüsides võis tundma õppida kõiki ta plaane. Sel kombel laskis Cromwell meil rohkem kui kümnel korral tungida oma hinge, mille ümber arvati olevat kolmekordne soomus, nagu ütleb Horatius. Aga Monk! Ah, sire, jumal hoidku teid ajamast poliitikat härra Monkiga! Juba terve aasta teeb ta mulle halle juukseid! Monk pole õnnetuseks mitte valgustatud vaim, ta ei pragune, ta tõmbub üha koomale. Juba kümme aastat on ta silmad pööratud ühele eesmärgile ja kellelgi pole veel õnnestunud teada saada, mis see on. Igal hommikul põletab ta oma öömütsi, nagu soovitas Louis XI. Ja kui see aegamööda ning saladuse katte all küpsenud plaan avalikuks tuleb, siis on sellel olemas kõik edukaks teostamiseks vajalikud tingimused, mis alati soosivad ootamatust.

Selline on Monk, sire, mees, kellest te võib-olla iialgi kuulnud ei ole, kelle nimegi te vast ei teadnud, enne kui teie vend Charles II seda teile ütles. Tema tunneb Monki ja teab, et ta on ilmselt sügav ja sihikindel, ning need on kaks ainukest omadust, mille vastu mõistus ja tulisus nürinevad. Sire, ka minul oli tulisust, kui olin noor, ja mõistust on mul praegugi. Ma võin sellega hoobelda, kuna

seda mulle ette heidetakse. Nende kahe omadusega olen ma ilusasti edasi jõudnud, sest Piscina kaluri pojast olen tõusnud Prantsusmaa kuninga peaministriks, ja Teie Majesteet suvatses möönda, et selles ametis olen ma Teie Majesteedi troonile mõningaid teeneid osutanud. Ent sire, kui ma oleksin kohanud oma teel härra de Beauforfi, härra de Retzi ja härra printsi asemel Monki, siis oleksime olnud kadunud.

Monki kiiver, sire, on raudkirst, mille põhjas ta varjab oma mõtteid ja mille võtit pole kellelgi. Temale või õigemini tema ees pean ma kummardama, sire, sest minul on vaid sametbarett.»

«Mida Monk siis teie arvates taotleb?»

«Kui ma seda teaksin, sire, siis ei annaks ma teile nõu teda umbusaldada, sest siis oleksime meie temast -tugevamad. Aga tema puhul kardan ma isegi oletada. Oletada! Kas mõistate, mida ma mõtlen? Sest kui arvan, et olen tõe jälil,' haarab mind see mõte ja köidab mind tahes-tahtmata. Sest ajast, kui see mees on seal võimul, olen ma nagu need hukkamõistetud hinged Dante põrgus, kelle pea saatan on kukla taha keeranud, kes sammuvad edasi, aga vaatavad üha tagasi. Ma lähen Madridi poole, aga ei kaota silmist Londonit. Oletada tähendab selle kuratliku mehe puhul eksida, ja eksida tähendab hukkuda. Jumal hoidku mind, et ma kunagi katset ei teeks ära aimata, mida ta taotleb. Ma piirdun sellega — ja sellest piisab —, et luuran ta tegusid. Kuid ma usun, — te mõistate, mis ma mõtlen, kui ütlen: «usun»; «usun» — öelduna Monki suhtes, ei kohusta millekski; niisiis, ma usun, et ta lihtsalt ihkab Cromwelli järglaseks saada. Teie Charles on talle juba vähemalt kümne isiku kaudu ettepanekuid teinud. Tema aga kihutas kõik need kümme vaheltsobitajat lihtsalt minema, öeldes neile vaid: «Kaduge, või ma lasen teid üles puua!» Ta on jubedustäratav mees. Praegusel hetkel on Monk Päraparlamendile ustav, aga selle ustavusega ta minule prügi silma ei aja. Monk ei taha lihtsalt end tappa lasta. Surm peataks ta poolel teel, kuid ta tahab oma töö lõpule viia. Seepärast ma usun, — aga teie, sire, ärge uskuge seda, mida mina usun; ma kordan veel, et usun lihtsalt harjumusest; niisiis, ma usun, et Monk kohtleb parlamenti lugupidamisega, kuni ta selle ühel ilusal päeval purustab. Teilt nõutakse mõõku, et võidelda Monki vastu. Aga hoidku meid jumal Monki vastu kätt tõstmast, sest Monk lööb meid puruks ja Monki käest

lüüa saada — see oleks mu elu suurim õnnetus. Ma hakkaksin kindlasti uskuma, et Monk nägi seda võitu kümne aasta peale ette. Jumala pärast, sire, olgu Charles II vagusi — kui mitte iseenda pärast, siis vähemalt sõprusest teie vastu. Teie Majesteet võiks talle siin kindlustada väikese sissetuleku — ta võiks Charlesile näiteks kinkida ühe oma lossidest. Kuid ei! Mis ma räägin! Mulle meenub leping, see kurikuulus leping, millest me praegu rääkisime. Teie Majesteedil pole isegi õigust talle lossi kinkida!»

«Kuidas nii?»

«Ja-jah, Tema Majesteet kohustus kuningas Charlesile mitte mingisugust külalislahkust osutama ja teda koguni Prantsusmaalt välja saatma. Sellepärast me sundisimegi teda lahkuma ja nüüd on ta siis jälle tagasi tulnud. Sire, ma loodan te annate oma vennale mõista, et ta ei või meie juurde jääda, et see on võimatu, et ta kompromiteerib meid; või kõnelen ma ise . . .»

«Küllalt, härra!» ütles Louis XIV tõustes. «Te keeldusite mulle andmast üht miljonit, hüva! Teil oli selleks õigus: teie miljonid kuuluvad teile. Teie keeldusite mulle lubamast kahtsada aadlikku, — ka selleks oli teil õigus, sest teie olete peaminister ja kannate kogu Prantsusmaa silmis vastutust sõja- ja rahuküsimustes. Kuid te püüate mind, kuningat, mõjutada, et keelduksin külalislahkust osutamast Henri IV lapselapsele, oma tädipojale, mu lapsepõlve mängukaaslasele! See on liig! Siin lõpevad teie võimupiirid ja algab minu tahe.»

«Sire,» vastas Mazarin, kes oli ülirõõmus, et nii odavasti pääses, ja kes muide oli nii ägedasti tinginud ainult selleks, et seda saavutada, «sire, ma kummardan alati oma kuninga tahte ees. Jätku ta siis Inglise kuningas enda juurde või paigutagu ta tema mõnda oma lossi; Mazarin võib seda teada, kuid ärgu peaminister seda teadku.»

«Head ööd, härra,» ütles Louis, «ma lahkun lohutamatuna.»
«Kuid ometi veendununa, ja muud ma ei vajagi, sire,» vastas Mazarin.
Kuningas ei vastanud midagi ja lahkus mõtlikuna, veendununa hoopiski mitte selles, millest talle oli rääkinud Mazarin, vaid milleski muus, mida ta aga hoolega oli hoidunud talle ütlemast, — nimelt selles, et tal oli hädasti vaja hakata tõsisemalt tundma õppima oma
86
valitsemisasju ja Euroopa poliitilisi küsimusi, sest ta mõistis, et need on keerukad ja segased.
Louis leidis Inglise kuninga sealtsamast, kuhu ta tema oli jätnud.
Teda märgates tõusis prints, aga juba esimesest pilgust nägi ta süngete tähtedega oma tädipoja laubale kirjutatud pettumust.
Ta hakkas rääkima esimesena, nagu selleks, et kergendada LouisMe piinlikku ülestunnistust. . «Olgu kuidas on,» ütles ta, «ma ei unusta iialgi kõike seda headust ja sõprust, mis te minu suhtes üles näitasite.»
«Õnnetuseks jäid kõik need head soovid viljatuks, mu vend.»
Charles II muutus surnukahvatuks, tõmbas jäise käega üle lauba ja võitles mõne hetke jooksul nõrkushooga, mis ta vankuma pani.
«Ma mõistan,» sõnas ta. «Pole enam lootust.»
Louis haaras Charles II käe.
«Oodake, mu vend,» ütles ta, «ärge rutake, kõik võib veel muutuda. Meeleheites tehtud otsused hukutavad tihti suuri ettevõtteid. Palun teid, lisage veel üks katsumuste aasta neile, mida olete juba pidanud taluma. Selleks, et asuda tegutsema just nimelt praegu, ei anna põhjust mingid soodsad asjaolud ja tingimused. Tulge koos minuga, mu vend, ma annan teile ühe oma residentsidest, selle, kus teile kõige rohkem meeldiks elada, jälgime koos teiega sündmusi, hakkame koos teiega looma soodsaid tingimusi. Tulge, mu vend, ärge kaotage julgust.»
Charles II tõmbas oma käe kuninga peost ja taganes, et tseremoniaalselt jumalaga jätta.
«Tänan kogu südamest, sire,» vastas ta, «kuid ma palusin asjata selle maailma suurimat kuningat, nüüd jääb mul vaid paluda jumalalt imetegu.»
Ja ta väljus, soovimata rohkem kuulda, pea püsti, ent värisevi käsi. Valu moonutas ta õilsat nägu ja andis ta pilgule tumeda sügavuse, nagu seda võib tähele panna inimeste silmis, kes ei näe enam mingit lootust siin maailmas ja näivad lahkuvat sealt, et seda otsida tundmatus kõiksuses.
Musketäriohvitser, kes nägi teda tuhkhallil näol mööduvat, puudutas teda tervitades põlvega peaaegu põrandat. Seejärel võttis ta küünlajala, kutsus kaks musketäri ja
87
laskus koos õnnetu kuningaga vaiksest trepist alla, hoides vasakus käes oma kübarat, mille sulg libises mööda astmeid.
Jõudes väravale, küsis ohvitser kuningalt, kuhupoole see mõtleb minna, et talle musketäridest eskorti kaasa anda.
«Härra,» vastas Charles II poolel häälel, «teie tundsite mu isa ja võib-olla olete tema eest palvetanudki? Kui olete seda teinud, siis ärge unustage oma palvetes mindki. Nüüd lähen ma üksi edasi ja palun teid mind mitte saata ega mulle ka mitte mingisuguseid saatjaid kaasa anda.»
Ohvitser kummardas ja saatis oma musketärid paleesse tagasi.
Ent ta ise jäi veel hetkeks väravavõlvi alla seisma ja vaatas Charles II-le järele, kuni see lookleval tänaval pimedusse kadus.

«Kui Athos siin oleks olnud,» pomises ta, «oleks ta ka temale täie õigusega võinud järele hüüda:
«Au langenud Majesteedile!»
Ja ta läks jälle trepist üles.
«Ah, kui viletsat teenistust ma pean!» kordas ta endamisi igal astmel. «Ah, millist haletsusväärset isandat ma teenin! Selline elu pole kauem enam talutav ja mul oleks juba aeg otsustada. Ei suuremeelsust, ei energiat!» jätkas ta. «Õpetajal oli edu, õpilane aga on jäädavalt kängunud. Surm ja põrgu! Kauem ma seda enam ei kannata. Noh, aga mis teie siis mind vahite?» sõnas ta eestuppa astudes. «Kustutage küünlad ja minge tagasi oma postile. Ah valvasite mind? Ja-jah, valvake aga pealegi, tublid poisid. Vahvad sulid! Mina pole mitte Guise'i hertsog, minge aga, mind siin koridoris juba ei mõrvata. Pealegi,» lisas ta üsna tasa, «see nõuaks otsustusvõimet ja pärast härra kardinal de Richelieu surma ei otsustata enam midagi. Oli see alles mees! Otsustatud, homme viskan ma oma musketärikuue nurka!»
Kuid siis mõtles ta ümber.
«Ei, veel mitte. Mul on veel ees üks suur katsumus. Ja ma teen selle läbi. Aga ma vannun, see on viimane, surm ja põrgu!»
Ta polnud oma monoloogi veel lõpetanud, kui kuninga ruumidest kostis kellegi hääl. «Härra leitnant!» «Siin ma olen.»
«Kuningas tahab teiega rääkida.»
88
«Võib-olla sellestsamast, millele ma praegu mõtlesin,» sõnas leitnant endamisi. Ja ta läks kuninga juurde.

XII KUNINGAS JA LEITNANT

Niipea kui kuningas ohvitseri märkas, saatis ta oma kammerteenri ja aadliku minema.
«Kes on homme valvekorras, härra?» küsis ta siis.
Leitnant langetas sõjameheliku viisakusega pea ja vastas:
«Mina, sire.»
«Kuidas nii, ikka teie?»
«Ikka mina.»
«Millest see tuleb, härra?»
«Sire, reisil peavad musketärid andma valvepostid Teie Majesteedi majale, see tähendab teile, teie emale kuningannale ja härra kardinalile, kes laenab kuningalt suure või õieti öelda suurema osa kuninglikust ihukaitsest.»
«Aga vahetus?»
«Vahetusmehi pole saja kahekümne musketäri kohta rohkem kui kaks-kolmkümmend, kes praegu puhkavad. Louvre'is on asi teisiti, ja kui oleksin Louvre'is, siis võiksin puhata vaheldumisi oma allohvitseriga, kuid reisil, sire, ei tea kunagi, mis võib juhtuda, ja ma täidan meelsamini oma ülesandeid isiklikult.»
«Nii et te olete siis iga päev vahtkonnas?»
«Ja igal ööl, sire.»
«Härra, ma ei või sellega leppida, ja ma tahan, et te puhkaksite.»
«See on väga kena, sire, aga mina pole sellega nõus.»
«Kuidas, palun?» küsis kuningas, kes esimesel hoobil ei taibanud vastuse mõtet.
«Tahan öelda, sire, et ma ei soovi riskida. Kui kurat tahab mulle õela vembu mängida, siis te mõistate, sire, et kuna ta tunneb meest, kellega tal tegemist on, siis valib ta muidugi hetke, mil mind kohal pole. Teenistus ja südamerahu enne kõike!»

«Kuid sellise ametiga te tapate end, härra.»
«Sire, ma pean seda ametit juba kolmkümmend viis aastat ja olen kõige parema tervisega inimene Navarras
89

ja kogu Prantsusmaal. Palun teid minu pärast mitte muretseda, sire, see tunduks mulle väga kummaline, kuna ma pole sellise asjaga harjunud.»
Kuningas andis nüüd kõnelusele uue küsimusega hoopis teise suuna.
«Homme hommikul olete järelikult siin?» küsis ta.
«Nagu tänagi.»
Kuningas jalutas paar ringi ümber toa. Oli selgesti näha, et ta põles soovist rääkida, aga teda hoidis tagasi mingi kartus. Leitnant seisis liikumatult, kübar käes, käsi puusal, ning vaatas pealt, pomisedes seejuures kuulmatult oma vurrude alt:
«Tal pole poolegi pistooli eest otsustusvõimet. Vean kihla, et ta ei räägi.»
Kuningas jätkas sammumist, heites aeg-ajalt kõrval-pilgu leitnandi poole.
«Täpselt nagu isa suust kukkunud,» pomises see, jätkates oma vaikset monoloogi. «Ta on upsakas, ihnus ja kartlik. Selline isand käigu kus kurat!»
Louis peatus.
«Leitnant?» küsis ta.
«Siin, sire.»
«Mispärast te hüüdsite täna õhtul all saalis: «Tema Majesteedi musketärid, kuninga teenistuseks!»?»
«Sellepärast et te mulle selleks käsu andsite, sire.»
«Mina?»
«Teie.»
«Õigust öelda, ei lausunud ma ju poolt sõnagi, härra.»
«.Sire, käsku võib anda ka mõne märgiga, liigutusega, silmapilgutusega — just niisama hästi, niisama selgesti kui suuliselt. Teener, kel oleksid ainult kõrvad, oleks ainult pool teenrit.»
«Sel juhul on teil teravad silmad, härra.»
«Miks nii, sire?»
«Kuna need näevad seda, mida polegi.»
«Mul on tõepoolest head silmad, sire, kuigi nad on oma isandat palju ja kaua teeninud, ja iga kord kui neil on midagi näha olnud, on nad seisnud olukorra kõrgusel. Täna õhtul nägid nad, kuidas Teie Majesteet tagasihoitud haigutusest punastas; nad nägid, kuidas Teie Majesteet väljendusrikka ja anuva pilguga vaatas esiteks Tema Eminentsi, seejärel oma ema, Tema Majesteeti kuningannat, ja lõpuks välisust; nad panid kõike seda nii hästi tähele,
90
et märkasid isegi, kuidas Teie Majesteedi huuled vormisid sõnu: «Kes mind ometi siit välja aitab?»» «Härra!»
_«Või vähemalt seda, sire: «Minu musketärid!» Siis ei kohelnud ma enam; hüüdsin otsekohe: Tema Majesteedi musketärid! Ja mul oli õigus, sire, seda enam, et Teie Majesteet ei tunnistanud minu eksitust, vaid andis mulle õiguse, lahkudes viivitamatult.»
Kuningas pöördus kõrvale,, et varjata naeratust. Mõne hetke pärast pööras ta oma selged silmad sellele nii targale, südile ja kindlale näole, mille profiil meenutas teo-tahtelist ja uhket kotkast, kes vaatab otse päikesesse.
«Hüva!» sõnas ta pärast lühikest vaikust, mille jooksul ta asjata püüdis oma ohvitseri panna silmi maha lööma.

91
Nähes, et kuningas ei ütle enam midagi, pöördus leitnant kannal ringi ja astus kolm sammu ukse poole, pomisedes:
«Ta ei hakkagi rääkima, surm ja põrgu!»
«Tänan teid, härra,» sõnas kuningas.
«Tõepoolest,» jätkas leitnant endamisi, «puuduks veel, et mulle oleks peapesu tehtud, kuna ma polnud nii tobe kui teised.»
Ning ta jõudis sõjakalt kannuseid kõlistades ukseni.
Lävel aga tundis ta, et kuninga tahe hoiab teda tagasi, ning pöördus ümber.
«Kas Teie Majesteedil pole enam rohkem öelda?» küsis ta toonil, mida on võimatu kirjeldada ja milles oli nii palju veenvat siirust, kuigi see ei provotseerinud millekski, et kuningas vastas otsekohe:
«Siiski, härra, tulge tagasi.»
«Noh, nüüd ta siis lõpuks jõuab sirna välja,» pomises ohvitser.
«Kuulake mind!»
«Ma ei lase ühtki teie sõna kaotsi minna.»
«Härra, te istute homme hommikul kell neli sadulasse ja lasete ka minu jaoks hobuse saduldada.»
«Teie Majesteedi tallist?»
«Ei, võtke üks musketäride omadest.»
«Väga hea, sire. On see kõik?»
«Te saadate mind.»
«Üksi?»
«Üksi.»
«Kas ma tulen Teie Majesteedile järele või ootan teda?»
«Oodake mind.»
«Kus, sire?»
«Pargi väikese värava juures.»
Leitnant kummardas, taibates, et kuningas oli nüüd öelnud kõik, mis tal öelda oli.
Ja kuningas saatiski ta üsna armastusväärse viipega minema.
Ohvitser väljus kuninga toast ja asus jälle filosoofiliselt oma toolile, kus ta aga hoopiski ei uinunud, nagu see hilisel öötunnil loomulik oleks olnud, vaid vajus veel sügavamini mõttesse.
Nende mõtiskluste lõppjäreldus polnud sugugi nii kurb kui sellele eelnevad arutlused.
«Tähendab, kuningas hakkas peale,» mõtles ta, «armastus
92
tõukab teda tagant, ta liigub, ta liigub! Kuningana on ta null, aga mehena väärib ta ehk siiski midagi. Noh, küllap homme hommikul näeme ... Ohoo!» hüüatas ta. end järsku sirgu ajades, «võib-olla on minu õnn selles idees!»
Seejärel tõusis ohvitser toolilt ja hakkas, käed kuue taskus, mööda temale elukorteriks määratud eesruumi edasi-tagasi sammuma.
Küünlatuli vilkus ägedasti tuuletõmbes, mis läbi akna-ja uksepragude põiki läbi ruumi puhus. Küünal andis punakat ebaühtlast valgust, mis kord heledalt säras ja siis jälle tuhmus, ning heitis seinale leitnandi suure liikuva silueti, mis rihmal rippuva mõõga ja suletutiga kübaraga pärines nagu mõnelt Callot' gravüürilt.
«Jah,» pomises ta, «kui ma mitte ei eksi, seab Mazarin seal noorele armastajale lõksu üles. Mazarin määras talle täna õhtul kohtamispaiga ja andis aadressi niisama vastutulelikult kui härra Dangeau ise. Ma kuulsin seda ja ma tunnen sõnade väärtust. «Homme hommikul,» ütles ta, «jõuavad nad Blois' silla kohale,» Surm ja põrgu! See

on ju selge! ja eriti selge on see armastajale. Sellepärast kõik see kohmetus, sellepärast see kõhklus, sellepärast see käsk. Härra musketäride leitnant olgu muudkui homme hommikul kell neli sadulas. See on ju niisama selge, kui ta oleks mulle öelnud: «Härra musketärileitnant, homme hommikul kell neli Blois' sillal, kas mõistate?» Siin peitub riiklik saladus, mida mina, armetu, tunnen hetkest peale, mil see sündis. Ja mispärast ma seda tean? Sellepärast, et mul on head silmad, nagu ma äsja Tema Majesteedile ütlesin. Öeldakse ju, et ta armastab meeletult seda tillukest Itaalia nukukest. Kõneldakse ju, et ta põlvitas oma ema ees, paludes luba temaga abielluda. Kuninganna olevat ju läinud isegi niikaugele, et küsinud Rooma õukonnast järele, kas selline tema tahte vastaselt sõlmitud abielu on maksev. Oh! kui ma oleksin veel kahekümne viie aastane ja kui minu kõrval oleksid need, keda mul enam pole! Kui ma neid kõiki mitte nii sügavalt ei põlgaks, ma ajaksin härra de Mazarini tülli kuningannaga, Prantsusmaa Hispaaniaga, ja teeksin ise kuninganna, kes mulle meelepärast oleks. Aga tühi kõik!»

Ja leitnant plõksutas põlastuse märgiks sõrmi.

«See vilets itaallane, see hädavares, see närune kitsipung, kes nüüdsama keeldus Inglise kuningale andmast üht miljonit, ei annaks mulle selle uudise eest, mis ma

talle viia võiksin, isegi mitte tuhandet pistooli. Oh põrgut! Ma muutun juba lausa lapsikuks! Nüristun. Mazarin peaks nüüd midagi andma! ahahaai»

Ja ohvitser puhkes üksinda hirmuäratavalt naerma.

«Heitkem magama,» sõnas ta, «heitkem magama ja otsekohe! Tänane õhtu on mu vaimu väsitanud, küllap homme on pilk selgem.»

Ning andnud endale selle käsu, mässis ta enese mantlisse, trotsides oma kuninglikku naabrit.

Viie minuti pärast magas ta nagu kott, suu poolavatud, millest siiski ei tulnud kuuldavale ta saladus, vaid hoopis kõlav norskamine, mis muretult eesruumi majesteetlike võlvide all vastu kajas.

XIII MARIE DE MANCINI

Esimesed päikesekiired kuldasid veel vaevalt pargi puu-hiiglaste latvu ja tuulelippe kõrgel lossikatusel, kui noor kuningas, kes oli juba paar tundi ärkvel, kannatades armunu unetuse all, ise aknaluugid avas ja uudistava pilgu uinuva palee õuedele heitis.

Ta nägi, et kokkulepitud tund oli käes. Suur tornikell näitas koguni juba veerand viis.

Ta ei äratanud oma kammerteenrit, kes magas sügavasti oma toas, ja riietus ise. Kui teener, ähmi täis, lõpuks tuppa tõttas, arvates, et on oma teenistuse maha maganud, saatis Louis ta tagasi, käskides kõigest vaikida nagu haud.

Siis laskus ta tagatrepist alla, väljus mingist kõrvaluksest ning märkas pargimüüri ääres ratsanikku, kellel oli kaasas veel teine saduldatud hobune. Oma mantli ja kübaraga oli see ratsanik äratundmatu.

Hobune, kelle ratsavarustus meenutas jõuka kodanlase oma, ei oleks ka kõige vilunuma pilguga inimeses mingit kahtlust äratanud.

Louis haaras tolle hobuse valjad; ohvitser hoidis talle jalust, sealjuures ise sadulast maha tulemata, ning küsis diskreetsel häälel Tema Majesteedi käskude järele.

«Järgnege mulle,» vastas Louis XIV.

Ohvitser ajas oma ratsu isanda kannifl traavi ja nad sõitsid alla silla poole.

Jõudnud Loire'i teisele kaldale, ütles kuningas:

«Härra, tehke mulle seda meelehead ja sõitke edasi, kuni

märkate tõlda; siis tulge ja teatage mulle, ma jään siia ootama.»

«Kas Teie Majesteet ei suvatseks muile pisut lähemalt kirjeldada toda tõlda, mille ma pean üles otsima.»

«Selles tõllas näete te kaht daami ja tõenäoliselt nende ümmardajaid.»

«Sire, ma ei taha eksida. Kas on veel mõni tunnusmärk, mille järgi toila võiks ära tunda?»

«Ta kannab üsna kindlasti härra kardinali vappi.»

«Väga hea, sire,» vastas ohvitser, kelle mõtted nüüd täielikult koondusid luurekäigu eesmärgile.

Ta ajas oma hobuse kiiresse traavi ja kihutas kuninga poolt näidatud suunas minema. Kuid ta polnud jõudnud ratsutada veel viitsadat sammugi, kui juba märkas väikese künka tagant välja ilmuvat nelja muula ja nende järel tõlda.

Esimesele tõllale järgnes veel teine.

Tal oli vaja neile heita vaid üksainus pilk, et veenduda: need olidki sõidukid, mida ta otsis.

Ta pööras hobuse kiiresti ümber ja tõttas kuninga juurde tagasi.

«Sire,» ütles ta, «tõllad on siin. Esimeses on tõepoolest kaks daami oma toaneitsitega, teises on ülejäänud teenrid, teemoon ja pagas.»

«Väga hea,» vastas kuningas erutatud häälel. «Palun minge ja öelge neile daamidele, et keegi aadlik õukonnast soovib neile nelja silma all oma lugupidamist avaldada.»

Ohvitser sööstis galopis minema.

«Põrgu päralt!» pomises ta minema kihutades, «vaat milline uus ja austav kohustus! Nurisesin, et ma pole midagi, ja nüüd on minust saanud kuninga usaldusmees. See võib ühe musketäri upsakusest ogaraks ajada!»

Ta lähenes tõllale ja täitis oma ülesande galantse ning vaimuka rüütlina.

Tõllas istusid tõepoolest kaks daami: üks neist oli väga ilus, kuigi pisut kõhn; teise vastu polnud loodus nii helde olnud, ent ta oli elav, veetlev ja kerged kortsud laubal andsid tunnistust tugevast tahtest.

Ta tulised ja teravad silmad kõnelesid väljendusrikkamalt kui kõik tolle galantse ajastu viisipärased armutõotused.

DArtagnan pöördus eksimatult just tema poole, kuigi teine, nagu me juba märkisime, oli ehk nägusamgi.

«Austatud' daamid,» sõnas ta, «ma olen musketäride leitnant; teel ootab teid keegi rüütel, kes soovib teile oma lugupidamist avaldada.»

Nende sõnade peale, mille mõju dArtagnan huvitatult jälgis, laskis mustasilmaline daam kuuldavale rõõmu-hõiske, kummardus tõlla aknast välja ning märkas lähemale tõttavat ratsanikku.

«Ah, mu kallis sirel» hüüdis ta käsi välja sirutades.

Ja kohe tõusid talle pisarad silmi.

Kutsar peatas hobused, toaneitsid hüppasid ehmunult istmetelt ja teine daamidest tegi kerge kummarduse, mida saatis kõige iroonilisem naeratus, mida kiivus naise huulile manada võib.

«Marie! Kallis Marie!» hüüdis kuningas, võttes musta-silmalise neiu käe oma käte vahele.

Ning avades ise raske tõllaukse, tõmbas ta neiu sellise ägedusega sõidukist välja, et see viibis hetke tema süleluses, enne kui ta jalg maad puudutas.

Leitnant, kes seisis teisel pool tõlda, nägi ja kuulis kõik, jäädes ise tähelepandamatuks.

Kuningas pakkus preili de Mancinile oma käsivarre ja andis kutsarile märku edasi sõita.

Kell oli umbes kuus. Maantee viis läbi värske ja veetleva looduse. Suurte puude värisevail okstel, kus lehed alles peitusid kuldsetes pungades, sätendasid hommikused kastepiisad nagu veeldunud teemandid; hekkide all haljendas lopsakas rohi. Paari päeva eest saabunud pääsukesed joonistasid taeva ja veepinna vahel oma graatsilisi kaari. Piki teed puhus kerge tuul, mis oli õieehtes metsadest kaasa toonud nende aroomi, ja pani jõe pinna kergelt virvendama. Algava päeva ilu, kõigi nende taimede lõhnad ja taeva poole püüdleva maa hingus joovastasid kaht armastajat, kes teineteise najale toetudes, pilk pilgus kinni ja käsi käes, edasi sammusid, nagu kokkulepitult viivitasid ega julgenud rääkima hakata —nii palju oli neil teineteisele öelda.

Ohvitser märkas, et unustatud ratsu hulkus ringi ja tegi preili de Mancini rahutuks. Seda ettekäändena kasutades lähenes ta ja jäi hobuseid valjastest kinni hoides nende vahele seisma, kaotamata armastajate ainustki sõna või liigutust.

Preili de Mancini tegi algust.

«Mu kallis sire,» sõnas ta, «te ei jäta mind siis maha?»

96

«Ei,» vastas kuningas, «te ju näete seda, Marie.»

«Ja ometi on mulle nii palju kordi kinnitatud, et niipea kui lahkute minust, ei mõtle te enam minule.»

«Kallis Marie, kas te siis alles nüüd märkate, et meid ümbritsevad inimesed, kes püüavad meid igal võimalusel petta?»

«Kuid, sire, mida tähendab siis see liit Hispaaniaga, see reis? Teid sunnitakse abielluma.» Louis langetas pea.

Sel hetkel märkas ohvitser Marie de Mancini pilku, mis välgatas päikeses nagu tupest tõmmatud pistoda.

«Ja te pole midagi teinud meie armastuse kaitseks?» küsis neiu pärast lühikest vaikust.

«Oh, preili, kuidas võite te seda arvata! Langesin põlvili oma ema ette; ma palusin, ma anusin; ma kinnitasin, et teie olete minu ainus õnn; ma ähvardasin...»

«Noh, ja siis?» küsis Marie põnevalt.

«Kuninganna kirjutas Rooma, ja talle vastati, et meie abielu oleks kehtetu, et püha isa tühistaks selle. Lõpuks, kui nägin, et meile ei jäänud enam mingit lootust, palusin, et lükataks vähemalt edasi minu abielu infandiga.»

«See aga ei takistanud teid reisile asumast, et temale vastu sõita.»

«Mis parata! Kõigile minu palvetele, anumistele ja pisaratele seati vastu riigi huvid.»

«Mis siis saab?»

«Mis siis teha, preili, kui nii paljude inimeste tahe on liitunud minu vastu.>

Nüüd pidi Marie omakorda pea langetama.

«Siis pean ma teiega igaveseks jumalaga jätma. Te teate ju, et mind saadetakse maapakku, et mind maetakse elusalt. Ja veel enam, — kas teate, et ka mind sunnitakse abielluma.»

Louis kahvatas ja surus käe südamele.

«Ka mind kiusati nii armutult taga, et kui mängus oleks olnud ainuüksi minu elu, oleksin alistunud. Aga ma arvasin, et kaalul on ka teie oma, kallis sire, ja ma võitlesin, et säilitada teile teie omand.»

«Oh jaa, mu varandus mu aare!» pomises kuningas võibolla pigem meelitatult kui kirglikult.

«Kardinal oleks järele andnud,» ütles Marie, «kui oleksite pöördunud tema poole, kui oleksite peale käinud. Kardinal oleks siis ju võinud Prantsusmaa kuningat oma

97

sugulaseks nimetadal Kas mõistate, sire? Selle nimel oleks ta nõustunud kõigega, isegi sõjaga. Valitseda üksi, omada selleks kahekordset ettekäänet, — olla kuninga kasvataja ja tema abikaasa onu, — selle nimel oleks kardinal murdnud kõigi vastuseisu, paisanud eest kõik tõkked. Oh sire, sire, ma vastutan selle eest. Ma olen ju naine ja näen selgesti kõike, mis on seotud armastusega.»

Need sõnad avaldasid kuningale hoopis ootamatut mõju. Selle asemel et õhutada ta kirge, näis, nagu oleksid need seda jahutanud. Ta aeglustas sammu ja ütles kähku: «Mis parata, preili, kõik on otsas.»

«Välja arvatud teie kindel tahe, eks ole nii, mu armas sire?»

«Oh õnnetust,» õhkas kuningas punastades, «kas minul võib siis mingit tahet olla!»

«Oh!» hüüatas valusalt preili de Mancini, keda need sõnad sügavalt solvasid

98

«Kuningal ei või olla muud tahet kui see, mida talk dikteerib poliitika, mida talle peale sunnivad riigi huvid.»

«Oh, te lihtsalt ei armasta!» hüüdis Marie. «Kui te armastaksite mind, siis õieks teil ka tahtejõudu.»

Seda öeldes tõstis Marie silmad oma armsamale, kes oli kahvatum ja õnnetum kui väljasaadetu, kes on igaveseks lahkumas oma sünnimaalt.

«Süüdistage mind,» lausus kuningas, «kuid ärge öelge, et ma teid ei armasta.»

Neile kuninga sõnadele, mis olid lausutud tõelise ja sügava tundega, järgnes pikk vaikus.

«Ma ei suuda mõelda, sire,» jätkas Marie, tehes viimase pingutuse, «et homme-ülehomme ma teid enam ei näe, ma ei suuda mõelda, et pean lõpetama oma kurvad päevad kaugel Pariisist, et mõne vanakese, mõne tundmatu huuled puudutavad seda kätt, mida te praegu hoiate oma peos, ei, kallis sire, ma ei suuda kõigele sellele mõelda, ilma ei mu süda murduks.»

Ja Marie de Mancini puhkes tõesti pisaraisse.

Ka kuningas heldis ja tõstis taskurätiku huulile, et summutada nuuksatust.

«Vaadake,» jätkas neiu, «tõllad on peatunud, minu õde ootab mind, praegu on viimane hetk; see, mida te praegu otsustate, seda otsustate te eluksajaks. Oh, sire, kas ma pean teid siis tõesti kaotama! Te soovite siis, Louis, et see, kellele te kord ütlesite: «Ma armastan teid!», kuuluks kellelegi teisele peale oma kuninga, oma isanda, oma armsama. Julgust, Louis! Üksainus sõna, üksainus sõna! öelge: «Ma tahan!» ja kogu minu elu on seotud teie eluga, minu süda on teie oma igavesti.»

Kuningas ei vastanud midagi.

Nüüd vaatas Marie teda nagu Dido Aeneast Elüüsiumi väljadel — metsikult ja põlastavalt.

«Jumalaga siis,» sõnas ta, «jumalaga, elu, jumalaga, taevas!»

Ja ta tahtis minna. Kuningas hoidis teda tagasi, haaras ta käe, surus selle oma huulile, ja kuna meeleheide sai võitu otsusest, mille ta südames nähtavasti oli teinud, pillas ta sellele kaunile käele põletava kahetsuspisara, mis pani Marie võpatama, otsekui oleks see teda tõesti põletanud.

Ta nägi kuninga niiskeid silmi, ta kahvatut laupa, ta tõmblevaid huuli ja hüüdis kirjeldamatul häälel:

«Oh, sire, te olete kuningas, te nutate ja mina lahkun!» Vastuseks peitis kuningas oma näo taskurätikusse. Ohvitseri kõrist tõusis nagu mingi oie, mis ehmatas hobuseid.

Vihaselt lahkus preili de Mancini kuningast, astus kohe tõlda ja hüüdis kutsarile: «Sõitke, sõitke kiiresti minema!»

Kutsar kuulas sõna, andis hobustele piitsa ja telgede kiiksudes hakkas raske sõiduk liikuma, Prantsusmaa kuningas aga seisis löödult, purustatult ega julgenud vaadata ei ette ega selja taha.

XIV NII KUNINGAS KUI LEITNANT PROOVIVAD OMA MÄLU

Kui kuningas oli nagu kõik maailma armastajadki kaua tähelepanelikult jälginud tõlda, kuni see silmapiirilt kadus, viies kaasa ta armsama, kui ta oli sada korda silmad ära pööranud ja ikka jälle uuesti vaadanud, suutis ta lõpuks pisut taltsutada ärevust, mis valdas ta südant ja mõtteid, — ja talle meenus, et ta pole üksi.

Ohvitser hoidis ikka veel hobuse valjaid ega olnud kaotanud lootust, et kuningas muudab oma otsuse.

«Veel on võimalus sadulasse hüpata ja tõllale järele kihutada. Ootamisega pole midagi kaotada.»

Kuid musketärileitnandi kujutlusvõime oli liiga tuline ja elav; ta jättis selles osas kaugele maha kuninga, kes hoolega hoidus sellise tundeavalduse luksusest.

Louis vaid astus ohvitseri juurde ja sõnas nukral häälel:

«Lähme, meie ülesanne on täidetud. Sadulasse!»

Ohvitser matkis ta käitumist, seda aeglust ja kurbust ning vinnas ennast pikkamisi ja nukralt sadulasse. Kuningas andis kannuseid, ohvitser järgnes talle.

Sillal pöördus Louis veel kord ümber. Kannatlikuna nagu jumal, kellel on nii selja taga kui ka silme ees igavik, lootis musketäriohvitser ikka veel, et valitseja oma teovõime tagasi saab. Ent asjata, midagi ei juhtunud. Louis pöördus tänavale, mis viis lossi juurde, ja jõudis sinna parajasti hetkel, kui kell lõi seitse.

Kui kuningas oli oma ruumidesse läinud ja kui musketär oli näinud — sest tema nägi ju kõike —, et kardinali

aknaeesriide nurk pisut kerkis, ohkas ta nagu inimene, kes on vabanenud suurest koormast:

«Ja nüüd, armas leitnant, usun ma, et seks korraks on kõik läbi.»
Kuningas kutsus oma aadliku.
«Ma ei võta kedagi vastu enne kella kahte,» ütles ta, «kas mõistate, härra!»
«Sire,» vastas aadlik, «seal ootab siiski juba keegi, kes palub sisselaskmist.»
«Kes see on?»
«Teie musketärileitnant.»
«Seesama, kes minuga kaasas oli?»
«Jah, sire.»
«Ahaa!» ümises kuningas. «Las ta tuleb sisse.»
Ohvitser astus tuppa.
Kuningas andis märku, kammerteener ja aadlik lahkusid.
Louis saatis neid pilguga, kuni nad olid sulgenud ukse, ja kui ukse-eesriided jälle kokku vajusid, sõnas ta:
«Oma tulekuga meenutate mulle, härra, et ma unustasin teilt midagi nõuda — ja nimelt absoluutset diskreetsust.»
«Oh sire, mispärast Teie Majesteet küll vaevub mulle sellist käsku andma? On selgesti näha, et ta ei tunne mind.»
«Jah, härra, teil on õigus. Ma tean, et te olete diskreetne. Aga kuna ma ei öelnud teile selle kohta midagi kindlat. . .»
Ohvitser kummardas.
«Kas Teie Majesteedil on mulle veel midagi öelda?»
«Ei, härra, te võite lahkuda.»
«Kas ma tohin sellega viivitada, kuni olen kuningaga kõnelnud, sire?»
«Mis on teil mulle öelda? Rääkige!»
«Sire, midagi, mis teile näib tühine, aga mis minule on tohutu tähtsusega. Vabandage mind, et ma teid sellega tülitan. Ilma hädalise vajaduseta poleks ma seda iialgi teinud, ning oleksin kadunud sõnatult ja tundmatuna, nagu ma olen seda alati olnud.»
Kuninga näole ilmus üllatuseilme, ent ohvitser jäi liikumatuks otsekui kivikuju.
«Tahate teenistusest vabaneda, härra? Ja öelge, palun, kui kauaks?»
«Jäädavalt, sire.»
«Kuidas! Te tahate minu teenistusest lahkuda, härra?»
101
küsis Louis, tehes liigutuse, mis väljendas rohkematki kui üllatust.
«Ma kahetsen seda, sire.»
«Võimatu.»
«Siiski, sire. Ma jään vanaks. Kannan juba kolmkümmend neli või viis aastat sõjaväerakmeid. Mu vaesed õlad on väsinud. Tunnen, et pean loovutama koha noorematele. Minul pole kohta uues sajandis, seisan veel ühe jalaga eelmises. Sellest tulebki, et kõik tundub mu silmale imelik, kõik üllatab ja hämmastab mind. Lühidalt, mul on au paluda Teie Majesteeti mind teenistusest vabastada.»
«Härra,» ütles kuningas, silmitsedes ohvitseri, kes kandis oma musketärikuube elegantsiga, mida oleks võinud kadestada iga noormees, «te olete tugevam ja tervem kui mina.»
«Teie Majesteet ütleb seda sellepärast,» sõnas ohvitser, naeratades võltsi tagasihoidlikkusega, «et mul on veel üsna terane silm ja kärmas jalg, et ma ei ratsuta just halvasti ja et mu vurrud on veel mustad. Kuid, sire, see kõik on tühisem kui tühine, see kõik on vaid pettekujutlus, väline mulje, mis hajub kui suits, sire. Ma näen noor välja, see on tõsi, kuid tegelikult olen ma vana, ja ma olen kindel, et vähem kui poole aasta pärast olen murtud mees, jõuetu, podagras. Niisiis, sire ...»

«Härra,» katkestas teda kuningas, «meenutage oma eilseid sõnu; te ütlesite mulle, seistes sealsamas kus praegugi, et olete õnnistatud parima tervisega kogu Prantsusmaal, et väsimus on teile tundmatu, et teile ei valmista mingit raskust valvata päeval ega ööl oma vahipostil. Kas te ütlesite seda, jah või ei? Tuletage meelde, härra.»
Ohvitser ohkas.

«Sire,» sõnas ta, «vanas eas läheb inimene edevaks, ja raugale tuleb andestada, kui ta enesele kiitust laulab, sest keegi teine ei tee seda enam. Võimalik küll, et ma seda ütlesin; kuid on tõsiasi, sire, et ma olen äärmiselt väsinud ja ma palun mind erru lasta.»

«Härra,» vastas kuningas, astudes ohvitserile lähemale, täis graatsiat ja majesteetlikkuse «te ei avalda mulle õiget põhjust. Te tahate minu teenistusest lahkuda, see on selge, kuid te varjate minu eest oma lahkumise tõelisi motiive.»

«Sire, uskuge mind ...»

«Usun seda, mida oma silmaga näen, härra; ja ma näen tugevat, energilist meest täis vaimujõudu ja selgust, võibolla

102

parimat sõdurit kogu Prantsusmaal, Ja see isik ei veena mind iial, et tal on tarvis puhkust.»

«Ah, sire,-» vastas leitnant kibedusega, «kui palju kiitustl Teie Majesteet teeb mind tõepoolest kohmetuks. Energiline, tugev, vaimukas, vapper, parim sõdur armees! Kuid, sire. Teie Majesteet liialdab minu väheseid häid omadusi, nii et ma ise, olgu mul endast kui hea arvamine tahes, end enam ära ei tunne. Kui oleksin küllalt edev uskuma pooligi Teie Majesteedi sõnadest, peaksin end väärtuslikuks, asendamatuks inimeseks. Mulle näiks siis, et selline teener, kelles on ühendatud nii palju nii hiilgavaid omadusi, on hindamatu aare. Pealegi, sire, ma pean tunnistama, et kogu mu elu jooksul, välja arvatud täna, on mind mu enese arvates hinnatud kaugelt alla mu tõelist väärtust. Ma kordan niisiis, et Teie Majesteet liialdab.»

Kuningas kortsutas kulmu, sest ta nägi ohvitseri sõnade taga kibedat pilget.

«Arutame seda küsimust avameelselt, härra,» sõnas ta. «öelge, kas minu teenistus ei meeldi teile? Palun vastake ilma keerutamata, julgesti, avameelselt; ma soovin seda.»

Ohvitser, kes juba mõnda aega üsna kohmetunud ilmel oma kübarat keerutas, tõstis nende sõnade juures pea.

«Oh, sire,» sõnas ta, «see kergendab pisut minu seisukorda. Nii avameelselt esitatud küsimusele vastan ma samasuguse siirusega. Kõnelda tõtt on hea asi — esiteks rõõmu pärast, mida tuntakse võimalusest südant puistata, ja teiseks selle tõttu, et seda üldse väga harva teha saab. Niisiis ütlen oma kuningale tõtt, paludes teda ühtlasi vabandada vana sõduri avameelsust.»

Louis silmitses ohvitseri ilmse rahutusega — seda oli tunda ta närvilistest liigutustest.

«Hüva, rääkige,» ütles kuningas, «sest ma ootan kannatamatult neid tõdesid, mis teil minule öelda on.»

Ohvitser heitis oma kübara lauale ja ta niigi juba väga tark ning sõjakas nägu võttis korraga üleva ja pühaliku ilme.

«Sire,» alustas ta, «ma lahkun kuninga teenistusest, kuna see mind ei rahulda. Tänapäeval võib teener ju aupaklikult oma isanda ette astuda, nagu minagi seda praegu teen, ja oma ameti talle üles öelda, tagasi anda tööriistad, esitada arve summade kohta, mis olid tema kätte usaldatud, ja öelda: Isand, minu päevatöö on tehtud, palun makske mulle ja lahkugem teineteisest.»

103

«Härra, härra!» hüüdis kuningas, kellele viha pärast veri palgesse tõusis.

«Oh, sire,» vastas ohvitser, nõtkutades korraks põlve, «ükski teener pole iial aupaklikumalt oma isanda ees seisnud kui mina praegu Teie Majesteedi ees seisan. Kuid te nõudsite ju minult tõtt. Nüüd, kus ma olen juba hakanud seda avaldama, peab see ka tõesti avalikuks saama, isegi siis, kui käsiksite mul vaikida.»

Ohvitseri pingutatud näol väljendus selline otsusekindlus, et Louis XlV-ndal ei tarvitsenud teda ergutada oma kõnet jätkama. Ta rääkis edasi, kuna kuningas silmitses teda uudishimuga, millesse segunes imetlust.

«Sire, nagu ma juba ütlesin, täitub varsti kolmkümmend viis aastat päevast, mil ma astusin Prantsusmaa kuningakoja teenistusse. Vähe on inimesi, kes selles teenistuses on ära kulutanud nii palju mõõku kui mina, ja mõõgad, millest ma räägin, olid heast terasest, sire. Ma olin laps, ma ei teadnud midagi, mul oli vaid julgust, kui kuningas, teie isa, aimas minus meest. Ma olin juba mees, kui kardinal de Richelieu, kes oli asjatundja, aimas minus vaenlast. Sire, te võite lugeda selle sipelga ja lõvi vaenu ajalugu oma perekonna salaarhiivides — esimesest reast kuni viimaseni. Kui teil kunagi tekib selleks soov, sire, tehke seda. Ma kinnitan teile, et see lugu tasub lugemise vaeva. Te saate näha, kuidas lõvi lõpuks väsinult ja hingeldades armu palus, ja olles tema vastu õiglane, peab tunnistama, et ta oli ka ise armulik. Oh, see oli ilus aeg, sire, täis võitlusi nagu Tasso voi Ariosto eepos. Selle ajastu imed, mida tänapäev keeldub uskumast, tundusid meile siis üsna tavalistena. Viie aasta jooksul olin ma pidevalt päevakangelane — vähemalt on mitmed teenete-rikkad isikud seda kinnitanud. Viis aastat kangelaslikkust — see on pikk aeg, sire, uskuge mind. Ma ise usun seda, mida need inimesed mulle ütlesid, sest need olid asjatundjad. Nende nimed olid härra de Richelieu, härra Buckingham, härra de Beaufort, härra de Retz — ka tema oli omamoodi tahumatu geenius tänavalahingute alal —, ja lõpuks ka kuningas Louis XIII ning koguni kuninganna, teie auväärne ema, kes suvatses mulle kord öelda: Tänan! Ma ei mäletagi enam, millist teenet oli mul tookord au talle osutada. Vabandage mind, sire, et kõnelen nii julgesti, aga nagu mul juba au oli Teie Majesteedile öelda — see on ju ajalugu.»

104

Kuningas hammustas huulde ja viskus ägedalt tugitooli «Ma tüütan Teie Majesteeti,» sõnas leitnant, «kuid, sire, selline on tõde. Tõde on range seltsiline, ta on raud-okkaline: ta haavab seda, keda tabab, ja mõnikord ka seda, kes temast kõneleb.» «Ei, härra,» vastas kuningas, «ma palusin teid rääkida, rääkige siis!»

«Pärast seda, kui olin teeninud kuningat ja kardinali, teenisin regenti, sire. Võitlesin ka Fronde'i ajal, ent mitte nii hästi kui esimene kord. Inimesed hakkasid nagu väiksemaks jääma. Siiski juhtisin Teie Majesteedi musketäre nii mõneski ohtlikus olukorras, mis läksid kompanii ajalukku. Saatus oli minu vastu helde. Olin härra de Mazarini soosik. Leitnant siin, leitnant seal! leitnant paremal, leitnant vasakul! Ei olnud Prantsusmaal löömingut, mida teie alandlikul teenril poleks tulnud kaasa teha. Kuid kardinal ei piirdunud ainult Prantsusmaaga. Varsti saatis ta mu Inglismaale härra Cromwelli juurde. Uskuge mind, sire, ka see polnud just õrnasüdameline härra! Mul oli võimalus teda tundma õppida ja hinnata. Selle ülesande täitmise eest töötati mulle suurt tasu. Ja kuigi ma selle asemel, mis mul teha kästi, tegin seal hoopis muud, tasuti mulle suuremeelselt, sest mind nimetati lõpuks musketäride kapteniks, see tähendab usaldati mulle õukonna kõige ihaldatum koht. mis seisab kõrgemal Prantsusmaa marssali auastmest, — ja õigusega, sest olla musketäride kapten tähendab ju olla armee ehe, vaprate kuningas.»

«Kapteniks, härra!» imestas kuningas, «te eksite, te tahate öelda leitnandiks.»

«Ei, sire, ma ei eksi iialgi. Selles asjas võib Teie Majesteet mind usaldada. Härra de Mazarin ise andis mulle patendikirja.»

«Noh, ja edasi?»

«Kuid härra de Mazarin, nagu teie seda paremini teate kui keegi teine, annab väga harva midagi ja võtab mõnikord tagasi isegi selle, mis ta on andnud. Kindel, et ma polnud vääriline asuma härra de Treville'i kohale, au tema mälestusele! Kuid lõpuks oli koht mulle siiski lubatud ja antudki ja oleks pidanud mulle jääma.»

«Ah see siis teebki teid rahulolematuks, härra? Hüva. ma kogun andmeid. Ma armastan õiglust ja teie palve, kuigi see on esitatud sõjaväelase otsekohesusega, ei ole mulle vastumeelne.»

105

«Oh sire,» sõnas ohvitser, «Teie Majesteet ei mõistnud mind õigesti, ma ei palu nüüd enam midagi.»

«Liialdatud tagasihoidlikkus, härra. Aga ma pean teie asja meeles ja hiljem .. .»

«Oh, sire, milline sõna! Hiljem! Juba kolmkümmend aastat elan ma sellest lahkest sõnast, mida on öelnud nii paljud kõrged isikud, ja mida nüüd lausub ka teie suu. Hiljem! Olen saanud kakskümmend haava ja jõudnud neljakümne kaheksandasse eluaastasse, ilma et mul oleks iial luidoorigi kukrus olnud ja ilma et ma oma teel oleksin kohanud ühtki kaitsjat, kuigi ma ise olen kaitsnud nii paljusid! Seepärast tegutsen ma nüüd teise valemi järgi ja kui mulle öeldakse: Hiljem!, vastan mina: Kohe. Ma taotlen puhkust, sire. Seda võidakse ju mulle lubada— see ei lähe kellelegi midagi maksma.»

«Ma pole harjunud selliste väljendustega, härra, eriti veel mehe poolt, kes on alati viibinud suursuguste inimeste hulgas. Te unustate, et kõnelete kuningaga, aadlikuga, kelle suguvõsa on minu arvates niisama õilis kui teiegi oma, ja kui ma ütlengi hiljem, siis on see ometi kindel.»

«Ma ei kahtle selles, sire, kuid kuulake lõpuni seda hirmsat tõde, mis mul teile on öelda. Kui ma näeksin sel laual marssalikeppi, konnetaablimõõka, Poola krooni selle hilisema asemel, ka siis, sire, ma vannun teile, ka siis ütleksin ma ikkagi: kohe. Vabandage mind, sire, ma olen pärit sealt maalt, kust teie esivanem Henri IV. Ma räägin harva, aga kui ma räägin, siis ütlen ma kõik.»

«Minu eelseisev valitsemisaeg ei näi teid just eriti meelitavat, härra,» sõnas Louis kõrgilt.

«Unustus, kõikjal unustus!» hüüdis ohvitser üleva kirglikkusega. «Isand on unustanud oma teenri ja nüüd ei jää teenril muud üle, kui unustada oma isand. Ma elan õnnetul ajal, sire. Ma näen, et noorus on jõuetu ja kartlik, pelglik ja paljaks tehtud, kuna ta ometi peaks olema rikas ja vägev. Eile õhtul näiteks avasin Prantsuse kuninga ukse Inglise kuningale, kelle isa ma peaaegu oleksin päästnud surmast, kui mitte jumal ise poleks astunud minu vastu, — jumal, kes innustas oma äravalitut, Cromwelli. Ma avasin ukse, avasin venna lossi ukse vennale, ja, sire, see rõhub mu südant! — ma pidin nägema, kuidas tolle kuninga minister kihutas selle pagendatu minema ja alandas oma isandat, määrates

106

viletsusele teise kuninga, kes on ometi temaga võrdne. Ja lõpuks nägin ma oma valitsejat, kes on noor, kaunis, vapper, kelle südames on julgus ja kelle silmis on välk, ma nägin teda värisevat preestri ees, kes naerab tema üle oma alkoovieesriiete taga, kus ta voodis lamades seedib Prantsusmaa kulda, mille ta peidab oma salajastesse peidupaikadesse. Jah, ma mõistan teie pilku, sire. Ma olen meeletuseni julge. Aga mida peaksin ma siis tegema? Olen vana, ja iga teist, kes minu kuuldes lausuks sõnu, mis ma praegu teile ütlen, sunniksin ma neid tagasi võtma. Ja lõpuks nõudsite te ju ise, et ma teie ees oma südame avaksin, sire, ja ma kallan Teie Majesteedi jalge ette

kogu selle sapi, mis ma kolmekümne aasta jooksul olen kogunud, nagu ma valaksin oma veregi, kui Teie Majesteet minult seda nõuaks.»

Sõna lausumata kuivatas kuningas külma higi, mis ta laubale tõusis.

Minut vaikust, mis järgnes sellele tormilisele sõnadevoolule, oli nii sellele, kes rääkis, kui ka kuulajale terveks kannatuste sajandiks.

«Härra,» ütles lõpuks kuningas, «te laususite sõna unustus ja ma kuulsin vaid seda sõna. Järelikult vastan ma ainult sellele. Teised võisid olla unustajad, ent mina ei ole seda mitte, ning tõenduseks olgu, et ma mäletan üht mässupäeva, kus vihane rahvas, kes tormitses ja möirgas nagu meri, hõivas Palais-Royali, ja et sel päeval, kui ma magamist teeseldes voodis lamasin, peitus mu voodipeatsis üksainus mees ja valvas, paljas mõõk käes, minu elu üle, valmis kaalule panema oma elu minu eest, nagu ta seda mitukümmend korda oli teinud minu perekonna eest. Kas polnud see aadlik, kellelt ma ta nime küsisin, mitte härra d'Artagnan? Öelge, härra.»

«Teie Majesteedil on hea mälu,» vastas ohvitser külmalt.

«Näete nüüd, härra,» jätkas kuningas, «kui mul on nii hästi meeles lapsepõlve mälestused, kui hästi võin ma siis veel mäletada asju, mis sünnivad mu küpses eas!»

«Jumal on kinkinud Teie Majesteedile rikkalikke andeid,» vastas ohvitser samal toonil.

«Härra d'Artagnan,» jätkas Louis palavikulises ärevuses, «kas te ei taha olla niisama kannatlik kui mina? Kas te ei tahaks teha sedasama mis minagi?»

«Ja mida teete teie, sire?»

107

«Ma ootan.»

«Teie Majesteet võib seda teha, sest ta on noor. Aga minul, sire, pole enam aega oodata. Vanadus seisab juba mu uksel ja tema selja tagant vaatab sisse surm. Teie Majesteedil on elu alles ees. Ta on täis lootust ja tulevase õnne aimust. Kuid mina, sire, seisan juba oma. teekonna lõpul, ja me oleme teineteisest nii kaugel, et ma ei jõua iial ära oodata, kuni Teie Majesteet ükskord minule järele jõuab.»

Louis tegi ringi ümber toa, üha kuivatades higi, mis oleks hirmutanud arste, kui need kuningat sellises seisukorras oleksid näinud.

«Hea küll, härra,» ütles Louis XIV lühidalt, «te soovite teenistusest vabaneda. Ma rahuldan teie palve. Te esitate mulle niisiis sooviavalduse musketärileitnandi kohalt lahkumiseks?»

«Ma asetan alandlikult oma ameti Teie Majesteedi jalge ette.»

«Sellest piisab. Ma teen korralduse teie pensioni kohta.»

«Võlgnen Teie Majesteedile selle eest tuhandekordset tänu.»

«Härra,» sõnas kuningas, säilitades äärmise pingutusega enesevalitsust, «ma usun, et kaotate sellega hea isanda.»

«Ma olen selles kindel, sire.»

«Kas leiate veel kunagi teise samasuguse?»

«Ma tean, sire, et Teie Majesteedile pole võrdset. Seepärast ei asu ma iialgi enam ühegi selle maailma kuninga teenistusse, ja mul pole teist isandat peale iseenda.»

«Kas lubate seda?»

«Vannun seda Teie Majesteedile.»

«Ma võtan teid sõnast, härra.»

D'Artagnan kummardas.

«Ja te teate, et mul on hea mälu,» jätkas kuningas.

«Jah, sire, kuid ometi soovin ma, et see tund Teie Majesteedi mälust kustuks ja et ta unustaks jõledused, mis ma tema silme ette laotasin. Tema Majesteet seisab vaestest ja väikestest hingedest sedavõrd kõrgemal, et ma loodan ...»

«Minu Majesteet, härra, on nagu päike, mis paistab kõigile, suurtele, väikestele, rikastele ja vaestele, andes valgust ühtedele ja soojust teistele, ning kõigile elu Jumalaga, härra rTArtagnan, jumalaga, te olete vaba.»

108

Ja summutades käheda nuuksatuse, astus kuningas kiiresti kõrvaltuppa.

DArtagnan võttis kübara laualt, kuhu ta selle oli visanud, ja väljus

XV PAGENDATU

D'Artagnan polnud veel trepist alla jõudnud, kui kuningas oma kammerhärra enda juurde kutsus. «Mul on teile ülesanne, härra,» ütles ta. «Kuulan Teie Majesteedi käske.» «Oodake siis.»

Ja noor kuningas asus kirjutama kirja, mis maksis talle rohkem kui ühe ohke, kuigi aeg-ajalt säras ta silmis midagi, mis sarnanes võidukusega.

«Härra kardinal,

Tänu teie headele nõuannetele ja eriti teie otsusekindlusele, sain ma võitu kuningale ebaväärilisest nõrkusest. Te olete liiga osavalt korraldanud mu saatuse, nii et tänulikkus hoidis mind tagasi hetkel, mil olin juba hävitamas teie tööd. Ma mõistsin, et mul pole õigust kõrvale kalduda eluteelt, mille teie mulle kavandasite. Kahtlemata oleks olnud õnnetuseks Prantsusmaale ja õnnetuseks minu perekonnale, kui minu ja mu ministri vahel oleksid tekkinud arusaamatused.

See aga oleks kahtlemata juhtunud, kui oleksin näinud teie õe-tütre. Mõistan seda nüüd täie selgusega ja tulevikus ei seisa ma enam milleski vastu oma saatusele. Olen seega valmis naima infant Maria Theresia. Võite käesolevast hetkest peale läbirääkimiste alguse kindlaks määrata

Siiralt teie LOUIS»

Kuningas luges kirja üle ja pitseeris siis ise kinni.

«Viige see kiri härra kardinalile,» sõnas ta.

Kammerhärra lahkus. Mazarini ukse taga kohtas ta Bernouini, kes seal juba kannatamatult ootas.

«Noh, kuidas on?» küsis ministri kammerteener.

«Siin on kiri Tema Eminentsile,» vastas kammerhärra.

«Kiri! Seda me juba ootasimegi — pärast hommikust väikest reisi.»

«Ah nii! Te teate siis, et Tema Majesteet . »

109

«Peaministrina käib meie ametikohuste hulka kõike teada. Ja Tema Majesteet arvatavasti palub midagi, ma arvan?»

«Ma ei tea seda, aga kirjutades ohkas ta küll mitu

korda.»

«Ja-jaa, küllap meie juba teame, mis see tähendab. Õhatakse nii õnnest kui ka murest, härra.»

«Ometi polnud kuningal tagasi tulles kuigi õnnelik nägu, härra.»

«Te ei vaadanud vist tähelepanelikult. Pealegi nägite teie vaid Tema Majesteedi tagasitulekut, sest tal oli kaasas ainult ta musketäride leitnant. Aga minul oli Tema Eminentsi teleskoop, ja kui Tema Eminents väsis, vaatasin mina. Mõlemad nutsid, olen selles kindel.»

«Noh näete. Ja kas nad nutsid siis õnnest?»

«Ei, vaid armastusest, ja nad andsid teineteisele tuhat õrna tõotust, mida kuningas kõigest hingest ihkab täita. See kiri aga on nende tõotuste täitumise alguseks.»

«Ja mida arvab Tema Eminents sellest armastusest, mis muide pole kellelegi saladuseks?»
Bernouin haaras Louis' kulleril käsivarrest ja vastas trepist üles sammudes: «Omavahel öelda, Tema Eminents ootab asjale õnnelikku lahendust. Tean väga hästi, et see tähendab sõda Hispaaniaga, aga tühja sellest: sõda on aadlile teretulnud. Härra kardinal annab oma õetütrele muide kuningliku, ja isegi rohkem kui kuningliku kaasavara. Selles on nii raha, pidustusi ja lahinguid: kõik jäävad rahule.»
«Minu arvates,» vastas kammerhärra, «en see kiri siiski liiga kerge, et sisaldada kõiki neid tähtsaid asju.»
«Sõber,» vastas Bernouin, «ma olen kindel selles, mida räägin. Härra d'Artagnan jutustas mulle kõik.»
«Noh, ja mis ta siis rääkis?»
«Kõnetasin teda kardinali ülesandel, et uudiseid kuulda, muidugi ilma meie plaane paljastamata, sest härra d'Artagnan on vana rebane.
«Mu armas härra Bernouin,» vastas ta, «kuningas on preili de Mancinisse pööraselt armunud. See on kõik, mis ma võin teile öelda.»
«Kas sellisel määral,» küsisin temalt, «et see võiks teie arvates kummutada Tema Eminentsi plaanid?»
«Ärge pärige seda minult; minu arvates on kuningas võimeline kõigeks. Tal on raudne tahe, ja kui ta on kord

110

juba pähe võtnud preili de Manciniga abielluda, siis ta temaga ka abiellub.»
Ja seepeale lahkus ta minust, läks tallide juurde, võttis ühe hobuse, saduldas selle ise, hüppas selga ja kihutas minema, nagu oleks tal vanakuri kannul.»
«Nii et te arvate ...?»
«Arvan, et härra leitnant teadis rohkem kui pidas vajalikuks ütelda.»
«Teie usute siis, et härra d'Artagnan ..,»
«...sõitis tõenäoliselt pagendatuile järele, et astuda kõiki vajalikke samme, mis võiksid kuninga armastuse õnnelikule lõpule viia.»
Nõnda vesteldes jõudsid kaks südamesõpra Tema Eminentsi kabineti ukse taha. Tema Eminentsi luuvalu oli kadunud, ta kõndis toas rahutult edasi-tagasi, kuulatas uste paukumist ja vaatas ühtelugu aknast välja.
Bernouin astus sisse, tema järel kammerhärra, kellel oli kuningalt käsk kiri isiklikult Tema Eminentsile üle anda. Mazarin võttis kirja vastu. Aga enne kui ta selle avas, manas ta näole kohase naeratuse, mis kõige paremini sobis igasuguste tunnete varjamiseks, olid need siis millised tahes. Ja millise mulje saadud kiri talle jättiski, ükski helk sellest ei peegeldunud ta näol.
«Hüva,» ütles ta, kui oli kirja kaks korda läbi lugenud, «suurepärane, härra. Teatage kuningale, et ma tänan teda sõnakuulelikkuse eest, millega ta alistub oma ema, kuninganna soovidele, ja et ma teen kõik, et tema tahet täita.»
Kammerhärra väljus. Vaevalt oli uks sulgunud, kui kardinal, kes Bernouini ees midagi ei varjanud, laskis langeda maski, mille ta oli hetkeks oma näole mananud, ning ütles oma kõige süngemal ilmel:
«Kutsuge härra de Brienne.»
Sekretär tuli viie minuti pärast.
«Härra,» ütles talle Mazarin, «ma osutasin praegu monarhiale kõige suurema teene, mis ma talle kunagi olen osutanud. Viige see kiri, mis on selle tunnistajaks, Tema Majesteedile kuningannale, ja kui ta on selle teile tagasi andnud, paigutage see kausta «B», mis on täis minu teeneid tõendavaid pabereid ja dokumente.»

Brienne väljus, ja kuna see nii huvitav kiri oli juba avatud, ei jätnud ta seda teel lugemata. On ütlematagi selge, et Bernouin, kes kõigiga hästi läbi sai. astus sek-

111

retärile küllalt lähedale, et lugeda üle selle õla. Uudis levis lossis sellise kiirusega, et Mazarin juba hetkeks kartma lõi, kas see mitte veel enne kuninganna kõrvu ei ulatu, kui Brienne talle Louis XIV kirja üle annab. Silmapilk tehti kõik vajalikud korraldused teeleasumiseks ja kui härra de Conde oli kuningat pärast ta oletatavat ärkamist tervitanud, kirjutas ta oma märkmikku Poitiers' linna kui majesteetide järgmise peatuskoha.

112

Nii lahenes mõne minutiga intriig, mis oli kogu Euroopa diplomaatiale palju peavalu teinud. Selle ainsaks silmanähtavaks tulemuseks oli aga ainult, et üks vaene musketärileitnant kaotas oma koha ja tulevikuväljavaated. Tõsi küll, vastutasuks võitis ta aga vabaduse.

Peagi saame teada, kuidas härra d'Artagnan seda kasutas. Praegu aga pöördume lugeja loal tagasi «Medicis'» võõrastemajja, kus parajasti sel hetkel, mil lossis kuninga lahkumiseks korraldusi anti, avanes üks aken.

See aken kuulus ühele Charlesi tubadest, õnnetu valitseja oli veetnud unetu öö, istudes mõttesse vajunult laua taga, pea käte vahel, kuna vana ja haige Parry,- kelle keha ja vaim olid ühteviisi kurnatud, magas oma nurgat Kummaline oli selle ustava teenri saatus, kes nägi, et teist põlvkonda ähvardab samasugune õnnetuste ahel. mis oli rõhunud eelmistki põlve!

Kui Charles II oli põhjalikult järele mõelnud järjekordse lüüasaamise üle, mis teda oli tabanud, kui ta oli selgesti mõistnud enda täielikku isoleeritust, millesse ta langes, nähes kaduvat oma viimast lootust, siis haaras teda nagu mingi pööritus ja ta vajus murtult suurde tugitooli, mille serval ta oli istunud.

Siis halastas jumal õnnetu kuninga peale ja läkitas talle une, surma süütu venna. Ta ärkas alles kell pool seitse, kui särav päike juba tuppa paistis. Parry istus liikumatult, kartes teda äratada, ja silmitses sügava valuga noormehe unetusest punaseid. silmi ning kannatusest ja puudusest juba kahvatanud palgeid.

Lõpuks äratasid rasked vankrid, mis veeresid mürinal alla Loire'i poole, kuningas Charlesi. Ta tõusis, vaatas ringi nagu inimene, kes on kõik unustanud, märkas Parryt, surus ta kätt ja käskis tal õiendada arve isand Cro-pole'iga. Tuleb tunnistada, et isand Cropole, kes pidi lõpparve tegema Parryga, näitas end ausa inimesena ja piirdus ainult oma tavalise märkusega, tähendades, et kumbki reisija polnud võõrastemajas einetanud, mis oli kahekordselt kahjulik: esiteks alavääristas see tema kööki ja teiseks sundis teda sisse nõudma söömata jäänud roogade hinna, kuna need olid niikuinii raisku läinud. Parry ei leidnud sellele midagi vastata ja maksis.

«Ma loodan,» ütles kuningas, «et vähemalt meie hobustega see nii ei olnud Arve järgi pole nad teie arvel söö-

113

nud ja meiesugustele reisijatele, kellel on pikk tee ees, oleks õnnetuseks asuda minekule nõrkade hobustega.»

Selle kahtlustuse puhul võttis Cropole majesteetliku ilme ja vastas, et «Medicis'» võõrastemaja sõim on niisama külalislahke kui söögisaali laudki.

Kuningas istus sadulasse, tema vana teener niisamuti ja mõlemad pöördusid Pariisi maanteele, kusjuures neile ei tänaval ega ka agulis peaaegu mitte kedagi vastu ei juhtunud tulema.

Printsile oli teda tabanud löök seda valusam, et see tähendas uut maapagu, õnnetutele on väiksemgi lootus niisama kallis kui õnnelikele kõige suurem õnn, ning

kui nad peavad lahkuma paigast, kus nende süda lootust hellitas, tunnevad nad surmavat kahetsust, otsekui pagendatu, kes astub laevale, mis peab teda viima maapakku. Süda, mis on saanud palju haavu, kannatab valusalt ka kergeimast torkest. Ta peab õnneks õnnetuse hetkelist puudumist, mis tähendab ju õieti südamevalu raugemist. Kõige hirmsamais õnnetustes kingib jumal lootuse, nagu veetilga, mida patune rikas põrgus Laatsaruselt palus.

Korraks oli Charles II lootus olnud isegi midagi rohkemat kui põgus rõõmutunne, nimelt siis, kui ta vend Louis teda nii lahkelt vastu võttis. Siis oli ta lootus nagu kehastunud ja muutudud tõelisuseks. Äkki aga paiskas Mazarini keeldumine selle kunstliku reaalsuse tagasi unistuse astmele. Louis XlV-nda peagi tagasi võetud luba-dus osutus vaid saatuse pilkeks. Pilkeks, nagu ta kroon, ta valitsuskepp, petlikuks, nagu ta sõbrad, nagu kõik see, mis oli ümbritsenud ta kuninglikku lapsepõlve ja maha jätnud noore maapagulase. Pilge! Charles II-le oli pii» keks kõik peale külma ja pimeda rahu, mida tõotas surm.

Sellised olid õnnetu printsi mõtted, kui ta valjaid käest lastes sadulas uneles, ratsutades edasi maikuu sooja ja hellitava päikese all, milles ta pagulase sünge meelekibeduse ja valuga nägi veel viimast solvangut.

XVI REMEMBER!

Üks ratsanik, kes kihutas kiiresti mööda maanteed, mis viis üles Blois'sse, kust ta vaevalt veerand tundi tagasi oli lahkunud, kohtas kaht reisijat, ja kuigi tal nähtavasti

oli väga kiire, kergitas ta neist möödudes siiski kübarat. Kuningas pani seda ratsanikku vaevalt tähele; noormees oli kahekümne nelja või kahekümne viie aastane, ja ta lehvitas sõbralikult mehele, kes seisis värava ees, kust paistis kena punavalge, see tähendab maakivist ja tellistest, kiltkivikatusega maja, mis jäi printsi teest vasakule.

See oli pikk ja kõhn valgejuukseline vanake (kõneleme ikka mehest, kes seisis väraval) ja ta vastas noormehe viibetele nii südamliku lahkumistervitusega, nagu seda oleks võinud teha ainult isa. Noormees kadus peagi toredate puudega ääristatud tee käänaku taha ja vanake valmistus majja tagasi pöörduma, kui äkki kaks reisijat, kes parajasti värava kohale jõudsid, ta tähelepanu köitsid.

Nagu ütlesime, ratsutas kuningas pea norus, käed lõdvalt rippu, lastes hobusel minna peaaegu oma tahtmist ja tuju mööda. Parry aga, kes talle järgnes, oli võtnud kübara peast, et püüda rohkem sooje päikesekiiri, ja laskis pilgul rännata paremale ning vasakule. Ta silmad kohtusid väravale nõjatuva vanakese omadega, kes äkki tegi, nagu oleks ta näinud midagi iseäralikku, ja astus sammu reisijatele vastu.

Parrylt pöördus ta pilk otsekohe kuningale, peatudes sellel hetkeks. Nii kiire kui see pilk oligi, tõi see otsekohe pikakasvulise vanamehe näole uue ilme. Vaevalt oli ta ära tundnud noorema kahest reisijast, — ja me ütleme otseselt: ära tundnud, sest tema järgnevat teguviisi võis seletada ainult kindla äratundmisega, — niisiis, vaevalt noorema reisija ära tundnud, ristas ta aupaklikus üllatuses käed, võttis kübara peast ja kummardas nii sügavalt, et näis, nagu põlvitaks ta.

Kuigi kuningas oli väga hajameelne või õigemini sügavais mõtteis, köitis selline talitusviis siiski otsekohe ta tähelepanu. Charles peatas hobuse ja pöördus Parry poole.

«Jumal hoidku, Parry!» ütles ta, «kes on ometi see mees, kes mind sel kombel tervitab? Kas ta ehk juhtumisi tunneb mind?»

Erutatud ja kahvatu Parry oli juba oma hobuse värava poole juhtinud.

«Ah, sire,» hüüdis ta, peatades äkki omagi hobuse viiekuue sammu kaugusel vanamehest, kes ikka veel põlvitas, «sire, te näete, ma olen üllatusest rabatud, sest ma tunnen seda tublit meest. Jah, see on tõesti tema. Kas Teie Majesteet lubab mul teda kõnetada?»

115

«Aga muidugi.»

«Kas see olete teie, härra Grimaud?» küsis Parry.

«Jah, mina,» vastas pikk vanamees end sirgu ajades, ent kaotamata seejuures midagi oma aupaklikust hoiakust.

«Sire,» sõnas Parry, «ma ei eksinud, see mees on krahv de La Fere'i teener, ja krahv de La Fere, nagu te ehk mäletate, on seesama üllas aadlik, kellest ma nii sageli Teie Majesteedile olen kõnelnud ja kellest oleks pidanud jääma mälestus mitte üksnes tema ajju, vaid ka tema südamesse.»

«Kas seesama, kes viibis kuninga, minu isa juures tema viimsel tunnil?» küsis Charles. Ja seda meenutades võpatas ta märgatavalt. «Seesama, sire.»

«Oh õnnetust!» hüüdis Charles.

Siis pöördus ta Grimaud' poole, kelle elav ja tark pilk näis püüdvat lugeda ta mõtteid.

«Sõber,» sõnas ta, «kas teie isand, härra krahv de La Fere, elab siin lähikonnas?»

«Seal,» vastas Grimaud, osutades käega puna-valge maja poole, mis paistis värava tagant.

«Ja kas härra krahv de La Fere on praegusel hetkel kodus?»

«Aia nurgas, kastanipuude all.»

«Parry,» ütles kuningas, «ma ei taha kasutamata jätta seda minu jaoks nii õnnelikku juhust, et tänada aadlikku, kes on meie majale saanud truuduse ja üllameelsuse ees-kujuks. Sõber, palun teid, hoidke mu hobust.»

Ja heitnud valjad Grimaud' kätte, läks kuningas üsna üksi Athose majja, nagu võrdne võrdse juurde. Charles oli saanud Grimaud' käest napisõnalise juhatuse: «Aia nurgas kastanipuude all,» seepärast läks ta paremalt poolt ümber maja ning sammus otseteed juhatatud puiestiku poole. Eksida polnud võimalik — kõrged puuladvad, mida juba katsid õied ja lehed, ulatusid märgatavalt üle teiste.

Jõudes alleele, kus heledad päikeselaigud vaheldusid varjudega, — nii kuidas lopsakad või hõredad puuvõrad seda parajasti tingisid, märkas noor kuningas aadlikku, kes jalutas, käed seljal, olles nähtavasti vajunud sügavasse ja rahulikku mõtiskellu. Kahtlemata oli Charles II endale selle aadliku välimust sageli kirjeldada lasknud, sest ta suundus kõhklemata tema poole. Kuuldes samme, tõstis krahv de La Fere pea ja märkas lähenevat elegantse hoiakuga

116

tundmatut; ta võttis kübara peast ja jäi ootama. Jõudnud Athosest paari sammu kaugusele, paljastas ka Charles II pea ning sõnas siis, nagu vastuseks krahvi tummale küsimusele:

«Härra krahv, ma tulen, et täita teie suhtes oma kohustust. Juba ammust ajast ihkan teile väljendada oma kõige sügavamat tänu. Olen Charles II, mu isa oli Charles Stuart, kes valitses Inglismaad ja suri tapalaval.»

Seda kuulsat nime kuuldes läbis Athost nagu mingi värin, ning nähes noort valitsejat seisvat palja päi ja sirutavat talle kätt, valgus talle silmi kaks pisarat, tuhmista-des nende kaunist sina.

Ta kummardas aupaklikult, ent prints haaras ta käe,

117

«Te näete, kui õnnetu rna olen, härra krahv,» ütles ta. «Ainult õnnelik juhus tõi mind teie juurde. Oh häda! Kas ei peaks mind alati ümbritsema kõik fieed inimesed, keda ma armastan ja austan, ent praegu pean vaid säilitama nende teeneid oma südames ja nende nimesid oma mälus, ning kui poleks olnud teie teenrit, kes tundis ära minu oma, oleksin ma möödunud teie uksest nagu võõras.»
«Nii see on,» sõnas Athos, vastates sõnadega printsi lause esimesele osale ja kummardusega selle teisele poolele, «nii see on, Teie Majesteet on näinud raskeid päevi.»
«Ja oh õnnetust!» vastas Charles, «veel raskemad päevad seisavad ehk alles ees.»
«Lootkem siiski paremat, sire.»
«Krahv, krahv!» jätkas Charles pead vangutades, «ma lootsin kuni eilse õhtuni, uskuge mind, nagu õige kristlane.»
Athos vaatas kuningale küsivalt otsa.
«Seda on lihtne jutustada,» jätkas Charles II. «Pagendatud, paljaks tehtud, põlatud, otsustasin ma, hoolimata kogu oma vastumeelsusest, veel viimane kord õnne katsuda. Kas pole mitte kirjutatud, et meie perekonnale tuleb igasugune õnn ja õnnetus alati Prantsusmaalt! Teie peaksite seda teadma, härra, teie olite ju üks neist prantslastest, keda mu isa oma surmapäeval leidis oma tapalava jalamil, pärast seda kui nad olid seisnud ta kõrval lahingute päevil.»
«Sire,» vastas Athos tagasihoidlikult, «ma ei olnud üksi, ja mina ning mu kaaslased ei teinud antud olukorras ju muud, kui täitsime oma aadlikukohustust. Aga Teie Majesteet tahtis teha mulle seda au ja jutustada .. .»
«Tõsi. Mulle oli kindlustatud... vabandage mu kõhklust, ent teie, kes te mõistate kõike, mõistate sedagi, _ et ühel Stuartil on raske seda sõna välja öelda, — niisiis, mulle oli kindlustatud mu nõbu, Hollandi stathouderi protektsioon. Kuid ilma Prantsusmaa kaasabita või vähemalt ilma Prantsusmaa loata ei taha stathouder midagi ette võtta. Tulin Prantsusmaa kuningalt seda luba paluma, ent seda keelduti andmast.»
«Kas kuningas tõesti keeldus, sire?»
«Oh ei, mitte tema; ma pean oma noore venna Louis' vastu igati õiglane olema; mitte tema, vaid härra de Maza-rin.»
Athos hammustas huult.
118
«Te leiate võib-olla, et ma oleksin pidanud juba ette arvestama selle keeldumisega,» ütles kuningas, kes seda liigutust märkas.
«Seda ma tõepoolest mõtlesingi, sire,» vastas krahv, «ma tunnen seda itaallast juba ammugi.»
«Ma otsustasin siis lõpuni minna ja otsekohe oma saatuses selgusele jõuda. Ütlesin oma vennale Louis'le, et ma ei soovi kompromiteerida ei Prantsusmaad ega Hollandit ning tahan ise õnne katsuda, nagu ma seda juba teinud olen, kui ta on valmis mulle andma kakssada aadlikku ja kui ta saab mulle laenata miljon liivrit.»
«Ja mis nüüd, sire?»
«Härra, mul on praegusel hetkel väga kummaline tunne, leian meeleheitest nagu mingit rahuldust. Mõningatele hingedele — ja ma olen tähele pannud, et mina kuulun nende hulka — pakub tõelist rahuldust teadmine, et kõik on kadunud ja et kätte on jõudnud langemise tund.»
«Ma loodan,» sõnas Athos, «et Teie Majesteet pole veel sellesse äärmusse jõudnud.»
«Teie sõnu, härra krahv, ja teie püüet minu südames uut lootust äratada võib seletada ainult, sellega, et te mind mitte päris täpselt ei mõistnud. Ma tulin Blois'sse, krahv, selleks, et paluda oma vennalt LouisMt almusena üht miljonit, millega ma

lootsin oma asjad korraldada, ja mu vend Louis keeldus seda mulle andmast. Te mõistate nüüd ometi, et kõik on kadunud.»

«Kas Teie Majesteet lubab mind avaldada hoopis vastupidist arvamust?»

«Kuidas, krahv, kas te peate mind siis narriks, kes ei oska oma seisukorda hinnata?»

«Sire, ma olen korduvalt tähele pannud, et just kõige meeleheitlikemas olukordades võib õnneratas äkitselt pöörduda.»

«Tänan, krahv; ilus ön leida südameid, nagu teie oma, südameid, mis on nii kiindunud jumalasse ja monarhiasse, et ei heida iialgi meelt kuningasoo saatuse pärast, kui tahes ränk see_ka poleks. Õnnetuseks, härra krahv, sarnanevad teie sõnad nende universaalsete ravimitega, mis aga ometi võivad ravida ainult ravitavaid haavu ja mis surma .vastu on võimetud. Tänan teid teie vankumatu püüde eest mind lohutada, krahv, tänan teid teie ammuaegse ustavuse eest, ent ma tean, mis mind ootab. Miski ei suuda mind enam päästa Sõber, ma olin selles nii kind-

lalt veendunud, et asusin oma vana Parryga taas teele maapakku. Olen teel väikesse eraklasse, mis Holland mulle pakub, et seal anduda põletavale südamevalule. Seal, krahv, uskuge mind, seal lõpeb varsti kõik, surm tuleb nobedasti. Teda kutsub juba too keha, mida põletab hing, teda kutsub hing, mis püüab taevasse!»

«Teie Majesteedil on ema, õde, vennad. Teie Majesteet on perekonna pea, ja seepärast peaks ta paluma jumalalt pikka eluiga, selle asemel et anuda kiiret surma. Teie Majesteet on pagenduses ja põgenemas, aga õigus on tema poolt. Ta peab seepärast otsima võitlust, ohte, tegevust ja mitte taevast puhkust.»

«Krahv,» küsis Charles II ebamääraselt ja kurvalt naeratades, «kas olete kunagi kuulnud, et mõni kuningas on tagasi võitnud oma kuningriigi Parry-vanuse teenri abiga ja kolmesaja eküüga, mis selle teenri kukrus leidub?»

«Ei, sire. Aga ma olen kuulnud, ja isegi korduvalt, et troonilt tõugatud kuningas on tagasi võitnud oma riigi kindla tahte, püsivuse, sõprade ja osavalt kulutatud miljoni abil.»

«Aga kas te ei mõistnud mind siis? Ma palusin oma vennalt Louis'lt seda miljonit, aga ta keeldus.»

«Sire,» ütles Athos, «kas Teie Majesteet tahab mulle ohverdada veel paar minutit ja tähelepanelikult ära kuulata, mis mul on jäänud talle öelda?»

Charles II vaatas Athosele teravalt silma

«Meeleldi, härra,» vastas ta.

«Lubage, et ma siis Teie Majesteedile teed näitan,» sõnas krahv, suundudes maja poole.

Ta juhatas kuninga oma kabinetti ja palus teda istet võtta.

«Sire,» alustas ta, «Teie Majesteet ütles mulle äsja, et arvestades praegust seisukorda Inglismaal, jätkuks talle ühest miljonist, et oma kuningriiki tagasi võita?»

«Vähemalt, et seda üritada, ja surra kuningana, kui mul edu ei peaks olema.»

«Hüva. Suvatsegu siis Teie Majesteet oma lubadust mööda ära kuulata, mis mul talle öelda on.»

Charles noogutas nõustuvalt pead. Athos läks ukse juurde, vaatas järele, kas keegi pealt ei kuule, lükkas riivi ette ja pöördus siis oma kohale tagasi.

«Sire,» sõnas ta, «Teie Majesteet suvatses meenutada, et mina osutasin abi õilsale ja õnnetule kuningale

Charles 1-le, kui timukad ta Saint-Jamesist White Halli toimetasid.»

«Jah, ma meenutasin seda ja pean seda alati meeles.»
«Sire, tema pojal, kes on seda kindlasti juba korduvalt endale jutustada lasknud, on seda õudne kuulda; siiski pean ma sellest veel kord Teie Majesteedile kõnelema ilma ainustki üksikasja välja jätmata.»
«Rääkige, härra.»
«Kui teie isa, kuningas, tapalavale viidi, või õigemini, kui ta oma toast sinna astus, sest tapalava oli püstitatud ta akna alla, oli kõik ta põgenemiseks ette valmistatud. Timukas oli kõrvaldatud, tema toa põranda alla oli uuristatud auk, ja mina ise viibisin selle sünge võlvi all ning kuulsin tema samme oma pea kohal.»
«Parry on mulle kõigist neist hirmsatest seikadest jutustanud.»
Athos kummardas ja jätkas:
«Kuid on siiski midagi, millest ta teile jutustada ei võinud, sest see, mis nüüd järgnes, jäi jumala, teie isa ja minu vahele, ning iialgi pole ma seda kellelegi avaldanud, isegi oma kõige kallimatele sõpradele mitte.»
«Eemaldu,» ütles kõrge surmamõistetu maskeeritud timukale, «see on vaid hetkeks, sest ma tean, et kuulun sulle. Aga pea meeles: ära löö enne, kui selleks märku annan. Tahan üksinda palvetada.»»
«Andestage, krahv,» ütles Charles II kahvatades, «teie tunnete nii hästi selle õudse sündmuse üksikasju, mida te, nagu äsja ütlesite, pole avaldanud kellelegi. Kas te teate ka selle põrguliku mõrtsuka, selle alatu pelguri nime, kes varjas oma nägu, et karistamatult mõrvata üht kuningat?»
Athos kahvatas pisut.
«Tema nime?» kordas ta. «Jah, ma tean, aga ma ei või seda öelda.»
«Ja mis on temast saanud? . . . Inglismaal ei tea keegi tema saatusest midagi.»
«Ta on surnud.»
«Ja mitte oma voodis, mitte rahulikult ja vaikselt, mitte ausa inimese surma?»
«Ta suri vägivaldset surma ühel hirmsal ööl, kus märatses inimeste viha ja jumala torm. Ta sai pistodalöögi kehasse ja vajus ookeani sügavusse. Andestagu jumal tema tapjale!»
121
«Hüva, tuleme tagasi oma kõneaine juurde,» ütles kuningas, kes mõistis, et krahv ei soovi sellest rohkem kõnelda.
«Kui Inglise kuningas oli lausunud timukale sõnad, mida ma kordasin, lisas ta: «Kas mõistad, sa ei löö enne, kui ma sirutan käed välja ja ütlen: Rememberl»»
«Tõepoolest,» sõnas Charles tuhmil häälel, «ma tean, et see oli minu õnnetu isa viimane sõna. Aga milleks ta seda ütles, ja kellele?»
«Prantsuse aadlikule, kes peitus tapalava all.»
«Tähendab siis teile, härra?»
«Jah, sire, ja praegugi veel kõlab mu kõrvus iga ta sõna, mida ma kuulsin musta lõuendiga kaetud tapalava laudade vahelt. Kuningas põlvitas maha. «Krahv de La Fere,» ütles ta, «kas olete seal?» — «Jah, sire,» vastasin mina. Seejärel kummardus kuningas alla.»
Ka Charles II kummardus värisedes ja põletavas valus Athosele lähemale, et püüda krahvi suust iga sõna. Ta laup puudutas Athose oma.
«Siis kummardus kuningas,» jätkas Athos. ««Krahv de La Fere,» ütles ta, «sa ei võinud mind päästa. See polnud nii määratud. Kuid nüüd, isegi kui see pühaduserüvetus oleks, ütlen ma sulle: Jah, ma rääkisin inimestega, ma kõnelesin jumalaga ja viimasena kõnelen ma sinuga. Võideldes asja eest, mida ma pühaks pidasin, kaotasin oma isade trooni ja pillasin oma laste päranduse.»»

Charles II peitis näo kätesse ja kõrvetav pisar libises ta kõhnade valgete sõrmede vahelt.
««Mulle on jäänud veel üks miljon kullas,» jätkas kuningas. «Matsin selle Newcastle'i kloostri keldritesse, enne kui sellest linnast lahkusin.»»
Charles tõstis pea valulise rõõmuga, mis oleks igaühele, kes sellest tohutust õnnetusest teadis, pisarad silmi toonud.
«Üks miljon!» sosistas ta, «oh krahv!»
««Ainult sina üksi tead, et see raha on olemas, kasuta seda siis, kui usud sellest mu vanemale pojale kõige suuremat kasu tulevat Ja nüüd, krahv de La Fere, jäta minuga jumalaga.»
«Jumalaga, jumalaga, sirel» hüüdsin mina.»
Charles II tõusis ja toetas oma kuuma lauba vastu akna-ruutu.
122
«Ja siis,» jätkas Athos, «lausus kuningas sõna: Remember!, mis oli määratud minule. Ja nagu näete, sire, ma pidasin meeles.»
Kuningas ei suutnud liigutust varjata. Athos nägi, kuidas ta õlad kramplikult tõmblesid. Ta kuulis nuukseid, mis tahtmatult tõusid ta rinnast. Ka Athos vaikis, samuti läm-matatuna kibedate mälestuste voolust, mida ta oli äratanud selles kuninglikus peas.
Suurima pingutusega tõrjus kuningas pisarad tagasi, lahkus akna juurest ja istus jälle Athose kõrvale.
«Sire,» ütles krahv, «seni uskusin ma, et pole veel saabunud tund seda viimast tagavara-allikat kasutada, aga ma jälgisin teraselt Inglismaad ja tundsin, et see tund on lähenemas. Just homme kavatsesin välja uurida, kus maailmakaares Teie Majesteet asub, ja tahtsin reisida tema juurde. Tema ise aga tuli minu juurde, — see on meile nagu jumala sõrm.»
«Härra,» vastas Charles meeleliigutusest ikka veel surutud häälel, «te olete mulle otsekui jumala poolt saadetud ingliks. Te olete minu päästja, kelle mu isa ise on mulle saatnud. Kuid ärge unustage, juba kümme aastat laastavad kodusõjad minu maad, pillutades inimesi ja kündes mullapinda. Ja vististi pole mu maa põueski säilinud rohkem kulda kui mu alamate südameis armastust.»
«Sire, ma tunnen hästi seda paika, kuhu Tema Majesteet selle miljoni mattis, ja ma olen kindel, et keegi pole seda avastanud. Ja pealegi, ega siis Newcastle ometi varemeis ole. Või on ta maatasa tehtud, nii et temast kivi kivi peale pole jäänud?»
«Ei, ta seisab veel, ent praegusel hetkel asub seal kindral Monki peakorter. Ainus paik, kust ma võiksin abi leida, kus mul leidub tagavarasid, on, nagu näete, hõivatud minu vaenlaste poolt.»
«Sire, kindral Monk ei või olla avastanud varandust, millest ma teile rääkisin.»
«Jah, aga kas pean ma end siis Monki kätte andma, et seda varandust tagasi saada? Te näete ise, krahv, et mul tuleb oma saatusega leppida. Iga kord kui ma tõusen, lööb ta mu uuesti jalust. Mis pean ma peale hakkama, kui mul pole muid teenreid peale Parry, kelle Monk kord juba on minema kihutanud? Ei, krahv, ei, võtkem vastu ka see viimane löök.»
123
«Aga kas te ei arva, et sellega, mida Ieie Majesteet teha ei või, mida Parryl ei tasu proovida, et sellega võiksin hakkama saada mina?»
«Teie, krahv, teie läheksite sinna?»
«Kui see on Teie Majesteedi soov,» vastas Athos, kummardades kuningale, «siis jah, ma läheksin.»
«Teie, kes te olete nii õnnelik, krahv?»

«Ma ei ole kunagi täiesti õnnelik, seni kui mul jääb veel üks kohustus täita, ja see on ülev kohustus, mille teie isa, kuningas, minu õlgadele pani: valvata teie käekäigu üle ja kasutada kuninglikul viisil tema raha. Tema Majesteedil tarvitseb mulle vaid märku anda, ja ma asun teele koos temaga.»

«Härra!» hüüdis kuningas, unustades igasuguse kuningliku etiketi ja viskudes Athosele kaela, «te tõendate mulle, et siiski on taevas jumal ja et see jumal läkitab mõnikord saadikuid õnnetute juurde, kes siin maailmas ägavad.»

Sügavalt liigutatuna noormehe tunnetepuhangust tänas Athos kuningat suurima aupaklikkusega ja astus siis akna alla.

«Grimaud,» hõikas ta, «hobused!»

«Kuidas, kas siis otsekohe?» imestas kuningas. «Oh härra, te olete tõepoolest haruldane inimene.»

«Sire,» vastas Athos, «minu jaoks pole midagi pakilisemat kui Teie Majesteedi teenimine. Ja pealegi,» lisas ta naeratades, «on see mul vanaks harjumuseks, mille olen omandanud kuninganna, teie tädi, ja teie isa, kuninga, teenistuses. Kas peaksin ma just nüüd sellest harjumusest vabanema, kui on tarvis teenida Teie Majesteeti!»

«Missugune mees!» sosistas kuningas.

Ja pisut järele mõelnud, jätkas ta:

«Kuid ei, krahv, ma ei või teid ohverdada sellistele muredele, ja mul pole midagi, millega selliste teenete eest tasuda.»

«Oh, Teie Majesteet pilkab mind,» vastas Athos naeratades, «tal on ju terve miljon. Kahju, et minul pole pooltki sellest summast, muidu oleksin juba formeerinud ühe rügemendi. Aga tänu jumalale, mul on veel mõni rull kuldmünte ja paar perekonnateemanti. Ma loodan, et Teie Majesteet suvatseb seda oma truu teenriga jagada.»

«Sõbraga. Jah, krahv, kuid tingimusel, et see sõber jagab hiljem minuga kõike.»

«Sire.» vastas Athos. tõmmates lahti ühe laeka, kust ta

124

võttis kulda ja vääriskive, «vaadake, meil on vara üieliigagi! Õnneks oleme neljakesi seda varandust varaste eest kaitsmas.»

Charles II-l tõusis rõõmu pärast puna palgesse. Ta nägi, kuidas Grimaud, kes kandis juba ratsasaapaid, talutas treppi kaks hobust.

«Blaisois, see kiri on vikont de Bragelonne'ile. Kõigile, kes peaksid küsima, ütle, et läksin Pariisi. Usaldan maja teie hoolde, Blaisois.»

Blaisois kummardas, süleles Grimaud'd ja sulges värava

XVII OTSITAKSE ARAMIST JA LEITAKSE VAID BAZ1N

Polnud veel möödunud paari tundigi peremehe lahkumisest, kes Blaisois' nägemise järgi oli pöördunud Pariisi teele, kui värava ees peatus keegi ratsanik heal hobusel ning hõikas kajaval häälel tallipoisse, kes koos aednikega ringis ümber Blaisois' istusid — viimane oli lossi teeni-jaskonna tunnustatud ajaloolane. See hoi laa! oli isand Blaisois'le kahtlemata tuttav, sest ta pööras pead ja hüüatas:

«Härra d'Artagnan! .. . Poisid, kärmesti väravat avama!»

Kaheksa asjameest jooksid kobaras värava juurde, mis avanes, nagu oleks see olnud sulgkerge. Igaüks püüdis teisi viisakusega üle trumbata, sest teati, kuidas peremehel harjumuseks oli seda sõpra vastu võtta:.siin ei võinud mingit kahtlust olla — sellises asjas on teenri pilk ilmeksimatu.

«Noh, kus on siis meie armas krahv?» küsis härra d'Artagnan lahke naeratusega, kes seisis juba jalusel, et maha hüpata.

«Oh, kui õnnetul hetkel te tulite, härra,» sõnas Blaisois, «ja kuidas küll meie peremees härra krahv kurvastab, kui ta teie külastusest kuulda saab. Asi on nimelt nii, et härra krahv lahkus vaevalt paari tunni eest.»

DAxtagnan ei lasknud sellel tühiasjal oma tuju rikkuda.

«Hüva,» vastas ta, «ma näen, et sa kõneled ikka veel parimat prantsuse keelt. Seni kui ma siin isanda tagasitulekut ootan, anna mulle õige õpetust grammatikas ja ilukõnes.»

125

«See pole kahjuks võimalik, härra, sest teil tuleks liiga kaua oodata.»

«Kas ta ei tulegi siis täna tagasi?»

«Ega ka mitte homme, härra, ega ülehomme. Härra krahv läks reisile.»

«Reisile!» imestas d'Artagnan. «Mis muinasjutte sa mulle jutustad!»

«Härra, see on kõige püham tõde. Härra tegi mulle seda au ja jättis maja minu hooleks, lisades oma väärikal ja leebel viisil — ja ainult minule: «Kui küsitakse, ütle. et sõitsin Pariisi.»»

«Kui ta läks Pariisi, siis pole mul rohkem tarvis teadagi. Sa oleksid pidanud seda kohe ütlema, vana eesel. Ta on minust niisiis kaks tundi ees?»

«Jah, härra.»

«Küllap saan ta varsti kätte. Kas ta on üksi?»

«Ei, härra.»

«Kes tal siis kaasas on?»

«Keegi aadlik, keda ma ei tunne, üks vanamees ja Grimaud.»

«See seltskond liigub kindlasti aeglasemalt kui mina . . . Asun teele...»

«Kas härra ei tahaks mind veel hetkeks kuulata,» ütles Blaisois, haarates kergelt valjastest.

«Jah, kui sa mul siin sõnu keerutama ei hakka ja kähku teed.»

«Härra, see jutt Pariisist võib kergesti olla vaid ettekäändeks.»

«Tohoh,» ütles d'Artagnan tõsinedes. «Ettekäändeks?»

«Jah, härra, võiksin vanduda, et härra krahv ei läinud mitte Pariisi.»

«Mis sunnib sind seda arvama?»

«Nimelt see: härra Grimaud teab alati, kuhu meie isand läheb, ja ta lubas mulle hiljuti, et ta kohe, kui Pariisi peaks sõitma, võtab väikese rahasumma kaasa, mille ma oma naisele tahtsin saata.»

«Nii? Sul on siis naine?»

«Mul oli naine, ta oli siit pärit, aga härra leidis, et ta on suur lobiseja ja ma saatsin ta Pariisi. Mõnikord on see ebameeldiv, teinekord aga jälle päris meeldiv.»

«Mõistan, aga räägi oma jutt lõpuni. Sa ei usu niisiis, et krahv oleks Pariisi läinud?»

126

«Ei, härra, sest vastasel korral oleks Grimaud oma sõna murdnud ja valelikuks jäänud, mis aga on täiesti võimatu.»

«See on tõepoolest täiesti võimatu,» kordas d'Artagnan üsna mõtlikult, sest ka tema oli nüüd täiesti veendunud «Hästi, mu tubli Blaisois, tänan.»

Blaisois kummardas.

«Sa tead, et ma ei ole uudishimulik. Aga mind toob sinu isanda juurde hädaline asi... kas sa ei võiks... ühe sõnakesega... sina, kes sa oskad nii osavasti kõnelda ... kas sa ei saaks mulle mõista anda ... üksainus silp ... ma taipaksin ise kõik ülejäänu.»

«Ausõna, härra, ma ei või... mul ei ole aimugi, kuhu härra sõitis ... Uste taga kuulatamine on aga mulle vastumeelne ja pealegi on see siin keelatud.»

«Armas mees,» sõnas d'Artagnan, «minule on see väga kurb kuulda. Aga olgu! Kas sa tead vähemalt, millal krahv tagasi tuleb?»

«Niisama vähe kui seda, kuhu ta läks.»

«Mõtle siiski järele, Blaisois, mõtle järele!»

«Härra kahtleb mu siiruses! Oh, härra teeb mulle sellega suurt meelehärmi.»

«Võtaks kurat su libedat keelt!» kirus d'Artagnan. «Mats, kes ütleb üheainsa sõna, on rohkem väärt! Jumalaga.»

«Härra, mul on au avaldada teile oma lugupidamist.»

«Tähenärija!» ütles d'Artagnan endamisi. «See narr on täitsa väljakannatamatu.»

Ta heitis veel viimase pilgu majale, pööras hobuse ümber ja ratsutas minema nagu inimene, kel pole südames vähimatki kõhklust ega muret.

Jõudnud müüri nurga taha, kus teda enam näha ei võidud, hakkas ta järele mõtlema:

«Kas tõesti Athos oli kodus? ...» küsis ta endalt sügavalt hinge tõmmates. «...Ei. Kõik need venivillemid, kes õuel pöidlaid keerutasid, oleksid rabanud tööd nagu hobused, kui isand neid näha oleks -võinud. Reisile läinud? .. Arusaamatu. See kõik on kuradi salapärane ... Ja lõpuks, ega see polegi selline mees, nagu minul vaja on. Vajan kavalat ja kannatlikku inimest. Minu asjad kutsuvad mind Meluni, ühte teatud preestrimajja. Nelikümmend viis ljööd! Neli ja pool päeva. Teele! Ilm on ilus ja ma olen vaba mees. Mis see maa meile on!» Ja ta ajas hobuse

127

traavi, pöördudes Pariisi poole. Neljandal päeval jõudis ta oma soovi kohaselt Meluni.

D'Artagnanil oli harjumuseks mitte kunagi kelleltki teed ega muud tavalist juhatust pärida. Kui polnud karta tõesti ränka eksitust, usaldas ta oma head instinkti, mis teda kunagi ei petnud, kolmekümne aasta jooksul omandatud kogemusi ja oma oskust lugeda majade väljanägemisest nagu inimeste nägudelt.

Melunis leidis d'Artagnan peagi kirikla üles — see oli kena telliskivist, valgekskrohvitud majake, räästais ronisid metsviinapuu väädid ja katuseviilule oli seatud kivist väljaraiutud rist. Ühest maja alumise korruse ruumist kostis mingi müra, õigemini küll häältesumin, otsekui o!eks vidistanud terve pesakond pardipoegi ema tiiva all. Üks häältest veeris selgesti alfabeedi tähti. Mahe madal hääl aga noomis lobisejaid ja parandas lugeja vigu.

DArtagnan tundis selle hääle ära, ja kuna ruumi aken oli avatud, pistis ta hobuse seljast maha tulemata pea läbi punaste viinamarjaväätide ning hüüdis:

«Bazin! tere, armas Bazin!»

'D'Artagnani sõnu kuuldes tõusis laua tagant lühike paks lameda näoga mees, kelle hallid juuksed olid lühikeseks lõigatud ja kujundasid tonsuuri, mida kattis vana must sametmütsike. Õigemini oleks pidanud ütlema kargas püsti ja mitte tõusis. Sest Bazin hüppas tõepoolest oma väikeselt madalalt toolilt, nii et see ümber kukkus. Lapsed tõttasid seda üles tõstma, lüües seejuures ägedamat lahingut kui kreeklased, kui nad püüdsid trooja-lastelt Patroklese keha tagasi võita. Püsti karanud, pillas Bazin lisaks maha veel aabitsa ja joonlaua, mida ta käes hoidis.

«Teie!» ohkis ta, «teie, härra d'Artagnan!»

«Jah, mina. Kus on Aramis ... oh, ei... härra ševaljet d'Herblay ... ei, ma eksin jälle.. . härra peavikaar?»

«Oh, härra,» vastas Bazin väärikalt, «monsenjöör ei viibi praegu oma piiskopkonnas.»

«Kuidas?» imestas d'Artagnan

Bazin kordas oma sõnu.

«Mis, kas Aramisel on siis piiskopkond?»

«Jah, härra. Miks mitte?»

«Ta on siis piiskop?»

«Aga kust teie siis tulete,» ütles Bazin üsna aupakkumatult, «et te seda ei tea?»

28

«Armas Bazin, meie, paganad ja mõõgamehed, teame küll, et see või teine on saanud koloneliks või väliadju-tandiks või Prantsusmaa marssaliks; aga kas keegi peaks olema saanud piiskopiks, peapiiskopiks või paavstiks . . . kurat mind võtaks! ... see uudis jõuab meie kõrvu alles siis, kui kolmveerand maailma on sellest juba kasu saanud.»

«Tasa, tasa!» ütles Bazin silmi pärani ajades. «Ärge rikkuge mu lapsi, kellele ma püüan edasi anda ainult kõrgeid põhimõtteid.»

Lapsed olid tõepoolest juba kogunenud dArtagnani ümber ja imetlesid ta hobust, suurt mõõka, kannuseid ja ta üldse väga sõjakat väljanägemist. Üle kõige meeldis neile d'Artagnani vali hääl, ja kui ta hoogsalt vandus, kordas kogu kool: «Kurat mind võtaks!», saates seda hirmsa naeru- ja rõõmukisaga ning jalgadetrampimisega, mis musketärile suurt nalja tegi ja vanalt pedagoogilt meelerahu röövis.

«Vait!» hüüdis ta, «vait, jõmpsikad! Noh, näete nüüd, seda te nüüd saite, härra d'Artagnan, ja kõik mu kõrged printsiibid haihtuvad . . . Teie toote segadust, nagu alati. Jälle on Paabel maa peal ... Oh armas jumal, need on ju päris hullumeelsed!»

Ja auväärne Bazin jagas hoope vasakule ning paremale, seega kahekordistades õpilaste kisa, mis muutis vaid oma laadi.

«Vähemalt ei hukuta te siin enam .kedagi teist,» ütles ta.

«Arvad?» küsis d'Artagnan naeratusega, mis pani Bazinil külmajudina üle selja jooksma. «Ta saab sellega hakkama,» pomises Bazin hirmunult. «Kus on sinu isanda piiskopkond?» «Monsenjöör René on Vannes'i piiskop.» «Kes ta sinna nimetada laskis?»

«Loomulikult härra peaintendant, kes on meie naaber.» «Mis! Härra Fouquet?» «Iseenesestki mõista.»

«Aramis on temaga siis heas läbisaamises?»

«Monsenjöör pidas igal pühapäeval härra peainten-dandi juures Vaux's jumalateenistust ja pärast käisid nad koos jahil.»

«Ahaa!»

129

«Ja monsenjöör koostas oma kõnesid. . . see tähendab, oma jutlusi ühes härra peaintendandiga.»

«Tohoh! See aulik piiskop peab siis oma jutlusi värssides?»

«Härra, jumala armastuse nimel, ärge naljatage pühade asjadega.»

«Hea küll, Bazin, hea küll! Nii et Aramis on Vannes'is?»

«Vannes'is, Bretagne'is.»

«Sa oled suli, Bazin, see pole õige.»

«Härra, vaadake ise, kirikla ruumid on tühjad.»

«Tal on õigus,» mõtles d'Artagnan, silmitsedes maja, mis näis mahajäetuna.

«Kuid monsenjöör pidi ju teile oma promotsioonist kirjutama.»

«Millal see toimus?»

«Kuu aja eest.»

«Oh, siis pole häda midagi. Aramisel ei võinud mind seni veel vaja minna. Aga Bazin, miks ei järgnenud sa oma karjasele?»

«Ma ei või, härra, mul on siin kohustusi.»

«Aabits?»

«Ja mu pihilised.»

«Mis! Sa võtad pihile? Kas sa oled siis preester?»
«Peaaegu. Mul on juba selline kutsumus.»
«Aga ordinatsioon?»
«Oh,» vastas Bazin bravuurikalt, «nüüd, kus monsenjöör on piiskop, saan ma peagi ordinatsiooni, olgu kas või ajutisegi.»
Ja ta hõõrus käsi.
«Selge,» mõtles d'Artagnan, «seda tüüpi siit juba välja ei juuri.»
«Lase mulle laud katta, Bazin,» sõnas ta.
«Otsekohe, härra.»
«Kanapoeg, puljongit ja pudel veini.»
«Täna on paastupäev,» vastas Bazin.
«Mul on vabastuskiri,» vastas d'Artagnan. Bazin silmitses teda kahtlustavalt.
«Kelleks sa mind pead, papa prussakas?» vihastas musketär. «Kui sina, kes sa oled vaid teener, loodad saada ajutist ordinatsiooni, et oma musti tegusid teha, miks siis mina, kes ma olen sinu piiskopi sõber, ei peaks saama vabastuskirja, mis lubab mul süüa, nagu mu kõht seda nõuab? Bazin, ole minu vastu viisakas, või jumala eest!
130
ma kaeban kuningale ja sinust ei saa iial preestrit. Sa tead ju, et piiskoppide nimetamisel on kuningal sõnaõigus. Jäme ots on minu käes.»
Bazin naeratas silmakirjalikult.
«Noh, meil on jälle härra peaintendant,» sõnas ta.
«Sa vilistad siis kuninga peale?»
Bazin ei vastanud, aga ta naeratus oli üsna väljendusrikas.
«Serveeri õhtusöök,» ütles d'Artagnan, «kell on juba seitse.»
Bazin pöördus ümber ja saatis kõige vanema koolilapse kokale sõna viima. D'Artagnan silmitses veel kord kiriklat.
«Päh!» ütles ta põlastavalt. «Monsenjööril ei olnud tema hiilgusele siin just eriti uhket korterit pakkuda.»
«Meil on Vaux' loss,» vastas Bazin.
«Mis väärib vist küll Louvre’it?» pilkas d'Artagnan.
«See on Louvre'ist üle,» vastas Bazin suurima külmaverelisusega.
«Ohoo!» imestas d'Artagnan.
Võib-olla kavatses ta vestlust veel sel teemal jätkata ja esile tuua Louvre'i eeliseid, ent sel hetkel märkas ta, et ratsu oli valjaidpidi värava lattide külge kinni jäänud.
«Kurat sind võtaks!» hüüatas d'Artagnan. «Hoolitse ometi mu hobuse eest. Sinu isandal, härra piiskopil, juba niisugust tallis ei ole.» Bazin heitis kõõrdpilgu hobusele ja vastas: «Härra peaintendant kinkis talle neli looma oma tallidest ja igaüks neist väärib nelja niisugust nagu teie oma.»
D'Artagnanile valgus veri näkku. Ta rusikas hakkas sügelema ja pilk otsis juba Bazini kolbal kohta, kuhu seda langetada. Kuid äikesehoog möödus. Kaine mõistus sai võitu ja d'Artagnan ütles vaid:
«Sarviline saatan! Tegin hästi, et lahkusin kuninga teenistusest. Ütle mulle, aulik Bazin,» lisas ta, «kui palju on härra peaintendandil musketäre.»
«Oma rahaga võib ta kogu kuningriigi musketärid endale saada,» vastas Bazin, sulges raamatu ja kihutas lapsed hoogsate joonlaualöökidega minema.
«Sarviline saatan!» kirus d'Artagnan veel kord endamisi.
131
Ja kuna teatati, et eine on serveeritud, järgnes musketär köögitüdrukule, kes juhtis ta söögituppa, kus ootas õhtusöök. D'Artagnan asus lauda ja ründas ägedalt oma kana-poega.

«Mulle näib,» mõtles d'Artagnan, närides raginal lindu, mida talle pakuti, ja kes ilmselt polnud hoolinud enda nuumamisest, «mulle näib, et oleksin talitanud õigemini, kui oleksin otsekohe selle isanda teenistusse astunud. Paistab, et rahanduse peaintendant on vägev senjöör. Tõepoolest, meie, õukondlased, ei tea elust midagi. Meie Päikese kiired ei lase meid näha suuri tähti, mis ometi on niisamasugused päikesed ja asuvad meie maast vaid lihtsalt pisut kaugemal.»

Kuna d'Artagnanil oli kombeks nii oma lõbuks kui ka juba sissejuurdunud süsteemi pärast panna inimesi kõnelema asjadest, mis teda huvitasid, ründas ta isand Bazini nii nagu oskas. Kuid see oli mahavisatud vaev: Bazin, kes samuti hoolega valvel oli, ei toonud kuuldavale midagi peale tüütavate ja liialdatud kiidulaulude härra peaintendandi kohta, nii et d'Artagnan, kelle uudishimu see loba ei rahuldanud, oma hea tuju kaotas ja niipea, kui oli eine lõpetanud, soovi avaldas magama minna.

Bazin juhtis ta ühte kaunis kehva tuppa, kus ta leidis üsna viletsa voodi. Ent d'Artagnan ei olnud nõudlik. Talle öeldi, et Aramis on oma isiklike ruumide võtmed kaasa võtnud, ja kuna ta teadis, et Aramis on korda armastav inimene, kelle korteris leidub alati palju asju, mida peremees varjata tahab, siis ei hämmastanud see teda põrmugi. Niisiis, kuigi voodi oli suhteliselt veel kõvem kui kanapoeg, leppis ta sellega niisama vapralt, ja kuna tal oli niisama hea uni kui isugi, ei kulutanud ta une ootamisega rohkem aega kui oli seda ohverdanud prae viimasele kondikesele.

Sest ajast kui d'Artagnan enam kellegi teenistuses ei seisnud, lubas ta endale sügavat und, mis millegagi ei pidanud meenutama tema kunagist erksust. Ent kuigi ta oli endale selle loa andnud heas usus seda hardalt kasutada, äratasid teda keskööl tõldade mürin ja ratsateenrite käratsevad hääled. Äkiline valguskuma helkles toa seintel. Kärmesti hüppas ta särgiväel voodist välja ja jooksis akna juurde.

«Ega ometi kuningas siia ei saabu?» mõtles ta silmi hõõrudes, sest ta märkas tõepoolest korteeži, mis vaevalt

132

võis kuuluda kellelegi teisele kui kuningliku perekonna liikmele.

«Elagu härra peaintendant!» möirgas ühe alumise korruse akna all hääl, milles ta tundis ära Bazini oma, kes üha kisendades lehvitas taskurätti. Teises käes hoidis ta jämedat küünalt.

Nüüd märkas dArtagnan mingit hiilgavas rüüs inimkuju, kes esimese tõlla aknast välja kummardas. Samal hetkel kuulis ta valju naerulaginat, mida kahtlemata põhjustas Bazini veider kuju: naer kostis samast tõllast, jättes kiirelt liikuva korteeži taha nagu mingi rõõmujälje.

«Oleksin pidanud kohe taipama, et see ei või olla kuningas,» ütles d'Artagnan endamisi. «Kus kuningas sõidab, seal ei või keegi nii südamest naerda. Hei, Bazin!» hüüdis ta oma naabrile, kummardudes kaugele aknast välja, et tõllale järele vaadata. «Kes see oli?»

«See oli härra Fouquet,» vastas Bazin protežeerival ilmel.

«Ja kõik need inimesed?»

«Härra Fouquet' õukond.»

«Ohoo,» mõtles d'Artagnan, «mis ütleks küll härra Mazarin, kui ta sellest kuuleks!»

Ja üsna mõtlikuna heitis ta uuesti voodisse, küsides endalt, kuidas oli küll võimalik, et Aramis osutus alati kuningriigi kõige võimsama mehe kaitsealuseks.

«Kas tuleb see sellest, et tal on rohkem õnne kui minul, või olen mina rumalam kui tema. Ah, tühi kõik!»

Selle kokkuvõtva sõnaga lõpetas nüüd targaks saanud dArtagnan iga mõttekäigu ja arutluse. Kunagi minevikus ütles ta alati: «Surm ja põrgu!», mis kõlas nagu kannuse-

löök, kuid nüüd oli ta vanaks jäänud ja pomises filosoofiliselt: «Tühi kõik!», mis kõigile ta kirgedele piduriks oli saanud,

XVIII D'ARTAGNAN OTSIB PORTHOST JA LEIAB EEST VAID MOUSQUETONI

Kui d'Artagnan oli kindlale veendumusele jõudnud, et härra peavikaar d'Herblay'd tõega kodus ei ole ja et sõpra pole võimalik leida ei Melunist ega selle ümbruskonnast, lahkus ta Bazinist kahetsuseta, silmitses õelal pilgul Vaux' lossi, kust kiirgas hiilgus, mis hiljem sellele hukatuseks

pidi saama, pigistas huuled kokku nagu inimene, kes on täis umbusku ja kahtlusi, ning andis kimlile kannuseid, sõnades:

«Ikka ainult Pierrefonds'is leian ma parima mehe ja vägevaima turja. Muud pole mul ju vajagi, sest mul on juba idee.»

Säästame lugejat d'Artagnani proosalistest reisijuhtu-mustest. Kolmanda päeva ennelõunal jõudis ta Pierrefonds'i lähistele. Ta tuli Nanteuil-le-Haudouini ja Crécy kaudu. Ta märkas kaugelt Louis d'Orléans'i lossi, mis oli nüüd kroonivalduseks muutunud ja mida hooldas vana majavalvur. See oli üks noid uhkeid keskaegseid kindlusi kahekümne jala paksuste müüride ja saja jala kõrguste tornidega.

D'Artagnan tegi ringi ümber müüride, mõõtis pilguga torne ja laskus siis alla orgu. Kaugel temast allpool seisis suure tiigi kaldal lopsaka metsa serval Porthose loss. See oli toosama, mida meil juba oli au oma lugejaile kirjeldada. Seepärast me ainult mainime seda. D'Artagnan silmitses ilusaid puid, säravast maipäikesest kullatud haljendavaid viinamägesid, Compiègne'i poole laiuvaid lopsakaid metsi, ja esimene asi, mis talle kõige selle kõrval silma torkas, oli suur ratastega kast, mida tagant lükkas kaks ja eest vedas samuti kaks teenrit. Selles kastis paistis mingi määratu kuldroheline kogu, mis nõnda lükatult ja tõmmatult liikus mööda armsaid pargiteid. Kaugemalt vaadatuna näis see asi täiesti määratlematuna ega kujutanud üldse midagi, lähemalt nähtuna osutus see rohelise kalevi ja kuldtressidega ehitud vaadiks ning veelgi lähemalt — inimeseks või õigemini vankastankaks, kelle ohtralt paisunud alaosa täitis kogu ratastooli. Ja üsna juurest osutus see Mousquetoniks, Mousquetoniks valgete juuste ja vereva näoga nagu Polichinelle.

«Põrguvägi!» hüüdis d'Artagnan, «see on ju meie armas härra Mousqueton!»

«Ah!» karjatas paks mees, «ah! milline õnn! milline rõõm! See on ju härra d'Artagnan! Pidage kinni, võlla-road!»

Viimased sõnad olid määratud teenritele, kes teda lükkasid ja tõmbasid. Tool peatus, neli teenrit kahmasid sõjaväelise täpsusega oma kullaga kaunistatud kübarad peast ja rivistusid tooli taha.

«Oh, härra d'Artagnan!» ütles Mousqueton, «miks ei

saa ma küll teie põlvede ümbert kinni võtta! Aga nagu näete, olen ma jäänud invaliidiks.»

«Kurb, mu armas Mousqueton, seda teeb vanadus.»

«Ei, härra, mitte vanadus, vaid haigused ja mured!»

«Mured teil, Mousqueton?» imestas dArtagnan, kõndides ümber ratastooli. «Kas olete hulluks läinud, armas sõber? Jumal tänatud, te olete ju tugev nagu kolmesaja-aastane tamm.»

«Oh, aga jalad, härra, jalad!» vastas truu teener.

«Mis siis jalgadel häda on?»

«Jah, nad ei taha mind enam kanda.»

«Tänamatud! Ja ometi, nagu mulle näib, toidate te neid nii hästi, Mousqueton.»

«Oh jaa! selles suhtes pole neil mulle midagi ette heita,» vastas Mousqueton ohates. «Olen alati teinud oma keha heaks kõik, mis minu võimuses on olnud. Ma ei ole enesearmastaja.»

Ja Mousqueton ohkas jälle.

«Kas ehk Mousqueton ihaldab ka paruniks saada, et ta sel kombel ohkab?» mõtles dArtagnan.

«Mu jumal! Härra,» sõnas Mousqueton, kiskudes end lahti valulisest mõtiskelust, «küll monsenjöör rõõmustab, kui kuuleb, et te teda meeles pidasite.»

«Armas Porthos!» hüüdis dArtagnan, «ma põlen soovist teda kaelustada.»

«Oh jaa,» heietas Mousqueton heldinult, «ma kirjutan talle kindlasti, härra!»

«Mis!» ehmatas dArtagnan, «sa kirjutad talle!»

«Veel täna, viivitamata!»

«Tähendab, teda pole siin!»

«Ei, härra.»

«Küllap ta on kuskil lähedal. Või on ta kaugel?»

«Kui ma seda teaksin, härra. Kui ma vaid teaksin!» hädaldas Mousqueton.

«Surm ja põrgu!» vandus musketär, põrutades jalga, «ma olen ju täielik hädavares. Porthos oli ju nii kodune.»

«Härra, pole paiksemat inimest kui monsenjöör... aga ...»

«Mis aga?»

«Kui sõber peale käib ...»

«Sõber?»

«Jah, muidugi; auväärne härra d'Herblay.»

«Aramis käis siis Porthosele peale?»

135

«Kõik see juhtus nii, härra cfArtagnan. Härra d'Herblay kirjutas monsenjöörile ...»
«Kas tõesti?»

«Kirja, härra, nii tungiva kirja, et see siin kõik pahupidi pööras.»

«Jutusta mulle sellest, armas sõber, aga enne saada need härrad pisut kaugemale.»

«Eemale, kelmid!» müristas Mousqueton sellise kopsu-jõuga, et oleks piisanud paljast õhulainest, mis ilma sõnadetagi oleks hajutanud kõik neli lakeid. D'Artagnan istus käruaisale ja teritas kõrvu.

«Härra,» alustas Mousqueton, «monsenjöör sai niisiis kirja härra peavikaar d'Herblay'lt — see oli umbes nädal aega tagasi. See oli vabaõhu-lõbustuste päeval, jah, järelikult kesknädalal.»

«Mis see tähendab — vabaõhu-lõbustuste päeval?» küsis d'Artagnan.

136

«Jah, härra, meil on siin suurepärases paigas ette nähtud nii palju pidusid ja meelelahutusi, et need meile juba koormavaks muutusid ja me olime sunnitud selles asjas kindla korra sisse seadma.»

«Kui hästi ma siin ära tunnen korda armastava Porthose! Minul poleks sellist mõtet iial pähe tulnud. Aga ma pole ju ka lõbustustega üle koormatud.»

«Meie aga olime,» kinnitas Mousqueton.

«Ja kuidas te selle asja siis joonde ajasite? Jutusta.»

«See läheb ehk pisut pikale, härra.»

«Pole viga, meil ju aega on, pealegi räägite te nii huvitavalt, armas Mousqueton, et teid on lihtsalt lõbu kuulata.»

«See on tõsi,» vastas Mousqueton ilmse rahuloluga, mis tunnistas talle osaks saanud kiituse põhjendatuks-, «see on tõsi, ma olen teinud monsenjööri seltskonnas suuri edusamme.»

«Ma ootan kannatamatult jutustust lõbustuste reguleerimisest, Mousqueton. Tahan teada, kas sattusin siia heal päeval.»

«Oh, härra dArtagnan,» vastas Mousqueton kurvameelselt, «sest ajast kui monsenjöör ära sõitis, on kõik lõbustused otsas.»

«Hea küll, armas Mousqueton, meenutagem siis endi-sigi.»

«Millisest päevast ma peaksin alustama?» «Noh, alustage näiteks pühapäevast, see on ju hinga-misepäev.»

«Pühapäevast, härra?» «Jah.»

«Pühapäeval on ette nähtud usulised ajaviited: monsenjöör käib missal ja laseb armulaual oma ametlikul vaimulikul endale jutlust pidada ning juhatusi anda. See pole kuigi lõbus, kuid me ootame Pariisist karmeliidi munka, kes võtab meie vaimuliku kohustused enda peale. Kuuldavasti pidavat ta väga hästi kõnelema. See ergutaks meid pisut, sest praegune preester ajab meile alati une peale. Nii et pühapäeval on siis ette nähtud vaimulikud meelelahutused. Esmaspäeval aga seltskondlikud lõbustused.»

«Ohoo! Kuidas sellest aru saada, Mousqueton? Valgusta neid seltskondlikke lõbustusi lähemalt.»

«Härra, esmaspäeval me käime seltskonnas. Võtame külastajaid vastu ja teeme ise visiite. Mängitakse lautot,

tantsitakse, koostatakse täiendriime 3 ja suitsetatakse daamide auks pisut viirukit.»

«Tuhat ja tuline! Kui äärmiselt galantselt!» hüüdis musketär, kes pidi kasutama kogu jõudu näomusklite taltsutamiseks, sest tal oli hirmus tahtmine naerma pahvatada.

«Teisipäeval on ette nähtud teaduslikud ajaviited.»

«Nõnda? Millised nimelt?» küsis d'Artagnan. «Seleta pisut lähemalt, armas Mousqueton.»

«Monsenjöör ostis gloobuse, mida ma teile hiljem näitan. See asub suures tornis ja ulatub seinast seina; ümber gloobuse käib rõdu. Peenikeste nööride ja vasktraatide külge on riputatud päike ja kuu. Kõik see käib ringi. See on väga ilus. Monsenjöör näitab mulle seal kaugeid maid ja meresid. Aga me oleme vastastikku lubaduse andnud mitte iialgi sinna minna. See pakub suurt huvi.»

«Pakub suurt huvi! Jah, see on õige sõna,» kordas d'Artagnan. «Ja kesknädalal?»

«Vabaõhu-lõbustused, nagu mul juba au oli teile öelda, härra ševaljee: vaatame monsenjööri lambaid ja kitsi. Laseme karjatüdrukuid tantsida vilepillide ja torupillide saatel, nagu on kirjeldatud ühes raamatus, mis on monsenjööri raamatukogus ja mille pealkirjaks on «Lamburi-lood». Autor suri hiljuti, vaevalt kuu aega tagasi.»

«Võib-olla härra Racan?» oletas d'Artagnan.

«Just tema. Aga see pole veel kõik. Õngitseme väikese kanali ääres ja pärast seda einetame, lillepärjad peas. Nii on siis kesknädalal.»

«Pagan võtaks, kesknädal pole just halvasti kavandatud,» arvas d'Artagnan. «Ja neljapäeval? Mis võib veel vaese neljapäeva jaoks üle jääda?»

«See pole sugugi õnnetu päev, härra,» vastas Mousqueton naeratades. «Neljapäeval on olümpialikud lõbustused. Oh, härra, see on oivaline! Laseme siia tulla kõik

---

3 Fairedes bouts-rimés — luuletamine ette antud riimidele. Minevikus levinud seltskondlik ajaviide.

monsenjööri noored vasallid ja paneme nad ketast heitma, maadlema, jooksma. Monsenjöör ise enam ei jookse, mina ka mitte. Aga monsenjöör heidab ketast paremini kui keegi teine. Ja kui ta kellelegi ühe rusikahoobi annab, siis oh õnnetust!»

«Kuidas, mis õnnetust?»

«Jah, härra, rusikavõitlusest tuli loobuda. Ta lõi lõhki

138

päid, murdis lõualuid, tagus sisse ribikonte. See oli tore mäng, aga varsti ei tahtnud enam keegi seda temaga mängida.»

«Tähendab, rusikas on tal. ..»

«Oh, härra, vägevam kui iial enne. Monsenjööri jalad pole enam seda, mis nad olid, ta tunnistab seda isegi, aga jõud on sealt ümber asunud kätesse, nii et...»

«Nii et ta võib ikka veel härgi maha lüüa nagu ennegi?»

«Veel hullem, härra, ta võib müürisse augu lüüa. Viimati, kui ta oli ühe oma rentniku juures õhtustanud — te ju teate, kui heasüdamlik ja rahvalik on monsenjöör —, niisiis, kui ta oli õhtustanud, sai ta niisuguse naljaga hakkama, et virutas rusikaga vastu seina ja sein varises ümber, katus libises alla ja kolm meest ning üks vanaeit pidid peaaegu lämbuma.»

«Jumal hoidku, Mousqueton, aga mis sai sinu isandast?»

«Ah monsenjöörist? Tal oli pea pisut marraskil. Loputasime ta haavu ravivedelikuga, mida me nunnade käest saime. Aga rusikal polnud vähematki viga.»

«Mitte vähematki?»

«Mitte kõige vähematki, härra.»

«Säh sulle olümpialikke lõbusid! Need peavad teile kalliks maksma minema, sest lesed ja orvud .. .»

«Neile makstakse pensioni, härra, üks kümnendik kõigist monsenjööri sissetulekuist läheb selle peale.»

«Lähme nüüd reede juurde,» ütles d'Artagnan.

«Reede on õilsate ja sõjaliste lõbustuste päev. Me kütime, teeme relvaharjutusi, dresseerime jahikulle, taltsutame hobuseid. Ja lõpuks laupäev — see on määratud vaimsetele lõbustustele. Me harime oma vaimu, vaatame monsenjööri maale ja raidkujusid. Kirjutame ja koostame plaane. Ja lõpuks tulistame monsenjööri suurtükkidest.»

«Te koostate plaane, paugutate suurtükke? ...»

«Jaa, härra.»

«Armas sõber,» ütles d'Artagnan, «härra du Vallonil on kõige peenetundelisem ja armastusväärsem iseloom, mida ma tunnen. Kuid mulle näib, et te olete siiski unustanud üht teatavat liiki lõbud.»

«Millised, härra?» küsis Mousqueton ärevalt.

«Kehalised lõbud.»

139

Mousqueton punastas.

«Mida te sellega mõtlete, härra?» küsis ta silmi maha lüües.

«Mõtlen selle all lauda, head veini, pudeleid tühjendades veedetud õhtuid.»

«Oh, härra, need lõbud ei tule arvesse, neid me naudime iga päev.»

«Mu tubli Mousqueton,» jätkas d'Artagnan, «anna andeks, aga mind haaras nii väga sinu jutustus, mis oli täis veetlevust, et unustasin meie jutuajamise peapunkti — nimelt selle, mis härra peavikaar d'Herblay küll sinu isandale kirjutada võis.»

«Teil on õigus, härra,» möönis Mousqueton, «lõbustused viisid meie mõtted kõrvale. Niisiis, härra, kõik see tuli nii.»

«Ma kuulan, armas Mousqueton.»

«Kesknädalal...»

«Vabaõhu-lõbustuste päeval?»

«Jah. Tuli kiri. Andsin selle monsenjöörile isiklikult üle. Tundsin käekirja ära.» «Ja edasi?»

«Monsenjöör luges selle läbi ja hüüdis: «Ruttu, mu hobused! mu relvad!»»

«Jumal hoidku!» sõnas d'Artagnan, «jälle vist mingi duell?»

«Ei, härra, kirjas olid ainult järgmised sõnad:

«Kallis Porthos, tulge kohe, kui tahate enne ekvinoksi 1 kohale jõuda. Ootan teid.»»

«Surm ja põrgu!» kirus d'Artagnan mõtlikult. «Asi oli nähtavasti õige pakiline.»

«Seda arvan minagi. Ja nii asuski monsenjöör koos oma sekretäriga veel samal päeval teele, lootes õigel ajal pärale jõuda.»

«Ja kas ta jõudis?»

«'Loodan seda. Monsenjöör, kes, nagu te teate, on kergesti ärrituv, kordas ühtesoodu: «Issanda välk! Kes see ekvinoks ometi on? Aga igal juhul peavad tal head hobused olema, kui ta tahab minuga sammu pidada.»»

«Ja sa usud siis, et Porthos jõudis esimesena pärale?» küsis d'Artagnan.

«Olen selles kindel. Kui rikas see ekvinoks ka ei oleks, kindlasti pole tal selliseid hobuseid nagu monsenjööril.»

D'Artagnan taltsutas oma naeruhimu, sest Aramise napisõnaline kiri andis talle kõvasti peamurdmist. Ta järgnes Mousquetonile või õigemini Mousquetoni kärule lossi. Seal

140

istus ta luksuslikult kaetud lauda, kus talle osutati auavaldusi nagu kuningale, aga tal ei õnnestunud Mousquetonilt enam midagi teada saada. Ustav teener valas rohkesti pisaraid, ja see oli kõik.

Järgmisel päeval pärast oivalises voodis veedetud ööd mõtles ta Aramise kirja üle veel kord põhjalikult järele, juureldes, milline seos võis küll olla Porthose ettevõtete ja pööripäeva vahel. Ta ei osanud sellele mingit muud seletust leida, kui et võis ehk tegemist olla mõne piiskopi armukesega, kellele oli millegipärast oluline, et päev ja öö oleksid ühepikkused, ja ta lahkus Pierrefonds'ist, nagu ta oli lahkunud Melunist ja nagu ta oli lahkunud krahv de La Fere'i lossist. Seejuures valdas teda nukrus, mida võib vist nimetada kõige mustemaks meeleoluks, mis teda iial oli vaevanud. Pea norus, silmis tardunud pilk, istus ta sadulas, jalad hobuse külgedel lõdvalt rippu, ja rääkis endamisi, vajudes ebamäärasesse unelusse, kus teinekord võidakse olla kõige kõrgemal määral ilukõneline:

«Ei sõpru, ei tulevikku, ei midagi. Mu jõud on murtud, nagu meie möödunud sõpruse fašiin. Oh, juba läheneb külm, halastamatu vanadus. Ta mässib oma musta surnu-loori kõik, mis kunagi hiilgas, mis mu nooruses õieehtes oli, heidab selle kalli koorma õlale ja kannab koos kõige muuga surma põhjatusse kuristikku.»

Värin läbis gaskoonlase südant, mis ometi oli kõigis eluraskustes vapraks ja tugevaks jäänud, ja mõneks hetkeks näisid pilved talle mustadena ning maapind libedana ja savisena, nagu kalmistul.

«Kuhu ma lähen?...» küsis ta endalt, «mis ma peale hakkan? ... üksi. .. ihuüksi, perekonnata, sõpradeta ... Ah, tühi kõik!» hüüdis ta järsku.

Ja ta kannustas hobust, kes polnud Pierrefonds'i rammusatest kaertest sugugi nukrameelseks jäänud, ja kasutas juhust, et näidata oma rõõmu, kihutades galoppis maha kaks ljööd.

«Pariisi!» otsustas dArtagnan.

Ja järgmisel päeval saabuski ta sinna.

Ta oli kulutanud sellele.matkale kümme päeva.

XIX MIS TÕI D'ARTAGNANI PARIISI?

Leitnant hüppas sadulast ühe poe ees Lombardlaste tänaval, mis kandis silti «Kuldne Uhmrinui». Värske jumega mees, kes kandis valget põlle ja silitas tugeva paksu käega oma halle vurre, tõi kimlit märgates kuuldavale rõõmuhüüatuse.

«Härra ševaljee! Teie!»

«Tervist, Planchet!» vastas d'Artagnan, sirutas ennast ja astus poodi sisse.

«Ruttu, ruttu!» hüüdis Planchet, «seatagu tuba korda ja toodagu õhtueinet.»

«Tänan, Planchet! Tere, lapsed!» hüüdis d'Artagnan kiiresti toimetavatele poistele.

«Kui lubate, saadan veel enne minema selle kohvi, siirupi ja rosinad,» sõnas Planchet, «need on määratud härra peaintendandi köögile.»

«Saada aga saada.»

«Selleks kulub mul vaid üks hetk. Seejärel sööme õhtust.»

«Korralda nii, et õhtustaksime nelja silma all. Pean sinuga rääkima.»

Planchet heitis oma endisele isandale tähendusrikka pilgu.

«Ära muretse, selles pole midagi ebameeldivat,» sõnas d'Artagnan. «Seda parem, seda parem.»

Ja Planchet hingas kergendatult, kuna d'Artagnan istus üsna koduselt korgikotile ja uuris ümbrust. Pood oli hästi varustatud. Ohus tundus ingveri, kaneeli ja jahvatatud pipra aroomi, mis pani d'Artagnani aevastama.

Sellid, kes olid õnnelikud, et võisid viibida nii kuulsa sõjamehe seltskonnas nagu oli musketäride leitnant, kes viibis alati kuninga kõige lähemas läheduses, tormasid töö kallale õhinaga, mis meenutas juba hullumeelsust, ja teenisid ostjaid põlgliku pealiskaudsusega, mida neist mitmedki tähele panid.

Planchet kasseeris raha ja võttis arveid kokku, pöördudes ühtelugu viisakuseavaldustega oma endise peremehe poole. Planchet kõneles ostjatega lühidalt ja rikka kaupmehe kõrgi familiaarsusega, kes teenib kõiki, ent ei kummarda kellegi ees. CArtagnan jälgis seda varjundit rahuloluga, mille põhjusi me analüüsime hiljem. Vähehaaval

jõudis kätte õhtu ja lõpuks juhtis Planchet ta ühte teise korruse tuppa, kus kaubapakkide ja kastide vahel ootas väga puhtalt kaetud laud. Õhtueine oli serveeritud kahele.

D'Artagnan kasutas parajat hetke, et uurida Planchet' nägu, keda ta polnud näinud juba terve aasta. Nutikas Planchet oli muutunud kõhukaks, ent nägu polnud tal ras-vunud. Ta säravad silmad liikusid ikka veel vilkalt etteulatuvate kulmukaarte all, ja rasvakord, mis tikub siluma kõiki inimnäo iseloomulikke ebatasasusi, ei varjanud veel kõrgeid põsesarnu, mis on kavaluse ja ahnuse tunnuseks, ega teravaotsalist lõuga, mis annab tunnistust taibukusest ja visadusest. Planchet troonis söögisaalis niisamasuguse majesteetlikkusega kui all poeski. Ta pakkus oma isandale rikkaliku, kuid ehtsalt pariisliku eine: pagariahjus küpsetatud prae aedviljaga, salatit ja omaenda poest toodud desserti. D'Artagnani suureks meeleheaks õngitses kaupmees välja pudeli anžuu veini, mis alati oli olnud musketäri lemmikveiniks.

«Minevikus, härra, jõin mina teie veini,» ütles Planchet lahkusest särava naeratusega, «nüüd aga on mul õnn pakkuda teile enda oma.»

«Tänu jumalale, sõber Planchet, ja ma loodan, et joon seda veel hulga aega, sest seks korraks olen ma vaba mees.»

«Vaba! Teil on puhkus, härra?» «Piiramatu!»

«Lahkusite teenistusest?» küsis Planchet jahmunult. «Jah, ma puhkan.»
«Ja kuningas?» hüüdis Planchet, kes ei suutnud taibata, kuidas võib kuningas läbi saada ilma sellise meheta nagu d'Artagnan.
«Kuningas otsib oma õnne mujalt. .. Aga me oleme nüüd tublisti söönud, sa oled parajas tujus ja õhutad mind südant puistama; hoia siis kõrvad lahti.»
«Hoian.»
Ja seekord pigem avameelse kui kavala naeratusega avas Planchet pudeli valget veini.
«Jäta mulle ainult selge aru.»
«Oh, teie peaksite nüüd aru kaotama, teie, härra.. .»
«Nüüd on mu aru minu enda päralt ja ma kavatsen tema eest paremini hoolitseda kui kunagi varem. Kõigepealt arutame rahaasju . . . Kuidas seisab meie kapital?»
«Suurepäraselt, härra. Kakskümmend tuhat liivrit on
143
endiselt paigutatud minu ärisse, kus see kannab üheksa protsenti. Sellest annan teile seitse, nii et teenin isegi veel teie kapitali pealt.»
«Ja sina oled sellega rahul?»
«Täiesti. Kas toote juurde?»
«Midagi veel paremat.. - Aga kas vajad siis raha?» «Oh, mitte eriti. Viimasel ajal soovivad kõik seda minule usaldada. Oskan oma asju ajada.» «Seda on näha.»
«Tegelen spekulatsiooniga. Ostan üles raskustesse sattunud ametivendade kaupu ja laenan raha neile, kellel on raskusi käemeeste leidmisega.»
«Ega sa ometi liigkasuvõtja pole? ...»
«Oh härra, möödunud nädalal oli mul kaks kohtumist selle sõna pärast, mis te äsja laususite.»
«Mis sa sellega mõtled?»
«Kohe seletan. Oli tegemist ühe laenuga ... võlgnik andis mulle tagatiseks toorsiihkrut, tingimusega, et võin selle maha müüa, kui võlga kindlaksmääratud ajaks ei tasuta. Laenasin talle tuhat liivrit. Tema ei maksnud, mina müüsin suhkru tuhande kolmesaja eest edasi. Tema sai sellest teada ja nõudis sada eküüd endale. Selge, mina keeldusin ... ja ütlesin talle, et ma ei võinud ju seda müüa üheksasaja eest. Tema väitis, et olen liigkasuvõtja. Palusin seda korrata linnavalli taga. Mees on endine kaardiväelane, ta tuli. Torkasin teie mõõga tal vasakust kintsust läbi.»
«Tuhat ja tuline! Kui kõrget protsenti sa võtad?»
«Kui võtaksin vähem kui kolmteist, rööviksin iseennast,» vastas Planchet. «Selline on juba kord mu iseloom.»
«Ära võta rohkem kui kaksteist,» manitses dArtagnan, «ja mis üle selle, seda nimeta kurtaažiks ja preemiaks.»
«Teil on õigus, härra. Aga kuidas on siis teie ettevõttega?»
«Oh, Planchet, see on pikk ja keeruline lugu.»
«Rääkige ikka.»
D'Artagnan silitas vurru, nagu kimbatuses, kas võib avameelne olla ja oma kaasvestlejat usaldada.
«Kas see on mingi kapitalimahutus?» küsis Planchet.
«Jah.»
«Tulus?»
«Äärmiselt tulus: nelisada protsenti, Planchet.»
Planchet virutas ägedalt rusikaga lauale, nii et pudelid nagu ehmunult hüppasid.
144
«On see tõesti võimalik?»

«Usun, et kasu on suuremgi,» vastas dArtagnan külmalt, «aga mulle ei meeldi liialdada.»
«Kurat!» ohkis Planchet ja tõmbas tooli lähemale... «Aga härra, see on ju suurepärane. Kui palju võib sisse panna?»
«Kakskümmend tuhat liivrit mehe peale, Planchet.» ' «See on kogu teie varandus, härra. Kui kauaks?»
«Üheks kuuks.»
«Ja see annaks meile?»
«Viiskümmend tuhat liivrit kummalegi, sularahas.»
«See on ju kuulmatu. Niisuguse asja eest tuleb aga vist kibedasti võidelda.»
«Mina usun ka, et võitlemist on omajagu,» vastas dArtagnan muutmatu rahuga. «Aga seekord oleme kahekesi, Planchet, ja löögid võtan ma enda kanda.»
«Härra, ma ei või leppida . . .»
«Sa pead leppima, Planchet, sest sul tuleks vastasel korral oma ärist lahkuda.» «Ettevõte pole siis Pariisis?»
«Ei.»
«Ahaa! Välismaal?»
«Inglismaal.»
«Õige, see on suurte võimaluste maa,» sõnas Planchet. «Tunnen seda maad hästi... Kui tohin uudishimulik olla, härra ... mis laadi ettevõte see on?»
«See on restaureerimisettevõte, Planchet.»
«Mingi monumendi?»
«Jah, monumendi... me restaureerime White Halli.»
«See on suur ettevõte . . . kas usute, et ühe kuuga . . .»
«Ma vastutan selle eest.»
«See on teie asi, härra, ja kui teie kord juba selle käsile võtate...»
«Jah, see on juba minu asi. .. olen kõigega hästi kursis... siiski peaksin meeleldi sinuga nõu.»
«See on suur au . .. aga ma olen arhitektuuriküsimustes võhik.»
«Sa eksid, Planchet... sa oled oivaline arhitekt, eelseisvaks asjaks just niisama sobiv kui minagi.»
«Tänan .. .»
«Tunnistan sulle, et tahtsin pakkuda osavõtuvõimalust meie tuttavatele härradele, aga neid polnud kodus .. . See on väga kurb, sest ma ei tea julgemaid ja osavamaid mehi.»
145
«Ahaa. Paistab, et on konkurente, ja ei ole veel teada, kes ettevõtte enda kätte saab?»
«Jah, Planchet, just nõnda.» «Põlen kannatamatusest kuulda üksikasju, härra.» «Kuula siis, Planchet, aga sule enne kõik uksed.»
«Jah, härra.»
Ja Planchet keeras uksed, kaks korda lukku.
«Hüva, istu nüüd mulle lähemale.» Planchet kuulas sõna.
«Ja ava aknad, et möödakäijate sammud ja vankrite mürin kurdiks teeks nende kõrvad, kes võiksid meid pealt kuulata.»
Planchet avas akna, nagu kästud, ja tuppa valguv tänavakära — hüüded, rataste mürin, koerte haukumine ja sammumüdin kurdistas isegi d'Artagnani enda, nagu ta oli soovinud. Siis jõi ta klaasi valget veini ja alustas:
«Planchet, mul on idee.»
«Ah, härra, see on just teie moodi,» ütles Planchet erutusest hingeldades.

XX ÄRIÜHINGUST, MIS LOODI LOMBARDLASTE TÄNAVAL «KULDSE UHMRINUIA» POESILDI TAGA, ET KASUTAMA HAKATA HÄRRA D'ARTAGNANI IDEED

Tekkis lühike vaikushetk, mille jooksul d'Artagnan nähtavasti mõtteid kogus.

«Armas Planchet,» alustas ta, «kahtlemata oled sa kuulnud Inglise kuningast Tema Majesteedist Charles I-st?»

«Aga muidugi, härra, kuna te ju lahkusite tookord Prantsusmaalt, et talle appi minna. Aga sellest abist hoolimata langes ta ja oleks oma langemisel peaaegu teidki kaasa tõmmanud.»

«Täpselt nii see oli. Ma näen, et sul on hea mälu, Planchet.»

«Tont võtku, härra, imestama panev oleks see, kui oleksin selle loo unustanud, nii halb kui mu mälu ka on. Kui on kuuldud Grimaud'd, kes nagu teada, kunagi ei räägi, jutustavat sellest, kuidas langes kuningas Charlesi pea, kuidas te sõitsite pool ööd mineeritud laevas ja nägite seda armast härra Mordaunti veepinnale tõusvat, üks tea-tud

kuldse päraga pistoda rinnus, siis seda juba ei unustata.»

«Leidub siiski inimesi, kes on selle unustanud, Planchet.»

«Jah, need, kes pole seda ise näinud või kes pole kuulnud Grimaud'd sellest jutustavat.»

«Hüva, seda parem, et sa kõike mäletad: mul ei tarvitse sulle siis meenutada, et kuningas Charlesil oli poeg.»

«Ilma et tahaksin teile vastu vaielda, härra, — tal oli neid isegi kaks. Nägin Pariisis ühte neist — Yorki hertsogit — päeval, mil ta läks Palais-Royali. Ja mulle kinnitati, et see oli vaid Charles I noorem poeg. Mis puutub vanemasse, siis on mul au teada ta nime, aga näinud ma teda pole.»

«Just selle juurde tahtsingi ma tulla, Planchet: tahtsin kõnelda vanemast pojast, keda kunagi nimetati Walesi printsiks ja kes end nüüd nimetab Inglismaa kuningaks Charles II-ks.»

«Kuningas ilma kuningriigita, härra,» vastas Planchet mõttetargalt.

«Jah, Planchet, ja sa võid veel lisada: õnnetu valitseja, õnnetum kui ükski vaene Pariisi kõige viletsamaski linnaosas!»

Planchet noogutas, väljendades seda pealiskaudset kaastunnet, mida tuntakse välismaalaste vastu, kellega ei usuta iialgi lähemasse kokkupuutumisse sattuvat. Pealegi ei märganud ta selles poliitilis-tundelises sissejuhatuses midagi ühist d'Artagnani ärilise ideega ja kogu ta huvi oli koondunud sellele ideele. DArtagnan, kel oli juba harjumuseks asju ja inimesi hästi mõista, mõistis ka Planchet'd.

«Tulen asja juurde,» jätkas ta. «See noor Walesi prints, kuningas ilma kuningriigita, nagu sa väga õigesti ütlesid, Planchet, hakkas mind huvitama, mind, dArtagnani. Nägin teda'anuvat abi Mazarinilt, kes on vilets iriseja, ja ka kuningas Louis'lt, kes on alles laps, ja mulle, kes ma asja tunnen, näis, et selle läbikukkunud kuninga tarkades silmades ja kogu ta isiku õilsuses, mis on vastu pannud kõigile viletsustele, on head materjali, et ta on südamega mees, kellest võib saada tõeline kuningas.»

Planchet noogutas vaikides: tema silmis ei selgitanud kõik see vähimalgi määral dArtagnani ideed. Musketär jätkas:

«Tegin sellest oma järeldused. Kuula hoolega, Planchet, me jõuame kohe lõppjäreldusele.»

«Ma kuulan.»
«Kuningaid pole maailma külvatud nii ohtrasti, et rahvad neid alati leida võiksid, kui vajadus tekib. See kuningas on minu arvates üks tagavaraks jäetud seeme, mis võib kevadel idanema hakata, kui vaid osav, ettevaatlik ja tugev käsi ta kenasti ja korralikult mulda pistab, valides õige pinnase, õige ilma ja külviaja.»
Planchet kiitis endiselt kõik peanoogutusega heaks, tõendades sellega, et ta ikka veel midagi ei mõista.
«Vaene pisike kuningaseeme, mõtlesin ma endamisi. Mu süda muutus tõepoolest härdaks, Planchet, ja see äratas minus kahtluse, kas ma mitte ei plaanitse rumalusi. Seepärast tahtsingi sinuga nõu pidada, armas sõber.»
Planchet punastas heastmeelest ja uhkusest.
«Vaene väike kuningaseeme, mina korjan su üles ja külvan su heasse mulda.»
«Jumal hoidku!» ehmatas Planchet, vaadates oma endisele isandale teraselt otsa, nagu kaheldes ta terves mõistuses.
«Nonoh, mis on?» küsis d'Artagnan. «Mis sind nõelas?»
«Ei midagi, härra.»
«Sa ütlesid: «Jumal hoidku!».»
«Kas tõesti?»
«Täitsa kindel. Kas hakkad juba mõistma?»
«Tunnistan, härra d'Artagnan, et ma kardan ...»
«Mõista?»
«Jah.»
«Mõista, et tahan tõsta Charles II uuesti troonile, mille ta on kaotanud. Mõtled seda?»
Planchet tegi oma toolil iseäraliku hüppe.
«Oh! Oh!» ähkis ta kohkunult. «Seda te siis nimetasi-tegi restauratsiooniks?»
«Jah, Planchet, nii seda asja ju nimetatakse.»
«Nii jah, seda muidugi. Aga kas mõtlesite ka hästi järele?»
«Mille üle?»
«Selle üle, mis seal praegu toimub.»
«Kus?»
«Inglismaal.»
«Ja mis seal siis toimub, Planchet?»
«Kõigepealt palun mind vabandada, härra, kui ma end segan asjusse, mis pole minu ala; aga kuna te kutsute mind

148

osa võtma ettevõttest... sest te ju kutsute mind sellest osa võtma, eks ole?»
«Suurepärasest ettevõttest, Planchet.»
«Ja kuna te kutsute mind osanikuks, on mul õigus asja arutada.»
«Aruta, Planchet, arutlusest sünnib selgus.»
«Nüüd, kus mul on härra luba, ütlen talle kõigepealt, et seal on esiteks parlament.»
«Ja lisaks sellele?»
«Sõjavägi.»
«Hüva. Kas näed veel mõnd takistust?»
«Ja lõpuks rahvas.»
«On see kõik?»
«Rahvas, kes kiitis heaks kadunud kuninga, praeguse kuninga isa kukutamise ja hukkamise ja kes ei taha oma teguviisi valeks tunnistada.»
«Sõber Planchet,» sõnas d'Artagnan, «sa arutled nagu tainapea. Rahvas . . . rahvas on tüdinenud neist härradest, kes kannavad labaseid nimesid ja talle muudkui psalme

laulavad. Laul lauluks, armas Planchet, aga ma olen tähele pannud, et rahvad armastavad laulda rohkem lorilaule kui vaimulikke viise. Meenuta Fronde'i, mida sel ajal lauldi? Oh, need olid ilusad ajad!»

«Mitte eriti, mitte eriti, ma oleksin peaaegu võlla sattunud.»

«Jah, aga sa siiski ei sattunud.»

«Ei.»

«Ja oma varandusele panid sa aluse just nende laulude ajal.»

«Nii see on.»

«Sul pole seega millegi üle nuriseda.»

«Olgu. Aga ma tulen tagasi sõjaväe ja parlamendi juurde.»

«Ütlesin juba, et ma laenan härra Planchet'lt kakskümmend tuhat liivrit ja panen enda poolt teist kakskümmend tuhat. Nende neljakümne tuhande liivriga formeerin ma armee.»

Planchet lõi käsi kokku. Ta nägi, et d'Artagnanil on tõsi taga, ja uskus, et ta isand on aru kaotanud.

«Armee! ... Ah, härra,» sõnas ta oma kõige võluvama naeratusega, et hullu mitte ärritada, mis võiks ta märatsema ajada. «Armee... kui suure?»

«Neljakümne-mehelise,» vastas d'Artagnan.

149

«Nelikümmend neljakümne tuhande vastu — seda on vähe. Teie üksi, härra d'Artagnan, väärite küll tuhandel, seda ma tean, aga kust leiate te veel kolmkümmend üheksa, kes on teie väärilised? Ja kui te nad leiategi, kes annab teile raha, et neile palka maksta?»

«Pole halb, Planchet... kuradi päralt, sinust saab veel õukondlane.»

«Ei, härra, ma ütlen seda, mida mõtlen, ja just sellepärast julgen kinnitada, et esimeses välilahingus, millesse te oma neljakümne mehega astute, ma kardan väga . . .»

«Seepärast ma ei annagi välilahingut, mu armas Planchet,» ütles gaskoonlane naerdes. «Juba muistsest ajast on meil häid eeskujusid selle kohta, kuidas taibukate manöövritega ja taganemisega hoiduti vaenlasest kõrvale, selle asemel et talle vastu astuda. Sina peaksid ju seda teadma, Planchet. Juhtisid sa ju pariislasi tol päeval, kus nad oleksid pidanud musketäridega võitlema, ja sa arvestasid kõik manöövrid ja vastumanöövrid nii hästi välja, et ei lahkunud korrakski Place-Royale'ilt.»

Planchet puhkes naerma.

«See on õige,» vastas ta, «ja kui teie nelikümmend meest end alati hoolikalt varjavad ja ettevaatamatud ei ole, siis võivad nad ju loota, et pääsevad lüüasaamisest; aga te tahate lõpuks ometi mingit edu saavutada.»

«Kahtlemata. Minu arvates tuleks Tema Majesteedi Charles II kiireks troonileaitamiseks tegutseda järgmiselt.»

«Hüva!» hüüdis Planchet, muutudes kahekordselt tähelepanelikuks. «Eks uurigem siis seda tegutsemisviisi. Aga mulle näib, et me oleme midagi kahe silma vahele jätnud.»

«Mida?»

«Me jätsime kõrvale rahva, kes armastab rohkem lorilaule kui psalme, ja sõjaväe, mille vastu me ei hakkagi võitlema. Aga ikkagi jääb veel parlament, kes juba lorilaule ei laula.»

«Aga veel vähem võitleb. Kas siis sinusugune nupukas mees laseb end häirida kisakõridest, keda nimetatakse Päraparlamendi saadikuteks ja luukeredeks? Parlament mind juba ei hirmuta, Planchet.»

«Kuna see härrat ei hirmuta, lähme edasi.»

«Jah, ja jõuame tulemuste juurde. Kas mäletad Cromwelli, Planchet?»
«Olen temast palju kuulnud, härra.»
«Ta oli sitke sõjamees.»
«Ja hirmus õgard.»
150
«Kuidas nii?»
«Aga muidugi, ta neelas korraga alla terve Inglismaa.»
«Noh, Planchet, ja kui päev pärast seda, kus ta Inglismaa alla neelas, oleks keegi neelanud härra Cromwelli?»
«Oh härra, see on ju üks matemaatika esimesi aktsioome, et sisaldav peab olema suurem kui sisaldatav.»
«Tore! .. . Selles meie ettevõte just seisabki, Planchet.»
«Aga härra Cromwell on surnud ja tema sisaldajaks on haud.»
«Armas Planchet, ma näen rõõmuga, et sinust on saanud mitte üksnes matemaatik, vaid ka filosoof.»
«Härra, minu äris kulub palju täistrükitud paberit, see arendab mind.»
«Braavo! Sa peaksid siis teadma — kuna sa matemaatika ja filosoofia kõrval tutvusid pisut ka ajalooga —, et suurele Cromwellile järgnes üks üsna väike Cromwell.»
«Jah. Selle nimi oli Richard ja tema talitas nagu teiegi — esitas lahkumispalve.»
«Väga hea! Suurepärane! Selle väikese järel, kes andis lahkumispalve, tuli kolmas. Selle nimi on härra Monk. Ta on väga osav kindral, otsustades selle järgi, et ta pole iialgi võidelnud. Ta on väga kaval diplomaat, kuna ta ei räägi iialgi, ja enne kui ta kellelegi tere hommikust ütleb, mõtleb ta kaksteist tundi ning ütleb lõpuks tere õhtust. Sellepärast karjutaksegi temast imeasju, et ta seda juhtub ütlema õigel ajal.»
«Väga hästi öeldud,» sõnas Planchet, «aga mina tunnen üht teist poliitikameest, kes sellele väga sarnane on.»
«Härra de Mazarin, eks ole?»
«Tema just.»
«Sul on õigus, Planchet, ainult et härra de Mazarin ei püüdle Prantsusmaa troonile, ja see, nagu näed, muudab asja. Niisiis, see härra Monk, kes praetud Inglismaa oma taldrikule on tõstnud ja avab juba suu, et seda neelata, seesama härra Monk, kes ütleb Charles II saadikutele ja Charles II-le enesele: Nescto vos...'»
«Ma ei mõista inglise ktelt,». sõnas Planchet.
«Jah, kuid mina mõistan,» vastas dArtagnan. «Nescio vos tähendab: ma ei tunne teid. See härra Monk, kes Inglismaaga kõhus saab tähtsaks meheks...»

Ma ei tunne teid (ladina k.).
151
«Mis siis temaga teha?» küsis Planchet.
«Mina lähen sinna ja oma neljakümne mehega röövin ta ära, pakin sisse, toon Prantsusmaale, ja mu silma ette kerkib kaks hiilgavat võimalust.»
«Minule ka!» hüüdis Planchet, vaimustusest haaratuna. «Me paneme ta puuri ja hakkame raha eest näitama.»
«Noh, Planchet, see on veel kolmas võimalus, millele ma ise ei tulnudki ja mille sina leidsid täiesti iseseisvalt.»
«Kas arvate, et see on hea?»
«Kahtlemata; aga ma arvan, et minu omad on veel paremad.»
«Eks vaatame siis teie omi, härra.»
«Esiteks: nõuan tema eest lunaraha.»

«Kui palju?»

«Tohoo pagan! Niisugune vennike on väärt oma sada tuhat eküüd.»

«Vähemalt!»

«Niisiis, esiteks: ma nõuan tema eest sada tuhat eküüd lunaraha.»

«Või. ..»

«Või — mis veel parem — ma annan ta kuningas Charlesile välja, ja kuna sellel pole siis enam vaja karta kindralit ega tarvitse ka diplomaati üle trumbata, restaureerib ta end ise, ja otsekohe pärast restauratsiooni maksab ta mulle välja kõne all olevad sada tuhat eküüd. Selline mõte tuli mul pähe, Planchet. Mis sa sellest arvad?»

«Hiilgav, härra!» hüüdis Planchet erutusest värisedes. «Ja kuidas see idee teil õieti tuli?»

«See tuli mul ühel hommikul Loire'i kaldal, sel ajal kui kuningas Louis XIV, meie armastatud kuningas Louis XIV, tihkus nutta preili de Mancini käe kohal.»

«Härra, ma nõustun teiega, idee on ennenägematu. Aga. ..»

«Ahaa, seal on üks aga...»

«Lubage. See kõik meenutab pisut nagu seda toredat karunahka, mida kavatseti müüa, mis aga enne tuli veel elusa karu seljast maha võtta. Härra Monki kinni püüdmisega tuleb igatahes tegemist.»

«Kahtlemata; aga kuna me formeerime armee ...»

«Ja-jah, ma mõistan, kuradi päralt. Üks julge trikk! Oh, sel juhul, härra, olete kindlasti võidumees, sest sellistes asjades pole teile võrdset.»

152

«Tõsi, mul on niisugusel alal õnne,» vastas d'Artagnan lihtsameelse uhkusega. «Sa mõistad, et kui mul oleksid abiks kallimeelne Athos, vahva Porthos ja kaval Aramis, siis oleks asi kindel. Aga nad on kadunud ja keegi nähtavasti ei tea, kust neid leida. Võtan niisiis selle asja ette täiesti üksi. Kas pead nüüd ettevõtet küllalt tulusaks, et sellesse kapitali paigutada?»

«Liigagi!»

«Kuidas nii?»

«Kuna nii ilusad asjad õnnestuvad harva.»

«Minu asi on surmkindel, Planchet, ja tõenduseks on, et ma ise seda teostama asun. See tooks sinule üsna ilusat kasu ja oleks minule huvitavaks seikluseks. Kunagi öeldakse: «Vaat milline oli härra d'Artagnan vanas põlves!» ja mina saan koha sõjalugudes ja koguni ajaloos, Planchet. Olen väga auahne.»

«Härra,» hüüdis Planchet, «kui ma mõtlen, et siinsamas, minu majas, suhkrukastide, kuivatatud ploomide ja kaneeli keskel küpses hiiglaslik, plaan, siis tundub mulle, et mu pood on tõeline palee.»

«Vaata ette, Planchet, vaata ette! Kui sõnakegi sellest plaanist teatavaks saab, tähendab see meile mõlemale Bastille'd. Vaata ette, sest see, mida me plaanitseme, on vandenõu! Härra Monk on härra de Mazarini liitlane. Vaata ette!»

«Härra, kui inimesel on olnud au teie juures teenida, ei tunta hirmu, ja kui ollakse teiega seotud ühiste ärihuvide kaudu, siis vaikitakse.»

«Väga hea, see ongi ju pigem sinu kui minu mure, sest nädala aja pärast olen mina Inglismaal.»

«Sõitke minema, härra, sõitke minema. Ja mida varem, seda parem.»

«Nii et raha on siis valmis?»

«Muretsen homseks, homme saate selle kätte. Kas soovite kullas või hõbedas?»

«Kullas, see on mugavam. Aga kuidas me seda vormistame? Selle üle tuleb mõtelda.»

«Oh, jumal hoidku, kõige lihtsamal viisil. Te annate mulle kviitungi ja asi on korras.»
«Ei, ei,» vastas d'Artagnan kindlalt, «kõiges peab valitsema kord.»
«See on minugi arvamine... aga teie puhul, härra d'Artagnan ...»
153
«Aga kui ma peaksin seal surema, kui mõni musketikuul peaks mu tapma, kui ma õllejoomise kätte lõpen?...» "
«Ma palun teid uskuda, härra, et sellisel juhul oleksin teie surmast niivõrd masendatud, et ma rahale enam ei mõtlekski.»
«Tänan, Planchet, aga see ei paranda asja. Me koostame nagu kaks kohtukoja kirjutajat korraliku lepingu, akti, mida võiks ehk nimetada äriseltsi rajamise lepinguks.»
«Meeleldi, härra.»
«Ma tean küll, et see pole kerge, aga teeme siiski katset.»
«Teeme.»
Planchet tõi sule, tindipoti ja paberi.
CArtagnan võttis sule, kastis selle tindipotti ja kirjutas:
«Ühelt poolt härra cTArtagnan, endine kuninglike musketäride leitnant, elukoht käesoleval ajal Tiquetonne'i tänavas «Kitsetalle» võõrastemajas; ja teiselt poolt härra Planchet, koloniaalkaupmees, elukoht Lombardlaste tänaval, «Kuldses Uhmrinuias»;
leppisid kokku alljärgnevas:
Sõlmitakse äriühing, põhikapitaliga 40 000 liivrit, et kasutamisele võtta härra d'Artagnani poolt esitatud idee.
Härra Planchet, kellele see idee on teada ja kes selle tervikuna heaks kiidab, usaldab härra d'Artagnani kätte kakskümmend tuhat liivrit.
Ta ei nõua summa tagasimaksmist ega ka protsente enne, kui d'Ar-tagnan tagasi pöördub teatud reisilt Inglismaale.
Omalt poolt kohustub härra dArtagnan paigutama ettevõttesse kakskümmend tuhat liivrit lisaks härra Planchet' poolt sisse makstud kahekümnele tuhandele.
Ta kasutab seda neljakümmet tuhandet liivrit oma äranägemise järgi, võttes endale siiski allpoolmärgitud kohustuse.
Päeval, mil härra d'Artagnan ükskõik millisel teel Tema Majesteedi Charles II Inglise troonile tõstab, maksab ta härra Planchefle sularahas välja ...»
«Sada viiskümmend tuhat liivrit,» ütles Planchet lihtsameelselt, nähes, et d'Artagnan peatuse tegi.
«Kurat võtaks, seda mitte,» vastas d'Artagnan, «poolitada ei või, see poleks õiglane.»
«Aga me panime ju ometi kumbki poole kapitalist, härra,» vaidles Planchet arglikult vastu.
«Jah, aga kuula lõpuni, armas Planchet, ja kui sa leiad,
154
et see, mis ma kirja panen, on ebaõiglane, eks siis tõmbame maha.» Ja d'Artagnan kirjutas:
«Kuna aga härra d'Artagnan paigutab ettevõttesse lisaks kahekümne tuhande liivrisele kapitalile veel oma aja, oma idee, oma algatusvõime ja oma naha, saab härra d'Artagnan. kolmesaja tuhande liivri pealt kakssada tuhat endale, millega tema osa tõuseb kahe kolmandikuni.»
«Väga hea,» nõustus Planchet. «On see õiglane?» küsis d'Artagnan.
«Täiesti õiglane, härra.»
155

«Ja sa jääksid saja tuhandega rahule?»
«Seda ma juba arvan. Kahekümne tuhande liivri pealt sada tuhat liivrit!»
«Ja ära unusta, — ühe kuuga!»
«Ühe kuuga?»
«Jah, ma ei nõua sinult rohkem kui üks kuu.»
«Härra,» vastas Planchet suuremeelselt, «ma annan teile kuus nädalat.»
«Tänan,» vastas musketär viisakalt.
Seejärel lugesid osanikud lepingu üle.
«Täitsa korras, härra,» ütles Planchet, «kadunud härra Coquenard, proua paruness du Valloni esimene abikaasa, poleks seda paremini teinud.»
«Arvad? Hüva, eks kirjutame siis alla.»
Ja mõlemad panid käe alla.
«Nii, nüüd ei jää ma kellegi ees võlglaseks,» sõnas dArtagnan.
«Mina aga jään teile tänu võlgu,» ütles Planchet.
«Ei, sest kuilahes õrnasti ma seda asja ka ei ajaks, võin ma sinna siiski kergesti jätta oma naha ja sina kaotad kõik. Aga muide, see meenutab mulle peaasja: üks klausel tuleb veel tingimata juurde lisada. Kirjutan kohe.»
«Juhul kui härra d'Artagnan ettevõttes otsa saab, loetakse äriühing likvideerituks ning härra Planchet annab härra d'Artagnani varjule kviitungi kahekümne tuhande liivri kättesaamise kohta, mida tema, Planchet, ülalnimetatud ettevõttesse paigutas.»
Viimane klausel pani Planchet' kulmu kortsutama. Aga kui ta vaatas oma osaniku välkuvaid silmi, lihaselist käsivart, painduvat ja tugevat turja, sai ta oma meelekindluse tagasi; kergel käel ja kahetsuseta lisas ta oma allkirjale kõvera saba. D'Artagnan tegi niisamuti. Äriühingu esimene dokument oli valmis, kuigi see ehk vormilt täiesti laitmatu ei olnud.
«Nüüd aga heitke magama, armas peremees,» ütles Planchet, kallates dArtagnanile viimase klaasi anžuu veini.
«Ei,» vastas d'Artagnan, «sest kõige raskem asi on veel korraldamata, ja ma pean järele mõtlema, kuidas seda teha.»
«Tõesti,» ütles Planchet, «mul on teisse nii suur usaldus, härra d'Artagnan, et ma ei ohverdaks praegu oma sadat tuhandet liivrit üheksakümne vastu sularahas»
156
«Ja võtku mind sarvik,» vastas dArtagnan, «kui sul õigus pole.»
Seepeale võttis dArtagnan küünla, läks oma tuppa ja heitis voodisse.

XXI D'ARTAGNAN VALMISTUB ÄRIREISIKS FIRMA «PLANCHET JA KOMPANII» HUVIDES

DArtagnan mõtles kogu öö nii hoolega, et järgmiseks hommikuks oli tal plaan küps.
«Käes!» ütles ta endamisi, tõusis voodis istuli, toetas küünarnuki põlvele ja lõua käele. «Käes! Ma otsin välja nelikümmend kindlat ja tugevat meest, kes võivad olla küll pisut kompromiteeritud, aga on distsipliiniga harjunud. Luban neile viissada liivrit kuus, kui tagasi tulevad, ja mitte midagi, kui nad tagasi ei tule, või pool nende osast kaaslastele. Mis puutub toidumoona ja majutamisse, siis on see juba inglaste asi, kellel on ju karjamaal härgi, tünnides soolarasva, kanalais kanu ja aitades vilja. Selle väeüksusega lähen esitlen end kindral Monkile. Ta võtab mu oma teenistusse. Võidan ta usalduse ja reedan ta niipea kui võimalik.»
Kuid siinkohal d'Artagnan peatus ja raputas pead.
«Ei,» jätkas ta, «ma ei julgeks sellest Athosele rääkida, järelikult on see vahend ebaaus. Tuleb tingimata kasutada jõudu ilma igasuguse sõnamurdmiseta. Neljakümne mehega liigun ma mööda maad nagu partisan. Aga mis siis, kui ma kohtan mitte küll

neljakümmend tuhandet inglast, nagu arvas Planchet, vaid ütleme näiteks lihtsalt nelja-sada? Mind lüüakse puruks, kuna mu neljakümne mehe hulgas on kindlasti vähemalt kümme jänespüksi, ja teine kümme, kes lasevad end lihtsalt totrusest maha tappa. Ei, täitsa võimatu on leida nelikümmend kindlat meest, nii palju ei ole neid lihtsalt olemas. Tuleb osata kolmekümnega toime tulla. Kui on kümme meest vähem, on mul oma salga vähe-arvulisuse tõttu õigus relvastatud kokkupõrkest hoiduda, ja kui selline kokkupõrge peakski toimuma, on mu valik kolmekümne mehe puhul palju kindlam kui neljakümne puhul. Pealegi hoian ma kokku viis tuhat franki, mis teeb ühe kaheksandiku mu kapitalist, ja see tasuks vaeva. Selge, mul on niisiis kolmkümmend meest. Jaotan nad kolme rühma, me pudeneme mööda maad laiali, olles enne kokku leppinud

157

kohtuda teatud ajal ja teatud kohas. Nii, kümnekaupa jagunenult, ei ärata me mingit kahtlust, poeme märkamatult läbi. Jah, kolmkümmend, see on tore arv. Selles on kolm kümmet, ja kolm on jumala arv. Ja lõpuks, kolmekümne-meheline rühm on koondunult üsna aukartustäratav jõud. Oh, ma hädavares!» jätkas d'Artagnan, «aga mul on ju siis vaja kolmkümmend hobust. See laostab mu. Kus pagan oli mu pea, et ma unustasin kolmkümmend hobust. Aga ei ole mõeldagi, et niisugust asja võiks ilma hobusteta läbi viia. Ent olgu, me toome selle ohvri, tingimusel, et võtame hobused sealt maalt; nad ei olegi muide halvad. Aga neetud! ma unustasin. Kolm salka, selleks on ju vaja kolm juhti; vaat kus pirukas! Üks kolmest juhist on juba olemas — mina ise. Aga ülejäänud kaks lähevad üksipäini peaaegu niisama palju maksma kui kogu rühm kokku. Ei, igal juhul tuleb läbi ajada üheainsa salgajuhiga. Sel juhul vähendaksin ma oma rühma kahekümne meheni. Tean väga hästi, et kakskümmend meest on vähevõitu, aga kuna ma juba otsustasin, et ma kolmekümnega vägisi võitlusse ei tüki, siis kahekümnega oleks mul sellest veelgi lihtsam hoiduda. Kakskümmend on ümmargune arv. Muide, see vähendab ju ka hobuste arvu kümne võrra. Ja see on väga oluline. Niisiis, ühe tubli allohvitseriga . . . Surm ja põrgu! Vaat kuhu võib jõuda kannatlikkuse ja kaalukusega. Eks kavatsenud ma ju teele asuda neljakümne mehega ja nüüd olen seda arvu vähendanud kahekümneni, kusjuures edu-võimalused on endised. Ühe hoobiga säästsin kümme tuhat liivrit ja saavutasin pealegi veel suurema julgeoleku. Nüüd pole siis enam muud muret, kui tuleks leida see allohvitser. Küllap me selle juba leiame ja siis . .. See pole siiski nii lihtne. Vajaksin vaprat ja tublit meest. Oma teist mina. Jah, aga see allohvitser saab minu saladusest teada. Aga kuna see saladus on väärt terve miljon, mina aga maksan oma mehele tuhat või kõige rohkem tuhat viissada liivrit, siis müüb ta mu saladuse Monkile maha. Ei mingit allohvitseri! Surm ja põrgu! Muide, isegi kui see mees oleks tumm nagu Pütagorase õpilane, on tal salgas kindlasti mõni lemmik, kelle ta tõstab oma seersandiks, ja seersant nuhib allohvitseri saladuse välja, juhul kui see ongi aus mees ega kavatse seda müüa. Ja seersant, kes on vähem aus ja vähem auahne, annab kõik viiekümne tuhande eest välja. Ei, ei, see ei lähe. Allohvitserist ei tule midagi välja. Ent siis pole enam allüksusi ja ma ei või ometi jagada oma

158

väesalka kaheks ja tegutseda kahes kohas korraga, ilma et mul oleks oma teist mina, kes. .. Aga mis hea pärast tegutseda kahes kohas korraga, kuna me püüame ainult üht meest? Mis hea pärast peaksin ma nõrgestama oma rühma, paigutades parema tiiva siia ja vasaku teisale? Üksainus rühm, surm ja põrgu! Üksainus, ja d'Artagnani juhatuse all. Aga kakskümmend meest, kes liiguvad ühes salgas, äratavad kõigis kahtlust. Keegi ei tohi näha kahtkümmet ratsanikku koos. Muidu saadavad inglased välja kompanii, kes nõuab neilt parooli. Ja kui me selle andmisega kimpu jääme,

kõmmutavad nad härra d'Artagnani ja tema mehed maha nagu jänesed. Seepärast piirdun ma ainult kümne mehega. Nii on kerge ja mugav tegutseda. Olen sunnitud plema ettevaatlik ja sellises ettevõttes nagu minu oma tähendab see juba pool võitu. Suurearvuline salk oleks mind võibolla kihutanud tegema mõnd rumalust. Osta või näpata kümme hobust — see pole midagi. Hiilgav mõte! Ja millise õndsa rahuga see mind täidab! Pole enam karta kahtlustusi, paroole, hädaohtu. Kümme meest — need on teenrid või ärisellid. Kümme meest, kes juhivad mingite kaupadega koormatud hobuseid. Neisse suhtutakse leplikult, neid võetakse kõikjal hästi vastu. Kümme meest, kes on firma «Planchet ja kompanii» teenistuses, viibivad ärireisil. Pole midagi ütelda. Neil kümnel mehel, kes on riietatud looma-ajajateks, on relvadeks tubli jahinuga, tubli musket koormas ja tubli püstol sadulataskus. Nad ei lase end iialgi kohutada, sest nende südametunnistus on puhas. Võib-olla on nad lõppude lõpuks ka pisut salakaubavedajad, aga kellel sellega pistmist on. Salakaubavedu ei ole polügaamia, see ei vii võlla. Kõige halvem, mis meile võib juhtuda, on, et meie kaubad konfiskeeritakse. Jah, suurepärane, kaubad konfiskeeritakse. See on tõega hiilgav plaan. Ainult kümme meest, keda ma palkan oma teenistusse. Kümme meest, kes on niisama hakkajad kui nelikümmend, kuid nad lähevad mulle kümme korda vähem maksma ja ma ei lausu neile kindluse mõttes oma plaanidest sõnakestki. Ütlen neile ainult: «Sõbrad, siin on väike äri.» Nii et saatan peaks väga kaval olema, kui ta oskaks mulle nüüd mõne vembu mängida. Viisteist tuhat liivrit kokkuhoidu. Hiilgav!»

Oma põhjalikest kaalutlustest julgust saanud, jäi d'Artag-nan selle plaani juurde peatuma ning otsustas selle ilma midagi muutmata täide viia. Oma eksimatus mälus oli ta juba koostanud nimekirja kümnest kõige kuulsamast

159

mehest seikluseotsijate hulgas, keda õnn polnud soosinud või keda kohus taga kiusas. Seepeale tõusis d'Artagnan kiiresti üles ja asus neid viivitamatult otsima, paludes Planchefd, et see teda hommikueineks või võib-olla isegi lõunaks tagasi ei ootaks. Poolteist päeva jooksis ta ringi mööda Pariisi urkaid ja tal oli rikkalik lõikus. Ilma oma seiklejaid üksteisele tutvustamata kombineeris ja kogus ta vähem kui kolmekümne tunniga võluva kollektsiooni kahtlasi lõustu, kes rääkisid prantsuse keelt halvemini kui inglise keelt, mida neil tulevikus kasutada tuli. Need olid enamalt jaolt kaardiväelased, kelle häid omadusi d'Artagnan oli võinud korduvalt tundma õppida ja keda joomine, õnnetu mõõgahoop, ootamatu võit mängus või härra de Mazarini majanduslikud reformid olid sundinud otsima varju ja üksindust, neid valesti mõistetud ja muserdatud hingede kaht suurt lohutajat.

Nad kandsid oma näol ja riietel läbielatud piinade jälgi. Mõnedel oli nägu lõhki, teistel riided närudes.

DArtagnan leevendas pisut seda vennalikku viletsust äriühingu eküüde targa jaotamisega. Olles isiklikult veendunud, et neid eküüsid kasutatakse tõepoolest salga väljanägemise kaunistamiseks, määras ta oma nekrutitele koh-tamispaiga Põhja-Prantsusmaal Berghes'i ja Saint-Omeri vahel. Aega oli antud kuus päeva ja d'Artagnan tundis küllalt hästi oma suurepäraste abimeeste kindlat tahet, hakkajat vaimu ja suhtelist ausust ning võis seepärast kindel olla, et ükski neist ei jää kohtamispaigale tulemata.

Korraldused antud ja kohtamine kindlaks määratud, läks ta Planchefga jumalaga jätma, kes temalt kohe küsis, kuidas sõjaväe formeerimine läheb. DArtagnan ei pidanud kasulikuks temale kõnelda isikulise koosseisu koondamisest, mis ta oli ette võtnud. Ta kartis selle ülestunnistusega oma kompanjoni usaldust kõigutada. Planchet oli väga rõõmus, kuuldes, et armee on juba formeeritud, ja leidis, et tema on nagu poole kuningakoha osanik, kes oma äriletist troonilt palkas armee, mis pidi sõtta

minema truudusetu Albioni, selle kõigi tõeliste prantsuse südamete veri-vaenlase vastu.

Planchet ladus niisiis d'Artagnanile välja oma osa — kakskümmend tuhat liivrit — ilusates topeltluidoorides, ja d'Artagnani enda osa, niisamuti ilusates topeltluidoorides. DArtagnan paigutas raha kahte kotti — kummassegi kakskümmend tuhat franki — ja sõnas, kotte käes kaaludes:

160

«See raha on õige tülikas, armas Planchet. Kas tead ka, et see kaalub kokku üle kolmekümne naela?»

«Tühja ka! Teie hobusele ei loe see rohkem kui udusulg.» Ent dArtagnan vangutas pead.

«Ära tule mulle niisugust asja rääkima, Planchet. Hobune, kellel on peale reisipauna ja ratsaniku turjal veel kolmkümmend naela lisaraskust, ei uju enam nii kergesti läbi jõe, ei ületa enam nii kergesti tara või kraavi, ja kui pole enam hobust, pole ka enam ratsanikku. Tõsi küll, sina ei või seda teada, sest oled kogu elu teeninud jalaväes.»

«Mis siis teha, härra?» küsis Planchet üsna heitunult.

«Kuula,» ütles dArtagnan. «Ma maksan oma armeele pärast koju tagasi jõudmist. Hoia minu osa — kakskümmend tuhat liivrit minu jaoks alles ja lase sel summal vahepeal protsente kanda.»

«Ja minu osa?» küsis Planchet.

«Selle võtan kaasa.»

«Teie usaldus on mulle auks,» kinnitas Planchet, «aga kui te tagasi ei tule?»

«See on võimalik, kuigi vähe tõenäoline. Seepärast, Planchet, anna mulle sulg, et ma võiksin teha testamendi, juhuks kui ma tagasi ei tule.»

DArtagnan võttis sule ja kirjutas harilikule kirjapaberile:

«Mina, d'Artagnan, oman kakskümmend tuhat liivrit, mille ma olen sou sou haaval kogunud kolmekümne kolme aasta jooksul, mis ma olin Tema Majesteedi Prantsusmaa kuninga teenistuses. Sellest parandan viis tuhat Athosele, viis tuhat Porthosele, viis tuhat Ara-misele, et nad selle omaenda ja minu nimel edasi annaksid mu väikesele sõbrale vikont Raoul de Bragelonne'ile. Ülejäänud viis tuhat parandan Planchefle, et ta väiksema meelekibedusega ülejäänud viisteist tuhat franki minu sõpradele jagaks. Seda kinnitan ma oma allkirjaga.

D'ARTAGNAN.»

Planchet himustas nähtavasti väga teada saada, mis dArtagnan oli kirjutanud.

«Võta,» ütles musketär Planchefle, «loe!»

Viimaseid ridu lugedes tõusid Planchefle pisarad silmi.

«Kas arvate, et ma poleks seda raha ilma selleta raatsinud ära anda? Kui nii, siis ma ei taha teie viit tuhandet.»

D'Artagnan naeratas.

«Võta aga vastu, Planchet, võta vastu, sel kombel kao-

161

tad sa kahekümne tuhande asemel ainult viisteist ega satu kiusatusse trotsida oma isanda ja sõbra allkirja, soovides üldse kaotusest pääseda.»

Kui hästi see armas härra d'Artagnan küll tundis inimeste, eriti aga poodnike südameid!

Need, kes nimetasid hulluks don Quijotet, kuna see läks keisririiki vallutama ainult oma kannupoisi Sancho saatel, ja need, kes loevad hulluks Sanchot, kuna ta läks oma isandaga kaasa seda riiki vallutama, peavad ka d'Artag-nani ja Planchet' kohta samasuguse otsuse langetama.

Ometi peeti esimest üheks kõige kavalamaks peaks Prantsuse õukonna kõige terasemate vaimude hulgas. Mis puutub aga teisesse, siis oli ta õigusega omandanud targima pea kuulsuse kõige nupukamate vürtsikaupmeeste hulgas Lombardlaste tänaval ja järelikult kogu Pariisis ja järelikult kogu Prantsusmaal.

Suhtudes neisse kahesse mehesse nagu tavalistesse inimestesse ja võrreldes moodust, mille abil nad plaanitsesid kuningat troonile aidata sel puhul tavaliselt kasutatavate abinõudega, oleks ka kõige targem pea voi kõige targemad pead kogu riigis mässu tõstnud leitnandi hulljulguse ja tema abimehe rumaluse vastu.

Õnneks polnud d'Artagnan mees, kes oleks kuulanud jutuvada enda ümber või arvamuseavaldusi, mis tema kohta lendu lasti. Ta oli võtnud deviisiks: «Tegutsegem, ja ärgem kuulakem, mis meist räägitakse.» Planchet' deviisiks aga oli: «Laseme teistel tegutseda ja peame suu.» Ja sellest tuligi, et nagu kõik kõrgemad vaimud, mõnulesid needki kaks meest teadmises, et neil on õigus, ega hoolinud neist, kes nende teguviisi ebaõigeks kuulutasid.

D’Artagnan asus teele imeilusa ilmaga, vaim selge nagu pilvitu suvine taevaski, rõõmsana, tugevana, rahulikuna ja kindlana, vankumatuna oma otsuses ja võttes seega kaasa kümnekordse annuse seda võimast fluidumi, mida tugev hing närvidest norutab ning mis annab inimmasi-nale jõu ja mõjuvõimu, mille olemust tulevased põlved tõe-näoliselt hoopis täpsemalt määratleda oskavad. Nagu varemgi, pöördus ta seikluste poolest nii viljakale Boulog-ne'i teele, mida mööda ta nüüd sõitis juba neljandat korda. Tundus, et ta näeb veel maanteel oma sammude ja võõrastemaja ustel oma rusika jälgi. Ta ikka veel ärgas ja varmas mälu elustas nooruki, kelle suurt südant ja terasest käsivart, need kolmkümmend aastat polnud hävitanud.

162

Milline rikas iseloom oli sel mehel! Tal olid kõik tavalised kired, kõik pahed ja nõrkused, kuid temale omane vasturääkimise vaim muutis nad kõik vastavateks voorusteks. Tänu oma alati liikvel olevale kujutlusvõimele võis ta kohkuda mõnest varjust, aga oma kartust häbenedes suundus ta otse selle poole, ja kui oht osutus tõeliseks, muutus d'Artagnan ebatavalise vapruse kehastuseks. Ta tunded haarasid kõike, ta nautis kõike. Ta armastas väga seltskonda, aga ei tundnud ka iialgi igavust iseenese seltsis, ja see, kes on teda üksi olles tähele pannud, on võinud näha teda naermas võllanaljade üle, mis ta iseendale jutustas, või tundmas lõbu pentsikuist mõttekujutlustest, mis ta aju sünnitas just viis minutit enne seda, kui igavus teda tõe-poolest kiusama oleks hakanud.

D'Artagnan oleks seekord ehk olnud rõõmsam, kui ta oleks võinud loota, et Calais's ootavad teda head sõbrad ja mitte kümme võllarooga. Aga nukrus ei külastanud teda rohkem kui kord päevas, ja sedagi põgusalt. Ja kui ta oli viis korda seda sünget jumalannat võõrustanud, märkas ta Boulogne'i juures merd.

Aga niipea, kui ta seal oli ja aimas, et peagi tuleb tegutsema hakata, kadusid kõik muud tunded peale enesekindluse, et mitte kunagi enam tagasi tulla. Boulogne'ist sõi-tis ta mööda randa Calais'sse.

Calais oli määratud kogunemispaigaks ja selles linnas oli ta kõigile oma värvatuile soovitanud «Suure Monarhi» võõrastemaja, kus elu polnud kallis, kus madrused toitu valmistasid ja kus mõõgamehed — muidugi mõista need, kelle mõõgad olid nahktupes — leidsid peavarju, laua, toidu, — ühesõnaga kõik elumõnud .kolmekümne sou eest päevas. D'Artagnan lootis neid tabada ulaelu pealt ja esimesel pilgul otsustada, kas tasub neid arvestada kui tublisid seltsimehi.

Ta jõudis Calais'sse kell pool viis pärast lõunat.

XXII D'ARTAGNAN ON ÄRIREISIL FIRMA «PLANCHET JA KOMPANII» HUVIDES

«Suure Monarhi» võõrastemaja asus väikesel põiktänaval sadama taga. Calais on nagu redel, kus peatänavat ja sadamakaid ühendavad väikesed tänavakesed, mis on kui

163

redelipulgad. Neist tänavakestest satutakse sadamast alati paratamatult peatänavale ja peatänavalt sadamasse.

D'Artagnan jõudis sadamasse, pöördus ühte väikesesse tänavasse ja sattuski ootamatult «Suure Monarhi» ette.

Hetk oli hästi valitud ja võis d'Artagnanile meenutada ta debüüti «Franc-Meunier'» võõrastemajas Meung'is. Madrused, kes olid parajasti lõpetanud täringumängu, olid tülli läinud ja ähvardasid üksteist vihaselt. Peremees, perenaine ja kaks kelnerit jälgisid ärevuses õela ilmega mängijaid, kellede vahel ähvardas otsekohe puhkeda sõda nugade ja kirvestega.

Siiski jätkati mängu.

Ühel kivipingil istusid kaks meest, kes näisid ust silmas pidavat. Nelja laua ääres ruumi taga seinas jstusid veel kaheksa meest. Ei pingil istujad ega ka laudade taga konu-tajad ei võtnud tülist ja mängust osa. D'Artagnan tundis neis nii külmaverelistes ja ükskõiksetes pealtvaatajates ära oma kümme meest.

Tüli üha paisus. Igal kirel on nagu merelgi oma tõusud ja mõõnad. Oma viha haripunktile jõudnud madrus paiskas maha laua ja sellel oleva raha. Laud kukkus, raha veeres laiali. Kõik võõrastemaja teenijad sööstsid mängupanuste kallale ja üksteist veristavate madruste vahel sagides korjasid nad üles hea hulga hõberahasid.

Ainult kaks pingil istujat ja kaheksa meest tagaseina ääres näisid olevat kokku leppinud rahulikuks jääda keset seda vihakisa ja rahakõlinat, kuigi nad näisid olevat üksteisele täiesti võõrad. Vaid kaks neist piirdusid sellega, et tõukasid jalaga eemale võitlejad, kes nende juurde laua alla veeresid.

Kaks teist väljusid, käed taskus, selle asemel et võitlusele kaasa lüüa. Ja veel kaks ronisid lõpuks lauale, mille taga nad olid istunud, nagu inimesed, kes päästavad end ootamatu üleujutuse eest.

«Vaata aga vaata,» ütles d'Artagnan endamisi, kaotamata ühtki neist üksikasjust, millest me jutustasime, «päris kena kollektsioon: ettevaatlikud, rahulikud, lärmiga harjunud, valmis vastu lööma. Jumala eest, mul oli õnnelik käsi.»

Äkki aga koondus ta tähelepanu ühte punkti.

Mõlemad mehed, kes olid võitlejaid jalaga tõuganud, kallati üle sõimuga madruste poolt, kes omavahel kiiresti ära leppisid.

164

Üks neist, pooleldi arutu vihast ja täiesti arutu õllest, küsis ähvardaval toonil väiksema vaguri käest, millise õigusega see julgeb jalaga puudutada jumala loodud olendit kes pole ju ometi koer. Ja et seda väljakutset veel otsesemaks teha, pistis ta oma suure rusika härra dArtagnani nekrutile nina alla.

.Hees kahvatas, kuid ebaselgeks jäi, kas ta kahvatas hirmust või vihast. Madrus otsustas, et see tuleb hirmust, ja tõsüs rusika, ilmse kavatsusega seda võõrale pähe langetada. Ent ähvardatu virutas paigast liikumata madrusele sellise hoobi kõhtu, et see hirmsa kisaga toä teise otsa lendas. Samal hetkel tormasid kõik võidetu seltsimehed üksmeelselt võitjale kallale.

Samasuguse külmaverelisusega, millest ta juba tunnistus: oli andnud, ja ettevaatlikult hoidudes relvi tarvitamast, haaras see nüüd tinast kaanega õllekannu ja lõi kaks-koln kallaletungijat oimetuks. Ülejäänud seitse vaikset kõrtsikülastajat, kes

polnud end seni liigutanudki, nägid nüid, et siin on mängus nende huvid, ja sööstsid talle appi.

Need kaks aga, kes ükskõikselt ukse juures püsisid, pilgutasid teineteisele silma, ilmse kavatsusega vaenlastele selja tagant kaela langeda, kui need oma kallaletungi ei jäta.

Peremees, kelnerid ja kaks öövahti, kes uudishimust aeüna olid ettevaatamatult kõrtsiruumi tunginud, kisti kallusse ja said valusaid hoope.

Pariislased kaklesid nagu kükloobid, kooskõlastatult ja osava taktikaga, mida oli lausa lõbu vaadata. Viimaks arvulise ülekaalu ees taganema sunnitud, hõivasid nad positsiooni teisel pool suurt lauda, mille neli meest ühisel jõul üles tõstsid, kuna kaks meest relvastusid kumbki ühe pingiga ja, kasutades seda hiiglasuurt kilpi, lõid ühe tõukega jalust maha kaheksa madrust, kelle pead seda hirmuäratavat müürimurdjat tunda said.

Põrand oli niisiis kaetud haavatutega ja õhk täis kisa ja tolmu, kui selle prooviga rahule jäänud d'Artagnan, mõõk käes, ette astus, virutades mõõgapäraga, kus ta aga nägi pesd kerkimas, ja laskis kuuldavale valju: «hollaa!», mis võitlusele otsekohe lõpu peale tegi. Tekkis kiire liikumine toa keskelt seina poole, nii et d'Artagnan jäi peagi üksi valitsevale positsioonile.

«Mis siin sünnib?» küsis ta seejärel ümberseisjailt majesteetlikul

163

toonil nagu Neptun oma Quos ego ...[4] Samal hetkel, niipea kui nad teda kuulsid — jätkame Vergiliuse laadis —, tundsid d'Artagnani nekrutid igaüks üksikult oma isanda ja käskija ära ning taltsutasid korraga-oma viha, jätsid laudadega vehkimise ja pinkidega peksmise.

Nähes seda haljast mõõka, seda sõjakat nägu ja nobedat käsivart, mis selle käsutama harjunud mehe näol vaenlastele appi tuli, korjasid ka madrused oma haavatud ja õlle-kruusid üles.

Pariislased pühkisid higi ja tervitasid aupaklikult oma käskijat.

«Suure Monarhi» peremees külvas d'Artagnani tänuavaldustega üle.

Ja d'Artagnan võttis need vastu nagu mees, kes teab, et selles pole mingit liialdust, ja teatas siis, et seni kuni talle valmistatakse õhtusööki, läheb ta sadamasse jalutama.

Kõik ta nekrutid taipasid sõna pealt kutset, võtsid oma kübarad, lõid riided tolmust puhtaks ja järgnesid d'Artagnanile.

Ent see ei peatunud niipea. Ta lonkis edasi, uurides hoolega kõike, mis talle silma puutus. Ta siirdus düünide poole. Kümme meest, kes kohkumisega märkasid, et nad üksteise kannul käivad ja endist vasakul, paremal ja selja taga rahutusega tähele panid soovimatuid kaaslasi, keda nad polnud arvestanud, heitsid üksteisele tulivihaseid pilke. Alles siis, kui d'Artagnan õige kõrgete ja järskude luidete vahele jõudis, pöördus ta naeratades ümber ja viipas üksteisest eemale hoiduvatele meestele rahustavalt käega.

«Hei, härrad,» hüüdis ta, «ega me üksteist ära õgi! Teile on määratud koos elada, kõigis asjus üksteist mõista ja leplikult läbi saada.»

See hajutas kõhkluse; mehed tõmbasid kergendatult hinge, nagu oleksid hauast pääsenud, ja silmitsesid üksteist sõbralikult. Pärast vastastikust tutvumist pöörasid nad pilgu oma juhile, kes juba ammust ajast tundis kunsti rääkida sedalaadi inimestega. Ta pidas neile järgmise väikese improviseeritud kõne, mille ta ehtsalt gaskoonliku tunde-rõhuga ette kandis:

---

[4] Sõnad Vergiliuse «Aeneasest», mis tähendavad umbes: «Küll ma teile ...; ma veel vaatan ...» Neid lausub merel möllavate tuulte peale vihastanud Neptun. Väljend, milles sisaldub käskija või ülemuse **vihane** *ähvardus.*

166
«Härrased, te kõik teate, kes ma olen. Palkasin teid oma teenistusse, kuna tean, et olete vaprad mehed ja võtate meeleldi osa retkest, mis toob kuulsust. Oletage, et töötades minu heaks töötate kuninga heaks. Aga ma hoiatan teid,— kui te sellest oletusest kellelegi sõnakesegi hingate, olen ma sunnitud teil otsemaid pea lõhki lööma viisil, mis mulle kõige paremini sobib. Te teate, härrad, et riigisaladused on nagu surmav mürk: niikaua kui see mürk on oma karbis ja karp suletud, on ta kahjutu. Aga kui ta karbist välja tungib, siis ta tapab. Tulge nüüd lähemale ja te kuulete sellest saladusest nii palju, kui ma teile tohin ütelda.»
Kõik astusid uudishimulikult lähemale.
«Tulge aga veel lähemale,» jätkas d'Artagnan, «et ükski lind, kes meist üle lendab, ükski jänes, kes luidetes kepsu-tab, ükski kala, kes veest välja hüppab, meid kuulda ei võiks. Tuleb nimelt välja uurida ja härra peaintendandile ette kanda, kui palju kahju tekitavad inglise salakaubavedajad prantsuse kaupmeestele. Ma tungin kõikjale ja näen kõike. Meie kujutame vaeseid pikardia kalureid, keda torm Inglismaa randa paiskab. On ütlematagi selge, et me kaupleme kaladega just niisamuti, nagu tõelised kalurid. Siiski võidakse aimata, kes me oleme, ja meid tülitama hakata Peame tingimata olema võimelised end kaitsma. Seepäras! valisingi teiesugused taibukad ja julged mehed. Meil or hea elu ja meid ei ähvarda ka kuigi suur oht, kuna meie selja taga seisab vägev kaitsja, ja tänu temale ei või me tõelisse kimbatusse sattudagi. Mulle valmistab muret ainult üks asi, aga ma loodan, et kui me seda asja pisut arutame, aitate te mu kitsikusest välja. Me peaksime nimelt kaasa võtma tõelistest tobedatest kaluritest meeskonna, meeskonna, kes meile koledal kombel tüliks oleks; aga kui teie hulgas juhuslikult peaks leiduma mehi, kes tunnevad merd .. .»
«Oh, see on väike asi,» ütles üks d'Artagnani nekrutitest. «Olin kolm aastat vangis Tunise piraatide käes ja tunnen Iaevajuhtimist nagu admiral.»
«Näete nüüd,» sõnas d'Artagnan, «kui imelikke juhuseid võib elus ette tulla!»
D'Artagnan lausus need sõnad tabamatu võltsi lihtsameelsuse toonil. Ta teadis väga hästi, et see piraatide ohver oli endine mereröövel ja just sellepärast ta selle mehe oli palganudki. Aga d'Artagnan ei öelnud iialgi rohkem kui hädasti vaja, et mitte kahtlust äratada. Ta leppis seepärast
167
selle seletusega ja oli rahul tulemusega, muretsemata põhjuste üle.
«Ja minu onu oli juhtumisi La Rochelle'i sadamas töödejuhatajaks. Juba lapsena mängisin laevadel ja oskan seepärast ümber käia nii aeru kui purjega ning annan igale kaugesõidumadrusele silmad ette.»
See mees ei valetanud sugugi rohkem kui eelmine, ta oli sõudnud kuus aastat Ciotat’s Tema Majesteedi galeeridel.
Kaks järgmist olid avameelsemad: nad tunnistasid ausalt, et olid teeninud laeval karistusroodus, ega punastanud selle pärast. D'Artagnani käsutuses oli niisiis kümme sõjameest, neist neli madrust — tal oli seega nii maa- kui merevägi, mis oleks Planchet' uhkuse kõige kõrgema kraadini kruvinud, kui Planchet sellest seigast teada oleks saanud.
Nüüd tuli veel ainult anda lahingukäsk ja seda tegi d'Artagnan lühidalt. Ta andis meestele korralduse valmistuda reisiks Haagi, kusjuures üks osa pidi liikuma mööda rannikut Breskensi kaudu, teine mööda Antverpeni maanteed.
Kohtamine määrati kahe nädala pärast Haagi peaväljakul.
DArtagnan soovitas meestel jaguneda oma soovi ja sümpaatia järgi paaridesse. Ise valis ta kõige viisakamate lõustade hulgast kaks endist kaardiväelast, keda ta mine-vikus oli tundnud ja kelle ainsaks paheks oli, et nad mängisid ja lakkusid. Need

mehed polnud veel päriselt kaotanud ettekujutust kultuurist ja korralike riiete all hakkas neil süda jälle inimlikult tuksuma. Et teisi mitte armukadedaks teha, laskis d'Artagnan nad ees minema. Ta jättis kaks soosikut enda juurde, riietas nad oma isiklikust pagasist ja asus teele koos nendega.

Neid kahte teeskles ta austavat oma täieliku usaldusega, mis pidi garanteerima retke täieliku õnnestumise. Ta luiskas meestele, et asi pole mitte selles, et välja uurida, kui suurt kahju võis inglise salakaubavedu tekitada prantsuse kaubandusele, vaid vastupidi — millist kahju võisid tekitada prantsuse salakaubavedajad inglise kaubandusele. Mehed näisid uskuma jäävat ja tegelikult jäidki. DArtagnan oli veendunud, et esimese joomingu puhul, kui mehed on põhjalikult täis, avaldab üks neist kindlasti selle saladuse kogu jõugule. Edu näis olevat surmkindel.

Kaks nädalat pärast neid sündmusi, millele me Calais's kaasa elasime, oli kogu salk Haagis koos.

DArtagnan pani tähele, et ta mehed olid end silmapaistva taibukusega maskeerinud merest enam-vähem vintsutatud madrusteks.

DArtagnan paigutas nad öökorterisse ühte urkasse New-kerke tänaval ja asus ise korralikku võõrastemajja Suure Kanali ääres.

Ta kuulis, et Inglise kuningas oli tagasi jõudnud oma liitlase, Nassau Wilhelm II, Hollandi stathouderi juurde. Ta kuulis veel, et Louis XIV keeldumine oli pisut jahutanud protektsiooni, mida see kuningale senini oli võimaldanud, ja et ta oli sunnitud asuma väikesse majja Scheveningeni külas luidete vahel mere kaldal, ühe ljöö kaugusel Haagist.

Seal otsis õnnetu maapagulane kuuldavasti lohutust, silmitsedes oma soole iseloomuliku nukrameelsusega ääretut Põhjamerd, mis teda ta Inglismaast lahutas, nagu seda oli kunagi teinud Maria Stuart Prantsusmaal. Seal, ilusa Scheveningeni metsa puude vahel, peenel mereliival, kus kasvas kullakarvaline liivakanarbik, — kidunes Charles II nagu need taimedki, aga veel õnnetumana, sest tema elas mõtte-elu, ta lootis ja samas jälle heitis meelt.

Kord jalutas d'Artagnan Scheveningeni välja, et oma silmaga veenduda selles, mida printsist kõneldi. Ta nägi tõepoolest Charles II üksi ja mõtlikuna väljuvat väikesest väravast, kust viis tee metsa, jalutavat kaldal loojuva päikese paistel, pööramata tähelepanu kaluritele, kes õhtul merelt tagasi tulles tõmbasid nagu muistsed kreeka meremehed oma lootsikud üles kaldaliivale.

D'Artagnan tundis kuninga ära. Ta nägi, kuidas Charlesi pilk kiindus mere mõõtmatusse avarusse ja kuidas päike, mis juba pooleldi silmapiiri taha oli vajunud, heitis ta kahvatule näole punakat kuma. Siis pöördus kuningas oma eraldatud majakesse tagasi, ikka üksi, loid ja kurb, kuulatades peene tuiskliiva kahinat oma jalge all.

Samal õhtul üüris d'Artagnan tuhande liivri eest kala-paadi, mis oli väärt neli tuhat. Ta maksis tuhat liivrit sularahas välja ja deponeeris ülejäänud kolm tuhat bürgermeistri juures. Seejärel paigutas ta pimedal ööl märkamatult pardale kuus meest, kes moodustasid ta maaväe. Ja kell kolm hommikul, tõusu ajal, juhtides laeva avalikult ülejäänud nelja abil ja usaldades oma galeeriorja nagu sadama parimat lootsi, sõitis ta merele.

XXIII AUTOR ON VASTU TAHTMIST SUNNITUD KORRAKS PUUDUTAMA AJALUGU

Sel ajal kui kuningad ja muud inimesed õhinal tegelesid Inglismaaga, mis valitses end üsna iseseisvalt — ja tema kiituseks peab ütlema, et nii viletsat valitsust pole seal iialgi ei enne ega pärast olnud —, sel ajal oli seal mees, kellel oli peatunud jumala pilk ja keda oli puudutanud tema sõrm. Sellele mehele, kes maailma silma all tegi oma salapärast ja julget tööd, oli määratud oma nime hiilgavate tähtedega ajalooraamatusse.kirjutada. Ta sammus oma eesmärgi poole, äga keegi ei teadnud, kuhu ta õieti tahtis jõuda, kuigi mitte ainult Inglismaa, vaid ka Prantsusmaa ja kogu Euroopa jälgisid, kuidas ta kindlal sammul ja pea püsti edasi tõttas. Kohe jutustame kõik, mis sellest mehest teati.

170

Monk kuulutas ennast niinimetatud Rump Parliament'i ehk Päraparlamendi vabaduse eest võitlejaks; see oli parlament, mille kindral Lambert Cromwelli eeskujul, kelle väepealikuks ta oli olnud, nii osavalt blokeeris, sundides teda oma tahtmist täitma, et kogu blokaadi jooksul sealt ükski liige välja ei pääsenud, sisse aga pääses üksainus— Peter Wentworth.

Lambert ja Monk — need kaks meest kehastasid kogu Inglismaad: esimene neist esindas sõjaväelist despotismi, teine puhast vabariiklust. Neis kahes mehes leidis poliitilise väljenduse revolutsioon, milles Charles oli kaotanud algul krooni ja seejärel pea.

Lambert muide ei varjanudki oma veendumusi. Ta püüdis luua puhtsõjaväelist valitsust ja saada ise selle valitsuse juhiks.

Monk, kes mõnede arvates oli paindumatu vabariiklane, soovis säilitada Päraparlamenti, seda vabariigi käegakatsutavat, kuid laostunud esindajat. Teised jälle kinnitasid, et osav ja auahne Monk kavatseb sellest parlamendist, mida ta teeskleb kaitsvat, teha endale lihtsalttugevat trepiastet, et tõusta troonile, mille Cromwell oli tühjaks jätnud, kuhu ta aga senini ei olnud julgenud istuda.

Nõnda olid siis Lambert, kes parlamenti taga kiusas, ja Monk, kes ennast selle kaitsjaks kuulutas, omavahel vaenujalale sattunud.

Nii Monki kui Lamberti esimeseks mureks oli sõjaväe loomine: Monk formeeris oma sõjaväe Šotimaal, kus asusid presbüterid ja rojalistid, see tähendab rahulolematud; Lambert Londonis, kus nagu alati oli kõige tugevam opositsioon valitsuse vastu, mis londonlastel parajasti silma all oli.

Monk rahustas Šotimaa, lõi seal endale armee ja kindlustas ennast. Mõlemad pidasid teineteist hoolega silmas. Monk teadis, et tema tund pole veel tulnud, tund, mille issand oli ära märkinud suurte muutuste jaoks. Nii näis tema mõõk olevat tuppe kinni jäänud. Kättesaamatu oma metsiku! ja mägisel Šotimaal, sai kindral seal absoluutse võimu. Ta valitses kuningana oma armeed, mis koosnes üheteistkümnest tuhandest vanast sõdurist, keda ta rohkem kui üks kord oli võidule viinud. Ta oli Londoni asjust niisama hästi ja isegi paremini informeeritud kui Lambert, kes istus Citys garnisonis. Selline oli Monki positsioon, kui ta saja ljöö kaugusel Londonist end parlamendi pooldajaks

171

kuulutas. Lambert aga, vastupidi, nagu me juba ütlesime, asus pealinnas. Seal oli kõigi tema operatsioonide keskus, kus ta enese ümber kogus kõik oma sõbrad ja ala-mad rahvakihid, kes alati kalduvad jumaldama seadusliku võimu vaenlasi.

Nii kuulis Lambert Londonis toetusest, mida Monk Šotimaa piirilt osutas parlamendile. Ta otsustas aega raiskamata, et Tweed pole Thamesist sugugi mitte nii kaugel, ja mõistis, et osavalt juhitud armee võib selle vahemaa kiiresti läbida. Lisaks

teadis ta, et Monki sõjavägi kasvas Inglismaa teedel edasi tungides nagu veerev lumepall, mis on õnneratta sümboliks auahnele mehele, kes näeb selles vaid üha soodsamaks muutuvaid võimalusi oma eesmärgi saavutamiseks. Seepärast kogus ta kokku oma armee, mis oli hirmuäratav nii oma koosseisu kui ka arvulise suuruse poolest, ja tõttas Monkile vastu, kes liikus nagu ettevaatlik laevnik karide vahel üsna lühikeste päevamarssidega, jälgides hoolega ilma, kuulatades iga häält ja haistes Londoni poolt puhuvaid tuuli.

Kaks armeed märkasid teineteist Newcastle'i kohal. Lambert jõudis esimesena kohale ja jäi linna laagrisse.

Alati ettevaatlik Monk jäi sinna, kus ta oli, ja paigutas oma peakorteri Coldstreami Tweedi äärde.

Lamberti ilmumine tekitas Monki armees suurt rõõmu, kuna aga Monki nägemine vastupidi tekitas Lamberti armees segadust. Näis, nagu oleksid ta kartmatud sõdalased, kes Londoni tänavail sellist lärmi olid löönud, teele asunud lootuses, et neil ei tule üldse kedagi kohata, ja kõhklema löönud, kohates armeed ja nähes, et see ei kaitse mitte üksnes oma lippu, vaid ka ideed ja põhimõtet. Neile vapratele soldatitele tundus nähtavasti, et nemad on viletsamad sõjamehed kui Monki omad, sest see esindas ju parlamenti, kuna Lambert ei esindanud mitte kedagi, koguni mitte iseennast.

Monki mõtted aga olid arvatavasti samuti väga nukrad, sest ajalugu jutustab — ja see vooruslik daam ei valeta iialgi —, et Coldstreami saabumise päeval otsis ta terves linnas asjatult ühtainust lammast.

Kui Monk oleks juhatanud Inglise armeed, oleks sellest piisanud, et tervet sõjaväge deserteerima panna. Aga šotlased on hoopis teisest materjalist kui inglased, kellele liha on saanud hädaliseks vajaduseks. Šotlased on vaene ja karske tõug, kes elab kahe kivi vahel peeneks jahvatatud

172

odrast, mida segatakse kaevuveega ja küpsetatakse siis kuumaks aetud koldekivil.

Kui odranorm oli välja jagatud, ei tundnud šotlased niisiis enam muret selle üle, kas Coldstreamis leidub liha või mitte.

Monkil, kes polnud odrakäkkidega harjunud, oli nälg, ja tema staap, kes kannatas vähemalt niisama kibedat nälga kui kindral, vaatas murega ringi, murdes pead, mida küli õhtusöögiks valmistada.

Monk kogus teateid. Linna jõudes olid ta luurajad leidnud linna mahajäetud olevat ja panipaigad tühjad. Lihunikke ja pagareid polnud Coldstreamis olemaski. Seepärast ei leitud raasugi leiba kindrali lauale anda.

Sedamööda kuidas saabusid luureandmed, üks kurvem kui teine, süvenes kõigi nägudel kohkumise- ja nõutuse-ilme, nii et Monk lõpuks kinnitas, et temal polegi nälga. Pealegi loodeti järgmisel päeval einetada seda paremini, kuna Lambertil näis olevat kavatsus anda lahingut, ja lüüasaamise korral tuli tal järelikult loovutada oma toidu-varud, kuna võidu puhul pidi ta Monki sõdurid toidumuredest vabastama.

Sellest asjaolust leidsid lohutust ainult üsna vähesed. Aga Monk ei hoolinud sellest, kuna ta oma õrnima leebuse maski taga oli väga range.

Niisiis pidid kõik olukorraga leppima või vähemalt seda teesklema. Monk kannatas ise küll niisama kibedat nälga kui ta mehedki, aga ta ilmutas olematu lamba suhtes täielikku ükskõiksust, lõikas oma saatjaskonda kuuluva seersandi närimistubaka rulli küljest poole tolli pikkuse tüki ja hakkas seda mäluma, kinnitades oma ohvitseridele, et nälg on tühipaljas ettekujutus ja pealegi ei tunta iial nälga, seni kui hammastel tegevust on.

See nali rahuldas mõningaid, kellele esimene järeldus, mis Monk Lamberti lähedalviibimisest oli teinud, meele järgi ei olnud ja nurisejate arv kahanes vastavalt. Seati üles valvepostid, saadeti välja patrullid ja kindral jätkas oma rikkalikku söömaaega lahtise telgi all.

Tema ja vaenlase leeri vahel asus vana klooster, millest tänapäeval on säilinud ainult silmapaistmatud varemed, mis aga tol ajal veel püsti seisid ja mida nimetati Newcastle'i kloostriks. Kloostri maa-ala ulatus ühelt poolt jõeni, teiselt poolt lagendikuni, — see oli peaaegu soo, mida toitsid allikad ja taevased vihmad. Rohtu kasvanud veelompide

173

ja pilliroo ning kõrkjate vahel oli siiski märgata kindla pinna siile, kus asusid juurviljaaiad, park, iluaed ja muud maa-alad, mis kuulusid kloostrile. Kloostri territoorium meenutas suurt ümmarguse kehaga mereämblikku kiirtena hargnevate jalgadega.

Juurviljaaed, mis moodustas ühe kõige pikema haru, ulatus Monki laagrini. Kuid nagu me juba märkasime, oli õnnetuseks alles juuni algus ja aed, mis oli muide hooletusse jäetud, pakkus vähe söödavat.

Monk laskis seda kohta valvata suurima hoolega, kuna siit võis kergesti oodata üllatusi. Kloostri tagant paistsid selgesti vaenuliku kindrali laagrituled; aga nende tulede ja kloostri vahel asus Tweedi jõgi, mis veeretas oma sätendavaid vooge üksikute lopsakate haljaste tammede varjus. Monk tundis hästi oma positsiooni, sest ta oli oma peakorteriga rohkem kui üks kord asunud Newcastle'is ja selle ümbruses. Ta teadis, et päeva ajal saadab vaenlane varemetesse kindlasti luuresalga, eesmärgiga vastasega kontakti luua, aga öösel hoidub ta seda tegemast. Niisiis võis Monk päris julge olla.

Sõdurid nägid lambi ja taevasse tõusva_ kuu valgel, kuidas Monk pärast seda, mida ta uhkelt õhtueineks nimetas, tähendab pärast tubakanärimist, millest meil peatüki algul juttu oli, nagu Napoleon Austerlitzi lahingu eelõhtul oma korvtooli magama jäi.

Sellest võis järeldada, et kell oli umbes pool kümme.

Äkki äratas Monki tema võib-olla teeseldud poolunest rühm sõdureid, kes rõõmsalt käratsedes ja telgivaiadele komistades kindrali juurde tõttasid, lootuses teda oma sumina ja müraga üles ajada.

Nii palju kära polnud tarviski. Kindral lõi silmad lahti.

«Noh, lapsed, mis siis lahti on?» küsis ta.

«Kindral,» vastas mitu häält korraga, «kindral, te saate õhtueine.»

«Nagu näete, ma sõin juba õhtust, härrad,» vastas Monk rahulikult. «Aga tulge sisse ja jutustage, mis teid siia toob.»

«Kindral, hea uudis.»

«Tohoh! Kas Lambert saatis sõna, et alustab homme võitlust?»

«Ei, aga me püüdsime kinni kalalaeva, mis pidi Newcastle'i laagrisse kala viima.»

«Tegite halvasti, sõbrad. Need Londoni härrased on väga

174

peened ja peavad esimest rooga väga tähtsaks. Te rikute põhjalikult nende tuju. Täna õhtul ja homme on nad halastamatud. Uskuge mind, hea toon nõuaks, et saadaksime kalad ja kalurid härra Lambertile, kui mitte.. .» Kindral jäi hetkeks mõttesse.

«Öelge mulle, palun,» jätkas ta, «mis mehed need kalurid on?»

«Pikardia meremehed, kes kalastasid Prantsusmaa või Hollandi ranna lähedal ja keda torm meie randa ajas.»

«Kas mõned neist räägivad meie keelt?»

«Juht rääkis meiega paar sõna inglise keelt.»

Mida rohkem teateid kindral sai, seda umbusklikumaks ta muutus.

«Hüva,» sõnas ta, «ma tahaksin neid mehi näha. Tooge nad minu juurde.»

Otsekohe läks üks ohvitser neile järele.

«Palju neid on,» jätkas Monk, «ja missugune on nende paat?»

«Neid on kümme või kaksteist, kindral, ja nad purjetavad mingil rannasõidukuunaril, nagu nad ise ütlevad. Laev on ehitatud nähtavasti Hollandis.»

«Ja te ütlete, et nad pidid toimetama kala härra Lam-berti laagrisse?»

«Jah, kindral. Ja näib koguni, et neil on olnud üsna hea kalaõnn.»

«Hea küll, eks vaatame,» vastas Monk.

Samal hetkel jõudiski ohvitser tagasi, tuues kaasa kalurite juhi, viiekümne kuni viiekümne viie aastase hea jumega mehe.

Ta oli keskmist kasvu, kandis jämedat villast jakki ja silmile tõmmatud lodumütsi. Vööl oli tal pikk nuga. Tal oli ettevaatlik kõnnak, mis iseloomustab meremehi, kes laeva kõikumise tõttu ei või kunagi kindlad olla, kas nende jalg tabab kindlat alust voi mitte ja kes jala igal sammul nii hoolega maha toetavad, nagu seaksid üles mõnd kande-posti.

Monki terav ja läbitungiv pilk püsis tükk aega kaluril, kes naeratas talle sel pooleldi kavalal, pooleldi lollakal viisil, nagu see meie talupoegadele tüüpiline on.

«Kas sa oskad inglise keelt?» küsis Monk hiilgavas prantsuse keeles.

«Oh, väga halvasti, milord,» vastas kalur.

Selles vastuses võis ära tunda pigem Loire'i-taguse

175

elava ja hüppelise kõneviisi kui Loode-Prantsusmaa pisut veniva hääldamise.

«Aga sa siiski oskad?» käis Monk peale, et veel kord uurida mehe keelemurrakut.

«Meie, meremehed, oskame ju pisut kõiki keeli,» vastas kalur.

«Tähendab, sa oled siis kalur?»

«Sedakorda küll, milord, kalur. Ja pealegi päris tubli kalur. Püüdsin äsja mereahvena, mis kaalub vähemalt kolmkümmend naela, ja üle viiekümne merihabeme. Ja mul on ka väikesi merlaane, mis praetult maitsevad imehead.»

«Mul on tunne, et sa kalastad enamasti Gascogne'i lahes ja mitte La Manche'is,» vastas Monk naeratades.

«See on õige, olen lõunast, aga ega ma sellepärast veel kehvem kalur ole, milord.»

«Muidugi mitte, ja ma ostan su saagi ära. Nüüd aga ütle ausalt, kellele sa seda mõtlesid viia?»

«Ma ei salga, milord, et olin teel Newcastle'isse. Olin üsna ranna ääres, kui suur hulk ratsanikke, kes mulle mööda kallast vastu tulid, minu paadile märku andsid ümber pöörata ja Teie Aususe leeri alla purjetada. Nad ähvardasid mind kogupauguga, ja et mul sõjariistu pardal ei olnud,» lisas kalur naeratades, «siis pidin sõna kuulama.»

«Aga mispärast läksid sa Lamberti juurde ja mitte minu juurde?»

«Milord, ma olen otsekohene. Kas Teie Ausus lubab seda?»

«Jah, ja vajaduse korral isegi käsin.»

«Olgu siis, milord. Ma läksin härra Lamberti juurde, kuna need linnahärrad maksavad hästi. Aga teie, šotlased, puritaanid, presbüüterid, konvenantaarlased, nagu te ennast nimetate, teie sööte vähe ja ei maksa üldse midagi.»

Monk kehitas õlgu, suutmata siiski naeratust varjata.

«Aga kui sa lõunast pärit oled, miks sa siis meie ranna-vette kalastama tuled?»

«Kuna ma tegin selle rumaluse ja läksin Picardie'sse koduväiks.»

«Nõndaks, aga Picardie pole ju ikkagi veel Inglismaa.»

«Inimene juhib paadi merele, milord, aga jumal ja tuul teevad ülejäänu ja tõukavad ta kuhu neile meeldib.»
«Nii et sul ei olnudki siis kavatsust meie juurde tulla?»
«Mitte ilmaski.»
«Millist teed sa tulid?»
176
«Tulime Ostende kaudu. Ja seal ümbruses saime juba natuke makrelle, kui äkki tõusis äge lõunatuul ja ajas meid triivima. Nägime, et pole mõtet tuulega võidelda, ja purjetasime otse edasi. Kuna me ei tahtnud lasta oma head saaki raisku minna, pidime selle lähemas Inglise sadamas maha müüma. Lähim sadam aga oli Newcastle. Meile öeldi, et on soodus juhus äri teha. Nii linna kui laagrisse olevat rohkesti rahvast juurde tulnud. Ja mõlemad olevat täis väga rikkaid ja väga nälginud aadlikke, nagu meile öeldi. Ja siis võtsimegi kursi Newcastle'ile.»
«Ja kus on sinu seltsimehed?»
«Oh, minu seltsimehed jäid pardale. Nad on täitsa harimatud madrused.»
«Kuna aga sina? . ..» ütles Monk.
«Ah mina?» vastas kippar naerdes. «Mina olen oma isaga palju ringi sõitnud ja tean, kuidas on sou, ekü, pistool, luidoor ja topeltluidoor kõigis euroopa keeltes. Seepärast kuulavad mu mehed mind nagu oraaklit ja täidavad mu käsku nagu admirali oma.»
«Tähendab, sa ise pidasid siis härra Lambertit paremaks kliendiks?»
«Jah, muidugi. Ja öelge otsekoheselt, milord, kas ma siis eksisin?»
«Seda näed hiljem.»
«Olgu mistahes, milord, kui keegi on süüdi, siis olen süüdi mina üksi ja minu mehed ei tohi sellepärast teie viha alla langeda.»
«See on tõega vaimukas poiss,» mõtles Monk.
Ta vaikis mõne hetke ja uuris veel kord hoolega kalurit. «Sa ütlesid siis, et tuled Ostendest?» sõnas kindral.
«Jah, milord, kõige otsemat teed.»
«Küllap kuulsid seal siis kõneldavat ka päevasündmustest, sest ma ei usu, et need Prantsusmaal ja Hollandis inimesi ei huvitaks. Mida teeb mees, kes nimetab end Inglismaa kuningaks?»
«Oh, milord!» hüüdis kalur kärarikka ja tormilise avameelsusega. «See on alles õnnelik küsimus. Ja te poleks võinud leida paremat meest kui mina, kellele seda esitada. Sest ausõna, sellele võin ma hiilgavalt vastata: kujutage ette, milord, et kui me Ostendes käisime, et seal oma kõhnukest makrellisaaki maha müüa, nägin ma seal ex-kuningat luidetel jalutamas — ta ootas oma hobuseid, kes pidid ta Haagi viima. Ta on pikk kahvatu mees mustade juus-
177
tega ja süngevõitu näoga. Lisaks on tal niisugune ilme, nagu oleks tal tervis korrast ära. Ma usun, et Hollandi õhk ei ole talle kasulik.»
Monk jälgis suure tähelepanuga kaluri kiiret, värvikat ja laialivalguvat jutustust, mis polnud küll esitatud kindrali emakeeles, aga nagu me juba märkisime, kõneles viimane prantsuse keelt täiesti vabalt. Kalur tarvitas kord ingliskeelset sõna, kord prantsuskeelset sõna, mõnikord aga ütles mõne sõna, mis polnud nähtavasti pärit ühestki keelest, — need olid gaskooni väljendid. Ta pilk aga aitas sõnadele nii väljendusrikkalt kaasa, et võis lasta mõne sõna kaotsi minna, aga ta pilgu varjundeid oli võimatu tähele panemata jätta.
Kindral näis ülekuulamise tulemustega üha rohkem rahule jäävat.
«Sa kuulsid siis, et see ex-kuningas, nagu sa teda nimetad, sõitis mingil kindlal eesmärgil .Haagi?»

«Jah, kindlasti, seda ma kuulsin,» vastas kalur.

«Ja millisel eesmärgil siis?»

«Eks tal ole ju ikka seesama üks eesmärk,» vastas kalur. «Ta on ju endale pähe võtnud Inglismaale tagasi tulla.»

«Õigus,» vastas Monk mõtlikult.

«Ja nagu te pealegi teate, milord,» sõnas kalur, «stathouder, Wilhelm II.. .» «Räägi, räägi.»

«. . . See aitab teda kõiges, mis võimalik.»

«Ahaa! Seda sa kuulsid ka?»

«Ei, aga ma arvan seda ise.»

«Sa oled nähtavasti poliitikas tugev,» märkis Monk

«Oh, milord, meil, meremeestel, on juba kord kombeks uurida veepinda ja õhku, mis on kaks kõige liikuvamat asja maailmas, ja seepärast eksime harva ka muuski.»

«Kuidas siis on?» küsis Monk, et juttu mujale viia, «mulle kinnitati, et sinult saame toidumoona.»

«Teen, mis minu võimuses, milord.»

«Ütle kõigepealt, mis sa oma kaladest võtad?»

«Ma pole nii rumal, et hakkan siin hinda määrama.»

«Mispärast mitte?»

«Seepärast, et kalad on niigi juba teie omad.»

«Mis õigusega?»

«Tugevama õigusega.»

«Aga mul on siiski kavatsus sulle tasuda.»

«See on väga suuremeelne, milord.»

178

«Ja täishinna.»

«Seda ma ei nõuagi.»

«Ja mida sa siis nõuad?»

«Lubage mul minna.»

«Kuhu? Kindral Lamberti juurde?»

«Sinna!» hüüdis kalur. «Ja miks peaksin ma Newcast-le'isse minema, kui mul enam kala pole?»

«Igaks juhuks kuula mind.»

«Ma kuulan.»

«Annan sulle nõu.»

«Kas tõesti? Milord tahab mulle kalade eest maksta ja lisaks veel head nõu anda. Milord on liiga lahke.»

Monk vaatles kalurit veel terasemalt kui seni. Tal näis mehe suhtes ikka veel mingi kahtlus olevat.

«Jah, ma tahan sulle maksta ja ühtlasi ka head nõu anda, sest need kaks asja käivad kokku. Niisiis, kui sa kindral Lamberti juurde tagasi lähed ...» Kalur tegi pea ja õlgadega liigutuse, mis pidi tähendama: «Kui inimene nii visalt oma jonni ajab, ega maksa siis vastu rääkida.»

«Ära mine läbi soo,» jätkas Monk, «sul on raha kaasas ja soos on mõned šoti piilurite salgad, mis ma sinna paigutasin. Need on omavolilised inimesed, kes mõistavad halvasti keelt, mida kõneled, kuigi see näib koosnevat kolmest keelest, ja võivad sinult kergesti jälle ära võtta selle, mis ma sulle annan. Ja kui kodumaale tagasi jõuad, jutustad siis kindlasti, et kindral Monkil on kaks kätt — üks šoti ja teine inglise käsi, ning et ta võtab oma šoti käega jälle tagasi, mis ta inglise käega annab.»

«Oh, kindral, lähen sinna, kuhu iganes .soovite, ärge muretsege,» vastas kalur nii ilmse hirmuga, et see pidi kahtlemata olema teeseldud. «Ma ei soovi muud, kui siia jääda, kui see ka teie soov on, et jääksin.»

«Ma usun sind,» vastas Monk märkamatu naeratusega, «aga ma ei või sind ometi oma telki jätta.»

«Ega ma nii auahne ei olegi, milord, ma ei taha muud, kui et Teie Ausus mulle teataks, kuhu ta tahab mind saata. Ärgu ta enesele selle pärast tüli tehku; mis see üks öö minusugusele mehele on.»

«Lasen sind su paadi juurde tagasi viia.»

«Nii nagu Teie Ausus soovib. Ainult et Teie Ausus võiks mulle ühe puusepa kaasa anda, — oleksin talle selle eest väga tänulik.»

179

«Mispärast?»

«Sellepärast, et kui need härrad teie armeest mind sundisid mööda jõge üles sõitma, vedasid nad paati hobustega trossipidi järel ja kaldakaljud lõhkusid seda omajagu, nii et mul on laevaruumis vähemalt kaks jalga vett, milord.»

«Seda rohkem on sul põhjust oma paadi juures olla.»

«Ma kuulan teie käsku, milord,» vastas kalur. «Saadan oma kalasaagi, kuhu soovite, ja seejärel tasute mulle, kui suvatsete seda teha. Ja kui teil selline soov on, siis saadate mind tühjalt minema. Nagu näete, on minuga kerge.läbi saada.»

«Ja-jah, sa oled põrgulikult nupukas,» ütles Monk, kelle uuriv pilk ei suutnud leida kaluri selgeist silmist vähimatki kahtlast varju. «Hei, Digby!»

Tuli adjutant.

«Paigutage see tubli poiss ja ta seltsimehed väikestesse kantiinitelkidesse sooserval. Sel viisil on nad üsna oma paadi lähedal ja siiski pole neil vaja magada lekkivas laevas. Mis on, Spithead?»

Spithead oli seersant, kellelt Monk õhtueineks oli laenanud tubakat.

Monki küsimuse kutsus esile seersandi tulek — ta oli kutsumata astunud kindrali telki.

«Milord,» sõnas seersant, «eelpostide juurde ilmus keegi prantsuse aadlik, kes nõuab, et teda Teie Aususe jutule lastaks.»

Need sõnad vahetati iseenesest mõistagi inglise keeles. Siiski tegi kalur väikese liigutuse, mida aga Monk, kes oma seersandi poole pöördus, tähele ei pannud.

«Kes see aadlik on?» küsis Monk.

«Milord,» vastas Spithead, «-ta ütles mulle oma nime, aga need neetud prantsuse nimed on šotlase kõrile nii rasked hääldada, et see mulle meelde ei jäänud. See aadlik on tunnimeeste jutu järgi muide toosama, kes eile rännakpeatuse ajal palus end vastu võtta, kuid kelle jaoks Teie Aususel siis aega ei olnud.»

«Õige küll, mul oli sõjanõukogu koosolek.»

«Kas milord teeb selle aadliku suhtes mingi otsuse?»

«Jah, toodagu ta siia.»

«Kas on vaja ettevaatusabinõusid tarvitusele võtta?»

«Milliseid?»

«Noh, tal näiteks silmad kinni siduda.»

«Misjaoks? Ta näeb ju ainult seda, mida tahan kõigile

180

näidata, nimelt, et mind ümbritsevad üksteist tuhat vaprat meest, kelle suurim soov on valada oma verd parlamendi, Šotimaa ja Inglismaa auks.»

«Ja mis selle mehega saab, milord?» küsis Spithead, osutades kalurile, kes selle jutuajamise kestel seisis liikumatult, nagu inimene, kes näeb, aga ei mõista midagi.

«Ah jaa, õige küll,» meenus nüüd Monkilegi.
Ja ta pöördus kalakaupmehe poole:
«Nägemiseni, tubli mees, ma määrasin sulle ulualuse. Digby, viige ta minema. Ära karda midagi, kohe saadetakse sulle su raha.»
«Tänan, milord,» vastas kalur.
Ta kummardas ja lahkus Digby saatel.
Saja sammu kaugusel telgist leidis ta kaaslased, kes sosistasid omavahel ägedusega, milles polnud raske märgata ärevust, kuid ta viipas neile, mehi sellega nähtavasti rahustades.
«Hei, teie!» hüüdis kippar, «tulge aga siia; Tema Ausus, kindral Monk oli nii suuremeelne, et otsustas meile kalade eest maksta ja lubas meile lahkesti selleks ööks peavarju anda.»
Kalurid kogunesid oma juhi ümber ja Digby kannul siirdus väike salk kantiini poole, mis mäletatavasti oli talle korteriks määratud.
Hämaruses möödusid kalurid tunnimehest, kes viis prantsuse aadlikku kindral Monki juurde.
Aadlik istus hobuse seljas ja oli end mässinud avarasse mantlisse, nii et kippar ta nägu ei näinud, kui uudishimulik ta oligi. Aadlik aga ei aimanudki, et möödub oma kaasmaalastest, ja ta ei pannud väikest salkkonda tähelegi.
Adjutant paigutas oma külalised ühte üsna puhtasse telki, kust välja tõsteti iirlannast markitant, kes oma kuue lapsega pidi minema teist magamiskohta otsima. Telgi ees põles hele lõke, mis heitis punakat valgust rohtukasvanud soolaugastele, mida jahe tuuleõhk virvendama pani. Kui mehed olid end sisse seadnud, soovis adjutant mad-rustele head õhtut, juhtides nende tähelepanu sellele, et telgiukselt olid näha kalapaadi mastid — tõend, et paat kõikus veel Tweedi voogudel ega olnud põhja vajunud. See pilt näis kalurite juhti äraräääkimatult rõõmustavat.
181

XXIV AARE

Prantsuse aadlik, kelle tulekust Spithead Monkile oli teatanud ja kes nii salapäraselt mantlisse mässituna oli möödunud kalurist — viimarfe väljus kindrali telgist viis minutit enne tema tulekut —, see prantsuse aadlik möödus mitmetest vahipostidest, ilma et oleks isegi ringi vaadanud, kartes nähtavasti olla ebadiskreetne. Käsu kohaselt juhatati ta kindrali telki. Aadlik jäeti ootama telgi eeskotta. Tal ei tulnud kaua oodata, sest niipea kui Monk oli kuulnud oma sõdurite raportit ja uurinud läbi telgilõuendi pilu tundmatu jutulesoovija nägu, palus ta selle sisse.
Kahtlemata märkisid prantsuse aadlikku saatnud sõdurid oma raportis diskreetsust, mida nad ta käitumises tähele olid pannud, sest võõra esimene mulje vastuvõtust, mida kindral laskis talle osaks saada, oli palju soodsam, kui ta sellisel hetkel ja nii kahtlustäratava isiku poolt oodata võis. Siiski jäi Monk truuks oma harjumustele: niipea kui võõras tema ees seisis, heitis ta temale puuriva pilgu, mille tulija aga kohmetuseta ja kartuseta välja kannatas. Mõne hetke pärast andis kindral käeviipega ja peanoogutusega märku, et ta ootab, mis võõral ütelda on.
«Milord,» ütles aadlik laitmatus inglise keeles, «ma palusin Teie Aususelt audientsi väga tähtsa asja pärast.»
«Härra,» vastas Monk prantsuse keeles, «mandrilt pärit olija kohta kõnelete te väga hästi meie keelt. Ma palun ainult vabandada, sest kahtlemata on minu küsimus ebadiskreetne: Kas kõnelete prantsuse keelt niisama puhtalt?»
«Selles pole midagi imelikku, milord, et ma üsna vabalt inglise keelt räägin. Nooruses elasin ma Inglismaal ja ka hiljem olen kahel korral siin viibinud.»

Need sõnad olid lausutud nii puhtas prantsuse keeles, et kõneleja pidi tingimata olema mitte ainult prantslane, vaid prantslane Tours'i ümbruskonnast.

«Ja millises Inglismaa osas te elasite, härra?»

«Oma nooruses elasin ma Londonis. Seejärel, 1635. aasta ümber, tegin ma lõbureisi Šotimaale ja lõpuks, 1648. aastal, elasin ma mõnda aega Newcastle'is. Täpsemalt öeldes, kloostris, mille aiad on praegu hõivatud teie armee poolt.»

«Te vabandate mind, härra, ent usun, et mõistate, miks ma neid küsimusi esitan.»

182

«Ma oleksin üllatatud, milord, kui te neid poleks esitanud.»

«Ja nüüd, härra, mida ma võin teie heaks teha? Mida te minult soovite?»

«Räägin kohe, milord. Kuid enne lubage küsida, kas oleme üksi.»

«Täiesti üksi, härra, välja arvatud muidugi tunnimees, kes meid valvab.»

Seda öeldes lükkas Monk telgiriide kõrvale ja näitas aadlikule, et valvepost seisis kõige rohkem kümne sammu kaugusel ja et esimese hüüde peale võis ühe sekundi jooksul abi kutsuda.»

«Sel juhul, milord,» vastas aadlik nii rahulikul toonil, nagu seoks teda kaasvestlejaga juba ammune sõprus, «olen valmis Teie Aususele kõik rääkima, sest tean, et olete aus inimene. See, mida ma teile kavatsen usaldada, tõendab, kui väga ma teid austan.»

Üllatatuna sellest kõneviisist, millega prantsuse, aadlik end kindraliga vähemalt võrdseks tunnistas, suunas Monk võõrale oma läbitungiva pilgu ja lausus kerge irooniaga, mida võis märgata vaid hääle võnkumisest, sest ta näos ei liikunud ükski lihas:

«Ma tänan teid, härra, kuid kõigepealt öelge, palun, kes te olete.»

«Ma ütlesin juba teie seersandile oma nime, milord.» «Palun teda vabandada, härra. Ta on šotlane ja tal oli raske seda meeles pidada.»

«Minu nimi on krahv de La Fere.»

«Krahv de La Fere?» kordas Monk, otsides oma mälus. «Vabandage, härra, kuid mulle näib, et kuulen-seda nime praegu esimest korda. Kas täidate mingeid ametiülesandeid Prantsuse õukonnas?»

«Ei mingeid, ma olen.lihtne aadlik.»

«On teil mingeid aunimetusi?»

«Kuningas Charles I tõstis mu Sukapaela Ordu rüütliks. Ja kuninganna Anna annetas mulle Püha Vaimu Ordeni paela. Need on mu ainsad aunimetused.»

«Sukapaela Orden! Püha Vaimu Orden! Te olete nende mõlema ordu kavaler, härra?»

«Jah.»

«Ja mille puhul teile sellist soosingut osutati?»

«Majesteetidele osutatud teenete eest.»

Monk silmitses üllatusega seda meest, kes näis talle üht-

183

aegu nii lihtne ja nii üllas; siis aga, nagu loobudes katsetest tungida selle lihtsuse ja ülluse saladusse, mille kohta võõras nähtavasti ei soovinud talle anda teisi andmeid peale nende, mis ta juba saanud oli, lausus ta:

«Kas see olite teie, kes eile eelpostidelt läbilaskmist palus?»

«Keda aga tagasi saadeti — jah, milord.»

«Paljud väejuhid, härra, ei lase kedagi oma leeri, eriti aga oodatava lahingu eelõhtul. Ent mina erinen oma kolleegidest ega armasta kedagi kõrvale tõugata. Iga arvamuseavaldus on mulle teretulnud. Iga hädaoht on mulle saadetud jumala poolt, ja ma kaalun seda oma käes, lastes end temal juhatada. Eile aga saatsin ma teid tagasi

ainult sellepärast, et mul oli sõjanõukogu koosolek. Täna ma olen vaba ja kuulan teid.»

«Milord, mind vastu võttes talitasite te seda õilsamini, et siin pole vähematki tegemist ei lahinguga, mida te kavatsete kindral Lambertile anda, ega ka teie leeriga. Ja selle tõendiks on, et ma pöörasin pea kõrvale, et mitte näha teie sõdureid, ja sulgesin silmad, et mitte loendada teie telke. Ei, milord, ma tulen teiega rääkima isiklikes asjus.»

«Kõnelge siis, härra,» ütles Monk.

«Äsja oli mul au Teie Aususele ütelda, et ma elasin kunagi hulk aega Newcastle'is: see oli kuningas Charles I valitsusajal, siis, kui kadunud kuningas šotlaste poolt härra Cromwellile välja anti.»

«Tean seda,» ütles Monk külmalt.

«Tol ajal oli mul suur summa kullas. Ja lahingu eelõhtul, aimates võib-olla ette pööret, mida asjade käik järgmisel päeval pidi võtma, peitsin ma selle Newcastle'i kloostri keldrisse torni alla, mille tippu te siit näete kuupaistel helkivat. Minu varandus on sinna maetud ja ma tulin Teie Ausust paluma, et ta lubaks mind selle ära võtta, et juhul, kui lahing ehk siiapoole kaldub, mõni miin või mingi teine sõjatuju, mis hoone lõplikult purustab, minu kulda laiali ei pillaks või seda päevavalgele ei tooks, nii et sõdurid selle ära röövivad.»

Monk tundis inimesi. Ta luges kõneleja näolt suurt energiat, selget mõistust ja ettevaatust. Seepärast võis ta prantsuse aadliku tunnistust lugeda vaid suuremeelseks usalduseavalduseks ja ta näitas, et ta sellest sügavalt liigutatud oli.

«Härra,» vastas ta. «Te olete tõepoolest minust väga kõrgel

arvamusel. Kuid kas see summa tasub vaeva, et te end selle pärast suurde ohtu seate? Ja kas te võite pealegi kindel olla, et see on seal, kuhu te selle jätsite?»

«On seal, härra, ärge selles kahelge.»

«See on vastus ühele küsimusele. Aga teine. .. Ma küsisin teilt, kas summa on nii suur, et peaksite selle nimel riskima nii suure ohuga?»

«Summa on tõesti suur, milord, sest seal on miljon, mille ma paigutasin kahte vaadikesse.»

«Miljon!» hüüdis Monk, kellele Athos nüüd omakorda pika puuriva pilgu heitis.

Monk märkas seda. Ta muutus uuesti umbusklikuks.

«Selge,» ütles ta endamisi. «See mees tahab mind. lõksu püüda... Niisiis, härra,» jätkas ta, «nagu ma aru saan, tahate te seda summat kätte saada.»

«Kui teil midagi selle vastu pole, milord.»

«Täna?»

«Veel samal õhtul, põhjustel, mida ma teile juba seletasin.»

«Kuid, härra,» väitis Monk vastu, «kindral Lambert on kloostrile, kuhu teil asja on, niisama lähedal kui mina. Mispärast te siis tema poole ei pöördunud?»

«Sellepärast, milord, et kui on tegemist tähtsate asjadega, tuleb ennekõike usaldada oma vaistu. Ja kindral Lambert ei sisenda minule sellist usaldust nagu teie.»

«Olgu, härra. Ma lasen teil oma raha üles otsida, kui ta ikka seal alles on, sest lõpuks võib ta ka kaduma läinud olla. 1648. aastast saadik on möödunud kaksteist aastat ja vahepeal on sündinud palju asju.»

Monk rõhutas oma kahtlust, et näha, kas prantsuse aadlik kasutab väljapääsu, mis talle avatud oli, ent Athos jäi kõikumatuks.

«Ma kinnitan teile, milord,» ütles ta kindlalt, «et minu veendumus nende kahe vaadikese suhtes on, et need pole vahetanud ei asukohta ega omanikku.»

See vastus hajutas Monkil küll ühe kahtluse, kuid sünnitas teise.

Kahtlemata oli see prantslane mingi emissar, kes oli saadetud parlamendi kaitsjat kuritööle meelitama. Kuld oli kahtlemata vaid püünis ja selle püünise abil taheti äratada kindrali rahaahnust. Seda kulda ei võinud olemas olla. Monkil oli vaja selle kavala prantsuse aadliku vale paljastada ja muuta õel lõks, kuhu ta vaenlased teda tahtsid mee-

185

litada, oma triumfiks. Kindral koostas kiiresti tegevusplaani.

«Härra,» ütles ta Athosele, «kindlasti teete te mulle seda au ja sööte koos minuga õhtust.»

«Jah, milord,» vastas Athos kummardades, «sest te teete mulle au, mulle väärilise ma tunnen ennast olevat lugupidamise tõttu, mis mul teie vastu on.»

«Teie poolt on seda lahkem minu kutset vastu võtta, et minul on vähe kokki ja needki vilumatud, ja et minu varustajad pöördusid täna õhtul tagasi tühjade kätega. Ilma ühe teie rahvusest kalurita, kes juhtumisi minu laagrisse eksis, oleks kindral Monk täna õhtul söögita jäänud. Nüüd on mul siiski värsket kala, nii vähemalt kinnitas mulle müüja.»

«Milord, tähtsam on au veeta mõni hetk teie seltsis.»

Pärast neid vastastikuseid viisakusi, mille kestel Monki valvsus põrmugi ei kahanenud, serveeriti õhtueine kuusepuust laual. Monk andis krahv de La Fere'ile märku lauda istuda ja võttis ise istet tema vastas. Üksainus vaagen keedetud kaladega, mis kõrgeaulistele einetajatele ette anti, tõotas küll rahuldada pigem nälginud kohtusid kui nõudlikku keelepära.

Eine ajal, niisutades kala viletsa õllega, laskis Monk endale jutustada Fronde'i viimastest sündmustest, härra de Conde leppimisest kuningaga ja kuninga arvatavast abielust Tema Majesteedi infant Theresiaga, kuid ta vältis nagu Athoski vähimaidki vihjeid poliitilistele küsimustele, mis tol ajal sidusid või pigem küll lahutasid Inglismaad, Prantsusmaad ja Hollandit.

See vestlus veenis Monki — kuigi ta seda juba esimeste sõnade juures oli tähele pannud, et tal on tegemist kõrgesti haritud inimesega. See mees ei võinud olla mõrvar. Ja Monkile oli vastumeelne teda isegi spiooniks pidada. Kuid Athoses peitus nii palju mõtteteravust ja meelekindlust, et Monk arvas temas ära tundvat konspiraatori. _ .

«Te usute siis ikka oma varanduse olemasollu?» küsis Monk lauast tõustes.

«Jah, milord.»

«Tõsiselt?»

«Täiesti tõsiselt.»

«Ja te usute, et leiate ta kohast, kuhu te ta matsite?»

«Esimesel pilgul.»

«Hea küll, härra,» ütles Monk. «Uudishimust tulen ma teiega kaasa. Mul on seda enam põhjust teid saata, et teil

186

on ilma minu või minu ohvitserideta äärmiselt tülikas laagris ringi liikuda.»

«Kindral, ma ei nõustuks mingil juhul sellega, et te ennast tülitate, kuid mul on tõepoolest hädasti vaja, et te mind saadaksite. Ja kuna ma mõistan, et teie kaasatulek pole mulle mitte üksnes austav, vaid ka vajalik, ma nõustun.»

«Kas arvate, et peaksime sõdurid kaasa võtma?» küsis Monk Athoselt.

«Kindral, ma usun, et see on tarbetu, kui te seda just ise vajalikuks ei pea. Kahest mehest ja ühest hobusest piisab, et toimetada kaks vaadikest felukile, millega ma siia sõitsin.»

«Kuid ometi on vaja töötada kirkaga ja labidaga, tõsta mulda, lõhkuda kive, ja te ei mõtle seda kõike ometi ise teha?»

«Kindral, ei ole vaja kirkat ega labidat. Varandus on peidetud kloostri hauakambrisse. Ühe kiviplaadi all, mille küljes on raudne rõngas, leiame neli trepiastet. Vaadid on seal otsapidi koos ja kaetud kirstukujulise kipskaanega. Seal on ka hauakiri, mille järgi ma kivi ära tunnen. Ja kuna ma ei taha nii delikaatses usaldusküsimuses Teie Aususe ees millestki saladust teha, siis teadke, et hauakiri on järgmine: «Hic iacet venerabilis Petrus Guillelmus Scott, Canon. Honorab. Conventus Novi Castelli. Obiil quartr et decima die. Feb. ann. Dom., MCCVIII. Requiescal in pace».» [5]

Monk ei lasknud_ainustki sõna kõrvust mööda. Ta oli hämmelduses. Ükskõik, kas põhjustas seda siis tolle mehe hiilgav valetamisoskus ja meisterlikkus, millega ta oma osa mängis; või siis ta siiras usaldus, millega ta oma palve esitas, — olukorras, kus otsitud miljon võis kergesti asenduda pistoda löögiga keset sõjaväge, kus vargusele vaadati nagu oma seadusliku omandi tagasivõitmisele.

«Hüva,» ütles ta. «Ma saadan teid. See seiklus tundub mulle nii imelisena, et tahan ise kanda tõrvikut.»

Nende sõnadega riputas ta puusale lühikese mõõga, pistis püstoli vöö vahele, paljastades selle liigutusega, mille juures ta kuub pisut eest avanes, peene rõngassärgi, mis pidi teda kaitsma mõrtsuka esimese noalöögi eest.

187

Lõpuks võttis ta vasakusse kätte šoti pistoda ja pöördus Athose poole.

«Kas olete valmis, härra?» küsis ta. «Minu poolest võime minna.»

Vastupidiselt sellele, mida äsja oli teinud Monk, päästis Athos pistoda vöölt ja asetas selle lauale, tegi siis lahti mõõgarihma, asetades relva pistoda kõrvale ja avas siis üsna loomulikult, just nagu taskurätikut otsides kuuehaagid ning näitas nagu kogemata oma peene batistsärgi all paljast rinda. Talle polnud jäänud ühtki rünnaku-ega kaitserelva.

«See on tõega väga iseäralik mees,» mõtles Monk. «Talle ei jäänud ainsatki relva. Tähendab, on vist karta vaenlase varitsussalka.»

«Kindral,» ütles Athos, nagu oleks ta lugenud Monki mõtteid. «Te soovite, et läheksime üksi? See on ju väga kena, ent suur väejuht ei tohi end iialgi hulljulgelt hädaohtu saata. On öö, teerada läbi soo pole ohutu. Laske end saata.»

«Teil on õigus,» ütles Monk.

Ja ta hõikas.

«Digby!»

Ilmus adjutant.

«Viiskümmend meest mõõkade ja musketitega.» Ja ta vaatas Athosele otsa.

«Seda on vähe, kui peaks varitsema oht,» ütles Athos. «Ja liiga palju, kui ohtu pole.»

«Lähen üksi,» ütles Monk. «Digby, ma ei vaja kedagi. Tulge, härra!»

XXV SOO

Minnes laagrist Tweedi poole, läksid Athos ja Monk sama teed, mida mööda Digby oli kalurid Tweedi äärest laagrisse toonud. Selle maakoha ilme ja inimkäe poolt seal tehtud muudatused olid sedalaadi, mis nii peenetundelisele ja elavale kujutlusvõimele kui Athose oma pidid sügavat muljet avaldama. Athos vaatas üksisilmi seda lohutut paika, Monk omakorda pidas teraselt silmas Athost, kes
kord pilku taeva poole tõstes, kord silmi maha lüües otsis, meenutas, ohkas.

---

[5] Siin puhkab auväärne Peter William Scott, püha NewcastleM kloostri kanoonik. Surnud 14. veebruaril 1208. aastal. Puhka rahus.

Digby, keda kindrali viimane käsk ja eriti rõhk, millega see anti, oli pisut hämmastanud, järgnes öistele jalutajatele

188

kahekümne sammu pealt. Kuid kindral vaatas tagasi, üllatudes, et tema käsku ei täideta, ning adjutant mõistis, et ta on ebadiskreetne, ja läks telki.

Ta arvas, et kindral tahab tundmatuks jäädes teha ringkäigu laagris ja kontrollida meeste valvsust, nagu seda ükski kogenud väejuht nii otsustava kokkupõrke eelõhtul iialgi tegemata ei jäta, ja Athose kaasaminekut seletas ta endale, nagu alluv alati endale seletab kõike seda, mis talle juhi tegevuses salapärasena näib. Athos võis kergesti olla ja pidigi Digby silmis olema spioon, kellelt saadavad teated aitasid kindralil olukorda paremini mõista.

Kui oli sammutud kümme minutit telkide ja vahi-postide vahel, mis asusid tihedalt ümber kindrali telgi, pöördus Monk väikesele teele, mis peagi hargnes kolmeks. Vasakpoolne viis jõe äärde, keskmine üle soo Newcastle'i kloostrisse, kuna parempoolne suundus läbi Monki leeri eesliini — see tähendab leeri selle osa, mis oli kõige lähemal Lamberti laagrile. Jõe teisel kaldal asus Monki armee ettenihutatud valvetõke, mis jälgis vaenlast. See koosnes saja viiekümnest šotlasest. Nad olid ületanud Tweedi ujudes; kuna aga selles ümbruskonnas polnud silda ja Lamberti sõdurid ei olnud sugugi nii varmad vette kargama kui Monki omad, siis ei paistnud kindral sellest küljest suuremat ohtu kartvat.

Jõest pisut eemal, umbes viiesaja sammu kaugusel vanast kloostrist, asus kalurite öökorter keset väikeste telkide rägastikku, mis olid püstitatud naaberklanide sõdurite poolt, kellel olid kaasas naised ja lapsed.

Kogu see segadik pakkus kuukiirtes üsna köitvat vaatepilti. Hämarus õilistas iga eset ja valgus, see meelitaja, mis leiab alati üles kõigi asjade läikiva külje, otsis igal roostetanud musketil veel halja plekikese, igal lõuenditükil kõige valgema ja vähim räpase koha.

Läbinud selle sünge paiga, mida valgustas hõbedase kuupaiste ja punakalt kumavate kustuvate lõkketulede kahekordne helk, jõudis Monk Athose saatel teelahkmele. Seal peatus ta ja pöördus oma kaaslase poole:

«Kas tunnete teed, härra?»

«Kindral, kui ma ei eksi, viib keskmine tee kloostrisse.» «Nii see on. Aga meil oleks vaja valgust, et maa-aluses käigus teed näidata.» Monk pöördus ümber.

189

«Ahaa, paistab, et Digby järgnes meile,» ütles ta. «Seda parem, ta muretseb meile, mis vaja.»

«Jah, kindral, seal on tõesti keegi mees, kes juba mond aega meie järel käib.»

«Digby,» hõikas Monk, «palun tulge siia!»

Aga selle asemel et sõna kuulda, näis ähmane inimkuju üllatuvat, taganes, tõmbus küüru ja kadus vasakpoolsele teele, tõtates kaluritele määratud öökorteri poole.

«Näib, et see ei olnudki Digby,» sõnas Monk.

Mõlemad järgnesid varjule, kes aga jäljetult kadus. Kuid õhtul kell üksteist üheteistkümne tuhande mehelises sõja-leeris ümber luusiv mees on niivõrd tavaline asi, et ei Athos ega Monk selle kadunud varju üle suuremat muret ei tundnud.

«Olgu kuidas tahes,» ütles Monk, «meil on vaja laternat, lampi või tõrvikut, et teed valgustada. Eks katsume siis laterna leida.»

«Kindral, esimene ettejuhtuv sõdur võib tulla meile teed valgustama.»

«Ei,» üt4es Monk, kes tahtis välja uurida, kas krahv de La Fere'i ja kalurite vahel on mingi ühendus, «ei, ma eelistaksin mõnda neist prantsuse madrustest, kes tulid mulle täna õhtul kala pakkuma. Nad sõidavad homme minema ja saladus on nende käes

paremini varjul. Kui aga šoti armees levib kuulujutt, et Newcastle'i kloostris leidub aardeid, siis arvavad minu mägilased, et iga kiviplaadi all peitub miljon, ning nad ei jäta hoonest kivi kivi peale.»

«Tehke, nagu heaks arvate, kindral,» vastas Athos nii loomulikul häälel, et oli ilmne — talle oli täiesti ükskõik, sõdur või kalur.

Monk pöördus teele, kuhu oli kadunud mees, keda kindral oli pidanud Digbyks, ja kohtas patrulli, kes sooritas ringkäiku telkide vahel, suundudes staabi poole. Tema ja ta kaaslane peeti kinni, nad andsid märgusõna ja sammusid edasi.

Häälte peale ärkas oma pleedi mähkunud sõdur ja tõusis, et näha, mis sünnib.

«Küsige temalt, kus magavad kalurid,» ütles Monk Athosele. «Kui ma talle ise selle küsimuse esitan, tunneb ta mind ära.»

Athos astus sõduri juurde ja see juhatas talle telgi kätte. Viivitamata suundusid Monk ja Athos sinnapoole.

Kui nad lähemale jõudsid, näis kindralile, et telki lipsas

mingi vari, umbes samasugune nagu varemnähtu. Pärale jõudes pidi ta aga tunnistama, et on eksinud, sest kõik mehed magasid, pead-jalad segamini.

Athos, kes kartis, et teda võidakse kahtlustada kokkumängus mõne oma kaasmaalasega, jäi telgi ette ootama.

«Hei!» hüüdis Monk prantsuse keeles, «tõusta!»

Paar-kolm magajat ajasid end üles.

«Vajan üht meest, kes tuleks mulle teed näitama,» jätkas Monk.

Tekkis üldine liikumine, ühed ajasid end istukile, teised kargasid püsti. Juht oli esimesena üleval.

«Teie Ausus võib meiega arvestada,» ütles ta häälel, mis pani Athose võpatama. «Kuhu tuleb minna?»

«Küllap näete. Latern! Lähme, ruttu!»

«Jah, Teie Ausus. Ega Teie Aususel pole midagi selle vastu, kui mina teda saadan?»

«Sina või mõni teine, ükskõik. Peaasi, et keegi mulle tuld näitaks.»

«Küll on imelik,» mõtles Athos, «kui kummaline hääl on sel kaluril!»

«Tuld, mehed!» hüüdis kalur. «Noh, kiirustage!»

Ja ta lisas tasakesi oma kõige lähemale seltsimehele:

«Mine näita tuld, Menneville, ja ole kõigeks valmis.»

Üks kalureist lõi kivist taelale tuld ja süütas selle sädemekese abil laterna.

Telk lõi valgeks.

«Kas olete valmis, härra?» küsis Monk Athoselt, kes pöördus kõrvale, et laternahelk ta näole ei langeks. «Jah, kindral,» vastas ta.

«Ahaa! Prantsuse aadlik!» ütles kalurite juht tasakesi. «See oli mul õnnelik mõte, et ma selle ülesande .sinule täita jätsin, Menneville. Mind oleks ta võinud kergesti ära tunda. Noh, näita tuld, näita tuld!»

Need sõnad olid lausutud telgi tagumises otsas ja nii tasa, et Monk sellest silpigi kuulda ei võinud. Pealegi vestles ta Athosega.

Vahepeal seadis Menneville ennast valmis või õigemini võttis oma juhilt käske vastu.

«Kas saab juba?» küsis kindral.

«Olen valmis, kindral,» vastas kalur.

Monk, Athos ja laternakandja lahkusid telgist.

«See on võimatu,» mõtles Athos, «mis pöörasused mulle küll pähe tulevad!»

Nad polnud veel kahekümne sammu kauguselegi jõudnud, kui sama vari, kes ennist oli paistnud telki kaduvat, ilmus sealt uuesti välja; ta ronis vaitarani, millega oli kindlustatud läbi soo viiv teetamm, ning jäi selle taha peitudes uudishimulikult vaatama, kuhu kindral läheb.

Kõik kolm kadusid uttu. Nad suundusid Newcastle'i kloostri poole, mille valged müürid paistsid siia nagu mingid hauasambad.

Hetkeks peatusid nad väravavõlvi all ja astusid siis sisse. Värav oli kirvehoopidega purustatud. Neljameheline valvepost magas rahulikult väravatühemes, olles nähtavasti täiesti kindel, et sellest küljest pole kallaletungi karta.

«Kas need mehed ei sega teid?» küsis Monk Athoselt.

«Otse vastupidi, härra, nad aitavad mind vaate veeretada, kui Teie Ausus seda lubab.»

«Teil on õigus.»

Uinunud vahipost ärkas siiski kohe, kui kuulis tulijate sammude sahinat väravaaluses kasvavas rohus ja kibu-vitsapõõsastes. Monk andis märgusõna ja astus laterna-kandja kannul kloostrisse. Ta sammus viimasena, jälgides Athose vähimatki liigutust, paljastatud pistoda käises, valmis seda esimese kahtlase liigutuse puhul aadlikule selga torkama. Kuid Athos läks kindlal ja kõikumatul sammul läbi saalide ja üle õuede.

Hoonel polnud enam ainustki ust ega akent säilinud. Uksed olid põlenud, mõned tulest sakiliseks näritud ja söestunud tukid ripnesid veel hingede küljes; seal oli tuli nähtavasti iseenesest kustunud, jõudmata lõpuni neelata massiivseid tammelaudu, mida ühendasid jämedad raudnaelad. Akendel polnud enam ainustki tervet ruutu ja läbi nende aukude põgenesid välja öölinnud, keda kohutas laternavalgus. Hiiglasuured nahkhiired joonistasid kahe jultunud sissetungija ümber suuri hääletuid ringe, heites laternavalguses kõrgetele kiviseintele värelevaid varje. Mõistlikele inimestele oli see kõik julgustavaks tähiseks. Monk otsustas, et kloostris pole ühtki hingelist, kuna kart-likud loomad olid veel seal ja põgenesid nüüd tema tulekust kohutatuna.

Roninud üle prahihunnikute ja kiskunud maha hulga väänkasve, mis olid sealse üksinduse ainsaiks valvureiks, jõudis Athos lõpuks matmispaikade juurde, mis asusid suure saali all, kust pääses edasi kabelisse. Seal ta peatus.

«Oleme päral, kindral,» ütles ta.

192

«Seesama plaat?»

«Jah.»

«Tõepoolest, tunnen ta rõnga järgi ära. Aga rõngas on plaadi küljes lapiti.» «Oleks vaja kangi.» «Seda pole raske muretseda.»

Ringi vaadates märkasid Athos ja Monk väikest, kolme tolli jämedust saarepuud, mis oli ühes müürinurgas kasvama hakanud, tõustes kuni aknani, mille ta oma okstega kinni kattis.

«On sul nuga?» küsis Monk kalurilt.

«On küll, härra.»

«Lõika siis see puu maha.»

Kalur kuulas sõna, nürides seejuures oma noa hambuliseks. Kui saar oli maha lõigatud ja parajaks kangiks voolitud, astusid kõik kolm salakäiku.

«Jää sina siia,» ütles Monk kalurile, näidates koopa nurka. «Meil on vaja püssirohtu välja võtta, sinu latern on ohtlik.»

Mees taganes pisut kohkunult ja jäi truult määratud kohale seisma, kuna Monk ja Athos läksid mingi samba taha, mille jalale läbi tillukese keltlriakna langes kuukiir,

peegeldudes just täpselt sellel kivil, mida krahv de La Fere nii kaugelt otsima oli tulnud.

«Oleme päral,» ütles Athos, näidates kindralile ladinakeelset hauakirja.

«Jah,» möönis Monk.

Ja nagu selleks, et anda prantslasele veel viimane võimalus kõrvalepõiklemiseks, lisas ta:

«Aga kas te ei pane tähele, et keegi on juba enne meid siia koopasse tunginud: hulk kujusid on purustatud?»

«Te olete kahtlemata kuulnud, milord, et usulises hardumuses armastavad teie šotlased usaldada lahkunute kujude valve alla väärtesemeid, mida need eluajal on omanud. Seepärast mõtlesid sõdurid nähtavasti, et kujude all, mis kaunistasid enamikku haudadest, peitub aardeid, ja nad purustasid nii kujude alused kui ka kujud. Aga auväärse kanooniku haud, millega meil tegemist on, ei paista millegagi silma. See on lihtne ja seda kaitses ebausklik hirm, mida teie puritaanlased alati pühaduserüvetuse ees tunnevad. Siin pole killukestki küljest löödud.»

«See on tõsi,» nõustus Monk.

Athos võttis kangi.

193

«Soovite, et ma teid abistan?» küsis Monk.

«Tänan, milord, ma ei taha, et Teie Ausus võtaks oma käega osa tööst, mille eest ta ei tahaks ehk vastutust enese peale võtta, kui ta teaks, millised tagajärjed sellel võivad

olla.» Monk tõstis pea.

«Mis te sellega tahate ütelda, härra?» küsis ta.

«Tahan ütelda ... Aga see mees ...»

«Oodake,» ütles Monk, «ma mõistan, mida te kardate;

ma teen proovi.» Monk pöördus kaluri poole, kelle siluett laterna valgel

selgesti näha oli. «Come here, dear friend!» 1 ütles ta käskival toonil. Kalur ei liigutanud end.

«Kõik on korras,» jätkas ta, «mees ei oska inglise keelt. Niisiis, palun rääkige inglise keeles, härra.»

«Milord,» vastas Athos, «ma olen tihti näinud mehi, kes teatud, olukordades suudavad end valitseda, vastamata küsimusele, mis on esitatud neile arusaadavas keeles. Kalur on võib-olla targem, kui me arvame. Palun teid, milord, olge nii lahke ja saatke ta minema.»

«Selge,» mõtles Monk, «ta tahab minuga kahekesi siia keldrisse jääda. Aga olgu, oleme lõpuni järjekindlad. Mees mehe vastu, me oleme üksi...» «Sõber,» ütles ta kalurile, «mine trepist üles, kust me ennist alla tulime, ja valva, et keegi meid segama ei tuleks.»

Mees kuulas sõna.

«Jäta oma latern siia,» lisas Monk, «see reedaks su siinviibimist ja võiks meelitada mõnest musketist juhusliku kuuli.»

Kalur näis seda nõuannet hindavat, pani laterna maha ja kadus trepivõlvi alla. Monk läks ja võttis laterna ära ning asetas selle samba jalamile.

«Tähendab sellesse hauda on siis tõega peidetud raha?»

«Jah, milord, viie minuti pärast ei kahtle te selles enam.»

Samal hetkel virutas Athos jõulise hoobi vastu kipsplaati, mis lõhenes. Athos pistis teiba otsa lõhesse, ja peagi andis kips suurte tükkidena järele. Nüüd haaras krahv de La Fere kipsitükkidest kinni ja heitis nad nii jõuliselt kõrvale, nagu seda ta õrnadest kätest poleks osanud arvata.

Tule siia, armas sõber! (inglise k.).
194
«Milord, eks ole see ju sama kipskirst, millest rna Teie Ausussele rääkisin?»
«Seda küll, aga ma ei näe veel vaadikesi.»
«Kui mul oleks pistoda,» ütles Athos ümber vaadates, «siis näeksite neid peagi, härra. Õnnetuseks unustasin enda oma Teie Aususe telki.»
«Pakuksin teile enda oma,» vastas Monk, «aga selle tera on minu arvates liiga habras selle töö jaoks, milleks teie seda vajate.»
Athos vaatas ringi, otsides nähtavasti sobivat eset, millega asendada tarvisminevat tööriista.
Monk jälgis ta vähimaidki liigutusi ja ta silmade ilmet.
«Miks te ei küsi ometi nuga kalurilt?» ütles Monk. «Temal ju oli.»
«Ah jaa, õige küll, ta ju lõikas sellega tolle puu maha.» Ja ta läks trepi juurde.
«Sõber,» hõikas ta kalurile, «palun visake mulle oma nuga, mul oleks seda vaja.» Relv kukkus kõlinal trepile.
«Võtke,» ütles Monk, «niipalju kui ma nägin, oli see tugev riist ja kindlas käes võib ta teha tublit tööd.»
Athos omistas Monki sõnadele nähtavasti ainult nende lihtsa sõnasõnalise tähenduse. Monki juurde tagasi tulles ei pannud ta ka tähele või vähemalt teeskles mitte tähele panevat, et kindral tõmbus kõrvale, asetades vasaku käe püstolipärale; paremas käes hoidis ta juba pistoda. Athos asus tööle, pöörates Monkile selja ja usaldades oma elu tema kätte. Ta raius noaga mõne sekundi jooksul nii osavalt ja täpselt vahemist kipsikihti, et kirst lagunes kaheks, ja nüüd võis Monk näha kaht otsapidi vastamisi asetatud vaadikest, mida nende eneste raskus kindlasti hoidis kips-ümbrises.
«Milord,» sõnas Athos, «te näete, et mu aimused mind ei petnud.»
«Jah, härra,» vastas Monk, «ja mul on kõigiti alust arvata, et te olete nüüd rahuldatud, eks ole?»
«Kahtlemata. Selle raha kaotus oleks mulle olnud üliraskeks löögiks. Aga ma olin kindel, et jumal, kes kaitseb õiget üritust, poleks lubanud laiali pillata seda kulda, mis peab selle ürituse võidule viima.»
«Ausõna, härra,» ütles Monk, «te olete oma sõnades niisama salapärane kui oma tegudeski. Ma ei mõistnud teid
195
hästi, kui te mulle äsja ütlesite, et te ei soovi veeretada minule vastutust teo eest, mida me praegu korda saadame.» «Ja mul oli põhjust seda ütelda, milord.» «Nüüd aga räägite te õilsast üritusest. Mida te selle õilsa ürituse all mõtlete? Meie siin Inglismaal kaitseme praegusel ajal viit või kuut põhimõtet, see aga ei takista kedagi pidamast enda oma mitte üksnes õilsaks, vaid kõige õilsamaks. Milline on siis õieti teie üritus, härra? Kõnelge julgesti, et me võiksime selgusele jõuda, kas me selles küsimuses, millele te nähtavasti nii suurt tähtsust omistate, ehk koguni ühisel arvamusel ei ole.»
Athos suunas Monkile ühe oma sügavaist pilkudest, mis näisid keelavat sellel, keda nõnda vaadati, ainsagi mõtte varjamise. Siis võttis ta kübara peast ja hakkas pühalikul häälel kõnelema. Tema vestluskaaslane tõstis käe näo juurde, surudes oma pikad peened sõrmed vurrudesse ja habemesse, kuna ta mõtlik nukker vaade eksles keldri võlvide all.

XXVI SÜDA JA MÕISTUS

«Milord,» ütles krahv de La Fere, «te olete kõrgest soost inglane, aus inimene ja räägite praegu õilsast soost prantslasega, inimesega, kellel on südametunnistus.

Ütlesin teile, et see kuld, mis peitub siin neis kahes vaadikeses, kuulub minule. Ma ei rääkinud õigust. See oli minu elu esimene vale, tõsi küll, ajutine vale. See kuld kuulub kuningas Charles II-le, kes on oma isamaalt pagendatud, oma lossist välja aetud, kellelt on röövitud isa ja troon, kes on kõigest ilma jäänud, kellel pole isegi kurba õnne suudelda põlvitades kivi, millele mõrtsukate käsi on raiunud lihtsa hauakirja, mis igavesti kisendab kättemaksust:

«Siin puhkab kuningas Charles I».»

Monk kahvatas pisut ja märkamatu värin jooksis tal üle ihu, nii et ta hallid vurrud püsti tõusid. . «Mina,» jätkas Athos, «mina, krahv de La Fere, ainus ja viimane inimene, kes on vaesele hüljatud printsile truuks" jäänud, mina tegin talle ettepaneku, et lähen mehe juurde, kellest sõltub praegu Inglise trooni saatus; ma tulin ja astusin selle mehe ette, usaldasin end relvitult ja kaitseta tema kätte ja ütlesin talle:

Milord, see siin on viimane abivahend, mis on jäänud printsile, kelle jumal seadis teie isandaks ja kes oma sünni poolest on teie kuningas. Teist, ainult teist sõltub tema elu ja tulevik. Kas olete valmis kasutama seda raha selleks, et ravida Inglismaa kõigist hädadest, mida ta on pidanud kannatama anarhia ajal, see tähendab, kaste tahate aidata kuningas Charles II-st, — või kui mitte aidata, siis vähemalt anda talle endale võimalus tegutsemiseks? Teie olete isand, teie olete kuningas, kõikvõimas isand ja kuningas, sest mõnikord kummutab juhus aegade ja jumala kätetöö. Ma olen teiega nelja silma all, milord, ja kui te pole nõus jagama teistega oma edu, kui teid rõhub minu kaassüüdlus, siis — te olete ju relvastatud, milord, ja siin ootab valmis-kaevatud haud; kui olete joobunud oma eesmärgist, kui te olete see, kes te näite olevat, kui teie käsi kuulab teie ettevõtteis mõistust ja mõistus südant, siis on teil praegu võimalus lõplikult nurja ajada oma vaenlase Charles Stuarti taotlused; tapke see mees, kes seisab teie ees, sest see mees ei pöördu tagasi selle juurde, kes ta läkitas, ilma kullava-ruta, mille selle mehe hoolde usaldas kuninga isa

197

Charles I, — ja jätke enesele see raha, mille abil saaks kodusõda jätkata. Selline, milord, on õnnetu printsi saatuslik tingimus. Ta peab vaenlase kas ära ostma või tapma, sest kõik on tema vastu, kõik tõukavad teda eemale, kõik on talle vaenulikud. Ja ometi on ta märgitud jumaliku pitseriga; kui ta ei taha oma verd maha salata, peab ta uuesti troonile tõusma või surema oma kodumaa pühal pinnal.

Te kuulsite minu sõnu, milord. Igale teisele peale selle kuulsa mehe, kes mind praegu kuulab, oleksin ma öelnud: milord, te olete vaene; milord, kuningas pakub teile selle miljoni käsirahaks hiiglaslikus lahingus. Võtke see ja teenige Charles II-st, nagu mina teenisin Charles I-st, ja ma alen kindel, et jumal, kes meid kuuleb, kes meid näeb, kes ainukesena loeb meie südamest, mis on suletud kõigile inimlikele pilkudele, ma olen kindel, et jumal kingib teile pärast õnnelikku surma õnneliku igavese elu. Aga kindral Monkile, kuulsale mehele, kelle suurust ma üsna õigesti usun olevat hinnanud, ütlen ma:

Milord, teie jaoks on rahvaste ja kuningate ajaloos hiilgav koht, surematu ja hävimatu kuulsus, kui te ilma muu ajendita kui teie maa heaolu ja õiglus saate oma kuninga toeks. On olnud palju kuulsaid vallutajaid ja usurpaato-reid. Teie, milord, võiksite piirduda sellega, et oleksite kõige õilsam, ausam ja õiglasem inimene. Te hoiaksite krooni oma käes, aga selle asemel, et seda endale pähe panna, ulataksite te selle tollele, kellele see on määratud. Tegutsege nõnda, milord, ja te parandate järeltulevatele põlvedele nii imetletud nime, millega ei või kiidelda ükski inimolend.»

Athos vaikis. Kogu selle aja jooksul, mil õilsameelne aadlik oli kõnelnud, ei andnud Monk millegagi märku, kas ta tema sõnad heaks kiidab või hukka mõistab. Vaevalt oli ta silmis seda tulist kõnet kuuldes välkunud arusaamise säde. Krahv de La Fere

silmitses teda kurvalt ja tundis, kuidas pettumus ta südant haaras. Lõpuks näis Monk elustuvat ja katkestas vaikuse.

«Härra,» sõnas ta vaiksel ja tõsisel häälel, «kasutan teile vastates teie enda sõnu. Igale teisele peale teie oleksin ma vastanud väljakihutamisega, vangistamisega või veel halvemaga. Sest te ju lõpuks püüate ühteaegu mind ära osta ja minult välja pressida. Aga teie, härra, olete üks noid inimesi, kellele ei või keelata tähelepanu ja lugupidamist,

198

mida nad on ära teeninud. Te olete vapper aadlik, härra, ja kui mina seda ütlen, siis teadke, et tunnen asja. Äsja te kõnelesite mulle kullavarust, mis kuningas jättis oma pojale. Kas te pole ehk koguni üks neist prantslastest, kes, nagu ma olen kuulnud, tantsid Charles'i White Hallist ära röövida?»

«Jah, milord, ma viibisin hukkamise ajal tapalava all, mulle tilkus laubale märterkuninga veri, keda me ei suutnud päästa; samal hetkel võtsin vastu Charles I viimased sõnad. See olin mina, kellele ta ütles: «Rememberl» Ja öeldes mulle: «Pea meeles!», vihjas ta sellele rahale, mis lebab praegu teie jalge ees, milord.»

«Olen kuulnud teist palju räägitavat, härra,» sõnas Monk, «aga ma olen õnnelik, et oskasin teid kohe algusest peale õigesti hinnata, tänu oma vaistule ja mitte oma mälule. Seepärast annan teile seletusi, mida ma senini kellelegi andnud ei ole, ja usun, et oskate hinnata seda vahet, mille ma tõmban teie ja nende isikute vahele, keda senini on minu juurde läkitatud.»

Athos kummardas, valmistudes ahnelt kuulama sõnu, mis langesid aeglaselt Monki suust — harvad ja hinnalised nagu kaste kõrbes.

«Teie kõnelesite mulle kuningas Charles II-st,» alustas Monk, «aga öelge mulle palun, mis peaks mulle korda minema see kuninga viirastus. Olen kogu oma pika elu pühendanud sõjale ja poliitikale, mis on tänapäeval nii tihedalt seotud, et iga sõjamees peab võitlema oma õiguse ja auahnuse nimel isikliku kasu pärast ja mitte järgnema pimedalt juhile, nagu tavalistes sõdades. Mina ei ihaldagi võib-olla midagi, aga ma kardan väga paljusid asju. Praeguses sõjas on mängus Inglismaa ja võib-olla iga üksiku inglase vabadus. Mispärast peaksin mina, kes ma olen vaba oma praegusel positsioonil, mille ma olen ise endale'kätte võitnud, laskma end aheldada ühel välismaalasel? Sest mis muud Charles minule on? Ta alustas siin võitlust, kuid sai lüüa — järelikult on ta halb väejuht. Tal ei ole mingi-sugustes läbirääkimistes edu olnud — järelikult on ta halb diplomaat. Ta on oma viletsuse laiali laotanud kõigis Euroopa õukondades — järelikult on ta nõrk ja halemeelne hing. Ei midagi ülevat, ei midagi suurt, ei midagi võimast pole senini suutnud luua see vaim, kes püüab saada maailma ühe kõige vägevama kuningriigi valitsejaks. Mina tunnen seda Charlesi ainult halvast küljest, ja teie tahate,

199

et mina terve mõistusega mehena läheksin vabatahtlikult orjaks isikule, kes seisab minust madalamal nii sõjaliste ja poliitiliste võimete kui ka hingelise väärikuse poolest! Ei, härra! Kui mingi suur ja üllas tegu kunagi õpetab mind Charlesi hindama, võib-olla tunnustan siis tema õigusi troonile, millelt me tõukasime isa, kuna tal puudusid voorused, mis senini puuduvad ka ta pojal. Aga senini tunnustan ma ainult iseenda õigusi. Revolutsioon tegi mu kindraliks ja mu mõõk teeb mu protektoriks, kui ma seda tahan. Näidaku Charles ennast, lasku ta ennast vaadata, löögu kaasa võitluses, millest geeniusel on osavõtt vaba, ja mis peaasi, pidagu meeles, et ta on tõust, millelt nõutakse rohkem kui teistelt. Niisiis, härra, ei maksa sellest enam rääkida. Ma ei keeldu ega nõustu. Reserveerin oma arvamuse, ootan.»

Athos teadis, et Monk on liigagi hästi informeeritud kõigest, mis on ühenduses Charles II-ga, ega jätkanud enam kõnelust. Selleks polnud sobiv koht ega aeg.
«Milord,» sõnas ta, «mul jääb vaid üle teid tänada.»
«Mille eest, härra? Selle eest, et te otsustasite minu üle õigesti ja et ma käitusin nii, nagu te ette nägite? See pole tänu väärt. See kuld, mille te viite Charles II-le, on mulle tema suhtes proovikiviks. Nähes, mis ta sellega oskab peale hakata, loon endale temast kahtlemata arvamuse, mida mul senini ei ole.»
«Aga kas Teie Ausus ei karda end kompromiteerida, lastes teele minna rahasumma, mis peab teenima tema vaenlase relvi?»
«Te ütlete — minu vaenlane? Ei, härra, minul ei ole vaenlasi. Seisan parlamendi teenistuses ja see andis mulle käsu võidelda kindral Lamberti ja kuningas Charlesi vastu, kes on parlamendi ja mitte minu vaenlased. Kui aga parlament käsiks mind seada Londoni sadama lipuehtesse, rivistada sõdurid jõekaldale üles ja võtta vastu kuningas Charles II...»
«Te täidaksite siis käsu?» hüüdis Athos rõõmsalt.
«Vabandage mind,» vastas Monk naeratades, «mu pea on vist segane ... tõepoolest, kus on mu aru? Oleksin peaaegu ütelnud rumaluse nagu mõni nooruk.»
«Tähendab, te ei kuulaks siis käsku?» küsis Athos.
«Ma ei ütle ka seda, härra. Eeskätt alati isamaa kasu! Jumal, kes andis mulle jõu, tahab kahtlemata, et kasutaksin oma jõudu kõigi hüvanguks, aga ta andis mulle ka selge
200
aru. Kui parlament mulle sellise käsu annaks, mõtleksin enne järele.» Athos muutus süngeks.
«Ma näen selgesti,» ütles ta, «et Teie Ausus ei ole valmis kuningas Charles II-le oma teeneid pakkuma.»
«Te küsitlete mind üha, härra krahv. Palun teid, nüüd on minu kord.»
«Küsige, härra, ja andku jumal mulle tarkust vastata teile niisama siiralt, kui teie mulle vastasite.»
«Kui olete selle miljoni printsile üle andnud, mis nõu te siis talle annate?»
Athos suunas Monkile uhkega kindla pilgu.
«Milord,» vastas ta, «selle miljoniga, mida teised ehk kasutaksid läbirääkimiste pidamiseks, soovitaksin ma kuningale formeerida kaks rügementi, maabuda Šotimaal, kus te olete rahu jalule seadnud, ja kuulutada rahvale välja vabadused, mida tõotas revolutsioon, mis aga oma lubadusi mitte lõplikult täitnud pole. Annan talle nõu juhatada isiklikult seda väikest armeed, mis suureneb, uskuge mind, ja lasta end surmata, lipp käes ja mõõk tupes, hüüdes: «Inglased! Siin on kolmas minu soost kuningas, kelle te tapate. Hoidke end jumala karistuse eest!»»
Monk langetas pea ja jäi hetkeks mõttesse.
«Ja kui tal on edu,» ütles ta, «mis on küll ebatõenäoline, kuid mitte võimatu, sest siin maailmas pole midagi võimatut — mis nõu te talle siis annate?»
«Soovitan tal meeles pidada, et ta kaotas oma krooni jumala tahtel, kuid võitis selle jälle tagasi heasoovlike ini-* meste kaasabil.»
Monki huulile ilmus irooniline naeratus.
«Kuid õnnetuseks ei oska kuningad häid nõuandeid kuulda võtta, härra,» vastas ta.
«Oh, milord, Charles II polegi kuningas,» sõnas Athos omakorda naeratades, kuid tema naeratus oli hoopis teist-laadi kui Monki oma.
«Hea küll, teeme lühidalt, härra krahv. . . See on ju ka teie soov, eks ole?»
Athos kummardas.

«Annan käsu toimetada need kaks vaadikest sinna, kuhu soovite. Kus te peatute, härra?»

«Väikeses külas jõe suudmes, Teie Ausus.»

«Ma tunnen seda küla. See koosneb vist ainult viiest või kuuest majast?»

201

«Nii see on. Mina elan esimeses majas koos kahe võrgumeistriga. Nende paat tõigi mind maale.»

«Aga teie enda laev, härra?»

«Minu laev on ankrus veerand miili kaugusel rannast ja ootab mind.»

«Ega te ei kavatse ometi otsekohe lahkuda?»

«Milord, ma teen veel kord katset Teie Ausust veenda.»

«See ei õnnestu teil,» vastas Monk, «kuid on oluline, et te lahkuksite Newcastle'ist, ilma et teie siinviibimine jätaks vähimatki kahtlust, mis võiks teile ja mulle kahju tuua. Minu ohvitserid on arvamusel, et Lambert ründab mind homme. Mina aga kinnitan, otse vastupidi, et ta ei liiguta end. Minu arvates on see võimatu. Lambert juhib armeed, millel pole ühiseid eesmärke. Ja ilma selleta on tõeline armee mõeldamatu. Mina olen oma sõduritele õpetanud, et peale minu on olemas veel kõrgem võim, ja nad tunnevad, et peale minu, minu kõrval ja minust kõrgemal on veel midagi olemas. Selle järelduseks on, et kui mina surma saan, mis võib kergesti juhtuda, ei lagune minu armee otsekohe. Selle järelduseks on, et kui ma näiteks arvan heaks ära sõita, nagu mulle seda mõnikord meeldib teha, ei põhjusta see minu leeris vähimatki rahutust ega korralagedust. Ma olen magnet, inimestele vajalik loomulik külgetõmbejõud. Ma tõmban enda poole kogu selle relvade riga-räga, mis minu vastu saadetakse. Lamberti juhatuse all on praegusel hetkel kaheksateist tuhat desertööri. Kuid te mõistate väga hästi, et kõigest sellest pole ma oma ohvitseridele rääkinud. Armeele pole midagi kasulikumat kui eelseisva lahingu aimus. Kõik püsivad erksaina, kõik on valvel. Räägin teile seda selleks, et võiksite siin üsna rahulikult elada. Ärge seepärast mereleminekuga kiirustage. Nädala aja pärast olukord muutub. Kas siis lahingu või kokkuleppe tulemusel. Seepärast, kuna te peate mind ausaks inimeseks, kuna usaldasite mulle oma saladuse ja ma teid selle usalduse eest tänasin, siis tulen ma teid külastama või palun teid enda juurde. Seepärast ärge sõitke enne ära, kui ma teile selleks nõu annan. Palun teilt seda tungivalt.»

«Ma luban teile seda, kindral!» hüüdis Athos nii suure rõõmuga, et ta kogu oma ettevaatusest hoolimata ei suutnud varjata sädelust oma 9ilmis.

Monk tabas selle sädeme ja kustutas selle otsekohe oma vaikse naeratusega, millega ta alati sulges tee oma vestluskaaslastele,

202

kes juba uskusid, et on jõudnud tungida ta mõtteisse.

«Niisiis, milord,» ütles Athos, «tähtaeg, mille te mulle määrate, on üks nädal?» «Jah, üks nädal, härra.»

«Ja mis ma selle nädala jooksul tegema pean?»

«Kui tuleb lahing, palun teid, hoidke eemale. Ma tean, et prantslased himustavad väga näha selliseid vaatemänge! Teid hakkab võib-olla huvitama, kuidas me võitleme, ja teid võib tabada mõni juhuslik kuul. Meie šotlased tulistavad väga halvasti ja ma ei soovi, et selline auväärne aadlik nagu teie haavatuna Prantsusmaale tagasi jõuaks. Ja lõpuks oleks mulle väga vastumeelne, kui oleksin sunnitud teie printsile isiklikult ära saatma miljoni, mis teist maha jääb, sest siis võidaks öelda, ja teatud määral õigusega, et ma toetan rahaga trooninõudleja võitlust parlamendi vastu. Minge nüüd, härra, ja toimigem nii, nagu oleme omavahel kokku leppinud.»

«Ah, milord,» ütles Athos, «milline rõõm oleks mul esimesena teed leida üllasse südamesse, mis tuksub selle mantli all.»

«Tähendab, te usute siis tõsiselt, et mul on saladusi?» küsis Monk, ilma et poollõbus ilme ta näol oleks muutunud. «Oh, härra, millised saladused teie arvates peaksid peituma sõduri tühjas pealuus? Aga on juba hilja ja meie latern hakkab kustuma. Kutsume oma mehe siia. Hollaa!» hõikas Monk prantsuse keeles, lähenedes trepile. «Hollaa, kalamees!»

Kalur, kes öö jaheduses oli kangeks jäänud, vastas käriseval häälel, küsides, mida temalt soovitakse:

«Mine valveposti juurde ja ütle seersandile kindral Monki poolt edasi, et ta otsekohe siia tuleks.»

Seda käsku oli kerge täita, sest seersant, kelles kindrali viibimine mahajäetud kloostris uudishimu oli äratanud, oli vähehaaval lähemale hiilinud ja seisis kalurist, vaevalt mõne sammu kaugusel.

Kindrali käsk jõudis sellepärast otsekohe temani ja ta tõttas kohale.

«Võta hobune ja kaks meest,» ütles Monk. «Hobune ja kaks meest,» kordas seersant.

«Jah,» jätkas Monk. «Kas saad kuskilt muretseda hobuse koormasadula või pakikorvidega?»

203

«Jah, muidugi, siitsamast saja sammu kauguselt, šotlaste laagrist.»

«Hüva.»

«Ja mis ma selle hobusega teen, kindral?» «Vaata siia.»

Seersant laskus kolm või neli trepiastet allapoole Monki juurde ja astus võlvi alla.

«Näed seda aadlikku seal?» ütles talle Monk.

«Jah, kindral.»

«Näed neid kaht vaati?»

«Jah.»

«Ühes neist vaatidest on püssirohi, teises kuulid. Tahan need vaadid saata väikesesse külla jõe ääres, kuhu ma kavatsen homme saata kakssada laskurit. Sa mõistad, et ülesanne on salajane, sest see manööver võib otsustada lahingu saatuse.»

«Jah, kindral,» sosistas seersant.

«Hästi. Lao vaadid hobusele selga ja vii nad ise kahe mehe saatel selle aadliku majja — ta on minu sõber. Aga sa mõistad, keegi ei tohi sellest teada saada.»

«Läheksin üle soo, kui tunneksin teed,» ütles seersant.

«Mina tunnen,» ütles Athos. «See pole küll lai, aga täiesti kindel, kuna ta on tehtud vaiadele. Ja kui oleme ettevaatlikud, jõuame pärale.»

«Tehke, nagu see rüütel teile ütleb,» sõnas Monk.

«Küll on aga rasked!» ütles seersant, püüdes üht vaati tõsta.

«Nad kaaluvad kumbki nelisada naela, kui sisaldavad seda, mida nad peavad sisaldama, — eks ole nii, härra?»

«Enam-vähem,» vastas Athos.

Seersant läks hobust ja mehi tooma. Jäänud Athosega üksi, kõneles Monk ettevaatlikult ainult tühiseist asjust, silmitsedes hajameelselt võlvialust. Kuuldes hobuse samme, ütles ta:

«Jätan teid nüüd oma meestega üksi ja pöördun tagasi laagrisse. Teil pole vaja midagi karta.»

«Tähendab, me kohtume siis veel?» küsis Athos.

«Suurima heameelega, härra, oleme selles kokku leppinud.»

Ja ta sirutas Athosele käe.

«Oh, milord, kui te ometi nõustuksite!» sosistas Athos. «Tasa, härra!» ütles Monk. «Olgu maha tehtud, et me sellest rohkem enam ei räägi.»

204

Ja jätnud jumalaga, läks ta üles, kohates trepil oma mehi, kes alla tulid. Ta polnud veel jõudnud kloostrist paarikümne sammu kauguselegi, kui kuulis pikka tasast vilet. Monk teritas kõrvu, aga kuna ta enam midagi tähele ei pannud, jätkas oma teed. Siis meenus talle kalur ja ta vaatas selle järele ringi, ent mees oli kadunud. Kui ta aga oleks ümbrust hoolikamalt silmitsenud, oleksta ehk meest siiski näinud; maadligi vingerdas see nagu madu kivide vahel ja kadus siis uttu, mis hõljus soo kohal. Ja oleks ta püüdnud pilguga läbi udu puurida, oleks ta näinud veel muudki, mis kindlasti ta tähelepanu oleks köitnud — nimelt kaiapaadi maste; paat oli vahetanud asukohta ja seisis üsna lähedal jõekalda ääres.

Kuid Monk ei näinud midagi ja kuna ta arvas, et pole midagi karta, astus ta tühjale teetammile, mis viis laagrisse. Sel hetkel tundus kaluri kadumine talle järsku imelikuna ja temas ärkas üsna tõsine kahtlus. Ta oli andnud Athose käsutusse ainsa valveposti, kes oleks võinud teda kaitsta. Ja laagrisse oli piki tammi umbes üks miil.

205

Udu muutus nii tihedaks, et võis näha vaevalt kümne sammu kaugusele.

Nüüd kuulis Monk paremalt poolt soost mingit häält, mis meenutas mõla sulinat vees.

«Kes seal on?» hüüdis ta.

Keegi ei vastanud. Ta tõmbas püstolil kuke vinna, võttis mõõga kätte ja kiirustas sammu, soovimata siiski kedagi appi hõigata. Appi hüüda, kui pole just äärmist vajadust, näis talle ebaväärikana.

XXVII JÄRGMISEL PÄEVAL

Oli kell seitse hommikul. Esimesed päikesekiired valgustasid soolaukaid, kus päike ise peegeldus nagu hõõguv kahurikuul, kui Athos ärkas ja avas oma magamistoa akna, mis oli jõe poole. Seejuures märkas ta umbes viieteistkümne sammu kaugusel majast seersanti ja sõdureid, kes olid teda eelmisel õhtul saatnud ja kes pärast seda, kui olid vaadid tema juurde toimetanud, parempoolset teetammi mööda laagrisse tagasi olid pöördunud.

Mispärast olid need mehed, kes olid ometi laagrisse läinud, jälle tagasi tulnud? See oli küsimus, mille Athos mõttes endale esitas.

Seersant seisis, pea kuklas, ja näiski just ootavat aadliku nähtavaleilmumist, et teda kõnetada. Athos, kes oli üllatatud, leides oma akna all mehed, keda ta õhtul oli näinud ära minevat, ei suutnud hoiduda selle üle oma imestust väljendamast.

«Selles pole midagi üllatavat, härra,» ütles seersant. «Eile andis kindral mulle käsu valvata teie julgeoleku üle ja ma pean seda käsku täitma.'»

«Kas kindral on laagris?» küsis Athos.

«Aga muidugi, härra, sest kui te temast lahkusite, asus ta ju teele leeri.»

«Hästi! Oodake mind, lähen tema juurde, et talle teatada, kui kohusetundlikult te oma ülesande täitsite, ja toon ühtlasi ära oma mõõga, mille ma eile tema telki lauale unustasin.»

«See sobib imehästi,» vastas seersant, «sest seda me just tahtsimegi teilt paluda.»

Athos uskus seersandi näol märkavat teeseldud heasüdamlikkust; aga õhtune seiklus keldris võis olla äratanud

206

mehe uudishimu ja seepärast polnud midagi üllatavat, kui ta näol peegeldusid mõtted, mis häirisid ta hingerahu.

Athos sulges hoolega uksed ja jättis võtmed Grimaud' kätte, kes oli elama asunud eeskotta, mille kaudu pääses keldrisse, kuhu olid paigutatud vaadikesed. Seersant aga saatis krahv de La Fere'i laagrisse. Seal ootas teine eskort, kes vahetas välja neli meest, kes olid Athose kohale toonud.

Seda teist eskorti juhtis adjutant Digby, kes teel silmitses Athost nii kurjaennustaval pilgul, et prantslane endalt küsis, millest oli tingitud valvsus ja rangus, mida tema suhtes ilmutati, kuna eelmisel'õhtul talle ometi oli jäetud täielik vabadus.

Siiski sammus ta edasi kindrali peakorteri poole, varjates oma tähelepanekuid, mida ta inimeste ja asjade suhtes oli sunnitud tegema. Kindrali telgis, kus ta eelmisel õhtul oli käinud, leidis ta kolm kõrgemat ohvitseri. Seal oliMonki staabiülem ja kaks koloneli. Athos tundis ära oma mõõga. See lebas ikka veel kindrali laual, samal kohal, kuhu ta selle eelmisel õhtul oli jätnud.

Ükski neist ohvitseridest ei olnud Athost näinud ja seega ei tundnud teda. Athose ilmudes küsis Monki staabiülem, kas see on ikka sama aadlik, kelle saatel kindral oma telgist oli lahkunud.

«Jah, Teie Ausus,» vastas seersant, «see on tema.»

«Aga ma pole seda omateada ju eitanudki,» sõnas Athos kõrgilt. «Ja nüüd, härrad, lubage, et ma ka teilt selgitust palun: milleks kõik need küsimused ja eriti, mida tähendab see toon, millega te neid esitate?»

«Härra,» vastas staabiülem, «kui me teile neid küsimusi esitame, siis sellepärast, et meil on õigus seda teha, ja kui me kasutame sellist tooni, siis uskuge mind, teeme seda sellepärast, et see on praeguses olukorras sobiv.»

«Härrad,» sõnas Athos, «te ei tea, kes ma olen, aga ma pean teile ütlema niipalju, et tunnistan siin endavääriliseks ainult kindral Monki. Kus ta on? Viidagu mind tema juurde ja kui tal on mulle mingeid küsimusi esitada, siis vastan temale, ja ma loodan et mu vastused teda rahuldavad. Ma kordan, härrad, kus on kindral?»

«Kuradi päralt, teie teate paremini kui meie, kus ta on,» sähvas staabiülem.

«Mina?»

«Muidugi teie.»

207

«Härra,» ütles Athos, «ma ei mõista teid.»

«Küllap varsti mõistate! Ja esiteks, härra, kõnelge ise tagasihoidlikumalt. Mis kindral teile eile ütles?» Athos naeratas põlglikult.

«Siin pole midagi naerda,» hüüdis üks kolonel kannatust kaotades, «vaid tuleb vastata!»

«Ja mina kinnitan teile, härrad, et ma ei vasta teile enne, kui mind pole kindrali ette viidud.»

«Aga te teate ometi väga hästi, et nõuate võimatut.»

«Juba teist korda vastatakse minu poolt väljendatud soovile sel arusaamatul viisil. Kas kindral pole siis siin?»

Athose küsimus oli esitatud nii ausameelselt ja aadlikul oli nii lihtsameelselt üllatunud ilme, et kolm ohvitseri vahetasid omavahel pilke. Kahe koloneli vaikival nõusolekul jätkas staabiülem:

«Härra, tähendab, kindral lahkus teist eile õhtul kloostri piiril?»

«Jah, härra.»

«Ja kuhu teie sealt läksite?»

«Minul ei tarvitse sellele vastata, vaid pigem neil, kes minuga kaasas olid. Need olid ju teie omad sõdurid, eks küsige neilt.»

«Aga kui meile meeldib küsida just teilt?»

«Sel juhul meeldib mulle vastata, et ma ei allu siin kellelegi ega tunnusta kedagi peale kindrali ja et ma vastan ainult temale.»

«Olgu pealegi, härra. Aga kuna meie oleme seisukorra peremehed, kutsume kokku sõjanõukogu, ja kui te seisate kohtunike ees, tuleb teil ikkagi vastata.»

Kohkumuse asemel, mida see ähvardus ohvitseride arvates Athose näole pidi manama, väljendus seal vaid hämmeldus ja põlgus.

«Soti või inglise kohtunikud peaksid kohut pidama minu, Prantsuse kuninga alama üle! Minu üle, kes ma olen end andnud britlaste au kaitse alla! Kas olete arust ära, härrad!» ütles Athos õlgu kehitades.

Ohvitserid vaatasid üksteisele otsa.

«Niisiis, härra, teie kinnitate, et ei tea, kus viibib kindral?»

«Sellele küsimusele ma juba vastasin, härra.»

«Jah, aga teie vastus polnud usutav.»

«Sellest hoolimata oli see õige, härrad. Minu seisusest inimesed enamasti ei valeta. Ma olen aadlik, nagu ma teile juba ütlesin, ja kui ma kannan puusal mõõka, mille ma eile

õhtul liialdatud õrnatundelisusest siia lauale jätsin, kus ta tänagi veel lebab, siis, uskuge mind, ei ütle mulle keegi asju, mida ma kuulda ei taha. Täna olen ma relvadeta. Kui te tahate olla minu kohtunikud, eks mõistke siis minu üle kohut; kui te aga olete lihtsalt minu timukad, tapke mind siis.»

«Kuid, härra!» püüdis viisakamal häälel vahele öelda staabiülem, kellele Athose ülevus ja külmaverelisus mõju avaldasid.

«Härra, ma tulin, et teie kindraliga nelja silma all kõnelda tähtsaist asjust. Ta ei võtnud mind vastu sugugi tavalisel viisil. Teie sõdurite tunnistused peaksid teid selles veenma. Järelikult, kuna kindral mind nõnda vastu võttis, teadis ta, kuidas mind hinnata tuleb. Te ei eelda ometi, et avaldan teile oma saladused ja veel vähem tema omad.»

«Aga öelge vähemalt, mis peitus vaatides?»

«Kas te ei küsinud seda juba oma sõduritelt? Mis nad teile vastasid?»

«Et neis oli püssirohi ja tina.»

«Kellelt nad need teated said? Nad oleksid pidanud seda teile ütlema.»

«Kindralilt. Aga meie ei lase end haneks püüda.»

«Vaadake ette, härra, te ei tembelda valelikuks mitte mind, vaid oma ülemust.»

Ohvitserid vahetasid jälle pilke. Athos jätkas:

«Oma sõdurite kuuldes palus kindral mind ärasõiduga nädal aega viivitada. Nädala aja pärast lubas ta mulle anda vastuse, mida ma temalt ootasin. Kas ma põgenesin? Ei, ma ootan.»

«Ta palus teid nädal aega oodata?»

«Ta ütles mulle seda, kuna mul on jõesuudmes ankrus luup, mille pardale ma oleksin võinud eile täiesti takistamatult asuda. Ja kui ma siia jäin, siis ainuüksi selleks, et kindrali soovidele vastu tulla, sest Tema Ausus soovitas mul mitte lahkuda ilma temaga enne kohtumata, ja selleks määras ta nädalapikkuse tähtaja. Niisiis, ma kordan teile: jään ootama.»

Staabiülem pöördus teiste ohvitseride poole ja ütles tasakesi:

«Kui see aadlik õigust räägib, on siiski veel lootust. Kindralil seisid võib-olla ees nii salajased läbirääkimised, et ta pidas ettevaatamatuks sellest isegi meile teatada. Sel juhul ei või ta äraolek kesta kauem kui nädal aega.»

Siis pöördus ta jälle Athose poole.

«Härra,» ütles ta, «teie tunnistus on äärmiselt suure tähtsusega. Kas olete valmis seda vandega kinnitama?»

«Härra,» vastas Athos, «olen alati elanud miljöös, kus minu lihtsasse kinnitusse suhtuti nagu kõige pühalikumasse vandesse.»

«Siiski, härra, praegune olukord on tõsisem kui teil iial varem on tulnud üle elada. Kaalul on terve armee saatus. Mõelge hästi järele! Kindral on kadunud, me otsime teda. Kas see kadumine on loomulik? Kas pole toime pandud kuritegu? Kas peame juurdlust kõigi vahenditega jätkama? Kas peame kannatlikult ootama? Härra, praegusel hetkel oleneb kõik teie sõnadest.»

«Kui mind nõnda küsitletakse, härra, siis ei kõhkle ma enam,» vastas Athos. «Jah, ma tulin kindral Monkiga salajasi läbirääkimisi pidama ja nõudma temalt vastust teatud küsimustele; jah, kuna kindral ilmselt ei võinud mulle enne eelseisvat lahingut kindlat vastust anda, palus ta mind veel nädalapäevadeks jääda väikesesse majja, kus ma elan, tõotades mulle, et kohtume nädala pärast uuesti. Jah, kõik see on tõsi ja ma vannun seda jumala ees, kes on nii minu kui ka teie elu ainus isand.»

Athos lausus need sõnad seltise ülluse ja pühalikkusega, et kolm ohvitseri lasksid end peaaegu veenda. Siiski tegi üks kolonelidest veel viimase katse.

«Härra,» ütles ta, «kuigi me oleme nüüd veendunud, et kõnelete tõtt, on kõiges selles siiski palju kummalist ja salapärast. Kindral on selleks liiga ettevaatlik mees, et armeed lahingu eel maha jätta, ilma et ta vähemalt ühelegi meist teatanud oleks. Mis minusse puutub, siis tunnistan, et ma ei oska arvata muud, kui et selle kadumise põhjuseks on mingi salapärane sündmus. Eile tulid siia prantsuse kalurid kala müüma. Nad paigutati öökorterisse šotlaste laagrisse, see tähendab tollesama tee äärde, mida mööda kindral koos härraga kloostrisse läks ja sealt tagasi tuli. Üks kaluritest läks temaga kaasa laternat kandma. Täna hommikuks olid aga nii kalurid kui ka nende paat kadunud — nad olid öösel tõusu ajal minema sõitnud.»

«Minu arvates on see üsna loomulik,» sõnas staabiülem, «nad polnud ju lõpuks vangid.»

«Ei, aga ma kordan, üks neist käis kindralile ja härrale kloostri keldris valgust näitamas, ja Digby kinnitas

meile, et kindralil oli nende meeste suhtes kuri kahtlus. Kes ütleb meile, et need kalurid polnud mitte härraga ühel nõul, ja kui töö oli tehtud, jäi härra, kes kahtlemata on vapper mees, kohale, et oma siinviibimisega meie kahtlusi hajutada ja meid otsingutel õigelt teelt kõrvale eksitada?» Need sõnad avaldasid kahele ülejäänud ohvitserile mõju. «Härra,» vastas Athos, «lubage endale öelda, et teie arutlus, mis pealtnäha on küll väga teravmeelne, pole küllaldaselt põhjendatud, vähemalt selles osas, mis minusse puutub. Te ütlete, ma olevat kohale jäänud, et teie kahtlusi hajutada. Aga ma kinnitan teile ise, et minus tärkab kahtlus nagu teiski ja ma ütlen teile: härrad, on võimatu, et kindral oleks lahingu eel lahkunud kellelegi sõnakestki lausumata. Jah, siin on midagi kahtlast. Jah, selle asemel et jääda tegevusetult ootama, peate olema äärmiselt valvsad ja tegutsema. Olen teie vang, härrad, kas ausõna peale või kuidagi teisiti. Oma au pärast olen huvitatud, et teada saadaks, mis on saanud kindral Monkist; sel määral huvitatud, et kui te mulle ütleksite: «Sõitke minema, sõitke minema!», vastaksin: ei, ma jään siia. Ja kui te küsiksite minu arvamist, lisaksin: Jah, kindral on langenud mingi salanõu ohvriks, sest kui ta oleks kavatsenud laagrist lahkuda, oleks ta seda mulle öelnud. — Teda tuleb otsida. Otsige maalt, otsige merelt. Kindral pole ära sõitnud, või vähemalt pole ära sõitnud omal vabal tahtel.» Staabiülem pilgutas teistele ohvitseridele silma. «Ei, härra,» ütles ta, «ei. Nüüd lähete teie omakorda liiga kaugele. Kindral pole kindlasti langenud mingi ootamatu

sündmuse ohvriks. Ja otse vastupidi. Ta kahtlemata ise juhib neid sündmusi. Seda, mida Monk seekord tegi, on ta sageli varemgi teinud. Tähendab, me ei tohi ärevusse sattuda. Kindlasti ei kesta ta äraolek kaua. Seepärast peame hoolikalt hoiduma, et me hirmunult kuuldust tema eemalviibimisest lendu ei laseks. Ta paneks selle meile suureks süüks.

Kindral andis meile suuremeelse tõendi oma usaldusest meie vastu. Näidakem, et oleme selle väärilised. Härrad, kõike seda peab varjama läbitungimatu saladuseloor. Me võtame härra valve alla. Mitte sellepärast, et peaksime teda süüdlaseks kuriteos, vaid selleks, et kindlasti tagada kindrali äraoleku saladuse hoidmist ja jätta see ainult meie teada. Seepärast asub härra kuni uue käsuni elama peakorterisse.»

211

«Härrad,» vastas Athos, «te unustate, et eile öösel usaldas kindral minu hoole alla deposiidi, mille järele ma pean valvama. Määrake minu juurde selline vahtkond, nagu teile meeldib. Aheldage mind, kui heaks arvate, kuid jätke mulle vanglaks maja, kus ma praegu elan. Vannun teile oma aadliku au juures, et tagasi tulles heidab kindral teile ette, kui te selles asjas tema soovi kohaselt pole toiminud.»

Ohvitserid pidasid kiiresti omavahel nõu. Siis ütles staabiülem:

«Olgu pealegi, härra. Minge koju tagasi.»

Nad määrasid Athose juurde viiekümnemehelise vahtkonna, kes sulges ta majja teda hetkekski silmist laskmata.

Saladus ei tulnud ilmsiks, kuid tunnid ja päevad möödusid, ilma et kindral oleks tagasi tulnud ja ilma et temast oleks midagi kuuldud.

XXVIII SALAKAUP

Kaks päeva pärast kirjeldatud sündmusi, sel ajal kui Monki leeris iga hetk oodati kindralit, kes aga tagasi ei jõudnud, heitis väike hollandi felukk, mille pardal oli küm-me meest, Scheveningeni juures ankrusse umbes kahuri-lasu kaugusel kaldast. Oli kesköö. Valitses sügav pimedus. Merel, polnud midagi näha. See oli väga sobiv tund reisijate ja kaupade mahalaadimiseks.

Scheveningenil on avar, kuusirbikujuline reid. Ta pole sügav, ja ta pole ka kuigi tormikindel. Seepärast nähti seal peatuvat ainult suuri flaami purjekaid või hollandi kalalaevu, mida kalurid rullikutel üles kaldaliivale tõmbavad, just nii nagu seda Vergiliuse kinnituse järgi antiikajal tehti. Kui laine tõuseb ja veepind kerkib ning maale tungib, pole just väga tark laeva üsna kalda lähedale.ajada, sest tugeva tuulega võib laeva käil liivasse tungida, kuid liiv selles rannas on nagu savi: sellesse on kerge sisse vajuda, kuid raske välja saada.

Kahtlemata sellepärast lastigi laevalt kohe pärast ankru sisseheitmist paat vette, kuhu asus kaheksa madrust, kelle vahel võis märgata mingit piklikku eset, mis meenutas nagu mingit suurt korvi või kaubapalli.

Rand oli tühi. Üksikud kaluripered, kes elasid luidetel, magasid. Ainus vahisõdur, kes valvas seda randa (ja seda randa valvati väga hooletult, kuna suure laevaga oli seal

212

võimatu randuda), ei saanud küll täielikult matkida kalureid, kes olid magama heitnud, kuid jäljendas neid siiski, magades oma vahiputkas niisama sügavasti nagu nemad oma voodites. Kuulda polnud seega muud kui vihisevat öötuult, mis sahistas luidetel kasvavas kanarbikus. Kuid merelt tulijad olid kahtlemata ettevaatlikud inimesed, sest see sügav vaikus' ja ranna ilmne mahajäetus ei rahustanud neid sugugi. Nende luup, mida tumedal ookeanil väikese punktikesena vaevalt näha oli, libises

hääletult edasi. Kasutamata aere, kartuses, et seda võidaks kuulda, tüüris ta kõige otsemat teed randa.

Vaevalt oli paat põhja puudutanud, kui üks meestest välja hüppas, teinud enne mingi korralduse häälel, mis andis tunnistust, et ta oli harjunud käsutama. Selle käsu peale läigatas kohe mitu musketirauda, millel helkles meres peegelduva, taeva kahvatu kuma, ja piklik ese, milles kahtlemata peitus mingi salakaup, toimetati äärmise ettevaatusega maale. Otsekohe kiirustas mees, kes esimesena maale oli tulnud, põiki üle luidete Scheveningeni küla poole, võttes suuna kõige lähemale metsatukale. Seal otsis ta üles maja, mida me kord oleme puude vahelt näinud ja mille me ära märkisime kui selle mehe ajutise ja väga tagasihoidliku elamu, keda viisakusest nimetati Inglismaa kuningaks.

Seal magati nagu kõikjal mujalgi. Ainult üks suurt tõugu koer, nagu neid Scheveningeni kalurid väikeste vankrikeste ette rakendavad, et oma kalasaaki Haagi toimetada, hakkas hirmsasti haukuma, niipea kui kuulis võõra samme akende all. Kuid see valvsus ei kohutanud merelt tulijat, otse vastupidi, ta näis selle üle väga rõõmustavat, kuna tema enda häälest poleks võib-olla piisanud, et majarah-vast äratada. Et tal nüüd aga oli nii vägev abimees, polnud tal endal õieti vajagi häält teha. Võõras ootas niisiis, kuni vali ja lakkamatu haukumine oli tõenäoliselt juba mõju avaldanud, ja proovis siis ka ise hüüda. Tema häält kuuldes kukkus dogi nii ägedalt möirgama, et peagi kostis majast teine hääl, mis koera vaigistas. Koer jäi lõpuks vait.

«Mida te soovite?» küsis hääl, mis oli ühteaegu nõrk, murduv ja viisakas.

«Soovin näha Tema Majesteeti kuningas Charles II-st.»

«Mida te temalt soovite?»

«Soovin temaga kõnelda.»

«Kes te olete?»

213

«Surm ja põrgu, te nõuate minult luga palju. Ma ei armasta vestelda läbi ukse.»
«Öelge ainult oma nimi.»

«Ma ei armasta ka kuulutada oma nime lageda taeva all. Võite muide olla päris rahulik. Ma ei kavatse ära õgida teie koera, ja palun jumalat, et ta minu suhtes niisama tagasihoidlik oleks.»

«Te toote vist uudiseid, eks ole, härra?» jätkas kannatlik ja uuriv hääl, nagu on kombeks kõnelda vanakestel.

«Kinnitan teile, et toon uudiseid, ja pealegi selliseid, mida ei osata oodatagi. Noh, olge nii hea ja tehke ometi lahti!»

«Härra,» jätkas vanake. «Teie hinge ja südametunnistuse juures, kas usute, et toote uudiseid, mille pärast tasub äratada kuningat?»

«Jumala armastuse nimel, armas härra, tõmmake ometi riivid eest. Vannun teile, et te ei kahetse nähtud vaeva. Ausõna, mind tuleb kaaluda kulla kaaluga.»

«Härra, ma ei või siiski ust lahti teha, enne kui te ei ütle mulle oma nime.»

«Kas see on hädavajalik?»

«See on minu isanda käsk, härra.»

«Olgu. Ma ütlen oma nime ... Aga ma hoiatan teid, minu nimi ei ütle teile kõige vähematki.»

«Ükskõik, öelge siiski.»

«Olgu siis. Olen ševaljee d'Artagnan.»

Vanake karjatas.

«Oh mu jumal!» kostis ukse tagant. «Härra d'Artagnan! Mulle endalegi näis, et ma tunnen seda häält.»

«Vaata, vaata,» ütles d'Artagnan. «Siin tuntakse minu häält, see on meelitav.»

«Oh jaa, seda tuntakse siin,» ütles vanake, tõmmates riivid eest. «Ja kohe näete, mispärast.»
Ja nende sõnadega laskis ta dArtagnani sisse, kes laterna valgel, mida ta käes hoidis, tundis ära oma kangekaelse vestluskaaslase.
«Ohoo! Surm ja põrgu! See on ju Parry! Ma oleksin ise pidanud selle peale tulema.»
«Jah, armas härra dArtagnan. Mina olen Parry. Milline rõõm teid jälle näha.»
«Ütlesite õigesti: milline rõõm!» sõnas dArtagnan, surudes vanakese käsi. «Noh nii, nüüd teatate kuningale, eks ole.»
«Aga ta magab, armas härra.»
214
«Surm ja põrgu, äratage ta üles! Võite mind uskuda, ta ei tõrele teiega sellepärast, et ta und segasite.»
«Teid saadab krahv, eks ole?»
«Milline krahv?»
«Krahv de La Fere.»
«Athos? Ausõna, ei. Ma tulen iseenda ülesandel. Minge ruttu, Parry! Kuningas, mul on vaja kuningat.»
Parry leidis, et kauem ei maksa vastu puigelda. Ta tundis d'Artagnani ammust ajast ja teadis, et kuigi see on gaskoonlane, ei luba ta iial rohkem, kui suudab täita. Ta läks üle õue ja läbi väikese aia, sundis vaikima koera, kes tõsiselt tahtis proovida, mis maitse musketäril on, ja koputas väikese aiamaja alumise korruse aknaluugile.-
Otsekohe vastas väike koer, kes elutses selles ruumis, suurele, kes asus hoovis.
«Vaene kuningas,» ütles dArtagnan endamisi. «Sellised on siis tema ihukaitsjad! Kuid tõtt öelda ei valvata teda seepärast veel sugugi halvasti.»
«Mis vaja?» kõlas toast kuninga hääl.
«Sire, siin on härra ševaljee dArtagnan, kes toob uudiseid.»
Otsekohe kostis toast kobinat. Avanes uks ja koridori ning aeda hoovas heledat valgust.
Kuningas töötas lambivalgel. Kirjutuslaual lebas segamini rohkesti pabereid: ta oli alustanud mustandi koostamist kirjale, milles leiduvad rohked mahatõmbed andsid tunnistust, et tal polnud sugugi kerge seda kirjutada.
«Astuge sisse, härra ševaljee,» ütles ta ümber pöördudes. Ta nägi enda ees kalurit. «Mida te mulle seal ometi kõnelete, Parry. Kus on siis härra ševaljee d'Artagnan?»
«Ta seisab teie ees, sire,» vastas dArtagnan.
«Sellises riietuses?»
«Jah. Vaadake mind, sire. Kas te ei tunne mind ära? Te nägite mind ju Blois's, kuningas Louis XIV ootetoas.»
«Tõsi küll, härra, ja mulle meenub isegi, et olen teile palju tänu võlgu.»
D'Artagnan kummardas.
«Minu kohus oli käituda nii, nagu ma käitusin, niipea kui kuulsin, et mul on tegemist Teie Majesteediga.»
«Ütlete, et toote mulle sõnumeid?»
«Jah, sire.»
«Kahtlemata Prantsuse kuningalt?»
«Ei hoopiski mitte, sire,» vastas dArtagnan. «Teie
215
Majesteet oleks pidanud seal ju tähele panema, et Prantsuse kuningas tegeleb ainult iseendaga.» Charles tõstis silmad taeva poole.

«Ei,» jätkas d'Artagnan, «ei, sire. Ma toon uudiseid, milles on juttu ainult minu isiklikest tegudest. Ma julgen siiski loota, et Teie Majesteet need teod ja uudised tea-tud heakskiiduga ära kuulab.»

«Kõnelge, härra.»

«Kui ma ei eksi, sire, siis kõneles Teie Majesteet Blois's üsna palju Inglismaa asjades valitsevast segadusest.»

Charles punastas.

«Härra,» ütles ta, «ma jutustasin ainult Prantsuse kuningale.»

«Oh, Teie Majesteet ei saanud minust õigesti aru,» ütles musketär külmalt. «Ma tean, kuidas rääkida õnnetute kuningatega. Muide, kui nad õnnetud on, ainult siis nad minuga räägivadki. Kui neil õnne on, ei vaatagi nad mind enam. Seepärast tunnen ma Teie Majesteedi vastu mitte ainult kõige sügavamat aukartust, vaid olen temale ka täiesti ustav. Ja uskuge mind, sire, minu juures tähendab see juba midagi. Kuuldes, kuidas Teie Majesteet oma saatuse üle kaebas, leidsin ma, et olete õilis, suuremeelne ja oskate oma õnnetust hästi taluda.»

«Tõepoolest,» ütles Charles hämmastunult, «ma ei tea, mida eelistada, kas teie vaba kõneviisi või teie aupak-likkust.»

«Võite otsekohe valida, sire,» sõnas d'Artagnan. «Niisiis, Teie Majesteet kurtis oma venna Louis XIV juures raskuste üle, mis takistavad teda ilma sõdurite ja rahata Inglismaale tagasi pöördumast ja uuesti troonile asumast.»

Charles tegi kannatamatust väljendava liigutuse.

«Ja peamiseks takistuseks tema teel,» jätkas d'Artag-nan, «oli keegi kindral, kes juhatab parlamendi sõjavägesid ja mängib seal uue Cromwelli osa. Teie Majesteet ju ütles seda.»

«Seda küll, kuid ma kordan, härra, need sõnad olid määratud ainuüksi kuninga kõrvadele.»

«Jah, kuid te saate peagi näha, sire, kui õnnelik juhus see oli, et nad musketärileitnandi kõrvu puutusid. Mulle näib, et see mees, kes oli Teie Majesteedile nii suureks takistuseks, oli kindral Monk. Kas ma kuulsin õigesti tema nime, sire?»

216

«Jah, härra, aga ma kordan, milleks need küsimused?»

«Oh, ma tean väga. hästi, sire, et etikett ei luba kuningaid küsitleda. Loodan, et Teie Majesteet mulle siiski peagi andestab selle patustamise etiketi suhtes. Teie Majesteet lisas aga, et kui ta võiks temaga kohtuda, temaga nelja silma all läbi rääkida, suudaks ta kas siis jõuga või veenmisega murda selle takistuse, ainsa olulise, ainsa ületamatu, ainsa tõelise takistuse, mis seisab tema teel.»

«Kõik see on õige, härra. Minu saatus, minu tulevik, unustussevajumine või võit sõltub sellest mehest! Aga kuhu te tahate oma jutuga välja jõuda?»

«Üheainsa punkti juurde: kui see kindral Monk on teile tõesti nii koormav, nagu ütlete, siis oleks Teie Majesteedil vaja temast kas vabaneda või ta enda liitlaseks teha.»

«Härra, üks kuningas, kellel pole ei sõjaväge ega raha, nagu te minu jutuajamisest minu vennaga kuulsite, ei suuda midagi ette võtta mehe vastu, nagu on Monk.»

«Jah, sire, see oli teie arvamine. Ma tean seda väga hästi. Kuid teie õnneks polnud see mitte minu arvamine.»

«Mida te sellega tahate ütelda?»

«Et ilma sõjaväeta ja miljonita tegin ma seda, mida Teie Majesteet uskus teha võivat vaid sõjaväe ja ühe miljoni abil.»

«Kuidas? Mis te ütlete? Mida te tegite?»

«Mida ma tegin.. Väga lihtsalt, sire, ma läksin sinna ja röövisin ära selle mehe, kes Teie Majesteedile nii suureks koormaks oli.»

«Inglismaalt?»

«Täpselt nii, sire.»

«Te läksite Inglismaale, et röövida Monki?»

«Ega ma juhtumisi halvasti ei teinud?»

«Tõepoolest, härra, te olete hull!»

«Mitte sinnapoolegi, sire.»

«Te röövisite Monki?»

«Jah, sire.»

«Kuskohalt?»

«Tema enda laagrist.»

Kuningas võpatas meelepahast ja kehitas õlgu.

«Röövisin ta Newcastle'i teetammilt,» jätkas d’Artagnan lihtsalt, «ja tõin Teie Majesteedile.»

«Tõite ta mulle!» hüüdis kuningas peaaegu raevunult, pidades seda kõike narritamiseks.

«Jah, sire,» vastas dArtagnan sarnal toonil. «Tõin ta teile. Ta on siinsamas suures kastis, millesse on puuritud augud, et ta hingata saaks.»

«Suur jumal!»

«Ärge ärrituge, sire, tema eest hoolitseti kõige paremini. Ta jõuab teie juurde heas seisukorras ja parima tervise juures. Kas Teie Majesteet soovib teda näha ja temaga rääkida, või käsib ta vette visata?»

«Suur jumal!» kordas Charles. «Suur jumal! Härra, kas te räägite õigust? Ärge solvake mind vääritute naljadega. Kas te tõesti sooritasite selle ennekuulmatu julguse ja leidlikkuse imeteo? Võimatu!»

«Kas Teie Majesteet lubab avada akna?» Ja d'Artagnan avas selle.

Kuningas ei jõudnud veel jaagi ütelda. D'Artagnan laskis kuuldavale pika terava vile, mida ta öövaikuses kolm korda kordas.

«Nii,» ütles ta. «Monk tuuakse Teie Majesteedile kätte.»

XXIX D'ARTAGNAN HAKKAB KARTMA, ET PAIGUTAS ENDA JA PLANCHET' RAHA LOOTUSETUSSE ETTEVÕTTESSE

Kuningas ei suutnud ikka veel üllatusest toibuda ja vaatas kord musketäri naeratavasse näkku, kord akna poole, mille taga haigutas öö. Ent enne kui ta suutis oma mõtteid koguda, kandsid d'Artagnani kaheksa meest — sest kaks olid jäänud paati valvama maja juurde pikliku kasti, mille Parry seal vastu võttis ja milles sel hetkel peitus Inglismaa saatus.

Enne Calais'st lahkumist oli d'Artagnan sealsamas linnas lasknud valmistada mingi üsna laia ja sügava kirstu, kus inimene end üsna vabalt pöörata sai. Selle põhi ja kül-jed olid korralikult polsterdatud ja moodustasid küllalt pehme voodi, nii et lainetus kastis viibijat surnuks ei peksnud. Inimese näo kõrgusel oli väike võre, millest d'Artag-nan kuningale oli rääkinud — umbes selline nagu kiivri näovari —, see oli valmistatud nõnda, et väiksemagi karjatuse puhul võis kerge vajutusega lämmatada hääle ja vajaduse korral ka selle, kes karjus.

D'Artagnan tundis nii hästi oma meeskonda ja nii hästi oma vangi, et ta oli teekonnal kartnud vaid kahte asja: esiteks

seda, et kindral eelistab surma sellele kummalisele orjusele ja laseb end vägisi rääkida püüdes lämmatada, ja teiseks, et valvurid lasevad end meelitada vangi pakkumistest ja pistavad tema, dArtagnani, kindral Monki asemel kasti.

Seepärast oli d'Artagnan veetnud kaks päeva ja kaks ööd kirstu kõrval üksinda kindraliga, pakkudes talle veini ja toitu, millest see oli keeldunud, ja püüdes teda lakkamata lohutada saatuse suhtes, mis teda selle ennenägematu vangipõlve järel pidi ootama. Kaks püstolit laual ja paljas mõõk tagasid d'Artagnanile, et teda väljastpoolt ei segata.

Kord juba Scheveningenis, hajusid kõik ta mured. Tema mehed kartsid väga vähimatki kokkupõrget maismaa valitsejatega. Pealegi oli ta suutnud oma ettevõtte vastu huvi äratada mehes, kes talle moraalselt asetäitjaks oli ja keda meie tunneme Menneville'i nime all. See mees, kes oma vaimult polnud sugugi matslik, riskis rohkemaga kui teised, sest tal oli rohkem südametunnistust. Ta lootis dArtagnani teenistuses oma tulevikku kindlustada ja järelikult oleks ta lasknud end pigem tükkideks raiuda, kui et oleks rikkunud juhi käsku. Laevalt maale tulnud, oli d'Artagnan kasti ja kindrali õhuga varustamise tema hooleks jätnud. Temale oli d'Artagnan ka käsu andnud lasta ülejäänud seitsmel mehel kast kohale tassida, niipea kui kuuleb kolmekordset vilet. Nagu näeme, täitis leitnant kapteni käsu.

Kui kast oli kuninga majas, saatis d'Artagnan oma mehed lahke naeratusega minema, öeldes neile:

«Härrad, te olete osutanud suure teene Tema Majesteedile kuningas Charles II-le, kellest, enne kui möödub kuus nädalat, saab Inglismaa kuningas. Teie tasu kahekordista-takse. Minge tagasi laevale ja oodake mind seal.»

Seepeale lahkusid kõik rõõmujoovastuses, mis kohutas isegi õuekoera.

D'Artagnan oli lasknud kasti kanda kuninga ootetuppa. Ta sulges suurima hoolega toa uksed. Seejärel avas ta kasti ja ütles kindralile:

«Härra kindral, ma pean teie ees tuhat korda vabandama, minu teguviis ei olnud teietaolise mehe vääriline, tean seda väga hästi. Kuid mul oli vaja, et te peaksite mind kalalaeva kippariks. Ja peale selle on Inglismaa riik, kust väljavedu on väga kitsendatud. Seepärast loodan ma, et

219

te kõike seda arvesse võtate. Kuid siin, härra kindral,» jätkas d'Artagnan, «on teil vabadus tõusta ja kõndida.»

Seda öelnud, lõikas ta läbi nöörid, millega olid köidetud kindrali käed ja jalad. Kindral ronis välja ja võttis istet, kusjuures ta näoilme meenutas inimest, kes ootab surma.

Seejärel avas d’Artagnan CharlesM kabineti ukse ja ütles talle:

«Sire, siin on teie vaenlane härra Monk. Seda lubasin ma teie teenistuseks teha. See on tehtud. Nüüd kasutage teie. Härra Monk,» lisas ta, pöördudes vangi poole, «te olete Tema Majesteedi, kuningas Charles II, Suurbritannia valitseja ees.»

Monk tõstis noorele printsile oma külma ja stoilise pilgu ning vastas:

«Ma ei tunne ühtki Suurbritannia kuningat. Veel enam, ma ei näe siin isegi mitte kedagi, kes oleks väärt kandma aadliku nime. Kuningas Charles II nimel tuli minu juurde emissar, keda ma pidasin ausaks inimeseks, ja kes seadis mulle üles alatu lõksu. Ma langesin sellesse lõksu ja pean nüüd selle eest maksma. Nüüd aga, teole õhutaja,» ütles ta kuningale «ja teo täideviija,» ütles ta d'Artagnanile, «pidage meeles, mis ma teile ütlen: minu keha on teie käes, te võite selle tappa, palun tehke seda, aga te ei saa iial oma valdusse mu hinge ja mu tahet. Ja nüüd ärge oodake minu suust enam ainustki sõna, sest praegusest hetkest peale ei ava ma enam oma suud isegi mitte selleks, et karjuda. Ma olen rääkinud.»

Ta lausus need sõnad kõige veendunuma puritaanlase ägeda ja kõikumatu otsusekindlusega. D'Artagnan silmitses oma vangi nagu inimene, kes tunneb iga sõna väärtust ja kes selle väärtuse kindlaks määrab rõhu järgi, millega neid lausutakse.

«Ei saa salata,» ütles ta kuningale üsna tasa, «et kindralil on vankumatu tahtejõud. Kahe päeva jooksul ei nõustunud ta vastu võtma tükikestki leiba ja tilkagi veini. Aga kuna sellest hetkest peale on Teie Majesteedi asi tema saatuse üle otsustada, pesen mina oma käed puhtaks, nagu ütles Pilatus.»

Kahvatu Monk seisis tardunud pilgul, käed risti rinnal, ja ootas. D'Artagnan pöördus tema poole.

«Te mõistate väga hästi,» ütles ta temale, «et teie sõnad, kuigi nad kõlavad väga ilusasti, ei rahulda kedagi, isegi

220

mitte teid ennast. Tema Majesteet tahtis teiega rääkida. Teie keeldusite kokkusaamisest. Mispärast siis nüüd, kus te temaga silm silma vastas seisate, kus te oma tahtest olenematult siin olete, mispärast te siis nüüd sunnite meid kasutama survevahendeid, mis minu meelest on tarbetud ja absurdsed. Rääkige, kuradi päralt! öelge kas või eigi!».

Monk ei paotanud suud. Monki pilk jäi liikumatuks. Monk silitas vurre süngel ilmel, mis kuulutas, et sellest asjast ei tule midagi välja.

Charles II oli vahepeal vajunud sügavaisse mõtteisse. Esimest korda kohtus ta Monkiga, mehega, keda ta nii väga oli ihanud näha. Ja selle erilise sügava pilguga, mida jumal kingib kotkastele ja kuningatele, tungis ta Monki südame põhjani.

Ta nägi, et Monk on kindlasti otsustanud pigem surra kui rääkima hakata, ja selline käitumine polnudki nii ebatavaline nii tähtsa mehe poolt, keda sel hetkel nii julmalt solvati. Ja Charles II tegi viivitamatult ühe neist suurtest otsustest, mis tavaliste inimeste juures määrab nende elusaatuse, kindralite juures sõjaõnne ja kuningate juures kuningriigi saatuse.

«Härra,» ütles ta Monkile, «teil on mõnes suhtes täielik õigus. Seepärast ma ei nõuagi, et te mulle vastaksite, vaid et te mind ainult ära kuulaksite.»

Tekkis hetkeline vaikus, mille kestel kuningas silmitses Monki, kes jäi täiesti ükskõikseks.

«Te tegite mulle äsja valusaid etteheiteid, härra,» jätkas kuningas. «Teie ütlesite, et minu saadik olevat läinud Newcastle'isse, et teid seal lõksu püüda. Kuid olgu otsekohe öeldud, et sellel kõigel polnud vähematki tegemist härra d'Artagnaniga, kes praegu siin viibib ja kellele ma eeskätt võlgnen kõige siiramat tänu tema suuremeelse ja kangelasliku truuduse eest.»

D'Artagnan kummardas aupaklikult. Monk ei liigutanud kulmugi.

«Sest härra d'Artagnan,» jätkas kuningas, «pange seda hästi tähele, härra Monk, ma ei ütle seda sugugi selleks, et end vabandada — sest härra d'Artagnan sõitis Inglismaale omaenda algatusel, omakasupüüdmatult, ilma käsuta, ilma midagi lootmata, nagu tõeline aadlik, kes ta ka on, — ainult selleks, et osutada teenet õnnetule kuningale ja lisada veel üks kaunis tegu neile nii paljudele hiilgavatele tegudele, millega on täidetud tema elu.»

221

D'Artagnan punastas pisut ja köhatas, et seda varjata. Monk ei liigutanudki.

«Te nähtavasti ei usu seda, härra Monk, mis ma teile räägin,» jätkas kuningas. «Ma mõistan teid. Sellised truudusetõendid on nii haruldased, et nende tõelisuses võib kergesti kahtlema hakata.»

«Härra teeks väga halvasti, kui ta teid ei usuks, sire!» hüüdis d'Artagnan, «sest see, mida Teie Majesteet praegu ütles, on puhas tõde. Nii puhas tõde, et näib, nagu oleksin

ma kindrali äratoomisega korda saatnud midagi, mis kõigile tuska tekitab. Oleks ahastamapanev, kui see tõesti nii on.»

«Härra d'Artagnan!» hüüdis kuningas, haarates musketäri käe. «Uskuge mind, ma olen teile rohkem tänu võlgu kui siis, kui oleksite minu ettevõtte lõpuni viinud. Sest teie olete mulle avastanud tundmatu sõbra, kellele ma alati tänulikuks jään ja keda ma iial armastamast ei lakka.» Ja kuningas surus tal südamlikult kätt.

«Ja te olete mulle avastanud vaenlase,» ütles ta, kummardades Monkile, «kelle väärtust ma edaspidi paremini hinnata oskan.»

Puritaanlase silmad välkusid, aga ainult korraks, ja tema nägu, mida see välgatus oli hetkeks valgustanud, võttis uuesti süngelt ükskõikse ilme.

«Niisiis, härra d'Artagnan,» jätkas Charles, «asjad kujunesid nii: härra krahv de La Fere, keda te minu arvates tunnete, sõitis Newcastle'i.»

«Athos!» hüüdis d'Artagnan.

«Jah, nii on vististi tema sõjanimi. Niisiis, krahv de La Fere sõitis Newcastle'i ja ta oleks võib-olla saavutanud kindrali nõusoleku läbirääkimisteks minuga või minu pooldajatega, kuid enne kokkuleppe saavutamist segasite teie nähtavasti jõuga vahele.»

«Sinine sarvik!» kirus d'Artagnan. «See oli siis muidugi tema, kes samal õhtul laagrisse tuli, kui minagi oma kaluritega sinna jõudsin ...»

Monki laugude peaaegu märkamatu värisemine kuulutas d'Artagnanile, et ta oli õigesti arvanud.

«Jah, jah,» sosistas ta, «mulle endalegi näis, nagu oleksin näinud tema kogu ja kuulnud tema häält. Olgu ma neetud! Oh, sire, andke mulle andeks! Ja ometi uskusin ma, et toimin nii hästi.»

«Kõik on korras, härra,» ütles kuningas. «Ainult et kindral

süüdistab mind, et seadsin talle lõksu, mis pole aga õige. Ei, kindral, mitte selliseid relvi ei tahtnud ma teie vastu kasutada. Küllap näete seda peagi. Esialgu annan teile oma aadliku ausõna. Uskuge mind, härra, uskuge mind! Nüüd aga, härra d'Artagnan, lubage, et ütlen teile paar sõna.»

«Ma kuulan põlvitades, sire.»

«Te olete mulle truu, eks ole?»

«Teie Majesteet on seda näinud. Liigagi!»

«Hästi. Sellise mehe puhul nagu teie, piisab ühest sõnast. Lisaks sõnadele tõendavad seda teod. Kindral, palun järgnege mulle. Härra d'Artagnan, tulge koos meiega.»

Üllatunult kuulas d'Artagnan sõna. Charles II väljus, Monk järgnes talle ja d'Artagnan järgnes Monkile. Charles pöördus teele, mida mööda d'Artagnan äsja oli tulnud. Peagi lõi kolmele öisele jalutajale vastu öine mereõhk. Charles avas väikese värava, nad kõndisid viiskümmend sammu ja leidsid end luitelt merekaldal. Tõus oli lõppenud ja ookean puhkas rannal nagu väsinud hiiglane. Charles II kõndis mõtlikult ja langetatud päi, varjates käsi mantli all. Monk järgnes talle, käed vabad, pilk rahutu. Viimasena tuli d'Artagnan, pigistades peos mõõganuppu.

«Kus on paat, mis teid siia tõi, härra?» küsis Charles musketärilt.

«Seal, sire. Seitse meest ja üks ohvitser ootavad mind väikese lootsiku juures, mis paistab laterna valgel.»

«Ah jaa! Ma näen, lootsik on liivale tõmmatud. Aga te ei tulnud ometi Newcastle'ist siia selle lootsikuga?»

«Ei, sire. Üürisin omal kulul feluki, mis heitis ankru kahurilasu kaugusel rannast. Me sooritasime oma reisi selle felukiga.»

«Härra,» ütles kuningas Monkile, «te olete vaba.»

Nii tugeva tahtejõuga mees kui Monk oligi, ei suutnud ta ometi tagasi hoida üllatushüüdu. Kuningas noogutas kinnituseks pead ja jätkas:

«Me äratame ühe kaluri siit külast, kes veel täna öösel oma paadiga merele läheb. Ta viib teid sinna, kuhu käsite sõita. Härra dArtagnan saadab Teie Ausust. Ma usaldan härra d'Artagnani Teie Aususe kaitse alla.»

Monk tõi kuuldavale üllatunud pomina ja dArtagnan sügava ohke. Teeseldes, nagu ei paneks ta seda tähele, koputas kuningas esimese kalurihüti kuusepuust uksele.

223

«Hei, Keyser! Ärka üles!»

«Kes seal on?» küsis kalur.

«Mina, kuningas Charles.»

«Milord!» hüüdis Keyser, ronides täiesti riietatult välja purjest, kus ta magas nagu kois. «Mida võin ma teie heaks teha?»

«Kippar Keyser,» ütles Charles. «Sul tuleb otsekohe merele sõita. Siin on reisija, kes üürib su paadi ja maksab hästi. Teeni teda hoolega.» Ja kuningas astus paar sammu tagasi, et lasta Monkil kaluriga vabalt kõnelda.

«Tahan sõita Inglismaale,» ütles Monk, kes kõneles piisavalt hollandi keelt, et end arusaadavaks teha.

«Otsekohe,» ütles kippar. «Kas või praegu, kui soovite.»

«Aga kas teil läheb kaua aega?» küsis Monk.

«Ei lähe poolt tundigi, Teie Ausus. Minu vanem poeg seab praegu paati mereleminekuks valmis, sest me pidime kell kolm hommikul kalapüügile sõitma.»

«Noh, kas on kokku lepitud?» küsis Charles, jälle lähemale astudes.

«Jah, sire,» vastas kalur, «välja arvatud sõiduhind.»

«See jääb minu mureks,» ütles Charles. «Härra on minu sõber.»

Neid sõnu kuuldes võpatas Monk ja vaatas Charlesile otsa.

«Hüva, milord,» nõustus Keyser.

Samal hetkel oli kuulda, kuidas Keyseri poeg all rannal oma härjasarve puhus.

«Asuge nüüd teele, härrased,» sõnas kuningas.

«Sire,» ütles d'Artagnan. «Suvatsegu Teie Majesteet veel võimaldada mulle paar minutit. Ma palkasin mehed ja asun nüüd teele ilma nendeta. Ma pean enne neile teatama.»

«Vilistage nad siia,» ütles Charles naeratades.

D'Artagnan vilistaski. Ja sel ajal kui kippar Keyser oma pojale vastas, tõttasid kohale neli meest Menneville'i juhtimisel.

«Maksan teile kõik ilusasti välja,» ütles d'Artagnan, ulatades neile kukru, mis sisaldas kaks tuhat viissada liivrit kullas. «Minge oodake mind Calais's, teate küll, kus.»

Ja sügavalt ohates andis d'Artagnan kukru Menneville'ile üle.

«Kuidas, kas te lahkute meist?» hüüdsid mehed.

«Veidikeseks ajaks,» vastas d'Artagnan. «Kuid võib-olla

224

ka kauemaks. Aga selle kahe tuhande viiesaja liivriga, lisaks neile kahele tuhandele viiesajale, mis te juba saanud olete, on teile kokkuleppe kohaselt kõik makstud. Läheme nüüd lahku, lapsed.»

«Aga laev?»

«Ärge selle pärast muretsege.»

«Aga meie asjad on feluki pardal.»

«Minge tooge need ära ja asuge otsekohe teele.»

«Jah, kapten.»

D'Artagnan astus Monki juurde ja ütles talle: «Härra, ma ootan teie käske, sest me lahkume koos, muidugi, kui minu seltskond teile vastumeelne pole.»
«Otse vastupidi, härra,» vastas Monk.
«Lähme pardale, härrad!» hüüdis Keyseri poeg.
Charles jättis kindraliga uhkelt ja väärikalt jumalaga, öeldes talle:
«Te andestate mulle vaevad ja vägivalla, mida te olete pidanud taluma, kui veendute, et mina polnud neis süüdi.»
Monk kummardas sügavalt, vastamata sõnagi.
Charles omalt poolt hoidus dArtagnaniga nelja silma alla jäämast ja ütles valjusti:
«Tänan teid veel kord, härra ševaljee. Tänan teid osutatud teenete eest. Nende eest tasub teile issand ja ma loodan, et ta kõik katsumused ja valu varub ainult minule.»
Monk järgnes Keyserile ja tema pojale ning asus koos nendega pardale.
D'Artagnan läks neile järele, pomisedes:
«Oh mu vaene Planchet, ma kardan väga, et tegime viletsat äri.»

XXX ÄRIÜHINGU «PLANCHET JA KOMPANII» AKTSIAD TÕUSEVAD

Meresõidu ajal rääkis Monk dArtagnaniga ainult hädakorral. Nii näiteks, kui prantslane hilines einele, viletsale einele, mis koosnes soolakalast, kuivikutest ja kadakanapsist, hõikas Monk teda ja ütles:
«Lauda, härra.»
See oli kõik. Just sellepärast, et ka dArtagnan ise oli otsustavatel hetkedel äärmiselt napisõnaline, ei lugenud ta kindrali napisõnalisust heaks endeks oma ettevõtte lõpp-tulemuste suhtes. Kuna tal oli rohkesti aega, murdis ta
225
vahetpidamata pead selle üle, kuidas küll Athos Charles Il-ga oli kohtunud, kuidas ta oli plaanitsenud seda reisi ja kuidas ta Monki laagrisse oli pääsenud. Ja vaene musketärileitnant kiskus iga kord oma vurrudest ühe karva, kui mõtles, et Athos pidigi olema too rüütel, kes oli Mon-kiga kaasas sel õnnetul röövimise ööl.
Pärast kaks ööd ja kaks päeva kestnud reisi maabus kippar Keyser kohas, kus Monk, kes kogu reisi ajal ainu-käsutajaks oli olnud, tal maabuda käskis. See oli sealsamas väikese jõekese suudmes, mille lähedale Athos oli otsustanud elama asuda.
Oli õhtueelne aeg. Kaunis päike vajus nagu kuumaks-aetud teraskilp oma alumise servaga mere sinisele joonele. Felukk purjetas otsejoones üles mööda jõge, mis oli selles kohas üsna lai. Kuid oma kannatamatuses käskis Monk maabuda ja Keyseri lootsik tõi ta koos d'Artagna-niga jõe porisele, pilliroogu kasvanud kaldale.
Alandlik ja sõnakuulelik d'Artagnan järgnes Monkile, nagu aheldatud karu järgneb oma isandale. Kuid nüüd tundis tema omakorda oma seisukorrast sügavat alandust ja torises üsna tasakesi selle üle, kui kibe on teenida kuningaid ja et ka parim neist pole midagi väärt.
Monk tõttas suurte sammudega edasi. Paistis, nagu poleks ta ikka veel päris kindel olnud, et ta on jälle jõudnud Inglismaa pinnale, kuigi olid juba selgesti näha mere-meeste ja kalurite üksikud laialipillatud majakesed selle viletsa sadama väikese kai ääres. Äkki hüüdis d'Artagnan:
«Jumal hoidku! Näete, üks maja põleb!»
Monk tõstis pilgu. Üht maja õgisid tõepoolest leegid. Kõigepealt oli süttinud nähtavasti maja külge kuuluv väike katusealune, kust tuli hakkas juba katust nilpama. Paras õhtutuul oli leekidele suuresti abiks.

Mõlemad reisijad lisasid sammu. Nad kuulsid valju kisa ja nägid lähemale jõudes sõdureid, kes vehkisid relvadega ja raputasid põleva maja suunas rusikaid. Selle vihase tegevuse tõttu olidki nad nähtavasti feluki saabumise tähele panemata jätnud.

Monk peatus järsku ja väljendas esimest korda sõnadega oma mõtteid:

«Võib-olla polegi need enam minu sõdurid, vaid hoopis Lamberti omad.»

Neis sõnades peitus ühekorraga valu, hirmu ja etteheidet, mida d'Artagnan suurepäraselt mõistis. Kindrali äraolekul

226

oli Lambert ju kergesti võinud lahingut alustada, parlamendi sõjaväed puruks lüüa ja laiali pillata ning oma armeega asuda Monki armee asemele, millel puudus selle kõige kindlam tugi. See kahtlus, mis Monki hingest d'Ar-tagnanile üle kandus, sundis musketäri endamisi nõnda arutlema:

«Nüüd on kaks võimalust: kas Monkil on õigus ja ümbruskonnas on peremeesteks Lamberti mehed — vaenlased, kes mind avasüli vastu võtavad, sest minule nad oma võidu ju võlgnevadki, või siis pole midagi muutunud ja Monk, kes tunneb suurt kergendust, leides oma leeri samal kohal, ei vali eriti karme kättemaksuvahendeid.»

Selliseid mõtteid mõlgutades jätkasid mõlemad, reisijad oma teed ja leidsid end peagi väikese meremeeste salga keskelt, kes ängistusega silmitsesid põlevat maja, kuid ei julgenud midagi öelda, olles kohutatud sõdurite ähvardustest. Monk pöördus ühe meremehe poole.

«Mis siin toimub?» 'küsis ta.

«Härra,» vastas mees, kes ei tundnud ohvitseri ära paksu mantli all, millesse Monk oli end mässinud, «lugu on nii, et selles majas elas keegi välismaalane. Ja see välismaalane äratas sõdurites kahtlust. Tuues ettekäändeks, et tahavad teda laagrisse toimetada, mõtlesid nad tema majja sisse tungida. Kuid tema ei lasknud end nende arvust kohutada ja ähvardas surmaga esimest, kes katsub üle tema ukseläve astuda. Kuna aga leidus üks, kes otsustas siiski riskida, sirutas prantslane ta püstolilasuga maha.»

«Ahaa, see on prantslane,» ütles d'Artagnan käsi hõõrudes, «väga hea.»

«Kuidas väga hea?» küsis kalur.

«Ei, ma tahtsin hoopis öelda ... Mis siis edasi sai? .. . Keel komistas.»

«Ah et mis edasi sai, härra? Teised hakkasid märatsema nagu lõvid. Nad lasksid musketitest maja pihta tublisti oma sada pauku. Aga prantslane oli seina taga varjul, ja iga kord, kui taheti uksest sisse tungida, tulistas sealt tema teener. Ja see tulistab täpselt, ausõna. Iga kord, kui ähvardati akent, oli seal ees isanda püstol. Loendage ise, seitse tükki on juba maas.»

«Oh mu vapper kaasmaalane!» hüüdis d'Artagnan. «Oota, oota, ma tulen sinu juurde, küllap me õiendame arved kogu selle rahvarämpsuga.»

227

«Üks hetk, härra,» ütles Monk. «Oodake.»

«Kas kaua?»

«Ei, ma esitan veel ühe küsimuse.»

Ja ta pöördus jälle randlase poole.

«Sõber,» küsis ta erutusega, mida ta kõigest oma enesevalitsusest hoolimata varjata ei suutnud. «Palun ütle mulle, kelle sõdurid need on?»

228

«Ja kelle sõdurid need peaksid siis olema kui mitte selle hullumeelse Monki omad?»

«Tähendab, lahingut pole siis veel olnud?»

«Lahingut? Ei tea mis hea pärast? Lamberti armee sulab ju nagu lumi aprillikuus. Ohvitserid ja sõdurid, kõik tulevad Monki poole üle. Nädala aja pärast pole Lambertil rohkem kui viiskümmend meest.»
Kaluri jutu katkestas uus kogupauk maja pihta ja järjekordne püstolilask, mis kogupaugule vastates paiskas pikali lähima ründaja. Sõdurite viha tõusis haripunktile.
Tuli aga möllas üha ägedamalt ja majaharjal väänlesid tulekeeled ning keerles suitsupilv. D'Artagnan ei suutnud end enam kauem vaos hoida.
«Põrgu välk!» ütles ta Monkile, heites sellele .kõõrd-pilgu. «Te olete kindral ning lasete oma sõdureid maju põletada ja inimesi tappa. Ja te vaatate seda rahulikult pealt, tulekahju kohal käsi soojendades. Sarviline saatan, mis mees te olete!»
«Kannatage, härra, kannatage,» ütles Monk naeratades.
«Kannatage! Kannatage, kuni see vahva aadlik elusalt praetakse, eks ole?» Ja d'Artagnan tahtis majja söösta.
«Jääge paigale, härra,» ütles Monk käskivalt.
Ja ta läks ise maja poole. Parajasti oli üks ohvitser majale lähenenud ja hüüdis piiratule:
«Maja põleb! Tunni aja pärast oled praetud! Veel on aega, kas ütled meile, mis sa tead kindral Monkist, ja me jätame sulle elu. Vasta, või püha Patricku nimel. ..»
Piiratu ei vastanud. Ilmselt laadis ta oma püstolit.
«Mindi juba abi kutsuma,» jätkas ohvitser. «Veerand tunni pärast on maja ümber sada meest.»
«Ma ei vasta enne,» ütles prantslane, «kui-kõik sõdurid siit minema saadetakse. Tahan vabalt välja tulla ja ise laagrisse minna. Kui mulle seda aga ei lubata, lasen end siinsamas tappa.»
«Tuhat sarvikut!» hüüdis d'Artagnan. «See on ju Athose hääl! Oodake, närukaelad!»
Ja d'Artagnani mõõk lendas tupest.
Monk peatas ta ja peatus ka ise. Siis hüüdis ta kajaval häälel:
«Hei! Mis siin toimub? Digby! Mida siin põletatakse? Milleks see kisa?»
«Kindral!» hüüdis Digby, pillates mõõga maha.
«Kindral!» karjusid sõdurid.
229
«Ja mis siin siis nii imelikku on?» ütles Monk rahulikul häälel.
Ja kui jälle vaikus tekkis, jätkas ta: «Aga kes maja põlema pistis?» Sõdurid lasksid pead norgu.
«Mis? Mina küsin ja mulle ei vastata?» sõnas Monk. «Mis see tähendab? Ma teen teile etteheiteid, aga teie ei püüa viga parandada. Mulle näib, et tuli möllab edasi.»
Otsekohe tormasid kakskümmend meest ämbreid, tünne ja vaate otsima ja kustutasid peagi tuld niisamasuguse innuga, nagu nad mõni aeg tagasi olid püüdnud seda lõkkele õhutada. Ent juba oli d'Artagnan enne kõiki teisi redeli seina najale toetanud ja hüüdis:
«Athos! See olen mina, mina, d'Artagnan! Ärge tapke mind, armas sõber!» Ja mõne hetke pärast süleles ta krahvi.
Kaotamata oma rahulikku ilmet, lammutas Grimaud vahepeal kindlustused alumisel korrusel, avas ukse ja jäi, käed risti rinnal, rahulikult lävele seisma. D'Artagnani häält kuuldes pääses ta huulilt aga siiski üllatushüüd.
Kui tuli oli kustutatud, esinesid kohmetunud sõdurid Digbyga eesotsas kindralile.
«Kindral,» ütles too, «andestage meile. Seda, mida me tegime, tegime armastusest Teie Aususe vastu, keda me kadunuks pidasime.»
«Kas olete arust ära, härrad? Kadunuks pidasite? Kas siis minusugune mees võib kaduma minna? Kas mulle pole siis lubatud oma äranägemise järgi ilma ette teatamata

mõneks ajaks lahkuda? Ega te mind juhtumisi ei pea kodanlaseks Londoni Cityst? Kas siis üht aadlikku, kes on minu sõber ja minu külaline, peab piiratama, taga kiusatama, surmaga ähvardatama, sest et teda kahtlustatakse? Ja üldse, mis tähendab sõna «kahtlustama»? Needku mind jumal, kui ma ei lase seina äärde seada kõiki neid, kes selle vapra aadliku käest eluga pääsesid.»

«Kindral,» ütles Digby haledalt, «meid oli kakskümmend kaheksa ja näete, nüüd lamavad kaheksa meist maas.»

«Ma annan härra krahv de La Fere'ile voli saata ülejäänud kakskümmend neile järele.»

Ja ta sirutas Athosele käe.

«Tehke, et te laagrisse saate,» ütles Monk sõduritele. «Härra Digby, teie jääte kuuks ajaks aresti alla.»

«Kindral...»

«See õpetab teid, härra, järgmine kord ainult minu käskude kohaselt tegutsema.»

«Mul oli staabiülema käsk, kindral.»

«Staabiülem ei saa teile selliseid käske anda. Ja kui ta tõesti käskis teil selle aadliku ära põletada, läheb ta teie asemel aresti.»

«Seda ta ei käskinud, kindral. Ta käskis aadliku laagrisse tuua, kuid härra krahv ei tahtnud meile järgneda.»

«Ma ei tahtnud, et minu maja segamini puistataks,» sõnas Athos, heites Monkile tähendusrikka pilgu.

«Ja te tegite hästi. Laagrisse, ütlen ma teile!»

Pead norus, sammusid soldatid minema.

«Nüüd, kus me üksi oleme,» ütles Monk Athosele, «olge lahke, öelge mulle, härra, mispärast te kangekaelselt siia jäite, kuna teil oli ju teie felukk.. .»

«Ma ootasin teid, kindral,» vastas Athos. «Teie Ausus määras mulle ju kohtamise nädala aja pärast.»

D'Artagnani väljendusrikas pilk veenis Monki, et need kaks nii vaprat ja nii ustavat meest polnud tema röövimise suhtes kokku leppinud. Kuid ta teadis seda juba ennegi.

«Härra,» ütles ta d'Artagnanile, «teil oli täiesti õigus. Palun lubage meid nüüd hetkeks härra krahv de La Fere'i-ga omavahel rääkida.»

D'Artagnan kasutas juhust, et minna tervitama Grimaud'd.

Monk palus Athost juhtida teda oma tuppa. Ruum oli veel suitsu ja risu täis. Rohkem kui viiskümmend kuuli oli aknast sisse tunginud ja seinu vigastanud. Toas oli laud, tindipott ja kõik vajalikud kirjutusabinõud. Monk võttis sule ja kirjutas üheainsa rea, lisas oma allkirja, murdis paberi kokku, pitseeris kirja oma pitsersõrmusega ning ulatas sõnumi Athosele, öeldes talle:

«Härra, palun viige see kiri kuningas Charles II-le. Ja kui teid miski siin enam kinni ei hoia, asuge viivitamatult teele.»

«Ja vaadid?» küsis Athos.

«Kalurid, kes mu siia tõid, aitavad teil need pardale toimetada. Kui võimalik, asuge teele tunni aja pärast.»

«Jah, kindral,» ütles Athos.

«Härra d'Artagnan!» hüüdis Monk aknast.

D'Artagnan tõttas kiiresti üles.

«Sülelge oma sõpra ja jätke temaga jumalaga, sest ta pöördub tagasi Hollandisse.»

231

«Hollandisse!» hüüatas d'Artagnan. «Ja mina?»

«Kui soovite, võite temaga kaasa minna, härra. Aga ma palun teid siia jääda,» ütles Monk. «Kas keeldute?»

«Oh ei, kindral. Olen teie käsutuses.»

D'Artagnan süleles Athost, jõudes temaga parajasti vaid jumalaga jätta. Monk silmitses neid mõlemaid. Ta kontrollis ise ärasõidu ettevalmistusi, jälgis, kuidas vaadid pardale toimetati ja Athos laevale asus, haaras siis täiesti jahmunud ja sügavalt liigutatud d'Artagnanil käsivarrest ning asus koos temaga teele Newcastle'i poole. Sammudes Monki. käevangus, pomises d'Artagnan endamisi üsna tasa:

«Pole viga, pole viga. Mulle paistab, et «Planchet ja kompanii» aktsiad tõusevad.»

XXXI MONKI KUJU OMANDAB SELGEMAD PIIRJOONED

Kuigi d'Artagnan end suurenenud eduvõimaluste puhul õnnitles, ei olnud olukord talle siiski mitte päris selge. Athose reis Inglismaale pakkus talle rohkesti peamurd-mist, samuti ka ühendus kuninga ja Athose vahel ning ta plaanide kummaline läbipõimumine Athose omadega. Kõige õigem oli lasta asjadel oma rada kulgeda. DArtagnan oli hakkama saanud suure ettevaatamatusega ja kuigi ta lõpuks saavutas edu, nagu oli tõotanud, pidi ta tunnistama, et sellest edust polnud tal vähimatki kasu. Ja kuna kõik oli kadunud, ei riskinud ta enam millegagi.

D'Artagnan järgnes Monkile laagrisse. Kindrali tagasitulek avaldas seal ülihead mõju, sest teda peeti juba kadunuks. Kuid Monk näis oma karmi näoilmega ja jäise käitumisega nõudvat oma ähmitsevatelt ohvitseridelt ja üliõnnelikelt sõduritelt seletust selle rõõmupuhangu kohta. Nii ütles ta staabiülemale, kes talle vastu tõttas ja kurtis mure üle, mida nad kõik tema ärasõidu pärast olid tundnud:

«Aga mispärast? Kas ma olen siis kohustatud teile aru andma?»

«Kuid lambukesed ilma karjaseta hakkavad värisema, Teie Ausus.»

«Värisema!» kordas Monk oma rahulikul ja võimsal häälel. «Milline sõna, härra!... Needku mind jumal! Kui minu lambukestel pole hambaid ja küüsi, siis ei taha ma

enam nende karjane olla. Ah või teie siis värisesite, härra!»

«Teie pärast, kindral.»

«Ärge segage end sellesse, mis teisse ei puutu; kuigi mul pole ehk sellist tarkust, mille jumal kinkis Oliver Cromwellile, on mul siiski see, mille ta kinkis minule. Lepin sellega, nii nõder kui see ka on.»

Ohvitser ei vastanud ja nii sundis Monk oma mehed vaikima, veendes kõiki, et oli viibinud mingi tähtsa ülesande täitmisel või siis tahtnud neid proovile panna.

Väga vähesed suutsid mõista seda ettevaatlikku ja kannatlikku suurvaimu. Igatahes kui Monki usk oli niisama siiras kui ta liitlastel puritaanlastel, pidi ta küll kõigest südamest tänama püha kaitselmust, kes ta dArtagnani kastist oli päästnud.

Vahepeal aga heietas meie musketär lakkamatult oma mõtteid.

«Armas jumal, anna, et härra Monkil poleks mitte nii palju enesearmastust kui minul, sest ma tunnistan, et kui keegi oleks mind pistnud sellisesse kasti, millel suu kohal on vore, ja oleks mind sel kombel nagu vasikat üle mere vedanud, oleks mulle selles kastis veedetud ajast jäänud nii halb mälestus ja südamesse nii õel kättemaksuhimu sejle vastu, kes mind sinna sulges, ma kardaksin nii väga näha selle salakavala tüübi näol sarkastilist naeratust või ta pentsikut hoiakut, mis jäljendab minu asendit kastis, et surm ja põrgu! ... Ma torkaksin talle tubli pistoda kõrisse tasuks selle suuvore eest ja naelutaksin ta tõelisse kirstu, mis talle meenutaks seda ebakirstu, kus ma hallitasin kaks päeva.»

Ja endamisi nõnda kõneldes oli d'Artagnan täiesti siiras, sest meie gaskoonlasel oli väga tundlik nahk. Monki mõtted yõtsid aga õnneks teise suuna. Ta ei lausunud oma kartlikule võitjale sõnagi möödunud asjust, vaid laskis teda üsna vabalt oma

ettevõtetes kaasa lüüa, käis koos temaga korduvalt luurel, nii et saavutas seda, mida ta ilmselt innukalt taotles, — nimelt seadis oma hea nime dArtagnani silmis jälle jalule. Viimane käitus väljaõppinud meelitajana. Ta imetles Monki sõjataktikat ja laagri-korraldust. Ta heitis mõnusat nalja Lambcrti kindlustus-tööde üle, kes, nagu ta ütles, oli täiesti kasutut vaeva näinud, rajades kahekümnele tuhandele mehele määratud leeri, kuna ometi oleks piisanud ühestainsast arpaanist

233

kapralile ja viiekümnele ihukaitsjale, kes talle võib-olla ehk truuks jäävad.

Otsekohe pärast tagasijõudmist võttis Monk vastu Lam-berti ettepaneku temaga kohtuda, mis oli esitatud eelmisel õhtul ja mille Monki ohvitserid olid tagasi lükanud ettekäändel, et kindral on haige. Kokkusaamine polnud ei pikk ega huvitav. Lambert nõudis oma rivaalilt ustavusetunnistust. Monk aga kinnitas, et temal pole teist arvamust kui parlamendi enamusel. Lambert küsis, kas poleks kasulikum lõpetada tüli pigem liidulepinguga kui lahinguga. Seepeale nõudis Monk nädal aega järelemõtlemiseks. Lambert ei võinud keelduda talle seda lubamast, aga ometi oli ta siia tulles kinnitanud, et hävitab Monki armee. Niisiis, kui kokkusaamine, mida Lamberti pooldajad kannatamatusega ootasid, ei andnud mingit otsustavat tulemust, ei kokkulepet ega lahingut, hakkas mässuliste armee, nagu härra d'Artagnan ette oli näinud, eelistama kõrgeid põhimõtteid madalatele ja parlamenti, kuigi see oli Päraparlament, kindral Lamberti tühistele auahnetele taotlustele.

Pealegi meenutati rikkalikke söömaaegu Londonis, vabalt voolavat õlut ja šerrit, mida City kodanikud oma sõpradele sõduritele olid pakkunud. Silmitseti kohkumisega meeste sõjaleiba, Tweedi sogast vett, mis oli liiga soolane joogiks ja liiga mage supi jaoks, ning küsiti endalt: «Kas ehk teisel pool pole parem? Kas ei oota Londonis auravad praed mitte Monki?»

Sellest ajast peale oli Lamberti armees juttu veel ainult deserteerumisest. Sõdureid kiskus kaasa kõrgete põhimõtete jõud, — ja see on nagu distsipliingi hädavajalik side-aine igale inimrühmale, mis on loodud mingi eesmärgi saavutamiseks. Monk kaitses parlamenti, Lambert ründas teda. Monkil polnud rohkem huvi parlamenti toetada kui Lambertil, kuid siiski kirjutas ta selle oma lippudele, nii et kõik, kes kuulusid vaenulikku parteisse, pidid leppima sellega, et kirjutasid oma lippudele Mäss, mis puritaanlikele kõrvadele aga kõlas halvasti. Ja sellepärast tuldi Lamberti juurest Monki juurde üle, nii nagu Paali kummardavad kalurid kunagi jumala juurde tulid.

Monk oli teinud oma arvestused. Kui oli tuhat desertööri päevas, jätkus Lambertile sõdureid kahekümneks päevaks. Kuid kokkuvarisevais ettevõtteis peitub selline raskuskii-rendus, et esimesel päeval lahkub sada, teisel viissada, kolmandal tuhat. Monk mõtles, et ta oli tabanud keskmise.

234

Aga tuhandelt desertöörilt jõuti kiiresti kahele tuhandele, siis neljale tuhandele, ja nädala pärast mõistis Lamberti et ta ei või enam lahingut vastu võtta, kui talle seda pakutakse, tegi targa otsuse ning lahkus öö katte all laagrist ja pöördus tagasi Londonisse, et Monkist ette jõuda ja oma sõjaväepartei jäänustest endale uut armeed luua.

Ent Monk, kes oli nüüd vaba ja kel polnud enam midagi karta, marssis võitjana Londoni peale. Tema armee kasvas kõigi nende kõikuvate elementide arvel, keda ta oma teel kohtas. Ta jäi laagrisse Barneti juures, see tähendab nelja ljöö kaugusel Londonist. Parlament ülistas teda, uskudes temas leidvat kaitsja, ja teda ootas rahvas, kes tahtis näha, mida ta õieti taotleb, ja tema kohta siis oma otsuse langetada. Isegi d'Artagnan ei leidnud tema taktikas midagi laita. Ta jälgis ja imetles. Monk ei saanud

Londonisse sisse tungida, päästmata seal valla kodusõda. Seepärast viivitas ta mõnda aega.

Äkki, siis, kui keegi oodata ei osanud, kihutas Monk sõjaväepartei Londonist välja ja kindlustas end parlamendi käsul City kodanlaste keskel. Parajasti sel hetkel, kui kodanlased Monki vastu kisa tõstsid ja kui ka sõdurid Monki süüdistama hakkasid, kuulutas Monk, kes oli kindla enamuse toetuses, Päraparlamendile, et sel tuleb laiali minna ja loovutada koht tõelisele valitsusele, mis poleks enam mingi naljamäng. Monk avaldas selle deklaratsiooni, toetudes viiekümnele Juhandele mõõgale, millega veel samal õhtul metsiku rõõmukisa saatel ühinesid vana hea Londoni viissada tuhat elanikku.

Lõpuks, parajasti siis, kui võidukas rahvas pärast orgialikke pidusööke lageda taeva all vaatas ringi sobiva valitseja järele, levis kuuldus, et Haagist on teele asunud laev, tuues kaasa Charles II.

«Härrad,» ütles Monk oma ohvitseridele, «ma lähen seaduslikule kuningale vastu. Kes mind armastab, järgneb mulle.»

Need sõnad võeti vastu tormiliste kiiduavaldustega, mida d'Artagnan ei saanud kuulata ilma heameelevärinata.

«Surm ja põrgu!» ütles ta Monkile, «see on julge tegu, härra.»

«Te ju saadate mind,» ütles Monk.

«Kuidas siis, kindral. Aga palun teid, öelge mulle, mis kiri see oli, mille te Athosele, see tähendab krahv de La

235

Fere'ile kaasa andsite? Teate küll... tol päeval, kui me tagasi jõudsime.»

«Teie ees pole mul saladusi,» vastas Monk. «Kirjutasin järgmised sõnad: Sire, ma ootan Teie Majesteeti kuue nädala pärast Doveris.»

«Ahaa!» ütles d'Artagnan. «Nüüd ma ei ütle enam, et see on julge tegu. Ütlen, et see on osavalt mängitud. See oli ilus löök.»

«Teie ju tunnete asja,» vastas Monk.

See oli ainus vihje, mille kindral kunagi tegi oma reisi kohta Hollandisse.

XXXII KUIDAS ATHOS JA DARTAGNAN UUESTI «PÕDRASARVE» VÕÕRASTEMAJAS KOHTUVAD

Suure hiilgusega saabus Inglise kuningas Doverisse ja seejärel Londonisse. Ta oli kohale kutsunud oma vennad. Ta oli kaasa toonud oma ema ja õe. Inglismaa oli juba nii kaua iseenda hooleks jäetud, kannatas juba nii kaua türannia ja viletsa ning arutu'juhtimise all, et kuningas Charles II tagasipöördumist, keda inglased tundsid küll ainult kui mehe poega, kellel nad olid pea maha raiunud, pühitseti kõigis kolmes kuningriigis. Kõik need head soovid ja kiiduavaldused, mis teda tagasitulekul vastu võtsid, hämmastasid noort kuningat nõnda, et ta kummardus oma noorema venna Jack of Yorki kõrva juurde ja ütles talle:

«Tõepoolest, Jack, mulle näib, et me oleme suured süüdlased, et nii kaua eemal viibisime maast, kus meid nii väga armastatakse.»

Kuninglik korteež oli hiilgav. Pidulikku sündmust soosis suurepärane ilm. Charles oli tagasi saanud kogu oma nooruse, kogu oma hea tuju. Ta oli nagu ümber sündinud. Inimeste südamed naeratasid talle nagu päike.

Õukondlaste-imetlejate käratsevas salgas, kes ei näinud mäletavatki, et nad White Halli juures tapalavale olid viinud uue kuninga isa, seisis keegi mees musketärileitnandi vormis, naeratus kitsail vaimukail huulil, ja silmitses kord rahvast, kes kisendas õnnistusi, kord valitsejat, kes teeskles liigutust ja tervitas eriti daame, kelle lillekimbud langesid ta hobuse jalge alla.

«Küll on kuningal ikka ilus amet,» ütles too mees, kes oli vaatepildist nii kaasa kistud, et jäi keset teed seisma

236

ja laskis korteežil mööduda. «Siin on valitseja, kes on sõna otseses mõttes kaetud kulla ja teemantidega nagu Saalomon ja üle külvatud lilledega nagu kevadine niit. Varsti ammutab ta kahe käega tohutust kirstust kuldmünte, mida talle sinna koorma või paar kokku on kandnud ta alamad, kes talle täna nii truud on, kes aga kunagi nii truudusetud olid. Ta maetakse lillede alla, aga kui ta oleks tulnud kaks kuud tagasi, oleks ta vastu võetud niisama paljude kuulidega kui täna lilledega. Siiski on midagi väärt sündida kuningana, kuigi see ei meeldi matsidele, kellel oma kinnitust mööda pole sellest midagi, et nad matsidena on sündinud.»

Korteež liikus üha edasi, ja koos kuningaga kaugenes kiiduavalduste kära vähehaaval lossi suunas. See aga ei tähendanud veel, et meie ohvitser oleks rahva tunglemisest pääsenud.

«Surm ja põrgu!» jätkas ta oma arutlust, «kõik need inimesed, kes mul siin varvastel tallavad, peavad minust väga vähe või õieti ei pea mind mikski, kuna nemad on inglased, mina aga prantslane. Kui neilt küsitaks: «Kes see härra d'Artagnan on?», vastaksid nemad: «Nescio vos.» Aga kui neile öeldaks: «Vaadake, seal möödub kuningas, seal möödub härra Monk!», möirgavad nad: «Elagu kuningas! Elagu härra Monk!», kuni nende kopsud üles ütlevad. Aga armsad inimesed,» jätkas ta, silmitsedes möö-davoolavat rahvahulka pilgul, mis kord võis olla nii kaval, kord nii uhke, «mõelge ometi pisut järele, mis on teinud teie kuningas Charles, mis on teinud härra Monk, ja tuletage meelde, mis on teinud see vaene tundmatu, kelle nimi on härra d'Artagnan. Tõsi küll, teie ei tea seda, sest ta on tundmatu, aga see ei tohiks teid siiski takistada järele mõtlemast. Aga tühi temaga! See ei takista ka Charles II-st olemast suur kuningas, kuigi ta oli kaksteist aastat maapaos, ega härra Monki olemast suur väepealik, kuigi ta kastis Hollandisse reisis. Tähendab, on otsustatud, et üks on suur kuningas ja teine suur väepealik, järelikult: Hurrah for the King Charles II, hurrah for the captain Monk!» 6

Ja ta hääl segunes tuhandete pealtvaatajate häältega, hetkeks neist üle kajades. Ning et veel suurema tõetruudusega kujutada ustavat alamat, lehvitas ta kübarat.

237

Keegi haaras ta käsivarrest, kui ta parajasti nii väljendusrikkalt näitas oma lojalismi (nii nimetati 1660. aastal seda, mida tänapäeval nimetatakse rojalismiks).

«Athos!» hüüdis d'Artagnan. «Teie siin!»

Ja sõbrad sülelesid teineteist.

«Teie siin! Te olete siin!» jätkas musketär. «Te polegi kõigi nende õukondlaste keskel, armas krahv. Kuidas siis nii? Teie, tänase pidupäeva kangelane! Teie ei ratsutagi troonile tõusnud härra majesteedi vasakul käel, nagu Monk ratsutab tema paremal käel. Tõepoolest, ma ei taipa enam midagi teie iseloomust ega selle valitseja iseloomust, kes teile nii palju võlgneb.»

«Ikka teravkeelne, mu armas d'Artagnan,» ütles Athos. «Kas te ei suuda siis iial vabaneda sellest vääritust pahest?»

«Aga tõsiselt, kas te ei kuulu siis tõesti korteeži hulka?»

«Ma ei kuulu korteeži hulka, kuna ma ei tahtnud seda.»

«Ja mispärast te seda siis ei tahtnud?»

---

[6] Hurraa kuningas Charles II-le, hurraa väepealik Monkile! (inglise k.j.

'Mu armas kapten (inglise k.).

«Sellepärast, et ma pole ei Prantsusmaa kuninga saadik, suursaadik ega esindaja. Ja ka sellepärast, et mul ei sobi end näidata nii lähedasena teisele kuningale, keda jumal pole mulle isandaks määranud.»

«Surm ja põrgu! Te näitasite end ju väga lähedasena tema isale.»

«See on teine asi, sõber. Tema seisis surma lävel.»

«Aga siiski on see, mida te praeguse kuninga heaks teinud olete ...»

«Ma tegin seda, sest pidin seda tegema. Aga te teate ju, et ma ei armasta ennast esile tõsta. Kuningas Charles II-lt, kes mind nüüd enam ei vaja, ei nõua ma muud, kui et ta laseks mind rahulikult varjus puhata.»

D'Artagnan ohkas.

«Mis teil viga on?» küsis Athos. «Näib, et see kuninga õnnelik tagasipöördumine Londonisse kurvastab teid, mu sõber, teid, kes te Tema Majesteedi heaks olete teinud vähemalt niisama palju kui mina.»

«Kas pole nii,» vastas d'Artagnan, naerdes oma gaskoonlikku naeru, «et ma olen teinud Tema Majesteedi heaks niisama palju, ilma et kellelgi sellest aimu oleks.»

«Oh ei!» hüüdis Athos. «Kuningas teab seda väga hästi.»

«Ta teab seda,» kordas musketär kibestunult. «Tõepoolest,

238

selles ma ei kahtle. Just praegusel hetkel püüdsin ma end seda unustama panna.»

«Aga tema, mu sõber, ei unusta. Minu sõna selle peale.»

«Te ütlete seda mulle, et mind pisut lohutada, Athos.»

«Milleks lohutada?»

«Surm ja põrgu! Kõigi nende kulutuste pärast, mis ma teinud olen! Ma laostasin enda, armas sõber. Laostasin enda, et troonile aidata seda noort valitsejat, kes siit äsja oma võigul hobusel mööda tantsiskles.»

«Kuningas ei tea, et te enda laostasite, armas sõber. Aga ta teab, et võlgneb teile palju.»

«Aga öelge, Athos, mis kasu see mulle toob?. Sest kui õiglane olla, pean tunnistama, et teie tegite suure ja üleva teo, aga mina, mina, kes ma näiliselt teie kombinatsioonid peaaegu luhta oleksin ajanud, mina viisin selle ettevõtte tegelikult võidule. Jälgige mind tähelepanelikult. Veenmise ja leebusega poleks teil võib-olla õnnestunud kindral Monki mõjutada. Kuna aga mina, kes ma seda kallist kindralit nii karmilt kohtlesin, andsin teie kuningale võimaluse oma suuremeelsust näidata. Ja selle suuremeelsuse eest, mida Charlesile sisendas minu õnnelik temp, tasus Monk talle tema trooniléaitamisega.»

«Kõik see, mu kallis sõber, on rabavalt õige.»

«Kui rabav see tõde ka ei olegi, pole sugugi mitte vähem õige, armas sõber, et minust on saanud härra Monki suur soosik, päev otsa nimetab ta mind my dear captain \ kuigi ma pole ei armas ega ka kapten. Niisama kõrgelt hindab mind ka kuningas, kes on mu nime küll juba unustanud. Aga kindel on ka, ütlen ma, et ma pöördun tagasi oma ilusale isamaale, neetuna meeste poolt, keda ma palkasin lootuses suurele tasule, neetuna tubli Planchet' poolt, kellelt ma laenasin osa tema varandu-sest.»

«Kuidas nii? Mis pagan on Planchet'1 kõige sellega tegemist?»

«Oh, siiski, mu armas. Härra Monk kujutleb, et tema kutsus tagasi selle nii kena, nii naeratleva, nii imetletud kuninga. Teie kujutlete, et osutasite talle suurt abi. Mina kujutlen, et viisin ta lõplikult võidule, rahvas kujutleb, et on jälle ta südame võitnud, ta ise kujutleb, et pidas nii

osavalt läbirääkimisi, et sai oma trooni tagasi. Ja ometi pole kõik see sugugi õige: Charles II, Inglismaa, Šotimaa ja Iirimaa kuninga tõstis troonile tagasi prantsuse vürtspoodnik, kes elab Lombardlaste tänaval ja kelle nimi on Planchet. Mis on maine suurus? Tühine, ütleb pühakiri, muld ja põrm.»

Athos ei suutnud oma sõbra vaimukuse peale tõsiseks jääda.

«Armas d'Artagnan,» ütles ta, surudes tal soojalt kätt, «kas te polegi siis enam filosoof? Kas teid ei rahulda siis enam teadmine, et päästsite minu elu, kui te nii õnnelikult koos Monkiga tagasi jõudsite parajasti siis, kui need neetud parlamentaarlased mind elusalt põletada tahtsid.»

«Nonoh, armas krahv, teie olite väikese kõrvetuse üsna ära teeninud.»

«Kuidas nii? Kas selle eest, et päästsin kuninga Charlesi miljoni?»

«Millise miljoni?»

«Ah jaa, õige küll. Teie ju ei saanudki sellest teada, armas sõber. Kuid ei maksa minu peale selle pärast pahandada. See polnud minu saladus. See sõna remember, mille kuningas Charles lausus tapalaval...»

«Ja mis tähendab: «pea meeles».»

«Täpselt nii. See sõna tähendas: «Pea meeles, et Newcastle'i keldritesse on maetud miljon, ja et see miljon kuulub minu pojale.»»

«Ahaa! Väga hea, ma mõistan nüüd. Aga ma mõistan ka — ja see just ongi hirmus —, et iga kord, kui Tema Majesteet Charles II mõtleb minule, lausub ta endamisi: «Siiski oleksin ma selle mehe pärast peaaegu oma krooni kaotanud. Milline õnn, et oskasin olla suuremeelne, üllas ja taibukas.» Vaat mis ütleb minu kohta ja iseenda kohta see noor aadlik väga kulunud mustas kuues, kes tuli, kübar käes, Blois' lossi ja küsis minult, kas ma ei saaks teda lasta Prantsusmaa kuninga juurde.»

«D'Artagnan, d'Artagnan,» ütles Athos, asetades käe musketäri õlale, «te pole õiglane.»

«Mul on õigus seda ütelda.»

«Ei, sest te ei tea, mis tulevik toob.»

D'Artagnan vaatas sõbrale otsa ja puhkes naerma.

«Tõesti, kallis Athos,» ütles ta, «te oskate öelda imetlusväärseid sõnu, nagu seda suudate vaid teie ja härra kardinal Mazarin.»

240

Athos tegi ägeda liigutuse.

«Andestust,» jätkas d'Artagnan naerdes, «andestage mulle, kui teid haavasin. Tulevik! Oo, kaunid sõnad, sõnad, mis lubavad nii palju ja mis nii hästi kõlbavad hamba alla panna, kui muud ei ole. Surm ja põrgu! Olen leidnud nii palju neid, kes lubavad. Millal küll leian ma ühe, kes annab. Aga jätame selle,» jätkas d'Artagnan. «Aga mida te siin õieti teete, armas Athos? Kas olete kuninga varahoidjaks?»

«Kuninga varahoidjaks?»

«Jah, sest kui kuningal on üks miljon, siis on tal ometi vaja varahoidjat. Prantsusmaa kuningal, kel pole krossigi, on sellest hoolimata rahanduse peaintendant. härra Fouquet. Tõsi küll, selle eest on jälle härra Fouquet'1 kenake hulk miljoneid.»

«Oh, meie miljon on ammugi kulutatud!» ütles Athos nüüd omakorda naerma puhkedes.

«Ma mõistan, see on läinud siidi, sameti, kalliskivide ja iga liiki ning värvi sulgede peale. Kõik need printsid ja printsessid vajasid hädasti rätsepaid ja pesuõmblejaid. Oh Athos, kas mäletate, mis meie omal ajal kulutasime varustuse peale La RochelleM sõjakäigu ajal ja hobuste peale? Jumala eest, kaks või kolm tuhat liivrit. Aga kuninga kuub on rikkalikum. Selle riiegi maksab juba miljoni. Aga öelge vähemalt, Athos, kui te pole just varahoidja, siis kuulute ikkagi vähemalt õukonda?»

«Aadliku ausõna, ma ei tea sellest midagi,» vastas Athos lihtsalt.
«Mis te nüüd räägite! — te ei tea sellest midagi?»
«Ei, ma pole kuningat Doverist peale näinud.»
«Tähendab, ta on teid siis niisamuti unustanud, kurat võtaks. Kena küll.»
«Tema Majesteedil on nii palju tegemist olnud.»
«Ohoo!» hüüdis d'Artagnan, tehes vaimuka grimassi, nagu ainult tema seda teha oskas. «Oma au juures, ma tunnen, kuidas minus uuesti tärkab armastus monsenjöör Giulio Mazarini vastu! Kallis Athos, kas te pole" siis tõesti kuningat näinud?»
«Ei.»
«Ja te polegi vihane?»
«Mina? Mispärast? Kas te siis tõesti kujutlete, armas d'Artagnan, et ma kuninga pärast sel kombel talitasin? Ma ei tunnegi seda noormeest. Kaitsesin isa, kes esindas
241
põhimõtteid, mis on muile pühad, ja ma lasksin end pojal kaasa tõmmata lugupidamisest nendesamade põhimõtete vastu. Aga muide oli isa ju väärikas rüütel. Õilis olend. Te ju mäletate teda.»
«See on tõsi. Vapper ja suurepärane inimene, kes elas kurba elu, ent suri ilusat surma.»
«Saage sellest aru, armas d'Artagnan. Sellele kuningale, sellele suure südamega inimesele ja, julgen öelda, sellele südamesõbrale, vandusin ma ta viimsel tunnil hoida ustavalt saladust varandusest, mis pidi sobival juhul tema pojale edasi antama. See noormees tuli mind otsima. Ta jutustas mulle oma viletsusest. Ta ei teadnud, et olin talle midagi rohkemat kui elav mälestus ta isast. Täitsin Charles II suhtes lubaduse, mille olin andnud Charles I-le. Mis loeb mulle see, kas ta on mulle tänulik või mitte. Vabastades end sellest vastutusest, osutasin teene iseendale, ja mitte temale.»
«Ma olen alati öelnud,» vastas d'Artagnan ohates, «et omakasupüüdmatus on kõige ilusam asi maailmas.»
«Aga armas sõber,» jätkas Athos, «kas teie pole siis samas seisukorras nagu minagi? Kui ma teie sonu õigesti mõistsin, siis lasksite end liigutada selle noormehe õnnetusest. Teie teguviis oli palju ilusam kui minu oma, sest mina pidin täitma oma kohust, teie aga ei võlgnenud märtri pojale mitte kõige vähematki. Teie ei pidanud talle tasuma selle hindamatu veretuga eest, mis ta läbi tapalava põranda minu laubale langeda laskis. Teid sundis tegutsema ainuüksi süda, õilis ja hea süda, mida te varjate näilise skeptitsismi taha, oma sarkastilise iroonia taha. Teie kulutasite selleks teenri varanduse, ja ma kahtlustan teid —, vist ka iseenda varanduse, teie õilis ihnur. Ja teie ohver ei leidnud tunnustust. Mis sellest! Te tahate Planchefle tema raha tagastada. Ma mõistan seda, armas sõber, sest aadlikul ei sobi laenata madalamalseisjalt raha, tagastamata talle seda koos protsentidega. Hüva, kui vaja, müün maha La Fere'i. Või kui nii palju vaja pole, siis mõne väiksema talu. Te tasute Planchefle, ja uskuge mind, minu salvedesse jääb meie kahe ja Raouli jaoks veel küllalt vilja. Sel viisil, armas sõber, jääksite võlgu ainult iseendale. Ja kui ma teid õigesti tunnen, poleks teie vaimule mitte sugugi tühiseks rahulduseks, kui võiksite endale öelda: «Olen teinud ühe kuninga!» Kas mul pole õigus?»
242
«Athos, Athos,» pomises d'Artagnan unistavalt. «Ma ütlesin teile juba kord, et päeval, mil teie hakkate jutlust pidama, lähen mina jumalateenistusele. Päeval, kus te mulle ütlete, et on olemas põrgu, kuradi päralt! sel päeval hakkan ma kartma praeresti ja vardaid. Te olete minust parem voi õigemini, te olete parim kõigist, ja enda puhul võin ma hoobelda vaid üheainsa voorusega — nimelt, et ma pole teile kade. Välja

arvatud see pahe — needku mind jumal, nagu ütlevad inglased — siplen ma kõigi teiste küüsis.»

«Ma ei tunne kedagi, kes oleks d'Artagnani vääriline,» vastas Athos. «Aga näete, oleme tasapisi jõudnud maja juurde, kus ma elan. Sõber, kas ehk astuksite minu poole sisse?»

«Tohoo, aga see on minu meelest ju «Põdrasarve kõrts»!»

«Ma tunnistan teile, kallis sõber, et mul on väike nõrkus selle vastu. Ma armastan vanu tuttavaid. Ma armastan istuda kohal, kuhu ma vajusin väsimusest nõrkedes ja hirmsas meeleheites siis, kui te 31. jaanuari õhtul koju jõudsite.»

«Pärast seda kui olin avastanud maskeeritud mõrtsuka elukoha? Jah, see oli hirmus päev.»

«Tulge siis,» ütles Athos teda katkestades.

Nad astusid ruumi, mis vanasti oli olnud üldsaaliks. Kõrts üldse, eriti aga nimetatud üldsaal, oli läbi teinud suuri muutusi. Musketäride endine peremees oli rikastunud, sulgenud oma poe ja muutnud üldruumi, millest rääkisime, koloniaalkaupade laoks. Ülejäänud osa majast üüris ta möbleerituna välismaalastele välja.

Kirjeldamatu erutusega tundis d'Artagnan ära kõik teise korruse toas asuvad mööbliesemed: puuosad, katteriided ja koguni tollesama geograafilise kaardi, mida Porthos vabadel hetkedel mõnuga oli uurinud.

«Üksteist aastat on mööda läinud!» hüüdis d'Artagnan. «Surm ja põrgu, mulle näib, nagu oleks see terve sajand.»

«Ja minule nagu üks päev,» ütles Athos. «Te näete, kui rõõmus ma olen, kallis sõber, mõeldes, et seisate jälle sealsamas, et ma võin teie kätt suruda, mõõga ning pistoda rahuga kõrvale heita ja kartuseta tühjendada pudeli seda heerest. Ja millist rõõmu ma veel siis tunneksin, kui meie kaks sõpra siin oleksid ja sellesama laua ääres istuksid, ja Raoul, minu armas Raoul, lävel seisaks ja nii suurte, säravate ja heade silmadega meid silmitseks.»

243

«Jaa-jaa,» ütles dArtagnan liigutatult. «Teil on Õigus. Eriti hästi mõistan ma teie esimest mõtet. Õnnis on naerda seal, kus me oleme õigustatud hirmu pärast värisenud, mõeldes, et iga hetk võib uksele ilmuda härra Mordaunt.»

Sel hetkel avanes uks, ja kuigi dArtagnan oli vapper mees, ei suutnud ta hoiduda hirmuvopatusest.

Athos mõistis teda ja ütles naeratades:

«See on meie peremees. Ta toob mulle vist mingi kirja.»

«Jah, milord,» vastas too mehike. «Ma toon Teie Aususele tõepoolest ühe kirja.»

«Tänan,» ütles Athos, võttes kirja vastu, ilma et oleks seda, vaadanud. «Öelge mulle, armas peremees, kas mäletate veel seda härrat?»

Vanake tõstis pea ja silmitses d'Artagnani tähelepanelikult.

«Ei,» ütles ta.

«See on üks minu sõpradest, kellest ma teile rääkisin, ja kes elas siin koos minuga üksteist aastat tagasi.»

«Oh, siin on peatunud nii palju välismaalasi,» ütles vanake.

«Kuid meie peatusime siin 30. jaanuaril 1641,» jätkas Athos, lootes sellega oma peremehe loidu mälu värskendada.

«Võimalik küll,» vastas too naeratades, «kuid sellest on nii palju aega mööda läinud.» Ta kummardas ja väljus.

«Tänan,» ütles dArtagnan. «Tehke vägitegusid, viige läbi revolutsioone, püüdke raiuda vägeva mõõgaga oma nime kivisse või pronksi — siiski on midagi veel

kõvemat, veel tuimemat kui raud, pronks ja kivi, — meie äritsedes rikastunud peremehe vana pealuu. Mina igatahes oleksin tema küll ära tundnud!»

Naeratades murdis Athos kirjal pitseri.

«Ahaa,» ütles ta, «kiri Parrylt.»

«Tohoh,» imestas d'Artagnan. «Lugege aga, kallis sõber, lugege. Küllap leiate sealt mõndagi uudist.»

Athos vangutas pead ja luges:

«Härra krahv, kuningas kahetses väga, et ei näinud teid sissesõidul enda kõrval. Tema Majesteet teeb mulle ülesandeks seda teile edasi anda ja teda teile meelde tuletada. Tema Majesteet ootab teid veel täna õhtul kella 9 ja 11 vahel Saint-Jamesi palees.

244

Kõige sügavama lugupidamisega, härra krahv,

Teie Aususe kõige alandlikum ja sõnakuulelikuni teener

PARRY.»

«Nagu näete, armas d'Artagnan,» ütles Athos, «ei maksa siiski veel kuningate südamele käega lüüa.»

«Teil on õigus. Ärge lööge selle peale käega,» vastas dArtagnan.

«Armas kallis sõber,» sõnas Athos, kellele polnud kahe silma vahele jäänud dArtagnani varjatud kibedus, «andke andeks. Kas ma siis tõesti tahtmatult solvasin oma parimat seltsimeest?»

«Ärge olge narr, Athos. Selleks, et teile tõendada, et see nii ei ole, saadan teid lossi. Tulen teiega kuni väravani kaasa. See oleks mulle väikeseks vahelduseks.»

«Te tulete koos minuga sisse, armas sõber. Ja ma tahan öelda Tema Majesteedile . ..»

«Jätke see,» vastas dArtagnan täiesti teesklematu uhkusega. «Kui on üldse olemas midagi veel halvemat kui ise kerjata, siis küll teistel enda eest kerjata lasta. Noh, sõber, hakkame minema. Jalutuskäik lõbustaks meid. Mööda minnes tahaksin teile näidata härra Monki maja— ma peatun muide tema juures. Ausõna, on alles ilus maja. Olla Inglismaal kindral — see toob rohkem sisse kui marssalitiitel Prantsusmaal.»

Athos laskis end kaasa viia, kurvastatuna dArtagnani teeseldud lõbususest.

Kogu linn oli lustlikus meeleolus. Sõbrad kohtasid iga paari sammu peal vaimustatud inimesi, kes neilt oma joovastuses nõudsid, et nad karjuksid: «Elagu hea kuningas Charles!» DArtagnan vastas neile torisedes, Athos naeratades. Nii jõudsid nad Monki maja ette, millest, nagu öeldud, tuli Saint-Jamesi paleesse minnes mööduda.

Teel kõnelesid Athos ja dArtagnan vähe — õieti just sellepärast, et kui nad oleksid rääkinud, oleks neil teineteisele kahtlemata liiga palju asju öelda olnud. Athos mõtles, et kõneldes võiks tunduda, nagu väljendaks ta oma rõõmu, ja et see rõõm võiks dArtagnani solvata. DArtagnan aga omakorda kartis, et laseb välja paista kibedust, mis võiks ta Athosele tüütavaks muuta. See oli kummaline vaikiv kokkulepe rahulolu ja tusatuju vahel. DArtagnan andis esimesena järele sügelemisele, mida ta tavaliselt keeleotsal tundis.

245

«Kas mäletate,» ütles ta, «kohta d'Aubigne memuaaridest, kus see truu teener, gaskoonlane nagu minagi, vaene nagu minagi — ja ma oleksin peaaegu öelnud, vapper nagu minagi —, jutustab Henri IV-nda koonerdamisest. Ma mäletan, mu isa ütles mulle alati, et härra d'Aubigne on suur valetaja. Aga pange siiski tähele, millised kitsi-pungad on kõik valitsejad, kes põlvnevad suurest Henrist.»

«Minge nüüd ikka, d'Artagnan,» ütles Athos. «Prantsusmaa kuningad peaksid olema ihnsad! Te olete hull, armas sõber!»

«Muidugi, teie, kes te olete täiuslik, ei mööna iial oma ligimeste pahesid. Aga tegelikult oli Henri IV ihnus, tema poeg Louis XIII niisamuti. Meie peaksime sellest ometi midagi teadma, eks ole? Gastoni juures läks see pahe äärmuseni. Ja selles suhtes äratas ta põlastust kõigis, kes teda ümbritsesid. Ja Henriette, vaene naine, tema tegi hästi, et oli ihnus. Tema, kes mitte iga päev ei söönud ja mitte igal talvel oma ruume ei kütnud. Ta andis eeskuju oma pojale Charles II-le, Henri IV lapselapsele, kes on ihnus nagu tema ema ja nagu ta vanaisagi. Noh, kas ma ei tunne hästi ihnurite genealoogiat?»

«Mu sõber, d'Artagnan!» hüüdis Athos. «Te olete väga karm selle kotkasoo vastu, kes kannab Bourbonide nime.»

«Aga ma unustasin ju kõige toredama! ... Bearnlase teise lapselapse, minu endise isanda, Louis XIV! Aga ma loodan, et ihnus on temagi. Tema, kes ei tahtnud laenata miljonit oma vennale Charlesile. Hea küll, ma näen, et vihastate. Aga näe, õnneks oleme parajasti minu maja ees, või õigemini minu sõbra, härra Monki maja ees.»

«Armas d'Artagnan, teie ei pahanda mind sugugi. Teie kurvastate mind. Tõepoolest, on valus näha, et nii teeneterikas mees nagu teie pole saavutanud positsiooni, mida ta teened talle oleksid pidanud looma. Mulle näib, armas sõber, et teie nimi on niisama hiilgav nagu kõige kuulsamate sõjameeste ja diplomaatide nimed. Öelge mulle, kas Luynes'id, kas Bellegarde'id ja Bassompierre'id on rikkuse ja au niisamuti ära teeninud nagu meie? Teil on õigus, sada korda õigus, mu sõber.»

D'Artagnan ohkas, juhtides oma sõbra Monki maja väravavõlvi alla City südames.

«Lubage, et jätan oma kukru koju,» ütles ta, «sest kui need Londoni osavad sulid, keda isegi meil Pariisis väga

246

ülistatakse, minult rahvasummas varastavad mu viimased närused eküüd, siis ei saa ma isegi Prantsusmaale tagasi pöörduda. Lahkusin küll Prantsusmaalt enesega rahul olles, tagasi aga pöördun rõõmust päris ogarana, kuna kõik minu kunagised kahtlused Inglismaa suhtes on kinnitust leidnud, ja neile on lisandunud veel palju uusi.» Athos ei vastanud midagi.

«Niisiis, armas sõber,» ütles talle d'Artagnan. «Üks hetk, ma tulen kohe. Ma tean väga hästi, et te kibelete minema oma tasu järele, aga uskuge mind, mina ei kibele mitte vähem, et teie rõõmust rõõmu tunda. . . kuigi eemalt... Oodake mind.»

D'Artagnan sammus läbi vestibüüli, kui teda peatas üks mees, poolenisti teener, poolenisti sõdur, kes täitis Monki juures nii portjee kui tunnimehe ülesandeid, ja ütles meie musketärile inglise keeles:

«Vabandage, milord d'Artagnan.»

«Noh, mis siis on?» vastas see. «Kas nüüd saadab siis ka kindral mind ukse taha? Puudub vaid, et ta mu välja viskaks.»

Need prantsuse keeles lausutud sõnad ei puudutanud vähimalgi määral seda, kellele nad olid määratud, sest mees oskas vaid tugevasti šoti murrakuga segatud inglise keelt. Aga Athosele läksid nad südamesse, sest d'Artagnani näkku hakkas tekkima ilme, nagu oleks tal õigus.

Inglane ulatas d'Artagnanile ühe kirja.

«From the General,» 1 ütles ta.

«Jah, nii see on. Sellega saadab ta mu minema,» vastas gaskoonlane. «Kas on vaja seda lugeda, Athos?»

«Küllap eksite,» vastas Athos, «või ma ei tunne enam rohkem ausaid inimesi kui teie ja mina.»

D'Artagnan kehitas õlgu ja murdis pitseri, kuna ükskõikne inglane lähendas talle oma suure laterna, mille valgus pidi lugemist kergendama.
«Noh, mis teil on?» küsis Athos, nähes, kuidas lugeja nägu muutus.
«Võtke, lugege ise,» ütles musketär.
Athos võttis paberi ja luges:-
«Härra d’Artagnan, kuningas kahetses väga, et teie ei tulnud koos tema korteežiga Saint-Pauli, Tema Majesteet ütles, et ta tundis teist puudust, nagu minagi teist puudust tundsin, armas
'Kindralilt (inglise k.).
247
kapten. On vaid üksainus võimalus kõike seda heaks teha. Tema Majesteet ootab mind kell üheksa Saint-Jamesi palees. Kas tahaksite minuga ühel ajal sinna tulla? Tema Heldus Majesteet määrab teile selleks kellaks audientsi.» Kiri oli Monkilt.

XXXIII AUDIENTS

«Mis te nüüd ütlete!» hüüdis Athos pehme etteheitega hääles, kui d'Artagnan Monkilt saadud kirja läbi oli lugenud.
«Mis ma nüüd ütlen?» kordas dArtagnan, punastades heastmeelest ja pisut ka häbist, et oli kiirustanud kuningat ja Monki süüdistama. «See on viisakuseavaldus ... mis, tõsi küll, ei kohusta millekski... Aga lõpuks on see ikkagi viisakuseavaldus.»
«Mul oli väga raske uskuda, et noor prints on tänamatu,» sõnas Athos.
«Ei saa salata, et tema olevik on veel väga lähedane ta minevikule,» vastas dArtagnan. «Aga seni näis mul lõpuks täielik õigus olevat seda arvata.»
«Möönan seda, armas sõber, möönan seda. Noh, näete nüüd, olete oma rõõmsa ilme jälle tagasi saanud. Te ei oska ette kujutada, kui rõõmus ma olen.»
«Nagu näete,» ütles dArtagnan, «võtab Charles II kell üheksa vastu härra Monki, kell kümme võtab ta vastu minu. See on suur audients, umbes selline, nagu meie neid LouvreMs nimetame õukonnale pühitsetud vee jagamiseks. Ega siis muud, armas sõber, kui lähme seame end ka vee-nire alla.»
Athos ei vastanud midagi ja mõlemad suundusid sammu lisades Saint-Jamesi palee poole, mida ikka veel piiras rahvahulk, lootes näha akende taga õukondlaste varje ja kuninglikku isikut. Kell lõi kaheksa, kui mõlemad sõbrad asusid oma kohale galeriis, mis oli täis õukondlasi ja külalisi. Kõik silmitsesid nende lihtsaid välismaaloikelisi rõivaid ja neid kaht nii õilsat nägu, milles selgesti kõneles kindel iseloom ja auväärsus. Ka Athos ja dArtagnan mõõtsid korraks pilguga kogu seda inimhulka ja hakkasid siis omavahel vestlema. Äkki kostis galerii kaugemast otsast vali kära. Saabus kindral Monk enam kui kahekümne ohvitseri saatel, kes püüdsid tema naeratusi, sest veel
248
eelmisel päeval oli ta ju olnud Inglismaa isand, ja võis arvata, et Stuartite perekonna restaureerijat ootas paljutõotav homne.
«Härrad,» ütles Monk, «edaspidi palun ma teid meeles pidada, et nüüd pole ma enam midagi. Veel hiljuti kasutasin ma vabariigi peamisi sõjajõude. Nüüd kuulub see armee kuningale, kellele ma tema tahte kohaselt oma eilse võimu üle annan.»
Kõigil nägudel peegeldus suur üllatus, ja meelitajate ning palujate ring, mis veel paari hetke eest Monki ümber tungles, valgus vähehaaval laiali ja kadus lõpuks lainetavasse rahvahulka. Monk jäi eestuppa ootama nagu kõik teisedki. DArtagnan ei suutnud hoiduda seda krahv de La Fere'ile märkimast, kes kortsutas kulmu. Äkki avanes Charlesi kabineti uks ja kahe ohvitseri saatel ilmus noor kuningas.
«Tere õhtust, härrad,» ütles ta. «Kas kindral Monk on siin?»

«Olen siin, sire,» vastas vana kindral. Charles tõttas tema juurde ja haaras sõprustuhinas ta käed.
«Kindral,» ütles kuningas valjusti. «Kirjutasin praegu alla teie aadlikirjale. Te olete nüüd Albermale'i hertsog ja minu soov on, et keegi ei pea vägevuse ega varanduse poolest teiega võrdne olema selles kuningriigis, kus keegi peale õilsa Montrose'i teiega truuduse, julguse ja andekuse poolest võrdne ei ole. Härrad, hertsog on kõigi meie maa- ja merevägede kõrgem ülemjuhataja. Ma palun teid tema suhtes oma kohuseid täita.»
Sellal kui igaüks kindrali juurde tõttas, kes kõiki neid auavaldusi vastu võttes ei kaotanud hetkekski oma tavalist ükskõikset ilmet, ütles dArtagnan Athosele:
«Ja mõelda, et koik see hertsogkond ja kõigi nende maaja merevägede kõrgem ülemjuhatus, ühe sõnaga, kõik see au ja suurus mahtusid kasti, mis oli kuus jalga pikk ja kolm jalga lai.»
«Sõber,» vastas Athos, «veelgi vägevamad suurused on mahtunud veel väiksematesse kastidesse, mis sulguvad igaveseks»
Äkki märkas Monk kaht aadlikku, kes seisid teistest eemal, oodates, mil lainetav inimmass pisut tagasi tõmbub. Ta rajas endale tee nendeni, üllatades neid keset nende filosoofilisi arutlusi.
249
«Te kõnelesite minust?» küsis ta naeratades. «Milord,» vastas Athos, «me kõnelesime ka veel jumalast.»
Monk mõtles hetke ja jätkas siis lõbusalt:
«Härrad, kõneleme pisut ka kuningast, kui teil selle vastu midagi ei ole. Ma usun, et teile on määratud audients Tema Majesteedi juures.»
«Kell üheksa,» ütles Athos.
«Kell kümme,» ütles d'Artagnan.
«Astume parem otsekohe sellesse kabinetti,» jätkas Monk, andes oma kahele kaaslasele märku ees minna, millega kumbki neist nõustuda ei tahtnud.
Selle ehtprantsusliku vaidluse ajaks oli kuningas jõudnud juba galerii keskpaika.
«Oh, minu prantslased!» ütles ta tol muretul lõbusal toonil, mida ta kõigist muredest ja ebaõnnestumistest hoolimata polnud kaotanud. «Prantslased, minu lohutus!»
Athos ja dArtagnan kummardasid.
«Hertsog, juhatage need härrad minu kabinetti. Ma olen täiesti teie päralt,» lisas ta prantsuse keeles. Ja ta saatis viivitamatult minema oma õukondlased, et minna oma prantslaste juurde, nagu ta neid nimetas.
«Härra d’Artagnan,» ütles ta, astudes oma kabinetti, «ma olen väga õnnelik teid jälle nähes.»
«Sire, ma olen kirjeldamatult rõõmus, võides tervitada Teie Majesteeti Saint-Jamesi palees.»
«Härra, te tahtsite mulle osutada väga suurt teenet. Ja ma võlgnen teile tänu. Kui ma mitte ei kardaks rikkuda meie ülemjuhataja õigusi, pakuksin teile mingi teievääri-lise ametikoha oma õukonnas.»
«Sire,» vastas dArtagnan, «ma lahkusin Prantsusmaa kuninga teenistusest, tõotades oma valitsejale, et ma ei astu ühegi teise kuninga teenistusse.»
«See kurvastab mind väga,» ütles Charles. «Oleksin väga tahtnud teie heaks midagi teha. Te meeldite mulle.»
«Sire...»
«Aga kas ma ei või teid meelitada oma sõna murdma? Aidake mind, hertsog. Kui teile pakutaks, see tähendab, kui mina teile pakuksin oma musketäride ülema kohta?»
D’Artagnan kummardas veel sügavamalt kui esimene kord.

«Ma peaksin kahetsusega loobuma sellest, mida Teie Majesteet mulle heldelt pakub,» sõnas ta. «Aadlikul pole

muud varandust kui tema sõna, ja mul oli juba au öelda Teie Majesteedile, et see sõna on antud Prantsusmaa kuningale.»

«Ärgem sellest rohkem rääkigem,» ütles kuningas, pöördudes Athose poole.

Ja ta jättis dArtagriani kõige valusamatesse pettumuse-piinadesse.

«Ah, kas ma ei öelnud seda,» mõtles musketär. «Sõnad! Õukonna pühitsetud vesi. Kuningail on imetlusväärne anne pakkuda meile seda, millest nad teavad, et me seda vastu ei võta, ja näidata millegagi riskimata oma suuremeelsust. Olin loll, olin kolmekordne loll, et hetkekski lootma hakkasin.»

Vahepeal haaras Charles Athose käe.

«Krahv,» ütles ta. «Olete mulle olnud teiseks isaks. Teene eest, mille te mulle osutasite, pole mul teile võimalik tasuda. Siiski olen mõelnud teid kuidagi tänada. Minu isa tõstis teid Sukapaela Ordu rüütliks. See on orden, mida mitte kõik Euroopa kuningad kanda ei või. Regent kuninganna annetas teile Püha Vaimu ordeni. Ma lisan sellele Kuldvillaku ordeni, mille mulle saatis Prantsuse kuningas, kellele tema äi Hispaania kuningas neid tema abielu puhul kaks tükki annetas. Ent tasuks palun ma teilt veel üht teenet.»

«Sire,» vastas Athos kohmetunult, «Kuldvillaku orden minule, kuna Prantsuse kuningas on minu kodumaal ainus, kes sellist kõrget aumärki omab!»

«Ma tahan, et te oleksite oma kodumaal ja kõikjal mujalgi kõigi nende vääriline, keda valitsejad kunagi oma soosinguga on austanud,» ütles Charles, võttes kuldketi kaelast. «Ja ma olen kindel, krahv, et mu isa naeratab mulle oma haua põhjast.»

«On tõesti kummaline,» mõtles dArtagnan, sellal kui ta sõber põlvitades vastu võttis kõrge ordeni, mille talle annetas kuningas, «on lausa uskumatu, et näen alati langevat lausa soosingute vihma kõigile neile, kes mind ümbritsevad. Minule aga ei lange sellest ainustki tilka. Ausõna, kui oleksin kade, võiksin selle pärast lausa juukseid katkuda.»

Athos tõusis, Charles süleles teda õrnalt.

«Kindral.. .» ütles ta Monkile.

Ent peatus siis ja jätkas naeratades:

«Vabandust, tahtsin õieti öelda — hertsog. Te mõistate, kui ma eksin, siis sellepärast, et sõna «hertsog» on minu

jaoks veel liiga lühike. Otsin ikka veel mingit tiitlit, mis sellele pikenduseks oleks .. . Tahan, et seisaksite minu troonile nii lähedal, et võiksin teile öelda nagu Louis XlV-le: vend. Oh, ma tean nüüd, te saategi peagi mu vennaks. Ma teen teid Iirimaa ja Šotimaa asekuningaks, armas hertsog... Nii pole mul siis tulevikus vaja eksimist karta.»

Hertsog haaras kuninga käe, kuigi ilma rõõmuta, ilma vaimustuseta, nagu ta tegi kõike. Siiski liigutas see viimane soosing ta südant. Oma osava suuremeelsusega oli Charles hertsogile aega andnud vaagida oma soove . . . kuigi ta polnud osanud soovida nii palju, kui talle anti.

«Surm ja põrgu,» pomises d'Artagnan, «algab uus valang. Oh, sellest võib aru kaotada.»

Ja ta pöördus kõrvale nii kahetseval ja nii koomiliselt haledal ilmel, et kuningas ei suutnud naeratust varjata.

Monk valmistus kuninga kabinetist lahkuma.

«Kuidas, mu ustav väepealik,» ütles kuningas hertsogile, «te lahkute juba?»

«Kui Teie Majesteedil midagi selle vastu pole, sest ausalt öeldes, ma olen väga väsinud. Päevased erutused on mind täiesti välja kurnanud. Vajan puhkust.»

«Aga ma loodan, et teie ei lahku ometi ilma härra d'Ar-tagnanita,» ütles kuningas.

«Miks mitte, sirel» küsis vana sõjamees.

«Kuid te teate ju väga hästi, mispärast,» vastas kuningas.

Monk vaatas Charlesile üllatunult otsa.

«Palun Teie Majesteeti mind vabandada, aga ma ei mõista, mis ta tahab ütelda.»

«See on võimalik. Aga kui teie unustate, siis härra dArtagnan juba ei unusta.»

Musketäri nägu peegeldas suurimat hämmastust.

«Aga hertsog,» ütles kuningas, «kas teie ei ela siis härra dArtagnaniga ühes majas?»

«Jah, sire, mul on au pakkuda härra d'Artagnanile ulualust.»

«Kas tulite sellele mõttele ise ja täiesti iseseisvalt?»

«Jah, sire, ise ja täiesti iseseisvalt.»

«Muidugi, teisiti ei võinud see ju ollagi.. . Võitja muretseb ju alati oma vangile korteri.» Nüüd oli Monki käes kord punastada. «Tõepoolest, olen ju härra dArtagnani vang.»

«Kahtlemata, Monk, kuna te pole ju ennast veel vabaks

252

ostnud. Kuid ärge muretsege, mina päästsin teid härra dArtagnani käest, mina tasun ka teie lunaraha.»

DArtagnani silmad said oma lõbusa sära tagasi. Gaskoonlane hakkas taipama. Charles astus tema juurde.

«Kindral pole rikas,» ütles ta, «ega või teile maksta, mis ta väärt on. Mina olen kahtlemata rikkam. Aga nüüd, kus ta on hertsog ja kui mitte kuningas, siis vähemalt peaaegu kuningas, väärib ta summat, mida ma võib-olla ei suudaks maksta. Arutame seda asja, d’Artagnan. Säästke mind. Kui palju ma teile võlgnen?»

DArtagnan oli võlutud pöördest, mille asjadekäik oli võtnud, kuid ta valitses end suurepäraselt.

«Sire, Teie Majesteedil pole põhjust erutuda. Tookord, kui mul oli onn röövida Tema Heldus, oli härra Monk ainult kindral. Järelikult võin ma nõuda lunaraha ainult kindrali eest. Andku kindral mulle oma mõõk ja ma loen endale tasutuks, sest maailmas pole midagi muud, mis vääriks kindralit ennast, kui ainult tema mõõk.»

«Odds-fishl 7 nagu ütles minu isa!» hüüdis Charles II. «See on alles galantne ettepanek ja galantne mees, eks ole, hertsog!»

«Oma au juures,» vastas hertsog, «jah, sire.» Ja ta tõmbas oma mõõga.

«Härra,» ütles ta dArtagnanile. «Siin on see, mida nõuate. Paljudel on olnud paremaid relvi. Aga nii tagasihoidlik kui minu oma ka on, ma ei ole teda iial kellelegi loovutanud.»

Uhkusega võttis dArtagnan vastu mõõga, mille abil oli troonile tõusnud üks kuningas.

«Ohoo!» hüüdis Charles II. «Kas tõesti? Mõõk, mis mulle mu trooni tagasi on andnud, peaks minu kuningriigist välja minema ega kuuluks minu kroonivaranduste hulka! Ei, oma hinge juures, seda ei sünni! Kapten dArtagnan, ma annan selle mõõga eest kakssada tuhat liivrit. Kui seda on liiga vähe, öelge mulle.»

«Seda on liiga vähe, sire,» vastas dArtagnan jäljendamatu tõsidusega, «ja pealegi ei taha ma seda müüa. Kuid Teie Majesteet soovib seda. See on käsk. Kuulan sõna. Ent lugupidamine, rnida ma võlgnen suurele sõjamehele, keda ma praegu kuulan, sunnib

[7] Veidrik (inglise k.).

mind oma võidu panti hindama kolmandiku võrra kõrgemalt. Niisiis nõuan ma mõõga eest

253

kolmsada tuhat liivrit, või kingin selle Tema Majesteedile muidu.»

Ja haarates mõõga otsapidi pihku, ulatas ta selle kuningale.

Charles II puhkes laginal naerma,

«Galantne mees ja lõbus seltsiline. Odds-fish, eks ole, hertsog, eks ole, krahv? Ta meeldib mulle ja ma armastan teda Olge lahke, ševaljee d'Artagnan. Võtke see,» ütles ta.

Ja ta läks laua juurde, võttis sule ja kirjutas oma vara-kantslerile maksukäsu kolmesaja tuhandele livrile.

D'Artagnan võttis selle vastu ja lausus tõsiselt, pöördudes Monki poole:

254

«Nõudsin ikkagi veel liiga vähe, tean seda. Kuid uskuge mind, härra hertsog, pigem suren, kui lasen end juhtida ahnusest.»

Kuningas puhkes jälle naerma nagu kuningriigi kõige õnnelikum cockney.

«Te tulete mind enne lahkumist vaatama, ševaljee,» ütles ta. «Nüüd, kus mu prantslased peagi lahkuvad, pean endale lõbusust tagavaraks koguma.»

«Oh, sire, pole lõbu, mis oleks väärt hertsogi mõõka. Ja selle annan ma Teie Majesteedile peaaegu muidu,» vastas dArtagnan, kelle jalad enam põrandat ei puutunud.

«Ja teile, krahv,» lisas Charles, pöördudes Athose poole, «on mul usaldada tähtis sõnum. Teie käsi, hertsog.»

Monk surus kuninga kätt.

«Jumalaga, härrad,» ütles Charles, ulatades kahele prantslasele oma mõlemad käed, kes need oma huulile tõstsid.

«Noh, kas olete nüüd rahul?» küsis Athos, kui nad väljas olid.

«Tss!» ütles dArtagnan rõõmsas erutuses. «Ma pole veel varakantsleri juures ära käinud . . . Mulle võib veel katuse-kivi pähe kukkuda.»

XXXIV RIKKUSE MURED

DArtagnan ei kaotanud aega. Ja niipea kui ta seda kohaseks ja sobivaks pidas, külastas ta Tema Majesteedi varakantslerit.

Seal vahetas ta suurima rahuloluga oma paberitüki, mis oli kaetud üsna inetu käekirjaga, tohutu hulga hiljuti löödud müntide vastu, millel oli Tema Kõrgeaulise Majesteedi Charles II kujutis.

DArtagnanil polnud tavaliselt raskusi enesevalitsemise säilitamisega, ent sel puhul ei suutnud ta varjata rõõmu, mida lugeja ehk mõistab, kui ta suvatseb suhtuda leplikult mehesse, kes sündimisest saadik polnud näinud nii palju rahatükke ja silma rõõmustava korralikkusega üksteise otsa laotud müntide rulle.

Varahoidja paigutas kõik need rullid kottidesse ja sulges kõik kotid inglise vappi kandvate plommidega — lugupidamisavaldus, mida varahoidjad ei osuta mitte kõigile.

255

Ükskõikselt ja parajasti just nii viisakalt, nagu see vajalik oli inimese suhtes, keda kuningas oma sõprusega austas, ütles ta d'Artagnanile:

«Võtke oma raha, härra.»

Oma raha, see sõna pani d'Artagnani südames võnkuma tuhat keelt, mille olemasolu ta seni polnud aimanudki.

[1] Lucius Caius Fabricius — Rooma väejuht, kuulus oma aususe ja äraostmatuse poolest.

Ta laskis paigutada kotid väikesele kaarikule ja pöördus üsna mõtlikuna koju tagasi.

Inimese laup, kes omab kolmsada tuhat liivrit, ei või olla enam murekortsudeta: üks korts iga saja tuhande liivri kohta polegi kuigi palju.

DArtagnan pani ennast luku taha, ei lõunatanud, ei nõustunud kedagi vastu võtma ja valvas kogu öö lambi-valgel, laetud püstol laual, ning otsis vahendit, kuidas vältida, et need ilusad eküüd, mis olid sattunud kuninga varalaegastest tema varakirstu, ei läheks sealt edasi mõne suli taskusse. Parim vahend, mida gaskoonlane välja oskas mõtelda, oli sulgeda see varandus viivitamatult lukkude taha, mis oleksid küllalt tugevad, et ükski käsi neid maha murda ei jõuaks, ja küllalt keerulised, et ükski tavaline võti neid ei avaks.

DArtagnanile meenus, et inglased on tunnustatud meistrid lukussepatöö ja rahakappide valmistamise alal. Ta otsustas kohe järgmisel päeval minna otsima lukusseppa, kes müüks talle rahakapi.

Tal ei tulnud kaugele minna. Isand Will Jobson, kes elas Piccadillyl, kuulas tema ettepanekud ära, sai ta hingevalust aru ja lubas valmistada talle nii kindla luku, mis vabastaks ta tulevikus kõigist kartustest.

«Varustan teid äsjaleiutatud mehhanismiga,» ütles ta. «Esimese tõsisema katse juures teie lukku lahti muukida avaneb märkamatu plaadike ja niisama märkamatust väikesest kahurist lendab välja paras kaheksa untsi raskune vaskkuul, mis paiskab asjatundmatu muukija pikali, tekitades sealjuures märkimisväärset müra. Mis te sellest arvate?»

«See on tõepoolest leidlik,» ütles dArtagnan. «See väike vaskkuul meeldib mulle kangesti. Millised on teie tingi mused, härra lukussepp?»

«Kaks nädalat valmistamiseks ja viisteist tuhat liivrit, mis tasutakse töö kättesaamisel,» vastas meister.

DArtagnan kortsutas kulmu.

256

Kaks nädalat oli küllalt pikk aeg selleks, et kõik Londoni kelmid oleksid võinud ta vabastada vajadusest rahakapi järele. Mis puutus aga viieteistkümnesse tuhandesse liivrisse, siis oli see liiga kallis hind selle eest, mida ta pisut valvsam olles võis muidugi saada.

«Mõtlen järele. Tänan, härra.»

Ja ta pöördus jooksujalu koju tagasi. Keegi polnud veel varandusele lähenenud.

Samal päeval tuli Athos oma sõpra külastama ja leidis selle nii murelikuna, et ta ei saanud sel puhul oma üllatust väljendamata jätta.

«Kuidas siis nii? Te olete ju nüüd ometi rikas,» ütles ta, «kuid mitte rõõmus. Teie, kes te ju nii väga ihaldasite rikkust? ...»

«Armas sõber, lõbud, millega ei olda harjunud, on suuremaks koormaks kui harjumuseks saanud mured. Palun andke mulle nõu. Võin teilt seda küsida, kuna teil on ju alati olnud raha: kui inimesel on raha, mis ta sellega siis teeb?»

«See sõltub asjaoludest.»

«Kuidas te käisite ümber omaenda rahadega, nii et need teid ei ihnuriks ega pillajaks ei teinud, sest ihnsus kuivatab südant ja pillamine uputab selle, eks ole?»

«Isegi Fabricius 1 poleks osanud õigemini ütelda. Aga tõtt-öelda pole mu raha mind iialgi koormanud.»

«Rääkige, kas paigutate need rendisele?»

«Ei. Aga nagu te teate, on mul üsna kena maja. Ja see maja moodustabki peamise osa minu varandusest.»

«Ma tean seda.»

«Tähendab, te võite saada niisama rikkaks kui mina. Isegi veel rikkamaks, kui soovite, — niisamasugusel viisil.»
«Kas te kasseerite oma tulud isiklikult sisse?»
«Ei.»
«Mida te arvate salakapist seinas?»
«Ma pole seda iialgi kasutanud.»
«Siis on teil mingi usaldusmees? Mingi kindel ärimees, kes maksab teie kapitali pealt õiglast intressi.»
«Mitte sugugi.»
«Jumal hoidku! Mida te siis õieti teete?»
257
«Ma kulutan ära kõik, mis mul on, ja mul pole muud kui see, mis ma ära kulutan.»
«Ahaa, selge. Niisiis, teie mängite pisut printsi ja viisteist või kuusteist tuhat liivrit sissetulekut sulavad teie näppude vahel; peale selle on teil aga veel kohustusi ja esinduskulusid.»
«Kuid ma ei näe põhjust, miks peaksite teie olema väiksem senjöör kui mina, armas sõber. Teie rahast peaks selleks ju parajasti piisama.»
«Kolmsada tuhat liivrit. Seda on kolm korda rohkem kui vaja.»
«Vabandust, aga mulle näis, nagu oleksite mulle öelnud .. . Uskusin, nagu oleksin kuulnud ... ühesõnaga, ma kujutlesin, et teil on osanik.»
«Ah, surm ja põrgu! See on õige!» hüüdis dArtagnan punastades. «On ju Planchet! Oma elu juures, ma unustasin Planchet'... Olengi sajale tuhandele eküüle koha leidnud... Kahju küll, see oli nii ümmargune arv, kõlas nii hästi. .. Teil on õigus, Athos. Ma pole sugugi rikkam. Milline mälu teil küll on!»
«Jah, jumal tänatud, üsna hea.»
«See tubli Planchet!» pomises dArtagnan. «Ja tema pole selle asja juures halba undki näinud. Kus ikka äri, tont võtaks! Aga olgu, mis öeldud, see öeldud.»
«Palju te talle annate?»
«Ta on ju üsna tubli poiss,» ütles d'Artagnan. «Ja meie saame temaga alati hästi läbi. Mina olen vaeva näinud, te mõistate, ja kulusid kandnud. Kõik see peab arvesse minema.»
«Mu armas, olen teie peale täiesti kindel,» sõnas Athos rahulikult, «ja tean, et mul ei pruugi selle tubli Planchet' pärast karta. Teie kätes on tema huvid kindlamini kaitstud kui tema enda omades. Nüüd aga, kus teil siin enam midagi teha pole, võtke mind kuulda ja asume teele. Minge Tema Majesteeti tänama, küsige temalt, kas tal pole teie jaoks mingeid käske, ja kuue päeva pärast võime me näha Notre-Dame'i torne.»
«Sõber, ma põlengi juba soovist teele asuda ja ma lähen jalamaid kuningale oma lugupidamist avaldama.»
«Mina lähen linna mõningate inimestega jumalaga jätma,» ütles Athos.
«Kas tahaksite mulle laenata Grimaud'd?»
«Suurima heameelega. Mida te tahate temaga teha?»
258
«Midagi väga lihtsat, mis teda põrmugi ei väsita. Ma palun teda valvata minu püstoleid, mis on praegu siin laual, istudes selle kohvri kõrval.»
«Väga hea,» vastas Athos rahulikult.
«Ja ta ei lahku siit, eks ole?»
«Niisama vähe kui püstolidki.»
«Noh, ma lähen siis nüüd Tema Majesteedi juurde. Nägemiseni.»
DArtagnan jõudis peagi Saint-Jamesi paleesse, kus Charles II, kes parajasti kirju kirjutas, tal oma tubli pool tundi eesruumis oodata laskis.

Jalutades galeriis ikka uksest aknani ja aknast ukseni, uskus dArtagnan küll märkavat vestibüülis mantlit, mis sarnanes Athose omaga, aga parajasti siis, kui ta seda täpsemalt järele uurida tahtis, kutsus uksehoidja teda Tema Majesteedi juurde.

Võttes vastu meie sõbra tänuavaldusi, hõõrus Charles II heastmeelest käsi.

«Ševaljee,» ütles ta, «teil pole mingit põhjust mulle tänulik olla. Ma ei maksnud teile veeranditki sellest, mida väärib too lugu kastiga, kuhu te pistsite tolle vapra kindrali ... Tahan öelda — tolle suurepärase Albermale'i hertsogi.»

Kuningas puhkes laginal naerma. DArtagnan uskus, et ei sobi Tema Majesteedile vastu rääkida, ja ta kummardas alandlikult.

«Muide,» jätkas Charles. «Kas mu armas Monk on teile tõepoolest andestanud?»

«Andestanud? Ma loodan seda, sire.»

«Aga see oli siiski väga kibe nali. Odds-fish. Tegite inglise revolutsiooni esimese mehe sisse nagu heeringa. Teie asemel ma ei oleks nii kindel, sevaljee.»

«Kuid, sire...»

«Ma tean väga hästi, et Monk nimetab teid oma sõbraks. Aga tal on liiga sügav pilk, et kergesti unustada, ja liiga kõrged kulmud, et mitte uhke olla. Teate küll, suur supercilium

«Hakkan tingimata õppima ladina keelt,» tõotas dArtagnan endamisi.

«Teate mis!» hüüdis kuningas lõbustatult. «Ma võtan teie lepitamise enda peale. Oskan seda nii korraldada, et...»

1 Sõnal supercilium (ladina k.) on kaks tähendust: «kulm» ja «kõrkus».

D'Artagnan näris vurre.

«Kas Teie Majesteet lubab, et ma ütlen talle tõtt?»

«Öelge, ševaljee, öelge.»

«Sire, te tekitate minus koledat hirmu. .. Kui Teie Majesteet korraldab minu asja nii, nagu tal selleks soov näib olevat, siis olen kadunud mees. Hertsog laseb mu tappa.»

Kuningas puhkes uuesti kõlavalt naerma, muutes sellega d'Artagnani hirmu tõeliseks kohkumuseks.

«Armu, sire. Lubage mulle, et jätate selle asja ajamise minu hooleks. Ja seejärel, kui te minu teeneid enam ei vaja...»

«Ei, ševaljee. Te tahate lahkuda?» vastas Charles lõbususega, mis muutus üha rahvusttekitavamaks.

«Kas Teie Majesteedil pole minult enam midagi nõuda?»

Charles jäi pisut tõsisemaks.

«Vaid üht. Külastage minu õde, leedi Henriette'i Kas ta tunneb teid?»

«Ei, sire. Kuid . .. Minusugune vana sõjamees pole kuigi meeldiv vaatamisväärsus noorele ja lõbusale printsessile.»

«Kuulake mind. Ma tahan, et mu õde teid tundma õpiks. Tahan, et ta võiks vajaduse korral teie peale loota.»

«Sire, kõik, mis on kallis Teie Majesteedile, on mulle püha.»

«Hüva . .. Parry. Tule siia, mu tubli Parry.» Kõrvaluks avanes ja sisse astus Parry, kelle nägu ševal-jeed märgates särama lõi.

«Mida teeb Rochester?» küsis kuningas.

«Ta on koos daamidega kanalil,» vastas Parry.

«Ja Buckingham?»

«Samuti.»

«Hüva! Sa viid ševaljee Villiers' juurde... See on Buckinghami hertsog, ševaljee. Ja palud hertsogit, et ta esitleks härra dArtagnani leedi HenrietteMle.»

Parry kummardas ja naeratas dArtagnanile.

«Ševaljee,» jätkas kuningas, «see on teie viimane audients. Seejärel võite lahkuda, millal soovite.»
«Tänan, sire.»
«Te teate, et üks minu laevadest on teie käsutuses.»
«Te olete minu vastu liiga lahke, sire. Ma ei nõustu sellega iialgi, et Teie Majesteedi ohvitserid endale minu pärast peaksid tüli tegema.»
260
Kuningas patsutas dArtagnanile õlale.
«Keegi ei tülita end teie pärast, ševaljee, vaid hoopis saadiku pärast, kelle ma läkitan Prantsusmaale ja kellele te arvatavasti hea meelega seltsiks olete, sest te tunnete teda.»
DArtagnan tegi üllatunud näo.
«See on keegi krahv de La Fere. Toosama, keda te nimetate Athoseks,» lisas kuningas, lõpetades vestluse, nagu ta oli seda alustanudki, lõbusa naerulaginaga. «Jumalaga, ševaljee, jumalaga. Armastage mind, nagu mina teid armastan.»
Seejärel saatis kuningas Parryle küsiva pilgu, et teada saada, kas keegi teda kõrvalruumis ootab, ja kadus siis ukse taha, loovutades ruumi ševaljeele, kes oli sellest ebatavalisest audientsist täiesti jahmunud.
Vanake haaras tal sõbralikult käsivarrest ja juhtis ta aeda.

XXXV KANALIL

Opaalrohelise veega kanalil, mida piiras marmorääris, kuhu aeg oli juba jätnud tumedaid laike ja pistnud siia-sinna samblatutte, libises majesteetlikult pikk madal paat, millel lehvis Inglise lipp. Paat oli kaetud varikatusega, millelt langesid alla pikad damastkangad, libisedes otsapidi vees. Kaheksa sõudjat panid selle kergelt aerudele surudes aeglase graatsiaga kanalil liikuma. Sõiduk sarnanes luikedega, kes oma aeglases majesteetlikkuses paadi kiilveelainetuse poolt häirituna eemalt seda lukiust ja kära jälgisid. Ütleme kära, sest paadis viibis neli kitarri- ja lautomängijat, kaks lauljat ja hulk õukondlasi, kõik üle külvatud kulla ja kalliskividega, kes näitasid oma valgeid hambaid, ihates meeldida leedi Henriette'ile — Henri IV tütretütrele, Charles I tütrele ja Charles II õele, kes paadis varikatuse all aukohal istus.
Me tunneme juba seda noort printsessi. Kohtasime teda koos emaga Louvre'is, kus ta kannatas puudust küttest ja leivast, elades koadjuutori ja parlamendi armuandidest. Ta oli nagu ta vendki näinud oma lapsepõlves karme päevi. Siis äkki oli ta ärganud sellest pikast ja hirmsast unenäost ja leidnud end istumas trooniastmeil, ümbritsetuna õukondlastest ja meelitajaist. Nagu Mary Stuart
261
pärast vanglast pääsemist nautis ta nüüd elu ja vabadust, võimu ja rikkust.
Kasvades oli leedi Henriette muutunud silmatorkavalt kauniks ja äsjane restauratsioon oli ta ilu kuulsaks teinud, õnnetus oli temalt röövinud uhkusesära, kuid rikkus oli talle selle nüüd tagasi andnud. Ta säras rõõmus ja külluses nagu kasvuhoone lill, kelle pea esimeste sügiskülmade tulekul longu on vajunud, kuid kes juba järgmisel päeval, sattudes õhkkonda, kus ta on sündinud, end uuesti sirgu ajab, hiilgavamana kui kunagi varem.
Lord Villiers Buckingham, tolle mehe poeg, kes selle loo esimestes peatükkides nii hiilgavat osa mängib, lord Villiers Buckingham, tore rüütel, kes oli kurvameelne naiste seltskonnas ja naeruhimuline meeste hulgas, ja Wil-mot Rochester, kes armastas naerda mõlema sooga, seisid parajasti leedi Henriette'i ees ja võistlesid eesõiguse pärast teda naeratama panna.

Noor ja kaunis printsess nõjatus kullaga tikitud samet-padjale, lasknud käed lõdvalt vette vajuda, kuulatas ükskõikselt muusikuid, ilma neid õieti kuulmata, ja kuulas kaht õukondlast, tehes näo, nagu ei kuulaks ta neid.

Leedi Henriette, see nii võluv olend, see naine, kes ühendas endas nii Prantsusmaa kui ka Inglismaa hurma, kuid polnud veel armastanud, oli oma edevuses julm. Seepärast ei valgustanud ta nägu kergemgi naeratus — naiivne vahend, millega noored tütarlapsed oma poolehoidu väljendavad. Ja kui ta mõnikord tõstis silmad, siis oli nende pilk, mis üht või teist kavaleri tabas, nii terav, et nende tavaliselt nii häbematu galantsus sellest kohkus ja arglikuks muutus.

Paat aga libises üha edasi, muusikud mängisid nagu pöörased ja õukondlased hakkasid juba hingetuks jääma nagu nemadki. Printsessile aga näis jalutussõit kahtlemata tüütuna, sest äkki raputas ta kannatamatult pead.

«Aitab, härrased, pöördume tagasi.»

«Oh, madame,» ütles Buckingham, «me oleme väga õnnetud, sest meil ei õnnestunud jalutuskäiku Teie Kõrgusele meeldivaks' teha.»

«Ema ootab mind,» vastas leedi Henriette, «ja pealegi tunnistan ma teile avameelselt, härrad, et mul on igav.»

Ja lausudes neid julmi sõnu, püüdis printsess oma pilguga lohutada kumbagi noormeest, kes näisid sellisest siirusest masendatud olevat. Pilk avaldas mõju ja

262

mõlemad näod lõid särama. Aga kohe seepeale — otsekui oleks kuninglik edvik mõelnud, et ta on lihtsurelike vastu liiga armulik olnud — tegi ta järsu liigutuse, pööras kahele ilukõnelejale selja ja näis vajuvat unistustesse, milles neil ilmselt mingit osa polnud.

Buckingham hammustas vihaselt huult, kuna ta oli leedi Henriette'isse tõsiselt armunud, ja seepärast võttis ta ka kõike väga tõsiselt. Ka Rochester näris huuli, aga kuna temal mõistus alati valitses südant, siis tegi ta seda lihtsalt sellepärast, et tagasi hoida õelat naerupahvakut. Printsess laskis oma pilgul uidata pehme muruga kaetud õieehtes kallastel ja märkas juba kaugelt Parryt ja d'Artagnani.

«Kes sealt tuleb?» küsis ta.

Mõlemad noormehed pöörasid välgukiirusel pead.

«Parry,» vastas Buckingham. «Ainult Parry.»

«Vabandust, aga mulle näib, et keegi on temaga kaasas,» sõnas Rochester.

«Jah,» kinnitas printsess raugelt, «aga öelge kõigepealt, mis tähendavad sõnad «ainult Parry»? Öelge, milord.»

«See tähendab, Madame,» vastas Buckingham solvunult, «et see ustav Parry, see rändrüütel Parry, see igavene Parry pole minu arvates kuigi tähtis isik.»

«Te eksite, härra hertsog. Parry, see rändrüütel Parry, nagu te teda nimetate, on alati rännanud minu perekonna huvides ja see vanake on mulle alati armsaks vaatepildiks.»

Leedi Henriette läks kaunite naiste ja eriti edevate naiste tavalist teed. Ta muutus tujukast jonnakaks. Austaja oli tujutsemise välja kannatanud. Nüüd pidi õukondlane painduma tema jonni ees. Buckingham kummardas, aga ei vastanud midagi.

«On tõsi, Madame,» ütles Rochester kummardades, «et Parry on teenri musterkuju. Kuid, Madame, ta pole enam noor ja meid ajavad naerma vaid lõbusad asjad. Aga mis on ühes vanakeses siis lõbusat?»

«Küllalt, milord,» ütles leedi Henriette kuivalt. «See kõneaine solvab mind.»

Ja lisas siis nagu iseendale:

«On lihtsalt uskumatu, kui hoolimatult suhtuvad minu venna sõbrad tema teenritesse.»

«Oh, Madame,» hüüdis Buckingham, «Teie Heldus torkab mulle südamesse omaenda kätega valmistatud pistoda.»
263
«Mida tähendab see lause, mis meenutab prantsuse madrigaali, härra hertsog? Ma ei saa sellest aru.»
«See tähendab, Madame, et teie, isegi nii hea, nii võluv, nii õrnatundeline, kui te olete, naerate mõnikord — vabandust, ma tahtsin öelda, naeratate selle tubli Parry tühja jutuvada üle, kelle suhtes Teie Kõrgus täna end nii imetlusväärselt tundelisena näitab.»
«Milord,» ütles leedi Henriette, «kui ma selles asjas end mõnikord unustanud olen, siis pole teil õigust seda mulle meelde tuletada.»
Ja ta tegi kärsitu liigutuse.
«See armas Parry tahab vististi minuga rääkida. Härra Rochester, palun teid, käskige randuda.»
Rochester tõttas printsessi käsku kordama. Ühe minuti pärast jõudis paat kaldale.
«Lähme maale, härrad,» ütles leedi Henriette, võttes Rochesteri poolt pakutud käsivarre, kuigi Buckingham seisis talle lähemal ja pakkus enda oma. Halvasti varjatud uhkusega, mis õnnetule Buckinghamile otse südamesse pistis, juhtis Rochester printsessi üle väikese silla, mille meeskonnaliikmed olid kuninglikust paadist kaldale heitnud.
«Kuhu Teie Heldus soovib minna?» küsis Rochester.
«Te näete ju, milord, selle armsa Parry juurde, kes ringi eksleb, nagu ütles lord Buckingham, ja otsib mind oma nõrgaksjäänud silmadega, mis on kustunud meie õnnetuste pärast valatud pisaraist.»
«Jumal hoidku!» hüüdis Rochester. «Kui kurb on Teie Kõrgus täna! Kahtlemata oleme meie tema silmis naeruväärsed narrid.»
«Rääkige oma nimel, milord,» katkestas Buckingham tusaselt. «Mina olen Tema Kõrgusele nii vastumeelne, et mind pole tema silmis üldse olemaski.»
Ei Rochester ega printsess ei vastanud. Leedi Henriette sundis vaid oma kavaleri sammu lisama. Buckingham jäi tahapoole ja kasutas oma eraldatust selleks, et taskurätiku varjus hambaid kiristada, tehes seda nii metsikult, et batisti paari hetkega ribadeks kiskus.
«Parry, armas Parry,» ütles printsess hellal häälel, «tule siiapoole. Ma näen, et sa mind otsid, ja ootan sind.»
«Oh, Madame,» ütles Rochester, jäädes armulikult seltsiks oma sõbrale, kes, nagu me ütlesime, tahapoole hoidus, «kui Parry ei peaks Teie Kõrgust märkama, siis võib tema saatja isegi päris pimedale täie eduga teejuhiks olla. Sest
264
vaadake, millised leegitsevad silmad tal on. See mees on lausa kahe laternaga majakas »
«Ta silmad sobivad väga hästi ja ilusasti ta sõjaka näoga,» ütles printsess, kes igal võimalikul juhul tüli otsis.
Rochester kummardas.
«Tal on üks selliseid mehiseid sõdurinägusid, nagu neid
265
ainult Prantsusmaal näha võib,» ütles printsess naise püsivusega, kes on kindel oma karistamatuses.
Rochester ja Buckingham vahetasid pilgu, nagu teineteiselt küsides:
«Mis tal ometi on?»
«Minge, härra Buckingham. Küsige, mis Parry soovib,» ütles leedi Henriette.

Noormees, kes võttis seda käsku nagu lahkuseväljendust, sai oma julguse tagasi ja tõttas Parryle vastu, kes d’Artagnani saatel aegamööda kõrgele seltskonnale lähenes. Aastad olid Parry sammud töntsiks teinud. D'Artagnan aga sammus aeglaselt ja uhkelt, nagu see sobis ühele d’Artagnanile, kelle selja taga seisis kolmandik miljonit, see tähendab, edvistamata, kuid ühtlasi kartmatult. Kuid Buckingham, kes oli tõtanud suure kiiruga täitma printsessi soovi —, printsess ise oli peatunud marmorpingi juures, otsekui väsinult paarist sammust, mis ta oli teinud —, niisiis, kui Buckingham Parryst paari sammu kaugusele jõudis, tundis viimane ta ära.

«Milord,» ütles ta hingeldades, «kas Teie Heldus soovib kuninga käsku täita?»

«Milles, härra Parry?» küsis noormees teatud külmusega, mida pehmendas aga soov printsessile meelepärane olla.

«Tema Majesteet palub Teie Heldust esitleda härrat leedi Henriette Stuartile.»

«Aga kõigepealt — missugust härrat?» küsis hertsog kõrgilt.

DArtagnani, nagu teada, oli kerge vihale ärritada. Lord Buckinghami toon ei meeldinud talle. Ta vaatas õukondlasele otse silma ja kaks välku sähvatasid ta kortsus kulmude all. Pingutusega hoidis ta enesevalitsemist alal.

«Härra ševaljee dArtagnan, milord,» vastas ta rahulikult.

«Vabandust, härra, kuid see nimi ütleb mulle vaid teie nime, muud midagi.»

«See tähendab?»

«See tähendab, et ma ei tunne teid.»

«Siis olen mina õnnelikum kui teie, härra,» vastas dArtagnan, «sest mul oli au hästi tunda teie perekonda ja eriti teie kuulsat isa, Buckinghami hertsogit.»

«Minu isa?» kordas Buckingham. «Tõepoolest, härra, tundub, nagu meenuks mulle nüüd.. . Härra ševaljee dArtagnan?»

266

DArtagnan kummardas.

«Tema isiklikult.»

«Vabandage, aga kas te pole üks neid prantslasi, kellega minu isal olid teatud salajased suhted?»

«Täpselt nii, härra hertsog, olen üks neist prantslastest.»

«Sel juhul lubage mul öelda, et imelikul kombel ei ole keegi kuulnud mu isa teist oma eluajal rääkivat.»

«Ei, härra, kuid teda kuuldi meist rääkivat oma surmatunnil. Mina hoiatasin teda kuninganna Anna kammerteenri kaudu hädaohu eest, mis teda ähvardas. Õnnetuseks saabus see hoiatus liiga hilja.»

«Mis sellest, härra,» vastas Buckingham. «Ma mõistan nüüd, et kuna teil oli kavatsus osutada teenet isale, siis tulete nüüd paluma pojalt protektsiooni.»

«Esiteks, milord, ma ei palu protektsiooni mitte kelleltki,» vastas dArtagnan flegmaatiliselt. «Tema Majesteet Charles II, kellele mul oli au osutada mõningaid teeneid (pean teile ütlema, härra, et selles tegevuses on möödunud kogu minu elu), kuningas Charles II, kes soovib mind oma heatahtlikkusega austada, tahtis, et mind esitletaks tema õele leedi HenrietteMle, kellele mul on võib-olla au tulevikus kasulik olla. Kuningas teadis, et viibite sel hetkel Tema Kõrguse lähedal ja saatis mind Parry vahendusel teie juurde. Muud saladust siin ei ole. Ma ei palu teilt kõige vähematki, ja kui te ei soovi mind Tema Kõrgusele esitleda, siis pean ma kahetsusega ilma teieta läbi ajama ning võtma endale julguse end Tema Kõrgusele ise esitleda.»

«Ma loodan vähemalt, härra,» vastas Buckingham, kes kangesti tahtis, et viimane sõna temale jääks, «et te ei tagane seletusest, mille te ise vajalikuks tegite.»

«Ma ei tagane iialgi, härra,» vastas dArtagnan.

«Kui teil minu isaga olid salajased suhted, siis peaksite ju tundma mõningaid erilisi üksikasju.»
«Need suhted on juba jäänud kaugesse minevikku, härra, sest teid polnud siis veel sündinudki. Ja mõnede õnnetute teemantripatsite pärast, mis ma temalt sain ja Prantsusmaale toimetasin, ei tasu tõepoolest vaeva nii paljusid mälestusi ellu äratada.»
«Härra!» hüüdis Buckingham rõõmsalt, astudes dArtag-nani juurde ja ulatades käe, «see olete siis teie! Teie, keda mu isa nii väga otsis ja kellel meie poolt nii palju oodata oli.»
267
«Oodata, härra! Tõepoolest, see on minu lemmiksõna. Ma olen oodanud kogu oma elu.»
Vahepeal oli printsess, kes oli tüdinud võõrast ootamast, tõusnud ja lähemale astunud.
«Härra,» ütles Buckingham, «kas te vähemalt ei oota siis seda esitlust, mida te minult soovisite?»
Ta pöördus ümber ja kummardas leedi Henriette'i ees.
«Madame,» ütles noormees, «teie vend kuningas soovib, et mul oleks au esitleda Teie Kõrgusele härra ševaljee d'Artagnani.»
«Selleks, et Teie Kõrgusel oleks vajaduse korral kindel tugi ja ustav sõber,» lisas Parry. DArtagnan kummardas.
«Kas teil on veel midagi öelda, Parry?» küsis leedi Henriette, pöördudes vana teenri poole ja naeratades samal ajal d'Artagnanile.
«Jah, Madame. Kuningas soovib, et Teie Kõrgus hardalt talletaks oma mällu dArtagnani nime ega unustaks tema teeneid, sest nagu Tema Majesteet ütleb, võlgneb ta temale oma kuningriigi tagasivõitmise.»
Buckingham, printsess ja Rochester vahetasid üllatunult pilke.
«See on üks teine väike saladus,» ütles dArtagnan, «ja tõenäoliselt ei hakka ma sellega kunagi hooplema Tema Majesteedi kuningas Charles II poja ees, nagu ma teie ees hooplesin teemantripatsitega.»
«Madame,» ütles Buckingham, «härra meenutab mulle juba teist korda üht sündmust, mis nii väga ärritab mu uudishimu, et ma julgen paluda teilt luba teda hetkeks kõrvale viia, et temaga nelja silma all kõnelda.»
«Tehke seda, milord,» vastas printsess. «Kuid andke õele kiiresti tagasi see tema venna nii ustav sõber.»
Ja ta võttis Rochesteri käsivarre, kuna Buckingham omakorda dArtagnani käevangu võttis.
«Oh, ševaljee,» ütles Buckingham, «jutustage mulle ometi see teemantide lugu, mida Inglismaal mitte keegi ei tunne, isegi mitte selle loo kangelase poeg.»
«Milord, vaid ühelainsal isikul oli õigus jutustada kogu seda lugu — see oli teie isa. Tema pidas vajalikuks vaikida ja teie loaga toimin ma nagu tema.»
Ja dArtagnan kummardas nagu inimene, kellest on näha, et ükski pealekäimine talle ei mõju.
268
«Kuna asi on nii, härra,» ütles Buckingham, «siis palun teid, andestage mu ebadiskreetsus. Ja kui ma ise kunagi peaksin Prantsusmaale minema ...» ja ta pöördus ringi, et heita veel üks pilk printsessile, kes temast põrmugi ei hoolinud, olles täiesti süvenenud vestlusse Rochesteriga voi vähemalt teeseldes seda.
Buckingham ohkas.
«Nojah, ja edasi?» küsis dArtagnan.
«Ma ütlesin, niisiis, et kui ma kunagi ise Prantsusmaale peaksin minema . ..»

«Te lähete sinna, milord,» ütles dArtagnan naeratades. «Ma kinnitan teile seda.»
«Mispärast?»
«Mul on kummaline anne tulevikku ette näha. Ja kui ma juba kord tulevikku ennustan, siis eksin ma väga harva. Tähendab, kui te kord Prantsusmaale tulete?»
«Härra, teilt, kellega kuningad otsivad seda nii väärtuslikku sõprust, mis neile kroone tagasi kingib, teilt julgeksin ma siis paluda osakese sellest suurest tähelepanust, mida te pühendasite minu isale.»
«Milord,» vastas dArtagnan, «uskuge, et ma loeksin endale suureks auks, kui teie ka veel seal meeles peaksite, et kohtusite minuga siin. Ja nüüd lubage . ..»
Ning pöördudes leedi Henriette'i poole, jätkas ta:
«Madame, Teie Kõrgus on Prantsusmaa tütar ja sellena loodan ma teda jälle kord Pariisis näha. See oleks üks minu elu kaunimaid päevi, kus Teie Kõrgus annaks mulle mingi käsu, mis mulle tõendaks, et ta pole mitte unustanud oma kõrgeaulise venna soovitusi.»
Ja ta kummardas noore printsessi ees, kes ulatas talle kogu kuningliku armulikkusega käe suudlemiseks.
«Oh, madame,» ütles Buckingham üsna tasa, «mida tuleks teha, et saavutada Teie Kõrguselt samasugust soosingut?»
«Jumala eest, milord,» vastas leedi Henriette, «küsige härra dArtagnanilt, ta ütleb teile.»
269

XXXVI KUIDAS D'ARTAGNAN NAGU VÕLUR KUUSEPUUST KASTIST MAAMAJA VÄLJA TÕMBAB

Kuninga sõnad Monki enesearmastuse kohta äratasid dArta gnanis üsna tõsiseid kartusi. Leitnant oli kogfu oma elu jooksul näidanud, et ta tunneb suurt kunsti valida endale vaenlasi, ja kui nende hulgas leiduski halastamatuid ja võitmatuid, siis sellepärast, et ta mitte mingisugusel ettekäändel ei olnud saanud teisiti talitada. Aga elu muudab tihti meie vaatevinklit. See on nagu võlulatern, mis igal aastal laseb inimsilmal kõike näha hoopis uues valguses. Sellest tulebki, et see, mis veel eelmise aasta viimasel päeval paistis valgena, on järgmisel päeval must, kuigi vahepeal on möödunud üksainus öö.
Kui dArtagnan oma kümne võllaroaga Calais'st teele asus, oli tal niisama vähe mõttes Koljati, Nebukadnetsari või Olovernesega tüli norida kui nekrutiga võitlema minna või oma perenaisega sõimelda. Ta sarnanes siis kotkaga, kes näljasena ei kõhkle ründamast jäära. Nälg pimestab. Aga dArtagnanil, kes oli oma nälja kustutanud, rikkal dArtagnanil, võidukal dArtagnanil, dArtagnanil, kes oli uhke nii suurte raskustega saavutatud edule, — sellel dArtagnanil oli liiga palju kaotada, ja ta ei saanud jätta arvestamata võimalikku ebaõnne.
Esitluselt tagasi tulles mõtles ta seepärast üheleainsale asjale — nimelt, kuidas leplikult läbi saada nii võimsa mehega, nagu seda oli Monk, kellega ka Charles head läbisaamist otsis, kuigi ta oli kuningas. Vaevalt oma trooni kindlustanud kaitsealusel võis kergesti veel oma kaitsjat vaja minna ja kahtlemata poleks ta vastutasuks keeldunud väikesest vastutulekust — dArtagnani kas ära röövida, ta mõnda Middlesexi lossi istuma panna või teda pisut uputada ülesõidul Doverist Boulogne’i. Kuningad osutavad vahetevahel asekuningatele selliseid teeneid, ilma et koergi selle peale hauguks.
Polnud koguni vajalik, et kuningas aktiivset osa mängiks selles näidendis, kus Monk saab oma revanši. Kuninga osa piirduks vaid andestusega Iirimaa asekuningale kõige selle eest, mida see dArtagnani vastu ette võtaks. Alber-male'i hertsogi

südametunnistuse rahustamiseks piisas ühest naerdes lausutud te absolvo'st8 või allkirjakritsel-
1 Vabastan süüst (ladina k.).
270
dusest Charles, the King9, mingi pärgamenditüki all serval. Ja need kaks sõna lausutud, või kolm kirjutatud, oleks vaene dArtagnan igaveseks maetud oma fantaasia rusude alla.
Ja lisaks tuli veel üks asjaolu, mis nii ettenägelikku inimest kui meie musketär eriti rahutuks tegi: ta tundis, et on üksi; Athose sõprusest ei piisanud ta julgustamiseks. Muidugi, kui oleks tegemist olnud tubli mõogavõitlusega, siis oleks musketär oma seltsimeest arvestada võinud; aga dArtagnan tundis Athost küllalt hästi; ta oli kindel, et delikaatsetes olukordades, kuhu on segatud kuningas, kusjuures veel kaasa aitab mõni õnnetu juhus, mis lubab Monkil või Charles II-l end õigustada, piirduks Athos truu leinaja kohuste täitmisega, valades lahkunu kalmul pisaraid, ja kuna lahkunu oli tema sõber, mõtleks seejärel välja kõige kõlavamaist superlatiividest koosneva hauakirja.
«Selge on,» mõtles gaskoonlane — ja see mote oli järelduseks arutlustele, mida ta salamahti endamisi keris, mida meie aga siinkohal valjusti välja ütlesime, — «selge on, et mul tuleb tingimata härra Monkiga ära leppida ja saavutada vastuvaidlematu tõend, et minevik teda enam põrmugi ei häiri. Kui ta peaks selles suhtes ilmutama tusasust ja tagasihoidlikkust — mille eest teda jumal karistagu —, siis lasen Athosel raha ära viia ja jään ise parajasti nii kauaks Inglismaale kui on vaja jälgede segamiseks. Kuna mul on terav pilk ja kerge jalg, siis panen tähele esimest vaenu märki, lasen jalga ja peidan end selle lord Bucking-hami juures, kes näib põhiliselt olevat üsna tubli poiss ja kellele ma tasuks külalislahkuse eest jutustan kogu selle teemaritideloo, mis ei või enam kompromiteerida kedagi muud kui üht vana kuningannat, kellele sellest kahju ei või tulla, kui teda peetakse nii toreda isanda nagu Bucking-hami kunagiseks armukeseks, kuna ta praegu pole enam rohkem, kui selle haisva kitsipunga härra Mazarini naine. Surm ja põrgu! Käes! See Monk juba minust jagu ei saa! Ja muide, milline idee!»
Nagu teada, — ideedest dArtagnan enamasti just puudust ei tundnud. Selle monoloogi jooksul oli dArtagnan oma kuue lõuani kinni nööpinud ja miski ei ergutanud ta kujutlusvõimet paremini kui see ettevalmistus eelseisvaks võitluseks, mida roomlased nimetasid accinetio'ks.' Seepä-
271
rast oli tal Albermale'i hertsogi juurde jõudes üsna palav. Ta juhatati asekuninga juurde kiirusega, mis tõendas, et teda peeti kodakondseks. Monk viibis oma töökabinetis.
«Milord,» ütles d'Artagnan siiral ilmel, mida ta nii hästi oskas manada oma kavalale näole, «milord, ma tulen Teie Helduselt nõu küsima.»
Monk, kes oli vaimselt niisama kõvasti kinni nööbitud kui ta vastane füüsiliselt, vastas lahkelt:
«Küsige, mu armas.»
Ja tema näoilme polnud seejuures sugugi vähem avameelne kui dArtagnanil.
«Lubage mulle kõigepealt, milord, et hoiate saladust ega pahanda minu peale.'»
«Luban teile kõik, mis soovite. Mis siis on? Rääkige!»

[8] Charles, kuningas (inglise k.).

[9] Charles, kuningas (inglise k.).

«Milord, ma pole kuningaga mitte päris rahul.»
«Kas tõesti? Ja palun öelge siis, mis suhtes?»
«Nimelt selle poolest, et Tema Majesteet lubab endale mõnikord naljatusi, mis on väga kompromiteerivad tema teenrite suhtes, ja pilge, milord, on relv, mis meiesuguseid sõjamehi valusasti haavab.»
Monk tegi suuri pingutusi, et oma mõtteid varjata, aga dArtagnan jälgis teda nii terava tähelepanuga, et kerge puna hertsogi põskedel talle märkamatuks ei jäänud.
«Mis minusse puutub,» jätkas Monk kõige loomulikumal häälel, «siis pole mul naljatuste vastu kõige vähematki, armas härra dArtagnan. Minu sõdurid võivad teile koguni kinnitada, et laagris kuulasin ma mõnikord üsna rahulikult ja isegi teatud mõnuga pilkelaule, mis Lamberti laagrist minu juurde jõudsid ja mis kindlasti oleksid valusasti riivanud iga õrnatundelisema kindrali kõrvu kui mina.»
«Oh, milord,» vastas dArtagnan, «ma tean, et teie olete täiuslik inimene, tean, et olete juba ammugi inimlikust armetusest kõrgemale tõusnud, aga naljatusi on mitme-suguseid, ja mis minusse puutub, siis on selliseid, mis mind kirjeldamatult ärritavad.»
«Kas tohin küsida, millised need siis on, my dear[3]?»
«Sellised, mis on sihitud minu sõprade vastu või inimeste pihta, keda ma austan, milord.»
. Monk tegi kerge liigutuse, mida dArtagnan tähele pani.
. 1 Mu armas (inglise k.).
272
«Ja kuidas võib nõel, mis kriimustab ligimesi, torkida teie nahka?» küsis Monk. «Jutustage mulle.»
«Milord, ma seletan kõik ainsa lausega: asi puudutas teid.»
Monk astus sammu dArtagnani poole. «Mind?» kordas ta.
«Jah. Ja seda ma ei oskagi endale seletada. Aga võibolla tuleb see sellest, et ma ei tunne tema iseloomu. Kuidas jätkub kuningal südant pilgata meest, kes on talle nii suuri teeneid osutanud? Kuidas mõista seda, et ta tunneb lõbu teiesuguse lõvi tülliajamisest minusuguse putukakesega?»
«Mina pole seda küll mitte milleski tähele pannud,» sõnas Monk.
«Siiski! Lõpuks oleks ju kuningas, kes võlgnes mulle tasu, võinud mulle tasuda nagu sõdurile, välja mõtlemata seda lugu lunarahast, mis riivab teid.»
«Ei,» hüüdis Monk naerdes, «vannun teile, see ei riiva mind põrmugi!»
«Niipalju kui minust oleneb, muidugi mitte. Te tunnete mind, milord. Ma olen nii diskreetne, et haud on minu kõrval lobiseja. Kuid... te mõistate mind, milord.»
«Ei mõista,» jäi Monk kangekaelseks.
«Kui veel keegi teine teab saladust, mida mina tean ...»
«Millist saladust?»
«Seda õnnetut Newcastle'i saladust ikka, milord.»
«Ahaa! Seda lugu härra krahv de La Fere'i miljonist!»
«Ei, milord, ei. Seda trikki, mis ma Teie Heldusele mängisin.»
«See oli hästi mängitud, ševaljee, see on kõik. Pole midagi öelda. Teie olete sõjamees. Vapper ja ühtlasi ka kaval, mis tõendab, et ühendate endas nii Fabiuse kui Han-nibali omadusi. Teie kasutasite oma vahendeid — jõudu ja kavalust. Ma ei saa teile selle eest etteheiteid teha. See oli minu asi enda julgeoleku eest hoolitseda.»
«Ma tean seda, milord. Sellist erapooletust ma teilt just ootasingi. Ja kui küsimuses oleks vaid teie röövimise fakt, surm ja põrgu! sellest poleks midagi. Aga sellele lisanduvad .. .»
«Mis nimelt?»
«Selle röövimisega seoses olevad asjaolud.»

«Millised asjaolud?»
«Te teate küll, milord, mis ma öelda tahan.»
«Ei, needku mind jumal.»
«Nimelt... Seda on tõepoolest väga raske öelda.»
«Nimelt?»
273
«Noh, nimelt see neetud kast.» Monk punastas silmanähtavalt.
«See vääritu kast,» jätkas dÄrtagnan. «See kuuselaudadest kast, teate küll.»
«Olin selle juba unustanud.»
«Kuuselaudadest,» jätkas d'Artagnan, «aukudega nina ja suu kohal. Tõepoolest, mil.ord, kõige muuga on asi korras. Aga kast, kast. See igatahes oli halb nali.»
Monk hakkas kaotama enesevalitsemist.
«Ja ometi polnud minu, seikleva kapteni teguviisis midagi imelikku, sest hoolimata minu pisut mõtlematust teost, mida aga võib vabandada olukorra tõsidus, olen ma ettevaatlik ja tagasihoidlik mees.»
«Ma kinnitan teile, härra d'Artagnan,» ütles Monk, «et ma tunnen teid ja hindan teid kõrgelt.»
D'Artagnan ei kaotanud Monki silmist, jälgides hoolega kõike, mis tema sõnade mõjul kindrali hinges toimus.
«Aga küsimus pole siiski minust,» jätkas ta.
«Aga kellest siis ometi?» küsis Monk, kes hakkas juba kannatust kaotama.
«Küsimus on kuningast, kes ei suuda iialgi oma keelt talitseda.»
«Noh, ja kui ta lõpuks räägikski, mis sellest?» kogeles Monk.
«Ma anun teid, milord,» sõnas d'Artagnan, «ärge tee-selge, kõneldes mehega, kes räägib nii avameelselt, nagu mina seda praegu teen. Teil on täielik õigus solvuda, kui kannatlik te muidu ka ei oleks. Mis kuradit! See pole ju ometi koht nii tõsisele mehele kui teie, mehele, kes mängib kroonide ja valitsuskeppidega nagu mustlane mängu-kuulikestega. Ma kinnitan, et see igatahes ei ole tõsise mehe kohane olla pistetud kasti nagu mingi looduslooline haruldus. Sest te lõpuks ju mõistate, et sellest kuuldes saaksid kõik teie vaenlased naerukrambid. Ja nii suurel, nii üllal, nii suuremeelsel mehel nagu teie peab rohkesti vaenlasi olema. See lugu teist tolles kastis võib poole inimsoost naerukrampidesse ajada. Pole aga sugugi sünnis naerda sel kombel selle kuningriigi teise mehe üle.»
Mõtte juures, et tema kastilugu tuntuks saab, kaotas Monk täiesti enesevalitsemise.
Nagu d'Artagnan targalt ette oli näinud, avaldas oht naeruväärseks saada temale sellist mõju, mida polnud suutnud ei sõjajuhtumused, auahnus ega surmakartus.
274
«Tore,» mõtles gaskoonlane. «Tal on hirm. Ma olen päästetud.»
«Mis kuningasse puutub,» ütles Monk, «siis ei pruugi teil midagi karta, armas d'Artagnan. Kuningas Monkiga juba tei naljata.»
Välgu, mis sähvis ta silmist, püüdis d'Artagnan lennult kinni. Monk leebus otsekohe.
«Kuningas on liiga õilsa iseloomuga,» jätkas ta. «Kuningal on selleks liiga suur süda, et soovida halba inimesele, kes talle head on teinud.»
«Kahtlemata!» hüüdis d'Artagnan. «Olen teiega täiesti ühel arvamusel kuninga südame, aga mitte tema mõistuse suhtes. Ta on hea, kuid ta on kergemeelne.»
«Olge mureta, Monki suhtes ei ole kuningas kergemeelne.»
«Niisiis, milord, teie pole rahutu.»
«Mitte põrmugi, vähemalt mitte selles osas.»
«Oh, ma mõistan teid. Tähendab, te olete muretu kuninga suhtes?»

«Ma ju ütlesin teile seda.»
«Kuid te pole muretu minu suhtes.»
«Ma usun, et kinnitasin teile juba oma veendumust teie truuduses ja diskreetsuses.»
«Kahtlemata, kahtlemata. Kuid teil mõlgub veel midagi meeles ...»
«Ja mis nimelt?»
«Nimelt see, et ma pole üksi, et mul on seltsilised. Ja veel millised seltsilised!» «Oo jaa, ma tunnen neid.»
«Õnnetuseks, milord, tunnevad ka nemad teid.»
«Ja edasi?»
«Nad on seal, Boulogne'is, ja ootavad mind.»
«Ja te kardate?...»
«Jah, ma kardan, et minu äraolekul... Kurat, kui ma oleksin nende juures, vastutaksin ma nende vaikimise eest.»
«Tähendab, mul oli ju õigus teile öelda, et oht, kui seal üldse ohtu on, ei ähvarda mitte Tema Majesteedi poolt, nii pilkehimuline kui ta ka on, vaid teie kaaslaste poolt, nagu te ütlete... Olla kuninga pilkeobjektiks, see on veel talutav, aga saada näruste sõdurite naerualuseks ... Goddam!'»
275
«Jah, ma mõistan, see on täiesti talumatu. Ja seepärast, milord, tulingi ma teile ütlema: kas te ei pea vajalikuks, et ma niipea kui võimalik Prantsusmaa poole teele asuksin?»
«Kindlasti, kui te usute, et teie sealviibimine.. .»
«Paneks kõik need kelmid vaikima. Oh, milord, selles olen ma täiesti veendunud.»
«Teie sealviibimine aga ei takista kuuldustel levimast, kui midagi on juba läbi tilkunud.»
«Veel pole midagi läbi tilkunud, milord, ma garanteerin seda. Igal juhul, uskuge, et ma olen kindlasti otsustanud ...»
«Mida?»
«Purustada pealuu esimesel, kes selle kuulujutu lendu laseb ja esimesel, kes seda kuuleb. Seejärel tulen tagasi Inglismaale Teie Helduse juurde varjupaika ja võib-olla ka tööd otsima.»
«Tulge, tulge aga!»
«Õnnetuseks ei tunne ma siin kedagi peale teie, milord. Ja võib-olla ei leia ma teid siis enam, või te olete mu oma hiilguses unustanud.»
«Kuulake, härra d'Artagnan,» vastas Monk. «Te olete armastusväärne aadlik, täis vaimukust ja julgust. Te olete ära teeninud kõik hüved, mida see maailm pakkuda võib. Tulge koos minuga Šotimaale, ja ma vannun teile, et teete minu asekuningriigis karjääri, mida igaüks kadestada võib.»
«Oh, milord, praegusel hetkel on see võimatu. Praegusel hetkel on mul täita püha kohustus olla valvel teie hea nime eest. Pean vältima, et halb nali ei tuhmistaks kaasaegsete — ja kes teab, võib-olla ka järeltulevate põlvede silmis teie nime hiilgust.»
«Järeltulevate põlvede silmis?»
«Aga muidugi. Kogu selle loo üksikasjad peavad järeltulevatele põlvedele saladuseks jääma. Sest lõpuks, möönge, et kui see õnnetu kuuselaudadest kasti lugu levib, siis hakatakse ütlema, et te ei tõstnud kuningat troonile sugugi mitte truudusest ja omal vabal äratundmisel, vaid teie kahe poolt Scheveningenis sõlmitud kokkuleppe tulemusena. Mina, kes ma seda lugu tean, võin nii palju kui tahes seletada, kuidas see asi toimus, mind ei usuta, ja öeldakse, et ma olen saanud oma osa koogist ja söön seda.»

Monk kortsutas kulmu.
«Kuulsus, au, ausus — need pole muud kui tühjad sõnad!»
276
«Vaid udu,» kiitis dArtagnan järele, «udu, milles keegi kunagi selgesti näha ei voi.»
«Hea küll, minge siis Prantsusmaale, armas härra,» ütles Monk. «Ja selleks, et Inglismaad teile kergemini juurdepääsetavaks ja meeldivamaks teha, võtke minult vastu üks mälestus.»
«Kas sa kuuled!» mõtles dArtagnan.
«Clyde'i ääres,» jätkas Monk, «on mul väike majake puude varjus, kotidž, nagu seda siin nimetatakse. Selle maja juurde kuulub sadakond arpaani maad. Võtke see vastu.»
«Oh, milord!»
«Pagan võtaks, seal olete kodus ja see oleks just see pelgupaik, millest te mulle äsja rääkisite.»
«Jään selle eest teie võlglaseks, milord! Tõesti, mul on häbi.»
_«Ei, härra,» jätkas Monk peene naeratusega, «sugugi mitte, mina jään hoopis teie võlglaseks.» Ja surudes musketäri kätt, lisas ta: «Lasen koostada kinkeakti.» Ja ta väljus.
DArtagnan saatis teda pilguga — mõtlikult ja isegi liigutatult.
«Ta on lõpuks siiski tubli mees,» mõtles musketär. «Kurb on vaid, et ta nõnda talitab hirmu sunnil ja mitte kiindumusest minusse. Aga ma tahan, et ta hakkaks tundma ka kiindumust.»
Aga kui ta oli hetke sügavalt järele mõelnud, lisas ta:
«Tühja ka! Ei tea mis hea pärast! Ta on ju inglane!»
Ja ta väljus, pisut uimane sellest võitlusest.
«Nüüd olen ma siis maaomanik,» mõtles ta. «Aga kuidas pagan seda kotidžit Planchet’ga jagada? Kui ma just ei taha anda maad temale ja võtta lossi endale, või jälle jätta talle loss ja võtta ise.. . Kus sa sellega! Härra Monk ei kannataks, et jagan maja, kus tema on elanud, vürtspoodnikuga! Ta on selleks liiga uhke. Ja pealegi, milleks sellest üldse rääkida? Seda kinnisvara ei hankinud ma ju äriseltsi rahadega, vaid omaenda mõistusega. Järelikult kuulub see mulle. Läki Athost otsima!»
Ja ta suundus krahv de La Fere'i elukoha poole.

XXXVII KUIDAS D'ARTAGNAN KORRALDAS ÄRIÜHINGU PASSIVA, ENNE KUI SELGITAS AKTIVA

«Mul on ilmselt vedama hakanud,» ütles d'Artagnan endamisi. «Õnnetäht, mis lööb särama üks kord iga inimese elus, mis säras isegi Hiiobile ja Irusele, kõige õnnetumale juudile ja kõige vaeseimale kreeklasele, hakkas nüüd särama minulegi. Ma ei ole narr, ma kasutan seda. Mul on viimane aeg mõistlikuks muutuda.»
Koos oma sõbra Athosega õhtust süües oli ta üliheas tujus, ei kõnelnud küll oodatavast kingitusest, kuid ei suutnud siiski hoiduda oma sõpra küsitlemast külvikordade ja istandike kohta. Athos vastas lahkelt nagu alati. Ta mõtles, et d'Artagnan kavatseb hakata põllumeheks, ja rohkem kui üks kord tabas ta end taga kahetsemas oma vana seltsimehe sädelevat vaimu ja lõbusaid meeletusi. D'Artagnan aga kasutas oma taldrikupõhjale hangunud rasvakorda, et sinna arvusid kirjutada ja kokku arvata üllatavalt ümmargusi summasid.
Väljasõidukäsk või õigemini - luba jõudis neile kätte veel samal õhtul. Samal ajal kui paber krahvile üle anti, ulatas teine käskjalg dArtagnanile väikese dokumentide paki, mis oli varustatud kõikvõimalike pitseritega, millega end Inglismaal ehivad maavaldust tõendavad paberid. Ettevaatlik Monk — mõned ehk oleksid küll öelnud:

suuremeelne Monk —- oli vormistanud kingi müügilepinguna, kinnitades ühtlasi müügihinna — viieteistkümne tuhande liivri kättesaamist.

Käskjalg lahkus kohe. DArtagnan luges ikka veel dokumente, kuna Athos silmitses teda naeratades. DArtagnan vaatas üle õla ja nähes seda naeratust, pistis kogu dokumentide puntra ümbrikusse tagasi.

«Vabandust,» ütles Athos.

«Pole viga, te polnud sugugi ebadiskreetne, mu armas,» vastas leitnant, «oleksin isegi. ..»

«Ei, palun teid, ärge öelge mulle midagi, käsk on nii püha asi, et kasusaaja ei tohi sellest hingata sõnakestki, isegi mitte oma vennale voi isale. Minagi, kes ma teiega praegu räägin ja kes ma teid armastan õrnemalt kui venda, isa või kedagi muud maailmas ...»

«Peale teie Raouli.»

«Ma hakkan Raouli veel rohkem armastama, temast saab

278

täismees ja kui ta kord tegude kaudu ilmutab oma iseloomu kõiki külgi... nii nagu teie seda olete ilmutanud, mu sõber.»

«Te tahtsite niisiis öelda, et ka teil on mingi käsk, aga et te seda mulle ei usalda.»

«Jah, armas dArtagnan.»

Gaskoonlane ohkas.

«Oli kord aeg,» ütles ta, «kus te oleksite selle käsu avalikult lauale pannud ja öelnud: «Lugege meile see kritseldus ette — Porthosele, Aramisele ja mulle.»»

«Nii see oli.. . see oli noorusaeg, usalduseaeg, ülev aeg, mil meid käsutab kuum ning kirglik veri.»

«Kas tahate, Athos, et ma teile midagi ütlen?»

«Öelge, sõber.»

«Seda imeilusat aega, seda ülevat aega, seda kuuma vere valitsemise aega, mis kahtlemata oli küll väga kaunis, — seda ei kahetse ma siiski põrmugi taga. Sellega on täpselt nii nagu kooliaastatega. Ühtelugu kohtan ma siin-seal lolle, kes üles kiidavad kõiki neid kinnijäämisi, koolmeistri lineaali ja leivakoorikute närimist.. . Imelik küll, mina pole seda iial armastanud ja nii teotahteline ja kaine kui ma olingi (te mäletate, et ma seda olin, Athos), nii lihtne, kui ma oma riietes välja nägingi, sellegipoolest eelistasin ma alati Athose tikitud vammuseid oma ahtakesele ja õhukesele sõdurikuuele, mis talvel laskis läbi tuult ja suvel päikest. Te teate, armas sõber, et ma suhtun alati umbusaldusega sellesse, kes kinnitab, et eelistab halba heale. Möödunud aegadel nägin ma ainult halba. Need olid ajad, kus iga kuu tõi augu minu nahasse ja kuuesse ja näppas kuldeküü minu kõhnukesest kukrust. Sellest jõledast vilet-suseajast ei kahetse ma taga mitte kõige vähematki peale meie sõpruse, sest ka minul on süda, ja imelik küll, see süda ei kuivanudki viletsusetuules, mis puhus läbi minu mantliaukude, seda ei torganud läbi ükski neist kõikvõimaliku valmistusviisiga mõõkadest, mis minu vaesesse ihusse augu jätaksid.»

«Ärge kahetsege meie sõprust,» ütles Athos, «see sureb alles koos meiega. Sõprus koosneb peamiselt mälestustest ja harjumustest ja kui teie praegu pisut naeruvääristasite minu sõprustundeid, kuna ma kõhklesin teile, avaldamast oma ülesandeid Prantsusmaal . ..»

«Mina!... hoidku taevas! Kui te teaksite, mu hea ja

279

armas sõber, kui vähe ma tulevikus hoolin kõigist maailma ülesannetest.»

Ja ta pistis dokumendid oma sügavasse taskusse.

Athos tõusis lauast ja kutsus peremehe, et arvet õiendada.

«Sest ajast, kui ma teie sõber olen,» ütles dArtagnan, «pole ma kunagi kellelegi välja teinud. Tihti maksis Porthos, mõnikord Aramis ning peaaegu alati tõmbasite teie magussöögi ajal oma kukru välja. Nüüd olen ma rikas ja ma tahan proovida, kui ülev tunne on maksta.»

«Tehke seda,» ütles Athos, pistes oma kukru taskusse tagasi. Seejärel siirdusid mõlemad sõbrad sadamasse, kusjuures dArtagnan üha tagasi vaatas, et valvata oma kallite eküüde transpordi järele. Öö oli heitnud oma tiheda liniku üle Thamesi kollase vee. Oli kuulda vaatide ja plokkide kolinat, mis ennustas, et laev valmistus mereleminekuks, ja mis nii palju kordi oli musketäride südamed tugevamini tuksuma pannud, kuigi meri oli siis olnud väikseim kõigist ohtudest, millele nad vastu läksid. Seekord pidid nad asuma suurele purjekale, mis ootas neid Gravesendis, ja Charles II, kes oli pisiasjades alati väga peenetundeline, oli nende käsutusse andnud ühe oma jahtidest koos 12 mehega oma šoti kaardiväest, et austada saadikut, kelle ta Prantsusmaale läkitas. Keskööl läksid reisijad jahilt laeva pardale üle ja kell 8 hommikul maabus saadik koos oma sõbraga Boulogne'i kail.

Sel ajal kui krahv koos Grimaud'ga muretses hobuseid, et otsekohe Pariisi poole edasi sõita, tõttas dArtagnan võõrastemajja, kus teda käsu kohaselt ootas ta väike sõja-vägi. Need härrad sõid parajasti hommikueinet, mis koosnes austritest, kalast ja peentest napsidest, kui ilmus dArtagnan. Nad olid juba üsna lõbusas tujus, kuid ükski polnud veel selget aru kaotanud. Kindralit tervitas lõbus hurraa.

«Siin ma olen,» ütles dArtagnan, «sõjakäik on lõppenud ja ma toon igaühele lubatud palgalisa.» Silmad lõid särama.

«Vean kihla, et kõige rikkamalgi teist pole kukru pjhjas enam sadat liivrit.» «See on tõsi,» vastati kooris.

«Härrad,» jätkas dArtagnan, «annan teile oma viimase käsu: sõlmisin soodsa äritehingu tänu sellele trikile, mille abil saime Inglismaa kõige osavama rahandustegelase

280

oma võimu alla, sest nüüd võin ma teile tunnistada — mees, kelle me röövisime, oli kindral Monki laekur.»

Sõna «laekur» avaldas meestele teatud mõju. DArtagnan märkas, et ainult Menneville'i pilk ei kõnelnud täielikust usaldusest.

(«Selle laekuri toimetasin ma erapooletule pinnale,» ütles dArtagnan, «nimelt Hollandisse. Sundisin ta lepingule alla kirjutama ja viisin ta ise Newcastle'isse tagasi, ning kuna ta nähtavasti meie käitumisega enda suhtes rahule jäi ja kuusepuust kasti alati väga hellalt kanti ja pehmelt paigale asetati, nõudsin ma teie jaoks eritasu. Siin see on.» — Ja ta heitis lauale üsna aukartustäratava koti. Kõik sirutasid vaistlikult käed välja.

281

«Üks hetk, tallekesed,» ütles d'Artagnan, «kus on tulu, seal ka kulu.»

«Ohoo!» pomisesid mehed.

«Kallid sõbrad, me oleme olukorras, kus ajudeta inimene toime ei tuleks. Räägin otsekoheselt. Me ripume,võlla ja Bastille' vahel.»

«Ohoo!» õhkas koor.

«Seda pole raske mõista. Kindral Monkile tuli tema laekuri kadumine ära seletada. Viivitasin selle seletusega, kuni ootamatult toimus kuningas Charles II restauratsioon, — kes on muide üks minu sõpru .. .»

Rahulolev sõjavägi ja uhke d'Artagnan vahetasid pilke.

«Kui kuningas oli taas troonile tõusnud, andsin härra Monkile tema asjaajaja tagasi — tõsi küll, pisut katkutuna, kuid ikkagi elusalt ja tervelt. Kindral Monk andestas

mulle, kuid andestades ei suutnud ta siiski hoiduda lausumast sõnu, mida ma igaühel käsin sügavalt silmade vahele kol-jukaane alla taguda: «Härra, nali on hea asi, aga mina isiklikult juba loomu poolest nalja ei armasta. Kui kunagi kas või üksainus sõna sellest, mis te tegite, teie või teie kaaslaste huulilt pudenema peaks, siis on minu valitsuse all oleval Soti- ja Iirimaal seitsesada nelikümmend üks tammepuust rauaga kanditud võllast, mis kõik iga nädal korralikult sisse õlitatakse. Kingin sel puhul igale teist ühe neist võllastest ja ärge unustage, armas härra d'Artagnan (ärge ka teie seda unustage, armas härra Menneville), — mulle jääks ikkagi veel järele seitsesada kolmkümmend tükki, et end väikesel viisil lõbustada.» Lisaks ...»

«Ahaa,» hüüdsid abimehed, «midagi on veel lisaks!»

«Lisaks veel üks õnnetus: «Härra d'Artagnan,» ütles ta, «ma saadan Prantsuse kuningale aruande kõnesolevast sündmusest koos palvega pista esialgu Bastille'sse ja seejärel mulle välja anda kõik need, kes sellest retkest osa võtsid. See on palve, mille kuningas kahtlemata täidab.»»

Igast lauaäärest kostis hirmuhüüatusi.

«Jaa, jaa,» kinnitas d'Artagnan, «kuid see tubli härra Monk unustas ühe asja — nimelt, et ta ei tea teie hulgast ühtegi nime. Ainult mina tunnen teid, ja uskuge mind, mina teid juba ei reeda. Milleks seda! Mis aga teisse puutub, siis usun, et te ei ole nii lollid, et end ise paljastaksite, sest vastasel juhul saadab kuningas, et säästa teie hoidu-ja korterikulusid, teid Šotimaale, kus ootavad 741 võllast. Nii on lood, härrad. Ja nüüd pole mul enam ainustki sõna

282

lisada sellele, mis mul juba au oli teile öelda. Ma olen kindel, et minust on täpselt aru saadud. Eks ole, härra Menneville?»

«Täiesti,» vastas see.

«Ja nüüd eküüd,» ütles dArtagnan. «Sulgege uksed.» Seda öeldes tühjendas ta koti lauale, kust mitu ilusat kuld-eküüd põrandale veeres. Kõik küürutasid.

«Pidage,» hüüdis d'Artagnan, «ärgu keegi kummardagu, kuni ma oma arve välja otsin!»

Ta leidis selle ja andis igaühele viiskümmend ilusat eküüd, saades vastu sama arvu õnnistusi.

«Ja kui te nüüd ennast pisut kokku võtaksite,» ütles ta, «kui te muutuksite tublideks ja ausateks kodanlasteks ...»

«See on väga raske,» ütles üks.

«Aga milleks seda, kapten?» küsis teine.

«Sellepärast, et siis otsiksin ma teid üles, ja kes teab, võib-olla kostitaksin vahetevahel jälle.»

Ta viipas Menneville'ile, kes kuulas kõike seda keskendunud ilmel.

«Menneville,» ütles ta, «tulge minuga kaasa. Jumalaga, mehed! Ma ei soovita teil keelt peksta.»

Menneville järgnes talle, kuna ta seltsiliste jumalaga-jätuhüüded segunesid kulla maheda kõlinaga nende tas-kuis.

«Menneville,» ütles dArtagnan, kui nad tänavale jõudsid. «Teie ei lase ennast ninapidi vedada. Kuid vaadake tulevikus ette. Mul on mulje, et teie ei karda Monki võllaid ega ka Tema Majesteet Louis XlV-nda Bastille'd. Kuid te teete mulle seda rõõmu ja kardate mind. Kuulake: kui teie suust libiseb ainuski sõna, tapan teid nagu kanapoja. Mul on meie, püha isa, paavsti patukustutus taskus.»

«Ma kinnitan teile, et ma ei tea mitte kõisze vähematki, armas härra dArtagnan, ja et ma usun kõiki teie sõnu nagu pühakirja.»

«Ma olin kindel, et olete nutikas poiss,» ütles musketär/ «Langetasin oma otsuse teie kohta juba kahekümne viie aasta eest. Need viiskümmend kuldeküüd, mis ma teile veel lisaks annan, tõendavad teile, kuidas ma teid hindan. Võtke!»

«Tänan, härra'dArtagnan,» ütles Menneville.

«Selle rahaga võite te tõepoolest korralikuks inimeseks saada,» ütles dArtagnan juba tõsisemal toonil. «Oleks häbiväärne, kui selline mõistus, nagu teie oma, ja nimi,

283

mida te ei julge enam kanda, kattuksid igavesti vääritu elu roostega. Saage korralikuks inimeseks, Menneville, ja elage üks aasta nende saja kuldeküüga. See on kenake teenistus, kahekordne ohvitseri palk. Ühe aasta pärast tulge minu juurde, ja põrgu päralt, ma teen teist midagi.»

Menneville vandus nagu ta seltsimehedki, et vaikib nagu haud. Ja ometi peab keegi olema selle välja lobisenud. Ja kuna need päris kindlasti polnud meie üheksa seltsimeest, kuna see päris kindlasti polnud ka Menneville, siis pidi see paratamatult olema d'Artagnan, kellel kui gaskoonlasel oli väga liikuv keel, sest kui see polnud tema, kes see siis lõpuks oli? Kuidas seletada, et salapärane lugu aukudega varustatud kuusepuust kastist on ulatunud meie kõrvu, ja pealegi veel nii täielikul kujul, et meie selle ära oleme jutustanud, nagu lugeja selles veenduda on võinud, kõige varjatumate üksikasjadeni? — Üksikasjadeni, mis muide heidavad hoopis uut ja ootamatut valgust sellele lõigule Inglismaa ajaloos, mis meie ametivennad ajaloolased seni kahe silma vahele on jätnud.

XXXVIII SIIN NÄHTUB, ET PRANTSUSE KOLONIAALKAUPMEES OLI XVII SAJANDIL AUS INIMENE

Arved õiendatud ja soovitused antud, polnud dArtagnanil enam muud mõtet kui võimalikult kiiresti Pariisi tagasi jõuda. Athos omalt poolt soovis samuti kiiremini koju jõuda ja pisut puhata. Nii raudsed kui inimene ja tema iseloom ongi, pärast reisil nähtud vaevu ootab reisija siiski rõõmuga ööd, mis järgneb päevale — isegi siis kui see oli ilus päev —, et unest pisut kosutust leida. Boulogne'ist külg külje kõrval Pariisi poole ratsutades tegelesid mõlemad sõbrad rohkem omaenda mõtetega ja vestlesid asjust, mis ei paku sellist huvi, et neist lugejale jutustada. Mõlemad tegid omaette tulevikuplaane ja nende peamureks oli kiire edasiliikumisega kaugusi lühendada. Neljanda päeva õhtul pärast Boulogne'ist lahkumist jõudsid Athos ja d'Artagnan Pariisi linnavärava ette.

«Kuhu te kavatsete minna, armas sõber?» küsis Athos. «Mina lähen oma võõrastemajja.»

«Ja mina lähen otsemat teed oma osaniku juurde.»

«Planchet' juurde?»

284

«Aga muidugi, — «Kuldsesse Uhmrinuia».»

«Ma usun, et me näeme veel teineteist.»

«Kui te Pariisi jääte, siis küll. Mina igatahes jään siia.»

«Kui olen suudelnud Raouli, kellele ma enda juures võõrastemajas kohtamise määrasin, sõidan ma kohe La Fere'i.»

«Noh, jumalaga siis, mu armsaim ja parim sõber.»

«Pigemini küll nägemiseni, sest ma ei saa siiamaani aru, miks te ometi ei asu elama minu juurde Blois'sse. Te olete ju nüüd vaba, te olete ju nüüd rikas. Kui sooviksite, ostaksin teile ilusa mõisa Chiverny või Bracieux' ümbruses. Siis oleksid teil maailma kõige ilusamad metsad, mis puutuvad kokku Chambord'i laantega. Ja lisaks

suurepärased rabad. Teie, kes te armastate jahti, armas sõber, ja kes te tahes-tahtmata olete poeet, leiate seal faasaneid, roo-kanu ja rägaparte, kõnelemata päikeseloojangust ja paa-disõitudest, mis Nimrodis ja Apollos endas kadedust võiksid äratada. Kuni ostuni elaksite La Fere'is ja me käiksime viinamägedel harakaid laskmas, nagu tegi kuningas Louis XIII. See on meiesugustele vanakestele sobiv mõistlik meelelahutus.»

DArtagnan haaras Athose käed.

«Armas krahv, ma ei ütle teile ei ega jaa. Lubage, et ma jään mõneks ajaks Pariisi. See on mulle hädavajalik kõigi minu asjade korraldamiseks ja selleks, et vähehaaval harjuda rõhuva ja meelitava mõttega, mis mind painab ja pimestab. Ma olen rikas, ja ma tunnen ennast. Senikaua kuni rikkus pole mulle harjumuseks saanud, olen ma väljakannatamatu tüüp.. Ma pole aga siiski veel nii rumal, et näitaksin oma vaimupimedust sellisele sõbrale nagu teie, Athos. Ülikond on ilus, ülikond on rikkalikult kullaga tikitud, aga ta on uus ja hõõrub mind õmblustest,»

Athos naeratas.

«Olgu nii,» ütles ta. «Aga kas tahate, armas dArtagnan, et ma teile selle ülikonna suhtes nõu annan?» «Aga meeleldi.» «Teie ei pahanda?» «Minge nüüd!»

«Kui rikkus tuleb kellelegi hilinenult ja ootamatult, siis peab see inimene, selleks et end mitte muuta, hakkama ihnuriks. See tähendab, ta ei tohi kulutada palju rohkem raha kui varem, või siis saab tast pillaja, kes teeb nii palju võlgu, et ta varsti jälle vaeseks jääb.»

285

«See, mis te mulle ütlete, kõlab väga sofistlikult, mu armas filosoof.»

«Ma ei arva seda. Kas tahate muutuda ihnsaks?»

«Ei, pagana päralt. Ma olin seda juba siis, kui mul polnud midagi. Muutkem ennast nüüd.»

«Tähendab, saagu teist siis pillaja?»

«Seda veel vähem, surm ja põrgu! Võlad kohutavad mind. Ma kujutlen võlausaldajaid kuraditena, kes hukka-mõistetuid praevardais keerutavad. Ja kuna kannatlikkus pole sugugi minu suurim voorus, siis kaldun ma alati kuraditega halvasti ümber käima.»

«Te olete targim mees, keda tunnen. Ja te ei vaja kellegi nõuandeid. Narr on see, kes arvab, et võib teile midagi õpetada. Aga kas me pole juba Saint-Honore tänaval?»

«Jah, armas Athos.»

«Vaadake sinna vasakule, selles pikas valges majas ma peatungi. Nagu näete, on see vaid kolmekorruseline. Mina elan teisel korrusel. Ülemine korrus on üüritud ohvitserile, kes oma teenistuskohuste tõttu on aastas kaheksa kuni üheksa kuud ära. Nii et ma elan selles majas nagu omas kodus. Kulud aga on poole väiksemad.»

«Kui hästi te oma asju korraldada oskate, Athos. Kui targalt ja kui suurejooneliselt. Selliseks tahaksin ka mina saada. Aga mis parata, see on juba sisse sündinud. Seda ei saa õppida.»

«Meelitaja! Noh, jumalaga siis, armas sõber. Muide, tervitage isand Planchet'd minu poolt. Ta on ikka endiselt vaimukas poiss, eks ole?»

«Ja südamlik, Athos. Jumalaga!»

Nad läksid lahku. Kogu selle jutuajamise kestel polnud d'Artagnan hetkekski silmist lasknud teatud koormahobust, kelle sadulakorvides heinte all reisikotis peitusid pungil kukrud. Saint-Merri kell lõi üheksa. Planchet' sellid sulgesid parajasti äri. Lombardlaste tänava nurgal varikatuse all peatas d'Artagnan postipoisi, kes juhtis koormahobust, ja hõikas enda juurde ühe Planchet' selli, kelle hoole alla ta jättis mitte üksnes mõlemad hobused, vaid ka postipoisi. Seejärel astus ta poodniku juurde sisse, kes oli parajasti lõpetanud õhtusöögi ja seisis trepikojas, uurides teatud ärevusega

kalendrit, millel ta igal õhtul möödunud päeva maha kriipsutas. Hetkel,»mil Planchet oma igapäevase harjumuse kohaselt ohates õhtule jõudnud päeva maha kriipsutas,
286
komistas d'Artagnan ukselävel ja teraskannused kõlisesid.
«Oh mu jumal!» hüüdis Planchet.
Muud ei osanud aulik koloniaalkaupmees enam ütelda. Ta märkas oma osanikku. D'Artagnan astus sisse, selg kühmus, ilme morn. Gaskoonlasel olid glanchefga omad plaanid.
«Halastaja jumal,» mõtles koloniaalkaupmees, silmitsedes reisijat, «ta on nii kurb.» Musketär istus.
«Armas härra d'Artagnan,» ütles Planchet hirmsa südamekloppimisega, «te olete tagasi. Ja kuidas on teie tervis?»
«Üsna hea, Planchet. Üsna hea,» ütles d'Artagnan sügavalt ohates.
«Ma loodan, et te pole haavatud.»
«Oh!»
«Ma näen,» jätkas Planchet üha enam ärevusse sattudes, «et teekond oli raske.» «Jah,» vastas d'Artagnan. Planchet'1 jooksis värin üle ihu.
«Jooksin hea meelega midagi,» ütles musketär, tõstes haledalt pea.
Planchet tõttas ise kapi juurde ja ulatas d'Artagnanile suure klaasitäie veini. D'Artagnan silmitses pudelit. «Mis vein see on?» küsis ta.
«Eks ikka see, mida teie eelistate, härra. See on toosama hea anžuu vein, mis meile kõigile kunagi nii kalliks maksma pidi minema.»
«Oh, mu vaene Planchet,» sõnas d'Artagnan kurvameelselt naeratades, «kas ma kunagi enam seda head veini juua saan?»
«Armas isand,» ütles Planchet, tehes üliinimliku pingutuse, kusjuures ta lihased tõmbusid pingule ja ta kahvatus ning värisemine kõnelesid kõige piinavamast ängistusest, «ma olen olnud sõdur, ja järelikult on mul julgust. Ärge piinake mind kauem, armas härra d'Artagnan. Meie raha on läinud, eks ole?»
D'Artagnan viivitas vastusega. Vaesele koloniaalkaup-mehele tundus see terve sajandina. Ometi oli ta selle aja vältel end vaid korra toolil pööranud.
«Ja kui see nii oleks,» ütles d'Artagnan aeglaselt, noogutades pead, «mis sa siis ütleksid, mu vaene sõber?»
287
Kahvatu Planchet muutus näost kollaseks. Näis, nagu tahaks ta oma keele alla neelata. Ta kõri tõmbus kokku, silmad valgusid verd täis.
«Kakskümmend tuhat liivrit!» sosistas ta. «Tervelt kakskümmend tuhat liivrit!»
D'Artagnan istus, kael kõveras, jalad välja sirutatud, käed lõdvalt rippumas, otsekui kivisse raiutud lootusetus. Valuline ohe tõusis Planchet' kõige sügavamast hinge-põhjast.
«Ma näen, kuidas asjad on,» ütles ta. «Oleme mehed. Tõmbame sellele kriipsu peale, eks ole? Peaasi, härra, et päästsite oma elu.»
«Muidugi, muidugi. Elu on ka midagi väärt. Aga mina igatahes olen laostunud.»
«Põrgu välk, härra,» ütles Planchet, «kui see nii on, ei. maksa sellepärast siiski meelt heita. Asuge minu juurde koloniaalkaubanduse alale. Ma võtan teid oma ärisse osanikuks. Jagame tulud pooleks, ja kui tulusid enam pole, eks siis jagame mandlid, rosinad, kuivatatud ploomid. Näsime koos ära viimase veerandi hollandi juustukerast.»
DArtagnan ei suutnud enam kauem vastu panna. «Surm ja põrgu!» hüüdis ta sügavalt liigutabana. «Ausõna, Planchet, sa oled tubli poiss. Ütle, ega sa komöödiat ei mänginud? Ütle, ega sa ei näinud seal tänaval varikatuse all hobust kottidega?»

«Mis hobust? Mis kotte?» ütles Planchet, kelle süda tõmbus kokku hirmust, et dArtagnan on hulluks läinud.
«Inglise kukrutega, surm ja põrgu!» hüüdis dArtagnan nüüd säraval, täiesti muutunud näol.
«Suur jumal,» ägas Planchet, taganedes dArtagnani tulise pilgu ees.
«Tobu!» hüüdis dArtagnan, «sa pead mind hulluks! Surm ja põrgu! Otse vastupidi. Mu pea ei ole iial selgem olnud kui praegu. Kukrute kallale, Planchet! Kukrute kal-lale!»
«Aga jumal halasta! Milliste kukrute kallale?» DArtagnan vedas Planchet' akna juurde. «Kas näed seal varikatuse all üht hobust?»
«Jah.»
«Kas näed, et tal on koorem seljas?» «Jah, jah.»
«Kas näed oma selli, kes postipoisiga juttu ajab? Siis tead sa selli nime, sest ta on ju sinu sell. Hõika teda!»
288
«Abdon! Abdon!» kisendas Planchet aknast.
«Too hobune siia,» sosistas dArtagnan.
«Too hobune siia!» möirgas Planchet.
«Kõigepealt kümme liivrit postipoisile,» ütles dArtagnan häälel, nagu oleks juhtinud lahingu manöövrit, «kaks selli toogu sisse kaks esimest kotti, kaks teist — kaks ülejäänud kotti. Ja nagu välk! Surm ja põrgu! Lase käia!»
Planchet tormas trepist alla, nagu oleks kurat teda näkist hammustanud. Hetke pärast tulid sellid koorma aH küüru vajudes trepist üles.
DArtagnan saatis nad oma katusekambritesse, sulges hoolikalt ukse ja ütles Planchefle, kes oli nüüd omakorda aru kaotamas:
«Ja nüüd jagame.»
Ta laotas maha suure vaiba - ning tühjendas sellele esimese koti. Niisamuti tegi Planchet teisega. Siis lõika? dArtagnan üleni värisedes noaga lõhki kolmanda. Kundes kuldraha heledat kõlinat, nähes hiilgavaid eküüsid, mis sädeledes kotist välja voolasid nagu kalad mõrrast, tundes end poolest säärest saadik vajuvat kuldsete või hõbedaste müntide voogu, haaras Planchefd pööritus. Ta hakkas ühel kohal tiirlema nagu piksest rabatud ja langes raskelt maha rahakuhjale, mille ta kirjeldamatu klirinaga laiali paiskas.
Rõõmust lämmatatud Planchet kaotas teadvuse. DArtagnan heitis talle näkku klaasi valget veini, mis ta otsekohe jälle ellu äratas.
«Ah mu jumal, ah mu jumal, ah mu jumal!» kordas Planchet, kuivatades oma vurre ja habet.
Tol ajal nagu tänapäevalgi, kandsid koloniaalkaupme-hed ratsaväelase vurre ja sõjasulase habet. Ainult rahakümblused, mis juba tolgi ajal väga haruldased olid, on tänapäeval peaaegu tundmatuks muutunud.
«Surm ja põrgu,» ütles dArtagnan. «Siin on teile sada tuhat liivriL härra osanik. Olge lahked, võtke oma osa ära, mina võtan enda osa.»
«Oh, milline summa, härra dArtagnan, milline summa!»
«Veel poole tunni eest oli mul pisut kahju summast, mis sulle langeb,» ütles dArtagnan. «Aga praegu ma seda enam ei kahetse. Sa oled tubli koloniaalkaupmees, Planchet. Nii. Korraldame nüüd oma arved. Sest nagu öeldakse, — arved klaarid, sõprus kindel.»

«Jutustage mulle kõigepealt kogu lugu,» ütles Planchet. «See on kindlasti veel toredam kui kogu see raha.»

«Ausõna,» vastas d'Artagnan, silitades vurre, «ma ei ütle ei. Ja kui kunagi mõni ajaloolane andmeid kogudes mind silmas peab, ei pea ta ütlema, et on ammutanud kesisest allikast. Kuula siis, Planchet, ma jutustan sulle.»

«Ja mina lacfn vahepeal raha hunnikusse,» ütles Planchet. «Hakake peale, armas isand.»

«Siin on see lugu,» ütles d'Artagnan, tõmmates hinge.

«Nii » ütles Planchet, võttes esimese peotäie eküüsid.

290

XXXIX HÄRRA DE MAZARINI KAARDIÜHTU

Ühte Palais-Royali avarasse ruumi, mille seinad olid kaetud tumeda sametiga, mis esile tõstsid arvukate suurepäraste maalide kullatud raame, oli meie kahe prantslase tagasijõudmise õhtul kogunenud terve õukond. Härra kardinal Mazarin mängis kuninga ja kuningannaga kaarte. Ruumis oli üles seatud kolm lauda, mis olid üksteisest eraldatud kergete sirmidega. Ühe laua taga istus kuningas mõlema kuningannaga. Louis XIV istus oma abikaasa, noore kuninganna vastas, naeratades talle siiralt õnnelikul ilmel. Kuninganna Anna istus kaarte käes hoides kardinali vastas, ja kui ta minia parajasti ei naeratanud oma abikaasale, aitas ta ämma mängus. Kardinal, kelle nägu oli kõhnunud ja väga väsinud, lamas oma asemel. Teda toetas krahvinna de Soissons. Mazarin jälgis mängu huvitatud ja ahnel pilgul. Kardinal oli lasknud Bernouinil end minkida, kuid ruužiga kaetud palged lasksid aga seda

silmatorkavamalt välja paista näo üldist kahvatust ja kollaselt läikivat laupa. Üksnes ta pilk tundus sellest nagu elavamana, ja nii kuningas, kuningannad kui ka õukondlased jälgisid vilksamisi rahutult neid haigeid silmi. Ei saa salata, et signor Mazarini silmad olid säravad tähed, millest XVII sajandi Prantsusmaa-igal õhtul ja hommikul oma saatust luges.

Monsenjöör ei võitnud ega kaotanud. Järelikult polnud ta ei lõbus ega kurb. Kuninganna Anna, kes talle sügavalt kaasa tundis, ei oleks teda kuidagi tahtnud sellises tardumuses näha. Ent selleks, et haige tähelepanu köita, oleks tulnud võita või kaotada. Võita oleks olnud ohtlik, sest siis oleks Mazarini ükskõiksus muutunud kibestuseks. Kaotada oli aga samuti hädaohtlik, sest oleks tulnud valesti mängida. Ja infant, kes oma ämma mängu valvsalt jälgis, oleks kahtlemata protestinud Mazarini soosimise pärast.

Kasutades valitsevat rahu, vestlesid õukondlased omavahel. Kui härra de Mazarin just halvas tujus ei olnud, oli ta lahke vürst, kes kedagi ei takistanud laulmast, kui ainult korralikult maksti, ja ta polnud küllalt türanlik, et keelata teistel kõnelemine, kui vaid oldi nõus temale kaotama.

Niisiis vesteldi. Esimese laua ääres istus kuninga noo-

rem vend Anjou hertsog Philippe ja imetles oma ilusat nägu ühe karbikese peegelkaanel. Tema soosik ševaliee de Lorraine seisis printsi tugitoolile nõjatudes ja kuulas varjatud kadedusega printsi teist favoriiti krahv de Gui-che'i, kes jutustas valitud sõnadega seiklejast kuninga Charles II heitlikust saatusest. Ta kirjeldas nagu muinas-' lugu kõiki kuninga eksirännakuid Šotimaal, hirmu, mida ta oli pidanud tundma, kui vaenlased teda jälitasid, puuokstel veedetud öid, näljasena ja võideldes veedetud päevi. Vähehaaval oli õnnetu kuninga saatus kuulajaid seevõrra huvitama hakanud, et mäng isegi kuningliku laua taga hooletusse jäi, ja kuigi noor kuningas teeskles seda mitte tähele panevat, jälgis ta mõtlikuna ja hajameelsel pilgul selle odüsseia kõiki üksikasju, millest väga värvirikkalt jutustas krahv de Guiche.

Krahvinna de Soissons katkestas jutustajat.

«Tunnistage, krahv,» ütles ta, «et te ilustate.»

«Proua, ma kordan nagu papagoi kõiki neid lugusid, mida olen kuulnud mitmetelt inglastelt Tunnistan isegi oma häbiks, et olen sõnasõnaline nagu koopia.»

«Charles II oleks surnud, oleks ta pidanud kõike seda taluma.»

Louis XIV tõstis oma aruka ja uhke näo. .

«Proua,» ütles ta valitud toonil, milles siiski oli veel tunda kartlikku last, «härra kardinal võib teile kinnitada, et minu lapsepõlves olid ka Prantsusmaal väga segased ajad, ja kui ma oleksin olnud vanem ja kohustatud mõõka kätte haarama, oleksin mõnigi kord pidanud võitlema oma õhtusöögi eest.»

«Jumal tänatud,» vastas kardinal, kes esimest korda suu lahti tegi, «Teie Majesteet liialdab. Tema õhtueine on alati olnud õigel ajal laual nagu tema teenritelgi.»

Kuningas punastas.

«Oh, ma mäletan väga hästi,» hüüdis Philippe mõtlematult, liikumata oma kohalt ja jätkates enese imetlemist peeglis, «et ükskord Melunis ei kõlvanud see õhtueine küll kuhugi ja kuningas sõi kaks kolmandikku ühest leivatükist, millest ta viimase kolmandiku mulle ohverdas.»

Nähes Mazarini naeratavat, puhkesid kõik koosviibijad naerma. Kuningaid on kombeks meelitada möödunud viletsustega nagu tulevase õnne lootusegagi.

«Aga on siiski vaieldamatu, et Prantsusmaa kroon on tema kuningatel alati kindlasti peas püsinud,» tõttas lisama

kuninganna Anna, «kuid Inglise kuninga peast langes see. Ja kui see kroon meil Juhuslikult pisut kõikuski, sest mõnikord tuleb ette troonivärisemisi, nagu on olemas maavärisemised, — iga kord, kui ähvardas mäss, seadis mõni tubli võit jälle rahu jalule.»

«Ja andis kroonile uusi loorbereid,» ütles Mazarin.

Krahv de Guiche vaikis. Kuningas manas oma näole keskendunud ilme ja Mazarin vahetas kuninganna Annaga pilgu, nagu tänades teda vaheleastumise eest.

«Olgu kuidas on,» ütles Philippe, silitades oma juukseid, «mu nõbu Charles pole küll ilus, aga ta on väga vapper, ta võitles nagu tõeline rüütel, ja kui ta ka edaspidi niimoodi võitleb, siis pole mingit kahtlust, et lõpuks võidab temagi mõne lahingu . . . nagu Rocroy . . .»

«Tal pole sõdureid,» ütles ševaljee de Lorraine vahele.

«Tema liitlane Hollandi kuningas annab need talle. Kui mina oleksin olnud Prantsusmaa kuningas, oleksin talle neid kindlasti andnud.»

Louis XIV punastas juuksejuurteni.

Mazarin teeskles suuremat huvi mängu vastu kui kunagi varem.

«Praegusel tunnil,» ütles krahv de Guiche, «on õnnetu valitseja saatus selgunud. Kui Monk teda pettis, on ta kadunud. Vangla, võib-olla surm lõpetavad selle, mida maapagu, lahingud ja puudus alustasid.»

Mazarin kortsutas kulmu.

«Kas on täiesti kindel, et Tema Majesteet Charles II lahkus Haagist?» küsis Louis XIV.

«Täiesti kindel, Teie Majesteet,» vastas noormees. «Minu isa sai kirja, mis talle teatas kõigist üksikasjadest. On isegi teada, et kuningas maabus Doveris. Kalurid nägid ta saabumist sadamasse. Kõike muud aga ümbritseb saladusekate.»

«Tahaksin väga ka kõike muud teada saada,» jätkas Philippe hoogsalt. «Kas teie teate, mu vend?»

Louis XIV punastas jälle. See oli kolmas kord tunni aja jooksul. «Küsige härra kardinalilt,» vastas ta toonis, mis sundis nii Mazarini, Annat kui ka kõiki teisi pilku tõstma.

«See tähendab, armas poeg,» ütles kuninganna Anna naerdes vahele, «et kuningas ei armasta kõnelda riigiasjadest väljaspool valitsusnõukogu.»

Philippe leppis meeleldi selle noomitusega ja tegi naerdes kõigepealt vennale ja siis emale sügava kummarduse.

293

Kuid Mazarin märkas silmanurgast, et kaugemal tekkis uus vestlejategrupp ning et Orleans'i hertsog koos krahv de Guiche'i ja ševaljee Lorraine’iga, kel polnud nüüd enam vaja oma mõtteid valjusti avaldada, võisid seal sosistades öelda rohkem kui tarvis. Seepärast hakkas ta neile heitma äärmiselt umbusklikke ja rahutuid pilke, tehes sellega kuninganna Annale ülesandeks salanõulisi kuidagi eksitada. Äkki astus voodieesriiete varjus sisse Bernouin ja sosistas oma isandale kõrva:

«Monsenjöör, Tema Majesteedi Inglise kuninga saadik.»

Mazarin ei suutnud varjata kerget erutust, mida ka kuningas tähele pani. Tahtmata olla ebadiskreetne ning veel vähem näida tarbetu, tõusis Louis XIV otsekohe, astus Tema Eminentsi juurde ja soovis sellele head ööd.

Kõik koosolijad tõusid toolide ja laudadega kõvasti kolistades.

«Laske kogu sel seltskonnal vähehaaval lahkuda,» ütles Mazarin, «ja pühendage mulle paar minutit. Mul on plaanitsemisel ettevõte, mille üle ma veel täna õhtul tahan Teie Majesteediga nõu pidada.»

«Kas ka kuningannadega?» küsis Louis XIV.

«Ja ka Anjou hertsogiga,» ütles Tema Eminents. Ja ta pöördus vahekäiku, mille eesriided alla langedes varjasid voodi. Kardinal aga ei unustanud salanõu pidajaid ruumi nurgasi

«Härra krahv de Guiche,» ütles ta võnkuval häälel, tõmmates eesriiete varjus selga hommikukuue, mille Bernouin talle ulatas.

«Siin ma olen, monsenjöör,» ütles noormees lähemale astudes.

«Võtke minu kaardid. Teil on õnne.. . Võitke minu nimel neilt härradelt pisut.»
«Jah, monsenjöör.»

Noormees istus laua taha, mille äärest kuningas lahkus, et kõnelda kuningannadega.

Krahvi ja mitme rikka õukondlase vahel algas tõsine partii.

Philippe aga jätkas ševaljee de Lorraine'iga vestlust ehetest. Alkoovi eesriiete tagant ei kostnud enam kardinali siidkuue kahinat.

Tema Eminents oli järgnenud Bernouinile kabinetti, mis asus magamistoa kõrval:

294

XL RIIGIASJAD

Astudes oma kabinetti, leidis kardinal sealt krahv de La Fere'i, kes teda ootas, süvenenud kauni Rafaeli maali imetlemisse, mis rippus kuld- ja hõbenõusid kandva riiu-likese kohal.

Tema Eminents tuli vargsi, kergel ja vaiksel sammul nagu vari, tabades krahvi näol teesklematu ilme. Selline teguviis oli talle juba harjumuseks saanud, kuna ta väitis, et suudab oma vestluskaaslase nägu jälgides ette aimata kõneluse tulemust.

Kuid seekord pidi Mazarin pettuma. Ta ei suutnud lugeda Athose näolt kõige vähematki, isegi mitte aupaklikkust, mida ta oli harjunud kõigil nägudel nägema.

Athosel oli seljas lihtsa hõbetikandiga must ülikond. Ta kandis Püha Vaimu, Kuldvillaku ja Sukapaela ordeneid — kolme nii kõrget aumärki, mida võis ühendada vaid kuningas või näitleja.

Mazarin otsis hulk aega oma pisut segaminipaisatud mälus, püüdes meenutada nime, mida ta sellele jäisele näole pidi andma, kuid see ei õnnestunud tal.

«Mulle teatati,» ütles ta lõpuks, «et Inglismaalt on saabunud sõnum.»

Ja ta võttis istet, saates ära Bernouini ja samuti Brienne'i, kes sekretärina valmistus sulge kätte võtma.

«Jah, Teie Eminents, Tema Majesteedi Inglise kuninga poolt.»

«Inglase kohta räägite te väga puhtalt prantsuse keelt,» ütles Mazarin lahkelt, silmitsedes Püha Vaimu, Sukapaela ja Kuldvillaku ordeneid, eriti aga just kulleri nägu.

«Ma ei ole inglane, olen prantslane, härra kardinal,» vastas Athos.

«Väga ebatavaline — Inglismaa kuningas valib oma saadikuks prantslase! See on üliheaks endeks. Palun teid, härra, teie nimi?»

«Krahv de La Fere,» vastas Athos, kummardades kergemalt kui seda oleks nõudnud etikett ja kõikvõimsa ministri uhkus.

Mazarin kehitas õlgu, nagu öeldes: «Ma ei tunne seda nime.» Athos jäi liikumatuks.
«Ja te tulete, härra, et mulle öelda? . ..»

295

«Ma tulen Tema Majesteedi, Suurbritannia kuninga ülesandel teatama Prantsusmaa kuningale...» Mazarin kortsutas kulmu.

«. .. teatama Prantsusmaa kuningale,» jätkas Athos, laskmata end segada, «Tema Majesteedi Charles II õnnelikust restauratsioonist oma isade troonile.»

Kavalale eminentsile ei jäänud see vihje märkamatuks. Mazarin tundis liiga hästi inimesi, et mitte näha Athose külmas ja peaaegu kõrgis viisakuses vaenulikkusemärki, mjs polnud kooskõlas tolle õukonnaks nimetatud köetava kasvuhoone temperatuuriga.
«Teil on kahtlemata volitused?» küsis Mazarin lühidalt ja sõjakalt.
«Jah ... monsenjöör.»
Sõna «monsenjöör» tuli vaevaliselt üle Athose huulte, otsekui neid kriimustades.
«Sel juhul näidake neid.»
Athos tõmbas tikitud samettaskust, mida ta oma kuue all kandis, ühe kirja. Kardinal sirutas käe.
«Vabandust, monsenjöör,» ütles Athos, «kuid kiri on kuningale.»
«Kuna te olete prantslane, härra, siis peate teadma, mida tähendab prantsuse õukonnas peaminister.»
«Oli aeg,» vastas Athos, «kus ma tõepoolest veendusin selles, mida tähendavad peaministrid. Aga juba paljude aastate eest otsustasin ma kindlasti edaspidi läbirääkimisi pidada ainult kuningaga.»
«Sellisel juhul, härra,» ütles Mazarin, kes hakkas juba ärrituma, «ei näe teie ministrit ega kuningat.»
Ja Mazarin tõusis. Athos pistis kirja taskusse tagasi, kummardas tõsiselt ja tegi paar sammu ukse poole. See külmaverelisus röövis Mazarinilt enesevalitsuse.
«Millised veidrad diplomaatilised tavad!» hüüdis ta. «Kas me elame siis ikka Cromwelli aegadel, kes meie juurde saatis charge d'affaires'iks maskeeritud narre! Teil, härra, puudub vaid pottkübar peas ja piibel vöö vahel.»
«Härra,» vastas Athos kuivalt, «mul pole iial olnud au tegemist teha härra Cromwelliga nagu teil. Ja mina olen näinud tema saadikuid vaid mõõk käes, seepärast ei tea ma, kuidas ta suhtles peaministriga. Mis puutub aga Inglismaa kuningasse Charles II-sse, siis tean, et kui ta kirjutas Tema Majesteedile kuningas Louis XlV-le, siis pole

see mitte määratud Tema Eminentsile kardinal Mazarinile. Selles vahetegemises ei näe ma mingit diplomaatiat.»
«Ah!» hüüatas Mazarin, tõstes oma kõhnunud näo ja lüües käega laubale, «'nüüd tuli mulle meelde!»
Athos vaatas talle imestunult otsa.
«Jah, see on seesama,» ütles kardinal, vaadates ainiti oma vestluskaaslast, «jah, seesama...Ma tunnen teid ära, härra. Ah, diavolol nüüd ma enam ei imesta.»
«Tõepoolest, mindki üllatas see, et Teie Eminents, vaatamata oma suurepärasele mälule mind seni veel ära ei tundnud,» vastas Athos naeratades.
«Ikka endine peru toriseja, härra ... härra . . . Kuidas teie nimi nüüd oligi? Oodake ... nagu mingi jõe nimi... Potamos ... ei, saare nimi. .. Naxos... ei, per love, mäe nimi.. . Athos! Käes! Olen väga rõõmus, et teid jälle näen ja et me pole enam Rueil's, kus te oma neetud kaaslastega sundisite mind lunaraha maksma . .. Fronde! Ikka veel Fronde! Äraneetud Fronde! Oh, milline pärm! Ah, härra, kuidas küll teie antipaatiad elavad kauem kui minu omad? Ja kui kellelgil põhjust oli nuriseda, siis usun ma, et igatahes mitte teil, kes te kõigest sellest mitte ainult et puhtalt välja tulite, vaid ka Püha Vaimu ordeni paela kaela saite.»
«Härra kardinal,» vastas Athos, «lubage, et ma sedalaadi arutlustesse ei lasku. Mul on täita ülesanne... Kas aitate mul seda ülesannet täita?»
«Mind paneb imestama,» ütles Mazarin, rõõmustades, et oli oma mälu tagasi saanud, ja ühtlasi turris õelatest vihjetest, «mind paneb imestama härra . . . Athos . .., et selline frondöör nagu teie võttis enda peale ülesande täitmise Mazarini juures, nagu

öeldi' vanal heal ajal...» Ja Mazarin puhkes naerma, hoolimata valusast köhast, mis katkestas iga ta lauset ja laskis neil kõlada nuuksatustena.
«Ma võtsin endale ülesande täitmise Prantsuse kuninga juures,» vastas krahv nüüd siiski pisut leebemalt, sest ta uskus endal olevat juba küllalt eeliseid, et olla leplikum.
«On siiski paratamatu, härra frondöör,» ütles Mazarin lõbusalt, «et kuningas annab asja ajamise, mille te enda peale võtsite .. .»
«Mis minule ülesandeks tehti, monsenjöör; ma ei kerja missioone.»
297
«Olgu, niisiis on ikkagi paratamatu, et ka minul neis läbirääkimistes väike osa on . .. Ei maksa kaotada kallist aega ... öelge mulle tingimused.»
«Mul oli juba au Teie Eminentsile kinnitada, et Tema Majesteedi Charles II soovid selguvad alles tema kirjast.»
«Kuulge, härra Athos, te olete oma ranguses naeruväärne. Paistab, et puritaanlased on teile seal mõju avaldanud . .. Ma tean teie saladust paremini kui teie ise ja võib-olla ei toimi te õigesti, olles nii hoolimatu väga vana ja väga haige mehe vastu, kes on oma elus palju töötanud ja vapralt võidelnud oma aadete eest, nagu teie enda omade eest. Te ei taha midagi ütelda? Hea küll. Teie ei taha kirja minule edasi anda... suurepärane! Tulge koos minuga minu vastuvõturuumi, seal räägite kuningaga... ja kuninga ees. Ja nüüd veel vaid üks küsimus. Kes annetas teile ometi Kuldvillaku? Ma mäletan, et teil oli öeldavasti Sukapaela orden. Aga mis puutub Kuldvillakusse, siis ma ei teadnud . . .»
«Monsenjöör, üsna hiljuti, Tema Majesteedi Louis XIV abiellumise puhul saatis Hispaania kuningas Charles II-le Kuldvillaku ordeni blanko annetuskirja. Charles II andis selle mulle otsekohe edasi, kandes kirjale minu nime.»
Mazarin tõusis ja läks Bernoüini käsivarrele toetudes tagasi oma alkoovi, jõudes sinna just sel hetkel, kui toas teatati: «Härra prints.» Monsenjöör de Mazarini juurde saabus Conde prints, kuningriigi esimene vürst, Rocroy, Lensi ja Nordlingeni võitja, kellele järgnesid ta aadlikest saatjad. Kui peaminister eesriiet kergitas, tervitas ta parajasti kuningat.
Athos jõudis märgata Raouli, kes surus krahv de Guiche'i kätt, ja vastas naeratusega tema aupaklikule tervitusele."
Ta jõudis samuti märgata ka kardinali säravat nägu, kui too silmas enda ees laual suurt kullahunnikut, mis krahv de Guiche oli õnne soodustusel võitnud, pärast seda kui Tema Eminents talle oma kaardid edasi oli andnud. Kardinal unustas saadiku läkituse ja printsi, ning ta esimeseks mõtteks oli kuld.
«On see võimalik?» hüüdis vanake. «Kõik see... on võit?»
«Jah, monsenjöör,» vastas krahv tõustes, «umbes viiskümmend tuhat eküüd. Kas pean oma koha Tema Eminentsile tagasi andma või jätkama?»
298
«Andke tagasi, andke tagasi, te olete ju hull! Te kaotate kõik selle, mis olete võitnud, tont võtaks!»
«Monsenjöör,» ütles Condé prints kummardades.
«Tere õhtust, härra prints,» vastas minister kergel toonil. «See on teist väga armastusväärne, et tulite külastama haiget sõpra.»
«Sõpra?» pomises krahv de La Fère, kuuldes seda nii sobimatut sõna. Sõpra? Kuna ometi oli tegemist Mazarini ja Condé'ga!
Mazarin aimas tolle frondööri mõtteid, sest ta naeratas ja jätkas kohe kuninga poole pöördudes: «Sire, mul on au Teie Majesteedile esitleda härra krahv de La Fère'i, Tema Majesteedi Inglise kuninga saadikut. Riigiasjad, härrad,» lisas ta, saates käeviipega

minema kõik toasviibijad, kes, eesotsas Condé printsiga, Mazarini ainsa käeliigutuse peale ruumist kadusid.

Heitnud viimase pilgu krahv de La Fère'ile, järgnes Raoul härra de Condé'le.

Anjou Philippe ja kuninganna näisid kõhklevat, kas lahkuda või mitte.

«Perekonnaasjad,» ütles äkki Mazarin, sundides neid kohale jääma. «See härra siin toob kirja, milles Charles II, kes taas kindlalt oma troonile on asunud, paneb ette sõlmida abielu Monsieur', kuninga venna, ja Mademoiselle Henriette'i, Henri IV tütretütre vahel. Härra krahv, palun esitage kuningale oma volituskirjad.»

Hetkeks jäi Athos rabatult seisma. Kuidas võis minister teada kirja sisu, millest ta viivukski polnud lahkunud? Ennast siiski valitsedes ulatas ta noorele kuningale Louis XIV-le oma läkituse, kes selle punastades vastu võttis. Kardinali toas valitses pühalik vaikus. Seda häiris vaid kulla tuhm kõlin, mida Mazarin oma kollase ja kuivetanud käega laekasse kuhjas, sellal kui kuningas kirja luges,

XLI JUTUSTUS

Salakaval kardinal ei andnud saadikule võimalust midagi olulist lisada. Sõna «restauratsioon» oli siiski kuningat puudutanud ja ta pöördus krahvi poole, keda ta viimase tuppaastumisest peale teraselt oli silmitsenud.

«Härra, palun jutustage meile mõningaid üksikasju prae-

299

gusest olukorrast ja tingimustest Inglismaal. Te ju tulete sealt maalt, te olete prantslane, ja hiilgavad ordenid, mida ma teie juures näen, kinnitavad, et olete teeneterikas ja silmapaistev mees.»

«Härra on üks Teie Majesteedi endisi teenreid,» ütles kardinal kuningannale, «härra krahv de La Fere.»

Anna oli kerge unustama, nagu see on mõistetav kuninganna puhul, kelle elus on vaheldunud tormised ja päikesepaistelised päevad. Ta silmitses Mazarini, kelle õel naeratus reetis mingit salakavalat plaani. Seejärel nõudis ta Athoselt pilguga seletust.

«Härra oli üks Treville'i musketäre ja teenis kadunud kuningat. Härra tunneb suurepäraselt Inglismaad, kuhu ta on erinevatel aegadel teinud mitmeid reise. See on üks teie kõige teeneterikkamaid alamaid.»

Need sõnad vihjasid mälestustele, mille elustamisest kuninganna Anna alati hirmuga hoidus. Inglismaa, — see oli tema viha Richelieu vastu ja tema armastus Buckinghami vastu. Üks Treville'i musketäre meenutas kogu seda võidukat odüsseiat, mis oli põksuma pannud noore naise südame, ja ohte, mis olid pooleldi õõnestanud noore kuninganna trooni aluseid.

Neil sõnadel oli vägev mõju, sest nad muutsid tummaks ja tähelepanelikuks kõik teised kuninglikud isikud, kes mitmesuguste tunnetega asusid meenutama neid salapäraseid aastaid, mida noored polnud näinud ja mida vanad pidasid igavesti unustatuks.

«Rääkige, härra,» ütles Louis XIV, kes esimesena jagu sai oma kohmetusest, kahtlustest ja mälestustest.

«Jah, rääkige,» lisas Mazarin, kellele see väike Anna pihta sihitud õelus kogu ta energia ja lõbususe tagasi andis.

«Sire,» ütles krahv, «mingi ime muutis kogu kuningas Charles II saatuse. See, mida inimesed seni polnud suutnud teha, seda otsustas jumal täide viia.»

Mazarin keeras end voodis ja köhatas.

«Kuningas Charles II,» jätkas Athos, «lahkus Haagist mitte enam põgenikuna ega vallutajana, vaid kõikvõimsa kuningana, kes pärast pikka reisi kaugel väljaspool oma kuningriigi piire talle kõikjalt langevate õnnistuste saatel koju tagasi pöördub.»

«Tõepoolest, suur ime,» ütles Mazarin, «sest kui teated on õiged, siis lahkus kuningas Charles II, kes nüüd õnnistuste

300

saatel kodumaale tagasi pöördus, sealt musketipau-kude saatel.»

Kuninga nägu jäi liikumatuks.

Philippe, kes oli noorem ja kergemeelsem, ei suutnud aga tagasi hoida naeratust, mis meelitas Mazarini, olles nagu kiiduavalduseks ta naljatustele.

«See oli tõesti suur ime,» ütles kuningas. «Kuid jumal, kes kuningate heaks nii palju teeb, austatud krahv, kasutab ainuüksi inimeste kätt, et oma tahtmist võidule viia. Millistele meestele Charles II oma trooni tagasivõitmise eest .peamiselt võlgneb?»

«Kuid kas Teie Majesteet siis ei tea,» ütles kardinal vahele, vähematki hoolimata kuninga eneseuhkusest, «et härra Monkile?»

«Minu kohus on seda teada,» vastas Louis XIV otsustavalt, «kuid siiski küsin ma härra saadikult, mis põhjustas härra Monki meelemuutuse.»

«Ja Teie Majesteet tabas oma küsimusega otse naela pihta,» vastas Athos, «sest ilma selle imeta, millest mul au oli juba kõnelda, oleks härra Monk tõenäoliselt kuningas Charles II-le võitmatuks vaenlaseks jäänud. Jumala tahtmine oli, et ühele teatud mehele tuli pähe kummaline, südikas ja leidlik mõte, kuna ühele teisele mehele tuli teine, truudusest sisendatud julge idee. Nende kahe idee liitumine muutiski härra Monki positsiooni seevõrra, et ta kukutatud kuninga verivaenlasest sai tema sõbraks.»

«Just nimelt seda üksikasja ma tahtsingi teada,» sõnas kuningas. «Kes on need kaks meest, kellest te räägite?»

«Kaks prantslast, sire.»

«See teeb mind väga õnnelikuks.»

«Ja need kaks ideed?» hüüdis Mazarin. «Mind huvitavad rohkem ideed kui inimesed.»

«Nii see on,» pomises kuningas.

«Teine, truudusest sisendatud idee, mõistuspärane... ja vähem oluline, sire, — oli välja kaevata üks miljon kullas, mille kuningas Charles I oli peitnud Newcastle'isse, ja kui võimalik, osta selle abil Monki kaasabi.»

«Ohoo!» hüüdis Mazarin, kes elustus, kuuldes sõna «miljon», «kuid Newcastle oli ju hõivatud just nimelt sellesama Monki poolt.»

«Jah, härra kardinal, just sellepärast söandasingi ma seda nimetada julgeks ideeks. Tähendab, juhul, kui härra

301

Monk oleks keeldunud vahendaja pakkumistest, oleks ikkagi vaja olnud taastada Charles II õigused sellele miljonile, ja et seda saavutada, polnud vaja kindral Monki truudust kuningale, vaid tuli puudutada tema aumehelikkust... Mõningaist raskustest hoolimata õnnestus see. Kindral osutus ausaks inimeseks ja laskis kulla ära viia.»

«Mulle näib,» ütles kuningas arglikult ja järelemõtlikult, «et oma Pariisis viibimise ajal ei teadnud Charles II veel selle miljoni olemasolust.»

«Aga minule näib,» lisas kardinal õelalt, «et Tema Majesteet Suurbritannia kuningas teadis hästi selle miljoni olemasolust, kuid et ta eelistas ühele miljonile kaht.»

«Sire,» vastas Athos kindlalt, «Tema Majesteet Charles II oli Prantsusmaal viibides nii vaene, et tal polnud isegi raha posthobuseid võtta, nii ilma lootusteta, et ta mitu korda mõtles surra. Tal polnud Newcastle'i miljoni olemasolust vähimatki aimu, ja kui

poleks olnud üht aadlikku, üht Teie Majesteedi alamat, kes oli moraalselt selle miljoni deposiitoriks jä kes avaldas selle saladuse Charles II-le, siis vaevleks see valitseja veel praegugi kõige julmemas unustuses.»

«Kõnelgem nüüd sellest leidlikust, kummalisest ja südikast ideest,» katkestas teda Mazarin, kelle selgeltnägelik-kus teda seekord petnud oli. «Milline oli siis see idee?»

«See oli järgmine: kuna härra Monk oli kukutatud kuningale trooni tagasivõitmisel ainsaks takistuseks, tuli üks prantslane mõttele see takistus kõrvaldada.»

«Kuid see prantslane oli ju lurjus,» ütles Mazarin. «Ja nii leidlik see igatahes ei ole, et hoiaks autorit parlamendi korraldusel Greve'i väljakul võlla või rattale tõmbamast.»

«Teie Eminents eksib,» ütles Athos kuivalt. «Ma pole öelnud, et see prantslane otsustas Monki mõrvata; ta tahtis teda vaid kõrvaldada. Prantsuse keelel on varjundeid, mida prantsuse aadlikud hästi tunnevad. Pealegi oli see sõjaline ettevõte ja kui võideldakse kuningate eest nende vaenlaste vastu, ei mõista kohut mitte parlament, vaid jumal. Niisiis, see prantsuse aadlik võttis nõuks härra Monki röövida ja ta viis oma mõtte täide.»

Kuningas elustus, kuuldes seda jutustust suurtest tegudest.

Tema Majesteedi noorem vend põrutas rusikaga lauale ja hüüdis:

«See oli vast ilus!»

302

«Ta röövis Monki!» hüüdis kuningas. «Kuid Monk oli ju oma laagris.»

«Ja see aadlik oli üksi, sire.»

«See on imetlusväärne,» ütles Philippe.

«Tõesti imetlusväärne!» hüüdis kuningas.

«Kas sa näed, kaks lõvikutsikat on ketist lahti pääsenud,» pomises Mazarin. Ja oma tusast ilmet varjamata lisas ta:

«Need üksikasjad on mulle teadmata. Kas vastutate nende õigsuse eest, härra?»

«See on mul seda lihtsam, härra kardinal, et nägin ise neid sündmusi pealt.»

«Teie?»

«Jah, monsenjöör.»

Kuningas oli tahtmatult krahvile lähenenud. Anjou hertsog oli äkki ümber pöördunud ja ahistas Athost teisest küljest.

«Ja edasi, härra, edasi!» hüüdsid mõlemad korraga.

«Sire, kui prantslane oli härra Monki oma võimusesse saanud, toimetas ta tema Charles II juurde Haagi. Kuningas kinkis härra Monkile vabaduse ja tänulik kindral andis tagasi pöördudes Charles II-le Suurbritannia trooni, mille pärast nii paljud vaprad mehed tulemusteta on võidelnud.»

Philippe lõi vaimustatult käsi kokku.

Louis XIV oli järelemõtlikum ja pöördus uuesti krahv de La Fere'i poole.

«Kas see on kõigis üksikasjus tõsi?» küsis ta.

«Täiesti tõsi, sire.»

«Üks rninu aadlikke tundis miljoni saladust ja hoidis seda?»

«Jah, sire.»

«Selle aadliku nimi?»

«See on teie teener,» ütles Athos lihtsalt.

Üldine imetluspomin pani Athose südame kiiremalt tuksuma. Ta võis vähemalt uhke olla. Isegi Mazarin tõstis käed taeva poole.

«Härra,» ütles kuningas, «ma otsin ja püüan leida võimalust, kuidas teile tasuda.»

Athos tegi tõrjuva liigutuse.

«Oh ei, mitte teie aususe eest. Teile selle eest maksta tähendaks teid alandada. Kuid ma võlgnen teile tänu, et aitasite kaasa minu venna Charles II restauratsioonile.»

«Kahtlemata,» kinnitas Mazarin.

303

«See tähendas õige asja võitu, mis on suurimaks õnneks kogu prantsuse kuningakojale.»

«Ma jätkan,» ütles Louis XIV. «Kas on tõsi, et üksainus mees tungis Monki juurde tema enda laagris ja röövis ta?»

«Sel mehel oli kümme abilist, kes olid värvatud alamrahva hulgast.»

«Ja rohkem ei kedagi?»

«Ja rohkem ei kedagi.»

«Kas nimetaksite ta nime?»

«Härra d'Artagnan, Teie Majesteedi musketäride endine leitnant.» Kuninganna Anna punastas.

Mazarin läks häbist kollaseks. Louis XIV muutus süngeks ja ta kahvatult laubalt langes higitilk. «Millised mehed!» sosistas ta.

Ja tahtmatult heitis ta ministrile pilgu, mis oleks viimast kohutanud, kui Mazarin endale mitte parajasti sel hetkel patja silmile poleks tõmmanud.

«Härra!» hüüdis noor Anjou hertsog, asetades oma käe, mis oli valge ja peen nagu naise oma, Athose käsivarrele. «Palun teid, öelge sellele vaprale meheie, et Mon-sieur, kuninga vend, joob homme koos saja parima prantsuse aadlikuga tema terviseks.»

Lausunud need sõnad, märkas noormees, et ta vaimustushoos oli korratusse ajanud oma pitskätise, ja asus suurima hoolega seda jälle korda seadma.

«Asume nüüd asja juurde, sire,» sõnas Mazarin, kes ei sattunud vaimustusse ja kel polnud ka pitskätiseid.

«Jah, härra krahv. Andke oma sõnum edasi,» lisas Louis XIV, pöördudes Athose poole.

Athos tegi algust ja pakkus pidulikult noorele printsile, kuninga vennale, leedi Henriette Stuarti kätt.

Nõupidamine kestis tund aega. Seejärel avati ruumi uksed õukondlastele, kes asusid taas oma kohtadele, nagu oleksid kõik tolle õhtu sündmused neile täiesti tuntud ja tavalised. Athos sai kokku Raouliga ning isa ja poeg võisid teineteisel kätt suruda.

304

XLII HÄRRA DE MAZARIN MUUTUB PILLAJAKS

Sellal kui Mazarin end pärast üleelatud ärevust kogus,, vahetasid Athos ja Raoul toanurgas paar sõna.

«Te olete siis nüüd Pariisis, Raoul?» küsis Athos.

«Jah, härra, sest ajast peale, kui härra prints siia tagasi pöördus.»

«Ma ei saa teiega siin kõnelda, sest meid peetakse silmas, aga ma sõidan otsekohe koju ja ootan teid niipea, kui teenistuskohused teil lubavad tulla.»

Raoul kummardas. Härra prints astus nende juurde.

Printsil oli selge ja sügav pilk nagu kõrgemat tõugu röövlinnul. Ka ta näos oli mitmeid jooni, mis seda sarnasust rõhutasid. Conde printsil oli teatavasti terav esiletungiv kotkanina, pigem madal kui kõrge längus laup. Ja õukonna naljahammaste silmis, kes ei halasta isegi geeniusele, oli sel Conde maja kuulsal pärijal näos pigem kullinokk kui inimese nina.

See terav pilk, see kogu näo võimukas ilme ajasid printsi vestluskaaslase tavaliselt veel rohkem segadusse kui Rocroy võitja, majesteet-likkus ja ta harmooniline ilu. Pealegi lõid härra printsi pisut pungis silmad nii kergesti leegitsema, et tühisemgi elevus näis tema juures vihana. Õukonnas austasid kõik härra printsi tema kõrge seisundi pärast, kuid paljude puhul, kes ei näinud mitte niivõrd tiitlit kui meest ennast, muutus see austus hirmuks.

Louis de Conde astus niisiis

krahv de La Fere'i ja Raouli juurde, ilmselt oodates ühelt aupaklikku tervitust ja soovides kõnelda teisega.

Keegi ei osanud kummardada võluvama tagasihoidlikkusega kui krahv de La Fere. Ta pidas põlastusväärseks panna oma reveranssi kõiki neid varjundeid, milleks kannustab õukondlast vaid üksainus soov — meeldida. Athos tundis oma isiklikku väärtust ja tervitas printsi nagu omasugust, korvates mingi määritlematu südamlikkusega oma hoiaku jäikuse, mis kõrgemalseisja uhkusele haavav võis olla.

Prints tahtis kõnelda Raouliga. Athos jõudis temast ette.

«Kui härra vikont de Bragelonne poleks mitte üks Teie Kõrguse kõige alandlikumaid teenreid, paluksin teda teile nimetada minu liime . .. härra prints.»

«Mul on au kõnelda härra krahv de La Fere'iga,» ütles härra de Conde kõhklematult.

«Minu hooldajaga,» lisas Raoul punastades.

«ühe kõige ausama mehega kogu kuningriigis,» jätkas prints, «ühega Prantsusmaa parimaist aadlikest, kellest ma olen kuulnud nii palju head, et sageli tunnen soovi lugeda teda oma sõprade hulka.»

«See on au, monsenjöör,» vastas Athos, «mille vääriline ma võiksin olla ainult oma lugupidamise ja imetluse poolest Teie Kõrguse vastu.»

«Härra de Bragelonne on tubli ohvitser,» ütles prints, «kellest on näha, ef ta on saanud, head kooli. Ah, härra krahv, teie ajal oli kindraleil veel sõdureid.»

«See on tõsi, monsenjöör, kuid tänapäeval on sõdureil seevastu jälle kindraleid.»

See kompliment, mis polnudki kes teab kui meelitav, pani rõõmust võpatama mehe, kes oli juba kogu Euroopa silmis kangelane ja kes oleks pidanud Kiidulauludest tüdinenud olema.

«Mind kurvastab väga, et te lahkusite tegevteenistusest, härra krahv,» jätkas prints. «Sest kõige lähemal ajal tuleb kuningal ette võtta sõda Hollandi või Inglismaa vastu ja siis poleks teiesugusel mehel, kes tunneb Inglismaad niisama hästi kui Prantsusmaad, võimalustest puudu.»

«Usun võivat teile öelda, monsenjöör,» katkestas Athos naeratades, «et tegin targasti teenistusest lahkudes. Kui mu aimused mind ei peta, elavad Prantsusmaa ja Inglismaa tulevikus nagu õed.»

«Teie aimused?»

«Kuulake, monsenjöör, mida kõneldakse seal härra kardinali laua ääres.»

«Mängulaua ümber?»

«Jah . . . mängulaua ümber, monsenjöör.»

Kardinal oli end küünarnukile kergitanud ja viipas kuninga vennale, kes tema juurde astus.

«Monsenjöör,» ütles kardinal, «palun koguge kokku kõik need kuldeküüd.»

Ja ta viipas sätendavale kuldtükkide hunnikule, mis krahv de Guiche tänu haruldasele mänguõnnele ta ette oli kuhjanud.

«Kas ma saan nad endale?» hüüdis Anjou hertsog.

«Jah, monsenjöör, need viiskümmend tuhat eküüd kuuluvad teile.»

«Kingite need minule?»

«Mängisin teie nimel, monsenjöör,» vastas kardinal nõrkeval häälel, otsekui oleks see pingutus, mida nõudis raha äraandmine, ammendanud kõik ta füüsilised ja vaimsed jõutagavarad.

«Oo mu jumal!» sosistas Philippe rõõmust peaaegu segaseks minnes, «milline õnnelik päev!»

Ja ta riisus raha kätega kokku ning puistas endale taskutesse, mis said täis... Rohkem kui kolmandik jäi siiski veel lauale.

«Ševaljee,» ütles Philippe oma favoriidile, ševaljee de Lorraine'ile, «tule ?iia!»
Soosik tõttas käsku täitma.

«Pista ülejääk oma taskusse,» ütles noor prints.

See ebaharilik stseen polnud kõigi kohalviibijate silmis muud kui liigutav perekonnapidu. Kardinal mängis Prantsuse kuningakoja poegadele isa osa, — mõlemad noored printsid olid ju kasvanud tema tiiva all. Seepärast ei näinud keegi kardinali helduses midagi upsakat või häbematut, nagu see meile tänapäeval ehk tunduks.

Õukondlased piirdusid vaid kadestamisega ... Kuningas pööras pilgu kõrvale.

«Iialgi pole mul olnud nii palju raha,» ütles noor prints lõbusalt, lahkudes favoriidi saatel toast, et istuda oma tõlda. «Ei, ei iialgi. .. Kui rasked on küll- sada viiskümmend tuhat liivrit!»

«Aga mispärast härra kardinal kogu selle raha nii äkki ära kinkis?» küsis härra prints tasakesi krahv de La Fere'ilt. «Vaene kardinal peab küll väga haige olema.»

307

«Jah, monsenjöör, kahtlemata on ta väga haige. Ja tal on muide väga halb jume, nagu Teie Kõrgus ise näha võib.»

«Loomulikult... See tapab ta!... Sada viiskümmend tuhat liivrit! ... See on ju täitsa uskumatu, öelge, krahv, mispärast ometi? Leidke mingi põhjus.»

«Monsenjöör, ma palun teid, kannatage. Näete, Anjou hertsog tuleb praegu siiapoole, ajades juttu ševaljee de Lorraine'iga. Ma ei üllatuks, kui nad säästaksid mind piinlikkusest olla ebadiskreetne, kuulake neid!»

Sevaljee ütles parajasti printsile tasasel häälel:

«Monsenjöör, see pole loomulik, et härra Mazarin teile nii palju raha annab... Vaadake ette, monsenjöör, te lasete end lõksu meelitada .. . Mida kardinal sellise suuremeelsuse eest tahta võib?»

«Mis ma teile ütlesin!» sosistas Athos härra printsile kõrva. «Siin ehk ongi vastus teie küsimusele.»

«Öelge ometi, monsenjöör!» jätkas kannatamatult ševaljee, kes püüdis oma taskut kaaludes välja. arvestada summa suurust, mis juhuslikult tema osaks oli langenud.

«See on pulmakink, mu armas ševaljee.»

«Kuidas! pulmakink!»

«Jah, ma abiellun,» vastas Anjou hertsog, märkamata, et ta parajasti sel hetkel möödus härra printsist ja Atho-sest, kes mõlemad sügavalt kummardasid.
Sevaljee heitis noorele hertsogile nii kummalise ja nii vihkava pilgu, et krahv de La Fere sellest lausa võpatas.
«Mis! Te abiellute!» kordas ta. «Oh ei, see bn võimatu. Kas tahate tõesti teha selle meeletuse?»
«Tühja ka. Ega mina seda tee, mind sunnitakse seda tegema,» vastas Anjou hertsog. «Aga tule rutem. Lähme oma raha ära kulutama.»
Nende sõnade peale kadus ta oma naerva ja lobiseva kaaslase saatel, kuna ta möödumisel langetasid kõik pea.
Nüüd ütles prints Athosele üsna tasa:
«See siis ongi too saladus?»
«Mina pole teile seda öelnud, monsenjöör.»
«Ta abiellub Charles II õega?»
«Usun küll.»
Prints mõtles hetke ja ta silmis süttis hele tuluke.
«Nõnda,» ütles ta aeglaselt, nagu kõneleks iseendaga, «nüüd tuleb siis jälle kord mõõgad varna riputada ... ja hulgaks ajaks.»
308
Ning ta ohkas.
Kogu seda järsult lämmatatud auahnust, mis sisaldus selles ohkes, kõiki neid kadunud illusioone ja luhtunud lootusi aimas ainult Athos, sest ainult tema kuulis seda.
Kohe seepeale lahkus prints, sest ka kuningas valmistus lahkuma.
Athos andis Bragelonne'ile märku, uuendades kutset, millest me kuulsime selle stseeni algul.
Ruum tühjenes vähehaaval ja Mazarin jäi üksi oma kannatustega, mida ta enam ei püüdnudki varjata.
«Bernouin! Bernouin!» hüüdis ta murduval häälel.
«Mida monsenjöör soovib?»
«Guenaud... kutsutagu siia Guenaud,» ütles Eminents. «Mul on tunne, et hakkan surema.»
Bernouin jooksis kohkunult käske andma; ratsateener, kes kihutas arsti järele, kohtas Saint-Honore tänaval kuninga tõlda.

XLIII GUENAUD

Kardinali käsk oli tungiv. Guenaud ei lasknud end kaua oodata.
Ta leidis oma patsiendi selili voodis, jalad tursunud, nägu hall, kõht kokku 'kiskunud. Mazarinil oli raske podagrahoog. Ta kannatas väga ja oli kannatamatu, nagu inimene, kes on harjunud kõigest jagu saama.
«Nüüd olen päästetud!» hüüdis ta, nähes Guenaud'd sisse astuvat.
Guenaud oli väga tark ja väga ettevaatlik mees, kes oli kuulus ilma Boileau kriitikatagi. Haigega, olgu see siis kas või kuningas ise, käitus ta nagu Mooramaa türklasega. Seepärast ei vastanud ta Mazarinile, nagu minister seda ootas: «Arst on kohal, jumalaga, haigus!», vaid otse vastupidi, uuris haiget ja ütles tõsisel näol: «Oi-oi!»
«Mis! Oh, Guenaud, milline nägu teil on!»
«Mul on nägu, mis teie haiguse puhul sobib, monsenjöör, ja see on väga ohtlik haigus.»

«Podagra... oh jaa, podagra.»
«Komplikatsioonidega, monsenjöör.»
Mazarin kergitas end küünarnukile ja sõnas, küsitledes arsti nii pilgu kui žestiga:
309

«Mis juttu te siis nüüd räägite! Olen ma haigem kui ise arvan?»
«Monsenjöör,» ütles Guenaud, istudes voodi kõrvale, «Teie Eminents on elus palju töötanud ja Teie Eminents on ka palju kannatanud.»
«Aga ma arvan, et ma pole ju veel nii vana .. . Kadunud härra de Richelieu oli minust ainult seitseteist kuud noorem, kui ta suri, suri parandamatusse haigusse. Ma olen noor, Guenaud, mõelge ometi. Olen vaevalt viiekümne kahe aastane.»
«Oh, monsenjöör, te olete hoopis vanem. .. Kui kaua on juba kestnud Fronde?»
«Misjaoks te seda küsite, Guenaud?»
«Et teha üht arstiteaduslikku arvutust.»
«Umbes kümme aastat... enam-vähem.»
«Väga hea. Arvestage iga Fronde'i aasta kolme eest — see teeb kolmkümmend; kakskümmend pluss viiskümmend kaks on seitsekümmend kaks. Te olete seitsmekümne kahe aastane, monsenjöör... ja see on kõrge vanus.»
Seepeale katsus ta haige pulssi. Ja sellest pulsist luges arst nii ähvardavaid endeid, et jätkas kohe, hoolimata haige püüetest vahele rääkida.
«Loeme parem Fronde'i aastad üks nelja eest, sel juhul olete elanud kaheksakümne kahe aastaseks.»
Mazarin muutus väga kahvatuks ja sõnas:
«Kas te kõnelete tõsiselt, Guenaud?»
«Kahjuks küll, monsenjöör.»
«Te kõnelete siis lihtsalt läbi lillede, et mulle öelda, kui raskesti ma haige olen?»
«Nii see on, monsenjöör, ja nii targale ja julgele mehele nagu Teie Eminents poleks õieti vajagi läbi lillede rääkida.»
Kardinal hingas nii vaevaliselt, et isegi halastamatul arstfl temast kahju hakkas.
«On mitmesuguseid haigusi,» jätkas Mazarin. «Mõnest on võimalik eluga pääseda.»
«Tõsi, monsenjöör.»
«Eks ole!» hüüdis Mazarin peaaegu rõõmsalt. «Mis kasu oleks muidu võimust ja tahtejõust? . . . Mis kasu oleks muidu tarkusest, teie tarkusest, Guenaud? Mis kasu oleks teadusest ja oskustest, kui haige, kelle käsutuses see kõik on, ei võiks end päästa?»
Guenaud tahtis midagi ütelda, ent Mazarin jätkas:
310
«Mõelge sellele, et olen kõige usaldavam kõigist teie patsientidest. Teadke, et kuulan pimesi teie sõna ja et järelikult .. .»
«Ma tean seda kõike,» ütles Guenaud. «Tähendab, ma paranen?»
«Monsenjöör, pole tahtejõudu, pole võimu, pole tarkust ega teadust, mis suudaks vastu panna haigusele, mille meile kahtlemata saadab jumal või mille ta on maailma külvanud loomise ajal, andes sellele vaba voli hävitada ja tappa inimesi. Kui haigus on surmav, siis see tapab, ja sinna pole midagi parata .. .»
«Minu haigus ... on ... surmav?» küsis Mazarin.
«Jah, monsenjöör.»
Eminents vajus hetkeks kokku nagu õnnetu, kes kaotab viimse lootuse ... Kuid Mazarinil oli karasta.tud hing ja murdumatu vaim.

«Guenaud,» ütles ta end jälle kergitades, «te lubate, et ma ei pea teie otsust veel lõplikuks. Ma tahan kokku koguda Euroopa kõige targemad pead, konsulteerida neid . . . Tahan elada ükskõik millise ravimi abil.»
«Monsenjöör ei arva ometi,» vastas Guenaud, «et võtsin endale julguse üksinda otsustada nii väärtusliku elu üle nagu tema oma. Ma kogusingi juba kokku Prantsusmaa ja Euroopa parimad meedikud ja arstid .. . Neid oli kaksteist.»
«Ja mis nad ütlesid?»
«Nad ütlesid, et Teie Eminents põeb parandamatut haigust. Mul on allkirjadega varustatud konsultatsioon mapis kaasas. Kui Teie Eminents soovib sellega tutvuda," näeb ta kõigi parandamatute haiguste nimestikku, mis me avastasime. Kõigepealt...»
«Ei! ei!» hüüdis Mazarin, lükates paberi eemale. «Ei, Guenaud, annan alla, annan alla!»
Sellele ärevale stseenile järgnes sügav vaikus, mille kestel kardinal kogus oma vaimseid ja kehalisi jõude.
«On veel midagi,» sosistas Mazarin. «Leidub imearste ja šarlatane. Minu kodumaal proovivad need, keda arstid enam aidata ei suuda, õnne imerohumüüjate juures, kes kümnel juhul tapavad, aga ühel juhul terveks ravivad.»
«Kas Teie Eminents pole märganud, et ma ühe kuu jooksul olen kümme korda ravimeid vahetanud?»
«Jah ... mis siis?»
«Olen kulutanud viiskümmend tuhat liivrit kõigi nende
311
sulide saladuste ostmiseks. Nimestik on läbi, ja minu kukkur tühi. Te ei paranenud ja ilma minu abita oleksite juba surnud.»
«Lõpp,» sosistas kardinal, «lõpp.» Ta heitis sünge pilgu teda ümbritsevale rikkusele. «Tuleb sellest kõigest lahkuda!» ohkas ta. «Olen juba surnud, Guénaud, olen surnud.» «Veel mitte, monsenjöör,» ütles arst. Mazarin haaras ta käe.
«Kui kaua veel?» küsis ta, puurides oma suured liikumatud silmad arsti liikumatusse näkku.
«Seda ei öelda kunagi, monsenjöör.»
«Tõsi, mitte tavalistele inimestele; aga mulle .. . minule, kelle silmis iga minut on väärt varandust, ütle mulle, Guénaud, ütle!»
«Ei, monsenjöör, ei.»
«Kuule mind, ma tahan seda. Oh, anna mulle üks kuu ja iga üksiku päeva-eest maksan sulle sada tuhat liivrit.»
«Monsenjöör,» vastas Guénaud kindlal häälel, «need armupäevad annab teile jumal ja mitte mina. Ja jumal ei anna teile rohkem kui kaks nädalat.»
Kardinal ohkas valuliselt ja vajus jälle padjale, sosistades:
«Tänan, Guénaud, tänan.»
Arst valmistus lahkuma, kuid surija kergitas end veel kord.
«Vaiki!» ütles ta leegitseval pilgul, «vaiki!»
«Monsenjöör, ma tean seda saladust juba kaks kuud: nagu näete, olen seda' hästi hoidnud.»
«Minge, Guénaud, ma hoolitsen teie eest. Minge ja öelge Brienne'ile, et saadetaks minu juurde keegi ametnik. Saadetagu härra Colbert! Minge!»

XLIV COLBERT

Colbert ei olnud kaugel. Kogu õhtupooliku oli ta veetnud lähedalasuvas koridoris, vesteldes Bernouini ja Brienne'iga ja arutades õukondlase tavalise taktitundega

uudiseid, mis vähimagi liikumise puhul nagu õhumullid, veepinnale kerkisid. On kindlasti aeg visandada mõne sõnaga üks tolle sajandi huvitavamaid portreid ja teha

312

seda samasuguse tõetruudusega, nagu tolleaegsed maalijad seda teha on osanud. Colbert oli mees, kelle suhtes ajaloolasel ja moralistil on võrdsed õigused.

Ta oli kolmteist aastat vanem kui Louis XIV, tema tulevane isand. Ta oli keskmist kasvu, pigem kõhn kui tüse, sügaval asetsevate silmadega, labaste näojoontega, pikkade mustade hõredate juustega, mis kaasaegsete biograafide sõnade järgi teda juba varakult sundisid kalotti kandma. Tal oli tõsine, peaaegu range pilk ning temas avaldus teatud jäikus, mis tema alluvate arvates oli uhkus, tema ülemuste arvates aga rõhutatult väärikas vooruslikkus. Ta suhtus põlglikult kõigesse, isegi siis, kui ta üksi oli ja end peeglis silmitses. Niipalju tema välimusest.

Mis puutub vaimsetesse omadustesse, siis ülistatakse ta rahanduslikku talenti, ta leidlikkust, mis isegi täielikumast viljatusest kasu oskas lõigata.

Colbert oli tulnud mõttele sundida piiriäärsete alade kubernere tasuta toitma garnisone maksude arvel saadavaist isiklikest tuludest. Nii silmapaistvad omadused viisid härra kardinal Mazarini mõttele panna oma äsjasur-nud intendandi Jouberfi asemele härra Colbert, kes portsjoneid nii hästi kärpida oskas.

Vähehaaval tegi härra Colbert edusamme ka õukonnas, hoolimata oma madalast päritolust, sest ta isa oli veinikaupmees nagu ta isaisagi, kuid siirdus veinidelt kalevile ja seejärel siidkangastele.

Colbert, kes algul oli määratud äri alale, teenis sellina ühe Lyoni kaupmehe juures, kuid lahkus sealt, et tulla Pariisi ning asuda tööle kellegi Bitterne'i-nimelise Chätelet' prokuröri kontorisse. Sel kombel oli ta õppinud arvete koostamise ja peamiselt nende keeruliseks ajamise kunsti. Colbert’i jäik külmaverelisus oli talle toonud suurimat kasu, kuna on kahtlemata õige, et tujukas õnn sarnaneb tihti nende muistsete aegade naistega, kes ei kohkunud tagasi mingite väliste ega sisemiste inimlike veiderduste ees.

Colberti nõbu, senjöör Saint-Pouange Colbert, kes teda soosis, oli ta paigutanud Michel Letellier' juurde — viimane oli 1648. aastal riigisekretäriks. Letellier'lt sai Colbert ühel päeval ülesande sõita kardinal Mazarini juurde.

Tema Eminents kardinal oli tol ajal parima tervise juures ja Fronde’i halvad ajad polnud veel ta eluaastaid

313

kolme- või neljakordistanud. Ta asus siis Sedanis, kus talle palju muret tegi üks õukonnaintriig, mille tõttu kuninganna Anna näis kavatsevat teda hüljata.

Letellier hoidis selle intriigi niite enda käes.

Ta oli hiljuti saanud kuninganna Annalt ühe kirja, mis oli temale väga väärtuslik ja Mazarinile väga kompromiteeriv. Aga kuna ta juba siis mängis kahekordset mängu, mis talle nii kasulikuks osutus, ja kuna tal alati kombeks oli kahe vaenlase vahel vahendajaks olla, et mõlemaid pooli ära kasutada, olgu neid siis veel ägedamini tülli ajades kui seni või neid ära lepitades, — siis otsustas Michel Letellier saata Mazarinile kuninganna Anna kirja, et ta sellega tutvuda võiks ja järelikult temale nii suuremeelselt osutatud teene eest tänulik oleks.

Kirja ära saata oli lihtne. Raskus peitus aga selles, kuidas kirja pärast üleandmist uuesti tagasi saada. Letellier vaatas ringi, ja märgates kõhna tõmmut ametnikku, kes ta kantseleis kortsus kulmul midagi kritseldas, leidis ta selle oma plaanide täideviimiseks sobivama olevat kui kõige parema sandarmi.

Colbert pidi sõitma Sedani, käsuga kiri Mazarinile edasi anda ja siis jälle Letellier'le tagasi tuua.

Ta kuulas käsu kohusetundliku tähelepanuga ära, laskis seda endale veel teist korda korrata ja kinnitas, et tal on eriti oluline teada, kas kirja tagasitoomine on niisama tähtis kui äraviimine, — mille peale Letellier talle vastas:

«Veel tähtsam.»

Seejärel asus ta teele, reisis nagu õige kuller kunagi, iseendast hoolimata, ja andis Mazarinile üle esiteks Letellier' kirja, milles see kardinalile teatas teisest väärtuslikust kirjast, ja siis ka selle.

Mazarin punastas tugevasti, lugedes kuninganna Anna kirja, naeratas Colbert'ile lahkelt ja saatis ta minema.

«Millal ma vastuse saan, monsenjöör?» küsis kuller alandlikult.

«Homme.»

«Homme hommikul?»

«Jah, härra.»

Ametnik tegi nii peene reveransi kui oskas ja lahkus.

Järgmisel hommikul oli ta juba kell seitse jälle platsis. Mazarin laskis tal oodata kella kümneni. Colbert istus kannatlikult ootetoas. Kui jõudis kätte tema järjekord, astus ta sisse. ,

314

Mazarin ulatas talle pitseeritud ümbriku, millele oli kirjutatud: «Härra Michel Letellier» jne.

Colbert silmitses ümbrikku väga tähelepanelikult. Kardinal tegi lahke näo ja tõukas teda ukse poole.

«Ja kuninganna kiri, monsenjöör?» küsis Colbert.

«See on ümbrikus teise kirja juures,» vastas Mazarin,

«Ahaa, väga hea,» sõnas Colbert.

Ta pistis kübara põlvede vahele ja hakkas ümbrikku lahti tegema.

Mazarin hüüatas ehmunult.

«Mis te teete?» küsis ta järsult.

«Teen ümbriku lahti, monsenjöör.»

«Te ei usu mind, härra suli? Kas on kunagi nähtud sellist häbematust?»

«Oh, monsenjöör, ärge pahandage minu peale! Ma ei kahtle loomulikult -mitte Teie Eminentsi sõnades, jumal hoidku mind selle eest!»

«Milles siis?»

«Teie kantselei töö täpsuses, monsenjöör. Mis on üks

315

kiri? Paberitükk. Kas ei võida paberitükki kergesti unustada?... Ja vaadake, monsenjöör, vaadake, mul oli õigus!... Teie kirjutajad ongi tolle paberitüki unustanud: ümbrikus kirja ei ole.»

«Te olete jultunud ja teil pole silmi peas!» hüüdis Mazarin ärritatult. «Lahkuge ja oodake minu otsust!»

Nende eht itaalialiku kavalusega lausutud sõnade peale kiskus ta ümbriku Colbert'i käest ja läks oma ruumidesse. Aga ta viha ei võinud kesta igavesti ja lõpuks muutus ta taas mõistlikuks.

Igal hommikul, kui Mazarin avas oma kabineti ukse, märkas ta ootetoas Colbert'i ebameeldivat nägu, kes seisis seal nagu tunnimees ja nõudis alandlikult ja visalt kuninganna kirja. Mazarin ei suutnud lõpmatuseni vastu panna ja pidi kirja tagasi andma. Kuid seda tagastamist saatis kõige rangem noomitus, mille jooksul Colbert rahulikult uuris, kompas ja koguni nuusutas paberit, tähti ja allkirja, täpselt nii, nagu oleks tal tegemist olnud kuningriigi suurima võltsijaga. Mazarin manas teda veelgi

vihasemalt, kuid kõikumatu Colbert, kes lõpuks veendus, et kiri on ehtne, lahkus, nagu oleks ta olnud kurt.

See teguviis tõi talle hiljem Jouberfi koha, sest Mazarin ei kandnud viha, vaid hoopis imetles, teda ja soovis endale kindlustada nii ustava inimese kaastööd.

See lugu selgitab meile Colbert’i iseloomu. Edaspidi yähehaaval hargnevate sündmuste valgel saavad kõik selle iseloomu küljed veelgi selgemalt nähtavaks.

Colbert oskas kiiresti võita Mazarini poolehoidu, — veel enam, kardinal ei saanud enani ilma temata läbi. Ametnik tundis kõiki ta arveid, kuigi kardinal talle neist iial ei rääkinud. Ainult neile kahele teadaolevad saladused ühendasid neid tugevate sidemetega ja seepärast tahtiski. Mazarin enne teise maailma valitseja ette astumist asjatundlikku nõu küsida ja otsustada, kuidas toimida varandusega, mille ta oli sunnitud siia maailma maha jätma.

Pärast Guenaud' visiiti kutsus ta niisiis Colbert’i enda juurde, palus teda istuda ja ütles:

«Kõneleme pisut, härra Colbert, ja üsna tõsiselt, sest ma ' olen haige, ja on võimalik, et ma peagi suren.»

«Inimene on surelik,» vastas Colbert.

«Olen seda alati meeles pidanud, härra Colbert, ja töötanud selles teadmises... Te teate, et ma olen kogunud väikese varanduse? ...»

316

«Tean seda, monsenjöör.»

«Kui suur see varandus teie arvates umbkaudu on, härra Colbert?»

«Nelikümmend miljonit viissada .kuuskümmend tuhat kakssada liivrit üheksa soud kaheksa krossi,» vastas Colbert.

Kardinal ohkas sügavalt ja silmitses Colbert’i imetlusega, kuid ta leidis siiski jõudu naeratada.

«Teadaolevat varandust,» lisas Colbert vastuseks sellele naeratusele.

Kardinal lausa hüppas voodis.

«Mis te sellega mõtlete?»

«Mõtlen,» vastas Colbert, «et lisaks neile neljakümnele miljonile viiesaja kuuekümne tuhande kahesajale liivrile üheksale soule ja kaheksale krossile on veel kolmteist miljonit, mille olemasolust ei teata.»

«Uh!» ägas Mazarin, «kus on alles mees!»

Sel hetkel ilmus ukse vahelt Bernouini. pea.

«Mis on?» küsis Mazarin, «mispärast mind segatakse?»

«Täna õhtuks oli kutsutud Tema Eminentsi pihiisa, teatiini preester; ta ei saavat monsenjööri juurde tagasi tulla enne ülehomset.»

Mazarin silmitses Colbert’i, kes otsekohe võttis oma kübara ja ütles:

«Tulen hiljem tagasi, monsenjöör.»

Mazarin kõhkles.

«Ei, ei,» ütles ta, «mul on teiega ajada niisama tähtsaid asju kui temagagi. Pealegi olete teie mu teine pihiisa... ja seda, mis ma ütlen ühele, võib teinegi kuulda. Jääge siia, Colbert.»

«Aga kui pole pihtimuse saladust, monsenjöör, kas siis pihiisa nõustub?»

«Ärge selle pärast muretsege, minge alkoovi.»

«Võin oodata ka väljas, monsenjöör.»

«Ei, ei, teile on kasulik ausa mehe pihtimust pealt kuulata.»

Colbert kummardas ja peitus alkoovi. «Kutsuge teatiini preester sisse,» ütles Mazarin, tõmmates eesriided ette.

XLV AUSA MEHE PIHTIMUS

Teatiinlane astus rahulikult sisse, laskmata end eriti üllatada kärast ja saginast, mille ärevus kardinali tervise pärast lossis oli tekitanud.

«Tulge siia, auväärt isa,» ütles Mazarin, heitnud viimase pilgu alkoovi.

«Tulge ja pakkuge mulle lohutust.»

«See on minu kohus, monsenjöör,» vastas teatiinlane.

«Võtke kõigepealt mõnusalt istet, sest ma tahan alustada üldise pattude tunnistamisega; seejärel annate mulle täieliku pattude kustutu.se, ja ma usun, et võin siis rahulikum olla.»

«Monsenjöör,» ütles preester, «te pole nii haige, et üldine patutunnistus vajalik oleks ... Ja arvestage, et see on väga väsitav.»

«Kas arvate, et see on pikk, auväärne isa?»

«Kuidas võiks see teisiti olla, kui on seljataga nii tormiline elu kui Teie Eminentsil?»

«Tõsi küll... Jah, jutt võib pikale venida.»

«Jumala halastus on suur,» pinises teatiinlane.

«Ma hakkan juba isegi hirmu tundma, et olen leppinud nii paljude asjadega, mida issand vististi ei või heaks kiita.»

«Eks ole?» ütles teatiinlane lihtsameelselt ja tõmbas oma terava mutinäo lambist kaugemale. «Patustajad on juba kord sellised: algul kergemeelsed, ja alles siis, kui juba hilja on, hakkab südametunnistus neid vaevama.»

«Patustajad?» kordas Mazarin. «Kas ütlesite seda pilkeks, et mulle ette heita kõiki sugukonna-uurimusi, mis ma olen lasknud teha? . .. Mina, kes ma ju tegelikult olen kaluri poeg?»

«Hm!» ümises teatiinlane.

«Siin ongi juba suur patt, auväärne isa; sest ma leppisin sellega, et minu esiisadeks kuulutati vanad Rooma konsulid — T. Geganius Macerinus I, Macerinus II ja Proculus Macerinus III, kellest kõneleb Haolanderi kroonika .. . Macerinuse ja Mazarini vahel oli ju silmanähtav sarnasus. Macerinus on diminutiiv, mis tähendab kõhnakene. Oh, auväärt isa, praegu võib Mazarin tähendada äärmiselt kõhna

inimest — niisugust nagu Laatsarus. Vaadake!» Ja ta näitas oma palavikust söödud käsivarsi ja jalgu.

«Ma ei näe selles midagi halba, et sündisite kaluri perekonnas,» vastas teatiinlane. «Sest lõpuks oli ka püha Peetrus kalur, ja kui teie olete kirikuvürst, monsenjöör, siis oli tema selle kiriku pea. Palun teid, lähme edasi.»

«Lisaks ähvardasin ma Bastille'ga üht Avignoni preestrit, kedagi Bounet’-nimelist, kes kavatses avaldada Casa Mazarini genealoogia, mis oli liiga imepärane.»

«... Et olla usutav?» küsis teatiinlane.

«Ja kui ma nõnda tegutsesin, mu isa, siis oli see ju upsakusest... teine patt.»

«See oli vaid liialdatud ettenägelikkus, ja niisugust asja ei või iialgi kellelegi süüks panna. Lähme edasi, lähme edasi.»

«Ma olin niisiis upsakas... Nagu näete, auväärne isa, püüan ma oma eksimusi liigitada põhiliste pattude kaupa.»

«Ma armastan hästi tehtud liigitusi.»

«See on mulle lohutuseks. Peate veel teadma, et 1630. aastal... Oh, kuidas aeg lendab! Sellest on kolmkümmend aastat möödas!»

«Te olite siis kahekümne üheksa aastane, monsenjöör.» . «See on tormlev iga. Casali all käitusin ma nagu sõdur ja sööstsin lahingusse; tahtsin näidata, et ratsutan

niisama hästi kui ükskõik milline ohvitser. On küll tõsi, et ma tõin hispaanlastele ja prantslastele rahu. See kergendab pisut minu süüd.»
«Ma ei näe vähimatki pattu selles, kui näidatakse head ratsutamisoskust,» vastas teatiinlane. «See on kõigiti sünnis ja teeb meie rüüle au. Kristlasena kiidan ma heaks, et vältisite verevalamist; vaimulikuna olen uhke vapruse peale, mida minu ametivend on ilmutanud.»
Mazarin tänas teda alandliku peanoogutusega.
«Jah, aga tagajärjed!»
«Millised tagajärjed?»
«Sel äraneetud patul olid kaugeleulatuvad tagajärjed. Sest ajast peale, kui ma nõnda kahe armee vahele sööstsin, kui ma püssirohtu nuusutasin ja sõdurite ridades viibisin, hakkasin ma kindraleid pisut põlastama.»
«Ahaa!»
«Siin ongi kurja juur. . . Pärast seda ei leidnud ma nende hulgas enam ainsatki talutavat.»
319
«Ei saa salata,» vastas teatiinlane, «et meie kindralid on tõesti olnud võrdlemisi nõrgad.»
«Oh, kuid oli ju härra prints... Teda olen ma kibedasti kiusanud!»
«Härra prints ei või nuriseda, ta on võitnud küllaltki kuulsust ja küllaltki varandust.»
«Olgu, jäägu siis härra prints välja. Aga näiteks härra Beaufort. .. keda ma Vincennes'i vangitornis nii palju kannatada lasksin ...»
«Kuid ta oli ju mässaja ning riigi julgeolek nõudis, et te selle ohvri tooksite ... Lähme edasi.»
«Usun, et olen upsakusepatu ammendanud. Kuid on veel üks patt, millele ma ei julge nimegi anda...»
«Küllap mina annan sellele nime ... Kõnelge.»
«Üks väga suur patt, auväärne isa.»
«Küll näeme, monsenjöör.»
«On võimatu, et teie kõrvu poleks ulatunud kuuldused suhetest, mis mul olid ... Tema Majesteedi kuninga emaga ... Pahatahtlikud inimesed...»
«Pahatahtlikud inimesed, monsenjöör, on rumalad . .. Kas polnud riigi heaolu ja noore kuninga huvides vajalik, et teie ja kuninganna teineteist täielikult mõistaksite? Lähme edasi, lähme edasi.»
«Kinnitan teile,» ütles Mazarin, «et võtate mu südamelt hirmsa koorma.»
«Kõik need on tühiasjad ... Otsige tõsiseid patte.»
«On veel auahnus, auväärne isa.»
«See sünnitabki suuri asju, monsenjöör.»
«Kas isegi see, et ma püüdsin tiaarat? ...»
«Olla paavst, tähendab olla esimene kristlaste seas . . . . Miks ei võinud te seda soovida?»
«Kirjutatakse, et ma selleni jõudmiseks müüsin Cambrai hispaanlastele.»
«Te olete ehk ise neis pamflettides süüdi, kuna te pamfletiste kuigi karmilt ei jälitanud.»
«Sel juhul, auväärne isa, on mu süda tõesti päris puhas. Tunnen endal olevat veel ainult üsna kergeid patukesi.»
«Milliseid?»
«Mängukirg.»
«See on pisut ilmalik. Aga te olite ju selleks sunnitud kui suursuguse maja peremees.»

«Armastasin võita ...»
«Kes mängib, et kaotada, pole mängija.»
320
«Petsin vahel mängus...»
«Kasutasite oma eeliseid. Lähme edasi.»
«Tõesti, ma ei tunne endal enam midagi südamel olevat, auväärne isa. Andke mulle patud andeks, ja kui jumal mind kutsub, võib mu hing takistamatult üles tema trooni juurde tõusta...»
Kuid teatiinlane ei tõstnud käsi ega avanud suud. «Mis te veel ootate, mu isa?» küsis Mazarin. «Ootan lõppu.» «Mille lõppu?»
«Pihtimise lõppu, monsenjöör.»
«Aga ma lõpetasin juba.»
«Oh ei! Teie Eminents eksib.»
«Oma teada mitte.»
«Otsige hoolega.»
«Otsisin nii suure hoolega kui oskasin.»
«Siis tulen ma teie mälule appi.»
«Palun.»
Teatiinlane köhatas mitu korda.
«Te ei kõnelnud mulle midagi ahnusest, kolmandast surmapatust, ega ka mitte neist miljonitest.»
«Missugustest miljonitest?»
«Muidugi neist, mida te omate, monsenjöör.»
«Mu isa, see on ju minu raha, milleks sellest kõnelda.»
«Nagu näha, oleme selles asjas erineval arvamusel. Teie ütlete, et see raha kuulub teile, mina aga usun, et see kuulub pisut nagu teistele.»
Mazarin tõstis külma käe laubale, kus pärlendas higi.
«Kuidas nii?» kogeles ta.
«Teie Eminents on kuninga teenistuses olles kogunud palju varandusi...»
«Hm! Palju... mitte väga palju.»
«Olgu kuidas tahes! Kust see varandus tuli?»
«Riigilt.»
«Riik — see on kuningas.»
«Aga mis te sellest järeldate, mu isa?» ütles Mazarin, kes hakkas juba värisema.
«Ma ei saa mingeid järeldusi teha ilma teie praeguste varanduste loeteluta. Palun teid, arvutarne pisut: teil on Metzi piiskopkond?»
«Jah.»
«Saint-Clement’i, Saint-Arnoud'ja Saint-Vincent’i kloostrid, kõik Metzis?»
321
«Jah.»
«Teil on Saint-Denis' klooster, mis on ilus varandus?»
«Jah, auväärne isa.»
«Teil on rikas Cluny klooster?»
«On.»
«Teil on Saint-Medard'i klooster Soissons'is, mis annab sada tuhat liivrit sissetulekut?» «Ma ei salga seda.»
«Saint-Victor Marseille's — üks paremaid kogu Lõuna-Prantsusmaal?» «Jah, mu isa.»
«See teeb tubli miljoni aastas. Koos kardinali- ja ministrikohaga teeb see võib-olla kaks miljonit aastas.» «Noh, olgu.»

«Kümne aastaga teeb see kakskümmend miljonit... ja kakskümmend miljonit, paigutatuna viie protsendi peale, annavad liitintressidega kümne aasta jooksul veel kakskümmend miljonit.»
«Kui hästi te teatiinlase kohta arvutada oskate!»
«Sest ajast peale, kui Teie Eminents 1644. aastal paigutas meie ordu meie praegusse kloostrisse Saint-Germain-des-Pres's, on meie ühingu arvepidamine minu hoole all.»
«Ja nagu ma näen, minu arvepidamine samuti.»
«On vaja teada pisut kõigest, monsenjöör.»
«Hüva! Tehke nüüd oma järeldused.»
«Järeldan sellest, et teie pagas on liiga raske; sellega te paradiisi uksest sisse ei pääse.»
«Ma lähen siis hukatusse?»
«Kui te seda vara tagasi ei anna, siis küll.»
Mazarini suust kostis hale hüüatus.
«Tagasi anda! Aga kellele siis, jumal hoidku?»
«Raha õigele omanikule, kuningale!»
«Aga kuningas mulle kõik selle ju andiski.»
«Üks hetk! Kuningas ei kirjuta ju ordonnantsidele alla!» Mazarin ohkas ja ägas. «Andestage mu patud.»
«Võimatu, monsenjöör... Andke tagasi, andke tagasi,» vastas teatiinlane.
«Aga te andestasite ju koik mu patud, miks siis mitte seda?»
«Sellepärast, et kui ma teile sel põhjusel patud andeks annaksin, ei andestaks kuningas mulle seda iialgi, monsenjöör.»
322
Seepeale lahkus pihiisa hardal ilmel oma pihilise juurest, väljudes samasugusel kindlal sammul kui oli sisse tulnudki.
«Oh mu jumal!» ägas kardinal. «Tulge siia, Colbert! Olen väga haige, mu sõber.»

XLVI KINGITUS

Colbert ilmus eesriiete tagant välja.
«Kas kuulsite?» küsis Mazarin.
«Kahjuks jah, monsenjöör.»
«Kas tal on õigus? Kas kõik see raha on täiesti kõveral teel saadud?»
«Rahaasjades on teatiinlane halb otsustaja, monsenjöör,» vastas Colbert külmalt. «On siiski võimalik, et tema teoloogiliste arusaamade kohaselt olete teie mõneti eksinud. Igaüks on eksinud ... kui seistakse surma lävel.»
«Surmgi on viga. Colbert.»
«Tõsi, monsenjöör. Aga kelle ees teatiinlane leidis teid süüdi olevat? — kuninga ees.» Mazarin kehitas õlgu.
«Ja ometi päästsin ma nii tema riigi kui rahanduse!» «See on vastuvaidlematu, monsenjöör.» «Eks ole? Järelikult olen ma oma palga kõigiti seaduslikult ära teeninud, rääkigu mu pihiisa mis tahes.» «See on väljaspool kahtlust.»
«Ja ma võiksin jätta oma perekonnale, kes seda hädasti vajab, tubli osa, isegi kõik, mis ma olen teeninud?»
«Ma ei näe selleks vähimatki takistust, monsenjöör.»
«Olin kindel, Colbert,» vastas Mazarin rõõmsalt, «et asja teiega arutades saan tarka nõu.»
Colbert'i näole ilmus ta tavaline kuiv muie.
«Monsenjöör,» sõnas ta, «tuleks siiski selgitada, kas teatiinlase jutt ei olnud lõks.»

«Ei! Lõks ... milleks? Teatiinlane on aus mees.»
«Kuna Teie Eminents tema poole pöördus, uskus ta, et Teie Eminents seisab juba haua äärel . . . Mulle tundus, nagu oleks ta tahtnud teile öelda: «Tehke vahet selle vahel, mis kuningas teile on andnud, ja selle vahel, mis te ise enesele andnud olete...» Kaaluge hästi, monsenjöör, kas
323

polnud selles ta sõnade mõte; see lõhnab väga teatiinlase järele.»
«Võimalik küll.»
«Kui see nii on, monsenjöör, siis tundub mulle, et munk kohustas teid ...»
«Tagastama?» hüüdis Mazarin hingetult. «Ma ei ütle «ei».»
«Tagastada kõik? Te ei mõtle seda ometi tõsiselt ... Te räägite ju nagu pihiisa.»
«Tagastada osa — see tähendab Tema Majesteedi osa —, selles peitub teatud oht. Teie Eminents on küllalt osav poliitik ja tal ei või teadmata olla, et kuninga rahalaekad ei sisalda praegu üle saja viiekümne tuhande liivri.»
«See pole minu asi,» vastas Mazarin võidukalt. «See puudutab härra peaintendant Fouquet'd, kelle koik arved viimaste kuude jooksul teile kontrollida olen andnud.»
Ainuüksi Fouquet' nime kuuldes kõverdas Colbert huuli.
«Tema Majesteedil pole rohkem raha kui talle seda kogub härra Fouquet; teie raha, monsenjöör, oleks talle magusaks suutäieks.»
«Mina pole ju lõpuks kuninga rahandusasjade peaintendant; mul on oma kukkur... Muidugi, ma pärandaksin meeleldi midagi Tema Majesteedile, et talle rõõmu valmistada, aga ma ei või oma perekonda paljaks teha . . .»
«Osaline legaat ei ole teie vääriline ja solvaks kuningat. Jättes Tema Majesteedile pärandiosa, tunnistate, et nimetatud osa teie varandusest pani teid kahtlema, kas see on saadud õigel teel.»
«Härra Colbert!...»
«Arvasin, et Teie Eminents teeb mulle seda au ja küsib minult nõu.»
«Jah, kuid teie ei tunne selle küsimuse tähtsamaid üksikasju.»
«Ma tean kõik, monsenjöör. Juba kümme aastat jälgin „ ma kõiki Prantsusmaal tehtavaid arveldusi, ja kui palju vaeva ka nõudis nende pähetuupimine, on need mul nüüd nii hästi meeles, et härra Letellier'st peale, kes oli kaine mees, kuni härra Fouquet' salajaste priiskamisteni — sest ta on pillaja — võin ma summa summa kaupa üles lugeda kogu raha, mida kulutatakse Marseille' ja Cherbourg'i vahel.»
«Tähendab teie tahate siis, et ma viskaksin kogu oma raha kuninga laegastesse!» hüüdis Mazarin irooniliselt,
324
sealjuures oma podagra-piinades korduvalt valuliselt ohates. «Kuningas mulle selle pärast muidugi etteheiteid ei teeks, aga ta naeraks mind, raisates minu miljoneid, ja tal oleks selleks õigus.»
«Teie Eminents ei mõistnud mind. Mul ei tulnud mõttessegi, et kuningas peaks teie miljonid ära kulutama.»
«Aga nagu mulle näib, ütlesite seda selge sõnaga, soovitades need temale kinkida.»
«Viga on selles,» vastas Colbert, «et kuna Teie Eminents on haaratud oma haigusest, kaotab ta täielikult silmist Tema Majesteedi Louis XIV iseloomu . ..»
«Kuidas nii? ...»
«Tema iseloomus, kui ma julgeksin nii väljenduda, on palju seda omadust, millest monsenjöör äsja teatiinlasele pihtis.»
«Öelge aga julgesti. See on?. . .»

«. .. See on upsakus. Vabandust, monsenjöör, tahtsin öelda — uhkus. Kuningad pole upsakad: see on inimlik kirg.»

«Upsakus? Jah, teil on õigus. Ja edasi?...»

«Kui ma õigesti taipan, monsenjöör, pole Teie Eminentsil muud vaja, kui kogu oma raha kuningale kinkida, ja otsekohe.»

«Aga mispärast?» küsis Mazarin uudishimulikult.

«Sellepärast, et kuningas ei võtaks kõike seda vastu.»

«Tohoo! Noormees, kellel pole raha ja keda närib auahnus . ..»

«Olgu kas või nii.»

«Noormees, kes ihkab minu surma . . .»

«Monsenjöör . ..»

«Et minu pärijaks saada! Jah, Colbert, ta ihkab mu surma, et minu pärijaks saada. Olen kolmekordne narr! Ma jõuan temast ette!»

«Täpselt nii. Kui kingitus on tehtud teatud vormis, siis ta keeldub.»

«Minge nüüd!»

«See on surmkindel. Noormees, kes pole veel midagi teinud, kes põleb kuulsuseihast, kes kannatamatult soovib üksi valitsema hakata, ei võta midagi valmilt vastu. Ta tahab luua kõik ise. See valitseja, monsenjöör, ei rahuldu Palais-Royaliga, mille talle pärandas Richelieu, ega hiilgava Mazarini paleega, mille ehitasite teie, ega Louvre'iga,

325

kus elasid tema esivanemad, ega Saint-Germainiga, kus ta sündis. See kõik pole loodud tema tahtel; ta hakkab neid põlgama, ennustan seda.»

«Ja te garanteerite, et kui ma kingin oma nelikümmend miljonit kuningale? .. .»

«Kui lausute seejuures teatud sõnu, siis tagan teile, et ta keeldub.»

«Ja millised need sõnad on?»

«Kirjutaksin need üles, kui monsenjõör suvatseks mulle dikteerida.»

«Aga millist kasu saan sellest siis lõpuks mina?»

«Mõõtmatut kasu. Keegi ei võiks enam süüdistada Teie Eminentsi vääritus ihnsuses, mida pamfletistid on ette heitnud meie sajandi suurimale vaimule.»

«Sul on õigus, Colbert, sul on õigus. Mine kuninga juurde ja vii talle minu testament.»

«Kingitus, monsenjõör.»

«Aga kui ta vastu võtab? Kui ta peaks vastu võtma?»

«Sel juhul jääks teie perekonnale ikkagi veel kolmteist miljonit, mis on ilus summa.»

«Kuid sina oleksid siis reetur ja loll.»

«Ma pole ei üht ega teist, monsenjõör ... Te näite väga kartvat, et kuningas nõustub... Oh, kartke parem, et ta ei nõustu ...»

«Kui ta ei nõustu, siis tahan talle siiski kindlustada need kolmteist miljonit, mis mul veel tagavaraks on ... jah, seda ma teen ... jah ... Aga juba hakkavad mul jälle valud, ma nõrken. .. Olen haige, Colbert, ja mu lõpp on lähedal.»

Colbert võpatas.

Kardinal kannatas tõepoolest raskesti. Linadele langes suuri vaevahigi tilku ja ka kõige karastatum arst poleks suutnud kaastundeta vaadata seda higist nõretavat kohutavalt kahvatut nägu. Colbert oli ilmselt sügavasti vapustatud, sest ta lahkus kiiresti haigetoast, kutsudes Bernouini surija juurde, ning läks ise koridori.

Seal jalutas ta edasi-tagasi mõtlikul näol, mis andis talle peaaegu õilsa ilme, hoolimata labasest näokujust, längus õlgadest, pikast kaelast ja poolavatud suust, kust kostis segaseid ja seostamatuid mõttekatkendeid. Ta kogus julgust sammuks, mille ta

kavatses astuda, kuna vaevalt kümne sammu kaugusel, temast ainult seinaga eraldatuna, lämbus ta isand valudes, mis kiskusid ta suust haledaid karjatusi, mõtlemata enam maistele varandustele

326

või paradiisi rõõmudele ja tundes juba ette kõiki põrgupiinu.

Sel ajal kui kuumad kompressid, ravimid, plaastrid ja Guenaud, kes uuesti oli kardinali juurde kutsutud, vähehaaval mõju avaldama hakkasid, surus Colbert oma suurt pead käte vahele, et taltsutada palavikulist ärritust, mida tekitasid ta ajus sündivad plaanid, ja koostades kinkeakti, mille ta kavatses Mazarinil kirjutada lasta, niipea kui haigushoog hetkeks järele annab. Näis, nagu oleks kardinali valukisa ja seda mineviku esindajat ründav surm aina ergutuseks olnud tolle paksukulmulise mõtiskleja vaimule, kes näis juba pöörduvatuue tõusva päikese poole, mis hakkas valgustama seda kodunevat ühiskonda.

Kui Mazarin jälle teadvusele tuli, läks Colbert uuesti haige juurde ja veenis teda dikteerima järgmiselt sõnastatud kinkeakti:

«Olles astumas jumala, kõigi inimeste isanda ette, palun ma kuningat, kes oli mu isand siin maa peal, võtta tagasi varandused, mis ta oma headuses mulle on kinkinud ja mille üleminekust nii ülevaisse kätesse minu perekond vaid rõõmu tunneb. Minu varanduste üksikasjaline nimestik on juba koostatud ja antakse Tema Majesteedile üle ta esimesel nõudmisel või siis, kui suleb silmad tema kõige ustavam teener,

Jules, kardinal de Mazarin.»

Kardinal kirjutas ohates alla. Colbert pitseeris kirja kinni ja viis Louvre'isse, kuhu kuningas äsja tagasi oli jõudnud. Seejärel läks ta koju, hõõrudes rahulolevalt käsi nagu tööline, kes on oma päeva hästi kasutanud.

XLVII KUIDAS KUNINGANNA ANNA ANDIS LOUIS XIV-NDALE NÕU JA KUIDAS HÄRRA FOUQUET ANDIS TALLE NÕU TALITADA TEISITI

Uudis, et kardinal on suremas, oli juba levinud ja see tõmbas Louvre'isse vähemalt niisama palju rahvast kui sõnum Monsieur', kuninga venna abiellumisest, mis oli juba ametlikult välja kuulutatud.

Vaevalt oli Louis XIV lossi tagasi jõudnud, ikka veel tõsiselt järele mõeldes kõigi nende asjade üle, mida ta sel

327

õhtul oli näinud ja kuulnud, kui uksehoidja teatas, et sama õukondlaste kari, kes hommikul oli kiirustanud tema leveele, saabus nüüd uuesti õhtusele vastuvõtule — see oli sügava lugupidamise avaldus, mida õukond, kes oma sümpaatiates väga ebadiskreetne oli, kogu kardinali valitsusaja kestel osutas peaministrile, kuningast suuremat hoolimata.

Aga nagu me juba mainisime, tabas peaministrit äge podagrahoog ja meelitajate laine kobrutas nüüd trooni ümber.

Õukondlastel on imepärane anne haista kõiki sündmusi juba hulk aega ette. Õukondlased on universaalsete teadmistega õpetlased: nad on diplomaadid, kui on vaja ette näha keeruliste olukordade lahendusi, aimavad väejuhti-dena ette lahingute tulemusi, oskavad haigeid ravitseda nagu arstid.

Louis XIV, kellele ta ema selle aksioomi koos paljude teistega selgeks oli õpetanud, mõistis, et Tema Eminents monsenjöör kardinal Mazarin peab olema raskesti haige.

Vaevalt oli Anna saatnud noore kuninganna ta ruumidesse ja vabastanud ta lauba rõhuvast tseremoniaalsoen-gust, läks ta oma poja juurde tema kabinetti, kus too üksinda mornilt ja süda täis kibedust nagu oma tahte proovimiseks iseendale välja valas üht sellist tumma ja hirmsat kuninglikku vihahoogu, mis välja prahvatades põhjustavad suuri sündmusi, mis aga Louis XIV juures tänu ta imetlusväärsele enesevalitsemisele muutusid kahjutuiks äikesehoogudeks. Ta kõige ägedam ja ainus vihapuhang oli too kuulus vihahoog, millest kirjutab Saint-Simon, isegi sealjuures üllatudes, ja mis pääses valla viiskümmend aastat hiljem hertsog du Maine'i salakavaluse pärast; selle tagajärjeks oli kepihoopide rahe, mille pidi oma turjaga vastu võtma vaene lakei, kes oli varastanud ühe biskviidi.

Niisiis, nagu ütlesime, piinles kuningas valulises ülierutuses ja sõnas endamisi, vaadates peeglisse:

«Oh kuningas!. . . Kuningas nime poolest ja mitte tegelikult. Oled viirastus, tühi viirastus. Hingetu nukk. Su ainus võim seisab selles, et suudad õukondlastelt kummarduse välja meelitada. Millal võid sa kord tõsta oma sametkäe, kokku pigistada oma siidrusika? Millal võid sa avada muuks kui vaid ohkeks või naeratuseks oma huuled, mis on mõistetud rumalale vaikimisele nagu marmorkujude huuled sinu galeriis?»

Libistades käega üle lauba, tundis ta lämmatust, astus

328

akna juurde ning märkas all mõningaid ratsaväelasi, kes omavahel vestlesid, ja üksikuid uudishimutsejate salku. Ratsaväelased kuulusid öisesse patrulli, uudishimulikud aga olid tavalised aupaklikud lihtinimesed, kelle silmis kuningas alati on midagi iseäralikku, otsekui mõni ninasarvik, krokodill või madu.

Ta lõi käega vastu laupa ja hüüdis:

«Prantsusmaa kuningas! Milline tiitel! Prantsuse rahvas! Milline tohutu hulk inimesi! Mina aga, kes ma äsja pöördusin tagasi oma Louvre'isse — mu hobused on vaevalt lahti rakendatud ja auravad veel —, mina äratasin huvi parajasti just kahekümnes inimeses, kes minu saabumist jälgisid... Kakskümmend... mis ma räägin! Prantsuse kuningas ei meelitanud välja isegi mitte kahtkümmend uudishimulikku. Minu lossivalves pole kümmetki ihukaitsjat: ihukaitsjad, rahvas, kaardivägi — kõik kuulub Palais-Royalile. Mu jumal, mispärast? Mispärast pole minul, kuningal, õigust seda nõuda?»

«Sellepärast,» vastas talle üks hääl toa teisest otsast ukse juurest, «et Palais-Royalile kuulub kogu kuld, see aga tähendab sellele, kes valitseda tahab, kõikvõimsust.»

Louis pöördus kiiresti ümber. Hääl, mis neid sõnu lausus, kuulus kuninganna Annale. Kuningas võpatas ja ruttas emale vastu.

«Ma loodan,» ütles ta, «et Teie Majesteet ei pööra tähelepanu tühisele ilukõnele, mida üksinduse ja tusatujuga harjunud kuningatele vahel sisendab mõte õnnelikumatest inimestest.»

«Ma ei pannud tähele muud kui vaid üht, mu poeg: nimelt, et te kurtsite millegi üle.»

«Mina? Mitte sugugi,» vastas Louis XIV, «ei, tõesti mitte; te eksite, Madame.»

«Aga mida te siis tegite, sire?» .

«Mulle tundus, nagu seisaksin karmi õpetaja ees ja peaksin arendama etteantud teemat.»

«Mu poeg,» vastas Anna pead vangutades, «te ei talita õigesti, kaheldes minu sõnades, te ei talita õigesti, keeldudes mind usaldamast. Tuleb kord päev, ja võib-olla üsna pea, kus peate meenutama seda põhitõde: «Kuld tähendab kõikvõimsust ja ainsad tõelised kuningad on need, kes on kõikvõimsad.»»

«Kuid teie ei kavatse ometi varju heita meie sajandi rikastele,» sõnas kuningas.
329
«Ei,» vastas Anna kärmesti, «ei, sire; need, kes on rikkad meie sajandil, teie valitsuse ajal, on rikkad, kuna selline oli teie tahtmine, ja ma ei tunne nende vastu ei viha ega kadedust. Kahtlemata on nad Teie Majesteeti üsna hästi teeninud, sest Teie Majesteet on neile loa andnud ise oma tasu võtta. Seda mõtlesingi ma lausega, mida teie mulle nähtavasti ette heidate.»
«Jumal hoidku, Madame, ma ei heida oma emale iialgi midagi ette.»
«Pealegi kingib issand maiseid varandusi ainult üürikeseks ajaks,» jätkas Anna. «Otsekui vastukaaluks aule ja rikkusele on issand seadnud kannatused, haiguse, surma, ja ei keegi,» lisas ta valusa naeratusega, mis tõendas, et ta mõtles neid süngeid sõnu lausudes iseendale, «mitte keegi ei saa oma vara või oma suurust hauda kaasa võtta. Sellest järeldub, et noored koguvad vanade poolt ettevalmistatud rikkaliku lõikuse vilju.»
Louis kuulas kasvava tähelepanuga Anna sõnu, mida see lausus tugeva rõhuga, ilmselt tahtes poega lohutada.
«Madame,» ütles Louis XIV emale teravalt otsa vaadates, «näib tõepoolest, et teil on mulle veel midagi teatada.»
«Mitte kõige vähematki, mu poeg. Kuid te vist märkasite täna õhtul, et härra kardinal on raskesti haige.»
Louis silmitses oma ema, otsides ta hääles liigutuse märki, valu ta näol. Kuninganna Anna nägu näis tõepoolest pisut muutununa, kuid tema kannatused olid puhtisiklikku laadi. Võib-olla oli see muudatus tingitud vähist, mis oli juba hakanud purema ta rinda.
«Jah, Madame,» vastas kuningas, «härra de Mazarin on väga haige.»
«Ja kui jumal kardinali ära kutsuks, oleks see kuningriigile suureks kaotuseks. Kas te olete minuga ühel arvamisel, mu poeg?» küsis kuninganna Anna.
«Jah, Madame, muidugi, see oleks kuningriigile suureks kaotuseks,» vastas Louis punastades. «Aga mulle näib, et oht pole nii suur ja pealegi on härra kardinal veel noor.»
Vaevalt oli kuningas need sõnad lausunud, kui uksehoidja kergitas portjääre ja jäi, mingi paber käes, seisma, oodates, et kuningas tema poole pöörduks.
«Mis on?» küsis kuningas.
«Sõnum härra de Mazarinilt,» vastas uksehoidja.
«Andke siia,» käskis kuningas.
330
Ja ta võttis kirja. Aga hetkel, mil ta tahtis seda avada, kostis korraga nii galeriist, eesruumidest kui ka õuelt vali kära.
«Ahaa!» ütles Louis XIV, kes kahtlemata selle kolmekordse kära ära tundis, «kuidas ma võisin ometi öelda, et Prantsusmaal on üksainus kuningas! Ma eksisin, neid on ju kaks.»
Viivu pärast avanes uks ja Louis XIV ette ilmus rahan-dusasjade peaintendant Fouquet. Tema see oli, kes galeriis sellist müra tekitas, need olid tema lakeid, kes käratsesid eesruumides, need olid tema hobused, kes trampisid õuel. Pealegi tõusis tema möödumisel kestev sumin, mis vaibus alles tükk aega pärast seda, kui ta kadunud oli. Louis XIV kahetses end just selle sumina pärast, mida temal kunagi ei õnnestunud tekitada.
«See pole siiski mitte mõni kuningas, nagu teie arvate,» ütles Anna oma pojale, «see on lihtsalt liiga rikas mees, muud midagi.»

Neid sõnu öeldes valdas kuningannat kibedustunne, mis andis ta sõnadele kõige õelama varjundi. Louis laup aga jäi rahulikuks ja kuna ta ennast täielikult valitses, ei ilmunud sinna ainustki kortsu.
Ta noogutas Fouquet'le kergelt pead, avades samal ajal kirjarulli, mille ta äsja uksehoidjalt oli saanud. Fouquet pani seda liigutust tähele ja sundimatu ning ühtlasi aupakliku viisakusega astus ta kuninganna Anna juurde, hoidudes kuningat segamast.
Louis oli avanud kirja, kuid ei lugenud seda.
Ta kuulas, kuidas Fouquet tegi ta emale komplimente, imeosavalt kiites ta käte ja käsivarte ilu.
Kuninganna Anna nägu selgines ja ta peaaegu naerataski.
Fouquet pani tähele, et kuningas ei lugenudki kirja, vaid silmitses teda ja kuulas ta sõnu. Ta pöördus pooleldi ümber, kuuludes nii-öelda ikka veel kuningannale, ent jäi ühtlasi näoga kuninga poole.
«Kas te teate, härra Fouquet,» küsis Louis XIV, «et Tema Eminents on raskesti haige?»
«Jah, sire, ma tean seda,» vastas Fouquet, «ta seisukord on tõepoolest väga halb. Olin oma maamõisas Vaux's, kui seda uudist kuulsin, ja ma pidasin seda nii tähtsaks, et asusin otsekohe teele.»
331
«Kas lahkusite Vaux'st täna õhtul, härra?»
«Jah, Teie Majesteet,» kinnitas Fouquet, vaadates teemantidega ülekülvatud kella, «poolteise tunni eest.»
«Poolteise tunni eest!» kordas kuningas, kes suutis end küll seevõrra valitseda, et taltsutada oma viha, aga mitte küllaldaselt, et peita oma üllatust.
«Ma mõistan, sire, Teie Majesteet kahtleb minu sõnades ja õigusega. Mulle saadeti Inglismaalt kolm paari hobuseid, mis, nagu kinnitati, pidid olema väga väledad. Nad ootasid mind teel iga nelja ljöö tagant, ja täna õhtul ma proovisin neid. Nad tulid tõesti Vaux'st Louvre'isse poolteise tunniga, ja nagu Teie Majesteet näeb, ei petetud mind selles asjas.»
Kuninga ema naeratas varjatud kadedusega.
Fouquet tõttas ennetama seda halba mõtet.
«Sellised hobused, Madame,» lisas ta kiiresti, «pole seega loodud mitte alamatele, vaid kuningatele, sest kuningad ei tohi iialgi mitte kellestki mitte millegi poolest maha jääda.»
Kuningas tõstis pea.
Kuninganna Anna segas end kõnelusse.
«Kuid niipalju kui mina tean, pole teie ju kuningas, härra Fouquet.»
«Seepärast ootangi vaid märguannet, Madame, et neid hobuseid Louvre'i tallidesse talutada, ja kui ma endale lubasin neid proovida, siis ainult kartusest pakkuda kuningale midagi, mis poleks mitte kõige imetlusväärseni.»
Kuningas punastas vihast.
«Te teate, härra Fouquet,» sõnas kuninganna, «et Prantsuse õukonnas pole alamatel kombeks oma kuningale kingitusi pakkuda.»
Louis tegi kannatamatu liigutuse.
«Ma lootsin, Madame,» vastas Fouquet erutatult, «et minu armastus Tema Majesteedi vastu, minu lakkamatu soov talle meeldida kaaluvad üles selle etiketirikkumise. Ja muide ei olnudki mul mõttes pakkuda kingitust; teen vaid seda, mis on mu kohus.»
«Tänan, härra Fouquet,» ütles kuningas viisakalt, «ma olen teile tänulik selle kavatsuse eest, sest ma armastan tõesti häid hobuseid. Aga te teate, et ma ei ole rikas,

teie, minu rahanduse peaintendant, teate seda paremini kui keegi teine. Seepärast ei või ma isegi siis, kui tahaksin, osta nii kallist rakendit.»

332

Fouquet heitis kuninga emale uhke pilgu, kes näis ministri rumalast seisukorrast rõõmu tundvat, ja vastas:

«Luksus on kuningate voorus, sire. Just nimelt luksus teeb meid jumala sarnaseks; just nimelt luksuse läbi on nad midagi rohkemat kui teised inimesed. Luksuse kaudu annab kuningas oma alamatele leiba ja ühtlasi teeb neile au. Võttes kingitusena vastu need kuus võrratut hobust, ergutaks ta meie maa hobusekasvatajate auahnust Limousinis, Perche'is ja Normandias. See virgutav võistlus oleks kõigile kasuks ... Aga kuningas vaikib, järelikult on mu tegu laiduväärne.»

333

Vahepeal murdis Louis XIV hajameelselt Mazarini kirja kokku ja tegi uuesti lahti, heitmata sellele pilkugi. Lõpuks jäi ta pilk siiski kirjale peatuma ja juba esimest rida lugedes pääsis ta huulilt tasane hüüatus.

«Mis seal ometi on?» küsis kuninganna kärmesti, astudes kuninga juurde.

«Kardinalilt!» sõnas kuningas, lugedes edasi. «Jah, jah, tõesti kardinalilt.»

«Kas ta tervis on halvenenud?»

«Lugege,» ütles kuningas, ulatades kirja emale, nagu oleks kuninganna Anna tema arvates tingimata ise pidanud kirja lugema, et veenduda nii üllatavas uudises kui see, (mis kirjas seisis.

Anna luges omakorda, ja mida kaugemale ta sellega jõudis, seda heledamini lõi ta silmis sädelema rõõm; tal ei õnnestunud seda varjata ja Fouquet muutus tähelepanelikuks.

«Seaduspärane kinkeakt,» ütles Anna. «Kinkeakt?» kordas Fouquet.

«Jah,» vastas kuningas, pöördudes peaintendandi poole. «Jah, seistes surma lävel kingib härra kardinal kõik oma varandused minule.»

«Nelikümmend miljonit!» hüüdis kuninganna. «Oh mu poeg, milline ilus tegu härra kardinali poolt, mis lükkab ümber kõik õelad kuulujutud. Nelikümmend aegamööda kogutud miljonit, mis ühel hoobil korraga kuninglikku varakambrisse tagasi tulevad! See tegu on ustava alama ja tõelise kristlase vääriline.»

Ja heites veel kord pilgu dokumendile, andis ta selle Louis XlV-le tagasi, kellele sõnum nii tohutust summast värinad ihule ajas.

Fouquet oli astunud paar sammu tahapoole ja vaikis.

Kuningas silmitses teda ja andis siiski kirjarulli tema kätte.

Ülemintendant heitis sellele vaid üheainsa kõrgi pilgu.

Siis ütles ta kummardades:

«Jah, sire, näen, et see on tõesti kinkeakt.»

«Tuleb vastata, mu poeg,» hüüdis kuninganna Anna, «tuleb viibimata vastata.»

«Aga kuidas, Madame?»

«Tehes kardinalile visiidi.»

«Kuid ma lahkusin Tema Eminentsi juurest vaevalt tund aega tagasi,» vastas kuningas.

334

«Siis kirjutage talle, sire.»

«Kirjutada!» hüüatas noor kuningas sügava vastumeelsusega.

«Mulle näib siiski, mu poeg,» jätkas kuninganna Anna, «et mehel, kes on teinud sellise kingituse, on õigus nõuda, et rutataks teda tänama.»

Siis pöördus ta peaintendandi poole:

«Kas teie ei arva sedasama, härra Fouquet?»

«Jah, Madame, kingitus tasub seda vaeva,» vastas pea-intendant peenusega, mida kuningas tähele pani.

«Võtke siis kingitus vastu ja tänage,» sundis Anna.

«Mida ütleb härra Fouquet?» küsis Louis XIV.

«Tema Majesteet soovib teada, mis mina sellest mõtlen?»

«Jah.»

«Tänage, sire. ..»

«Noh muidugi,» nõustus kuninganna Anna.

«Kuid ärge võtke kingitust vastu,» jätkas Fouquet.

«Aga mispärast mitte?» küsis Anna.

«Te ju ütlesite seda ise, Madame,» kostis Fouquet, «— sellepärast, et kuningad ei tohi ega või oma alamailt kingitusi vastu võtta.»

Kuningas jäi neid nii vastukäivaid arvamuseavaldusi kuuldes sõnatuks.

«Kuid nelikümmend miljonit!» ütles kuninganna Anna samasugusel toonil, nagu hiljem vaene Marie-Antoinette: «Te ütlete, et nii palju!»

«Ma tean seda,» vastas Fouquet naeratades, «nelikümmend miljonit on ilus summa, ja selline summa võib isegi kuningliku südame kiusatusse viia.»

«Härra, selle asemel et kuningat veenda kingist loobuma,» sõnas kuninganna Anna, «tehke parem Tema Majesteedile selgeks, et need nelikümmend miljonit saavad tema varanduse aluseks, — see on ju teie kohus!»

«Just sellepärast, Madame, et need nelikümmend miljonit moodustavad varanduse, ütlen ma kuningale: sire, kui kuningal pole sobiv ühelt oma alamalt vastu võtta kuut hobust, mille väärtus on kakskümmend tuhat franki, siis on talle hoopiski alandav võlgneda oma varandust teisele alamale, olgu see varandus siis kogutud vahendeid valides või valimata.»

«Teil ei sobi kuningale õpetust anda, härra,» ütles kuninganna Anna, «hankige talle parem nelikümmend

335

miljonit, et asendada noid, millest ta praegu teie läbi ilma jääb.»

«Kuningas saab need, millal soovib,» vastas rahandus-asjade peaintendant kummardades.

«Jah, pigistades rahvast,» ütles kuninganna.

«Oh Madame,» vastas Fouquet, «kas teda siis ei pigistatud, kui ta välja higistas need nelikümmend miljonit, mis on märgitud selles kinkeaktis. Ja pealegi küsis Tema Majesteet minu arvamust ja ma esitasin selle. Nõudku Tema Majesteet minu abi, ma kuulan niisamuti sõna.»

«Hüva, hüva, võtke kink vastu, mu poeg,» sõnas Anna. «Teie seisate kuulujuttudest ja tõlgendustest kõrgemal.»

«Keelduge, sire,» ütles Fouquet. «Seni kui kuningas elab, pole tal teist mõõdupuud kui ta enda südametunnistus, muud kohtunikku peale ta enda tahte. Kuid pärast ta surma järeltulevad põlved kas kiidavad või süüdistavad teda.»

«Tänan, ema,» vastas Louis, kummardades lugupidavalt kuningannale. «Tänan, härra Fouquet,» lisas ta, saates peaintendandi viisakalt minema.

«Kas võtate vastu?» küsis kuninganna Anna veel kord.

«Mõtlen selle üle veel järele,» vastas kuningas, saates Fouquet’d pilguga.

XLVIII SURMAHEITLUS

Veel samal päeval, kui kinkeakt kuningale üle anti, laskis kardinal end viia Vincennes'i. Kuningas ja õukond järgnesid talle. Tolle küünla viimne helk oli nii kiirgav, et kõik teised valguselätted selle kõrval kahvatusid. Nagu näeme, järgnes

noor Louis XIV satelliidina viimse hetkeni oma peaministri külgetõmbejõule. Haige seisukord oli Guenaud' ettekuulutuse kohaselt halvenenud; seekord ei rünnanud teda enam podagrahoog", vaid surm ise. Lisandus pealegi üks asjaolu, mis surija kannatuse veel piinavamaks muutis: ärevus kuningale saadetud kinkeakti pärast, mis ta vaimu näris, kuigi kuningas selle kingituse Colbert'i kinnituse kohaselt kardinalile tagasi pidi saatma kui vastuvõtmatu. Nagu me nägime, oli kardinalil kindel usk oma sekretäri ennustustesse, aga summa oli suur ja kuitahes geniaalne Colbert oligi, kaldus kardinal korduvalt mõttele, et teatiinlane oli samuti võinud eksida

336

ja et tal oli vähemalt niisama palju võimalusi hukkaminekust pääseda kui lootust, et Louis XIV talle ta miljonid tagasi saadab.

Mida kauem kinkeakti tagasisaatmine viibis, seda rohkem kaldus Mazarin arvama, et nelikümmend miljonit on kindlasti väärt, et nende pärast millegagi riskida, ja eriti veel nii hüpoteetilise asjaga nagu hing.

Kui kardinal ja peaminister oli Mazarin peaaegu ateist ja täielik materialist.

Iga kord, kui uks avanes, pöördus ta kärmesti sinnapoole, lootes saabuvat oma õnnetut kinkeakti, kuid oma lootustes pettununa vajus ta jälle ohates asemele ja valu tuli tagasi seda ägedamana, et oli hetkeks ununenud.

Ka kuninganna oli kardinalile järgnenud. Kuigi aastad olid ta südant kalgistanud, ei võinud ta siiski keelduda kaastundest surijale, — ta naisena, ütlevad ühed, kuningannana, ütlevad teised.

Seepärast oli ta juba ette oma näole mananud leinalise ilme ja kogu õukond jäljendas teda.

Et mitte oma näol paljastada seda, mis toimus ta hinges, jäi Louis kangekaelselt oma ruumidesse, kus talle ainult ta endine amm seltsiks oli. Mida lähemale tema arvates jõudis tund, kus ta pidi vabanema igast sundusest, seda alandlikumaks, kannatlikumaks ja painduvamaks ta ennast tegi, nagu kõik tugevad inimesed, kellel on mingi eesmärk, — selleks et koguda rohkem löögijõudu otsustavaks hetkeks.

Viimase võidmise sai kardinal saladusekatte all. Jäädes truuks oma harjumusele kõike varjata, võitles ta silmanähtavuse ja koguni tõelisuse vastu ja jutles voodis külastajatega, nagu oleks teda tabanud kerge mööduv haigus.

Guenaud omalt poolt hoidis kõik täielikus saladuses. Väsinud pealekäimistest ja küsimustest, ei vastanud ta üldse või ütles ainult: «Tema Eminents on veel noor ja täis jõudu, kui aga jumal tahab oma tahtmise täide viia ja kui ta on otsustanud selle mehe ära kutsuda, siis kutsutakse ta paratamatult ära.»

Neid sõnu, mida ta pillas erilise diskreetsuse ja tagasihoidlikkusega ainult äravalituile, kommenteerisid elava huviga eelkõige kaks isikut: kuningas ja kardinal ise.

Hoolimata Guenaud' ettekuulutusest pettis Mazarin ennast ikka veel või õigemini küll mängis oma osa nii

337

hästi, et ka kõige kavalamad, kes kinnitasid, et ta enesele pettekujutlusi loob, sellega tõendasid, et ta neid ninapidi oli vedanud.

Louis polnud kardinali kahel päeval näinud. Ta uuris vahetpidamata kinkeakti, mis kardinalile nii suurt muret valmistas, ega osanud arvata, mida Mazarin õieti taotles. Järgides perekondlikke traditsioone, oli Louis XIII poeg seni nii vähe kuningas olnud, et kuigi ta palavalt ihkas kuningavõimu, ihaldas ta' seda teatud kartusega, mida alati sisendab tundmatus. Koostanud oma plaani, millest ta muide kellelegi ei rääkinud, otsustas ta paluda Mazarinilt kokkusaamist. Kuninganna Anna, kes vahetpidamata

kardinali läheduses püsis, kuulis esimesena kuninga ettepanekust ja andis selle surijale edasi, kelle ta võpatama pani.

Millisel eesmärgil nõudis Louis XIV kokkusaamist? Kas selleks, et kinkeakti tagasi anda, nagu ütles Colbert? Või et tänada ja seda endale jätta, nagu kartis Mazarin? Aga kuna surija tundis, et teadmatus ja ebakindlus tema piinu veelgi suurendavad, ei kõhelnud ta hetkegi.

«Tema Majesteet on teretulnud, jah, kõigiti teretulnud,» hüüdis ta, andes märku Colbert'ile, kes istus ta voodijalut-sis ja märguannet suurepäraselt mõistis.
«Madame,» jätkas Mazarin, «kas Teie Majesteet on nii lahke ja kinnitab kuningale ise, et ütlesin seda puhtast südamest?»

Kuninganna Anna tõusis. Ka tema soovis võimalikult ruttu selgust saada neljakümne miljoni kohta, mis kummitas kõigi mõtteis.

Kui kuninganna Anna oli väljunud, tegi Mazarin suure pingutuse ja kergitas end Colbert'i poole.

«Noh, Colbert,» ütles ta, «on juba möödunud kaks õnnetut päeva, kaks tapvat päeva, ja midagi pole sealt tagasi tulnud.»

«Kannatust, monsenjöör,» vastas Colbert.

«Õnnetu, oled sa aru kaotanud! Minule soovitad sa kannatlik olla! Tõesti, Colbert, sa pilkad mind. Ma suren ja sa annad mulle nõu oodata!»

«Monsenjöör,» ütles Colbert oma tavalise külmaverelisusega, «pole võimalik, et asjad kujuneksid teisiti, kui ma ütlesin. Tema Majesteet tuleb teid vaatama, — tähendab, ta toob teile kinkeakti ise tagasi.»

«Sina usud seda? Noh, mina, vastupidi, olen kindel, et ta tuleb mind tänama.»

338

Samal hetkel astus kuninganna Anna sisse. Poja juurde minnes oli ta eesruumides kohanud uut imearsti.

Seekord oli tegemist pulbriga, mis pidi kardinali päästma. Anna tõi ühe annuse prooviks.

Kuid mitte seda ei oodanud Mazarin. Seepärast ei tahtnud ta sellele isegi pilku heita ja kinnitas, et elu ei ole väärt vaeva, mis kulub selle säilitamiseks. Kuid koos selle filosoofilise põhitõega lipsas talt lõpuks välja ka saladus, mida ta nii kaua hoidnud oli.

«See, Madame,» ütles ta, «pole praeguses olukorras peamine. Kahe päeva eest-tegin kuningale väikese kingituse. Seni pole Tema Majesteet — kahtlemata diskreetsusest — tahtnud minuga rääkida. Kuid on käes hetk anda selgitusi ja ma anun Teie Majesteeti, et ta mulle ütleks, kas kuningas on selles küsimuses midagi otsustanud.»

Kuninganna Anna tahtis juba vastata. Kuid. Mazarin peatas teda.

«Tõde, Madame,» ütles ta, «taeva nimel, tõde! Ärge meelitage surijat tühja lootusega.»

Siinkohal heitis ta pilgu Colbert'ile ja Colbert'i pilk ütles talle, et ta läheb vale teed.

«Ma tean,» ütles kuninganna Anna, haarates kardinali käe, «ma tean, et te tegite suuremeelselt mitte väikese kingituse, nagu te praegu sellise tagasihoidlikkusega ütlesite, vaid hiilgava kingi. Ma tean, kui valus teile oleks, kui kuningas...»

Kuigi Mazarin oli suremas, kuulas ta terasemalt kui kümme tervet inimest kokku.
«... kui kuningas? ...» küsis ta.

«...kui kuningas puhtsüdamlikult vastu ei võtaks seda, mida teie nii suuremeelselt pakute,» jätkas Anna.

Mazarin langes padjale nagu Pantalon, — lootusetult nagu inimene, kes näeb teda paratamatult ootavat hukku ja alistub sellele. Kuid tal jätkus siiski veel küllalt jõudu ja taipu, et heita Colbert'ile ühe neid pilke, mis väärivad kümmet sonetti, kümmet pikka poeemi.

«Eks ole,» lisas kuninganna, «te oleksite lugenud kuninga keeldumist teatud määral solvamiseks?»
Mazarin rullis pead padjal, lausumata silpigi. Kuninganna laskis end sellest liigutusest petta või vähemalt teeskles seda.
«Seepärast jagasin ma temale rohkesti häid nõuandeid ja kuna mõned inimesed, kelles ilmselt äratas kadedust
339
see au, mida te oma suuremeelse teoga võidate, püüdsid kuningat veenda, et ta kingituse tagasi lükkaks, võitlesin ma teie huvides ning võitlesin nii hästi, et teil pole loodetavasti karta vastuvaidlemist.»
«Ah!» sosistas Mazarin raugel pilgul, «ah! See on teene, mida ma minutikski ei unusta nende väheste tundide jooksul, mis mul veel elada on.»
«Pean teile muide tunnistama,» jätkas Anna, «et Teie Eminentsile selle teene osutamine nõudis minult omajagu vaeva.»
«Ah, tont võtaks! Seda ma usun. Oh mind õnnetut!» «Jumal hoidku! Mis teil on?» «Ma põlen.»
«Kas kannatate väga?»
«Nagu põrgus.»
Colbert oleks meeleldi läbi põranda vajunud.
«Teie Majesteet mõtles, niisiis,» jätkas Mazarin, «et kuningas... (ta peatus hetkeks) et kuningas tuleb siia, et mulle pisut tänu avaldada?»
«Usun seda,» vastas kuninganna.
Mazarin heitis Colbert'ile viimase hävitava pilgu.
Sel hetkel teatati rahvast tulvil eesruumis kuninga tulekust. See teade kutsus esile sagina, mida kasutas Colbert, et alkoovi uksest jalga lasta. Kuninganna Anna tõusis ja jäi seistes oma poega ootama. Louis XIV ilmus ukselävele, silmad suunatud surijale, kes ei võtnud vaevaks end enam liigutadagi selle majesteedi pärast, kellelt tal enda arvates enam midagi oodata ei olnud.
Teener nihutas voodi ette tugitooli. Louis tervitas oma ema, seejärel kardinali ning istus. Ka kuninganna võttis jälle istet.
Kuningas vaatas selja taha, teener mõistis seda pilku ja viipas käega, mille peale kõik uksel piiluvad õukondlased otsekohe kadusid.
Sametkardinad vajusid alla ja toas tekkis vaikus. Kuningas tundis end väga noorena ja arglikuna mehe ees, kes talle ta sündimisest peale isandaks oli olnud, ning austas teda veel rohkem selles surma ülevas majesteetlikkuses. Ta ei julgenud kõnelust alustada, aimates, et igal siin lausutud sõnal on kaalu mitte üksnes selle, vaid ka teise maailma asjus.
Kardinalil oli nüüd veel üksainus mõte — ta kingitus. Mitte valu ei andnud talle rõhutud ilme ja sünge pilgu,
340
vaid tänu ootus, mis pidi kohe kuninga suust kostma ja igasugusele tagastamiselootusele lühikese lõpu tegema.
Mazarin katkestas esimesena vaikuse.
«Kas Teie Majesteet on asunud Vincennes'i?»
Louis vastas peanoogutusega.
«See on väga lahke soosing,» jätkas Mazarin, «mida ta surijale osutab, tehes sellel suremise kergemaks.»
«Ma loodan,» vastas kuningas, «et olen tulnud külastama mitte surijat, vaid haiget, kes võib veel paraneda.»

Mazarin liigutas pead, nagu tahtes öelda: Teie Majesteet on väga lahke, aga mina tean sellest rohkem kui tema.

«Viimne külastus, sire,» ütles ta, «viimne.»

«Kui see on nii, härra kardinal,» ütles Louis XlV, «siis tulen viimast korda küsima nõu teejuhilt, kellele ma võlgnen kõik.»

Kuninganna Anna oli naine. Ta ei suutnud pisaraid tagasi hoida. Ka Louis näis olevat väga liigutatud ja Mazarin veelgi rohkem kui ta mõlemad külastajad, kuid hoopis teistel põhjustel. Tekkis jälle vaikus. Kuninganna kuivatas oma pisarad ja Louis sai enesekindluse tagasi.

«Ütlesin,» jätkas kuningas, «et võlgnen Teie Eminentsile väga palju.»

Kardinal õgis pilguga Louis XIV, sest ta tundis, et otsustav hetk läheneb.

«Minu külastuse peamiseks eesmärgiks oli teid siiralt tänada viimase sõprusetunnistuse eest, mille te suvatsesite mulle saata.»

Kardinali põsed vajusid lohku, huuled avanesid poolenisti ja ta rinnust kerkis ta elu kõige kaeblikum ohe.

«Sire,» ütles ta, «ma röövisin oma vaest perekonda, ma laostasin kõik oma omaksed ja teenrid, mida mulle ehk süüks pannakse, aga vähemalt ei või keegi öelda, et ma polnud valmis kõike ohverdama oma kuningale.»

Kuninganna Anna puhkes uuesti nutma.

«Armas härra Mazarin,» ütles kuningas tõsisel toonil, mida temalt ta noorust arvestades poleks oodata võinud, «nagu näha, saite te minust valesti aru.»

Mazarin kergitas end küünarnukile.

«Ei ole juttugi teie vaese perekonna laostamisest ega teie teenrite paljaksriisumisest, oh ei! Seda ei sünni.»

«Tähendab, ta kavatseb mulle mõne raasukese tagasi anda,» mõtles Mazarin. «Võtame siis, mis võtta annab.»

341

«Kuningas heldib ja hakkab mängima suuremeelset,»

mõtles kuninganna. «Ma ei tohi lasta end paljaks teha, sest selline õnn ei tule teist korda.»

«Sire,» ütles kardinal, «minu perekond on õige arvukas ja kui mind enam ei ole, saavad mu õelapsed puudust tunda.»

«Oh, armas härra Mazarin,» tõttas vahele segama kuninganna, «teil ei tarvitse tunda vähimatki muret oma perekonna pärast. Meil pole kallimaid sõpru kui teie sõbrad; teie õelapsed saavad minu lasteks, Tema Majesteedi õdedeks, ja kui Prantsusmaal üldse soosingut leidub, siis nende jaoks, keda teie armastate.»

«Sõnakõlksud!» mõtles Mazarin, kes teadis paremini kui keegi teine, kui kõrgelt hinnata kuningate lubadusi.

Louis luges surija mõtteid ta näolt.

«Rahustuge, armas härra de Mazarin,» ütles ta pooleldi kurva, pooleldi iroonilise naeratusega, «preilid de Maza-rinid kaotavad teis küll oma kõige kallima varanduse, kuid sellegipoolest jäävad nad Prantsusmaa kõige rikkamateks pärijannadeks: teie tahtsite mulle kinkida nende kaasavara . ..»

Kardinalil jäi hing kinni.

«Aga ma annan selle neile tagasi,» jätkas Louis, võttes põuest ja ulatades kardinalile pärgamendile kirjutatud kinkeakti, mis kahe päeva jooksul oli Mazarini hinges nii palju torme põhjustanud.

«Mis ma teile ütlesin, monsenjöör?» sosistas üks hääl voodieesriiete tagant, vaiksemalt kui kerge tuuleõhk.

«Teie Majesteet annab mulle kinkeakti tagasi!» hüüdis Mazarin sellises rõõmuhoos, et unustas oma heategija-osa.
«Teie Majesteet annab tagasi need nelikümmend miljonit!» hüüdis kuninganna Anna nii rabatult, et unustas oma leinaja-osa.
«Jah, härra kardinal, jah Madame,» vastas Louis XIV, karistades puruks pärgamendi, mida Mazarin veel polnud julgenud vastu võtta. «Jah, ma hävitan selle akti, mis rikuks terve perekonna õnne. Varandused, mis Tema Emi-nents on kogunud minu teenistuses, kuuluvad temale ja mitte mulle.»
«Kuid, sire,» hüüdis kuninganna Anna, «kas Teie Majesteet mõtleb ka sellele, et tema laegastes pole kümmet tuhandet eküüdki?»
342
«Madame, ma tegin praegu oma esimese kuningliku teo ja ma loodan, et see on väärikaks sissejuhatuseks mini valitsemisele.»
«Oh, sire, teil on õigus!» hüüdis Mazarin, «see, mis te praegu tegite, on tõesti üllas, tõesti suuremeelne.»
Ja ta silmitses ükshaaval voodil lebavaid paberitükke tahtes kindlasti veenduda, et rebiti katki originaaldoku ment ja mitte koopia.
Lõpuks leidis ta pilk pabeririba, millel seisis tema all kiri. Seda ära tundes vajus ta täiesti nõrkenult voodile tagasi.
Kuninganna Anna, kes ei suutnud oma kahetsust varjata, tõstis käed ja pilgu taeva poole.
«Oh, sire,» hüüdis Mazarin, «ah, sire, olge õnnistatud selle eest. Mu jumal! Kogu mu perekond peab teid armastama! .. . Per Bacchol Kui minu omaksed kunagi peaksid teie üle nurisema, siis kortsutage kulmu ja ma tõusen hauast.»
See võllanali ei avaldanud just täpselt seda mõju, mida Mazarin lootis. Louis oli juba haaratud kõrgemat laadi kaalutlustest. Kuninganna Anna, kes ei saanud võitu oma südames keevast vihast poja suuremeelsuse ja kardinali silmakirjalikkuse pärast, tõusis ja väljus toast, hoolimata sellest, et ta nõnda oma meelepaha välja laskis paista.
Mazarin mõistis kõike, ja kartes, et Louis XIV ümber otsustab, hakkas ta tema mõtete mujale juhtimiseks kisendama nagu hiljem Scapin tolles võrratus koomilises stseenis, mida sünk ja pirtsakas Boileau julges Moliere'ile ette heita.
Ta hädakisa jäi aga vähehaaval nõrgemaks, ja kui kuninganna Anna oli ruumist lahkunud, vaikis see hoopiski.
«Härra kardinal,» ütles kuningas, «kas on teil mulle veel mingeid juhatusi anda?»
«Sire,» vastas Mazarin, «teie olete juba tarkus ise ja kehastunud ettevaatus. Teie suuremeelsusest ma ei räägigi. See, mis te praegu tegite, ületab kõik, mis kõige suuremeelsemad mehed antiikajast kuni meie päevini kunagi on teinud.»
See kiitus jättis kuninga külmaks.
«Te piirdute niisiis ainult tänuavaldusega, härra, ja teie kogemused, mis on hoopis tuntumad kui minu tarkus, minu
343
ettevaatlikkus ja minu suuremeelsus, ei sisenda teile mingit sõbralikku nõuannet minu jaoks, millest mul tulevikus võiks kasu olla?»
Mazarin mõtles viivuks järele.
«Te tegite nii palju minu heaks, sire, see tähendab, minu omaste heaks ...»
«Ärgem sellest enam rääkigem,» ütles kuningas.
«Ma tahan teile midagi vastutasuks anda nende neljakümne miljoni eest, millest te nii kuninglikult loobusite.»
Louis XIV tegi liigutuse, mis pidi tähendama, et kõik sedalaadi meelitused on talle piinavad kuulda.

«Tahan anda teile nõu,» jätkas Mazarin, «jah, väärtuslikumat nõu kui need nelikümmend miljonit.»
«Härra kardinal!» katkestas teda Louis XIV.
«Sire, kuulake rrfinu nõuannet.»
«Ma kuulan.»
«Tulge lähemale, sire, sest ma jään üha nõrgemaks .. . ,Veel lähemale, sire, veel lähemale.»
Kuningas kummardus surija voodi kohale.
«Sire,» ütles Mazarin nii vaikselt, et ta sõnade kaja kostis nagu haua põhjast kuninga tähelepanelikkudesse kõrvadesse, «sire, ärge võtke endale iialgi peaministrit.»
Louis ajas end üllatunult sirgu. See nõuanne oli pihtimus. See Mazarini siiras ülestunnistus oli aga ka tõeline aare. Kardinali pärand noorele kuningale koosnes vaid kuuest sõnast. Aga nagu Mazarin ütles, olid need kuus sõna neljakümmend miljonit väärt.
Louis jäi hetkeks sõnatuks. Mazarin aga tegi näo, nagu oleks ta öelnud midagi üsna tavalist.
«Ja nüüd, härra de Mazarin, kas teil on mulle väljaspool oma perekonda veel kedagi soovitada?»
Voodi eesriiete tagant kostis tasane krabin. Mazarin taipas.
«Jah! Jah!» hüüdis ta elavalt. «Jah, sire, ma soovitan teile üht tarka meest, ausat meest, osavat meest.»
«Öelge tema nimi, härra kardinal.»
«Tema nimi on seni veel peaaegu tundmatu, sire: see on härra Colbert, minu intendant. Katsetage temaga,» lisas Mazarin rõhutatult. «Kõik, mis ta mulle on ennustanud, on täide läinud. Tal on terav pilk ja ta pole iialgi eksinud, ei asjades ega ka inimestes, — mis on veelgi üllatavam. Sire, ma võlgnen teile palju, aga ma usun, et olen teiega tasa, kui annan teile härra Colbert'i.»
344
«Olgu,» vastas Louis XIV alistuvalt, sest nagu ütles Mazarin, oli Colbert'i nimi talle täiesti tundmatu ja ta pidas kardinali vaimustust surija tasakaalutuseks.
Kardinal vajus jälle patjadele.
«Jääge seks korraks jumalaga, sire, jumalaga ...» sosistas Mazarin, «... olen väsinud ja mul on veel ees raske tee, enne kui jõuan oma uue isanda ette... jumalaga, sire.»
Kuningas tundis pisaraid silmi tõusvat. Ta kummardus surija kohale, kes oli juba pooleldi laip, ja lahkus siis kiiresti.

TEINE RAAMAT

I COLBERT ASTUB ESILE

Nii kuningas kui ka surija veetsid öö hirmsas ängistuses: surija ootas pääsemist oma piinadest, kuningas ootas vabadust.
Louis ei heitnudki magama. Tund aega pärast kardinali toast lahkumist sai ta kuulda, et surija, kes oli pisut jõudu kogunud, oli end lasknud riietada, minkida, kammida ja avaldanud soovi võtta vastu välisriikide saadikuid. Otsekui Augustus pidas ta maailma nähtavasti suureks teatriks ja tahtis oma komöödia viimase vaatuse korralikult lõpuni mängida.
Kuninganna Anna ei tulnud enam kardinali juurde — temal polnud sinna enam asja. Tema eemalviibimist vabandasid etiketinõuded. Kardinal ei tundnud muide tema

järele vähematki igatsust. Nõuanded, mis kuninganna oma pojale oli andnud, lasusid raske koormana kardinali südamel.

Kesköö paiku algas alles värskelt mingitud Mazarinil surma-agoonia. Ta oli oma testamendi veel kord läbi vaadanud, ja kuna see testament oli ta tahte täpne väljendus ning kuna ta kartis, et mõni omakasupüüdlik võim võiks ta nõrkust kasutada ja teda sundida testamendis muudatusi tegema, siis oli ta Colberfile andnud kindlad käsud ja viimane jalutas koridoris kardinali magamistoa ukse ees nagu kõige valvsam tunnimees.

Kuningas oli sulgunud oma ruumidesse, kust ta iga tunni aja tagant saatis oma endise amme Mazarini juurde, ülesandega tuua täpseid teateid kardinali seisundi kohta.

Ta kuulis, et Mazarin oli lasknud end riietada, minkida, kammida ning vastu võtnud suursaadikuid; varsti seejärel teatati, et on hakatud pidama palveid surija hinge eest.

Kell üks öösel proovis Guenaud viimast, väga tugeva mõjuga arstimit. Uue ajastu ees taanduvaist mõõgavõist-luste aegadest pärines uskumus, nagu oleks heitluses surma vastu võimalik kasutada mingit salajast imelööki.

347

Võtnud seda arstimit, sai Mazarin umbes kümme minutit vabamalt hingata. Otsekohe andis ta käsu, et viivitamatult levitataks uudist õnnelikult möödunud kriisist. Seda kuuldes tundis kuningas külma higi oma laubale tõusvat. Talle oli ju juba terendanud vabadusekoidik ja orjus tundus talle nüüd süngem ja vastuvõtmatum kui iial enne. Aga järgmine teade muutis pilti põhjalikult. Mazarin oli jälle hingetuks jäänud ja suutis vaid vaevu jälgida palveid, mida Saint-Nicolas-des-Champs'i abbe tema voodi ees luges. Kuningas hakkas jälle erutatult toas edasi-tagasi kõndima, uurides käies mitmesuguseid dokumente, mis ta oli välja otsinud kastikesest, mille ainus võti tema käes oli. Siis tuli amm kolmandat korda. Härra de Mazarin olevat hakkama saanud mingi kalambuuriga ja lisaks andnud käsu, et ta Tiziani «Flora» uuesti üle lakitaks.

Lõpuks kella kahe paiku hommikul ei suutnud kuningas enam väsimusele vastu panna. Ta polnud juba kaksküm-med neli tundi maganud. Uni, mis tema eas nii vastupandamatu on, haaras ta oma võimusesse ja hoidis teda umbes tund aega oma vangistuses. Kuid selleks tunnikesekski ei heitnud ta pikali, vaid magas oma tugitoolis. Kella nelja ajal äratas teda amm, kes jälle tuppa astus.

«Noh, kuidas on?» küsis kuningas.

«Kallis sire,» vastas amm, pannes käed härdal ilmel risti, «ta on surnud.»

Kuningas kargas ühe hüppega püsti, otsekui oleks temas terasvedru valla pääsenud.

«Surnud!» hüüdis ta.

«Kahjuks küll.»

«On see kindel?»

«Jah.»

«Kas sellest on juba avalikult teatatud?»

«Veel mitte.»

«Aga kes sulle siis ütles, et kardinal on surnud?» «Härra Colbert.»

«Härra Colbert?»

«Jah.»

«Kas ta oli ise oma sõnades kindel?»

«Ta väljus parajasti haigetoast, kus ta oli mitme minuti jooksul hoidnud peeglit kardinali huulte kohal.»

«Ahaa!» ütles kuningas. «Ja mis härra Colbert siis tegi?»

«Lahkus Tema Eminentsi ruumidest.»

348

«Kuhu ta pidi minema?»

«Ta järgnes minule.»

«Nii et ta on ...»

«Siinsamas, mu armas sire,Ja ootab teie ukse taga, millal te suvatsete teda vastu võtta.»

Louis tõttas ukse juurde, avas selle ise ja nägi ooteruumis Colbert'i, kes ootas seistes. Kuningas võpatas, märgates seda üleni musta riietatud kuju.

Colbert kummardas sügava aupaklikkusega ja astus paar sammu Tema Majesteedile vastu.

Louis pöördus tuppa tagasi, andes Colbert'ile märku järgneda.

Colbert astus sisse. Louis saatis amme minema, kes väljudes ukse kinni pani. Colbert jäi alandlikult ukse kõrvale seisma.

«Mis on teil mulle teatada, härra?» küsis Louis, kes oli suuresti segaduses, et teda tabati ta salajasimais mõtteis, mida ta täielikult varjata ei suutnud.

«... Et härra kardinal heitis praegu hinge; ma toon teile tema viimased tervitused.»

Kuningas jäi hetkeks mõttesse. Selle hetke jooksul uuris ta Colbert'i tähelepanelikult. Oli ilmne, et talle meenusid kardinali viimased sõnad.

«Teie oletegi härra Colbert?» küsis ta.

«Jah, sire.»

«Tema Eminentsi truu teener, nagu Tema Emihents mulle ise ütles?»

«Jah, sire.»

«Osa tema saladuste hoidja?»

«Kõigi.»

«Kadunud Eminentsi sõbrad ja teenrid on mulle armsad, härra, ja ma hoolitsen selle eest, et teid minu kantseleisse üle toodaks.»

Colbert kummardas.

«Te olete vist rahandustegelane, härra?»

«Jah, sire.»

«Ja teie olite siis härra kardinali raamatupidaja?»

«Mul oli see au, sire.»

«Te pole seni vististi töötanud minu koja heaks?»

«Vabandust, sire; see olin mina, kellel oli õnn anda härra kardinalile idee, mille abil kolmsada tuhat franki aastas kokku hoitakse ja Tema Majesteedi varalaekaisse toimetatakse.»

350

«Milline kokkuhoid see oli, härra?» küsis Louis XIV. «Teie Majesteet teab, et šveitsi kaardiväelaste õlarihmad on mõlemalt poolt kaunistatud hõbepitsidega?»
«Loomulikult.»

«Mina tegin ettepaneku, sire, et need rihmad kaunistataks uushõbedast pitsidega: vahet pole märgata, aga säästetud sada tuhat ekü\u00fcd moodustasid terve rügemendi toitlustuskulud poole aasta jooksul või kümne tuhande hea musketi hinna või kümne kahuriga varustatud täiesti sõiduvalmis transportlaeva väärtuse.»

«Tõsi,» tunnistas Louis XIV, silmitsedes tähelepanelikumalt oma vestluskaaslast, «ja ei saa salata — see on mõistlik ja kohane kokkuhoid. Pealegi on ju naeruväärne, et sõdurid kannavad samasuguseid pitse kui aadlikud.»

«Tema Majesteedi heakskiit teeb mind õnnelikuks,» sõnas Colbert.

«Kas see oli teie ainus ülesanne kardinali teenistuses olles?» küsis kuningas.

«Tema Eminents tegi mulle veel ülesandeks uurida peaintendandi arvepidamist, sire.»

«Ahaa!» hüüatas Louis XIV, kes tahtis juba Colbert’i ära saata, mõtles aga neid sõnu kuuldes ümber. «Ahaa! Teile tegigi siis Tema Eminents ülesandeks kontrollida härra Fouquet’d! Ja selle kontrollimise tulemuseks on? ...»

«... Et on tekkinud puudujääk, sire. Aga kui Teie Majesteet suvatseb mulle lubada ...»

«Rääkige, härra Colbert.»

«Pean andma Teie Majesteedile mõningaid seletusi.»

«Mitte sugugi, härra; teie kontrollisite neid arveid, esitage mulle kokkuvõte.»

«Seda on lihtne teha, sire ... Kõikjal tühjus, raha ei kuskil.»

«Vaadake ette, härra; te arvustate väga hoolimatult härra Fouquet’ tegevust, kes, nagu ma kuulnud olen, on siiski osav mees.»

Colbert punastas ja kahvatas seejärel, sest ta tundis, et sel hetkel astub ta võitlusse mehega, kelle võim võrdus peaaegu äsja hinge heitnud kardinali vägevusega.

«Jah, sire, väga osav mees,» kordas Colbert kummardades.

«Aga kui härra Fouquet on osav mees, ja kui sellest osavusest hoolimata pole raha, kes selles siis süüdi on?»

«Ma ei süüdista, sire, ma vaid nendin.»

351

«Hea küll. Korraldage oma arved ja esitage need mulle. Te ütlete, et on puudujääk; kuid see puudujääk võib olla ajutine; avaneb jälle krediit, õiendatakse võlakohustused.»

«Ei, sire.»

«Sel aastal võib-olla küll mitte, mõistan seda. Aga tuleval aastal?»

«Järgmine aasta, sire, on niisama tühjaks pigistatud kui käesolev.»

«Aga ülejärgmine.»

«Nagu selle järgminegi.»

«Mis te mulle räägite, härra Colbert?»

«Kinnitan, et on juba ette neelatud nelja aasta tulud.»

«Siis teeme laenu.»

«Kolm laenu, sire.»

«Ma loon müüdavaid ametikohti ja neist laekub raha.»

«Võimatu, sire, sest on juba tehtud laenu loodavate kohtade peale, ja nende olematute ametite eest makstakse palka, nii et ostjad saavad tulu ilma mingeid ülesandeid täitmata. Seepärast ei saa Teie Majesteet enam uusi kohti luua. Lisaks võtab härra peaintendant igalt lepingult maksuna kolmandiku, nii et rahvast pigistatakse, ilma et Teie Majesteet sellest kasu saaks.»

Kuningas võpatas.

«Seletage seda mulle lähemalt, härra Colbert.»

«Suvatsegu Teie Majesteet oma mõtet täpselt väljendada ja öelda, mille kohta ta soovib minult seletust saada.»

«Teil on õigus, eelkõige selgust, eks ole?»

«Jah, sire, selgust. Jumal on jumal peamiselt just sellepärast, et ta on loonud valguse.»

«Hüva. Öelge näiteks,» jätkas Louis XIV, «mis siis, kui ma täna, kus kardinal on surnud ja mina kuningaks saanud, nõuaksin raha?»

«Teie Majesteet ei saaks seda.»

«See on vast imelik, härra! Kuidas siis nii? Minu peaintendant ei leiaks minu jaoks raha?» Colbert raputas oma suurt pead.

«Mis see siis tähendab?» küsis kuningas. «Kas riigi sissetulekud on siis sellise määrani panditud, et need enam ei olegi sissetulekud?»

«Jah, sire, sellise määrani.»
Kuningas kortsutas kulmu.
«Olgu,» ütles ta. «Ma kogun ordonnantsid kokku, saavutan
352
nende esitajailt hinnaalanduse ning likvideerin nad siis üsna odavalt.»
«Võimatu, sest ordonnantsid on vahetatud pangatähte-deks ja need pangatähed on ärilise suhtlemise ja käibe hõlbustamiseks jaotatud nii väikesteks osadeks, et pole enam võimalik taastada originaali.»
Äärmiselt erutatult kõndis Louis toas edasi-tagasi, kulm endiselt kortsus.
«Aga kui see on nii, nagu te ütlete, härra Colbert,» sõnas ta äkki seisatades, «siis olen ma laostunud, enne kui saan valitsema hakatagi.»
«Te olete seda tõepoolest, sire,» vastas kõigutamatu arvutusmasin.
«Kuid, härra, raha peab ju lõpuks ometi kuskil olema.»
«Jah, sire, ja alguseks toon ma Teie Majesteedile loetelu varandustest, mida härra kardinal Mazarin ei tahtnud oma testamendis ega ka mitte üheski teises dokumendis mainida, millised ta aga minu hoole alla usaldas.»
«Teile?»
«Jah, sire, kohustusega need Teie Majesteedile edasi anda.»
«Kuidas! Veel peale nende neljakümne miljoni, mida on loendatud testamendis?» «Jah, sire.»
«Härra de Mazarinil oli veel teisi kapitale?»
Colbert kummardas.
«See mees oli täitmatu!» sosistas kuningas. «Ühelt poolt härra de Mazarin, teiselt poolt härra Fouquet. Võib-olla rohkem kui sada miljonit langeb nende arvele. Ma ei imesta enam, et minu rahalaekad tühjad on.»
Colbert ootas liikumatult.
«Ja kas see summa, mille te mulle toote, tasub üldse vaeva?»
«Jah, sire, see on üsna ümmargune summa.»
«Ja nimelt?»
«Kolmteist miljonit liivrit, sire.»
«Kolmteist miljonit!» hüüdis Louis XIV rõõmuvärinal. «Te ütlete kolmteist miljonit, härra Colbert?»
«Jah, ma ütlesin kolmteist miljonit, Teie Majesteet.» «Millest keegi ei tea?» «Millest keegi ei tea.»
«Mis on teie käes?»
«Minu käes, sire.»
353
«Ja ma võin need endale saada?» «Kahe tunni jooksul.» «Aga kus nad siis on?»
«Linnas, ühe maja keldris, mis kuulus härra kardinalile ja mille ta oma testamendi eri klausliga suvatses minule jätta.»
«Te tunnete siis kardinali testamenti?»
«Mul on sellest tema allkirjaga varustatud ärakiri.»
«Ärakiri?»
«Jah, sire, siin see on.»
Ja üsna lihtsalt tõmbas Colbert taskust dokumendi ning näitas seda kuningale. Kuningas luges nimetatud maja pärandamise kohta käiva
artikli läbi.
«Kuid siin on juttu ju ainult majast,» ütles ta, «rahast pole kuskil midagi öeldud.» «Vabandust, sire, see on kirjutatud minu südamesse.»
«Ja härra de Mazarin usaldas selle teile?»

«Miks mitte, sire!»
«Tema, kes ta oli ülimal määral umbusklik?»
«Minu suhtes ta seda ei olnud, nagu Teie Majesteet isegi näha võib.»
Louis' imetlev pilk peatus sellel labasel, aga väljendusrikkal näol.
«Te olete aus mees, härra Colbert,» ütles kuningas. «See pole voorus, sire, see on minu kohus,» vastas Colbert külmalt.
«Kuid kas see raha ei kuulu siiski ta perekonnale?» jätkas Louis XIV.
«Kui see raha oleks kuulunud perekonnale, oleks ta kardinali testamenti kantud nagu ta muu varanduski. Kui see raha oleks kuulunud perekonnale, siis oleksin mina, kes ma koostasin kinkeakti Teie Majesteedi nimele, lisanud need kolmteist miljonit neljakümnele miljonile, mida teile juba pakuti.»
«Mis!» hüüdis Louis XIV, «teie siis koostasitegi selle kinkeakti, härra Colbert?»
«Jah, sire.»
«Ja kardinal armastas teid?» lisas kuningas naiivselt.
«Ma võtsin endale vastutuse Tema Eminentsi ees, et Teie Majesteet keeldub,» ütles Colbert oma muutumatult rahulikul toonil, millele me juba tähelepanu juhtisime, ja mis ka

kõige tavalisemate elutoimingute juures ei kaotanud teatud pidulikku kõla.
Louis silus käega üle lauba.
«Oh, kas ma pole ehk liiga noor, et inimesi käsutada?» sosistas ta üsna tasa.
Colbert ootas, kuni see vaikne monoloog lõppes. Ta nägi, et Louis tõstis pea.
«Millal pean ma raha Teie Majesteedile ära saatma?» küsis ta.
«Täna õhtul kell üksteist. Ma tahan, et keegi sellest rahast teada ei saaks.»
Colbert ei vastanud midagi, otsekui polekski need sõnad olnud temale määratud.
«Kas see summa on kangides või kuldmüntides?»-
«Kuldmüntides, sire.»
«Hüva.»
«Kuhu ma selle pean saatma?»
«Louvre'isse. Tänan, härra Colbert.» Colbert kummardas ja väljus.
«Kolmteist miljonit!» hüüdis Louis XIV, kui ta oli üksi jäänud. «See on ju unenägu!»
Siis laskis ta pea kätele vajuda, nagu oleks ta tõesti uinunud.
Aga hetke pärast tõstis ta jälle pilgu, raputas oma ilusaid juukseid, tõusis, avas ägeda liigutusega akna ja jahutas oma kuumavat laupa karges hommikutuules, mis kandis temani puude mõrkjat lõhna ja lillede magusat aroomi.
Silmapiiril lõi kumama hiilgav koit ja esimesed päikesekiired ümbritsesid leegina noore kuninga pead.
«See on minu valitsusaja koidik,» sosistas Louis XIV. «Kõigevägevam jumal, kas sa saadad mulle sellega mingi ettekuulutuse?»

II LOUIS XIV VALITSUSAJA ESIMENE PÄEV

Hommikul levis kardinali surmasõnum lossis ja jõudis peagi lossist linna.
Ministrid Fouquet, Lyonne ja Letellier kogunesid istungitesaali nõupidamisele.
Kuningas laskis nad viivitamatult enda juurde kutsuda.
«Härrad,» ütles ta, «kui kardinal elas, lasksin tal oma valitsusasju juhtida, nüüdsest peale tahan aga ise valit-

seda. Teie esitate mulle oma seisukohad, kui ma teilt seda nõuan. Minge.»

Ministrid vaatasid üllatunult üksteisele otsa. Ja kui nad suutsidki naeratust varjata, siis igatahes üsna suure pingutusega, sest nad teadsid, et noor kuningas, keda oli kasvatatud täielikus teadmatuses valitsemisasjadest, võttis enesearmastuse sunnil õlule koorma, mis talle jõukohane polnud.

Trepil lahkus Fouquet oma kolleegidest, öeldes neile:

«Nüüd väheneb meie töövaev küll tublisti.»

Ja ülilõbusas tujus istus ta oma tõlda.

Teised kaks, keda sündmuste käigus toimunud pööre pisut rahutuks tegi, sõitsid koos Pariisi tagasi.

Kella kümne paiku läks kuningas oma ema juurde, kellega tal oli väga salajane jutuajamine. Pärast lõunasööki istus ta kinnisesse tõlda ja sõitis otse Louvre'isse. Seal võttis ta vastu arvukalt külastajaid ja tundis teatud lõbu panna tähele nende kõigi kõhklevat olekut ja iga üksiku uudishimu.

Õhtupoolikul andis ta käsu sulgeda kõik Louvre'i väravad peale ühe, millest pääses kaldapealsete. Sinna paigutas ta kahesajast šveitsi kaardiväelasest koosneva vahtkonna, kes ei osanud sõnakestki prantsuse keelt, käsuga sisse lasta ainult kaubasaadetisi ja mitte kedagi välja lubada.

Täpselt kell üksteist kuulis ta raske vankri mürinat võlvi all, siis teist ja veel kolmandatki. Seejärel kuuldus suletava raudvärava summutatud kriiksumist hingedel.

Peagi koputas keegi kuninga kabineti uksele. Kuningas avas ise ja nägi Colbert’i, kelle esimeseks sõnaks oli:

«Raha on Teie Majesteedi keldris.»

Louis läks alla, et ise üle vaadata kuld- ja hõberaha vaate, mis Colbert’i juhatusel tema nelja teenri poolt olid veeretatud keldrisse, mille võtme kuningas juba hommikul Colbert'iie ära oli saatnud. Kontrollkäik tehtud, läks kuningas jälle oma ruumidesse, kuhu talle järgnes Colbert, kelle jäika külmust ei leevendanud ainuski isikliku rahulolu.kiireke.

«Härra,» ütles talle kuningas, «mida te minult soovite tasuks sellise truuduse ja aususe eest?»

«Mitte kõige vähematki, sire.»

«Mitte midagi! Isegi mitte võimalust mind teenida?»

«Teie Majesteet ei pakuks mulle seda võimalust, kui ma

356

selle vääriline poleks. Mul on võimatu mitte olla kuning kõige ustavam teener.»

«Te saate rahandusasjade intendandiks, härra Colbert

«Kuid on olemas peaintendant, sire.»

«Muidugi!»

«Sire, peaintendant on vägevaim mees kuningriigis.»

357

«Ah te arvate nii?» hüüdis Louis punastades.

«Ta jahvatab mind nädala ajaga puruks, sire, sest Teie Majesteet usaldab minu kätte tähtsa kontrollimistöö. mille läbiviimiseks on tingimata tarvis jõudu. Uks intendant pea-intendandi alluvuses on jõuetu.»

«Te soovite abilisi... Te ei looda siis minu peale?»

«Mul oli au Teie Majesteedile öelda, et härra Mazarini eluajal oli härra Fouquet teine mees kuningriigis; kuid nüüd on härra Mazarin surnud ja härra Fouquet on saanud esimeseks.»

«Härra, täna lepin ma veel kõigi nende asjadega, mis te mulle ütlete, aga pidage meeles, homme ma neid enam ei kannata.»

«Ma muutun siis Teie Majesteedile kasutuks?»

«Te oletegi seda juba, sest kardate end minu teenistuses kompromiteerida.»

«Ma ei karda muud, kui et minult võetakse võimalus teid teenida.»

«Mida te siis soovite?»

«Soovin, et Teie Majesteet annaks mulle mu intendandi-töös abilisi.»

«Koht kaotab seeläbi palju oma väärtusest.»

«Aga muutub seevastu hoopis kindlamaks.»

«Valige oma kaastöölised.»

«Härrad Breteuil, Marin, Hervard.»

«Homme avaldatakse ordonnants.»

«Tänan, sire.»

«Kas see on kõik, mida soovite?»

«Ei, sire, veel midagi...»

«Mida?»

«Lubage mul luua erikohus.»

«Milleks see erikohus?»

«Et kohut mõista maksukogujate ja rahandusvolinike üle, kes juba kümme aastat riiki varastavad.»

«Aga ... mis nendega teha?»

«Kolm neist puuakse üles ja see päästab ülejäänutel kukrud lahti.»

«Kuid ma ei või ometi alustada oma valitsust hukkamistega, härra Colbert.»

«Otse vastupidi, sire, see on vajalik, et seda mitte lõpetada tapalaval.»

Kuningas ei vastanud.

«Kas Teie Majesteet nõustub?» küsis Colbert.

358

«Ma mõtlen järele, härra.»

«Kuni olete järele mõelnud, on juba liiga hilja.»

«Mispärast?»

«Sellepärast, et kui meie vastased asjast enne teada saavad, osutuvad nad meist tugevamaks.»

«Moodustage siis see erikohus, härra.»

«Ma moodustan selle.»

«On see kõik?»

«Ei, sire, on veel üks tähtis asi. .. Millised õigused annab Teie Majesteet oma intendantuurile?»

«Aga ..., ma ei tea ... on ju tavad ...»

«Sire, on vaja, et sel intendantuuril oleks õigus lugeda Inglismaaga peetavat kirjavahetust.»

«Võimatu, härra, sest seda kirjavahetust arutab riiginõukogu. Härra kardinal tegi seda ise.»

«Ma arvasin, et Teie Majesteet kuulutas täna hommikul, et riiginõukogu enam ei ole.»

«Jah, ma teatasin seda.»

«Suvatsegu siis Teie Majesteet ise ja üsna üksi riiklikke läkitusi lugeda, eriti neid, mis tulevad Inglismaalt. Pean seda punkti eriti tähtsaks.»

«Härra, teile antakse see korrespondents üle ja te annate mulle sellest aru.»

«Ja nüüd, sire — mis jääb minu ülesandeks finantsalal?»

«Kõik see, mille härra Fouquet tegemata jätab.»

«Just seda ma Teie Majesteedilt soovisingi. Tänan, nüüd võin ma rahulikul südamel minna.»

Nende sõnade peale väljus ta. Louis vaatas talle järele. Colbert polnud jõudnud Louvre'ist veel saja sammu kaugusele, kui kuningas sai Inglismaalt kirja. Kui. ta oli silmitsenud ja kombanud ümbrikku, avas ta selle kiiresti ja leidis esiteks kuningas Charles II kirja. Inglismaa valitseja kirjutas oma kuninglikule vennale järgmist:

«Kahtlemata tunneb Teie Majesteet suurt muret härra kardinal Mazarini haiguse pärast. Aga see oht võib Teile lõpuks ainult kasuks tulla. Kardinal on oma arsti poolt surmale määratud. Ma tänan Teid lahke vastuse eest, mis ma Teilt sain oma läkitusele minu õe leedi Hen-riette Stuarti suhtes; nädala aja pärast sõidab printsess oma õukon-naga Pariisi.

Ma panen suure rõõmuga tähele vennalikku sõprust, mida Teie minu vastu üles näitate, ja nimetan Teid nüüd veelgi suurema õigusega oma vennaks. Ja eriti suure rõõmuga olen ma valmis Teie Majesteedile

359

tõendama, kui väga ma hoolitsen kõige selle eest, mis temale meele järgi võib olla. Te kindlustate salaja Belle-Isle-en-Meri. See on viga. Meie ei hakka kunagi sõdima. See abinõu ei tee mind sugugi rahutuks; see kurvastab mind... Kulutate seal asjatult miljoneid, öelge seda kindlasti oma ministritele ja teadke, et minu politsei on hästi informeeritud. Ja kui vaja, mu vend, osutage minule niisamasuguseid teeneid.»

Kuningas helistas ägedalt ja ilmus ta kammerteener.

«Äsja väljus siit härra Colbert ja ta ei või veel olla kaugele jõudnud ... Kutsutagu ta tagasi!»

Kammerteener tõttas käsku täitma, ent kuningas peatas teda.

«Ei,» ütles ta, «ei... ma näen selle mehe plaanid läbi,» jätkas ta endamisi. «Belle-Isle kuulub härra Fouquet’le; Belle-Isle'i kindlustamine on härra Fouquet salanõu... selle salanõu avalikukstulek tähendab peaintendandi laostumist ja seda võis avastada Inglismaaga peetava korrespondentsi abil. Seepärast Colbert tahtiski seda kirjavahe-tust enda kätte saada. Kuid ma ei või siiski kogu panust panna selle mehe peale; ta on ainult pea, aga mina vajan käsivart.»

Äkki hüüatas Louis rõõmsalt.

«Mul oli üks musketärileitnant,» ütles ta kammerteenrile. «Jah, sire, härra d'Artagnan.» «Ta lahkus ootamatult minu teenistusest?» «Jah, sire.»

«Otsitagu ta üles ja olgu ta homme siin minu juures, hommikusel vastuvõtul.»

Kammerteener kummardas ja väljus.

«Kolmteist miljonit minu keldris,» ütles kuningas. «Minu kukkur Colbert’i käes ja minu mõõk d'Artagnani käes: ma olen kuningas!»

III KIRG

Nagu me juba mainisime, käis Athos juba oma saabumise päeval Palais-Royalis ja läks sealt tulles oma võõras-temajja Saint-Honore tänaval.

Ta leidis eest vikont de Bragelonne'i, kes ootas teda tema toas, ajades Grimaud'ga juttu.

Vana teenriga polnud just lihtne vestelda. Ainult kaks meest tundsid seda saladust: Athos ja d’Artagnan. Esimesel

360

oli edu, kuna Grimaud püüdis teda ennast rääkima panna, d’Artagnanil vastupidi, sellepärast, et ta oskas Grimaud’ rääkima panna.

Raoul oli parajasti ametis sellega, et välja pigistada jutustust Inglismaareisist, ja Grimaud oli sellest jutustanud kõigis üksikasjus teatud hulga žestidega ja ei rohkema ega vähemaga kui täpselt kaheksa sõnaga. Kõigepealt oli ta lainetava käeliigutusega mõista andnud, et ta isand ja tema olid sõitnud üle mere.

«Mingile retkele?» küsis Raoul.
Peanoogutusega vastas Grimaud:
«Jah.»
«Kus härra krahvi ähvardasid mitmed hädaohud?» küsis Raoul.
Grimaud kehitas kergelt õlgu, nagu vastates: «Mitte just eriti paljud, mitte eriti vähesed.»
«Aga millised hädaohud siis nimelt?» käis Raoul peale.
Grimaud osutas mõõgale. Siis näitas tuld kaminas ja seinal rippuvat musketit.
«Tähendab, härra krahvil oli seal siis keegi vaenlane?» hüüdis Raoul.
«Monk,» vastas Grimaud.
«On kummaline,» jätkas Raoul, «et härra krahv loeb mind siiamaani noviitsiks ega lase minul temaga jagada au ja hädaohte, mis ta seiklused kaasa toovad.»
Grimaud naeratas.
Just sel hetkel jõudis Athos tagasi.
Peremees näitas talle trepil tuld ja Grimaud, kes tundis oma isanda sammud ära, jooksis talle vastu. Sellega katkes vestlus.
Kuid Raoul oli juba hoos. Ta küsimustele ei tulnud lõppu. Haarates krahvil suure õrnusega, kuid aupaklikult kätest kinni, sõnas ta:
«Kuidas see küll tuleb, härra, et te läksite ohtlikule reisile ilma minuga jumalaga jätmata, ilma minu mõõka appi kutsumata, kuigi mina pean ju olema teile toeks sest ajast peale, kui mul selleks jõudu jätkub. Teie ju kasvatasite minust mehe. Ah, härra, kas te tahtsite tõesti saata mulle nii raske katsumuse — teid võib-olla mitte iialgi enam näha?»
«Kes teile ütles, Raoul, et minu reis oli hädaohtlik?» vastas krahv, ulatades oma mantli ja kübara Grimaud'le, kes ta mõõgarihma haagid valla päästis.
361
«Mina,» ütles Grimaud. «Ja mispärast?» küsis Athos rangelt. Grimaud sattus segadusse; Raoul tuli talle appi ja vastas tema eest:
«On ju loomulik, härra, et see tubli Grimaud ütleb mulle tõtt kõiges, mis teisse puutub. Kes peaks teid siis veel armastama ja toetama kui mitte mina?»
Athos ei vastanud. Ta viipas sõbralikult, saates Grimaud' minema, ja istus siis tugitooli. Raoul jäi tema ette seisma.
«Ei saa ikkagi salata1 et teie reis oli pigem sõjaretk ja et teid ähvardas seal mõõk ja tuli.»
«Ei maksa sellest enam rääkida, vikont,» ütles Athos pehmelt. «Sõitsin minema ootamatult, see on tõsi. Aga kuningas Charles II huvides oli kiire lahkumine tarvilik. Ma tänan teid, et muretsesite minu pärast ja ma tean, et võin teie peale loota ... Kas teil polnud minu äraolekul millestki puudus, vikont?»
«Ei, härra, tänan teid.»
«Andsin Blaisoisle korralduse teile välja maksta sada pistooli, niipea kui raha vajate.»
«Härra, ma pole Blaisois'd näinudki.»
«Te ajasite siis läbi ilma rahata?»
«Härra, mul oli veel järel kolmkümmend pistooli hobuste müügist, mis ma viimasel sõjakäigul saagiks sain, ja härra prints oli nii lahke ning laskis mind oma nimel võita mängus kakssada pistooli — see oli kolm kuud tagasi.»
«Te mängite? ... See ei meeldi mulle, Raoul.»
«Ma ei mängi iialgi, härra. Härra prints laskis mind Chantilly's hoida oma kaarte. . . Ühel õhtul, kui saabus kuninga kuller, kuulsin sõna; härra prints käskis mul mänguvõidu endale jätta.»

«Kas see on seal majas kombeks, Raoul?» küsis Athos kulmu kortsutades.
«Jah, härra; igal nädalal soosib härra prints nõnda ühel või teisel põhjusel mõnda oma aadlikest. Tema Kõrguse juures asub viiskümmend aadlikku. See oli siis minu kord.»
«Hüva. Te käisite siis Hispaanias?»
«Jah, härra, see oli väga ilus ja väga huvitav reis.»
«Te jõudsite tagasi kuu aja eest?»
«Jah, härra.»
«Ja selle kuu jooksul?»
«Selle kuu jooksul ...»
362
«Mida te tegite?»
«Täitsin oma teenistuskohustusi.»
«Ega te pole käinud minu juures La Fere'is?»
Raoul punastas. Athos silmitses teda läbitungival ja rahulikul pilgul. .
«See oleks teist ülekohtune mind mitte uskuda,» ütles Raoul. «Ma punastan, ja tunnen seda isegi. Ma ei saa sinna midagi parata. Küsimus, millega te mind austate, on selline, mis äratab minus palju tundeid. Punastan, kuna olen erutatud, ja mitte sellepärast, et valetan.»
«Ma tean, Raoul, et teie ei valeta iialgi.»
«Ei, härra.»
«Pealegi saite vist minust valesti aru, sest ma tahtsin teile öelda ...»
«Ma mõistan väga hästi, härra. Te tahtsite minult küsida, kas ma olen käinud Blois's.»
«Täpselt nii.»
«Ma pole seal käinud. Ma pole näinudki seda isikut, kellest te tahate rääkida.»
Neid sõnu lausudes lõi Raouli hääl värisema. Athos, kes tunneteküsimustes oli eksimatu otsustaja, lisas kohe:
«Raoul, te vastate mulle piinatud häälel; te kannatate?»
«Väga, härra; te keelasite ju mulle Blois'sse minna ja preili de La Valliere'i näha.» Siinkohal noormees vaikis. See armas nimi, mida nii võluv oli lausuda, lõhestas ta südant ja hellitas ta huuli.
«Ja ma tegin hästi, Raoul,» kiirustas Athos lisama. «Ma pole barbaarne ega ülekohtune isa. Ma austan tõelist armastust. Kuid ma pean silmas teie tulevikku . . . hiilgavat tulevikku. Uus valitsus lööb särama nagu koit. Sõda köidab noort kuningat, kes on täis rüütellikkust. Selline kangelaslik ind vajab pataljoni noori ja vabu leitnante, kes tormavad vaimustusega võitlusse ja hüüavad langedes: «Elagu kuningas!», selle asemel et hüüda: «Jumalaga, mu naine!» ... Te mõistate seda, Raoul. Nii jõhker kui mu arutlus tundubki, ma vannutan teid mind uskuda ja pöörata pilk kõrvale esimestelt nooruspäevadelt, kus armastus sai teile harjumuseks, neilt leebe muretuse päevadelt, mis teevad südame õrnaks ja muudavad selle võimetuks mahutama noid kibedaid tundeid, mida nimetatakse kuulsuseihaks ja vihavaenuks. Seepärast ma kordan, Raoul, nähke minu nõuandes ainult soovi teile kasulik olla, ainult auahnust teile õnnelikku tulevikku luua. Ma usun, et olete suuteline
353
saama väljapaistvaks meheks. Rännake üksi, nii jõuate kergemini ja kiiremini edasi.»
«Te andsite käsu, härra,» vastas Raoul, «ma kuulan sõna.»

«Käsu!» hüüdis Athos. «Kas te tõesti vastate mulle nii! Mina käsutan teid! Te moonutate mu sõnu, ja te ei mõista minu kavatsusi. Ma ei käskinud teid, ma palusin teid.»
«Ei, härra, te käskisite,» vastas Raoul kangekaelselt, «aga kui te oleksitegi ainult palunud — teie palve oleks olnud veel mõjuvam kui käsk. Ma ei ole preili de La Valliere'i enam näinud.»
«Kuid te kannatate! Te kannatate!» kordas Athos.
Raoul ei vastanud.
«Ma näen, te olete kahvatu, te olete kurb ... See tunne on niisiis õige tugev.»
«See on kirg,» vastas Raoul. «Ei ... harjumus.»
«Härra, te teate, et ma olen palju rännanud, et ma olen veetnud kaks aastat temast eemal. Usun, et kaks aastat hävitavad iga harjumuse. Kuid tagasi tulles armastasin ma ikka — mitte küll rohkem, sest see on võimatu, aga samapalju kui enne. Preili de La Valliere on mulle ainus õige abikaasa. Aga teie olete mulle jumal maa peal... Teile ohverdan ma kõik.»
«Te eksite,» ütles Athos. «Mul pole enam mingeid õigusi teie üle. Te olete täisikka jõudnud ja olete saanud täielikud õigused. Te ei vaja isegi enam mitte minu nõusolekut. Muide, pärast kõike seda, mis te mulle ütlesite, ei keeldu ma seda nõusolekut andmast. Abielluge preili de La Valliere'iga, kui soovite.»
Raoul võpatas ja vastas äkki:
«Härra, te olete hea ja teie järeleandmine täidab mind tänulikkusega. Aga ma ei võta seda vastu.»
«Nüüd te siis keeldute?»
«Jah, härra.»
«Ma ei paneks seda teile pahaks, Raoul.»
«Kuid teil on südamepõhjas vastumeelsus selle abielu vastu, te ei pea seda mulle sobivaks.»
«See on õige.»
«Sellest jätkub, ma ei käi enam peale: ma ootan.»
«Vaadake ette, Raoul, see, mis te nüüd ütlesite, on väga tõsine.»
364
«Ma tean seda väga hästi, härra; aga ma kinnitan teile, et ma jään ootama.»
«Mida? Minu surma?» küsis Athos erutatult.
«Oh, härra!» hüüdis Raoul, nutt kurgus, «kuidas te võite nõnda mu südant lõhestada, — minul, kes ma pole teile andnud vähimatki põhjust nurisemiseks?»
«Armas laps, sul on õigus,» sosistas Athos, surudes ägedalt hambaid kokku, et maha suruda tundeid, mida ta enam hästi valitseda ei suutnud. «Ei, ma ei taha sind kurvastada, kuid ma ei mõista ainult, mida te tahate oodata .. . Ootate, et teie armastus kustub?»
«Oh ei, seda mitte, härra. Ootan, kuni teie muudate oma arvamist.»
«Ma tahan katset teha, Raoul; tahan näha, kas preili de La Valliere ootab nagu teiegi.»
«Ma loodan seda, härra.»
«Olge ettevaatlik, Raoul. Aga kui ta ei oota? Oh, te olete nii noor, nii usaldav, nii truu... Naised on muutlikud.»
«Te pole mulle iialgi naistest halba rääkinud, härra, iialgi pole nad teile põhjust andnud nurisemiseks. Mispärast te siis nüüd minu kuuldes preili de La Valliere'i üle nurisete?»
«Tõsi,» ütles Athos silmi maha lüües, «ma pole teile iialgi naiste kohta midagi halba öelnud, iial pole mul tarvis olnud nende üle nuriseda. Mul pole iialgi preili de La

Valliere'i suhtes vähimaidki kahtlusi olnud. Aga kui on vaja tulevikku ette aimata, tuleb arvesse võtta isegi erandeid, isegi ebatõenäolisusi! Ja ma küsin: mis siis, kui preili de La Valliere teid ei oota?»

«Kuidas nii, härra?»

«Kui ta pöörab pilgu mujale?»

«Tahate öelda, — kui ta pöörab oma pilgu teisele mehele?» sõnas Raoul ängistuses.

«Seda ma mõtlen.»

«Siis ma tapaksin selle mehe,» vastas Raoul lihtsalt, «ja kõik teised mehed, keda preili de La Valliere valiks, kuni üks neist lõpuks minu tapab või kui preili de La Valliere oma südame jälle minule kingib.»

Athos võpatas.

«Mulle näib,» ütles ta kõlatul häälel, «et te nimetasite mind hiljuti oma jumalaks, oma seaduseandjaks siin maailmas?»

«Oh!» hüüdis Raoul värisedes, «kas te keelate mulle duellile minna?»

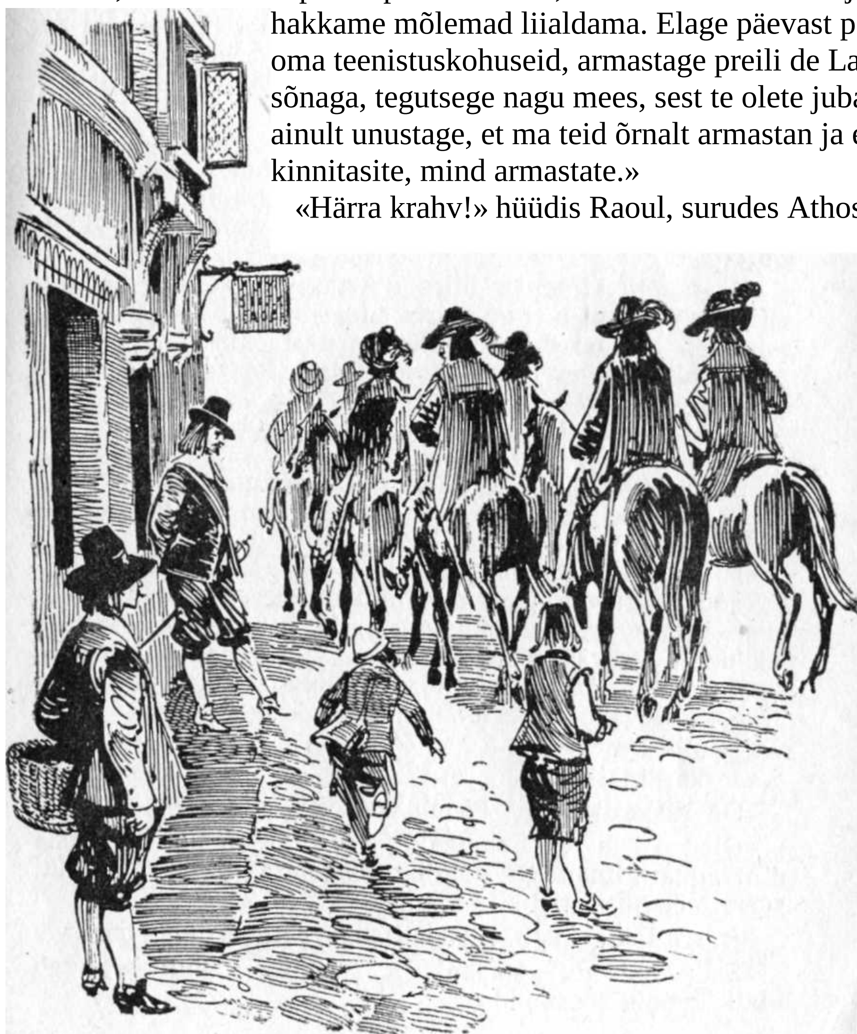
365

«Ja kui ma selle keelaksin, Raoul?»

«Siis keelaksite mul lootmast, härra, ja järelikult ei keelaks te mind suremast.» Athos tõstis pilgu vikonti näole.

Raoul oli lausunud viimased sõnad sünge kibedusega, saates neid veelgi süngema pilguga.

«Aitab,» ütles Athos pärast pikka vaikust, «aitab sellest kurvast jutuainest, muidu hakkame mõlemad liialdama. Elage päevast päeva, Raoul, täitke oma teenistuskohuseid, armastage preili de La Valliere'i, — ühe sõnaga, tegutsege nagu mees, sest te olete juba meheeas; ärge ainult unustage, et ma teid õrnalt armastan ja et teiegi, nagu kinnitasite, mind armastate.»

«Härra krahv!» hüüdis Raoul, surudes Athose käe oma südamele.

«Hea küll, armas laps, minge nüüd, ma vajan puhkust. Muide, härra d'Artagnan tuli Inglismaalt koos minuga. Te võlgnete talle külaskäigu.»

«Ma lähen sinna, härra, ja suure rõõmuga. Armastan härra d’Artagnani väga.»

«Ja teete hästi. See on aus mees ja vahva rüütel.»

«Kes teid armastab!» ütles Raoul.

«Olen selles kindel... Kas teate

ta aadressi?»
«Aga loomulikult: Louvre'is, Palais-Royalis — igal pool, kus viibib kuningas. Kas pole ta siis musketäride komandör!»
«Ei. Härra d'Artagnan on praegu puhkusel. Ta puhkab .. . Ärge teda sellepärast teenistuskohast otsige. Te kuulete temast ühe teatud härra Planchet' kaudu.»
«Tema endine teener?»
«Seesama; nüüd on ta koloniaalkaupmees.»
«Tean. Lombardlaste tänaval?»
«Midagi niisugust see oli.. . või Arcis' tänaval.»
«Küllap leian, härra, küllap leian.»
«Viige talle minu poolt parimaid tervitusi ja tooge ta siia lõunale, enne kui ma La Fere'i sõidan.»
«Jah, härra.»
«Head õhtut, Raoul.»
«Härra, ma näen, et kannate ordenit, mida ma pole teie juures varem näinud. Võtke vastu minu komplimendid.»
«Kuldvillak?... Seda küll... Lelu, mu poeg... mis ei lõbusta enam isegi sellist suurt last nagu mina . .. Head õhtut, Raoul.»
366

DA.RTAGNANI ÕPPETUND

Raoul ei leidnud järgmisel päeval d'Artagnani, nagu ta lootnud oli. Ta leidis vaid Planchet', kelle rõõm noormeest nähes oli suur ja kes oskas talle teha paar-kolm sõjakat komplimenti, mis ei lõhnanud sugugi koloniaalkaupluse
järele. Aga kiu' Raoul järgmisel päeval Vincennes'ist taas Pariisi tagasi pöördus, tuues kaasa viiskümmend dragunit, kes olid härra printsi poolt tema juhatuse alla usaldatud, märkas ta Baudoyer' väljakul meest, kes seisis seal, nina taeva poole, silmitsedes üht maja, nagu vaadatakse hobust, mida himustatakse osta.

Mees kandis kodanlase riietust sõjaväekuue nööpidega, üsna väikest kübarat ja puusal pikka mõõka šagräännahast tupes. Hobusekapjade plaginat kuuldes pööras ta otsekohe pead, jättes maja uurimise, ja hakkas silmitsema draguneid.
See polnud keegi mu kui härra d'Artagnan; härra d'Artagnan jalamehena, härra dArtagnan, kes seisis, käed seljal, ja võttis majade järel vaatluse alla dragunid. Mitte ükski mees, mitte ükski tress, mitte ükski hobusekabi ei pääsenud ta pilgu eest.
Raoul ratsutas oma rühma kõrval ja d'Artagnan märkas teda viimasena.
«Tohoo!» hüüdis ta, «surm ja põrgu!»
«Ega ma ei eksi?» küsis Raoul, pingutades valjaid.
«Ei, sa ei eksi; tere!» vastas endine musketär.
Ja Raoul tõttas vaimustatult oma vana sõbra kätt suruma.
«Vaata ette, Raoul,» ütles dArtagnan, «teisel hobusel viiendas reas tuleb enne Maria silda raud alt ära. Paremal esimesel jalal on veel ainult kaks naela alles.
«Oodake,» ütles Raoul, «tulen teiega kaasa.»
«Jätad oma väeosa maha?»
«Lipnik võib mind asendada.»
«Tuled minuga einetama?»
«Suurima heameelega, härra dArtagnan.»
«Tee siis kähku, anna oma hobune ära või lase mulle anda teine.»
«Tuleksin meelsamini jalgsi.»

Raoul kiirustas teatama lipnikule, kes asus tema asemele. Siis hüppas ta sadulast, andis hobuse ühe draguni hoolde ja haaras rõõmsalt härra d'Artagnani käsivarre, kes teda kogu aeg asjatundja rahuloluga silmitses.
«Sa tuled Vincennes'ist?» küsis ta kõigepealt.
«Jah, härra ševaljee.»
«Ja kardinal? ...»
«On raskesti haige, kõneldakse isegi, et surnud.»
«Oled sa härra Fouquet'ga heas läbisaamises?» küsis dArtagnan, ilmutades põlgliku õlakehitusega, et Mazarini surm teda just eriti ei masenda.
«Härra Fouquet'ga?» küsis Raoul. «Ma ei tunne teda.»
«Seda halvem, seda halvem, sest uus kuningas püüab alati koguda soosikuid.»
368
«Oh, kuningas suhtub minusse hästi,» vastas noormees.
«Ma ei räägi sulle kroonist,» sõnas dArtagnan, «vaid kuningast... Kuningas, see on härra Fouquet, — niipea kui kardinal on surnud. Härra Fouquet'ga tuleb hästi läbi saada, kui sa ei taha kogu oma elu hallitada nagu mina olen hallitanud... õnneks on sul küll teisigi soosijaid.»
«Kõigepealt härra prints.»
«Kulunud, kulunud, armas sõber.»
«Härra krahv de La Fere.»
«Athos? Oh, see on hoopis teine asi. Jah, Athos. .. ja kui sa tahad Inglismaal karjääri teha, ei või sa leida sobivamat meest. Ütleksin sulle isegi suuremat hooplemata, et minulgi on Charles II õukonnas mõningat krediiti. Vaat see on alles õige kuningas!»
«Tõesti!» imestas Raoul naiivse uudishimuga, mida heast perekonnast noorukid ilmutavad kaaluka ja kogenud inimese juttu kuuldes.
«Jah, kuningas, kes armastab küll lõbutseda, kes aga siiski oskas mõõka kätte haarata ja kasulikke inimesi hinnata. Athos on Charles Il-ga sõbralikus vahekorras. Mine sinna teenima ja löö käega neile näljarottidest mak-sukogujaile, kes varastavad ühteviisi osavalt nii prantsuse kätega kui itaalia näppudega, löö käega sellele viripillist kuningale, kellest saab uus Francois II. Kas tunned ajalugu, Raoul?»
«Jah, härra ševaljee.»
«Sa tead siis, et Francois II-l valutasid alati kõrvad?»
«Ei, seda ma ei teadnud.»
«Et Charles IV-1 valutas alati pea?»
«Või nii?» „
«Ja et Henri III-l valutas ilmlõpmata kõht.»
Raoul puhkes naerma.
«Noh, näete nüüd, armas sõber; ja Louis XIV-1 valutab alati süda; on haletsusväärne näha, kuidas üks kuningas hommikust õhtuni muudkui ohkab ega ütle kordagi päeva jooksul: «Saatana sabaalune!» või «Põrgusööt!» — ei midagi, mis pisut vaheldust tooks.»
«Kas sellepärast te lahkusitegi teenistusest, härra ševaljee?» küsis Raoul.
«Jah.»
«Kuid armas härra dArtagnan, «te ise viskate ju samuti pulgad trummile järele, — varandust teil ju ei ole.»
«Oh, minul pole häda midagi,» vastas dArtagnan ker-
369
gel toonil, «olen kindlustatud. Mul oli väike perekonna-varandus.»
Raoul silmitses teda. D'Artagnani vaesus oli juba vanasõnaks saanud. Juttudega oma ebaõnnest jättis see gas-koonlane varju kõik Prantsusmaal ja Navarras tuntud

gaskooni naljad. Sada korda oli Raoul kuulnud koos nimetatavat Hiiobit ja d'Artagnani, nagu alati koos nimetatakse kaksikuid Romulust ja Remust.
D’Artagnan tabas ta üllatunud pilgu.
«Kas su isa sulle siis ei öelnud, et ma käisin Inglismaal?»
«Ütles küll, härra ševaljee.» «Ja et mul oli seal õnnelik seiklus?»
«Ei, härra, seda ma ei teadnud.»
«Jah, üks minu häid sõpru, väga kõrge senjöör, Šoti- ja Iirimaa asekuningas, aitas mul kätte saada ühe päranduse.»
«Päranduse?»
«Üsna ümmarguse.»
«Nii et te olete siis nüüd rikas?»
«Kas nüüd just seda . ..»
«Võtke vastu minu kõige siiramad õnnitlused.»
«Tänan ... siin ongi minu maja.»
«Greve'i väljakul!»
«Jah. Kas sina ei armasta seda kanti?»
«Vastupidi, on ilus elada vee ääres... Oh kui ilus vanaaegne maja!»
««Notre-Dame'i Pilt» on üks vana trahter, mille ma kahe päevaga elumajaks ümber muutsin.»
«Aga trahter on ju ikka veel avatud.»
«Põrgut, mis sellest!»
«Ja kus te ise elate?»
«Mina elan Planchet' juures.»
«Aga te ütlesite mulle alles praegu: «Siin ongi minu maja.»»
«Ütlesin seda, sest see on tõesti minu maja . .. ostsin selle ära.»
«Ahaa!» taipas Raoul.
«Toob sisse kümme protsenti, armas Raoul; hiilgav äri! ... Ostsin maja kolmekümne tuhande liivri eest: Mor-tellerie tänava pool on tal aed. Trahter koos teise korrusega toob üürina sisse tuhat liivrit, kolmas korrus ehk pööning viissada' liivrit.»
370
«Mis te nüüd räägite!»
«Päris kindlasti.»
«Pööning toob sisse viissada liivrit. Kuid see pole ju elamiskõlblik.»
«Ega seal elatagi. Aga nagu sa näed, on pööningul kaks akent väljaku poole.»
«Jah, härra.»
«Noh, iga kord, kui kedagi rattale tõmmatakse, puuakse, tükkideks kistakse või põletatakse, üüritakse need aknad kuni kahekümne pistooli eest välja.»
«Oh!» hüüatas Raoul õudusega.
«See on jälestusväärne, eks ole?» sõnas d'Artagnan.
«Oh!» kordas Raoul.
«See on jälestusväärne, aga nii see kord on... Nood Pariisi logelejad on mõnikord päris inimsööjad. Ma ei mõista, kuidas ristiinimesed võivad sellise asjaga äri teha.»
«Tõepoolest!»
«Kui mina elaksin siin majas,» jätkas d'Artagnan, «siis topiksin hukkamiste päeval isegi lukuaugud kinni. Aga ma ei ela siin.»
«Ja te üürite selle pööningu välja viiesaja liivri eest?»
«Verejanulisele trahteripidajale, kes selle omakorda edasi üürib ... Palju ma nüüd kokku sain ... tuhat viissada liivrit.»
«Päris loomulik intress,» vastas Raoul, «viis protsenti.»

«õige. Mulle jääb veel maja tagumine pool — korterid, laoruumid ja keldrid, mis igal talvel üle ujutatakse, — kakssada liivrit, ja aed, mis on väga ilus, lopsakas ja peidetud müüride ja Saint-Gervais' ja Saint-Protais' portaalide varju — tuhat kolmsada liivrit.»

«Tuhat kolmsada liivrit! See on ju kuninglik tasu.»

«Lugu on järgmine: mul on kõva kahtlus, et üks siinse koguduse kanoonik (ja need kanoonikud on kröösused) on rentinud selle aia oma orgiate jaoks. Üürnik on öelnud oma nime olevat härra Godard .. . Nimi võib olla õige või vale; kui see on õige, siis on see kanoonik, kui vale, siis on see keegi tundmatu. Milleks mul on vaja teda tunda? Ta maksab alati ette. Just nüüdsama, enne kui ma sind kohtasin, tuli mulle mõte osta Baudoyer' väljakul maja, mille krunt puutub kokku minu aiaga, mis kokku moodustaksid suurepärase omandi. Sinu tragunid juhtisid mu

371

mõtted mujale. Tead, pöörame Vannerie tänavale ja läheme otseteed isand Planchet' juurde.»

D'Artagnan lisas sammu ja viis Raouli Planchet' majja, ühte tuppa, mille koloniaalkaupmees oli oma endisele isandale loovutanud. Planchet ise oli välja läinud, kuid lõuna serveeriti sellest hoolimata. Selle koloniaalkaupmehe juures oli säilinud midagi sõjaväelisest reeglipärasusest ja täpipealsusest.

D'Artagnan asus jälle Raouli tulevikuväljavaateid arutama.

«Su isa hoiab sind vist karmilt ohjes,» ütles ta.

«Õiglaselt, härra ševaljee.» . .

«Ma tean, et Athos on õiglane, aga ta pole ehk eriti helde?»

«Kuninglikult lahtise käega, härra d'Artagnan.»

«Ara häbene midagi, armas poiss, kui sul kunagi paar pistooli vaja läheb, siis ära unusta, et on olemas üks vana musketär.»

«Armas härra d'Artagnan ...»

«Sa ehk ikka mängid pisut?»

«Ei iialgi.»

«Siis on sul õnne naiste juures?... Sa punastad... Vaata aga, väike Aramis! Mu armas, see läheb veel kallimaks kui mäng. Tõsi küll, kui kaotad, võid võidelda, see on kompensatsiooniks. Aga see väike viripill kuningas sunnib neid, kes mõõga tõmbavad, trahvi maksma. Millised ajad, vaene Raoul, millised ajad! Kui mõelda, et minu noorpõlves piirati musketäre majades nagu Hektoritja Priamost Trooja linnas. Naised nutsid, linn kajas ja viissada suli plaksutasid käsi ning karjusid: «Tapa, tapa!» Surm ja põrgu! Teie, noored, seda enam ei näe.»

«Te olete kuninga vastu väga karm, armas härra d'Artagnan, kuigi te teda vaevalt tunnete.»

«Mina! Kuula, Raoul, päev-päevalt, tund-tunnilt kuulutan ma ette kõik. mis ta teeb, pane mu sõnu tähele: kui kardinal surnud on, siis ta nutab; hüva, see on veel kõige targem, mis ta teha võib, eriti kui ta oma pisaraid tõsiselt ei võta.»

«Ja edasi?»

«Edasi laseb ta härra Fouquet'[1] endale pensioni maarata ja läheb Fontainebleausse värsse sepitsema, mis ta pühendab kellelegi teatud Mancinile, kellel kuninganna silmad peast välja kraabib. Ära unusta, et kuninganna on

372

hispaanlanna ja tema ämmaks on Austria Anna. Mina tunnen neid Austria kuningakojast pärinevaid hispaanlasi.»

«Edasi?»

«Seejärel, kui ta on oma šveitsi kaardiväel hõbetressid maha võtnud, kuna tikand läheb liiga kalliks, muudab ta musketärid jalaväelasteks, sest ühe hobuse kaer ja heinad maksavad viis soldi päevas.»

«Oh, ärge rääkige nii!»

«Mis minul sellest! Mina ei ole enam musketär, eks ole. Olgu need ratsaväelased või jalamehed, kandku pikeerimiskahvleid, praevardaid, mõõku või üldse mitte midagi, mis minul sellest on!»

«Armas härra d'Artagnan, ma anun teid, ärge kõnelge mulle enam kuningast halba... Ma olen peaaegu tema teenistuses ja minu isa paneks mulle väga pahaks, kui laseksin öelda kas või teie suu läbi Tema Majesteeti solvavaid sõnu.»

«Sinu isa?... Sinu isa kaitseb rüütellikult kõike pehkinut. Tont võtaks, sinu isa on vapper, on tõeline Caesar, aga tal puudub selge pilk.»

«Hea küll, jätame selle,» ütles Raoul naerdes, «nüüd te hakkate juba kiruma minu isa, keda te nimetasite suureks Athoseks. Te olete täna halvas tujus ja nagu teisi vaesus, teeb teid tigedaks rikkus.»

«Põrgu päralt, sul on õigus; ma olen lobisev narr, vilets rauk, kuivanud heinakõrs, auklik soomusrüü, tallata saabas, teravikuta kannus. Aga tee mulle headmeelt ja ütle ühtainust asja.»

«Mida, armas härra dArtagnan?»

«Ütle mulle: «Mazarin oli niru.»»

«Ta on võib-olla juba surnud.»

«Seda enam. Ma ütlesingi oli; kui ma ei loodaks, et ta on surnud, oleksin sind palunud öelda: Mazarin o n niru. Ütle seda armastusest minu vastu.»

«Hea küll, minugi pärast.»

«Ütle!»

«Mazarin oli niru,» ütles Raoul naeratades musketärile, kelle nägu lõi särama, nagu endistel headel aegadel.

«Üks hetk,» ütles ta. «Sa ütlesid esimese osa lausest. Aga siin on järeldus — korda, Raoul, korda: «Aga ma kahetsen teda taga.»»

373

«Ševaljee!»

«Sa ei taha seda öelda; ma ütlen seda ise kaks korda sinu eest... Kuid sa kahetsed teda siiski taga.»

Nad naersid veel ja arutasid selle usutunnistuse redaktsiooni, kui üks. poesell sisse astus.

«Kiri härra d'Artagnanile,» ütles ta.

«Tänan . .. kas sa näed!» hüüdis musketär.

«Härra krahvi käekiri,» märkis Raoul.

«Ja-jah.»

Ja d'Artagnan avas kirja.

«Armas sõber,» kirjutas Athos, «mind paluti kuninga käsul teid üles otsida ...»

«Mind!» hüüdis d'Artagnan, lastes paberi lauale langeda.

Raoul võttis selle üles ja jätkas lugemist: «Kiirustage . .. Tema Majesteedil on hädasti vaja teiega rääkida, ja ta ootab teid Louvre'is.» «Mind?» kordas musketär jälle. «Ohoo!» imestas Raoul.

«Nonoh,» ütles dArtagnan. «Mida see siis tähendab?»

V KUNINGAS

Esimesest üllatusest toibunud, luges dArtagnan Athose kirjakese veel kord läbi.

«On väga imelik, et kuningas laseb mind kutsuda,» ütles

ta.
«Miks te ei taha uskuda, härra, et kuningas võib taga kahetseda sellist teenrit nagu teie?»
«Ohoh!» hüüdis ohvitser, naerdes mokaotsast, «ärge mulle kärbseid pähe ajage, isand Raoul. Kui kuningas oleks minu lahkumist kahetsenud, siis poleks ta mind minna lasknud. Ei, ei, ma haistan siin midagi paremat — või halvemat, kui soovite.»
«Halvemat? Mida ometi, härra ševaljee?»
«Sa oled noor, sa oled usaldav, sa oled imetlusväärne.. . Kuidas ma küll tahaksin jälle olla selline nagu sina praegu! Olla kahekümne nelja aastane, sileda laubaga, ja kanda mõttes ainult naisi, armastust ja häid kavatsusi ... Oh, Raoul! Sina ei tea, mis on kuningate naeratused ja kuningannade pihtimused; sina pole üle elanud
374
kaht kardinali, kellest üks oli tiiger, teine rebane. Sina pole . .. Aga milleks kõik see loba. Peame teineteisest lahkuma, Raoul!»
«Millisel toonil te seda mulle ütlete! Kui tõsine ilme teil on!»
«Asi on seda väärt... Kuula mind: mul on sulle tähtis ülesanne.»
«Ma kuulan, armas härra dArtagnan.» «Sa teatad oma isale minu ärasõidust.»
«Te sõidate ära?»
«Põrgu välk! ... Ütled talle, et sõitsin Inglismaale ja elan oma väikeses maamajakeses.»
«Inglismaale! Teie! ... Ja kuninga käsud?»
«Ma näen, et sa oled veel naiivsem kui arvasin. Kas sa tõesti kujutled, et ma lähen lihtsalt. Louvre'isse ja annan end selle väikese kroonitud hundikutsika käsutusse?»
«Hundikutsikas! Kuningas? Härra ševaljee, te olete aru kaotanud!»
«Otse vastupidi, mu mõistus pole iialgi olnud selgem. Sa ei tea siis, mis see Louis Õiglase vääriline poeg minuga mõtleb teha? ... Surm ja põrgu, see on ju poliitika ... Ei muud midagi kui mind lihtsalt Bastille'sse pista.»
«Mispärast?» hüüdis Raoul, kohkunud sellest, mis ta kuulis.
«Selle pärast, mis ma talle ühel teatud päeval Blois's ütlesin ... Olin üsna äge. Ta pidas seda meeles.»
«Ja mis te talle ütlesite?»
«Et ta on kitsipung, argpüks ja loll.»
«Jumal hoidku!...» hämmeldus Raoul. «On see võimalik, et teie suust tulid sellised sõnad?»
«Ma ei anna oma sõnade vormi võib-olla mitte päris täht-tähelt edasi, aga mõtte igatahes küll.»
«Kuid kuningas oleks teid ju otsekohe vahistada lasknud.»
«Kelle abil? Mina ise olin ju musketäride komandör. Oleksin ise pidanud endale käsu andma vanglasse minna. Ja ma ei oleks iialgi oma sõna kuulanud, oleksin endale vastu hakanud... Ja seejärel sõitsin Inglismaale... Ei olnud enam d'Artagnani... Nüüd aga on kardinal surnud või peaaegu surnud; teatakse, et ma Pariisis olen, ja nap-saLakse mind kinni.»
«Kardinal oli siis teie kaitsja?»
«Kardinal tundis mind; ta teadis minust mõningaid
375
üksikasju ja ka mina teadsin temast mõndagi: oskasime teineteist vastastikku hinnata... Ja enne, kui ta hing kuradi juurde läks, andis ta arvatavasti kuninganna Annale nõu mind kindlasse kohta paigutada. Otsi seepärast oma isa üles, jutusta talle asi ära ja jää jumalaga!»

«Armas härra d'Artagnan,» ütles Raoul erutatult, kui oli korraks aknast välja vaadanud, «te ei saa enam põgenedagi.»
«Miks mitte?»
«All seisab šveitsi kaardiväe ohvitser, kes teid ootab.»
«Mis sellest?»
«Kuid ta vahistab ju teid.»
DArtagnan puhkes homeeriliselt naerma.
«Oh, ma tean väga hästi, et te hakkate vastu, et te võitlete temaga; ma tean, et te jääte võitjaks; kuid see on ju mäss, ja teie, kes te ise olete ohvitser, teate, mis tähendab distsipliin.»
«Kuradi poiss! Kui suureks ta on kasvanud! Milline loogika tal on!» ümises dArtagnan. «Te nõustute minuga, eks ole?»
«Jah. Selle asemel et minna tänavale, kus see tohman mind ootab, lipsan ma lihtsalt tagauksest välja. Tallis on mul hobune. See on tubli loom; ma võtan tal hinge välja, mu varandus lubab seda, ja ühe lõpnud hobusega teise järel jõuan ma kella üheteistkümneks Boulogne'i. Tunnen teed .. . Ütle oma isale veel ainult üht.»
«Mida?»
«Nimelt et . .. see, millest ta teab, on paigutatud Plan-chet' juurde, välja arvatud üks viiendik, ja et.. .»
«Kuid vaadake ette, armas härra dArtagnan; kui te põgenete, siis öeldakse kahte asja.»
«Mida, armas sõber?»
«Esiteks, et te hakkasite kartma.»
«Oh, kes seda ütleb?»
«Eeskätt kuningas.»
«Noh... aga tal on õigus. Mul ongi hirm.»
«Teiseks, et tundsite end süüdi olevat.»
«Milles?»
«Kuritegudes, mida teile tahetakse kaela määrida.»
«Ka see on õige ... Nii et sa annad mulle siis nõu lasta end Bastille'sse pista?»
«Härra krahv de La Fere soovitaks teile sedasama mis minagi.»
376
«Tean seda pagana hästi,» vastas dArtagnan mõtlikult. Sul on õigus. Ma ei põgene. Aga kui mind Bastille'sse heidetakse?»
«Toome teid sealt välja,» ütles Raoul rahulikult ja kindalt.
«Surm ja põrgu!» hüüdis dArtagnan, haarates ta käe, «seda ütlesid sa hästi, Raoul; sa olid Athos ise. Hea küll, ma lähen. Ära unusta mu viimaseid sõnu.» «Peale ühe viiendiku,» kordas Raoul. «Jah, ja et sa oled nii kena poiss, siis tahan, et sa sellele veel midagi lisaksid.» «öelge, mida.»
«Nimelt, et kui te mind Bastille'st välja ei too ja kui ma seal suren . .. Oh, seda on ennegi nähtud ... kui minust, kes ma olen talutav inimene, saab põlastusväärne vang... sel juhul jätan kolm viiendikku sinule ja neljanda viiendiku sinu isale.»
«Ševaljee!»
«Surm ja põrgu! Kui te tahate lasta mulle selle eest missasid pidada, siis on teil vabad käed.»
Nende sõnade peale võttis dArtagnan õlarihma, kinnitas mõõga vööle, haaras uue sulega kübara ja ulatas Raoulile käe, kes viskus talle kaela.
Jõudnud alla poodi, heitis ta pilgu sellidele, kes jälgisid toimuvat stseeni uhkustundega, millesse segunes omajagu muret. Siis haaras ta ühest kastist peoga

kuivatatud korinte ja astus ohvitseri juurde, kes filosoofilise rahuga ootas poe ukse ees.

«Saatuse pilge! ... See olete teie, härra Friedisch!» hüüdis musketär lõbusalt. «Noh, tulime siis oma sõpru vahistama?»

«Vahistama!» ehmatasid sellid.

«Olema mina,» ütles šveitslane. «Dere peeva, herr dArtagnan.»

«Kas ma pean oma mõõga teile ära andma? Hoiatan teid, see on pikk ja raske. Jätke ta Louvre'ini minu kätte. Ma näen narr välja, kui mul tänaval mõõka kaasas ei ole, ja teie veel narrim kui mina, kui teil on kaks.»

«Guningas seda ei ütelnud,» vastas šveitslane, «jätke oma möök alles.»

«Hästi. See on kuninga poolt väga kena. Lähme ruttu.»

Härra Friedisch oli sõnakehv ja dArtagnanil oli liiga palju tegemist oma mõtetega, et jutukam olla. Planchet'

377

pood asus Louvre'i lähedal; kümne minuti pärast jõuti kohate. Oli pimedaks läinud.

Härra de Friedisch tahtis väravast sisse minna.

«Ei,» ütles d'Artagnan, «sellega kaotate aega. Lähme väikesest trepist.»

Šveitslane tegi, nagu d'Artagnan talle soovitas, ja viis ta Louis XIV kabineti ooteruumi.

Sinna jõudnud, kummardas ta vangile ja läks sõnagi lausumata oma vahipostile tagasi.

DArtagnan ei jõudnud küsidagi, miks temalt mõõka ära ei võeta, kui juba avanes kabineti uks ja kammerteener hõikas:

«Härra d'Artagnan.»

Musketär võttis paraadhoiaku ja astus sisse, silmad pärani, ilme rahulik ja vurrud jäigalt püsti. . Kuningas istus laua taga ja kirjutas.

Ta kuulis musketäri kajavaid samme parketil, kuid ei lasknud end segada ega pööranud isegi pead. DArtagnan läks ruumi keskpaika, ja nähes, et teda tähele ei panda, ning mõistes, et see tähelepanematus oli teeseldud ja pidi olema kurjaks sissejuhatuseks järgnevale seletusele, pööras ta valitsejale selja ning hakkas hoolega uurima freskosid karniisil ja lae kullatist.

Seda manöövrit saatis ta järgmise vaikse monoloogiga:

«Sa tahad mind siis alandada, sina, keda ma nägin üsna poisikesena, sina, kellel ma lapsena elu päästsin, sina, keda ma teenisin nagu jumalat, — samahästi kui mitte millegi eest. .. Oota, oota aga! Sa saad näha, mida suudab mees, kes härra kardinalile, tõelisele kardinalile hugenottide laulu habemesse vilistas!»

Sel hetkel pöördus Louis XIV ümber.

«Seal te olete, härra d'Artagnan,» ütles ta.

DArtagnan nägi ta liigutust ja matkis seda.

«Jah, sire,» vastas ta.

«Hästi. Palun oodake, kuni ma oma arvutused lõpetan.» DArtagnan ei vastanud midagi, vaid ainult kummardas. «Ta on üsna viisakas,» mõtles ta, «pole midagi ütelda.»

Louis tõmbas ägedalt joone alla ja viskas sule vihaselt kõrvale.

«Lase käia,» mõtles musketär, «vihasta aga, et endale hoogu sisse saada, mind see ei kõiguta: minagi ei saanud tookord Blois's veel kõike südamelt ära öelda.»

378

Louis tõusis ja silus käega üle lauba. Siis seisatas ta d'Artagnani ees ja silmitses teda võimukal, ent heatahtlikul pilgul.

«Mis ta minust tahab? Ootame, kuni ta lõpetab,» mõtles musketär.

«Härra,» ütles kuningas, «te kahtlemata teate, et härra kardinal on surnud?»
«Ma arvasin seda, sire.»
«Järelikult teate ka, et nüüd olen ma iseenda isand?»
«Sellel pole ju kardinali surmaga midagi tegemist, sire. Võidakse alati iseenda isand olla, kui ainult tahetakse.»
«Seda küll; kuid kas mäletate veel kõike seda, mida te mulle Blois's ütlesite?»
«Seal me nüüd siis olemegi,» mõtles d'Artagnan. «Ma ei eksinud. Noh, seda parem. See tõendab, et mul on veel üsna hea haistmine.»
«Te ei vasta mulle?» ütles Louis.
«Sire, arvan, et mäletan .. .»
«Te ainult arvate?»
«Sellest on hulk aega mööda läinud.»
«Kui teie ei mäleta, siis vähemalt mäletan mina. Kuulake nüüd hoolega! Te ütlesite mulle järgmist.»
«Ma kuulan, kõrvad kikkis, sire, sest tõenäoliselt võtab meie jutuajamine pöörde, mis mind väga huvitab.»
Louis silmitses veel kord musketäri. See silitas oma kübarasulge, siis vurru ja jäi julgelt ootama.
Louis XIV jätkas:
«Härra, te lahkusite minu teenistusest pärast seda kui olite mulle avameelselt tõtt öelnud.» «Jah, sire.»
«See tähendab, pärast seda, kui olite välja öelnud kõik, mis te minu mõtte- ja teguviisist arvasite. See väärib alati tunnustust. Te ütlesite kõigepealt, et olete kolmkümmend neli aastat teeninud minu perekonda ja et olete sellest väsinud.»
«Jah, seda ma ütlesin, sire.»
«Seejärel tunnistasite, et see väsimus on vaid ettekääne ja et tõeliseks põhjuseks on teie rahulolematus.»
«Ma olin tõepoolest rahulolematu. Kuid see rahulolematus ei tulnud ilmsiks mitte kuskil, niipalju kui mina tean, ja kui ma avameelse inimesena sellest Teie Majesteedile avalikult rääkisin, siis pole ma seda kellegi teise juuresolekul isegi mitte mõelnud.»
379
«Ärge vabandage end, härra d'Artagnan, ja kuulake mind edasi. Te tegite mulle etteheiteid oma rahulolematuse pärast ja saite vastuseks ühe lubaduse; ma ütlesin teile: «Oodake.» Eks ole?»
«Jah, sire, see on niisama õige kui see, mis ma teile ütlesin.»
«Teie vastasite mulle: «Hiljem? Ei, otsekohe, praegu!» ... ärge vabandage ennast... See oli loomulik; kuid teil polnud kaastunnet oma valitseja vastu.»
«Sire... kaastunnet!... Kuninga vastu, vaese sõduri poolt!»
«Te mõistate küll, mis ma öelda tahtsin. Te teate, et ma seda siis vajasin, te teate, et ma polnud siis oma majas peremees, te teate, et ma lootsin tulevikule. Kuid kui ma teile kõnelesin tulevikust, vastasite: «Palun vabastage mind teenistusest... Otsekohe!»»
D'Artagnan näris vurru.
«See on tõsi,» vastas ta.
«Te ei hellitanud mind, kui ma olin raskes olukorras,» lisas Louis.
D'Artagnan tõstis uhkelt pea.
«Ma ei hellitanud Teie Majesteeti siis, kui ta oli vaene, kuid ma ei reetnud teda. Valasin oma verd ei millegi eest. Valvasin nagu koer ukse taga, teades väga hästi, et

keegi ei viska mulle konti ega leivatükki. Kuna minagi olin vaene, ei julgenud ma Teie Majesteedilt muud küsida kui vabastust.»

«Ma tean, et olete vapper mees. Aga mina olin noor mees, te oleksite pidanud minu vastu leebem olema . .. Mis teil oli kuningale ette heita? Et ta jättis Charles II toetu-seta?... ja cigem otsekohesed... et ta ei näinud preili de Mancinit?»

Neid sõnu öeldes heitis kuningas musketärile sügava pilgu.

«Ahaa,» mõtles viimane, «ta mitte ainult ei mäleta, vaid ka aimab ... Kurat!»

«Teie otsus tabas kuningat ja tabas ka inimest... Kuid see polnud nõrkus, härra d’Artagnan, kuigi teie pidasite seda nõrkuseks»

D’Artagnan ei vastanud.

«Te heitsite mulle samuti ette nõrkust kadunud härra kardinali suhtes. Kuid kas ei kasvatanud härra kardinal mind üles, kas ta ei toetanud mind? — kuigi ta seejuures

ka ise tõusis ja ennast kindlustas, — tean seda küll. Aga lõpuks — heategu jääb heateoks. Kas oleksite mind rohkem armastanud ja mind paremini teeninud, kui oleksin olnud tänamatu ja egoistlik?»

«Sire...»

«Jätame selle, härra: see paneks teid liialt kahetsema ja valmistaks mulle liiga palju piina.»

DArtagnan oli hämmelduses. Noor kuningas kõneles temaga kõrgil toonil, asumata siiski asja juurde.

«Kas olete vahepeal järele mõelnud?» jätkas Louis XIV.

«Mille üle, sire?» küsis dArtagnan viisakalt.

«Muidugi kõige selle üle, mis ma teile ütlesin, härra.»

«Jah, sire, loomulikult...»

«Kas te ei oodanud juhust oma arvamist muuta?»'

«Sire...»

«Mulle näib, et te kõhklete ...»

«Ma ei mõista päris hästi, mis Teie Majesteet mõtleb oma sõnadega, millega ta mind austab.»

Louis kortsutas kulmu.

«Palun mind lahkesti vabandada, sire, mul on väga kõva pea ... mis haarab uusi ideid vaid suurte raskustega. Aga kui mukmidagi juba kord peas on, siis see sinna ka jääb.»

«Jah, kuid mulle näib, et teil on hea mälu.»

«Peaaegu niisama hea kui Teie Majesteedil.»

«Lahendame siis selle küsimuse kiiresti. . . Minu aeg on kallis. Mida te pärast teenistusest lahkumist teete?»

«Kogun varandust, sire.»

«See on julm vastus, härra dArtagnan.»

«Teie Majesteet tõlgitseb seda kindlasti valesti. Ma tunnen kuninga vastu kõige sügavamat lugupidamist, ja kui ma juhtungi olema ebaviisakas, siis vabandagu mind pikaajalise kasarmu- ja laagrielu harjumused. Tema Majesteet seisab minust liiga palju kõrgemal, et solvuda sõnakese pärast, mis sõduril üle huulte on libisenud.»

«Ma tean, härra, et te tegite Inglismaal hiilgavaid tegusid. Kahetsen vaid, et murdsite oma lubadust.»

«Mina?» hüüdis dArtagnan.

«Aga muidugi ... Te andsite mulle ausõna, et te pärast minu teenistusest lahkumist ühtki teist vürsti ei teeni... Aga härra Monki imetlusväärse röövimisega töötasite ometi Charles II heaks.»

«Vabandage mind, sire — ainult iseenda heaks.»

«Ja teil oli edu?»

381

«Nagu seiklejast väepealikul viieteistkümnendal sajandil.»

«Ja mida te peate eduks? Varandust?»

«Sadat tuhandet eküüd, mida ma nüüd oman. Ühe nädalaga teenisin kolm korda rohkem raha kui eelneva viiekümne aasta jooksul kokku.»

«See on ilus summa ... Aga ma usun, et te tahate veelgi kaugemale jõuda.»

«Mina, sire? Veerandid sellest oleks minu silmis varandus olnud, ja ma vannun teile, et ma ei kavatse seda enam suurendama hakata.»

«Nii! Te mõtlete siis puhkusele jääda?»

«Jah, sire.»

«Loobuda mõõgast?»

«See on juba tehtud.»

«Võimatu, härra d'Artagnan,» ütles Louis otsustavalt.

«Kuid, sire ...»

«Jah?»

«Mispärast?»

«Sellepärast, et mina ei taha seda!» ütles noor valitseja nii tõsisel ja käskival häälel, et d'Artagnan tegi üllatunud, koguni ehmunud liigutuse.

«Kas Teie Majesteet lubab mul vastata?»

«Rääkige.»

«Ma tegin selle otsuse, kui olin vaene ja paljas.»

«Olgu. Ja edasi?»

«Kas siis tõesti nüüd, kus ma olen varanduslikult kindlustatud, röövib Teie Majesteet minult vabaduse ja määrab mulle kõige kehvema osa, kuigi ma olen parajasti saavutanud oma elu suurima võidu?»

«Kes lubab teid, härra, tungida minu plaanidesse ja minuga kaubelda?» jätkas Louis peaaegu tigedalt. «Kes teile ette ütles, mida mina teha mõtlen ja mis amet teid ootab?»

«Sire,» vastas musketär rahulikult, «nagu ma näen, pole avameelne vestlus, nagu tookord, kui me Blois's oma suhteid selgitasime, enam päevakorras?»

«Ei, härra, kõik on muutunud.»

«Õnnitlen Teie Majesteeti siiralt sel puhul, kuid...»

«Kuid te ei usu seda?»

«Ma pole küll suur riigimees, kuid mina hindan asju omamoodi, ja sugugi mitte ekslikult. Muidugi näen ma neid pisut erinevalt kui Teie Majesteet, sire. Mazarini

383

valitsusaeg on läbi, kuid algab finantstegelaste oma. Neil on raha. Teie Majesteet aga seda vist palju ei näe. Mehel, kes uskus olevat saavutanud iseseisvuse, on raske elada nende näljaste huntide käpa all.»

Sel hetkel koputati tasakesi kabineti uksele. Kuningas tõstis uhkelt pea.

«Vabandage, härra dArtagnan,» ütles ta, «see on härra Colbert, kes tuleb mulle aru andma. Astuge sisse, härra Colbert!»

DArtagnan tõmbus kõrvale. Colbert astus sisse, paberid käes, ja sammus kuninga poole.

On ütlematagi selge, et gaskoonlane ei jätnud juhust kasutamata ja silmitses uut tulijat väga terasel ja elaval pilgul.

«Juurdlus on siis lõpetatud?» küsis kuningas.

«Jah, sire.»

«Ja milline on kohtu-uurijate arvamine?»

«Süüdistatavad on ära teeninud surmanuhtluse ja varanduse konfiskeerimise.»
«Nii!» ütles kuningas liikumatul näol, heites kiire kõrvalpilgu dArtagnanile... «Ja teie arvamus, härra Colbert?»
Colbert silmitses omakorda d'Artagnani. See häiriv tunnistaja peatas sõnad ta huulil. Louis XIV taipas.
«Ärge muretsege,» ütles ta, «see on härra dArtagnan. Kas te ei tunne härra d'Artagnani ära?»
Mõlemad mehed mõõtsid teineteist: dArtagnan otsekohesel ja leegitseval pilgul, Colbert altkulmu, poolsuletud laugude vahelt. Colbert’ile oli vastumeelne teise julge otsekohesus. Rahandustegelase kaval ettevaatlikkus ei meeldinud aga jälle sõdurile.
«Ahaa! See on ju sama härra, kes sooritas Inglismaal tolle ilusa triki.»
Ja ta kummardas kergelt d'Artagnanile.
«Ahaa,» sõnas gaskoonlane, «see on ju toosama härra, kes kärpis maha šveitsi kaardiväe hõbetressid .. . Kiiduväärne kokkuhoid!»
Ja ta kummardas sügavalt.
Finantsist arvas, et suudab musketäri kohmetusse ajada, kuid musketär torkas valusasti vastu.
«Härra dArtagnan,» jätkas kuningas, kes sugugi tähele ei pannud neid varjundeid, millest Mazarinil ainuski poleks silmapaari vahele jäänud, «siin on nimelt tegemist maksu-
383
kogujatega, kes mind varastasid, keda ma üles puua lasen ja kelle surmaotsusele ma kohe alla kirjutan.»
D'Artagnan võpatas.
«Ohoo!» lipsas tal suust.
«Mis te ütlesite?»
«Ei midagi, sire; minul pole ju nende asjadega pistmist.»
Kuningas võttis juba sule ja lähendas selle paberile.
«Sire,» ütles Colbert tasa, «ma hoiatan Teie Majesteeti, et kuigi hirmutav eeskuju on vajalik, võib selle täideviimisel siiski raskusi tekkida.»
«Mispärast?» küsis Louis XIV.
«Ei maksa enda eest varjata,» jätkas Colbert rahulikult, «et puudutada maksukogujaid — see tähendab puudutada peaintendantuuri: need kaks õnnetut — kaks süüdlast — on ühe mõjuvõimsa isiku lähedased sõbrad ja hukkamispäe-val — mida võib küll vaikselt korraldada Chätelet’s — tekib kindlasti segadusi.»
Louis punastas ja pöördus d'Artagnani poole. See näris vaikselt oma vurruotsa, silmitsedes haletseva naeratusega nii finantsisti kui ka kuningat, kes eelmist nii kaua ja kannatlikult kuulas.
Nüüd haaras Louis sule ja kirjutas nii kiiresti, et käsi värisema lõi, mõlemale Colbert’i poolt esitatud dokumendile alla. Siis vaatas ta rahandustegelasele silma.
«Härra Colbert,» ütles ta, «kui te räägite mulle riigiasjust, ärge oma arutlustes ja arvamuseavaldustes nii sageli tarvitage sõna «raskused»; mis puutub aga sõnasse «võimatu», siis seda ärge iialgi suhu võtke.»
Colbert kummardas, sügavasti alandatuna sellest noomitusest, mida musketär pealt kuulas. Ta oli juba väljumas, kuid peatus.
«Unustasin Teie Majesteedile teatada,» ütles ta, püüdes oma läbikukkumist heaks teha, «et võõrandatud varanduste väärtus tõuseb viie miljoni liivrini.»
«Päris kena,» mõtles dArtagnan.
«Sellega on siis nüüd minu kassas .. . ?» küsis kuningas.
«. .. Kaheksateist miljonit liivrit, sire,» vastas Colbert kummardades.

«Surm ja põrgu!» pomises dArtagnan, «see on juba
midagi!»

«Härra Colbert,» lisas kuningas, «palun minge läbi galerii, kus ootab härra de Lyonne, ja öelge talle, et ta ära tooks selle ... mis ta minu käsul koostas.»

384

«Otsekohe, sire; kas Teie Majesteet mind täna õhtul enam ei vaja?»

«Ei, härra; jumalaga.» Colbert väljus.

«Tuleme asja juurde tagasi, härra dArtagnan,» jätkas Louis XIV, nagu poleks midagi juhtunud. «Nagu näete, on rahaasjades toimunud märkimisväärsed muudatused.»

«Nullist kaheksateistkümne peale!» hüüdis musketär lõbusalt. «Oh, seda oleks Teie Majesteedil siis vaja olnud, kui Charles II Blois's käis. Mõlema riigi suhted ei oleks praegu sassis, sest ma ei saa seda ütlemata jätta — seal näen ma veel üht komistuskivi.»

«Teie aga olete ülekohtune, härra,» vastas Louis. «sest kui kõigevägevam oleks mul tol päeval lubanud anda mu vennale palutud miljoni, siis poleks teie minu teenistusest lahkunud ja järelikult poleks .te rikkaks saanud, nagu te just praegu ütlesite... Aga see pole mitte ainuke õnnelik asjaolu ja teil ei maksa muret tunda minu suhete pärast Inglismaaga.»

Kammerteener katkestas kuningat ja teatas härra de Lyonne'i tulekust.

«Astuge sisse, härra,» ütles kuningas, «te olete täpne, see on hea teenri tunnus. Vaadakem teie kirja mu vennale Charles II-le.»

D'Artagnan teritas kõrvu.

«Üks hetk, härra,» ütles Louis hooletult gaskoonlasele, «ma pean Londonisse ära saatma nõusoleku oma venna Orleans'i hertsogi abieluks leedi Henriette Stuartiga.»

«Ta tahab mind vist põrmuks teha,» pomises dArtagnan, kuna kuningas kirjale alla kirjutas ja härra de Lyonne’i minema saatis, «aga ausõna, ma tunnistan: mida rohkem ta mind põrmustab, seda enam see mulle meeldib.»

Kuningas saatis härra de Lyonne'i pilguga, kuni uks tema selja taga sulgus. Ta astus koguni paar sammu, nagu oleks soovinud oma ministrile järgneda. Kuid teinud kolm sammu, peatus ta, mõtles hetke ja pöördus siis uuesti musketäri poole.

«Lõpetagem nüüd kiiresti, härra. Tookord Blois's ütlesite mulle, et te pole rikas.» «Nüüd aga olen, sire.»

«Seda küll, kuid minusse see ei puutu. See on teie oma raha, mitte minu. Minu arvelt te seda ei ole saanud.» «Ma mõistan väga hästi, mis Teie Majesteet ütleb.»

385

«Siis ärge laske endal sõnu suust välja kiskuda, vaid rääkige vabalt. Kas kahekümnest tuhandest liivrist aastas piisab teile — kindla palgana?»

«Kuid, sire...» ütles d'Artagnan, ajades silmad pärani. «Kas teile piisab neljast hobusest, mis oleksid riigi ülalpidamisel ja toidul, ning lisasummadest, mida te parajal korral vastavalt vajadusele palute, või eelistaksite kindlat summat, ütleme näiteks nelikümmend tuhat liivrit? Vastake.»

«.Sire, Teie Majesteet...»

«Jah, te olete üllatatud, see on üsna loomulik, seda ma ootasingi. Noh, vastake, või ma hakkan kahtlema teie kiires otsustusvõimes, mida ma teis alati kõrgelt hinnanud olen.»

«On muidugi selge, et kakskümmend tuhat liivrit aastas on ilus summa. Aga...»

«Ei mingeid agasid. Jah või ei; on see küllalt soliidne hüvitus?»

«On, muidugi...»

«Tähendab, te lepite siis sellega? Hästi. Muide, teil oleks targem pidada esinduskulude kohta lisa-arvet. Selles suhtes leppige kokku Colbert'iga. Nüüd aga asume tähtsama asja juurde.»

«Kuid, sire, ma ütlesin Teie Majesteedile ...»

«Et te tahate puhata; tean küll. Kuid ma vastasin teile juba, et ma ei taha seda... Ma arvan, et olen vist teie isand?» «Jah, sire.»

«Viimaks ometi! Kunagi oli teil kange tahtmine saada musketäride kapteniks.» «Jah, sire.»

«Hüva. Siin on juba allakirjutatud määramiskiri. Pistan selle siia laekasse. Tol päeval, kui pöördute tagasi teatud ülesande täitmiselt, mis ma tahan teile usaldada, — tol päeval võtate selle siit oma käega välja.»

D'Artagnan kõhkles veel, silmad langetatud.

«Noh, härra,» ütles kuningas, «paistab, nagu ei teakski te, et kõige kristlikuma kuninga õukonnas seisab musketäride kapten Prantsusmaa marssalist kõrgemal.»

«Ma tean seda, sire.»

«Või ei usalda te siis minu sõna?»

«Oh, sire .. . ärge iialgi öelge midagi niisugust.»

«Ma tahtsin teile tõendada, et teie — nii hea teener — kaotasite

386

hea isanda. Kas mul on pisut sarnasust sellise isandaga, nagu teie seda ihaldate?» «Hakkan seda uskuma, sire.»

«Niisiis, härra, te asute jälle teenistuskohuste täitmisele. Teie kompanii on pärast teie lahkumist täiesti laostunud ja teie mehed hulguvad ja longivad mööda kõrtse, kus kakeldakse, hoolimata minu ja mu isa ediktidest. Te seate kõige kiiremas korras distsipliini jälle jalule.» «Jah, sire.»

«Te ei lahku iial minu isiku lähedusest.» «Hästi.»

«Armees liigute te koos minuga ja jääte laagrisse minu telgi juures.»

«Sire,» vastas d'Artagnan, «selleks et minu õlgadele panna niisuguseid teenistuskohuseid nagu need, millest te räägite, ei tarvitse Teie Majesteedil maksta mulle kahtkümmet tuhandet liivrit, mida ma ära ei teeni.»

«Ma tahan, et teil oleks oma majapidamine, et te korraldaksite vastuvõtte; ma tahan, et minu musketäride kapten oleks väljapaistev isik.»

«Kuid mina ei armasta leitud raha,» vastas d'Artagnan järsult. «Teie Majesteet usaldab mulle logeleja-ameti, mille esimene vastutulija nelja tuhande liivri eest vastu võtaks.»

Louis XIV puhkes naerma.

«Te olete kaval gaskoonlane, härra dArtagnan, te tirite minult mu saladuse vägisi välja.»

«Nii! Teie Majesteedil on siis mingi saladus varuks?»

«Jah, härra.»

«Hea küll, sellisel juhul võtan ma need kakskümmend tuhat liivrit vastu, sest ma hoian seda saladust ja diskreetsus on meie ajal hindamatu väärtusega. Kas Teie Majesteet tahab selle kohe avaldada?»

«Te tõmbate jalga ratsasaapad, härra d'Artagnan, ja istute sadulasse.»

«Kas kohe?»

«Kahe päeva pärast.»

«See on hea, sire, sest ma pean enne ärasõitu oma asju korraldama, eriti kui on oodata võitlust.»

«Seda võib juhtuda.»

«Saame hakkama. Kuid, sire, te olete nüüd kõnelnud rahahimulise ja auahne mehega. Te olete kõnelnud härra dArtagnani südamele. Kuid te unustasite midagi.»
387
«Mida?»
«Te pole veel meelitanud minu edevust. Millal saan ma Saint-Micheli ordu rüütliks?»
«See on teil südamel?»
«Aga muidugi. Mul on sõber Athos, kes on üleni ordeneid täis riputatud. See närib mu südant.»
«Te saate kuningliku ordu rüütliks kuu aega pärast seda, kui olete vastu võtnud kapteni-patendi.»
«Ahaa!» ütles ševaljee mõtlikult. «Pärast ülesande täitmist?»
«Täpselt.»
«Kuhu Teie Majesteet mind siis saadab?»
«Kas tunnete Bretagne'i.»
«Ei, sire.»
«On teil seal sõpru?»
«Bretagne'is. Ausõna, ei!»
«Seda parem. Kas olete fortifikatsiooniküsimustes asjatundja?»
D'Artagnan naeratas. «Usun küll, sire.»
«See tähendab, te oskate hästi eraldada tõelist kindlust lihtsatest kindlustustest nagu neid' vasallidel lubatakse oma lossides teha?»
«Oskan eraldada forti mullavallist niisama hästi kui soomuspantserit leivakoorikust, sire. Kas sellest piisab?»
«Jah, härra. Niisiis, te asute teele.»
«Bretagne'i?»
«Jah.»
«Üksi?»
«Täiesti üksi. See tähendab, et te ei või isegi teenrit kaasa võtta.»
«Kas ma tohin Teie Majesteedilt küsida, mispärast?»
«Sellepärast, härra, et teil oleks parem end ise vahetevahel maskeerida mõne suursuguse maja teenriks. Teie nägu on Prantsusmaal väga hästi tuntud, härra d'Artagnan.»
«Ja mis edasi, sire?»
«Seejärel jalutate te mööda Bretagne'i ringi ja uurite hoolega selle maakonna kindlustusi.»
«Rannikut?»
«Ka saari.»
«Ahaa!»
388
«Te võtate esimeseks käsile Belle-Isle-en-Merl.»
«Mis kuulub härra Fouquet’le?» ütles dArtagnan tõsiselt, suunates oma targa pilgu Louis XIV näole.
«Usun, et teil on õigus, härra, ja et Belle-Isle kuulub tõepoolest härra Fouquet’le.»
«Teie Majesteet soovib niisiis, et ma välja uuriksin, kas Belle-Isle on kena koht?»
«Jah.»
«Ja kas kindlustused on uued või vanad?»
«Täpselt nii.»
«Ja kas härra peaintendandil pole ehk juhuslikult küllalt vasalle, et moodustada garnisoni?»

«Just seda ma teilt nõuangi, härra. Te tabasite otse naelapea pihta.»
«Ja kui kindlustustöid ei tehta, sire?»
«Siis uitate Bretagne'is ringi, kuulatate ja kujundate oma arvamuse.»
DArtagnan silitas vurru.
«Ma hakkan siis kuninga salakuulajaks?» ütles ta otsekoheselt. «Ei, härra.»
«Vabandust, sire, aga ma ju pean ometi spioneerima Teie Majesteedi heaks.»
«Te lähete luurele, härra. Kas siis, kui te marsite minu musketäride eesotsas, mõõk käes, et uurida maastikku või selgitada välja vaenlase positsiooni...»
Seda sõna kuuldes võpatas dArtagnan silmanähtavalt
«. .. kas te peate end siis spiooniks?» jätkas kuningas.
«Ei, ei!» ütles dArtagnan mõtlikult. «Kui tuleb luurata vaenlase tegevuse järele, siis on see hoopis teine asi. Siis oldakse ainult sõdur... Ja kui Belle-Isle'i tõepoolest kindlustatakse?» lisas ta kohe.
«Siis koostate täpse kindlustuste plaani.»
«Aga kui mind sisse ei lasta?»
«See ei puutu enam minusse, see on juba teie asi. Kas te ei kuulnud siis, et kui soovite, tagan teile aastas lisatoetusena kakskümmend tuhat franki?»
«Kuulsin küll, sire. Aga kui kindlustustöid ei tehta?»
«Siis tulete tasapisi tagasi, väsitamata oma hobust.»
«Ma olen valmis, sire.»
«Asute tegevusse homme: lähete härra peaintendandl juurde, et esimese veerandaasta eest kätte saada pensioni, mille ma teile määran. Kas tunnete härra Fouquet’d?»
389
«Väga vähe, sire. Aga ma julgen juhtida Teie Majesteedi tähelepanu sellele, et mul pole sugugi tingimata tarvis teda tundma õppida.»
«Palun vabandage mind, härra; ta keeldub teile välja maksmast raha, mis ma teile tahan määrata, ja seda keeldumist arvestan ma juba ette.»
«Ah nii,» sõnas d'Artagnan. «Ja edasi?»
«Pärast seda, kui ta on keeldunud, lähete härra Colbert’i juurde, kes selle summa teile välja maksab. Muide, kas teil on hea hobune?»
«Suurepärane, sire.»
«Mis te ise selle eest maksite?»
«Sada viiskümmend pistooli.»
«Ostan selle teilt ära. Siin on maksukäsk kahesajale pistoolile.»
«Kuid ma vajan ju reisiks hobust, sire?»
«Seda muidugi.»
«Kuid te ju võtate minult hobuse ära.»
«Mitte sugugi. Otse vastupidi, ma annan ta teile. Ainult et kuna ta nüüd kuulub mulle ja mitte enam teile, siis võin kindel olla, et te ei säästa teda.»
«Teie Majesteedil on siis rutt?»
«Suur rutt.»
«Aga mis sunnib mind siis kaks päeva ootama?»
«Kaks ainult minule teada olevat põhjust.»
«See on teine asi. Hobune võib need kaks päeva nädala aja jooksul tasa teha. Ja pealegi on veel olemas post.»
«Ei, ei, post on liiga kompromiteeriv, härra dArtagnan. Minge ja ärge unustage, et olete minu päralt.»
«Sire, mina igatahes pole seda iialgi unustanud. Mis kella ajal ma pean ülehomme Teie Majesteedi juurest lahkuma?»

«Kus te elate?»
«Nüüdsest peale pean ju elama Louvre'is.»
«Seda ma ei soovi. Hoidke alal oma korter linnas, mina tasun üüri. Ärasõidu määran ma õhtuks, sest keegi ei tohi teie lahkumist tähele panna, või kui keegi teid näeks, siis ei tohita aimata, et olete minuga seotud. Täielikku vaikust, härra!»
«Teie Majesteet rikub nende sõnadega kõik, mis ta seni öelnud on.»
«Ma küsisin teilt, kus te elate, sest ma ei saa teid ju alati krahv de La Fere'i juurest otsida lasta.»
«Ma elan Lombardlaste tänaval, koloniaalkaupmees Planchet' juures «Kuldses Uhmrinuias».»
«Käige vähe väljas, ärge kuskil silma torgake ja oodake mu käsku.»
«Kuid ma pean ju siiski raha järele minema.»
«Seda küll; aga kui te lähete peaintendantuuri, kus käib ju nii palju inimesi, segunege tähelepandamatult rahva hulka.»
«Mul puuduvad maksukäsud raha kättesaamiseks.»
«Siin need on.» Kuningas kirjutas alla.
DArtagnan vaatas järele, kas dokumendid on vormikohased.
«Jumalaga, härra dArtagnan,» lisas kuningas. «Usun, et mõistsite mind hästi.» «Ma mõistsin, et Teie Majesteet saadab mind Belle-Isle-en-Meri, muud midagi.» «Et teada saada ...?»
«Et teada saada, kuidas edenevad härra Fouquet' kindlustustööd, see on kõik.» «Hästi; aga oletagem, et teid vahistatakse?»
«Mina seda ei oleta,» vastas gaskoonlane südikalt.
«Oletagem, et teid tapetakse?» jätkas kuningas.
«See pole tõenäoline, sire.»
«Esimesel juhul ei räägi te midagi; teisel juhul ei tohi teie juures leiduda ainustki paberit.»
D'Artagnan kehitas ebatseremoniaalselt õlgu ja lahkus uninga juurest, öeldes endamisi: «Inglise kullavihm sajab edasi. Jääme siis muudkui räästa alla.»

VI HÄRRA FOUQUET' MAJA

Sel ajal kui d'Artagnan Planchet' juurde tagasi läks, pea kumisev ja raske kõigest sellest, mis temaga juhtunud oli, toimus üks hoopis teist laadi stseen, mis aga siiski oli seotud meie musketäri ja kuninga äsjase jutuajamisega. See stseen toimus Pariisist väljas, ühes peaintendant Fouquet'le kuuluvas majas Saint-Mandé külas.
Minister oli viivu aja eest jõudnud oma maamajja koos oma esimese sekretäriga, kes kandis tohutu suurt kirjamappi,
391
mis oli täis läbivaatamist ja allakirjutamist ootavaid dokumente.
Kell oli umbes viie paiku õhtul ja isandad olid seega juba lõunatanud; valmis õhtusöök paarikümnele külalisele.
Peaintendant ei peatunud hetkekski. Tõllast kargas ta ühe hüppega üle läve, läks läbi tubaderea oma kabinetti ja sulgus sinna, et töötada, keelates end ükskõik millisel ette-käändel segamast, välja arvatud kuninga käsk.
Niipea kui see korraldus oli antud, keeras Fouquet ukse lukku ja kaks lakeid asetusid tunnimeestena sissepääsu ette. Seejärel tõmbas Fouquet eest ühe riivi, ja ukseava kohale nihkus seinatahvel, mis sulges sissekäigu ega lasknud väljast näha ega kuulda vähimatki sellest, mis sündis kabinetis. Kuid vastu kõiki ootusi sulges Fouquet

end nii õhukindlalt ainult selleks, et rahus töötada. Ta läks oma töölaua juurde, istus, avas kirjamapi ja asus sorteerima tohutut dokumentide pundart, mida see sisaldas.

Polnud veel möödunud kümmet minutitki sellest, kui ta sisse oli tulnud ja kõik need ettevaatusabinõud tarvitusele olid võetud, kui ta kõrvu kostis rida kergeid ühtlasi koputusi, mis näisid äkki köitvat kogu ta tähelepanu. Fouquet kergitas pead, teritas kõrvu ja jäi kuulatama.

Koputus kordus. Fouquet nihutas end kannatamatult, tõusis ja läks otseteed suure peegli juurde, mi.le taga koputas kellegi käsi või mingi peidetud mehhanism.

See oli suur seinapeegel. Kolm teist täpselt samasugust peeglit muutsid toa täiesti sümmeetriliseks ja miski ei eraldanud seda üht peeglit teistest.

See kerge korduv koputus oli kahtlemata mingi signaal. Hetkel, kui Fouquet kuulatades peeglile lähenes, kordus koputus uuesti — ikka samas taktis.

«Tohoo!» pomises peaintendant üllatunult, «kes see seal ometi on? Ma ei oodanud ju täna kedagi.»

Ja ilmselt selleks, et signaalile vastata, tõmbas peaintendant peegliraamist välja kuldse naela ja liigutas seda kolm korda edasi-tagasi.

Siis pöördus ta jälle oma kohale ja istus. «Jumal temaga, oodaku!» ütles ta. Ja ta sukeldus jälle lahtitõmmatud paberirullide ookeani enda ees, mõeldes nähtavasti ainult tööle. Uskumatu kiirusega, imetlusväärse taiplikkusega mõtestas Fouquet lahti kõige pikemaid dokumente ja dešifreeris kõige segasemaid käekirju, tehes neile palavikuliselt tõtleva sulega

392

märkusi, andes allkirju ja kirjutades arve, nii et töö sulas ta sõrmede all, resolutsioonide arv kasvas, nagu oleksid kümme sekretäri — see on sada sõrme ja kümme aju — tegutsenud selle ainsa mehe aju ja kümne sõrme asemel.

Aeg-ajalt tõstis töösse sukeldunud Fouquet siiski silmad ja heitis põgusa pilgu otse tema vastas rippuvale seinakellale.

Fouquet andis endale alati kindla ülesande ja, ülesanne antud, töötas tunni ajaga läbi selle, millega teine poleks terve päevaga jõudnud toime tulla: järelikult oli ta alati kindel, et jõuab oma tööga valmis tähtajaks, mille ta põletav tegutsemistahe talle oli seadnud. Ent keset seda ägedat tööhoogu kostsid peegli taha peidetud väikese koputus-haamri kuivad löögid veel kord — nüüd aga kiiremini ja tungivamalt.

«Nonoh, näib, et proua muutub kannatamatuks,» pomises Fouquet. «Pea, mõelgem rahulikult. See peab olema krahvinna; kuid ei, krahvinna sõitis ju kolmeks päevaks Rambouillefsse; tähendab, proua president. Oh ei, proua president ei oleks juba nii suureline, ta koputaks alandlikult ja ootaks, kuni suvatsen vastata. Selge on ainult see, et ma ei oska aimatagi, kes see võiks olla, kuid ma tean hästi, kes see mitte ei ole. Ja kuna see pole teie, markiis, kuna teie ei või see olla, tühi kõigi teistega!»

Ja ta jätkas oma tööd, hoolimata koputaja korduvaist kutseist. Kuid umbes veerand tunni pärast haaras Fouquet'd omakorda kannatamatus; ta pigem neelas kui lõpetas oma töö, pistis paberid mappi tagasi ja heitis pilgu peegli poole, mille tagant kostsid üha tungivamad ja ägedamad koputused. «Imelik küll!» mõtles ta. «Millest siis selline äge tuhin? Mis on juhtunud? Ja kes on too Ariadne, kes mind sellise kannatamatusega ootab? Vaatame järele.»

Seejärel surus ta teisele naelale, mis asus selle kõrval, mida ta esimesel korral oli tõmmanud. Otsekohe hakkas 'peegel hingedel liikuma nagu uks ja paljastas üsna ruumika kapi, kuhu peaintendant kadus nagu suurde kasti. Seal vajutas ta teisele vedrule, mis ei pannud enam liikuma mingit seinatahvlit, vaid nihutas eest terve müüri-bloki, ja väljus tekkinud avause kaudu, lastes uksel Iseenesest sulguda.

Nüüd laskus Fouquet paarkümmend astet allapoole mööda keerdtreppi, mis läks maa alla, ning jõudis pikka
393
kiviplaatidega vooderdatud maa-alusesse käiku, mida valgustasid märkamatud avad laes. Käigu seinad olid tahutud kivist, põrand aga kaetud vaibaga.
Salakäik läks läbi tänava alt, mis eraldas Fouquet'maja Vincennes'i pargist. Käigu lõpust tõusis jälle keerdtrepp — samasugune nagu see, rhillest Fouquet oli äsja alla laskunud, f a läks sellest teisest trepist üles, pääses järjekordselt vedrule vajutades samasugusesse .kappi nagu tema kabineti taga, ja kapist äärmise elegantsiga sisustatud tuppa, kus aga polnud kedagi.
Tuppa jõudnud, uuris ta hoolega, kas peegel sulgub vähimatki märki jätmata, ja oma vaatlusega nähtavasti rahule jäädes võttis ta taskust väikese emaileeritud võtme, millega avas vastasseinas oleva ukse kolmekordse .luku.
Seekord avanes uks ilusasse luksuslikult sisustatud kabinetti, kus patjadele toetudes istus ülikaunis naine, kes lukukeelte kriuksumist kuuldes Fouquet’le vastu tõttas.
«Oh mu jumal!» hüüdis see, hämmastuses taganedes, «proua markiis de Bellieres, teie siin!»
«Jah,» sosistas markiis, «jah, mina, härra.»
«Markiis, kallis markiis!» lisas Fouquet, valmis põlvili langema. «Mu jumal! Kuidas te ometi tulite? Ja mina lasksin teid oodata!»
«Üsna kaua, härra, oh jaa, üsna kaua.»
«See teeb mind väga õnnelikuks, markiis, et ooteaeg teile pikana näis.»
«Oh, see oli igavik, härra. Ma helistasin rohkem kui paarkümmend korda. Kas te ei kuulnud?»
«Markiis, te olete kahvatu, te värisete!»
«Kas te siis tõesti ei kuulnud, et teid kutsuti?»
«Ma kuulsin väga hästi, proua, kuid ma ei saanud tulla. Kuidas oleksin võinud arvata, et see olele teie — pärast teie tõrjuvat hoiakut, pärast teie keeldumist? Kui ma oleksin võinud aimata õnne, mis mind ootas, uskuge mind, markiis, ma oleksin jätnud kõik, et tulla ja põlvitada teie ette, nagu ma seda praegu teen.»
Markiis vaatas ringi.
«Kas me oleme täiesti üksi, härra?» küsis ta. «Aga muidugi, proua, ma vastutan selle eest.» «Usun teid,» ütles markiis kurvalt. «Te ohkate?»
«Kui palju salapärasust, kui palju ettevaatusabinõusid!»
394
ütles markiis kerge kibedusega. «On näha, kui väga te kardate, et teie armuasjad avalikuks võiksid tulla.»
«Kas teile meeldiks rohkem, kui ma neist kõigile kuulutaksin?»
«Oh ei, see tõendab, et olete peenetundeline inimene,» ütles markiis naeratades.
«Oh markiis, ma anun teid, ärge tehke mulle etteheiteid!»
«On mul siis õigust teile etteheiteid teha?»
'«Ei, õnnetuseks mitte. Kuid öelge mulle ometi, teie, keda ma juba aasta aega lootusetult armastan, leidmata vastuarmastust ...»
«Te eksite: lootusetult küll, see on õige, aga mitte ilma vastuarmastust leidmata...»
«Minu jaoks on olemas vaid üksainus armastuse tõend ja seda ootan ma ikka veel.»
395
«Tulen teile seda tooma, härra.»
Fouquet tahtis markiisi oma käte vahele võtta, kuid see vabastas end ainsa liigutusega.

«Te olete siis ikka veel eksituses, härra; kas te ei võta siis minult vastu seda ainust, mis ma teile tahan anda — ustavust!»

«Ah, te ei armasta siis mind; ustavus on vaid voorus, armastus aga on kirg.»

«Kuulake mind, härra, ma palun teid. Te mõistate väga hästi, et ma poleks siia tulnud ilma tõsise põhjuseta.»

«Ma hoolin vähe põhjusest, sest te olete ju siin, sest ma räägin teiega, sest ma näen teid!»

«Jah, teil on õigus, peaasi on, et ma olen siin, et keegi pole mind näinud ja et ma võin teiega rääkida.»

Fouquet langes mõlemale põlvele.

«Rääkige, rääkige, proua, ma kuulan teid.»

Markiis silmitses põlvitavat Fouquet'd ja naise pilgus väljendus kummaline armastuse- ja nukruseilme.

«Oh,» sosistas ta lõpuks, «kuidas ma tahaksin olla see, kellel on õigus teid iga minut näha, teiega iga hetk kõnelda! Kuidas ma tahaksin olla see, kes valvab teie üle, see, kes ei vaja salapäraseid vedrusid, et kutsuda, et lasta sülfina ilmuda mehel, keda ta armastab, — ainult selleks, et näha teda tunniks ja lasta teda siis uuesti kaduda pimedasse salapärasusse, mis ta lahkumisel on veel kummalisem kui ta ilmudes. Oh, see naine oleks väga õnnelik!»

«Markiis,» ütles Fouquet naeratades, «ega te juhuslikult ei kõnele ometi minu naisest?» «Jah muidugi, temast ma räägin.»

«Ärge kadestage tema saatust, markiis; kõigist naistest, kellega ma suhtlen, on proua Fouquet see, kes mind kõige harvemini näeb, kes minuga kõige vähem kõneleb ja kes mind kõige vähem usaldab.»

«Kuid, härra, tal pole vähemalt tarvis suruda käega peegliraami kaunistusele, et teid kutsuda, teie ei vasta talle vähemalt mitte selle müstilise ja hirmutava koputusvasaraga, mille vedru on ei tea kus. Vähemalt pole te talle Iialgi keelanud nende signaaliseadeldiste saladusse tungimast, ähvardades teda vastasel korral karistada igasuguse ühenduse katkestamisega, nagu te seda keelasite neile, kes.on siia tulnud enne mind, ja keelate neile, kes tulevad pärast mind.»

396

«Kui ülekohtune te olete, kallis markiis, ja kuidas te eksite, nurisedes salapärasuse üle! Ainult sellest salapärasusest ümbritsetuna võib segamatult armastada ja ainult segamatult armastades võib õnnelik olla. Aga tulgem tagasi oma kõneaine juurde, selle ustavuse juurde, millest te rääkisite, — või parem petke mind, markiis, ja laske mind uskuda, et see ustavus ongi armastus.»

«Alles äsja,» jätkas markiis, siludes üle silmade oma kõige õilsamate muistsete eeskujude järgi vormitud käega, «alles äsja olin ma valmis rääkima, mu mõtted olid selged ja julged. Nüüd aga olen ma keeletu, segaduses, värisev. Ma kardan tuua teile halba uudist.»

«Kui ma võlgnen teie tuleku eest tänu sellele, halvale uudisele, markiis, siis olgu see halb uudis 'tervitatud, või õigemini, markiis, kuna teie siin olete, kuna te mulle tunnistate, et ma pole teile päris ükskõikne, siis jätame selle halva uudise sinnapaika ja räägime ainult teist.»

«Ei, ei, otse vastupidi, nõudke seda minult. Nõudke, et ma selle teile otsekohe avaldaksin, et ma ei laseks end ühestki tundest eksitada. Fouquet, mu sõber, siin on mängus tohutult palju.»

«Te üllatate mind, markiis; ma ütleksin isegi, et te peaaegu hirmutate mind, teie, kes te olete nii tõsine, nii mõistlik, kes te tunnete nii hästi keskkonda, kus me elame. Asi on siis tõsine?»

«Oh, väga tõsine! Kuulake!»
«Öelge kõigepealt, kuidas te siia oskasite tulla?»
«Kuulete sellest kohe. Aga esialgu räägime kõige pakilisemast.»
«Rääkige, markiis, rääkige! Ma anun teid — halastage, äratagu mu kannatamatus teis kaastunnet.»
«Kas teate, et härra Colbert on nimetatud kuninga intendandiks?»
«Mis, Colbert, väike Colbert?»
«Jah, Colbert, väike Colbert.»
«Härra de Mazarini parem käsi?»
«Just tema.»
«Noh, ja mida hirmutavat te selles näete, kallis markiis? Et väike Colbert intendandiks sai, on muidugi üllatav, ma nõustun sellega, kuid selles pole ju midagi kohutavat.»
«Kas usute, et kuningas oleks ilma tungivate põhjusteta andnud sellise koha tollele mehele, keda te nimetate väikeseks- pedandiks?»
397
«Kõigepealt — kas on ikka tõesti tõsi, et kuningas andis selle koha temale?»
«Räägitakse.»
«Kes räägib?»
«Kõik räägivad.»
«Kõik — see pole mitte keegi. Nimetage mulle kedagi, kes võiks olla hästi informeeritud ja kes seda kinnitab.»
«Proua Vanel.»
«Ah, nüüd te hakkate mulle tõesti hirmu tegema,» ütles Fouquet naerdes. «Ei saa ju salata, et kui keegi on hästi informeeritud või peaks vähemalt olema hästi informeeritud, siis muidugi see isik, keda te nimetasite.»
«Ärge rääkige vaesest Marguerite'ist halba, härra Fouquet, sest ta armastab teid ikka veel.»
«Tohoh, kas tõesti? See on ju päris uskumatu. Mina mõtlesin juba, et see väike Colbert, kellest te äsja rääkisite, on sellest armastusest üle käinud ja sellele tindi- või rasvapleki jätnud.»
«Fouquet, Fouquet, ah selline te siis olete nende vastu, keda te hülgate?»
«Kas te kavatsete siis proua de Vaneli kaitseks välja astuda, markiis?»
«Jah, seda ma kavatsen. Sest ma kordan teile, ta armastab teid ikka veel, ja selle tõendiks on, et ta päästab teid.»
«Teie vahendusel, markiis? See on temast väga osav. Ükski ingel ei võiks mulle meelepärasem olla ja mu hinge kindlamini päästa. Kuid öelge kõigepealt, kas te üldse tunnete Marguerite'i?»
«Ta on mu sõbratar kloostrikoolist.»
«Ja te ütlete niisiis, et tema teataski teile härra Colbert’i nimetamisest intendandiks?»
«Jah.»
«Kuid selgitage mulle lähemalt, markiis. Härra Colbert on siis intendant — olgu! Mille poolest võiks üks intendant, see tähendab minu alluv, minu ametnik, minule kahju tuua või varju heita — olgu see siis kas või härra Colbert?»
«Te nähtavasti ei mõtle järele, härra,» vastas markiis. «Mille üle?»
«Aga nimelt selle üle: härra Colbert vihkab teid.»
«Mind!» hüüdis Fouquet. «Oh mu jumal, markiis, kust teie küll olete tulnud? Mind vihkavad ju kõik ja see mees nagu kõik teisedki.»
398

«Tema aga rohkem kui teised.»
«Hea küll, olgu rohkem kui teised.»
«Ta on auahne.»
«Kes seda ei ole, markiis?»
«Jah, aga tema auahnusel pole piire.»
«Seda ma näen, sest ta tahtis ju proua Vaneli juures minu järglaseks saada.»
«Ja tal oli selles osas juba edu; vaadake ette muuski.»
«Kas tahate sellega ütelda, et tal on mõttes tõusta intendandist peaintendandiks?»
«Kas teie seda siis ei karda?»
«Nonoh,» ütles Fouquet, «ta sai minu järglaseks proua Vaneli juures; olgu! Aga saada selleks kuninga juures on juba hoopis teine asi. Prantsusmaad pole nii hõlpus ära osta kui Arvekoja ülema naist.»
«Oh härra, kõik on ostetav — kui mitte kulla eest, siis intriigi abil.»
«Teie teate, proua, et see pole sugugi nii, — teie, kellele ma pakkusin miljoneid.»
«Miljonite asemel, Fouquet, oleks mulle pidanud pakkuma tõelist, ainust ja täielikku armastust: ma oleksin nõustunud. Te näete, kõik on ostetav — kui mitte ühel, siis teisel viisil.»
«Nii et härra Colbert kaupleb siis teie arvates praegu endale minu peaintendantuuri? Rahustuge, markiis, ta pole veel nii rikas, et seda osta.»
«Aga kui ta selle teilt varastab?»
«See on teine asi. Õnnetuseks aga peab ta enne, kui ta jõuab minuni, see tähendab koha eneseni, hävitama ja läbi murdma eelpositsioonid, ja ma olen kuratlikult hästi kindlustatud, markiis.»
«See, mida te nimetate oma eelpositsiooniks, — need on ju teie käsilased, need on teie sõbrad, eks ole?»
«Täpselt nii.»
«Ja härra d'Eymeris on üks teie käsilasi?»
«Jah.»
«Härra Lyodot on teie sõber?»
«Kindlasti.»
«Härra de Vanin?»
«Ah, härra de Vaniniga tehtagu minupärast mis tahes, aga...» «Aga ...»
«... teisi ärgu puudutatagu.»
399

«Kui te ei soovi, et puudutataks härrasid d'Eymeris'd ja Lyodot'd, siis on teil viimane aeg tegutseda.»
«Kes neid ähvardab?»
«Kas tahate mind nüüd kuulata?»
«Nagu alati, markiis.»
«Ilma mind katkestamata.»
«Rääkige!»
«Täna hommikul saatis Marguerite mulle järele.»
«Tõesti?»
«Jah.»
«Ja mis ta teilt tahtis?»
««Ma ei julge ise härra Fouquet' juurde minna,» ütles ta.»
«Tohoh! Mispärast? Kas ta kardab, et hakkan talle etteheiteid tegema? Vaene naine, ta eksib rängalt, jumala eest!»

««Minge teie tema juurde,» ütles ta, «ja hoiatage teda, et ta härra de Colbert'i suhtes ettevaatlik oleks.»»
«Kuidas! Ta laseb mind hoiatada, et teaksin end hoida tema armukese eest?»
«Ma ütlesin teile, et ta armastab teid ikka veel.»
«Ja mis ta veel ütles, markiis?»
««Härra Colbert tuli kaks tundi tagasi minu juurde ja teatas, et ta on nimetatud intendandiks.»»
«Ma ütlesin teile juba, markiis, et Colbert satub seega vaid üha rohkem minu käe alla.»
«Jah, kuid see pole veel kõik: nagu teate, on Marguerite seotud proua d'Eymeris'ga ja proua Lyodofga.»
«Jah.»
«Härra Colbert esitas talle hulga küsimusi nende kahe härra varanduste kohta ja nende truuduse kohta teile.»
«Oh, mis puutub neisse kahesse, siis vastutan nende eest. Selleks et neid minust eemaldada, tuleks nad tappa.»
«Seejärel oli proua Vanel ühe külastaja vastuvõtmiseks sunnitud hetkeks härra Colbert’i juurest lahkuma. Kuna aga uus intendant on väga töökas, siis tõmbas ta üksi jäädes otsekohe pliiatsi taskust. Laual leidus paberit ja ta hakkas märkusi tegema.»
«Eymeris' ja Lyodot' kohta?»
«Just.»
«Oleks huvitav teada, mida need märkused sisaldasid.» «Just seda ma tulingi teile teatama.»
400
«Kas proua Vanel võttis Colbert’i märkmed ja saatis need mulle?»
«Ei, kuid imelise juhuse läbi on tal neist märkustest koopia.» «Kuidas see võimalik on?»
«Kuulake. Ma ütlesin teile, et Colbert leidis laualt paberit?»
«Jah.»
«Ja et ta võttis taskust pliiatsi?»
«Jah.»
«Ja et ta kirjutas midagi sellele paberile?»
«Jah.»
«Pliiats oli aga tinasüdamikuga — järelikult kõva. Esimesele lehele jättis ta musta jälje, teisele aga vajutas valge koopia.»
«Edasi?»
«Colbert käristas küll katki esimese lehe, ei mõelnud aga teisele.» «Ma kuulan.»
«Teiselt lehelt aga võis lugeda, mis oli kirjutatud esimesele. Proua Vanel luges seda ja saatis minu järele.»
«Nõnda.»
«Seejärel, kui ta oli veendunud, et olen teie ustav sõbratar, andis ta paberi mulle edasi ja avaldas selle maja saladuse.»
«Ja see paber?» küsis Fouquet pisut segadusse sattudes. «Siin see on, härra, lugege,» ütles markiis. Fouquet luges:
«Kohtu alla anda maksukogujad: d'Eymeris, hr. F-i sõber; Lyodot, hr. F-i sõber; de Vanin, sõltumatu.»
«D'Eymeris! Lyodot!» hüüdis Fouquet, sedelit veel kord üle lugedes.
«Härra F-i sõbrad,» osutas markiis sõrmega. «Aga mis tähendavad sõnad: «Kohtu alla anda»?» «Jumal hoidku,» hüüdis markiis, «minu arvates on see ju selge. Muide, te ei ole veel lõpul. Lugege, lugege.» Fouquet jätkas:

«Kaks esimest surma, kolmas vallandada koos härrade d'Hautemont'i ja de La Valette'iga, keda karistatakse ainult varanduse konfiskeerimisega.»

«Suur jumal!» hüüdis Fouquet. «Surma! Lyodot ja d'Ey-meris surma! Aga kui kohus mõistabki nad surma, kunin-

401

gas ei kinnita seda otsust, ja ilma kuninga allkirjata seda täide ei viida.»

«Kuningas tegi härra Colbert’i intendandiks!»

«Oh!» hüüdis Fouquet, otsekui oleks ta näinud oma jalge ees kuristikku avanevat, «võimatu, võimatu! Aga kes härra Colbert’i kirja jäljendi pliiatsiga üle kirjutas?»

«Mina. Kartsin, et jäljend võib ehk kustuda.»

«Küllap saan kõik teada.»

«Te ei saa midagi teada, härra; selleks põlastate liialt oma vaenlast.»

«Vabandage mind, kallis markiis, vabandage mind. Jah, härra de Colbert on minu vaenlane, usun seda. Jah, ma tunnistan, härra Colbert on mees, keda tuleb karta. Kuid mul on aega, ja kuna te juba olete siin, kuna te olete mulle tunnistust andnud oma ustavusest, olete mul lasknud aimata armastust, kuna me oleme üksi...»

«Tulin teid päästma, härra Fouquet, ja mitte iseennast hukutama,» ütles markiis tõustes. «Niisiis, vaadake ette ...»

«Markiis, te kardate tõepoolest üleliia, ja kui see kartus pole just ettekääne...»

«Härra Colbert on väga tark mees! Vaadake ette ...»

Nüüd tõusis ka Fouquet.

«Ja mina?» küsis ta.

«Oh, teie olete vaid õilis süda. Olge ettevaatlik.» «Kas te lahkute tõesti nii?»

«Tegin, mis pidin tegema, mu sõber, riskides kaotada oma reputatsiooni. Jumalaga!»

«Mitte jumalaga, vaid nägemiseni.» «Võib-olla,» vastas markiis.

Ja ulatanud Fouquet’le suudlemiseks käe, suundus ta otsustavalt ukse poole, nii et Fouquet ei julgenud teda takistada.

Fouquet aga pöördus norus päi ja süngel pilgul tagasi mõõda maa-alust käiku, mille seintel jooksid traadid, mis ühendasid üht maja teisega ja andsid kahe peegliraami tagant edasi sidepidajate soove ning kutseid.

VII ABBE FOUQUET

Fouquet tõttas kiiresti tagasi oma majja ja vajutas jälle peegli salavedrule. Vaevalt oli ta oma kabinetti jõudnud kui kuulis koputamist uksele ja tuttav hääl hüüdis-

«Avage, monsenjöör, ma palun teid, avage.» Rutuga püüdis Fouquet peita oma erutuse ja äraoleku jälgi: ta puistas paberid lauale laiali, võttis sule kätte ia küsis läbi ukse, et aega võita:

«Kes te olete?»

«Kas monsenjöör siis mind tõesti ei tunne?» vastas hääl.

«Aga muidugi tunnen,» ütles Fouquet endamisi, «tunnen, armas sõber, tunnen sind põhjalikult.»

Ja ta jätkas kuuldavalt:
«Kas te olete Gourville?»
«Muidugi, monsenjöör.»
Fouquet tõusis, heitis viimase pilgu peeglile, läks ukse juurde, tõmbas riivi eest ja Gourville astus sisse.
«Oh, monsenjöör, monsenjöör, kui julm te olete,» ütles ta.
«Mispärast?»
«Juba veerand tundi palun ma teid avada, ja te isegi ei vasta mulle.»
«Ütlen veel ja viimast korda: te teate väga hästi, et ma ei taha end töö juures segada lasta. Ja kuigi teie olete erand, Gourville, nõuan ma, et kõik teised minu käsku austaksid.»
«Monsenjöör, praegusel hetkel oleksin murdnud, maha paisanud ja purustanud koik käsud, uksed, riivid ja seinad.»
403
«Või nii? Tähendab, on juhtunud siis midagi väga olulist?» küsis Fouquet.
«Võite mind uskuda, monsenjöör,» ütles Gourville.
«Ja mis sündmus see siis on?» jätkas Fouquet, keda tema kõige lähedasema usaldusmehe erutus pisut segadusse ajas.
«On loodud salajane erikohus, monsenjöör.»
«Tean seda. Kuid kas ta peab siis juba istungeid, Gourville?»
«Ta mitte üksnes ei pea istungeid, vaid on ka juba ühe otsuse teinud. . . monsenjöör.»
«Otsuse teinud!» hüüatas peaintendant võpatades ja kähvatades, suutmata end valitseda. «Otsuse teinud? Ja kelle kohta?»
«Kahe teie sõbra kohta.»
«Lyodot' ja d'Eymeris' kohta, eks ole?»
«Jah, monsenjöör.»
«Ja milline see otsus oli?»
«Surmaotsus.»
«Ja see otsus on juba langetatud? Te eksite, Gourville, see on võimatu.»
«Siin on koopia kohtuotsusest, millele kuningas peab täna alla kirjutama, kui ta juba ei ole alla kirjutanud.»
Fouquet haaras ahnelt paberi, luges selle läbi ja ulatas Gourville'ile tagasi.
«Kuningas ei kirjuta alla,» ütles ta.
Gourville raputas pead.
«Monsenjöör, härra Colbert on julge nõuandja. Ärge olge nii kindel.»
«Jälle härra Colbert!» hüüdis Fouquet. «Juba jäl!e. Mispärast see nimi juba kaks või kolm päeva igal võimalikul juhul mu kõrvu puutub? Sellele tühisele inimesele on liiga palju tähtsust omistatud, Gourville. Ilmugu härra Colbert nähtavale, las ma vaatan teda. Tõstku ta vaid pead ja ma muljun ta puruks. Kuid te mõistate ometi, et on vaja vähemalt mingit madalat mügerikkugi, millele mu pilk võiks peatuma jääda, ja pinda, millele ma võiksin oma jala tõsta.»
«Kannatust, monsenjöör, sest te ei tea, kui lai mõju Col-berfil on ... Uurige teda kiiresti. Ta on üks neid süngeid rahandustegelasi, keda nagu meteoriiti enne ta ilmumist kunagi täiesti näha ei saa, vaid alles pärast ta hukatuslikku sissetungi. Kui teda märkad, oled juba kadunud.»
404
«See on liig, Gourville,» vastas Fouquet naeratades. «Palun teid, armas sõber, ärge mind nii tühiste asjade pärast ehmatage. Meteoor — härra Colbert, põrgu päralt, niisuguseid meteoore on ennegi nähtud ... Tegusid, mitte sõnu. Mis ta siis tegi?»

«Ta tellis Pariisi timuka käest kaks võllast,» vastas Gourville vaikselt.

Fouquet tõstis pea ja ta silmad lõid välkuma.

«Kas olete oma sõnades kindel?» hüüdis ta.

«Siin on tõend, monsenjöör.»

Ja Gourville ulatas peaintendandile kirja, mille tema kätte oli toimetanud üks Fouquet’le ustav linnavalitsuse ametnik.

«Teil on õigus,» sosistas minister, «püstitatakse juba tapalava ... Kuid kuningas pole alla kirjutanud, Gourville, ja kuningas ei kirjuta alla.»

«Saan sellest peagi teada,» ütles Gourville.

«Kuidas?»

«Kui kuningas on alla kirjutanud, saadetakse võllad täna õhtul raekotta, et nad homme hommikuks juba üles seatud oleksid.»

«Ei, ei!» hüüdis Fouquet, «te kõik eksite ja eksitate mindki. Alles üleeile hommikul käis Lyodot mind külastamas ja kolm päeva tagasi sain vaeselt d'Eymeris'lt saadetise sürakuusa veini.»

«Ja mida see tõendab?» küsis Gourville. «Ainult seda, et erikohus tuli kokku salaja, arutas asja süüaluste seljataga, ja et kui nad vahistati, oli kogu protsess juba lõppenud.»

«Tähendab, nad on siis vahistatud?»

«Aga muidugi.»

«Aga kus, millal ja kuidas nad siis vahistati?»

«Lyodot eile varahommikul, d'Eymeris üleeile õhtul, kui ta oma armukese juurest tagasi tuli. Nende kadumine ei äratanud kelleski rahutust, kuid nüüd heitis Colbert äkki maski eest ja laskis kogu asja avalikuks teha. Praegusel hetkel pasundatakse sellest Pariisi tänavail, ja uskuge mind, monsenjöör, te olete ainus, kes sellest sündmusest seni midagi ei teadnud.»

Fouquet hakkas piinavas erutuses mööda tuba edasi-tagasi sammuma.

«Mida te otsustate ette võtta, monsenjöör?» küsis Gourville.

405

«Kui see tõesti nii on, siis lähen kuninga juurde. Kuid enne kui Louvre'isse sõidan, tahan linnavalitsusest läbi käia. Kui otsus on tõesti alla kirjutatud, eks vaatame siis, mis edasi saab.»

Gourville kehitas õlgu.

«Umbusklikkus, sa oled kõigi suurvaimude nuhtlus,» ütles ta. «Gourville!»

«Jah,» jätkas see, «ja sa hukutad nad, nagu nakkav katk hävitab tugevaimagi tervise — ainsa hetkega.»

«Sõidame!» hüüdis Fouquet. «Laske avada uksed, Gourville.»

«Monsenjöör,» ütles Gourville, «härra abbe Fouquet on siin.»

«Ahaa, mu vend on siin,» vastas Fouquet süngelt. «Tähendab, ta teab siis mõnd halba uudist, mida ta suurima rõõmuga tahab mulle edasi anda, nagu see tal kombeks on. Kurat võtaks, kui mu vend on siin, siis on mu asjad halvad, Gourville. Miks te seda mulle varem ei öelnud, ma oleksin end kergemini veenda lasknud.»

«Monsenjöör laimab teda,» ütles Gourville naerdes. «Ta ei tulnud kindlasti mitte halbade kavatsustega.»

«Mõelge ikka, keda te kaitsete!» hüüdis Fouquet. «Südametut ja põhimõttelagedat inimest, pillajat, kes suudab läbi lüüa kõik varandused.»

«Ta teab, et olete rikas.»

«Ja ihaldab minu laostumist.»

«Ei, ta ihaldab teie kukrut, muud midagi.»

«Aitab, aitab. Sada tuhat eküüd kuus kahe aasta jooksul, põrgu välk! Mina maksan need välja, Gourville, ja ma tunnen oma raamatupidamist.»

Gourville puhkes vaikselt ja kavalalt naerma.

«Jah, ma mõistan. Te tahate öelda, et selle maksis kinni kuningas ja mitte mina,» sõnas peaintendant. «Oh, Gourville, see halb nali ei ole praegu omal kohal.»

«Ärge pahandage, monsenjöör.»

«Hea küll, kuid saadetagu abbe Fouquet minema. Mul pole soudki.»

Gourville astus sammu ukse poole.

«Kui ta sai kuu aega läbi ilma mind külastamata,» jätkas Fouquet, «miks ei võiks ta siis kaks kuud läbi saada.»

«Ta nimelt kahetseb, et on elanud halvas seltskonnas,» ütles Gourville, «ja eelistab teid kõigile oma röövlitele.»

406

«Tänuväärne eelistus. Olete teie täna aga veider advokaat, Gourville ... abbe Fouquet' advokaat.»

«Igal asjal ja igal inimesel on oma hea külg, oma kasulik külg, monsenjöör.»

«Ah neil röövlitel, kellele abbe palka maksab ja keda ta joodab, on oma kasulik külg? Tõendage mulle seda.»

«Pruugib vaid sattuda teatud olukorda, monsenjöör, ja te olete väga õnnelik, et need röövlid teie käsutuses juhtuvad olema.»

«Sa soovitad mulle siis abbe Fouquet'ga ära leppida?» küsis Fouquet irooniliselt.

«Monsenjöör, mina soovitan teile mitte tülli minna saja. või saja kahekümne võllaroaga, kelle kõrvutiasetatud mõõkadest võib saada teraskõis, millega võib aheldada kolm tuhat inimest.»

Fouquet heitis Gourville'ile sügava pilgu ja lausus temast möödudes:

«Hästi.»

Ja ta jätkas, pöördudes teenri poole: «Juhatatagu härra abbe Fouquet sisse. Teil on õigus, Gourville.»

Kahe minuti pärast ilmus lävele sügavalt kummardav abbe.

Ta oli neljakümne kuni neljakümne viie aastane, pooleldi vaimulik, pooleldi sõjamees, mõõgakangelase ja abbe segu. Mõõka tal küll küljel ei olnud, aga võis aimata, et ta kannab püstoleid.

Fouquet tervitas teda kui vanem vend, mitte kui minister.

«Mida ma võin teie heaks teha, härra ab.be?»

«Oh, millisel tooni! te seda küll ütlete, armas vend!»

«Ütlen teile seda kui inimene, kellel on vähe aega, härra.»

Abbe heitis Gourville'ile salakavala ja Fouquet'le kartliku pilgu ning ütles:

«Mul on täna õhtul härra de Bregile maksta kolmsada pistooli... Mänguvõlad on auvõlad.»

«Ja veel?» küsis Fouquet julgelt, sest ta mõistis, et nii tühise summa pärast poleks abbe teda tülitama hakanud.

«Tuhat minu lihunikule, kes ei taha mind muidu enam varustada.»

«Ja veel?»

«Tuhat kakssada rätsepale...» jätkas abbe, «see lurjus võttis minu teenritelt tagasi seitse ülikonda ja nüüd on minu livree kompromiteeritud ning minu armuke tahab

407

minu asemele võtta ühe maksukoguja, mis oleks ometi kirikule alandav.»

«Kas on veel midagi?» küsis Fouquet.

«Te panite kindlasti tähele, härra, et ma ei küsinud midagi iseenese jaoks,» ütles abbe alandlikult.

«See oli teist väga peenetundeline, härra,» vastas Fouquet. «Ja nagu te näete, ma ootan seda.»
«Ja ma ei palu midagi. Oh ei... See pole minu süü, et tööta olen ... uskuge mind.»
Minister mõtles hetke.
«Tuhat kakssada pistooli rätsepale,» ütles ta. «Minu arvates on see üsna suur hulk rõivaid.»
«Minu ülalpidamisel on sada meest,» vastas .abbe uhkelt, «see peaks ju lõpuks midagi maksma.»
«Mispärast sada meest?» küsis Fouquet. «Kas olete mõni Richelieu või Mazarin, et peate endal sajamehelist ihukaitset? Milleks te neid sadat meest kasutate, öelge?»
«Te küsite seda veel!» hüüdis abbe Fouquet. «Kuidas võite te minult ometi niisugust asja küsida — mispärast pean ma ülal sadat meest!»
«Aga loomulikult, just seda ma teilt küsingi. Milleks vajate sadat meest? Vastake.»
«Tänamatu,» jätkas abbe, teeseldes üha suuremat ja suuremat hämmeldust.
«Seletage.»
«Mina, härra peaintendant, mina vajan ainult üht toapoissi, ja kui oleksin üksi, siis teeniksin end ise. Kuid teie, kellel on nii palju vaenlasi... teie kaitsmiseks ei jätkugi mulle sajast mehest. Sada meest!... oleks vaja kümme tuhat. Pean kõiki neid mehi ülal, et avalikes kohtades ja rahvakogunemistel keegi teie vastu häält ei tõstaks. Ilma selleta, härra, kuivataks teid üle needustega. Teid kistaks lõhki, te ei elaks nädalat aegagi, ei, mitte nädalatki, kas mõistate?»
«Või nii, ma ei teadnudki, et olete mulle selliseks kaitseingliks, härra abbe.»
«Te kahtlete selles!» hüüdis abbe. «Kuulake, mis juhtus. Alles eile müüs üks mees Huchette'i tänaval kana.»
«Noh, ja millega see mind siis kahjustas, abbe?»
«Kuulake. Kana oli lahja. Ostja keeldus selle eest kahek-sateistkümmet soud maksmast, öeldes, et ta ei või. maksta kaheksateist soud kana naha eest, millelt härra Fouquet on röövinud viimse kui rasvaraasu.»
408
«Ja edasi?»
«Need sõnad tekitasid naeru,» jätkas abbe, «naeru teie kulul, surm ja põrgu kuradid! Rahvas kogunes kokku. See irvitaja lisas veel: «Andke mulle härra Colbert’i nuumatud kana ja ma maksan teile mis te nõuate.» Kohe plaksutati käsi. Kole skandaal! Te mõistate, skandaal, mis sunnib venda oma nägu varjama.»
Fouquet punastas.
«Ja teie varjasitegi?» küsis peaintendant.
«Ei, sest parajasti viibis rahva hulgas üks minu mees,» jätkas abbe, «üks äsja palgatud mees, kes tuli provintsist, keegi härra de Menneville, keda ma väga armastan. Ta tungis läbi rahvamassi ja ütles pilkajale:
«Tuhat sarvikut, härra lõuapoolik. Tulge siis Colbert’i eest välja.»
«Tulge teie Fouquet' eest välja,» vastas pilkaja. Seepeale tõmbasid nad otse praeköögi ees mõõgad tupest, uudishimulikud kogunesid tihedalt nende ümber ja viissada inimest vahtis akendest.»
«Ja siis?» küsis Fouquet.
«Minu Menneville pistis pilkaja pealtvaatajate suureks jahmatuseks vardasse ja ütles praeköögi pidajale:
«Võtke see kalkun, armas sõber. Ta on rasvasem kui teie kana.» Vaat millele kuluvad minu sissetulekud, härra,» lõpetas abbe võidukalt. «Hoian alal perekonna au, härra.»
Fouquet langetas pea.

«Ja niisuguseid mehi on mul sada,» jätkas abbe. «Hea küll,» vastas Fouquet, «esitage Gourville'ile oma arve ja jääge täna õhtuks siia.» «Õhtueinele?» «õhtueinele.»
«Aga kassa on vist juba suletud?»
«Gourville avab selle teile. Minge, härra abbe, minge.»
Abbe kummardas.
«Me oleme siis nüüd jälle sõbrad,» ütles ta.
«Jah, sõbrad. Tulge, Gourville.»
«Te lahkute? Kas te ei söö siis kodus õhtust?»
«Olen tunni aja pärast tagasi, ärge muretsege.» . Ja üsna tasa ütles ta GourvilleMle: «Rakendatagu ette minu inglise hobused ja sõidame Pariisi raekotta.»
409

VIII HÄRRA DE LA FONTAINE'I VEIN

Juba hakkasid Saint-Mandésse saabuma Fouquet' külaliste tõllad, juba olid õhtueine ettevalmistused maja üles soojendanud, kui peaintendant kihutas oma kiirete hobustega mööda maanteed Pariisi, pöördus kaldapealsele, kus liikumine hõredam, ja jõudis peagi raekoja juurde. Kell oli kolmveerand kaheksa. Long-Pont'i tänava nurgal väljus Fouquet sõidukist ja läks Gourville'i saatel jalgsi Grève'i väljaku poole.
Väljaku nurgal märkasid nad musta ja lillasse riietatud nägusat meest, kes tahtis parajasti istuda üüritõlda ja andis kutsarile käsu sõita Vincennes'i. Tema ees seisis suur korv täis pudeleid, mis ta äsja oli «Notre-Dame'i Pildi» kõrtsist ostnud.
«Tohoo, see on ju Vatel, minu maître d'hôtell» ütles Fouquet Gourville'ile.
«Jah, monsenjöör,» vastas see.
«Mis ta ometi tegi «Notre-Dame'i Pildis»?»
«Ostis nähtavasti veini.»
«Mis! Minu jaoks ostetakse veini kuskilt kõrtsist! Minu veinikelder peab siis küll õige armetu olema.»
Ja ta suundus maître d'hôteFi poole, kes parajasti pedantse hoolikusega oma veinipudeleid tõlda ladus.
«Hei, Vatel!» hüüdis ta isandlikul häälel.
«Olge ettevaatlik, monsenjöör,» ütles Gourville, «teid tuntakse ära.»
«Mis sellest!... Vatel!»
Must-lillas ülikonnas mees pöördus ümber.
Tal oli heasüdamlik ja leebe ilmetu nägu, matemaatiku nägu, ent seejuures siiski uhke. Selle mehe silmis sädeles mingi tuli, huulil mängles üsna peen naeratus. Kuid tähelepanelik vaatleja oleks siiski peagi märganud, et selle sädeluse ja selle naeratuse taga ei peitu õieti midagi, et need ei tähenda midagi.
Vatel naeris nagu hajameelne ja mõtles nagu laps.
Kuuldes end hüütavat, pöördus ta ümber.
«Oh, monsenjöör!» hüüdis ta.
«Jah, mina. Mis põrgut teie siin teete, Vatel?. .. Veini? Te ostate veini ühest Grève'i väljaku kõrtsist? Oleks veel, et «Männikäbist» või «Rohelisest vapist».»
Vatel heitis Gourville'ile vaenuliku pilgu: mis see ennast
410
siia vahele segab? «Monsenjöör,» vastas ta siis rahulikult, «kas minu veinikelder on siis halvasti hooldatud?»
«Ei, Vatel, seda muidugi mitte, aga...»
«Aga? . . .» kordas Vatel.
Gourville puudutas peaintendanti küünarnukist.

«Ärge pahandage, Vatel. Ma usun, et minu kelder — teie kelder — on küllalt hästi varustatud, et saada läbi ilma «Notre-Dame'i Pildita».»

«Jah, härra,»vastas Vatel, asendades «monsenjööri» «härraga» ning ilmutades teatud pahameelt, «teie kelder on nii hästi varustatud, et kui mõned teie külalised teie juurde lõunale tulevad, siis ei joo nad üldse.»

Fouquet vaatas üllatunult Gourville'i, siis Vateli otsa.

«Mis te ometi räägite!»

«Tahan öelda, et teie keldriülemal polnud veine kõigi maitsete rahuldamiseks, härra, ja et härrad de La Fontaine, Pellisson ja Conrart ei joo, kui nad. teie maja külastavad, need härrad ei armasta peent veini: mis ma pidin siis tegema?»

«Ja siis?»

«Nüüd mul on siin aga üks Joigny veinisort, mida nad armastavad. Tean, et nad käivad üks kord nädalas «Notre-Dame'i Pildis» seda joomas. Seepärast ostsingi seda siit tagavaraks.»

Fouquet'1 polnud enam midagi ütelda.

Vatelil oli aga kahtlemata veel paljugi lisada, ta oli end nähtavasti üles kütnud.

«Te võib-olla heidate mulle ette ka seda, monsenjöör, et läksin ise Planche-Mibray tänavale ostma siidrit, mida joob härra Loret, kui ta meie maja külastab.»

«Loret joob minu juures siidrit!» hüüdis Fouquet naerdes.

«Nii see on, härra, nii see on, ja seepärast ta einetabki meelsasti teie juures.»

«Vatel,» hüüdis Fouquet, surudes oma maître d'hôteV'x kätt, «teie olete vast mees! Ma tänan teid, Vatel, selle eest, et mõistsite, mispärast härrasid de La Fontaine'i, Conrart'i ja Loret'd hinnatakse minu majas niisama kõpgelt kui hertsogeid ja peere, niisama kõrgelt kui vürste ja veel kõrgemalt kui mind ennast. Vatel, te olete hea teener, ma kahekordistan teie palga.»

Vatel ei tänanudki; ta kehitas vaid kergelt õlgu, sosistades need ülevad sõnad:

411

«Kohusetäitmise eest on häbistav tänu lõigata.»

«Tal on õigus,» ütles Gourville, tõmmates Fouquet' tähelepanu ainsa liigutusega mujale.

Ta osutas madalale vankrile, mida vedasid kaks hobust ja millel kõikusid kaks kettidega seljastikku kokku seotud rautatud võllast; jämedal palgil istuv kaunis sünge ilmega linnavalvur püüdis nii hästi-halvasti kui oskas taluda sajakonna hulguse kommentaare, kes tahtsid võllaste otstarvet välja nuuskida ja saatsid neid kuni raekojani.

Fouquet võpatas.

«Näete, asi on otsustatud,» ütles Gourville.

«Aga see pole veel sündinud,» vastas Fouquet.

«Ärge end petke, monsenjöör. Kui teie sõprustundeid ja ettevaatlikkust nii sihilikult uinutati ja kui asjad juba niikaugel on, siis ei muuda te seal enam midagi.»

«Kuid mina pole otsust kinnitanud.»

«Härra de Lyonne tegi seda arvatavasti teie eest.»

«Ma lähen Louvre'isse.»

«Te ei lähe sinna.»

«Te soovitate mulle sellist alatust!» hüüdis Fouquet. «Te annate mulle nõu hüljata oma sõbrad, te annate mulle nõu heita relvad käest, kuigi .ma võin veel võidelda.»

«Ma ei soovita teile midagi seesugust, monsenjöör. Kas te võite praegusel hetkel peaintendantuurist lahkuda?»

«Ei.»

«Nii. Kui aga kuningas meid siiski kellegi teisega asendada tahab?»

«Ta võib mind seljataga niisama hästi asendada kui otseselt.»
«Jah, kuid siis poleks te teda vähemalt kunagi solvanud.»
«Seda küll, kuid ma oleksin olnud nurjatu. Ja ma ei taha, et mu sõbrad hukatakse, — ning neid ei hukata!»
«Kas selleks on siis vaja Louvre'isse minna?»
«Gourville!»
«Vaadake ette... Kui olete kord Louvre'is, siis olete sunnitud avalikult oma sõpru kaitsma, see tähendab aga pihtimust, — või siis olete sunnitud nad lootusetult hül-gama.»
«Ei iialgi.»
«Vabandage mind ... Kuningas seab teid paratamatult selle alternatiivi ette või siis esitate selle talle ise.»
«Nii see on.»
412
«Seepärast tulebki konfliktist hoiduda... Pöördume tagasi Saint-Mandésse, monsenjöör.»
«Gourville, ma ei liigu siit paigast, kus pannakse toime kuritegu, paigast, kus mind lõplikult häbistatakse. Ma ei liigu siit, kinnitan teile, enne kui ma pole leidnud mingit vahendit, kuidas oma vaenlasi lüüa.»
«Monsenjöör,» vastas Gourville, «ma haletseksin teid, kui ma ei teaks, et te olete üks selle maailma paremaid päid. Teil on sada viiskümmend miljonit, te olete oma seisundi poolest kuningaga võrdne ja raha poolest seisate temast sada viiskümmend korda kõrgemal. Härra Colbert'il ei jätkunud isegi taipu sundida kuningat Mazarini pärandust vastu võtma. Kui ollakse rikkaim mees kuningriigis ningvõetakse vaevaks raha kulutada, — ja kui siis ikkagi ei saavutata oma tahtmist, peab küll olema saamatu inimene. Seepärast ma ütlen teile, pöördume tagasi Saint-Mandésse.»
«Et pidada nõu Pellissoniga?»
«Ei, monsenjöör, selleks et üle lugeda teie raha.» «Lähme!» ütles Fouquet leegitseval pilgul, «jah! jah! Saint-Mandésse!»
Ta istus jälle oma tõlda ja Gourville ühes temaga. Teel, Saint-Antoine'i eeslinna piiril möödusid nad Vateli väikesest sõidukist, millega see oma Joigny veini tasapisi edasi toimetas.
Möödudes kohutasid mustad täiel hool tormavad traavlid maître d'hôtel'i kartlikku hobust ja Vanel pistis pea aknast välja ning karjus ehmunult:
«Vaadake ette! Minu pudelid!»

IX SAINT-MANDÉ GALERIIS

Viiskümmend inimest ootasid peaintendanti. Ta ei vaevunud isegi oma välimust hetkeks kammerteenri korraldava kae alla usaldama ja siirdus peauksest otse esimesse salongi. Sinna olid kogunenud tema sõbrad ja vestlesid omavahel. Majavalitseja korraldas parajasti õhtueine serveerimist. Venna äraolekul aga'hoolitses maja hea nime eest abbé Fouquet, kes muide näis peaintendandi saabumist ärevalt ootavat. Fouquet' päralejõudmisel tõusis rõõmu- ja poolehoiuümin: Fouquet, kes oli äärmiselt armastusväärne,
413
heatujuline ja helde, oli luuletajate, kunstnike ja kolleegide poolt väga armastatud. Tema laup, millelt ta väike õukond luges otsekui jumala näolt kõiki ta meeleolu varjundeid, et kohandada sellele oma käitumist, — tema laup, millele töömured kunagi kortse ei vajutanud, oli tol õhtul kahvatum kui tavaliselt, ja rohkem kui üks

sõbralik pilk pani seda kahvatust tähele. Fouquet asus aukohale laua ääres ja hakkas lõbusalt õhtusööki juhtima. Ta jutustas La Fontaine'ile Vateli retkest.

Pellissonile jutustas ta aga Menneville'i ja kohmakana loo, nii et kogu laudkond seda pealt kuulis.

Seepeale puhkes naeru ja naljatluste torm, mille peatas alles Pellissoni tõsine ja kurb žest.

Abbe Fouquet, kes ei teadnud, mis põhjusel ta vend vestluse sellisele teemale juhtis, teritas kõrvu ja otsis Gourville'i ning peaintendandi enda näolt seletust, mida ta sealt aga ei leidnud.

Sõna võttis Pellisson.

«Tähendab, jutt on härra Colbert’ist?» ütles ta.

«Ja miks siis mitte temast rääkida,» vastas Fouquet, «kui on õige, et kuningas nimetas ta oma intendandiks.»

Vaevalt oli Fouquet need sõnad öelnud, neid meelega rõhutades, kui külaliste hulgas tõusis torm.

«Ihnuskoi,» ütles üks.

«Null,» ütles teine.

«Silmakirjatseja,» lisas koimas.

Pellisson vahetas Fouquet’ga sügava pilgu.

«Härrad,» ütles ta, «leian, et oleme ülekohtused mehe suhtes, keda keegi ei tunne. See pole ei aus ega mõistlik. Ja ma olen kindel, et härra peaintendant on minuga selles suhtes ühel arvamusel.»

«Täielikult,» vastas Fouquet. «Jätkem nüüd härra Col-berfi nuumatud kanapojad. Täna on meil siin tegemist ainult härra Vateli trühvlitega täidetud faasanitega.»

Need sõnad hajutasid sünge pilve, mis oli tõusmas külaliste pea kohale.

Gourville elustas luuletajaid Joigny' veiniga ja abbe, kes oli taiplik, nagu peab olema inimene, kes vajab oma ligimeste eküüsid, innustas nii osavalt rahandustegelasi ja sõjaväelasi, et kõik mured haihtusid täielikult üldise rõõmu ning vestluse kõmina uttu.

Teise roa ja magussöögi ajal võeti kõne alla kardinal Mazarini testament. Seejärel andis Fouquet korralduse, et

414

magussöögi vaagnad ja jooginõud viidaks galerii kõrval asuvasse salongi, ja läks sinna ka ise, pakkudes käsivarre ühele daamile, kelle tema soosing selleks õhtuks kuningannaks tegi. Seejärel asusid lauda muusikud ja külalised siirdusid jalutuskäigule galeriisse ning aeda, mahedasse ja lõhnavasse kevadõhku.

Nüüd astus Pellisson peaintendandi juurde ja küsis:

«Monsenjööril on mingi mure?»

«Ja suur mure,» vastas minister. «Laske Gourville jutustab teile.»

Pellisson pöördus ümber ja sattus vastamisi La Fontaine'iga, kes talle jala peale astus.

Ta pidi ära kuulama ladinakeelse värsi, mille luuletaja oli loonud Vateli kohta. Juba tund aega skandeeris La Fontaine seda värssi maja kõigis nurgis ja otsis sellele kõige tulusamat rakendusvõimalust.

Ta uskus, et Pellisson on tal käes, ent see lipsas minema.

Nüüd pöördus ta Loret' poole, kes omakorda oli koostanud nelikvärsi õhtusöögi ja piduperemehe auks.

Asjata otsis La Fontaine oma värsile tänulikku kuulajat. Sedasama otsis oma nelikvärsile ka Loret. -

Ta oli sunnitud käest laskma ka härra krahv de Cha-nost', kelle Fouquet parajasti käevangu võttis.

Abbe Fouquet taipas, et poeet, kes nagu tavaliselt oli väga hajameelne, võib vestlejaid jälitama hakata. Ta segas vahele.

Otsekohe klammerdus La Fontaine tema külge ja hakkas lugema oma värssi.

Abbe, kes ei osanud ladina keelt, noogutas värsitaktis pead ühes rütmis La Fontaine'iga, kes vastavalt oma daktülite ja spondeuste lainetusele keha õõtsutas. Vahepeal, istudes magussöögi juures, jutustas Fouquet sündmusest oma väimehele, härra de Chanost'le.

«Kõrvalised isikud tuleb saata ilutulestikku vaatama,» ütles Pellisson Gourville'ile. «Meie aga ajame siin vahepeal juttu.»

«Olgu,» vastas Gourville ja ütles Vatelile paar sõna.

Varsti seepeale juhatas viimane enamiku külalistest — noored daamid, keigarid ja lobisejad — aeda. Kohalejäänud mehed aga jalutasid galeriis, mida valgustas kolmsada vahaküünalt, kus neid kõik aias viibivad ilutulestiku jälgijad näha võisid.

415

Gourville lähenes Fouquet’le ja ütles: «Härra, me oleme kõik siin.»

«Kõik?» küsis Fouquet.

«Jah, lugege üle.» .

Peaintendant pöördus ümber ja loendas kohalviibijaid.

Seal oli kaheksa isikut.
416
Pellisson ja Gourville kõndisid teineteise käevangus, nagu juteldes tühistel ja kergetel teemadel. Loret ja kaks ohvitseri matkisid neid, kõndides vastupidises suunas.
Abbe Fouquet jalutas üksinda. Ka Fouquet jalutas härra de Chanost' saatel, nagu oleks ta süvenenud jutuajamisse oma väimehega.
«Härrad,» ütles ta, «keegi teist ei tohi tõsta kõndides pead ega näidata, et pöörab mulle tähelepanu. Jätkake kõndimist, me oleme üksi. Kuulake mind.»
Tekkis sügav vaikus, mida katkestasid vaid lõbusate külaliste kauged huiked, kes valisid aias põõsaste vahel paremaid kohti, et vaadata rakette.
' Imelik oli vaadata kõiki neid mehi, kes kõndisid üksikuis salkades, näiliselt süvenenuina oma erajutuajamistesse, kuid kes siiski tähelepanelikult kuulasid ühtainust endi hulgast, kuigi ka see näis kõnelevat oma naabriga.
«Härrad,» ütles Fouquet, «te olete kahtlemata tähele pannud, et kaks meie sõpra puuduvad täna õhtul meie kesknädalaselt kohtumiselt.. . Jumala pärast, abbe, ärge peatuge, te kuulete niigi. Kõndige rahulikult ja kõige loomulikumal ilmel. Ja kuna teil on terav silm, hoiduge avatud akna lähedale, ning kui keegi peaks tulema galerii poole, hoiatage meid köhatusega.»
Abbe kuulas sõna.
«Mina ei pannud puudujaid tähelegi,» ütles Pellisson, kes sel hetkel jäi seljaga Fouquet' poole ja liikus vastassuunas.
«Mina aga ei näe siin härra Lyodofd, kes mulle pensioni maksab,» ütles Loret.
«Ja mina ei näe siin oma armast d'Eymeris'd, kes võlgneb mulle meie viimasest kaardiõhtust saadik tuhat ükssada liivrit,» kurtis abbe.
«Loret,» sõnas Fouquet, jätkates oma sünget kõndimist, pea longus, «teie Lyodot’lt enam pensioni ei saa ja teie, abbe, ei saa d'Eymeris'lt enam iial kätte oma tuhat ühtsada liivrit, sest nii üks kui teine surevad peagi.»
«Surevad!» hüüdsid kõik kohalviibijad, peatudes tahtmatult oma näitemängus, kohutatuna hirmsast sõnast.
«Koguge end,» ütles härra Fouquet, «sest meid võib-olla luuratakse. Ma ütlesin, surevad.»
«Surevad!» kordas Pellisson. «Ma nägin neid mehi vaevalt nädal aega tagasi. Mõlemad olid täie tervise juures, lõbusad ja lootusrikkad. Suur jumal, mis on küll inimene, et haigus võib ta nii järsku murda.»
417
«See pole haigus,» sõnas Fouquet.
«Siis võib ju veel abi leida,» ütles Loret.
«Pole mingit abi. Härra de Lyodot ja d'Eymeris on jõudnud oma viimse elupäeva eelõhtuni.»
«Millesse need härrad siis surevad?» küsis üks ohvitseridest.
«Küsige sellelt, kes nad tapab!» vastas Fouquet.
«Kes nad tapab! Nad tapetakse?» hüüdis ehmunud koor.
«Veel enam, nad puuakse,» sosistas Fouquet süngel häälel, mis kajas matusekellana selles luksuslikus galeriis, mis sädeles maalidest, lilledest, sametist ja kullast.
Tahtmatult peatusid kõik. Abbé lahkus oma akna juurest. Puulatvade kohale kerkisid esimesed ilutulestiku raketid.
Aiast kostis vali imetlushüüd, tõmmates peaintendandi
pilgu sinnapoole.

Ta asus ühe akna alla ja tema selja taha jäid seisma tema sõbrad, valmis kuulama ta vähimaidki soove.
«Härrad,» ütles ta, «Colbert vangistas ja andis kohtu alla minu kaks sõpra ning laseb nad peagi hukata. Mis tuleks mul teha?»
«Põrgu tuli!» ütles abbé esimesena. «Härra Colbert'i 1
tuleb hing välja võtta.»
«Monsenjöör,» ütles Pellisson, «peab rääkima Tema Majesteediga.»
«Mu armas Pellisson, kuningas kirjutas hukkamiskäsule alla.»
«Tuleb korraldada nii, et hukkamine aset ei leiaks,» ütles krahv de Chanost, «muud midagi.»
«Võimatu,» ütles Gourville. «Või siis tuleb vangivahid ära osta.»
«Või vangla komandant,» lisas Fouquet.
«Täna öösel võib vange veel põgenema aidata.»
«Kes teist võtab vahenduse enda peale?»
«Mina viin raha ära,» ütles abbé.
«Ja mina pean läbirääkimisi,» lisas Pellisson.
«Ettepanek ja raha,» ütles Fouquet. «Viissada tuhat liivrit Conciergerie komandandile, sellest jätkub. Siiski, kui vaja, panen välja miljoni.»
«Miljoni!» hüüdis abbé. «Poole vähemagi eest laseksin ma pool Pariisi maha lõhkuda.»
«Ei mingeid korrarikkumisi,» ütles Pellisson. «Kui komandant on ära ostetud, põgenevad mõlemad vangid. Ja kui nad on väljaspool hädaohtu, kihutavad nad üles Colbert’i
418
vaenlased ning tõendavad kuningale, et tema noor õigusemõistmine pole eksimatu — nagu kõik liialdused.»
«Minge siis Pariisi, Pellisson,» ütles Fouquet, «ja tooge mõlemad ohvrid kaasa. Homme vaatame, mis edasi saab. Gourville, andke Pellissonile viissada tuhat liivrit.»
«Vaadake ette, et te liiga hoogu ei satu,» ütles abbe. «Milline tohutu vastutus. Lubage, et ma abistan teid pisut.»
«Tasa,» ütles Fouquet, «tullakse. Ah, tulevärk on tõesti oivaline.»
Sel hetkel langes sädelev sädemetevihm lähedalasuva puu okstesse.
Pellisson ja Gourville lahkusid galeriist ja Fouquet läks viie ülejäänud vandenõulase saatel aeda.

X EPIKUURLASED

Sellal kui Fouquet tähelepanelikult jälgis või näis jälgivat säravat ilutulestikku, viiulite ja metsasarvede unistavat muusikat, hiilgavaid tulevihke, mis heitsid taevale punakaskollast kuma ja näitasid puulatvade tagant paistva Vincennes'i kindlusetorni tumedat siluetti, sellal kui peaintendant naeratas daamidele ja luuletajatele, jätkus pidu lõbusa hooga nagu tavaliselt, ja Vatel, kelle rahutu, koguni kiivas pilk visalt otsis Fouquet' silmi, näis olevat üsna rahul tunnustusega, mis tema tänaõhtusele programmile osaks langes.
Kui tulevärk oli läbi, hajus seltskond aedades ja mar-morvõlvide all selle sundimatu vabadusega,- mis andis tunnistust täielikust upsakuse puudumisest majaperemehe juures, tema äärmiselt viisakast külalislahkusest ja suurejoonelisest muretusest.
Käe alt kinni hoides luusisid luuletajad põõsaste vahel ringi. Mõned koguni sirutasid end pikali sammalvoodile, tuues seega hukatust oma sametülikondadele ja soengutele, millesse poetus väikesi kuivanud lehti ja rohuliblekesi.

Väike salkkond daame kuulas kunstnike laulu ja luuletajate värsse. Teised kuulasid proosat, mida suure osavusega esitasid mehed, kes polnud küll luuletajad ega näitlejad, kuid kellele noorus ja üksindus andsid ebatavalise kõneosavuse, ja see näis daamidele eelistusväärsemana kõigest.

419

«Mispärast pole meie õpetaja Epikuros ise aeda tulnud?» ütles La Fontaine. «Meie isand ei talita õigesti. Epikuros ei jätnud kunagi oma õpilasi sel kombel hooletusse.»

«Härra,» vastas talle Conrart, «teil pole mingit õigust end epikuurlase nimega ehtida. Tegelikult ei meenuta siin ju miski selle filosoofi õpetust.»

420

«Nonoh,» vaidles La Fontaine vastu, «on ju teada, et Epikuros ostis endale suure aia ja elas seal rahulikult koos oma sõpradega.»

«See on tõsi.»

«Ja eks ostnud ju ka härra Fouquet endale Saint-Mandes suure aia ja eks ela meiegi siin väga rahulikult koos temaga ja oma sõpradega.»

«Jah, kahtlemata. Kuid õnnetuseks pole ei aias ega sõprades vähimatki sarnasust Epikurose omadega. Ja mille poolest sarnanevad härra Fouquet' tõekspidamised Epikurose õpetusega?»

«Kas või tema diviisi poolest: naudingus on õnn.»

«Ja edasi?»

«Ma ei usu, et me oleksime õnnetud, vähemalt mina mitte. Tubli õhtusöök ja Joigny vein, mida eriti minu jaoks väga peenetundeliselt minu lemmikkõrtsist toomas käidi. Terve õhtusöögi jooksul ei jäänud midagi vajaka, kuigi sellel viibisid kümme miljonäri ja kakskümmend luuletajat.»

«Nüüd olete mul peos. Te rääkisite Joigny veinist ja maitsvast einest. Kas jääte oma sõnade juurde?»

«Jään, Antecho, nagu öeldakse Port-Royalis.»

«Kuid tuletage meelde — suur Epikuros elas ja õpetas ka oma õpilasi elama leivast, aedviljast ja puhtast veest.»

«See pole päris kindel,» vastas La Fontaine. «Võib-olla vahetate Epikurose ära Pythagorasega, armas Conrart.»

«Meenutage ka, et too muistne filosoof polnud sugugi sõbralikus vahekorras jumala ja valitsusvõimudega.»

«Sellega ei saa ma nüüd küll kuidagi leppida,» naljatas La Fontaine, «olgu siis tegemist Epikurose või härra Fou-quefga.»

«Ärge võrrelge teda peaintendandiga,» ütles Conrart ärevalt, «kui te ei taha kinnitada kuuldusi, mis juba tema ja meie kohta liikvel on.»

«Millised kuuldused?»

«Et me oleme halvad prantslased, leiged monarhi suhtes, kurdid seadustele.»

«Tulen oma mõtte juurde tagasi,» ütles La Fontaine. «Kuulake, Conrart, milles on Epikurose õpetuse tuum... mida ma aga muide pean allegooriliseks. Kõik, millel on tegemist antiikajaga, on allegooriline. Suvatsege tähele panna: Jupiter on elu, Alkiid [10] on jõud. Ma võin seda sõnasõnalt

421

tõestada: Zeus — see on zen, «elama», Alkiid — see on alke — «jõud». Epikuros on heatahtlik järelevalve, kaitsmine; kes aga valvab paremini riigi hea käekäigu üle ja käsitseb paremini üksikisiku õigusi kui härra Fou-quet?»

---

[10] Alkiid — Herakles.

«See on etümoloogia ja mitte moraal. Mina väidan, et meie, moodsad epikuurlased, oleme viletsad kodanikud.»

«Oh ei!» hüüdis La Fontaine. «Ja kui me tõesti muutume viletsaiks kodanikeks, siis igatahes mitte sellepärast' et järgime oma õpetaja juhendeid. Kuulake mõnda tema tähtsamaist aforismidest.»

«Ma kuulan.»

«Ihaldage häid juhte.»

«Hm.»

«Aga mida härra Fouquet meile päevast päeva ütleb?» «Millal me küll saame tõelise valitsuse?» Kas need pole tema sõnad? Olge aus, Conrart.»

«Teil on õigus, nii ta ütleb.»

«Aga eks see ole ju kooskõlas Epikurose õpetusega.» «Jah, aga see on natuke ässitav.» «Kuidas! Tahta, et meid valitseksid head valitsejad, on ässitav?»

«Muidugi, kui need, kes parajasti valitsevad, on halvad.»

«Kannatust! Mul on kõigeks vastus valmis.»

«Isegi sellele, mis ma praegu ütlesin?»

«Kuulake: Alistuge ka neile, kes valitsevad halvasti . .. sest kirjutatud on: kakos politeuosi. .. On teil vastuväiteid minu tsitaadi kohta?»

«Ma usun teid. Te kõnelete kreeka keelt nagu Aisopos, mu kallis La Fontaine.»

«Kas pilkate mind, armas Conrart?»

«Jumal hoidku mind selle eest!»

«Tulgem siis tagasi härra Fouquet' juurde. Mida ta kordas meile kogu aeg? «Mazarin on viimane narr! Täielik eesel! Vereimeja! Aga ometi tuleb selle tobu sõna kuulata!» Noh, Conrart, kas ta ütles seda või mitte?»

«Tunnistan, et ta ütles seda, — ja võib-olla isegi pisut liiga sageli.»

«Just nagu Epikuros, mu sõber, just nagu Epikuros. Ja ma kordan, me oleme kõik epikuurlased ja see on väga lõbus.»

«Seda küll, kuid ma kardan, et meie kõrvale võib tõusta uus koolkond nagu Epiktetose oma. Teate küll seda Hieropolise

422

filosoofi, kes nimetas leiba luksuseks, juurvilja priiskamiseks ja puhta vee joomist purjutamiseks. See oli toosama, kes oma isanda käest peksa sai ja ütles sellele, tõsi küll, pisut torisedes, aga ilma vihastamata: «Veame kihla, et sa murdsid mul jalaluu?» Ja ta võitis kihlveo.»

«See Epiktetos oli täielik hani.»

«Olgu. Aga ta võib jällegi moodi minna, muutes vaid oma nime Colbert'iks.»

«Mis te nüüd räägite,» vastas La Fontaine, «see on võimatu. Epiktetosest ei saa iialgi Colbert'i.»

«Teil on õigus . .. Temast võib saada kõige enam . . . colombatre'.»

«Ahaa! Te olete löödud, Conrart. Te otsite pelgupaika sõnademängust. Härra Arnault väidab, et mul puuduvat loogika... kuid mul on seda rohkem kui härra Nicolle'il.»

«Jah,» vastas Conrart, «teil on küll loogikat, kuid te olete jansenist.»

Seda sõnasõda saatis vali naerulagin. Vähehaaval olid lobisejate hüüatused meelitanud hulga jalutajaid põõsa-puhma ümber, mille all nad kahekesi istusid. Kogu vaidlust kuulati harda tähelepanuga pealt ja Fouquet ise, kes end küll vaevaga vaos hoidis, oli tagasihoidliku kuulaja eeskujuks.

Aga lõpplahenduse puhul ei suutnud ta end enam taltsutada ja puhkes naerma ning koos temaga ka kõik teised ja mõlemale filosoofile sooviti üksmeelselt õnne.

Võitjaks kuulutati siiski La Fontaine ta sügava eruditsiooni ja murdmatu loogika pärast.

Conrart sai hüvituse, mida võlgneti vaprale kaotajale: kiideti tema taotluste ausust ja ta südametunnistuse puhtust.

Hetkel, mil seltskond kõige elavamal viisil oma rõõmu avaldas ja daamid vastastele etteheiteid tegid, et need olid naised epikuurlikust paradiisist välja arvanud, ilmus aia teisest servast Gourville ja astus Fouquet' juurde, kes teda pinevusega silmitses. Ainuüksi oma ilmumisega meelitas ta peaintendandi seltskonnast eemale.

Viimane säilitas oma naerataval näol lõbusa muretuse ilme. Ent vaevalt pääsenud seltskonna pilkude alt, heitis ta selle maski kõrvale.

1 colombaire — hauakamber.

423

«Noh, kus on Pellisson?» küsis ta ärevalt. «Kuidas Pel-lissonil läks?»

«Pellisson tuli Pariisist tagasi.» «Kas ta tõi vangi kaasa?»

«Tal ei õnnestunud isegi vanglaülemaga kokku saada.»

«Mis! Kas ta ei öelnud siis, et tuleb minu ülesandel?»

«Ta ütles seda. Aga vanglaülem laskis vastata: «Kui tullakse härra Fouquet' ülesandel, siis tuleb esitada Fou-quet' volitus.»»

«Oh, kui tal pole muud vaja kui volitust...» hüüdis peaintendant.

«Ei mingil juhul!» vastas Pellisson, kes ilmus välja väikesest salust. «Ei mingil juhul, monsenjöör... Minge ise ja kõnelge enda nimel.»

«Jah, teil on õigus. Lähen oma kabinetti, nagu oleks mul vaja töötada. Ärge laske hobuseid lahti rakendada, Pellisson. Ja teie, Gourville, ärge laske mu sõpru ära minna.»

«Veel viimane nõuanne, monsenjöör,» vastas see. «Rääkige, Gourville.»

«Minge vanglaülema juurde ainult äärmisel juhul. See oleks küll vapper, aga mitte tark tegu. Vabandage mind, Pellisson, kui ma pole teiega ühel arvamusel. Kuid võtke mind kuulda, monsenjöör: saatke siiski keegi teine vanglaülema juurde — ta on ju viisakas mees. Ärge minge ise oma ettepanekuid esitama.»

«Mõtlen järele,» ütles Fouquet. «Pealegi on meil aega terve öö.»

«Ärge liialt arvestage ajaga, isegi kui seda oleks kaks korda rohkem,» vastas Pellisson. «Ei ole midagi katki, kui jõutakse pärale liiga vara.»

«Jumalaga,» ütles peaintendant. «Pellisson, tulge minuga kaasa. Gourville, ma jätan oma külalised teie hoolde.»

Ja ta lahkus.

Epikuurlased ei märganudki oma õpetaja kadumist. Muusika mängis kogu öö.

XI VEERAND TUNDI HILJAKS JÄÄNUD

Fouquet, kes sel päeval juba teist korda kodunt välja sõitis, polnudki nii väsinud ega murelik kui oleks võinud arvata.

424

Ta pöördus Pellissoni poole, kes istus tõsiselt mõtiskledes tõllanurgas, otsides paremaid võitlusvahendeid Col-berfi vägivalla vastu.

«Kallis Pellisson,» ütles Fouquet, «on väga kahju, et te pole naine.»

«Usun, vastupidi, et see on siiski minu õnn,» vastas Pellisson, «sest ma olen lõpuks ju äärmiselt inetu, monsenjöör.»

«Pellisson, Pellisson!» sõnas peaintendant naerdes, «te kordate liiga tihti, et olete inetu, ja see sunnib uskuma, et kannatate väga selle all.»

«Väga, monsenjöör. Pole õnnetumat inimest kui mina. Ma olin ilus, kuid rõuged tegid mu koledaks. Minult on seega võetud mõjuvõimas meelitusvahend ja ometi olen

ma peaaegu teie esimene sekretär. Kaitsen teie huvisid ja kui ma praegusel hetkel oleksin ilus naine, võiksin teile osutada suure teene.»

«Millise?»

«Läheksin kohtuvangla komandandi juurde, võrgutaksin ta ära, sest ta on edev mees ja suur naistekütt. Seejärel tooksin meie mõlemad vangid välja.»

«Usun siiski, et saan sellega isegi hakkama, kuigi ma pole ilus naine,» vastas Fouquet.

«Nõus, monsenjöör, kuid te kompromiteerite end rängalt.»

«Oh, ma tunnen üht naist!» hüüdis Fouquet äkki varjatud vaimustusehoos, nagu see võib tõusta ainult suuremeelsest noorest südamest või armsast mälestusest, «ma tunnen naist, kes täidab Conciergerie komandandi juures meile vajaliku isiku ülesande.»

«Mina tunnen viitkümmend, monsenjöör, viitkümmend pasundajat, kes kuulutavad kogu maailmale teie heldusest, teie truudusest oma sõprade vastu ja, kes järelikult varem või hiljem hukutavad iseendid, hukutades ka teid.»

«Ma ei kõnele neist naistest, Pellisson, ma kõnelen ülevast ja kaunist, olendist, kelles naiselik vaist ühineb meie soo väärikuse ja külmaverelisusega. Kõnelen naisest, kes on nii kaunis, et vanglamüürid tema ees kummardama peaksid, ja nii diskreetne, et keegi ei oska kahtlustada, kes teda saadab.»

«Tõeline aare!» ütles Pellisson. «Teeksite Conciergerie komandandile hiilgava kingituse. Jah, monsenjöör, tal lüüakse ehk küll pea maha, see võib kergesti juhtuda, kuid

enne surma võib ta nautida nii täiuslikku armuõnne, kui see inimesele üldse osaks võib saada.»

«Ja ma kinnitan, et paleevangla komandandil ei raiuta pead maha, sest ta saab minu hobused, et põgeneda, ja viissada tuhat liivrit, et elada Inglismaal auväärset elu. Ja ma kinnitan ka, et too naine, minu sõbratar, ei anna talle muud kui vaid hobused ja raha. Otsime selle naise üles, Pellisson.»

Peaintendant sirutas juba käe, et tõmmata kullast ja siidist põimitud nööri, mis oli ühenduses kutsariga. Ent Pellisson peatas teda.

«Monsenjöör,» ütles ta, «selle naise otsimisega kaotate te niisama palju aega kui Kolumbusel kulus Uue Maailma avastamiseks. Meil on jäänud veel vaevalt kaks tundi. Kui komandant on kord juba magama heitnud — kuidas pääseme me siis tema juurde, ilma et seda suure kella külge ei riputataks? Kuidas järgmisel hommikul oma mahhinatsioone varjata? Minge ise, monsenjöör, minge ise ja ärge otsige tänasel ööl abi inglitelt ega naistelt.»

«Kuid me olemegi juba väravas, armas Pellisson.»

«Taevaväravas?»

«Jah.»

«See on ju proua de Belliere'i üksikelamu.»

«Tasa.»

«Oh mu jumal!» hüüdis Pellisson. «On teil midagi tema vastu?»

«Kahjuks mitte midagi. Ja just see viibki mind meeleheitele. Mitte kõige vähematki. Kui ma ometi oskaksin rääkida temast niipalju halba, et takistada teid sisse mine-mast!»

Kuid Fouquet oli juba andnud käsu peatada. Kutsar kuulas sõna.

«Mind takistada!» ütles Fouquet. «Tea, et ükski võim maailmas ei takista mind ütlemast proua du Plessis-Bellie-re'ile paari komplimenti. Pealegi, kes teab? Võib-olla läheb meil veel teda vaja. Kas tulete' koos minuga üles?»

«Ei, monsenjöör, ei.»
«Aga ma ei taha, et peaksite mind ootama, Pellisson,» ütles Fouquet siira viisakusega.
«Seda enam, monsenjöör; teades, et sunnite mind ootama, ei jää te ehk nii kauaks ... Olge ettevaatlik! Näete, hoovis seisab juba üks tõld. Keegi on tema juures.»
Fouquet tõstis jala astmelauale.
426
«Veel üks sõna!» hüüdis Pellisson. «Taeva pärast, ärge minge enne selle daami juurde, kui olete Conciergeries ära käinud.»
«Ainult viis minutit!» vastas Fouquet, astudes üksikelamu sissesõiduplatvormile. Pellisson jäi kortsus kulmul tõlda istuma.
Fouquet tõttas üles markiisi juurde, ütles teenrile oma nime; talle vastati teenistusvalmis õhina ja aupaklikkusega, mis tunnistas, et majaperenaine oli õpetanud oma kodakondseid seda nime austama ja armastama.
«Härra peaintendant!» hüüdis markiis, tulles väga kahvatuna Fouquet'le vastu. «Milline õnn! Milline üllatus!»
Ja ta lisas tasakesi:
«Olge ettevaatlik. Marguerite Vanel on minu juures.» «Proua,» vastas Fouquet segadusse sattudes, «ma tulin tähtsa ja pakilise asja pärast . .. ainult paar sõna.» Ja ta astus salongi.
Proua Vanel tõusis, näost tuhkhall, kahvatum kui Kadedus ise. Fouquet tervitas teda asjata nii armastusväärselt ja leplikult kui vähegi oskas. Proua Vanel heitis talle ja markiisile vastuseks hirmsa pilgu. Armukadeda naise põletav pilk on nagu pistoda, mis leiab iga soomuse nõrga koha. Marguerite Vanel nägi kahe vandenõulase südamesse. Ta tegi reveransi oma sõbratarile, teise, veel sügavama, Fouquet'le ja lahkus, tuues ettekäändeks hulga visiite, mis tal veel ees olevat, enne kui keeletuks jäänud markiisile ja rahutuks muutunud Fouquet'le pähe tuli teda tagasi hoida.
Vaevalt oli ta läinud, kui markiisiga kahekesi jäänud Fouquet sõnagi lausumata põlvili langes.
«Ma ootasin teid,» ütles markiis õrna naeratusega.
«Oh ei, sest sel juhul oleksite te tolle naise minema saatnud.»
«Ta tuli vaevalt veerand tunni eest ja ma ei teadnud teda täna õhtul oodata.»
«Te armastate siis mind natuke, markiis?»
«Asi ei seisa selles, härra, vaid teid ähvardavais ohtudes. Kuidas teie asjad edenevad?»
«Täna õhtul tahan ma oma sõbrad vanglast päästa.»
«Kuidas te kavatsete seda teha?»
«Ostes ja meelitades komandandi ära.»
«Ta on üks minu sõpru. Võin ma teid aidata, ilma et sellest teile kahju tuleks?»
427
«Oh, markiis, see oleks hindamatu teene. Aga kuidas võiksin ma kasutada teie abi ilma teid kompromiteerimata? Minu elu, mu võim ja isegi mitte mu vabadus pole väärt ühtainust pisarat, mis langeks teie silmist, muremõtet, mis varjutaks teie laupa.»
«Monsenjöör, ärge öelge mulle nii joovastavaid sõnu. Minu süü on selles, et tahtsin teile teenet osutada, ilma et oleksin järele mõelnud oma sammu tagajärgede üle. Ma armastan teid tõepoolest — nagu hell sõbratar, ja sõbratarina olen ma teile tänulik teie peenetundelisuse eest. Kuid õnnetuseks ei leia te minus iial armukest.»
«Markiis!» hüüdis Fouquet meeleheitel. «Mispärast?» «Sellepärast, et te olete liiga armastatud,» ütles noor naine üsna tasa, «sellepärast, et teid armastavad liiga paljud, sellepärast, et kuulsuse ja rikkuse sära haavab mu silmi, kuna aga sügav valu neid

köidab; ja lõpuks sellepärast, et mina, kes ma teile vaevalt pilgu heitsin, kui seisite oma hiilguse tipul, viskusin nagu võrgutatult teie käte vahele siis, kui ma nägin hädaohupilve tõusvat teie pea kohale... Te mõistate mind nüüd, monsenjöör... Saage jälle õnnelikuks, et mina võiksin oma südames ja mõtteis uuesti puhtaks saada: teie õnnetus hukutaks mind.»

«Oh, proua!» hüüdis Fouquet sellise tundeliigutusega, nagu ta seda iia! varem kogenud polnud, «kui ma langeksin inimliku viletsuse viimasele astmele ja kuuleksin teie suust sõna, mida te täna keeldute lausumast, siis oleksite tol päeval petetud oma õilsas egoismis; tol päeval usute lohutavat kõige õnnetumat inimeste seas, öeldes talle: «Ma armastan sind!» Kuid te ütlete seda kõige suuremale, kõige õnnelikumale ja võidukamale mehele kõigi selle maailma õnnelike hulgas.»

Ta põlvitas ikka veel markiisi ees, suudeldes selle kätt, kui Pellisson äkki sisse tormas ja ägedalt hüüdis:

«Monsenjöör! Proua! Taeva pärast, proua, vabandage mind ... Monsenjöör, te viibite siin juba pool tundi. Oh, miks vaatate mõlemad mulle nii etteheitvalt otsa... Proua, ma palun teid, öelge mulle, kes oli see daam, kes teie juurest väljus kohe pärast monsenjööri tulekut?»

«Proua Vanel,» ütles Fouquet.

«Tema!» hüüdis Pellisson. «Seda ma arvasin!»

«Noh, mis siis sellest?»

«Mis sellest! Ta istus surmkahvatult oma tõlda.»

«Mis minul sellega asja,» ütles Fouquet.

428

«Jah, sellega küll mitte. Aga teil on väga tähtis teada, mis ta oma kutsarile ütles.»

«Mida siis, jumala pärast?» hüüdis markiis.

««Härra Colbert'i juurde,»» ütles Pellisson kähedal häälel.

«Suur jumal! Minge, minge, monsenjöör!» hüüdis markiis, tõugates Fouquet' salongist välja, kuna Pellisson oma isandat kättpidi järele vedas.

«No kuulge,» ütles peaintendant, «kas ma olen laps, et pean kartma iga varju.»

«Te olete hiiglane,» ütles markiis, «keda rästik püüab kannast hammustada.»

Pellisson tiris Fouquet' tõllani.

«Kohtupaleesse! Ja tuhatnelja!» hüüdis Pellisson kutsarile.

Hobused kihutasid minema nagu välk. Nad ei kohanud teel ühtki takistust, kuid Saint-Jeani väravavõlvi all, kui nad tahtsid pöörduda Grève'i väljakule, sulges pikk ratsa-nikerivi kitsa läbikäigu ja peatas peaintendandi tõlla. Sellest tõkkest polnud võimalik läbi tungida. Tuli oodata, kuni möödus too ratsapolitsei salk — sest nemad need olid. Ratsanikud eskorteerisid massiivset vankrit, mis liikus kiiresti Baudoyer' väljaku suunas.

Fouquet ja Pellisson ei näinud selles sündmuses muud kui vaid kahetsusväärset takistust, mis sundis neid minuti võrra viivitama. Viie minuti pärast jõudsid nad Conciergerie komandandi juurde.

Nad kohtasid ohvitseri välisouel. Kui Pellisson talle Fouquet' nime kõrva sosistas, tõttas komandant, kübar käes, rohkete kummardustega tõlla juurde.

«Milline õnn, monsenjöör,» ütles ta.

«Üks sõna, härra komandant. Kas astuksite minu tõlda?»

Ohvitser astus raskesse sõidukisse ja istus Fouquet' vastu.

«Härra,» ütles Fouquet, «ma palun teilt üht teenet.» «Kõnelge, monsenjöör.»

«See teene on teile kompromiteeriv, härra, kuid kindlustab teile alatiseks minu protektsiooni ja sõpruse.»

«Peaksin ma teie pärast kas või tulle hüppama, monsenjöör, ma teeksin seda.»

«Hüva,» ütles Fouquet, «see, mida ma teilt palun, pole nii raske.»
«Saab tehtud, monsenjöör! Mida ma pean siis tegema?»
429
«Juhatama mind härrade Lyodot' ja d'Eymeris' kambritesse.»
«Kas monsenjöör suvatseks mulle seletada, milleks?»
«Ütlen seda teile nende juuresolekul, härra, ja annan teile ühtlasi kõik võimalused selleks, et lavastada põgenemist.»
«Põgenemist? Tähendab, monsenjöör ei tea siis?»
«Mida?»
«Et härrad Lyodot ja d'Eymeris pole enam siin.»
«Millal nad ära viidi?» hüüdis Fouquet värisedes.
«Veerand tunni eest.»
«Kus nad' siis on?»
«Vincennes'i lossitornis!»
«Mispärast nad siit ära viidi?»
«Kuninga käsul.»
«Oh häda!» hüüdis Fouquet, lüües endale vastu laupa. «Oh õnnetust!»
Ja komandandile enam sõnagi lausumata istus ta uuesti tõlda, meeleheide südames, surm näol.
«Noh, mis on?» küsis Pellisson ärevalt.
«Meie sõbrad on kadunud. Colbert viis nad kindlusvang-lasse. Nemad need olid, keda me Saint-Jeani võlvistiku all kohtasime.»
Pellisson oli nagu välgust rabatud ega vastanud sõnagi. Ainus etteheide tema suust oleks võinud ta isanda tappa.
«Kuhu monsenjöör läheb?» küsis teener tagalaualt.
«Minu Pariisi majja. Teie, Pellisson, pöörduge tagasi Saint-Mandesse ja tooge abbe Fouquet tunni aja jooksul minu juurde. Minge.»

XII LAHINGUPLAAN

Oli juba hiline öö, kui abbe Fouquet oma venna juurde jõudis.
Gourville saatis teda. Need kolm meest, kahvatud eelseisvate sündmuste ootel, ei meenutanud enam kolme päeval nähtud võimukandjat, vaid pigemini kolme vandenõulast, keda ühendab kavatsusel olev vägivallategu.
Fouquet jalutas tükk aega edasi-tagasi, pilk maha pööratud, käed kõvasti kokku pigistatud.
Julgust kogunud, ütles ta lõpuks sügavalt ohates:
430
«Abbe, veel täna rääkisite te mulle teatud inimestest, kes teilt toetust saavad.» «Jah, härra,» vastas abbe. «Kes need inimesed õieti on?» Abbe kõhkles.
«Kõnelge. Ärge kartke, ma ei ähvarda kedagi. Kuid ärge ka keerutage, ma ei tee nalja.»
«Kuna te nõuate minult tõtt, härra, siis kuulge. Mul on sada kakskümmend kaaslast, kes on mulle ustavad kuni võllani.»
«Ja te võite nende peale loota?»
«Kõiges.»
«Ja te ei kompromiteeri end?»
«Mind pole lihtsalt olemas.»
«Kas nad on otsusekindlad mehed?»
«Nad põletavad Pariisi maha, kui ma luban neile, et nad ise tulest pääsevad.»

«Ma nõuan teilt järgmist, abbe,» ütles Fouquet, kuivatades laubalt higi. «Teil tuleb saata oma sada kakskümmend meest teatud kindlal hetkel inimeste kallale, keda ma teile näitan ... On see võimalik?»
«See pole esimene kord, kus nad saavad sellise ülesande, härra.»
«Hüva, kuid kas need röövlid julgevad rünnata ka .. . relvastatud sõdureid?»
«Nad on sellega harjunud.»
«Koguge siis oma sada kakskümmend meest kokku, abbe.»
«Hästi. Kuhu?»
«Homme täpselt kell kaks Vincennes'i teele.»
«Et vabastada Lyodot ja d'Eymeris? . .. Kas on oodata ka võitlust?»
«Ägedat võitlust. Kas kardate?»
«Mitte enda, vaid teie pärast.»
«Kas teie mehed siis taipavad, mida nad õieti teevad?»
«Nad on liiga taiplikud, et seda mitte aimata. Minister, kes tõstab mässu oma kuninga vastu, seab end hädaohtu.»
«Mis see teile loeb, kui mina maksan? Ja pealegi, kui mina langen, langete teie koos minuga.»
«Sel juhul, härra, oleks ehk targem end mitte liigutada ja lasta kuningal saavutada see väike võit.»
«Mõelge sellele, abbe, et Lyodot ja d'Eymeris Vincennes'is, — see on minu võimu kokkuvarisemise algus. Ma

kordan, kui mind areteeritakse, heidetakse teid vanglasse; kui mina vanglasse satun, saadetakse teid maalt välja.»
«Härra, ma kuulan teie sõna. Mida käsite?»
«Seda, mida ma juba ütlesin: ma tahan, et need kaks rahandustegelast, kelle elu tahetakse ohvriks tuua, kuigi on nii palju karistamata kurjategijaid, päästetaks meie vaenlaste viha käest. Võtke tarvitusele vastavad abinõud. On see võimalik?»
«See on võimalik.»
«Seletage mulle oma plaan.»
«See on äärmiselt lihtne. Hukkamiste puhul on tavaline vahtkond kaksteist meest.»
«Homme on neid sada.»
«Ma arvestan seda. Ma ütleksin isegi, et neid on kakssada.»
«Kuid sel juhul teie saja kahekümnest mehest ei piisa.»
«Vabandage. Kuid saja tuhande pealtvaataja hulgas on alati kümme tuhat röövlit ja taskuvarast. Ainult et nad ei julge algust teha.»
«Edasi?»
«Järelikult on homme Greve'i väljakul, mille ma valin oma lahinguplatsiks, kümme tuhat meest abiväge, kes minu sada kahtkümmet toetavad. Nemad teevad rünnakuga algust, teised viivad selle lõpule.»
«Hüva, aga mis siis nende vangidega keset Greve'i väljakut peale hakata?»
«Toimime nii: nad lastakse mõnda väljaku ääres asuvasse majja sisse. Selleks, et neid röövida, tuleb enne mõnes majas kanda kinnitada. Kuid mul tuli teine, veel parem mõte: mõnedel majadel on kaks väljapääsu, üks väljakule, teine kas Mortellerie, Vannerie või siis Dixeranderie tänavale. Vangid lähevad ühelt poolt sisse ja tulevad teiselt poolt välja.»
«Kuid öelge midagi lõplikku.»
«Ma mõtlen.»
«Kuid mina leidsin juba!» hüüdis Fouquet. «Kuulake hoolega, mis mõte mul just praegu pähe tuli!»

«Ma kuulan.»
Fouquet andis Gourville'ile märku, kes näis taipavat.
«Üks minu sõpru laenab mulle mõnikord oma maja võtmed, mis ta on üürinud Baudoyer' tänaval ja mille ruumikas aed ulatub ühe teise majani, mis asub otse Greve'i väljaku ääres.»
432
«See on nagu meile loodud,» ütles abbe. «Milline see maja on?»
«See on üsna rohkesti külastatav kõrts, mille sildil on Notre-Dame'i kujutis.» «Tean seda kohta,» ütles abbe.
«Kõrtsi aknad on väljaku poole ja teine väljapääs on õuele, kust peaks pääsema värava kaudu minu sõbra aeda.» «Tore.»
«Tungige kõrtsi, laske vangid sisse ja kaitske senikaua ust, kuni nad põgenevad läbi aia Baudoyer' väljakule.»
«Oivaline, härra. Teist saaks niisama hiilgav kindral nagu härra prints.»
«Kas kõik on selge?»
«Täiesti selge.»
«Palju läheb teil vaja, et oma röövleid veiniga purju joota ja neile kullaga tasuda?»
«Oh, härra, millised väljendid! Kui nad praegu teid kuuleksid! Mõned neist on väga õrnatundelised.»
«Tahan öelda — nad tuleb viia niikaugele, et nad ei tee enam' vahet maa ja taeva vahel, sest homme võitlen ma kuninga vastu. Ja kui ma võitlen, tahan ma võita, mõistate?»
«Saab tehtud, härra. .. Palun seletage mulle, härra, on teil veel mingeid plaane?»
«See on kõik, mis teisse puutub.»
«Andke siis mulle oma kukkur.»
«Gourville, makske abbele välja sada tuhat liivrit.»
«Hästi... Paneme kõik mängu, eks ole?»
«Kõik.»
«Oleme kokku leppinud.»
«Monsenjöör,» lausus Gourville, «kui see välja tuleb, kaotame pead.»
«Kuulge, Gourville,» lausus Fouquet vihast punetades, «mul on teist hale. Teie räägite ainult iseenda eest. Minu pea igatahes ei seisa nii kergelt õlgadel. Kas kõik on selge, abbe?»
«Selge.»
«Homme kell kaks?»
«Kell kaksteist, sest enne tuleb saladusekatte all meie abimehi ette valmistada.» «See on tõsi. Ärge säästke kõrtsmiku veini.» «Ma ei säästa ta veini ega ta maja,» naljatas abbe.
433
«Nagu ma teile ütlesin, mul on oma plaan. Laske ma viin selle täide, küllap siis näete.»
«Kus te ise asute?»
«Kõikjal ja mitte kuskil.»
«Ja kuidas mina teateid saan?»
«Kulleri kaudu, kellele hoitakse hobune valmis teie sõbra aias. Kuidas on muide selle sõbra nimi?»
Fouquet vahetas Gourville'iga pilgu.
Viimane tuli oma isandale appi, öeldes:
«Maja on kerge leida. Esiküljel Notre-Dame'i pildiga silt, maja taga aga aed, mis on ainus selles kvartaalis.»

«Hüva, hüva, lähen koguma oma sõdureid.»
«Minge temaga kaasa, Gourville,» ütles Fouquet, «ja makske talle raha välja. Üks hetk, abbe . .. üks hetk, Gourville... Millise varjundi me sellele röövimisele anname?»
«Üsna loomuliku varjundi, härra .. . Tänavalööming.»
«Tänavalööming — aga millistel põhjustel? Sest kui Pariisi rahvas üldse kunagi oma lugupidamist avaldab, siis just sel puhul, kui ta laseb rahandustegelasi üles puua.»
«Ma korraldan selle asja,» ütles abbe. «Jah, kuid te korraldate selle halvasti, ja aimatakse tõtt.»
«Ei, sugugi mitte. .. Mul on veel üks idee.»
«Milline?»
«Minu mehed karjuvad: «Colbert! Elagu Colbert!» Ja kargavad vangidele kallale nagu selleks, et neid tükkideks rebida ja kiskuda neid võllast, mis on liiga kerge karistus.»
«See on tõepoolest hea mõte,» ütles Gourville. «Küll teil on aga kujutlusvõimet, härra abbe.»
«Olen oma perekonna vääriline, härra,» vastas abbe uhkelt.
«Narr!» pomises Fouquet. Siis lisas ta:
«See on leidlik mõte. Tegutsege ja ärge valage verd!»
Gourville ja abbe lahkusid kiiruga.
Peaintendant viskus patjadele, vaagides unetult homse päeva süngeid plaane ja unistades armastusest.
434

XIII «NOTRE-DAMET PILT»

Järgmisel päeval kella kaheks olid viiskümmend tuhat pealtvaatajat kogunenud kahe võlla ümber, mis olid püstitatud Grève'i kai ja Pelletier' kai vahele; võllad seisid teineteise kõrval ja tuginesid jõe kaldarinnatisele.
Hommikul olid kõik Pariisi vannutatud väljahüüdjad linna läbi käinud — eriti turu ja agulid — ning oma karedal ja väsimatul häälel teatavaks teinud õiglase karistuse, mis kuninga tahtel pidi osaks langema kahele oma võimu kurjasti tarvitanud ametnikule, sulile ja rahva nöö-rijale. Ja et oma kuningale väärilist lugupidamist osutada, jättis see rahvas, kelle huve nii õhinal kaitsti, oma poekesed, kruustangid ja töötoad ning läks Louis XIV-ndale oma tänu avaldama, täpselt nii nagu kutsutud külalised, kes kardavad minemata jättes küllakutsuja vastu ebaviisakad olla.
Kohtuotsuse kohaselt, mille väljahüüdjad valjusti ja segaselt ette lugesid, ootas kaht maksunõudjat — raha-kõrvaldajat, kuninglike varade raiskajat, ebaseaduslike maksude võtjat ja võltsijat — surmanuhtlus Grève'i väljakul, kusjuures «nende nimed pidi nende pea kohale välja pandama».
Otsuses aga nimesid ei mainitud.
Pariislaste uudishimu tõusis haripunktile, ja nagu me juba ütlesime, ootas tohutu rahvahulk palavikulise kannatamatusega hukkamiseks määratud tundi. Oli juba levinud uudis, et vangid, kes olid Vincennes'i lossi üle viidud, toimetatakse nimetatud vanglast otse Grève'i väljakule. Niisiis oli Saint-Antoine'i eeslinn ja tänav rahvast tungil täis, sest tähtsate hukkamiste päevil jaguneb Pariisi elanikkond kahte liiki: ühed, kes tahavad näha hukkamõistetute möödumist — need on tagasihoidlikud ja õrnasüdamelised ning tunnevad asja vastu filosoofilist huvi —, ja teised, kes tahavad näha hukkamõistetute surma — need on sellised, kelle südamed janunevad vapustavaid elamusi.

Sel päeval oli härra d'Artagnan saanud kuningalt viimased juhendid, jätnud jumalaga oma sõpradega — praegusel hetkel piirdus nende arv ainult Planchet'ga — ja koostas nüüd oma päevakava, nagu seda peab tegema iga ülesannetega koormatud inimene, kelle aeg on piiratud ja kes tunneb selle väärtust.
435
«Ärasõit on määratud homme koidu ajaks,» ütles ta endamisi. «Mul on järelikult viisteist tundi aega. Võtame maha kuus tundi uneaega, mis on mulle hädavajalik, üks tund eineks, seitse, üks tund Athose külastamiseks, kaheksa, kaks tundi ettenägematute toimetuste õiendamiseks, kokku kümme.
Järelikult jääb veel viis tundi.
Üks tund, et minna härra Fouquet' juurde raha järele, õigemini küll, et lasta seda endale ära ütelda. Veel üks tund, et minna seda raha saama härra Colbert’i käest ja välja kannatada tema küsitlused ja grimassid. Üks tund, et üle vaadata relvad, riided ja lasta saapaid rasvatada.
Tähendab, mulle jääb veel kaks tundi. Surm ja põrgu! Kui rikas ma olen!»
Seda öeldes tundis d'Artagnan kummalist nooruslikku rõõmu, tundis, kuidas möödunud õnnelike aastate hong talle pähe tõusis ja teda joovastas.
«Selle kahe tunni jooksul lähen ma «Notre-Dame'i Pilti» oma veerandaasta üüri järele,» mõtles musketär. «See on tõeline lõbu. Kolmsada seitsekümmend viis liivrit! Surm ja põrgu, küll see on imelik. Kui kehvik, kellel on taskus vaid üksainus frank, teeniks sellega kaksteist krossi, siis oleks see õiglane, suurepärane. Kuid vaesele ei naerata iial selline õnn. Rikas aga, vastupidi, saab oma raha pealt sissetulekuid, ilma et tal oleks seda vaja isegi puudutada... Need kolmsada seitsekümmend viis liivrit langevad mulle otsekui taevast. Tähendab, ma lähen siis «Notre-Dame'i Pilti» ja joon oma üürnikuga klaasi hispaania veini, mida ta mulle juba pakkumata ei jäta.
Kuid kord peab olema, härra d'Artagnan, kord peab olema.
Planeerime oma aja ja koostame kava, kuidas seda kasutada.
Punkt 1. Athos.
Punkt 2. «Notre-Dame'i Pilt».
Punkt 3. Härra Fouquet.
Punkt 4. Härra Colbert.
Punkt 5. Õhtusöök.
Punkt 6. Rõivad, saapad, hobused, reisikott
Punkt 7 ja viimane. Uni.»
Selle kava kohaselt läks d'Artagnan otsemat teed krahv de La Fere'i juurde, kellele tajagasihoidlikult, lihtsameelselt ja osaliselt jutustas oma õnnelikest seiklustest.
436
Eelmisest õhtust saadik tundis Athos teatud rahutust d'Artagnani visiidi pärast kuninga juurde. Kuid seletuseks piisas talle neljast sõnast. Athos aimas, et Louis oli usaldanud d'Artagnanile mingi tähtsa ülesande, ega püüdnudki teda saladust avaldama sundida. Ta soovitas sõbrale ettevaatlik olla ja pakkus ennast peenetundeliselt saatjaks, kui see võimalik on.
«Kuid ma ei sõidagi ju ära, armas sõber,» ütles d'Artagnan.
«Kuidas nii? Te tulete minuga jumalaga jätma ega sõi-I dagi ära?»
«Oh siiski, sõidan küll,» vastas d'Artagnan pisut punastades. «Lähen sooritama üht ostu.»
«See on teine asi. Sellisel juhul muudan ma oma soovitust. Selle asemel et öelda: ärge laske end maha tappa, ütlen ma: ärge laske end paljaks varastada.»
«Kallis sõber, kui ma mõne maaomandi välja valin, siis teatan teile. Usun, et abistate mind siis oma nõuannetega.»

«Muidugi, muidugi,» ütles Athos, kes oli nii peenetundeline, et ei lubanud endale naeratustki. Raoul matkis oma isa tagasihoidlikkust. D'Artagnan mõistis, et oleks liialdatud salapäratsemine lahkuda oma sõpradest mingi ettekäände all, teatamata neile isegi oma teekonna suunda.

«Ma valisin Mansi,» ütles ta Athosele. «On seal hea maa?»

«Suurepärane, mu sõber,» vastas krahv, jättes märkimata, et Mans asus samas suunas kui Touraine, ja et oodanud paar päeva, võinuks d'Artagnan sõita koos sõbraga.

Kuid d'Artagnan, kes oli hoopis suuremas segaduses kui krahv, vajus iga uue seletusega vähehaaval üha sügavamale rappa.

«Ma lahkun homme koidu ajal,» ütles ta lõpuks. «Raoul, kas sa ei tahaks praegu minuga kaasa tulla?»

«Jah, härra ševaljee,» ütles Raoul, «kui ainult härra krahv mind ei vaja.»

«Ei, Raoul, mul on täna audients Monsieur', kuninga venna juures. Rohkem ei midagi.»

Raoul küsis Grimaud'lt oma mõõga, kes selle talle viivitamatult kätte tõi.

«Niisiis, jumalaga, kallis sõber,» ütles d'Artagnan, sirutades Athosele käed.

437

Athos süleles teda tugevasti ja musketär, kes oli tema peenetundelisust hästi mõistnud, sosistas talle korva: «Riigiasjad.»

Seepeale vastas Athos vaid paljutähendava käepigistusega.

Seejärel nad lahkusid.

Raoul haaras oma vana sõbra käsivarre, kes viis ta mööda Saint-Honore tänavat üles.

«Ma viin su Pluto enda juurde,» ütles d'Artagnan noormehele. «Valmista end ette. Kogu tänase päeva saad sa näha kuhjuvaid eküüsid. Suur jumal, olen mina aga muu-tunud!»

«Küll on ikka tänaval rahvast,» imestas Raoul. «On siis täna mõni protsessioon?» küsis d'Artagnan ühelt ringiluusijalt.

«Hukkamine, härra,» vastas too. «Mis? Hukkamine? Greve'i väljakul?» «Jah, härra.»

«Võtaks kurat seda vollarooga, kes laseb end puua samal päeval, kui mul on tarvis minna üüriraha järele!» hüüdis d'Artagnan. «Oled sa kunagi poomist näinud, Raoul?»

«Ei iialgi, härra ... jumal tänatud.»

«Selline on noorus . .. Aga kui sa oleksid seisnud kaevikus vahipostil, nagu mina kunagi, ja kui moni spioon ... Aga andesta, Raoul, sa näed, ma lobisen tühja ... Sul on õigus, poomist on kole vaadata. Palun öelge, härra, mis kellaajal hukkamine toimub.»

«Härra,» vastas päevavaras lahkelt, meelitatud võimalusest jutelda kahe aadlikuga, «see peaks olema kella kolme paiku.»

«Oh, kell on alles pool kaks. Anname jalgadele valu, siis jõuame veel õigel ajal pärale, et võiksin oma kolmsada seitsekümmend viis liivrit kätte saada ja lahkuda, enne kui surmamõistetu saabub.»

«Surmamõistetud, härra,» jätkas kodanlane, «sest neid on kaks.»

«Tuhat tänu teile, härra,» jätkas d'Artagnan, kes vananedes oli muutunud rafineeritult viisakaks.

Raouli kaasa tõmmates suundus ta kiirel sammul Greve'i väljaku poole.

Kui d'Artagnan poleks olnud nii harjunud rahvahulgaga ümber käima ja ilma ta vägevate randmeteta, millega

438

liitus veel ebatavaliselt painduv turi, poleks kumbki neist eesmärgile jõudnud.

Nad liikusid edasi mööda kaldapealset, kuhu nad olid pöördunud Saint-Honore tänavalt, mida mööda nad Athose juurest lahkudes esialgu olid tulnud.
D'Artagnan sammus ees. Ta küünarnukk, ranne ja õlg moodustasid talva, mille ta oskas inimmassi suruda ja seda lõhestada ning osadeks lõhkuda nagu puuhalu.
Tihti võttis ta abiks oma raudse mõõgapideme. Selle torkas ta kõige mässulisemate vastaste ribide vahele ja kasutas seda hoovana või kangina, eraldades vajaduse korral mehe naisest, onu vennapojast, venna vennast. Ja kõike seda tegi ta nii loomulikult, nii meeldiva naeratusega, et oleks_ tarvis olnud pronksist ribisid, et mitte kar-jatada, kui moõgapide oma tööd tegi, ja teemandist südameid, et mitte lasta end võluda naeratusest, mis lehvis musketäri huulil.
Sõbrale järgnedes hoolitses Raoul naiste eest, kes imetlesid ta ilu, ja hoidis vaos mehi, kes said tunda ta lihaste kõvadust, ning sellise manöövri abil lõhestasid nad pisut liiga paksu ja räpast rahvavoogu.
Kui nad jõudsid võllaste juurde, pööras Raoul jälestusega pilgu kõrvale. D'Artagnan aga neid lihtsalt ei näinudki. Kogu ta tähelepanu köitis vaid hambulise viiluga maja, mille akendel kuhjusid uudishimulikud.
Väljakul ja majaseinte ääres märkas ta hulgaliselt puh-kuselviibivaid musketäre, kes koos naiste ja sõpradega ootasid tseremoonia algust. Suurimat rõõmu tundis ta aga nähes, et kõrtsmikul, tema üürilisel, olid kõik käed tööd täis.
Kolmest kelnerist ei jätkunud kõigi joojate teenindamiseks. Neid oli kortsiruumis, tagakambrites ja isegi õuel,
D'Artagnan juhtis Raouli tähelepanu sellele rahvarohku-sele ja lisas:
«Tol võrukaelal pole mingit ettekäänet, et keelduda mulle oma üüri maksmast. Vaata kõiki neid joojaid, Raoul, — nähtavasti üsna korralik seltskond. Surm ja põrgu! Aga siin ei leidu ju kohta.»
Siiski õnnestus dArtagnanil peremehe põllenurgast kinni haarata ja ennast talle tunda anda.
«Ah! Härra ševaljee!» hüüdis kõrtsmik poolsegaselt. «Üks hetk! Halastage! Mul on siin sada hullumeelset, kes pööravad mu keldri pahupidi.»
439
«Keldri küll, kuid mitte rahakoti.»
«Oh härra, teie kolmkümmend seitse ja pool pistooli on ülal minu toas juba valmis loetud. Kuid siin ruumis istuvad praegu kolmkümmend külalist, kes on juba tühjaks imenud terve väikese vaadi portveini, mille ma hommikul nende jaoks avasin. Lubage mulle üks minut, ainult üks minut.»
«Olgu pealegi.»
«Mina lähen ära,» ütles Raoul tasakesi d'Artagnanile. «See rõõmutsemine on alatu.»
«Härra,» vastas d'Artagnan tõsiselt, «te teete mulle seda rõõmu ja jääte siia. Sõdur peab harjuma igasuguste vaatepiltidega. Peab oskama nooruses kõvendada näge-misnärve: tõeliselt suuremeelne ja hea oskab inimene olla alles siis, kui ta pilk on muutunud kõvaks ja süda on jäänud õrnaks. Ja muide, mu väike Raoul, kas tahad mind üksinda siia jätta? See poleks sinust ilus. Vaata, seal tagapool on õu ja õuel puu. Tule sinna puu varju, seal on meil kergem hingata kui siin soojas veinileitses.»
Kohalt, kuhu «Notre-Dame'i Pildi» kaks uut külalist asusid, kuulsid nad selgesti üha paisuva rahvamere kohinat ega kaotanud kõrtsiruumis istuvate ja tagakambritesse laiali pudenenud joojate ühtki hüüet ega liigutust
Kui d'Artagnanil tõesti oleks vaja olnud otsida varitsuspaika, poleks ta võinud valida paremat.

Puu, mille all nad Raouliga istusid, varjas neid oma lopsaka lehestikuga. See oli jässakas längus okstega kastan, mille varjus asus nii lagunenud lauake, et joojad olid sunnitud sellest loobuma.
Nagu ütlesime, nägi d'Artagnan sellest vaatluspunktist kõike. Ta jälgis kelnerite sagimist ja uute joojate saabumist ning pani tähele, et osa külastajaid suhtus mõninga-tesse tulijatesse sõbralikult, teistesse vaenulikult. Ta vaatles ümbrust lihtsalt ajaviiteks, sest kolmkümmend seitse ja pool pistooli lasksid end kaua oodata.
Raoul juhtis sellele tema tähelepanu.
«Härra,» ütles ta d'Artagnanile, «te ei käi oma üürnikule sugugi peale ja kohe jõuavad surmamõistetud siia. Siis tekib selline tunglemine, et me enam välja ei pääse.»
«Sul on õigus,» ütles musketär. «Hollaa! Hei! Kelner! Surm ja põrgu!»
Kuid ta võis karjuda nii palju kui tahtis ja põrutada
440
lauajäänustele, mis ta rusika all tolmuks varisesid, — keegi ei tulnud.
D'Artagnan tahtis juba ise minna kõrtsmikku otsima, et sundida teda arveid korraldama, kui avanes roostetanud hingedel kaeblikult kriiksuv hoovivärav, mille kaudu pääses õue taga asuvasse aeda, ja ilmus aadlikurõivais mees, kes kandis mõõka, mis oli küll tupes, kuid mitte puusal. Ta jättis värava lahti, läks üle õue, heitis d'Artagnanile ja ta kaaslasele kõõrdpilgu, ning suundus kõrtsi poole, vahtides ringi pilgul, mis oli nii terav, et näis tungivat läbi müüride ja puurivat südameisse.
«Vaata, vaata!» ütles d'Artagnan. «Majade vahel on ühendustee... See on vist mõni uudishimulik, kes tahab hukkamist pealt näha.»
Samal hetkel vaikis ülemisel korrusel asuvates kambrites joojate kisa ja lärm. Sellises olukorras on vaikus niisama üllatav kui kahekordistunud kära. D'Artagnan tahtis kindlaks teha, mis selle vaikuse põhjustajaks oli.
Ta nägi, et aadlikurõivas mees oli astunud kõrtsi peasaali ja kõneles joojatega, kes kõik jälgisid teda suurima tähelepanelikkusega. D'Artagnan oleks võib-olla ta sõnu kuulnud, kui sellest poleks üle kajanud rahva kisa, mis oli kõnemehe jutule hirmuäratavaks saateks. Kuid ta lõpetas peagi ja kõik kõrtsikülastajad väljusid üksteise järel väikestes salkades, nii et ruumi jäi ainult kuus meest. Üks neist kuuest — keegi sõjaväelane — kutsus kõrtsmiku kõrvale, hoides teda mingi enam-vähem tõsise jutuga kinni, kuna ülejäänud süütasid koldes suure tule: see tundus ilusat sooja ilma arvestades üsna kummalisena.
«See on imelik,» ütles d'Artagnan Raoulile,, «need näod on mulle kuidagi tuttavad.»
«Kas te ei leia,» vastas Raoul, «et siin tundub suitsu lõhna?»
«Ma leian pigem, et siin tundub vandenõu lõhna,» vastas d'Artagnan.
Vaevalt oli ta need sõnad öelnud, kui neli kohalejäänud meest tulid alla hoovi ja jäid ilma nähtava kurja kavatsuseta aiavärava juurde vahti- pidama, heites aeg-ajalt d'Artagnanile pilke, mis olid õige tähendusrikkad.
«Surm ja põrgu,» ütles d'Artagnan Raoulile tasakesi, «siin on midagi lahti. Kas sina, Raoul, pole uudishimulik?»
«Oleneb asjaolust, härra ševaljee.»
441
«Mina olen uudishimulik nagu vanaeit. Tule, lähme ettepoole ja heidame pilgu väljakule. Võin kihla vedada, et saame näha huvitavaid asju.»
«Kuid te teate, härra ševaljee, et ma ei taha olla kahe vaese kuradi surma juures tegevusetuks ja ükskõikseks pealtvaatajaks.»
«Ja kas sa arvad siis, et mina olen metslane? Kui on õige aeg, lähme minema. Tule!»

Nad läksid majja ja asusid ühe akna juurde, mis oli jäänud tühjaks, — see oli veel imelikum kui koik muu.
Selle asemel et aknast välja vaadata, tilgutasid kaks allesjäänud veinijoojat tuld.
442
«Ahaa, tuleb toetust,» pomisesid nad, nähes dArtagnani ja tema sõpra sisse astuvat.
«Jah, sõbrad, tuleb toetust,» ütles d'Artagnan. «Põrgu päralt, küll on alles vägev tuli! Keda te siis õieti küpsetada tahate?»
Mõlemad mehed puhkesid mürinal naerma ja heitsid vastuse asemel veel puid tulle.
D'Artagnan ei suutnud hoiduda neid silmitsemast.
«Teid saadeti siia, et ütleksite meile, millal on paras hetk, eks ole?» ütles üks kütjatest.
«Loomulikult,» ütles d'Artagnan, kes tahtis välja uurida, milles asi seisab. «Milleks ma peaksin siis siin olema, kui mitte selleks?»
«Palun minge siis akna juurde ja pidage vahti.»
D'Artagnan naeratas oma vurrude all, andis Raoulile märku ja asus sõnakuulelikult akna alla.

XIV ELAGU COLBERT!

Sel hetkel pakkus Greve'i väljak hirmuäratavat vaatepilti.
Kaugele ulatus perspektiivi tõttu üsna tasasena näiv inimpeade meri, voogav ja tihe nagu lai viljaväli. Aegajalt pani mõni uus kuuldus või kauge kõmin selle peade-mere lainetama ja tuhanded silmad leekima.
Kohati tõusis äge tunglemine. Kõik pead kummardusid alla ja inimhulk hakkas lainetama tormilisemalt kui ookean; laine rullus äärtelt keskkoha poole ja loksus nagu meretõusu voog vastu korravalvurite ahelikku, kes ümbritsesid võllaid.
Siis langesid hellebardivarred liiga julgetele pealetükki-jatele turjade pihta. Mõnikord polnudki see relva vars, vaid hoopis tera, ja sel juhul tekkis vahtkonna ümber kiiresti avar lage sõõr. See ruum võideti kaugemalseisjate arvel, keda äkiline taganemine omakorda vastu Seine'i kaldarinnatist surus.
Oma kõrgest aknast, millelt ulatus nägema üle kogu väljaku, märkas dArtagnan sisemise rahuldusega, et rahva hulgas seisvad musketärid ja kaardiväelased oskasid endale rusikahoopidega ja mõõgapidemega ruumi teha. Ta pani koguni tähele, et tänu ühtehoidmise vaimule, mis kahekordistab
443
sõduri jõudu, oli neil õnnestunud koguneda ligikaudu viiekümnemehelisse rühma. Välja arvatud umbes tosin meest, kes siia-sinna laiali pillatuna ümber ekslesid, moodustas see rühm kindla tuumiku, mis asus aknast kuuldekaugusel. Kuid d'Artagnani tähelepanu ei köitnud mitte ainult musketärid ja kaardiväelased. Võllaste lähedal ja eriti Saint-Jeani arkaadi ümber sagis toimekalt kärarikas inimkeeris. Juhmide ja tuimade lõustade hulgas võis siinseal näha julgeid nägusid ja otsusekindlaid ilmeid. Vahetati salapäraseid märguandeid. D'Artagnan märkas neis salkades, eriti just kõige elavamates, aadlikku, keda ta oli näinud aiaväravast sisse tulevat ja kes oli käinud teisel korrusel kõrtsilistega rääkimas. See mees organiseeris rühmi ja jagas käske.
«Surm ja põrgu!» hüüdis d'Artagnan, «ma ei eksinud. Tunnen seda meest, see on ju Menneville. Mis pagan tema siin teeb?»
Tume ja üha valjenev kõmin peatas ta mõttekäigu ja tõmbas ta pilgu mujale. Selle kõmina põhjuseks oli surmamõistetute saabumine. Nende ees liikus tugev politseiso-

durite valvesalk, mis parajasti ilmus arkaadi nurga tagant nähtavale. Rahvahulk hakkas karjuma ja üksikud hüüded liitusid koletuks möirgamiseks.
D'Artagnan nägi, et Raoul kahvatas. Ta lõi talle tugevasti õlale.
Seda valju kisa kuuldes pöördusid ahjukütjad ümber ja küsisid, kaugel asjad on.
«Surmamõistetud saabuvad,» vastas d'Artagnan.
«Tore!» ütlesid mehed, üha tuld õhutades.
D'Artagnan silmitses neid rahutult. Oli ilmne, et neil meestel, kes ilma nähtava põhjuseta sellist tuld tegid, oli kahtlasi kavatsusi.
Surmamõistetud jõudsid väljakule. Nad kõndisid jalgsi timuka kannul. Paremal ja vasakul marssisid viiskümmend politseisõdurit. Mõlemad ohvrid olid mustas riietuses, kahvatud, kuid enesekindlad.
Nad püüdsid kannatamatult vaadata üle inimeste peade, tõustes igal sammul kikivarvule.
D'Artagnan pani seda liigutust tähele.
«Surm ja põrgu!» ütles ta, «on neil aga tuline kiire näha võllast!»
Raoul taganes, kuid ometi ei jätkunud tal jõudu akna juurest ära minna. Õudustel ei puudu oma veetlus.
444
«Surma! Surma!» kisendasid viiskümmend tuhat häält.
«Jah; surma!» kordas sadakond metsikut kõri, otsekui oleks rahvamass neile ette öelnud.
«Köis kaela! Köis kaela!» kisendas mass. «Elagu kuningas!»
«Imelik küll!» pomises d'Artagnan, «mina arvasin ikka, et see on härra Colbert, kes laseb nad üles puua.»
Sel hetkel tekkis suur tunglemine, mis sundis surmamõistetuid peatuma.
Julgete ja otsustavate nägudega mehed, keda d'Artagnan oli ennist tähele pannud, olid end trügides ja tõugeldes peaaegu kuni politseisõdurite rivini välja pressinud.
Rongkäik hakkas jälle liikuma.
Hüüde peale: «Elagu Colbert!» sööstsid need mehed, keda d'Artagnan hetkekski silmist ei kaotanud, eskordi peale, kes asjata katsus vastu panna. Rahvahulk vajus ründajatele järele.
Nüüd puhkes keset koledat lärmi hirmus segadus.
Seekord polnud enam tegemist ootava rahvahulga rõõ-mukisaga — nüüd kõlasid valukarjatused.
Hellebardid raiusid, mõõgad välkusid, hakkas kostma musketilaske.
Siis mähkus kõik kummalisse keerisesse, mille keskel d'Artagnan enam midagi ei näinud.
Siis sai selles kaoses vähehaaval nähtavaks selge plaan, kindel tahe.
Surmamõistetud olid valvurite käest ära kistud ja neid veeti «Notre-Dame'i Pildi» poole.
Need, kes vange tirisid, karjusid vahetpidamata: «Elagu Colbert!»
Rahvas kõhkles, taipamata, kas rünnata politseisõdureid või kallaletungijaid.
Otsusele jõudis rahvahulk alles siis, kui need, kes kisendasid: «Elagu Colbert!», hakkasid karjuma: «Mitte võlla! Maha võllas! Tulle, tulle! Põletame vargad ära! Põletame nöörijad ära!»
Sellel kisal oli suur edu.
Mass oli tulnud hukkamist pealt vaatama, aga nüüd pakuti talle võimalust seda ise täide viia.

Miski ei võinud rahvamassile meelepärasem olla. Seepärast asus ta viivitamatult kallaletungijate poole ja pöördus politseisõdurite vastu, kisendades koos vähemusega, kes tänu temale oli muutunud ülivõimsaks enamuseks:

445

«Jah, jah, vargad tulle! Elagu Colbert!»

«Surm ja põrgu!» hüüdis d'Artagnan, «paistab, et lugu läheb tõsiseks.»

Kamina juurest tuli üks mees akna alla, põlev tukk käes. «Ahaa!» hüüdis ta, «asi läheb palavaks.» Ja pöördudes oma seltsilise poole, lisas ta: «Anti signaal!»

Ja ta lähendas hõõguva tuki puuseinale.

«Notre-Dame'i Pilt» polnud just kuigi uus hoone ega lasknud end kaua paluda. Ta võttis kohe tuld.

Mõne hetke pärast kerkis juba praksuv ja sädemeid pilduv leek. Väljast kostev kisa ühines tulesüütajate möirgamisega.

D’Artagnan, kes polnud midagi näinud, sest ta silmitses väljakut, haistis äkki suitsu, mis teda lämmatas ja tundis leeki, mis teda kõrvetas.

«Mis!» hüüdis ta ümber pöördudes. «Tuli lahti! Kas te olete hullud või marutõbised, armsad isandad?»

Mõlemad mehed vaatasid teda üllatunult.

«Kuidas nii?» küsisid nad d'Artagnanilt. «Kas polnud siis selles kokku lepitud?»

«Kokku lepitud minu maja maha põletada?» möirgas d'Artagnan, kiskudes tuki süütajal käest, ja virutas selle talle näkku.

Teine tahtis oma seltsimehele appi tulla, kuid Raoul haaras temast kinni, tõstis õhku ja viskas aknast välja, kuna d'Artagnan oma vastase trepist alla paiskas.

Raoul, kes esimesena käed vabaks sai, kiskus suitseva seinatahveldise maha ja paiskas põrandale.

Ainsa pilguga nägi d'Artagnan, et tulekahju pole enam karta, ja ruttas akna juurde.

Möll oli tõusnud haripunktile. Karjuti läbisegi: «Tulle! Tapetakse! Võlla! Tuleriidale! Elagu Colbert! Elagu kuningas!»

Salk, kes oli surmamõistetud politseisõdurite käest ära kiskunud, lähenes vange kaasa vedades majale, mis näis ta sihiks olevat.

Salga eesotsas oli Menneville, kes karjus kõvemini kui keegi teine: «Tulle! Tulle! Elagu Colbert!»

D’Artagnan hakkas taipama. Surmamõistetud tahetakse ära põletada ja tema majast valmistatakse neile tuleriit!

«Pidage!» hüüdis ta, paljas mõõk käes ja jalg aknalaual. «Menneville, mis te tahate?»

446

«Härra d’Artagnan!» karjus Menneville, «andke teed, andke teed!»

«Tulle! Vargad tulle! Elagu Colbert!» kisendas rahvahulk.

Need hüüded ajasid. dArtagnani. marru.

«Surm ja põrgu!» hüüdis ta, «põletada need vaesed kuradid, kes on mõistetud ainult võlla, see on alatu!»

Ukse all muutus vastu seina surutud uudishimulike mass üha tihedaimaks ja sulges tee.

Menneville ja tema mehed, kes hukkamõistetuid kaasa vedasid, olid aga uksest veel ainult kümne sammu kaugusel.

Menneville tegi viimase pingutuse.

«Laske läbi! Laske läbi!» karjus ta, püstol peos. .

«Põletame! põletame!» kordas rahvas. ««Notre-Dame'i Pildis» põleb. Põletame vargad! Põletame nad mõlemad «Notre-Dame'i Pildis»!»

Nüüd ei jäänud enam mingit kahtlust. Himustati tõepoolest dArtagnani maja.
D'Artagnanile meenus vana sõjahüüd, mida ta alati nii edukalt oli kasutanud.
«Musketärid, minu juurde!» hüüdis ta vägeval häälel, häälel, mis oli kõlanud üle kahurimürina, merekohina ja tormi. «Musketärid, minu juurde! . . .»
Ja laskudes rõduservalt rippu, kukutas ta end otse keset rahvahulka, kes hakkas eemale tõmbuma majast, kust sadas mehi.
Raoul oli samal hetkel tema kõrval. Mõlemad haarasid mõõgad.
Kõik musketärid, niipalju kui neid väljakul oli, kuulsid kutset. Koik pöördusid sinnapoole, kust hääl kostis, ja tundsid dArtagnani ära.
«Kapteni juurde! Kapteni juurde!» hüüdsid nad nüüd omakorda. Ja rahvamass lõhenes nende ees nagu veevood paaditäävi all. Samal hetkel leidsid d'Artagnan ja Menneville end silm silma vastas.
«Laske läbi! Laske läbi!» karjus Menneville, nähes, et tal tarvitseb vaid kätt sirutada, et ukselingist kinni haarata.
«Mitte sammugi enam!» ütles dArtagnan.
«Säh!» hüüdis Menneville, tulistades püstolist üsna lähedalt dArtagnani pihta.
Aga enne kui ta jõudis päästikule vajutada, tõstis dArtagnan Meneville'i käsivarre mõõgapidemega üles ja torkas tera tal kehast läbi.
447
«Ma ütlesin sulle, et hoia end vagusi,» lausus ta Menneville'ile, kes varises ta jalge ette.
«Laske läbi! laske läbi!» karjusid Menneville'i kaaslased, kes olid algul kohkunud, kuid kogusid peagi uuesti julgust, märgates, et on tegemist vaid kahe mehega.
Aga need kaks meest olid saja käsivarrega hiiglased. Mõõgad lendasid neil peos nagu peaingli hiilgav relv. Need torkasid, raiusid, pistsid kehasse. Iga hoop paiskas ühe mehe pikali.
«Kuninga eest!» hüüdis d'Artagnan igale mehele, kellele ta hoobi andis ja kes järelikult langes. «Kuninga eest!» kordas Raoul.
Need sõnad said ka musketäride sõjahüüdeks, kes sellest juhituna d'Artagnaniga ühinesid.
Vahepeal toibusid ka politseisõdurid paanikast, mis neid haaranud oli, ründasid kallaletungijaid selja tagant ning rõhusid ja jahvatasid metoodiliselt puruks kõik, mis ette jäi.
Rahvas, kes märkas välkuvaid mõõku ja verepritsmeid, põgenes.
Lõpuks kuuldus meeleheitlikke armupalveid — see oli võidetute jumalagajätt.
Mõlemad surmamõistetud langesid jälle politseisõdurite kätte.
D'Artagnan lähenes neile, ja nähes, et nad on kahvatud ja hirmust poolsurnud, ütles ta:
«Lohutage end, vaesekesed, teil pole karta hirmsat piina-surma, millega need närukaelad teid ähvardasid. Teid ainult puuakse. Nii, poodagu nad nüüd üles ja ,asi tahe.»
«Notre-Dame'i Pildis» polnud enam kedagi. Veepuudusel oli tuli kustutatud kahe vaadi veiniga. Vandenõulased põgenesid aia kaudu. Politseisõdurid vedasid surmamõistetud võllaste juurde.
Edasi läks kõik kähku. Timukas, kes tseremoniaalsest vormitäitmisest suuremat ei hoolinud, kiirustas, ja saatis mõlemad õnnetud ühe minutiga teise ilma.
D'Artagnani ümber tungles inimesi. Teda õnnitleti, meelitati. Ta pühkis oma higist leemendavat laupa ja verest nõretavat mõõka ning kehitas õlgu, silmitsedes Menneville'i, kes viskles ta jalge ees viimastes surmakrampides. Ja sel ajal kui Raoul silmad

kaastundlikult kõrvale pööras, näitas d'Artagnan oma musketäridele võllaid ja nende, küljes rippuvaid kurbi vilju.
448
«Vaesed kuradid,» ütles ta. «Ma loodan, et nad surid mind õnnistades, s'pst ma päästsin nad veel hullemast.»
Need sõnad kostsid MennevihVi kõrvu, kui ta viimast korda hinge tõmbas, ning ta huulile tõusis sünge ja irooniline naeratus. Ta tegi pingutuse, et vastata, kuid see pingutus lõpetaski ta elu. Menneville heitis hinge
449
«Oh, kõik see on nii hirmus,» sosistas Raoul. «Lähme minema, härra ševaljee.» «Sa ei ole haavatud?» küsis d'Artagnan. «Ei, tänan.»
«Sa oled vapper, surm ja põrgu! Sul on su isa pea ja Porthose käsivars. Ah, oleks Porthos siin olnud, tema oleks sellest alles lõbu tundnud!»
Ja ta sosistas mõtlikult:
«Kuid kus pagan võiks see vahva Porthos küll praegu olla?»
«Tulge, ševaljee, tulge!» kiirustas Raoul.
«Veel üks minut, armas sõber, ma võtan oma kolmkümmend seitse ja pool pistooli ja olen siis sinu päralt. Maja toob suurt tulu,» lisas d'Artagnan endamisi, astudes «Not-re-Dame'i Pilti». «Aga isegi kui ta vähem tulus oleks, eelistaksin, et ta asuks mõnes teises linnaosas.»

XV KUIDAS HÄRRA D'EYMERIS' TEEMANT SATTUS D'ARTAGNANI KÄTTE

Sel ajal kui Greve'i väljakul lõpule jõudis see kärarikas ja verine stseen, pistsid mehed, kes end aiavärava taga varjanud olid, oma mõõgad tuppe, aitasid ühe endi hulgast aias ootava saduldatud hobuse selga ja põgenesid nagu hirmunud linnuparv igasse ilmakaarde laiali — ühed ronisid üle müüride, teised sööstsid paanilises hirmus väravaist välja.
See, kes sadulasse istus, andis oma hobusele nii metsikult kannuseid, et loom oleks peaaegu üle aiamüüri hüpanud, kihutas üle Baudoyer' väljaku, lendas nagu välk läbi tänavail sagiva rahvahulga, alla ajades, uperkuuti lüües ja ümber paisates kõik, mis ette jäi, ning jõudis kümne minuti pärast peaintendandi ukse ette veel hingetumana kui ta ratsu.
Kuuldes sillutisel hobusekapjade plaginat, ilmus abbe Fouquet hoovipoolsele aknale ja küsis poolest kehast saati ennast aknast välja kallutades, veel enne kui ratsanik jõudis sadulast maha hüpata:
«Noh, kuidas läks, Danicamp?»
«Kõik on läbi,» vastas ratsanik.
«Läbi!» hüüdis abbe. «Tähendab, nad on päästetud?»
«Ei, härra,» vastas ratsanik, «nad on üles poodud.»
450
«Üles poodud?» kordas abbe kähvatades.
Äkki avanes külguks ja tuppa astus Fouquet, kahvatu, enesest väljas, huuled valu- ja vihahüüdest poolavatud.
Ta peatus lävel, kuulates, mis õuesolija akna all seisvale abbele ütles.
«Närukaelad!» hüüdis abbe. «Tähendab, te ei võidelnudki?»
«Võitlesime nagu lõvid.»
«Öelge parem — nagu argpüksid.»
«Härra!»

«Sada sõjameest, kes võitlevad, mõõk käes, on äkkrünnaku puhul väärt kümmet tuhandet politseisõdurit. Kus on Menneville, see kisakõri, see hoopleja, kes lubas tagasi tulla surnult või võitjana?»

«Ta pidas sõna, härra, ta on surnud.»

«Surnud! Kes ta tappis?»

«Üks inimese kuju võtnud deemon. Uks hiiglane, kes keerutas korraga kümmet helkivat mõõka. Üks pöörane, kes ainsa hetkega kustutas tüle, lõpetas löömingu ja nõidus Greve'i väljaku pinnast välja sada musketäri.»

Fouquet tõstis pea. Higi voolas ojana ta laubalt.

«Oh, Lyodot ja d'Eymeris! Surnud, surnud, surnud! Ja mina olen kaotanud oma au.»

Abbe pöördus ümber ja ütles, märgates oma surnukahvatut ja masendatud venda:

«Koguge end, härra. See on saatus! Ei maksa nõnda hädaldada. Kui see ei pidanud nii sündima, siis tähendab, et jumal...»

«Olge vait, abbe, olge vait!» hüüdis Fouquet. «Teie vabandused on pühaduse üle irvitamine. Kutsuge see mees üles ja las ta jutustab üksikasjaliselt sellest hirmsast sündmusest.»

«Aga armas vend ,..»

«Kuulake sõna, härra!»

Abbe andis märku ja mõne hetke pärast kostsid trepilt mehe sammud.

Samal ajal ilmus Fouquet' selja taga Gourville otsekui peaintendandi kaitseingel ja tõstis sõrme huulile, püüdes teda veenda,- et ta ka oma kõige ägedamast valust hoolimata enesevalitsemist ei kaotaks.

Minister kogus end ja muutus nii rahulikuks kui see valust pooleldi murtud südamega inimesele üldse jõukohane on.

451

Danicamp astus sisse. «Kandke ette,» ütles Gourville.

«Härra,» vastas kuller, «me saime käsu röövida vangid ja karjuda sealjuures «elagu Colbert!»»

«Selleks et neid elusalt põletada, eks ole?» katkestas teda Gourville.

«Jah. Menneville'i!e oli antud vastav käsk. Menneville teadis, kuidas talitada, ja nüüd on Menneville surnud.»

See uudis näis Gourville'i pigem lohutavat kui kurvastavat.

«Selleks et neid elusalt põletada?» kordas kuller, nagu oleks ta kahelnud, kas see käsk — muide ainus käsk, mille ta oli saanud — oli ikka tõsiselt mõeldud.

«Aga loomulikult selleks, et neid elusalt põletada,» vastas abbe järsult.

«Nõus, härra, nõus,» kinnitas mees, püüdes oma kaaskõ-nelejate näolt välja lugeda, kas tal on kahjulik või kasulik tõtt kõnelda.

«Ja nüüd jutustage,» ütles Gourville.

«Vangid toodi niisiis Greve'i väljakule,» jätkas Danicamp, «ja marruläinud rahvas tahtis, et nad poomise asemel põletataks.»

«Küllap rahval on omad põhjused,» ütles abbe. «Jätkake.»

«Kuid parajasti sel hetkel, kus politseisodurid olid lüüa saamas, kui puhkes tuli ühes väljakuäärses majas, mis oli määratud süüalustele tuleriidaks, ilmus üks hullumeelne, deemon, hiiglane, kellest ma juba rääkisin ja kes öeldavasti pidi olema nimetatud maja omanik. Ühe noormehe kaasabil, kes teda saatis, viskas ta tulesüütajad aknast välja, hüüdis rahva hulgas viibivad musketärid endale appi, hüppas ise teiselt korruselt alla väljakule ja kasutas nii hirmuäratavalt kombel oma mõõka, et võit jäi politseisõduritele. Vangid võeti uuesti vahi alla ja Menneville tapeti. Jälle vahistatud, hukati surmamõistetud kolme minuti jooksul.»

Oma enesevalitsemisest hoolimata ei suutnud Fouquet alla suruda tumedat oiet.

«Ja kuidas on selle mehe, selle majaomaniku nimi?» küsis abbe.
«Ma ei tea seda teile öelda, sest ma ei näinud teda. Minu kindlaksmääratud asukoht oli aias ja ma jäin oma postile. Kuulsin loost ainult teiste jutu järgi. Mul oli käsk, niipea kui asi on lõpetatud, kihutada tuhatnelja teile teatama, kui-
452
das nimelt see lõppes. Käsu kohaselt kihutasin ma galopis minema, ja siin ma nüüd olen.»
«Väga hea, härra. Muud me ei või teilt nõudagi,» ütles abbe, kes seda enam masendus, mida lähemale jõudis hetk, kus ta pidi oma vennaga üksi jääma.
«Kas teile on makstud?» küsis Gourville.
«Sain avanssi, härra,» ütles Danicamp.
«Siin on kakskümmend pistooli. Minge, härra, ja kaitske alati, nagu seegi kord, kuninga tõelisi huvisid.»
«Jah, härra,» vastas mees kummardades ning pistis raha taskusse.
Seejärel lahkus ta.
Vaevalt oli uks sulgunud, kui Fouquet, kes seni oli püsinud liikumatuna, astus kiirel sammul lähemale ning jäi abbe ja Gourville'i vahele seisma.
Mõlemad avasid korraga suu, et rääkima hakata.
«Ärge vabandage,» ütles ta. «Pole vaja kedagi süüdistada. Kui ma oleksin olnud õige sõber, poleks ma usaldanud Lyodot' ja d'Eymeris' vabastamist kellegi teise hooleks. Ainult mina üksi olen süüdi, pean üksi taluma etteheiteid ja südametunnistusepiina. Jätke mind üksi, abbe.»
«Kuid te ei takista mind siiski üles otsimast seda viletsat, kes oma vahelesegamisega sellesse nii hästi ettevalmistatud ettevõttesse osutas teene härra Colbert'ile, sest kuigi õige poliitika nõuab, et tuleb armastada oma sõpru, ei pea ma siiski halvaks poliitikaks seda, mis nõuab oma vaenlaste vihast jälitamist.»
«Aitab poliitikast, abbe. Ja et ma ei kuuleks teist midagi kuni uute korraldusteni! Mulle näib, et me vajame praegu äärmist vaikust ja ettevaatust. Teil on silma ees hirmus hoiatus. Ei mingeid kät.temaiksuabinõusid, härra! Ma keelan need teile.»
«Pole olemas käsku, mis takistaks mind kätte maksmast inimesele, kes on süüdi minu perekonna solvamises,» torises abbe.
«Kui teile tuleb pähe ainuski mõte, mis pole minu tahte täielikuks väljenduseks, siis lasen ma teid Bastille'sse heita kaks tundi pärast seda, kui see mõte teoks saab!» hüüdis Fouquet käskival häälel, millele oli võimatu vastu vaielda. «Arvestage sellega, abbe.»
Abbe kummardas punastades.
Fouquet andis Gourville'ile märku endale järgneda ja
453
tahtis juba oma kabinetti minna, kui uksehoidja teatas valjul häälel:
«Härra ševaljee d'Artagnan.»
«Kes see on?» küsis Fouquet hajameelselt Gourville'i käest.
«Endine Tema Majesteedi musketäride leitnant,» vastas Gourville samal toonil.
Fouquet ei võtnud vaevaks isegi järele mõelda ja hakkas minema.
«Vabandust, monsenjöör,» ütles Gourville, «kuid ma mõtlesin järele. See tubli vennike lahkus ju kuninga teenistusest ja tuleb arvatavasti mingi veerandaasta pensioni järele.»
«Kuradile!» ütles Fouquet. «Miks valib ta nii halva aja?»
«Lubage, monsenjöör, et ma talle siis vähemalt viisakalt ära ütlen. Ma tunnen teda, see on mees, kes meile meie praeguses olukorras on kasulikum sõbrana kui vaenlasena.»

«Vastake, mis tahate,» ütles Fouquet.
«Jumal hoidku!» ütles abbe kättemaksuhimuliselt, nagu see sobib vaimulikule, «vastake, et raha pole, vähemalt mitte musketäridele.»
Kuid vaevalt oli abbe need ettevaatamatud sõnad lausunud, kui paokile jäänud uks lahti lükati ja nähtavale ilmus d'Artagnan ise.
«Noh, härra Fouquet,» ütles ta, «ma teadsin väga hästi, et musketäride jaoks puudub teil raha. Ja ma ei tulnudki seda saama, vaid ainult selleks, et lasta endale ära öelda. See on tehtud. Tänan. Jätan teiega hüvasti ja lähen seda saama härra Colbert’i käest.»
Ta tegi üsna hooletu kummarduse ja väljus.
«Gourville,» ütles Fouquet, «jookske sellele mehele järele ja tooge ta tagasi!»
Gourville kuulas sõna ja jõudis d'Artagnanile trepil järele.
D'Artagnan kuulis selja taga samme, pöördus ümber ja märkas Gourville'i.
«Surm ja põrgu!» ütles ta. «Teil, härradel rahandustegelastel, on küll väga viletsad kombed. Ma tulen härra Fouquet' juurde, et kätte saada Tema Majesteedi poolt mulle määratud summat, ja mind võetakse siin vastu nagu kerjust, kes tuleb almust paluma, või nagu kelmi, kes tuleb näppama lauahõbedat.»
454
«Kuid te nimetasite ju härra Colbert’i nime, armas härra dArtagnan. Te ütlesite ju, et lähete härra Colbert’i juurde.»
«Loomulikult lähen ma sinna, kas või ainult selleks, et temalt aru pärida inimeste üle, kes tahavad maju maha põletada ja karjuvad sealjuures «Elagu Colbert!»»
Gourville teritas kõrvu.
«Ohoo!» ütles ta. «Kas te vihjate sellele, mis toimus äsja Greve'i väljakul?»
«Iseenesestki mõista.»
«Ja mille poolest siis see, mis seal juhtus, teid puudutab?»
«Kuidas? Te küsite minult, kas mind puudutab või ei puuduta see, et härra Colbert tahab minu majast tuleriita teha.»
«Tähendab, teie maja... See oli siis teie maja, mida taheti maha põletada?»
«Põrgu päralt, muidugi!»
««Notre-Dame'i Pilt» on teie oma?»
«Juba nädal aega.»
«Teie olitegi siis see vahva kapten? Teie olitegi siis see mõõgakangelane, kes pillutas laiali need, kes tahtsid surmamõistetuid ära põletada?»
«Armas härra Gourville, asetage end minu seisukohale. Ma olen avaliku korra kaitsja ja ühtlasi majaomanik. Kaptenina olen ma kohustatud hoolitsema kuninga käskude täitmise eest, majaomanikuna olen ma huvitatud sellest, et minu maja mitte maha ei põletataks. Niisiis kaitsesin ma ühtaegu oma isiklikke huve ja täitsin oma kohust, toimetades Lyodof ja d'Eymeris' uuesti politseisõdurite kätte.»
«Tähendab, see olite siis teie, kes ühe mehe aknast välja viskas?»
«Mina ise,» vastas d'Artagnan tagasihoidlikult. «Ja teie tapsitegi Menneville'i?»
«Selline õnnetus juhtus mul tõesti,» vastas dArtagnan, tehes kummarduse, nagu oleks teda õnnitletud.
«Ja see olite siis teie, kelle pärast nood kaks surmamõistetut üles poodi?»
«Jah, härra, tuleriidale saatmise asemel. Ja seda loen ma endale auks. Ma päästsin need vaesed kuradid hirmsatest piinadest. Te mõistate, armas härra Gourville, neid taheti elusalt põletada. See ületab juba kõik piirid.»
«Minge, armas härra d'Artagnan, minge,» ütles Gour-
455
ville, kes tahtis säästa Fouquet’d kohtumisest mehega, kes talle nii suurt valu oli teinud.

«Ei,» ütles Fouquet, kes oli seda trepikoja ukselt pealt kuulanud, «ei, härra d'Artagnan, otse vastupidi, tulge tagasi.»

D'Artagnan pühkis oma mõõganupult viimase verepleki, mis tal seni veel kahe silma vahele oli jäänud, ja läks üles tagasi.

Ta leidis eest kolm meest, kelle nägudel väljendus kolm väga erinevat tunnet: abbel viha, Gourville'il jahmatus ja Fouquet'1 masendus.

«Vabandage, härra minister,» ütles d'Artagnan, «kuid minu aeg on piiratud. Pean minema intendantuuri härra Colbert’iga arveid klaarima ja oma veerandaasta pensioni välja võtma.»

«Kuid, härra,» ütles Fouquet, «raha leidub siingi.»

D'Artagnan vaatas üllatunult peaintendandile otsa, . «Tean, härra, teile vastati järelemõtlematult, kuulsin seda,» ütles minister. «Ometi peaks;d kõik tundma nii teeneterikast meest nagu teie.»

D'Artagnan kummardas.

«Kas teil ordannants on?» küsis Fouquet.

«Jah, härra.»

«Andke see minu kätte. Maksan selle ise välja. Tulge.»

Ta andis Gourville'ile ja abbele märku, kes jäid tuppa ootama, ja viis d'Artagnani oma kabinetti. Sinna jõudnud, küsis ta:

«Palju teil saada on, härra?»

«Umbes viis tuhat liivrit, monsenjöör.»

«Saamata jäänud palga arvel?»

«Veerandaasta eest.»

«Ühe veerandaasta eest viis tuhat liivrit!» hüüdis Fouquet, heites musketärile terava pilgu. «Tähendab, kuningas maksab teile siis kakskümmend tuhat liivrit aastas.»

«Jah, monsenjöör. Kakskümmend tuhat liivrit. Kas leiate, et seda on liiga palju?»

«Mina!» hüüdis Fouquet ja naeratas kibedalt. «Kui ma tunneksin inimesi, kui ma poleks mitte kergemeelne, järjekindlusetu ja edev, vaid ettevaatlik ja kaalukas, ühesõnaga, kui ma oleksin osanud, nagu mõned teised inimesed, õigesti korraldada oma elu, siis ei saaks te mitte kakskümmend tuhat liivrit aastas, vaid sada tuhat ja te poleks mitte kuninga, vaid minu mees.»

456

D'Artagnan punastas kergelt.

Kiituses, meelitaja hääles ja tema armastusväärses kõneviisis peitub nii magus mürk, et tugevaimagi iseloomuga inimene sellest mõnikord joobub.

Peaintendant lõpetas oma jutu, avades laeka, kust võttis neli raharulli, mis ta d'Artagnani ette asetas.

Gaskoonlane avas ühe.

«Kuld,» ütles ta.

«See koormab teid vähem, härra.» «Kuid see teeb ju kokku kakskümmend tuhat liivrit, härra.»

«Seda küll.»

«Kuid mul on saada ju ainult viis.»

«Ma tahan teid säästa neli korda peaintendantuuris käimast.»

«Te olete liiga lahke, härra.»

«Ma täidan oma kohust, härra ševaljee, ja ma loodan, et te minu peale viha ei kanna vastuvõtu pärast, mille mu vend teile korraldas. Tal on äärmiselt tujukas ja sapine iseloom.»

«Härra,» ütles d'Artagnan, «uskuge, et miski pole mulle vastumeelsem kui vabandused teie poolt.»

«Siis ei esita ma neid enam, vaid piirdun sellega, et palun teilt üht teenet.»
«Oh, härra!»
Fouquet tõmbas oma sõrmest teemantsõrmuse, mille väärtus oli umbkaudu tuhat'pistooli.
«Härra,» ütles ta. «Selle kivi kinkis mulle üks lapsepõlvesõber, mees, kellele teie osutasite suure teene.»
Fouquet' hääl muutus märgatavalt.
«Teene! Mina?» hüüdis musketär. «Mina osutasin teene ühele teie sõbrale?»
«Teie ei või seda unustanud olla, härra, sest see oli veel täna.»
«Ja kuidas on selle sõbra nimi?»
«Härra d'Eymeris.»
«Üks surmamõistetuist?»
«Jah, üks ohvritest... Härra d'Artagnan, tänutäheks selle teene eest, mille te talle osutasite, palun teid vastu võtta see teemant. Tehke seda armastusest minu vastu.»
«Härra ...»
«Võtke vastu, ütlen ma teile. Täna on mul leinapäev.
457
Hiljem võib-olla mõistate seda. Täna kaotasin ma ühe sõbra. Olgu. Kuid ma loodan, et leian teise.» «Kuid, härra Fouquet...»
«Jumalaga, härra d'Artagnan. Jumalaga!» hüüdis Fouquet suures ängistuses. «Või pigemini, nägemiseni.»
Ja minister lahkus oma kabinetist, jättes musketärile sõrmuse ja kakskümmend tuhat liivrit.
«Mis sa nüüd oskad ütelda?» mõtles d'Artagnan, kui oli asja mõne hetke süngelt järele kaalunud. «Mis sa nüüd oskad ütelda? Surm ja põrgu! Niipalju kui mina aru saan, on see üks väga galantne mees! ... Nüüd aga lähen ja lasen härra Colbert’il selle endale ära seletada.»
Ja ta väljus.

XVI TÄHELEPANUVÄÄRSEST ERINEVUSEST, MIDA D'ARTAGNAN MÄRKAS HÄRRA INTENDANDI JA MONSENJÖÖR PEAINTENDANDI VAHEL

Härra Colbert elas Neuve-des-Petits-Champs'i tänaval, majas, mis kunagi oli kuulunud Beautrule.
D'Artagnan käis selle maa ära vähem kui veerand tunniga.
Jõudes uue favoriidi juurde, leidis d'Artagnan, et õu oli täis politseisõdureid ja -ametnikke, kes olid nähtavasti tulnud Colbert’i õnnitlema või end vabandama, olenevalt sellest, kas ta suvatses neid kiita või laita. Madala hingelaadiga inimestel on sünnipärane meelitamisvaist, see on neil peenelt välja arenenud, nagu metsloomal kuulmine või haistmine. Need inimesed (või nende juht) olid taibanud, et oli võimalus härra Colbert’ile meelehead teha, teatades talle, millisel viisil tänavalöömingu ajal tema nime kasutati.
DArtagnan jõudis pärale parajasti sel hetkel, mil vahtkonnaülem esines ettekandega. Musketär jäi ukse kõrvale politseisõdurite selja taha seisma.
Hoolimata Colbert’i vastupuiklemisest ja kulmukortsutustest viis politseiohvitser Colbert’i kõrvale, et kõnelda temaga omavahel.
«Härra,» ütles ta, «juhul kui te tõesti soovisite, et rahvas kahe reeturi üle omakohut mõistaks, oleks mõistlik olnud sellest meile teatada. Sest lõpuks, härra, hoolimata valust,

458

mida tunneksime teie pahameelt äratades või teie plaanidele vastu töötades, pidime täitma saadud käsu.»

«Kolmekordne loll!» vastas Colbert tulivihaselt, raputades oma tihedaid musti juukseid otsekui lõvi lakka. «Mis juttu te mulle ometi ajate? Lööming olevat olnud minu idee! Olete te hull või purjus?»

«Kuid, härra, karjuti ju ometi: «Elagu Colbert!»» vastas vahtkonnaülem üsna segaselt.

«Käputäis vandenõulasi...»

«Ei, ei, terve rahvamass!»

«Kas tõesti?» imestas Colbert näost särama lüües. «Rahvahulk karjus: «Elagu Colbert!»? Kas olete päris kindel selles, mis ütlete, härra?»

«Polnud ju muud vaja, kui kõrvad lahti teha või' õigemini küll kinni toppida, sest kisa oli tõesti hirmus.»

«Ja see oli rahvas, tõeline rahvas?»

«Muidugi, härra. Ainult et me saime selle tõelise rahva käest peksa.»

«Väga hea,» jätkas Colbert, kes oli ametis oma mõtetega. «Te arvate siis, et rahvas tahtis päris omal algatusel surmamõistetud ära põletada?»

«Jah, härra.»

«See on teine asi... Tähendab, te panite vapralt vastu?» «Mul tapeti kolm meest, härra.» «Aga teie vähemalt ei tapnud kedagi?» «Härra, mõned mässajad jäid küll tänavale maha ja teiste hulgas üks, kes polnud sugugi tavaline inimene.» «Kes?»

«Keegi Menneville, kellel politsei juba pikemat aega silma peal hoidis.»

«Menneville?» hüüdis Colbert. «Seesama,' kes tappis Huchette'i tänaval tubli inimese, kes nõudis rammusat kanapoega!»

«Jah, härra, toosama.»

«Ja see Menneville karjus niisamuti: «Elagu Colbert!»?»

«Valjemini kui ükski teine. Otsekui pöörane.»

Colberti laup tõmbus kortsu. Rahuldatud auahnuse sära, mis ta näol hiilgas, kustus nagu jaaniussike, kellele rohus peale astutakse.

«Kust te siis selle peale tulete, et algatus tuli rahva hulgast? Menneville oli minu vaenlane; ma oleksin ta meeleldi lasknud üles puua ja ta teadis seda väga hästi. Menneville oli abbe Fouquet' mees. Kogu see asi sai alguse

459

Fouquet' käest. Eks ole ju teada, et hukkamõistetud olid tema lapsepõlvesõbrad.»

«See on tõsi,» mõtles d'Artagnan, «ja nüüd on mu kahtlustel lõpp. Ma kordan, olgu härra Fouquet kes ta on, aga tal on suuremeelsust.»

«Kas te olete kindel, et Menneville on surnud?» jätkas Colbert.

D'Artagnan leidis, et nüüd on tal sobiv aeg sisse astuda. «Täiesti kindel, härra,» vastas ta, äkki lähemale astudes.

«Ah, see olete teie, härra,» ütles Colbert.

«Mina isiklikult,» vastas musketär hooletult. «Näib, et teil oli Menneville'i näol kena väike vaenlasekene?»

«Ta polnud mitte minu, vaid kuninga vaenlane, härra,» vastas Colbert.

«Kahekordne oinas!» mõtles d'Artagnan, «sa tuled minu vastu välja upsakusega ja silmakirjatsemisega... Noh, sellisel korral olen ma väga õnnelik, et sain osutada kuningale hea teene,» jätkas ta. «Kas võtaksite endale ülesandeks sellest Tema Majesteedile teatada, härra intendant?»

«Millise ülesande te mulle annate ja mida pean ma ütlema, härra? Palun teid, seletage täpsemalt,» vastas Colbert sapisel häälel, olles juba ette vaenulikult meelestatud.
«Ma ei anna teile mingit ülesannet,» sõnas d'Artagnan rahuga, mis pilkehimulisi inimesi iialgi maha ei jäta. «Mõtlesin vaid, et teil oleks kerge Tema Majesteedile teatada, et mina sattusin juhtumisi sündmuspaigal olema, õiendasin härra Menneville'iga arved ja seadsin korra taas jalule.»
Colbert ajas silmad pärani ja heitis vahtkonnaülemale küsiva pilgu.
«See on tõsi,» sõnas viimane, «too härra oli tõesti meie päästjaks.»
«Miks te kohe ei öelnud, et tulete mulle seda asja selgitama?» hüüdis Colbert kahetsevalt. «Nüüd selgub kõik ja teie tõusete seejuures paremasse valgusse kui keegi teine.»
«Te eksite, härra intendant, ma ei tulnud sugugi selleks, et teile tollest asjast jutustada.»
«See on siiski vägitegu, härra,»
«Oh, harjumus nüristab vaimu.» ütles d'Artagnan hooletult.
460
«Millele ma võlgnen siis teie külastuse au?» «Lihtsalt sellele, et kuningas käskis mind teie juurde ilmuda.»
«Ahaa!» hüüdis Colbert, tagasi saades oma kõrgi hoiaku, sest ta nägi, kuidas d'Artagnan tõmbas taskust mingi paberi, «te tulite siis minult raha paluma?»
«Täpselt nii, härra.»
«Palun teid, härra, oodake pisut, ma kuulan enne vahtkonnaülema ettekande ära.»
D'Artagnan tegi üsna häbematult kannal täis ringi ja, uuesti näoga Colbert’i poole jäädes, kummardas arlekiinlikult. Seejärel keerutas ta teist korda ringi ning liikus kindlal sammul ukse poole.
Colbert oli rabatud sellest ägedast vastuhakust, millega ta polnud harjunud. Mõõgaaadlikud, kes tavaliselt tema juurde tulid, siplesid enamasti sellises rahapuuduses, et nad poleks kaotanud kannatust isegi siis, kui nad jalgupidi marmorpõrandasse oleksid juurdunud.
Kas d'Artagnan läheb tema juurest kuninga juurde? Kas ta läheb kaebama halva vastuvõtu üle või jutustama oma kangelasteost? Selle üle tasus tõsiselt järele mõelda.
Igatahes oli väga ebasobiv hetk selleks, et d'Artagnani tühjalt minema saata, tuli ta siis tõesti kuninga käsul või iseenda huvides. Musketär oli osutanud liiga olulise teene ja alles nii hiljuti, et seda polnud veel võimalik unustada.
Niisiis jõudis Colbert järeldusele, et parem on jagu saada oma upsakusest ja d'Artagnan tagasi kutsuda.
«Hei! härra d'Ärtagnan!» hüüdis Colbert. «Te lahkutegi minu juurest sel kombel!»
D'Artagnan pöördus ümber.
«Miks mitte?» sõnas ta rahulikult. «Meil pole ju teineteisele enam midagi ütelda.»
«Kuid teil tuleb vähemalt raha välja võtta, sest teil on ordonnants kaasas.»
«Minul? Hoopiski mitte, armas härra Colbert.»
«Kuid teil on ju olemas maksukäsk, härra. Ja niisamuti nagu teie ei kõhkle tõmbamast mõõka kuninga eest, kui olukord seda teilt nõuab, maksan mina välja raha, kui mulle esitatakse maksukäsk. Esitage see.»
«Pole tarvidust, armas härra Colbert,» vastas d'Artagnan, kes nautis sisemiselt segadust, mida ta Colbert’i mõtteis põhjustas. «Summa on välja makstud.»
«Makstud! Kes maksis?»
461
«Aga loomulikult härra peaintendant.»

Colbert kahvatas.
«Kuid seletage siis, miks te minule seda paberit üldse näitasite, kui teile juba on makstud?» küsis ta surutud häälel.
«Selle käsu põhjal, millest te äsja nii üleolevalt kõnelesite, armas härra Colbert: kuningas käskis mul minna veerandaasta pensioni järele, mis ta mulle suvatseb maksta.»
«Minu juurde?» küsis Colbert.
«Mitte just täpselt. Kuningas ütles mulle: «Minge härra Fouquet' juurde. Peaintendandil pole võib-olla raha; sellisel juhul minge härra Colbert’i juurde.»
Hetkeks selgus Colbert’i nägu. Aga ta õnnetu nägu oli nagu tormine taevas: kord hiilgav, kord tume kui öö, vastavalt sellele, kas sähvas välk või möödus pilv.
«Ja peaintendandil leidus raha?»
«Aga muidugi, raha jätkus tal küllalt,» vastas d'Artag-nan. «Seda peab uskuma, sest selle asemel et maksta mulle veerandaasta eest viis tuhat liivrit...»
«Veerandaasta eest viis tuhat liivrit!» hüüdis Colbert, jahmudes nagu Fouquet’gi summa suurusest, millega pidi tasutama ühe sõduri teenete eest. «See teeb ju kakskümmend tuhat liivrit pensioni aastas?»
«Õige, härra Colbert! Te arvutate ju nagu õnnis Pytha-goras. Jah, kakskümmend tuhat liivrit.»
«Kümnekordne rahandusintendandi palk. Võtke vastu minu komplimendid!» ütles Colbert mürgise naeratusega.
«Kuningas vabandas, et ta mulle nii vähe maksab; kuid ta lubas selle vea hiljem parandada, kui ta rikkamaks saab ... Aga ma lõpetan nüüd, sest mul on väga kiire.»
«Ja peaintendant maksis teile, vastupidiselt kuninga ootustele?»
«Just nagu teie, vastupidiselt kuninga ootustele, keeldusite mulle maksmast.»
«Ma ei keeldunud, härra, ma palusin teid oodata. Te kinnitate siis, et Fouquet maksis teile teie viis tuhat liivrit välja?»
«Jah, seda oleksite teinud teie; kuid... kuid ta ei piirdunud kaugeltki sellega, armas härra Colbert.» «Mis ta siis veel tegi?»
«Ta luges mulle viisakalt peo peale kogu summa, öeldes, et kuninga jaoks on tema kassad alati täis.»
462
«Kogu summa! Härra Fouquet maksis teile viie tuhande asemel välja kakskümmend tuhat?»
«Jah, härra.»
«Ja mispärast?»
«Selleks et säästa mind kolmekordsest käimisest pea-intendantuuri kassas. Need kakskümmend tuhat liivrit on mul siin taskus ilusates uutes kuldmüntides. Nagu näete, võin ma rahulikult ära minna, ilma et mul teid üldse vaja läheks. Tulin siit läbi ainult vormi pärast.»
DArtagnan lõi endale tasku pihta ja naeris, näidates Colbert’ile kolmekümmend kahte hammast, mis olid niisama valged kui kahekümne viie aastasel noormehel, ja mis näisid omakeeli ütlevat: «Serveerige meile kolmkümmend kaks väikest Colbert’i ja me pistame need meelsasti kinni.»
Madu on niisama vapper kui lõvi, kanakull niisama vapper kui kotkas; seik vastu ei saa vaielda. Pole ainustki looma (isegi nende hulgas, keda üldiselt argpüksideks peetakse), kes ei ilmutaks vaprust, kui asi puutub enesekaitsesse. D'Artagnani kolmkümmend kaks hammast ei kohutanud Colbert’i. Ta ajas end sirgu ja ütles ootamatult:
«Härra, seda, mida härra peaintendant tegi, polnud tal õigust teha.»

«Mis te sellega öelda tahate?» küsis d'Artagnan.
«Tahan öelda, et teie maksukäsk... Palun, kas te ei tahaks mulle näidata oma maksukäsku.»
«Hea meelega; siin see on.»
Colbert haaras paberi enda kätte sellise kiirusega, et musketär seda rahutusega tähele pani ja tõsiselt kahetsema hakkas, et oli paberi üldse käest ära andnud.
«Härra,» ütles Colbert, «kuninglik ordonnants kõlab järgmiselt:
«Minu tahtmise järgi peab esitajale, härra dArtagnanile, välja makstama viis tuhat liivrit, veerandaasta osa pensionist, mis ma talle määranud olen.»»
«Nõnda on tõepoolest kirjutatud,» ütles dArtagnan, teeseldes rahulikkust.
«Kuningas võlgnes teile järelikult vaid viis tuhat liivrit. Mispärast teile aga rohkem maksti?»
«Sellepärast, et mul oli võimalus saada rohkem ja mulle taheti maksta rohkem; see ei puutu kellessegi.»
«On loomulik,» ütles Colbert üleoleva lahkusega, «et te

ei tunne raamatupidamise tavasid. Kuid, härra, kui teie võlgnete viis tuhat liivrit, mida te siis teete?»
«Ma ei võlgne iialgi kellelegi viit tuhandet liivrit.»
«Olgu kuidas on. Kui teil tuleb välja maksta mingi summa, siis maksate te ju ikkagi nii palju kui võlgnete.»
«See kõik tõendab vaid üht,» ütles d'Artagnan, «nimelt, et teie raamatupidamises on oma tavad, härra Fouquet'1 aga jälle omad.»
«Minu tavad, härra, on õiged.»
«Ma ei eita seda.»
«Te võtsite vastu raha, mida teil õigus polnud saada.» D'Artagnani silmad välkusid.
«Te tahate vist öelda: mida mulle esialgu veel ei võlgnetud; sest kui ma oleksin vastu võtnud midagi, millele mul üldse mingit õigust polnud, oleksin ju toime pannud varguse.»
Sellele peenele targutusele jättis Colbert vastamata.
«Te võlgnete riigikassale järelikult viisteist tuhat liivrit,» ütles ta kiival õhinal.
«Siis avate mulle esialgu krediidi,» ütles d'Artagnan oma varjatud irooniaga.
«Mitte sugugi, härra.»
«Nii! Tähendab teie võtate siis mkiult kolm rulli ära?» «Te maksate need minu kassasse tagasi.» «Mina? Oh, härra Colbert, seda ärge nüüd küll lootke ...» «Kuningas vajab oma raha, härra.» «Ja mina vajan kuninga raha, härra.» «Olgu, Kuid te maksate tagasi.»
«Ei mõtlegi. -Ma olen kuulnud arvepidamise kohta öeldavat, et hea laekur ei anna ega võta iialgi midagi tagasi.»
«Eks vaatame siis, härra, mis ütleb kuningas, kellele ma seda maksukäsku näitan, mis tõendab mitte üksnes seda, et härra Fouquet maksis välja summa, milleks tal õigust ei olnud, vaid ka seda, et ta ei nõua väljamakstud summade eest isegi kviitungit.»
«Ahaa! nüüd ma mõistan, miks te selle paberi minult ära võtsite, härra Colbert!» hüüdis d'Artagnan.
Colbert ei taibanud, et viisis, kuidas d'Artagnan ta nime hääldas, peitus ähvardus.
«Hiljem mõistate, milleks seda vaja oli,» vastas ta, keerutades ordonnantsi sõrmede vahel.
«Oh, ma mõistan seda praegugi suurepäraselt, härra

Colbert,» hüüdis d'Artagnan, krapsates dokumendi kiire liigutusega enda kätte tagasi, «mul pole tarvis oodata.»
Ja ta pistis paberi, mille ta nii ootamatult tagasi oli kahmanud, uuesti taskusse.
«Härra! härra!» hüüdis Colbert, «see vägivald ...»
«Noh, kas maksab siis pahandada sõjamehe karedate kommete pärast? Suudlen teie kätt, härra Colbert!»
Ja ta väljus, naerdes tulevasele ministrile näkku.
«See mees hakkab mind imetlema!» pomises ta. «Kahju küll, et pean ta oma seltskonnast ilma jätma.»

XVII SÜDAME JA MÕISTUSE FILOSOOFIA

Mehena, kes on läbi teinud palju ohtlikumaid olukordi, nägi d'Artagnan oma väljaastumises Colbert'i vastu ainult selle koomilist külge.
Seepärast ei keelanud ta endale Neuve-des-Petits-Champs'i ja Lombardlaste tänava vahemaal lõbu naerda härra intendandi kulul.
See on üsna pikk maa, järelikult sai d'Artagnan hulga aega naerda.
Ta naeris ikka veel, nähes majauksele ilmuvat Planchet'd, kes samuti naeris.
Sest oma endise isanda tagasitulekust saadik, eriti aga pärast inglise ginide päralejõudmist, veetis Planchet suurema osa oma ajast selles tegevuses, millele d'Artagnan oli pühendanud ainult nii palju aega, kui oli vaja Neuve-des-Petits-Champs'i tänavalt Lombardlaste tänavale minekuks.
«Jõuate ometi lõpuks koju, armas härra,» ütles Planchet.
«Ei, mu sõber,» vastas musketär, «otse vastupidi, ma sõidan kõige kiiremas korras minema, see tähendab, ma tahan õhtust süüa, voodisse heita, viis tundi magada ja homme päevatõusul sadulasse hüpata. Kas mu hobusele on poolteistkordne toiduratsioon antud?»
«Kallis härra,» vastas Planchet, «te teate ju, et teie hobune on minu maja ehteks, keda mu sellid päev otsa musutavad ja kellele nad mu suhkrut, mu pähkleid ja mu küpsiseid söödavad. Te küsite, kas ta on saanud oma kaeraratsiooni? Küsige pigem, kas ta pole saanud nii palju, et oleks sellest võinud juba kümme korda kärvata.»
465
«Hea küll, Planchet, hea küll. Nüüd siis räägime otseselt minu asjadest, õhtusöök?»
«Valmis. Praad, valge vein, vähid, värsked kirsid.»
«Sa oled armastusväärne mees, Planchet; söögem siis õhtust ja seejärel heidan puhkama.»
Õhtueine ajal pani d'Artagnan tähele, et Planchet silus sageli käega üle lauba, nagu selleks, et kergendada mingisse ajunurka peitunud mõtte väljapääsu. Ta silmitses õrnal pilgul oma kunagiste retkede väärikat kaaslast ja sõnas lõpuks klaase kokku lüües:
«Noh, sõber Planchet, lase kuulda, mis sul siis keelel kipitab. Surm ja põrgu! Ole avameelne ja sa saad sellega kähku valmis.»
«Teid vaadates jääb mulle mulje, et valmistute minema mingile retkele.»
«Ma ei ütle ei.»
«Tähendab, teil on siis mingi uus idee?»
«Võib-olla, Planchet.»
«Siis võiks ehk jälle ühe kapitalimahutusega riskida. Ma panen viiskümmend tuhat liivrit idee peale, mida teie kavatsete kasutusele võtta.»
Ja seda öeldes hõõrus Planchet käsi sellise ägedusega, nagu seda võib põhjustada ainult suur rõõm.

«Planchet,» vastas d'Artagnan, «siin on vaid üks väike viga.»
«Ja nimelt milline?»
«See pole minu idee.. . Ma ei saa sellesse mingit kapitali paigutada.»
Need sõnad tõid Planchet' rinnast kuuldavale sügava ohke. Ahnus on väga pealetükkiv nõuandja. Ta viib oma ohvri kõrgele mäele, nagu saatan seda tegi Jeesusega, ja kui ta on kord mõnele õnnetule näidanud kõiki maailma kuningriike, võib ta rahulikult puhata, teades, et ta on istutanud oma ohvri südamesse kustutamatu ja näriva varandusejanu.
Planchet oli saanud suhu kergelt saavutatava rikkuse maigu ja nüüd ei olnud ta ihadel enam piire. Ent kuna tal ahnusest hoolimata oli hea süda, ja et ta d'Artagnani jumaldas, siis ei jätnud ta oma endisele isandale kaasa andmast tuhandet soovitust ja õpetust, üks õrnem kui teine.
Heameelega oleks ta ka välja õngitsenud mõne raasukese tollest saladusest, mida ta isand nii hästi varjas. Kuid kõik ta riukad, silmapilgutused, nõuanded ja lõksud jäid tulutuks.
468
d'Artagnanilt ei õnnestunud mingit saladust välja pigistada.
Nii möödus õhtupoolik. Pärast õhtueinet seadis d'Artag-nan oma reisipauna valmis; siis käis ta tallis, silitas oma hobust, uurides kabjaraudu ja jalgu. Ja kui ta oli oma raha üle lugenud, heitis ta voodisse, uinudes nagu kahekümneaastane nooruk viis minutit pärast seda, kui oli lambi ära puhunud: ta ei tundnud rahutust ega südametunnistuse-piinu.
Ometi oleksid paljudki asjaolud võinud teda ärkvel hoida. Ta ajus keerlesid tormlevad mõtted, üks oletus põimus teisega, sest dArtagnan armastas väga horoskoope kokku seada. Kuid selle häirimatu flegmaatilise rahuga, mis rikkust ja õnne taotlevatele teoinimestele on kallim vara kui geniaalsus, jättis ta need mõtisklused homseks, kartes endamisi, et muidu pole ta ehk vajalikul hetkel küllalt värske.
Päev saabus. Lombardlaste tänav sai oma osa roosasõr-melise Aurora hellitustest ja koos koiduga tõusis ka dArtagnan.
Ta ei äratanud kedagi, võttis oma reisipauna kaenlasse ja laskus trepist alla, ilma et ükski aste oleks kääksatanud, segamata ainsagi magaja kõlavat norskamist, mida kostis igalt majakorruselt, keldrist pööninguni. Saduldanud hobuse ning sulgenud talli ja maja uksed, asus ta sammu sõites oma retkele Bretagne'i.
Ta oli õigesti teinud, heites eelmisel õhtul peast kõik poliitilised ja diplomaatilised afäärid, millega ta vaimus tegeles, sest nüüd, mahedalt hämara hommiku karguses, tundis ta oma pead töötavat täpselt ja viljakalt.
Kõigepealt möödus ta Fouquet' majast ja heitis ukse küljes rippuvasse suurde kirjakasti tolle kuulsa maksukäsu, mille ta sellise vaevaga intendandi konksus sõrmede vahelt oli ära kiskunud.
Seda, et Fouquet' nime kandvas ümbrikus peitub kuninglik maksukäsk, polnud aimanud isegi Planchet, kes selliste asjade äraaimamises oli muide Kalhase või Püütia Apollo vääriline.
D'Artagnan saatis seega kviitungi Fouquet’le tagasi ilma end kompromiteerimata ja ilma et tal kunagi tulevikus oleks vaja olnud enesele etteheiteid teha.
Sooritanud selle lihtsa tagastamisakti, sõnas ta endamisi: «Ja nüüd hingame sügavalt hommikust õhku, varume
467

rõõmsat meelt ja head tervist, laseme hinge tõmmafa ka meie ratsul Zephyre'il, kes paisutab külgi, nagu tahaks ta pool maailma õhku endale sisse tõmmata, ja ilmutame oma väikestes kombinatsioonides suurimat leidlikkust.

On aeg koostada sõjakäigu'plaan,» jätkas d'Artagnan, «ja teha seda härra de Turenne'i meetodil, kelle suur pea on alati täis igasuguseid häid ideid. Enne sõjaplaani koostamist on aga mõistlik visandada võimalikult täpsed portreed vaenlase kindraleist, kellega meil tegemist tuleb.

Kõigepealt härra Fouquet. Kes on härra Fouquet?

Härra Fouquet on ilus mees,» vastas d*Artagnan endale ise, «keda naised väga armastavad; galantne mees, keda väga armastavad poeedid, tark mees, kes on harjunud sulidega asju ajama.

Mina pole naine, poeet ega suli, järelikult pole mul põhjust härra peaintendanti armastada ega ka vihata. Ma olen just niisamasuguses olukorras nagu härra de Turenne enne lahingut hispaanlastega. Ta ei vihanud neid, lõi nad aga siiski pihuks ja põrmuks.

Ei, surm ja põrgu! On olemas veel parem eeskuju! Olen just niisuguses olukorras nagu toosama härra de Turenne siis, kui ta kohtus Conde printsiga Jargeaus, Gienis ja Saint-Antoine'i eeslinnas. Tosi küll, ta ei põlanud sugugi härra printsi, kuid ta kuulas kuninga sõna. Härra prints on armastusväärne mees, kuid kuningas on siiski kuningas. Turenne ohkas sügavalt, nimetas Conded oma nõbuks ja pillutas ta armee laiali.

Mida aga taotleb praegu kuningas? See pole minu asi.

Mida taotleb härra Colbert? See on juba midagi muud. Härra Colbert tahab kõike seda, mida härra Fouquet ei taha.

Mida siis tahab õieti härra Fouquet? Oh, see asi on juba tõsisem. Härra Fouquet tahab täpselt sedasama, mida tahab kuningas.»

D'Artagnan lõpetas oma monoloogi ja puhkes jälle naerma, vihistades oma ratsapiitsa. Ta oli juba suurel maanteel, ehmatas linde põõsastarades, kuulatas igal sammul luidooride kõlinat oma nahktaskus, ja tunnistagem: alati kui d'Artagnan leidis end umbes sellises olukorras, polnud ta peapatuks igatahes mitte hellatundelisus.

«Noh, retk ei ole mitte eriti hädaohtlik,» mõtles ta, «ja minu reis kujuneb vist umbes niisamasuguseks kui too näi-

temäng Londonis, mida härra Monk mind vaatama viis ja mille pealkirjaks oli, kui ma ei eksi, «Palju kära ei millestki».»

XVIII REIS

See oli meie jutustuse algusest peale võib-olla küll juba viiekümnes kord, kus see pronksist südame ja terasest lihastega mees jättis oma kodu ja sõbrad, kõik, mis tal »li, et minna otsima.rikkust või surma. Üks neist, see tähendab surm, oli pidevalt ta ees taganenud, otsekui oleks ta teda kartnud; teine, see tähendab rikkus, oli tema saatjaks .alles paar kuud.

Kuigi ta polnud Epikurose või Sokratese mõõdupuu järgi just suur filosoof, oli tal ometi vaba vaim, mis oli tugev nii teos kui mõttes. Ei saa olla nii vapper, ei saa olla nii seiklushimuline, ei saa olla nii osav nagu d'Artagnan, olemata samal ajal ka pisut unistaja. Ta oli meelde jätnud mõned raasud härra de La Rochefoucaulfst, mis olid väärt, et Port-Royali härrad need ladina keelde oleksid tõlkinud, ja ta oli Athose ja Aramise seltskonnas juhuslikult kogunud hulga palasid Senecast ja Cicerost, mis ta sõbrad ise olid tõlkinud ja igapäevaseks eluks kohandanud.

Põlgus rikkuse vastu, millele meie gaskoonlane oli oma elu esimese kolmekümne viie aasta kestel truuks jäänud nagu usureeglile, oli tema silmis kaua aega vahvusekoo-deksi esimeseks paragrahviks.

«Paragrahv 1,» ütles ta:

«Ollakse vapper, sest ei omata midagi.

Ei omata midagi, sest põlatakse rikkust.»

Vaevalt oli d'Artagnan rikkaks saanud, kui need põhimõtted, mis, nagu me ütlesime, olid kolmkümmend viis aastat tema elus valitsenud, sundisid musketäri endalt küsima, kas ta nüüd oma rikkusest hoolimata ikka veel vapper on.

Igale teisele peale d'Artagnani oleks sündmus GreveM väljakul võinud olla vastuseks. Paljud südamed oleksid end sellega rahustanud. Kuid d'Artagnanil jätkus vaprust endalt ausalt ning täie teadmisega küsida, kas ta tõesti vapper oli.

Väitele:

«Kuid mulle näib, et ma tõmbasin üsna südikalt mõõga

ja keerutasin seda Greve'i väljakul kaunis korralikult, mis lubab mind oma vapruses kindel olla,» vastas d'Artagnan seepärast ise:

«See on kõik väga kena, kapten! kuid see pole vastus. Olin tol päeval vapper, sest taheti maha põletada minu maja, ja võin kihla vedada sada ühe vastu, koguni tuhat ühe vastu, et kui need härrased mässajad poleks tulnud sellele õnnetule mõttele, siis oleks nende rünnakuplaan õnnestunud või vähemalt poleks mina neile sealjuures vastu hakanud.

Mis võidaks nüüd minu vastu ette võtta? BretagneMs pole mul mingeid maju, mida maha põletada. Mul pole kaasas mingit varandust, mida minult võidaks röövida.

Kuid siiski! Minu enda nahk. See härra d'Artagnani väärtuslik nahk, mis väärib kõiki maailma maju ja varandusi, see nahk, mida ma hindan kallimaks kõigest; sest see katab ju keha, milles peitub soe süda, mis armastab väga võitlust ja järelikult ka elu.

Tähendab, ma tahan elada ja tegelikult elan ma palju paremini ja palju täielikumalt sest ajast peale, kui rikkaks sain. Kes pagan ütles, et raha rikub elu? Vannun oma hin-ge juures, et selles pole terakeštki tõtt. Otse vastupidi, mulle näib, et nüüd naudin ma kahekordselt õhku ja päikest. Surm ja põrgu! Ja mis veel siis, kui ma kahekordistan oma varanduse ja hoian kord selle ratsapiitsa asemel käes marssalikeppi!

Siis ei tea ma tõesti enam, kas mulle sellest hetkest peale jätkub küllaldaselt õhku ja päikest.

Tegelikult polegi see ju unistus. Miks pagana päralt ei võiks kuningas teha mind hertsogiks ja marssaliks, nagu ta isa Louis XIII tegi Albert de Luynes'i hertsogiks ja kon-netaabliks? Kas ma pole siis niisama vapper ja hoopiski targem kui see tobe Vitry?

Aga see just ongi takistuseks minu karjäärile: mul on liiga terav mõistus.

Õnneks näib, et selles maailmas on siiski pisut õiglust ja et Fortuuna on hakanud mulle hüvitust andma. Ja ta võlgneb mulle kindlasti mingit tasu kõige selle eest, mis ma olen teinud Austria Anna heaks, ja kompensatsiooni kõige selle eest, mis mul kuningannalt saamata on jäänud.

Praegusel hetkel olen ma samuti heas vahekorras kuningaga, kuningaga, kes näib tahtvat valitseda.

Hoidku jumal teda sellel hiilgaval teel! Sest kui ta tahab

valitseda, vajab ta mind, ja kui ta mind vajab, peab ta mulle loomulikult andma, mis on lubanud. Soojust ja valgust. Järelikult püüan ma samas suunas nagu minevikuski — eimillestki kõige poole.

Ainult et tänane eimiski on kunagine kõik. Peale selle väikese erinevuse pole mu elus mingit muutust.

Aga nüüd arutagem küsimuse seda poolt, mis on ühenduses südamega, sest just äsja oli sellest juttu.

Kuid tegelikult rääkisin ma sellest ainult vormitäiteks.»

Ja gaskoonlane surus käe rinnale, nagu oleks ta tõepoolest otsinud süda<ne kohta.

«Ah, õnnetu!» sosistas ta kibedalt naeratades. «Oh vilets hing! Sa lootsid hetkeks, et sul polegi südant, kuid siiski on see sul olemas, läbikukkunud õukondlane, nagu sa oled, ja pealegi veel väga mässuline süda.

Sul on süda, mis kõneleb härra Fouquet' kasuks.

Kuid mis see härra Fouquet siis kuninga seisukohalt õieti on? Konspiraator, tõeline konspiraator, kes ei vaevunud isegi sinu ees varjama, et oli segatud vandenõusse. Milline vägev relv oleks sul tema vastu olnud, kui ta lahkus ja ta vaimukus poleks sellele relvale tupeks muutunud!

Relvastatud vastuhakk!... sest härra Fouquet korraldas ju lõpuks relvastatud vastuhaku.

Nii et kui kuningas kahtlustab härra Fouquet’d ebamäärastes ja varjatud mässuplaanides, siis mina tean ja võin tõendada, et härra Fouquet ongi juba lasknud valada kuninga alamate verd.

Võtkem nüüd kokku: ma teadsin seda ja ometi vaikisin sellest; mida rohkemat nõuab see nii halemeelne süda härra Fouquet' lahke käitumise, viieteistkümne tuhande liivrise avansi, tuhandepistoolilise teemandi ja naeratuse eest, milles oli niisama palju kibedust kui heatahtlikkust? Ma pääst-sin ju ta elu.

Ja nüüd loodan ma,» jätkas musketär, «et see rumal süda püsib edaspidi vait ja et ta on härra Fouquet’ga ilusti tasa.

Nüüdsest peale on kuningas minu päike, ja kuna minu süda on härra Fouquet’ga tasa, siis häda sellele, kes end minu päikese ette seab. Edasi Tema Majesteedi Louis XIV eest, edasi!»

Need mõtisklused olid ainsaks takistuseks, mis võisid d'Artagnani reisikiirust kahandada. Kui ta need kord lõpetanud oli, kannustas ta hobust.

471

Aga nii suurepärane ratsu kui Zephyre oligi, temagi ei suutnud kihutada lõpmatuseni. Järgmisel päeval pärast Pariisist lahkumist jäeti ta Chartres'i ühe võõrastemajapidaja juurde, kellega d'Artagnan juba vanast ajast sõprust pidas.

Nüüdsest peale sõitis musketär ainult posthobustel. Tänu sellele reisimismoodusele kattis ta kiiresti Chartres’i ja Châteaubrianfi vahemaa.

Viimatimainitud linnas, mis oli rannikust veel küllalt kaugel, ja kus keegi ei võinud veel aimata, et d'Artagnan sõidab mere äärde, ja küllalt kaugel Pariisist, nii et keegi ei arvanud teda sealt tulevat, loobus d'Artagnan postho-bustest. Tema Majesteedi Louis XIV erikuller (d'Artagnan ise nimetas kuningat oma päikeseks, aimamata, et too valitseja, kes esialgu oli vaid üsna kahvatu täht kuningriigi taevas, valib selle taevakeha oma embleemiks), — niisiis, Tema Majesteedi erikuller ostis endale nüüd väikese, armetu väljanägemisega kronu, ratsu, mida ükski ratsa-väeohvitser poleks julgenud valida, kartuses end häbistada.

Välja arvatud värv, meenutas see uus ost d'Artagnanile väga toda kuulsat apelsinivärvilist looma, kellega või õigemini kellel ta kunagi oli ellu astunud.

Tõsi küll, sellest hetkest peale, mil ta selle uue ratsu selga istus, ei reisinud enam d'Artagnan, vaid tagasihoidlik mehike, kes kandis raudhalli kuube, kastanpruune pükse ja kujutas endast midagi vahepealset preestri ning ilmaliku vahel. Kirikumehe sarnaseks muutis teda eriti just kulunud sametkalott, mis kattis ta pealage ja mille peal ta kandis suurt musta kübarat. Mõõka enam ei olnud: nüüd rippus nööripidi randme küljes kepp. Kuid ta teadis, et võis sellele vajaduse korral ootamatu abimehena tarvitusele võtta tubli kümne tolli pikkuse teraga pistoda, mis oli peidetud mantli alla.

Ja Châteaubriant’ist ostetud hobune oli selle ümbersünni krooniks. Ta nimi oli Tuhkur — õigemini küll, nii nimetas teda d'Artagnan.

«Kui mul on nüüd Zephyre'i asemel Tuhkur,» ütles d'Ar-tagnan, «siis peaks ka minu'enda nimi kuidagi lühenema.

D'Artagnani asemel olen ma parem lühidalt Agnan. See on järeleandmine, mida ma olen loomulikult kohustatud tegema oma hallile kuuele, oma kübarale ja kulunud samet-kalotile.»

472

Tasapisi reisis härra d'Artagnan nüüd Tuhkru seljas, kes traavis paarisjalga, nagu igati tark ja terane ratsu, ja kes tublit traavi tehes kattis lõbusalt oma tosin ljööd päevas, tänu oma neljale kuivetunud, kedervarre-taoliselt kõhnale jalale, mille võimeid ja vastupidavust d'Artagnani kogenud silm oli osanud hinnata neid katva paksu karva all.

Teel tegi reisija märkmeid, uuris seda karmi ja jahedat maad, millest ta läbi sõitis, otsides kogu aeg kõige sobivamat ettekäänet, et minna Belle-Isle-en-Meri ja jälgida kõike, mis seal toimub, ilma ise kahtlust äratamata.

473

Mida lähemale eelseisvad sündmused jõudsid, seda selgemaks muutus talle nende ulatus ja tähtsus.

Selles kauges maanurgas, endises Bretagne'i hertsog-konnas, mis tol ajastul polnud veel sugugi prantsustunud ja mis pole seda õieti veel praegugi, ei tundnud rahvas üldse Prantsusmaa kuningat.

Ja mitte üksi et ei tundnud, vaid ei tahtnudki teda tunda.

Poliitikahoovuse pealispinnal oli talle nähtav vaid üksainus fakt: bretoonide vanad hertsogid ei valitsenud enam, oli tekkinud tühik, polnud enam kedagi. Suveräänse hertsogi asemel valitsesid kohalikud senjöörid piiramatu võimuga.

Ja üle nende senjööride seisis jumal, keda Bretagne'is iialgi ei unustata.

Losse ja kloostreid valdavate läänihärrade hulgas oli kõige võimsam, kõige rikkam ja peamiselt just kõige populaarsem härra Fouquet, Belle-Isle'i senjöör.

Isegi lähimas ümbruses ja sealgi, kuhu saar kätte paistis, liikusid muinaslood ja legendid, mis kinnitasid kõiki ta imesid.

Ainult vähesed pääsesid sinna. Kuus ljööd pikk ja kuus ljööd lai saar oli läänivaldus, mida rahvas juba ammust ajast oli austanud; seda kaitses Retzi nimi, mis siinses paikkonnas väga kardetud oli.

Varsti pärast selle lääni muutmist markisaadiks Charles IX poolt läks Belle-Isle härra Fouquet' valdusse.

Saare kuulsus ei pärinenud eilsest päevast. Selle nimi ulatus kõige vanemasse aega. Muistsel ajal oli ta nimeks Kalonese — see koosneb kahest kreekakeelsest sõnast, mis tähendavad «ilusat saart».

Niisiis oli ta tuhande kaheksasaja aasta eest kandnud teises keeles sama nime, mida ta kannab praegugi.

See härra peaintendandi omand oli seega midagi üsna eripärast, — juba sellegi poolest, et asus kuue ljöö kaugusel Prantsusmaa rannikust. Taoline asend tegi ta nagu

iseseisvaks keset mereüksindust, kus ta seisis otsekui majesteetlik laev, mis põlgab sadamaid ja heidab uhkelt ankrusse otse keset ookeani.
D'Artagnan kuulis sellest kõigest, ilmutamata sealjuures vähimatki üllatust. Ta sai ühtlasi teada, et parim võimalus lähemate andmete saamiseks oli suunduda La Roche-Ber-nard'i, üsna tähtsasse linna Vilaine'i suudmes.
474
Seal leiab ta võib-olla ülesõiduvõimaluse. Kui mitte, siis kavatses ta sõita läbi soolasoode Guerande'i või Croisici, et oodata seal võimalust Belle-Isle'ile pääsemiseks. Muide, pärast Chäteaubriant'ist lahkumist oli ta varsti tähele pannud, et midagi ei käinud üle jõu Tuhkrule, keda tagant sundis härra d'Agnan, ja et miski polnud võimatu härra d'Agnanile, kellel'oli ratsuks Tuhkur.
Ühes La Roche-Bernard'i võõrastemajas tellis ta endale pardipraadi ja pudingit ning laskis nende bretooni rahvustoitude niisutamiseks keldrist üles tuua pudeli siidrit, mille ta, seda vaevalt huultega puudutanud, tunnistas veel lõpmatult bretoonlikumaks kui road.

XIX KUIDAS D'ARTAGNAN KOHTUS LUULETAJAGA, KES OLI HAKANUD TRÜKKALIKS, ET TA VÄRSID TRÜKKIMIST LEIAKSID

Enne lauda istumist tahtis d'Artagnan oma harjumust mööda teateid koguda. Kuid uudishimutsejaile on juba aksioomiks, et igaüks, kes tahab hästi ja viljakalt küsimusi esitada, peab enne välja kutsuma mõned küsimused iseenda kohta.
Oma. harjunud osavusega otsis d'Artagnan La Roche-Bernard'i võõrastemajas mõnd kasulikku küsitlejat.
Samas majas teisel korrusel peatusid parajasti kaks reisijat, kes olid ametis õhtusöögi ettevalmistustega või siis juba õhtusöögi endaga.
D'Artagnan oli tallis näinud, nende hobuseid ja kõrtsi-ruumis nende reisivarustust.
Üks neist reisis teenri saatel nagu mõni tähtsam isik. Nende ratsudeks olid kaks ilusat ümmargust perši mära.
Teine reisija oli üsna kesise välimusega väike isand; ta pealisrõivad olid tolmused, särk kantud ja saapad kulunud — rohkem küll jalgsi vantsimisest kui sadulajalus-test. Mees oli tulnud Nantes'ist väikese kaarikuga, mida vedav hobune oli värvilt nii sarnane Tuhkruga, et kui d'Artagnan oleks tahtnud koostada paarisrakendit, oleks ta sobivama eksemplari leidmiseks pidanud maha sõitma sada ljööd.
Kaarikus leidus hulk suuri vanadesse riidetükkidesse mässitud pakke.
475
«See reisija on minuga üht masti,» mõtles d'Artagnan, «ta sobib mulle. Pean ta üles otsima ja näitama, et minagi talle sobin. Halli kuuega ja kulunud kalotiga härra Agnan on sellele kantud saabastega ja vana hobusega härrale vääriliseks õhtueine-kaaslaseks.»
Nii mõeldes hõikas d'Artagnan peremehe ja käskis tal saata pardipraad ning puding tolle tagasihoidliku välimusega härra tuppa.
Ise läks ta, taldrik peos, puutrepist üles, mis viis külalise tuppa, ja koputas uksele.
«Sisse!» ütles tundmatu.
Taldrik kaenla all, kübar ühes, küünal teises käes; astus d'Artagnan lahke ilmega sisse.
«Härra,» ütles ta, «vabandage mind, olen reisija nagu teiegi, ma ei tunne võõrastemajas kedagi ja mul on halvaks harjumuseks igavust tunda, kui pean üksinda einetama. Söök ei maitse mulle siis ja mul pole sellest kasu. Teie nägu, mida ma tähele panin, kui te ennist all käisite, et lasta endale austreid avada, meeldis mulle

väga. Pealegi märkasin ma, et teil on täpselt samasugune hobune kui minul ja kahtlemata just selle sarnasuse pärast paigutas peremees nad tallis kõrvuti, kus nad teineteise seltsis suurepäraselt läbi saavad. Ma ei näe põhjust, härra, miks peaksid isandad olema eraldatud, kui nende hobused ühte hoiavad. Järelikult tulin ma teilt paluma, et teeksite mulle seda rõõmu ja lubaksite mind koos teiega lauda istuda. Minu nimi on Agnan, Agnan, teie teenistuses, härra, ühe rikka senjööri väike valitseja. Minu peremees soovib siin maakohas osta soolatiike ja saatis minu oma tulevasi omandeid vaatama. Tõepoolest, härra, ma soovin, et minu nägu meeldiks teile niisamuti nagu teie oma mulle, sest mul on au olla teie teener.»

Võõral, keda d'Artagnan nägi esimest korda, sest all oli ta teda ainult põgusalt silmanud, olid säravad mustad silmad, kollakas jume ja viiekümne aasta koorma all pisut kortsu tõmbunud laup; ta näos oli lihtsameelset heasüdamlikkust, kuid ta pilgus ei puudunud kavalus.

«Paistab, et see vennike on alati kasutanud vaid oma pea ülemist poolt, silmi ja aju,» mõtles d'Artagnan. «See on vist mõni teadusemees: ta suu, nina ja lõug ei ütle absoluutselt mitte midagi.»

«Härra,» vastas too, kelle vaimu ja välimust sel viisil kombati, «te teete mulle suurt au. Ma ei ütle küll, et tunneksin

476

igavust; mul on olemas seltsiline,» lisas ta naeratades, «kes alati minu meelt lahutab, kuid sellegipoolest võtan teid rõõmuga vastu.»

Neid sõnu öeldes heitis kulunud saabastega mees aga rahutu pilgu laua poole, kust austrid olid juba kadunud ja kus leidus veel vaid tükk soolapekki.

«Härra,» tõttas dArtagnan lisama, «peremees saadab mulle üles linnuprae ja suurepärase pudingi.»

DArtagnan oli lugenud oma kaaslase pilgust, ehkki see oli väga põgus, et ta kardab pealetükkiva parasiidi rünnakut.

Ta aimas õigesti. Selle selgituse järel kadus murepilv kehva mehikese näolt.

477

Ja kohe seepeale, otsekui oleks ta ukse taga varitsenud sobivat hetke, astus kõrtsmik sisse, tuues lubatud road.

Puding ja linnupraad asetati praetud soolapeki kõrvale, d'Artagnan ja ta võõrustaja kummardasid teineteisele, istusid teineteise vastu laua taha ja jagasid vennalikult nii peki kui ka muud palad.

«Härra,» ütles d'Artagnan, «tunnistage, et ühendus on suurepärane asi.»

«Mispärast?» küsis võõras täie suuga.

«Kohe seletan teile,» vastas d'Artagnan.

Võõras andis oma lõuapäradele pisut puhkust, et paremini kuulata.

«Esiteks,» jätkas d'Artagnan, «— ühe küünla asemel, mis meil kummalgi oli, on nüüd kaks.»

«Tõsi!» ütles võõras, rabatud sellest äärmiselt õigest tähelepanekust.

«Teiseks näen ma, et teie eelistate süüa minu pudingit, mina aga jälle eelistan teie pekki.»

«Seegi on tõsi.»

«Aga veelgi meeldivamaks kui paremat valgustust ja võimalust süüa oma maitse järgi pean ma lõbu, mida pakub seltskond.»

«Te olete tõesti joviaalne, härra,» vastas tundmatu lahkelt.

«Jah, härra, joviaalne nagu kõik need, kel pea tühi on. Ah, teiega on küll lugu teisiti,» jätkas d'Artagnan, «ja ma märkan teie silmis kõiksugu tarkust.»

«Oh härra ...»

«Tunnistage mulle üht.»
«Mida?»
«Et te olete õpetatud mees.»
«Ausõna, härra ...»
«Noh?»
«Peaaegu.»
«Näete nüüd.»
«Olen kirjanik.»
«Seal ta ongi!» hüüdis võlutud d'Artagnan käsi kokku lüües, «ma ei eksinud. See on päris ime.. .»
«Härra ...»
«Mul on siis õnn veeta see õhtu kirjaniku, võib-olla koguni kuulsa kirjaniku seltskonnas?»
«Oh ei, härra,» vastas tundmatu punastades, ««kuulus» pole küll õige sõna.»
478
«Tagasihoidlikkus!» hüüdis d'Artagnan vaimustushoos «Ta on nii tagasihoidlik!»
Ja ta pöördus jälle võõra poole, paludes lihtsameelse otsekohesusega:
«Kuid öelge mulle vähemalt oma teoste pealkirjad, härra, sest pange tähele, te ei öelnud mulle oma nime ja ma olen sunnitud seda ära arvama.»
«Minu nimi on Jupenet, härra,» ütles kirjanik.
«Ilus nimi!» õhkas d'Artagnan, «ausõna, ilus nimi, ja ma ei tea mispärast... vabandage mind, kui ma peaksin hirmsa vea tegema... ma ei tea, kuidas see tuleb, aga mulle tundub, et olen seda nime kuskil kuulnud.»
«Ma kirjutan värsse,» vastas luuletaja häbelikult.
«Noh, näete nüüd. Mulle on neid vist ette loetud.»
«Olen kirjutanud ühe tragöödia.»
«Olen seda laval näinud.»
Luuletaja punastas.
«Ma ei usu, sest minu värsse pole trükitud.»
«Noh, ma ju ütlesin teile, et mulle on teie nimi teie tragöödia kaudu meelde jäänud.»
«Te eksite jällegi, sest härrad Bourgogne'i linna näitetrupist ei tahtnud seda mängida,» ütles poeet naeratusega, mille saladust tunnevad vaid mõned uhked vaimud.
D'Artagnan hammustas huult.
«Niisiis, nagu näete, härra,» jätkas luuletaja, «eksite te minu suhtes, ja kuna ma teile täiesti tundmatu olen, ei või te minust kuskil kuulnud olla.»
«See viib mind segadusse. Jupenet on minu meelest siiski ilus nimi ja seda väärt, et niisama tuntuks saada kui härrade Corneille'i või Rotrou või Garnier' nimed. Loodan, härra, et te suvatsete mulle mõne koha oma tragöödiast ette lugeda — hiljem, nii-öelda magussöögiks. See oleks alles suhkrukook, surm ja põrgu! Ah, vabandage, härra, see vandesõna lipsab mul vahel suust, sest see on minu isandal ja senjööril harjumuseks. Luban endale mõnikord kasutada seda vandesõna, mis minu arvates näitab head maitset. Aga loomulikult luban ma seda endale vaid siis, kui teda juures ei ole, sest te mõistate, tema ees ... Kuid tõepoolest, härra, see õunavein on jälestusväärne. Kas te pole minuga ühel arvamisel? Ja kann on pealegi nii lopergune, et ei püsi hästi laual.»
«Kui pistaksime talle midagi toeks alla?»
«Selge. Aga mis asja?»
479
«Selle noa.»

«Ja millega me siis parti lahti lõikame? Või mõtlete te ehk pardi puutumata jätta?»

«Seda mitte.»

«Noh, sel juhul...»

«Oodake.»

Poeet soris taskus ja tõmbas sealt välja väikese pikliku neljakandilise malmitükikese, mis oli umbes ühe liini paksune ja poolteist tolli pikk.

Aga vaevalt oli luuletaja selle malmitükikese päevavalgele toonud, kui näis leidvat, et on talitanud ettevaatamatult, ja tahtis seda taskusse tagasi pista. DArtagnan märkas seda. Tema oli mees, kelle silme ees midagi varju ei jäänud.

Ta sirutas käe väikese malmitükikese järele.

«Mis kena asjake teil seal käes on? Kas võib vaadata?»

«Aga muidugi,» ütles luuletaja, kes nähtavasti liiga kiiresti esimesele tundeliigutusele järele oli andnud. «Loomulikult võite vaadata. Kuid te võite vaadata nii palju kui tahate, kui ma teile ei ütle, milleks seda kasutatakse, siis ei oska te seda iialgi ära arvata.»

DArtagnan oli võtnud teatud süütunnistusena poeedi kõhklusi ja tõtlikkust, millega ta tahtis jälle ära peita malmitükikest, mille ta mõtlematult taskust välja oli võtnud.

See pisiasi köitis ta tähelepanu ja ta muutus ettevaatlikuks. Pealegi võis härra Jupenet öelda mis tahes — d'Artagnan oli eseme esimesest pilgust täpselt ära tundnud.

See oli trükitäht.

«Kas aimate, mis see on?» küsis luuletaja.

«Ei,» vastas d'Artagnan. «Ausõna, ei aima.»

«Noh, härra,» ütles isand Jupenet. «See malmitükike on trükitäht.»

«Tohoh!»

«Suur algustäht.»

«Kas sa näed!» ütles dArtagnan, ajades oma üpris lihtsameelsed silmad pärani.
«Jah, härra, see pn suur J, minu nime esimene täht.» «Tähendab, see on siis täht?»

«Jah, härra.»

«Teate, ma pean teile midagi tunnistama.» «Mida?»

480

«Ei, olgu pealegi. Muidu ütlen teile jälle mõne rumaluse.»

«Mis te nüüd!» lohutas isand Jupenet teda üleolevalt. «Noh, teate, kui see on täht, siis igatahes ma ei mõista, kuidas saab teha ühe sõna.»

«Sõna?»

«Jah, et seda trükkida.»

«See on väga lihtne.»

«Tõesti?»

«Kas see huvitab teid?»

«Hirmsal kombel.»

«Ma seletan teile asja ära. Oodake.»

«Ma ootan.»

«Siin nad mul on.»

«Jajah.»

«Vaadake hoolega.»

«Ma vaatan.»

DArtagnan näis tõepoolest jälgivat suurima tähelepanuga.

Jupenet tõmbas taskust veel seitse või kaheksa pisut väiksemat malmitükikest.

«Ahaa!» hüüdis dArtagnan.

«Mis?»

«Teil on ju terve trükikoda taskus! Tont võtaks, on see aga imelik!»

«Eks ole!»

«Jumal hoidku, kui palju asju võib reisides õppida!»

«Teie terviseks,» ütles Jupenet meelitatult.

«Teie terviseks, surm ja põrgu! teie terviseks. Kuid üks hetk, mitte selle õunaveiniga. See on jälk jook ja ei vääri meest, kes kustutab oma janu Hippokreene allikast. Nõnda teie, poeedid, seda ju nimetate?»

«Jah, härra. Nõnda nimetatakse tõepoolest meie allikat. See tuleb kahest kreekakeelsest sõnast — hippos, mis tähendab hobune... ja...»

«Härra, ma tahan teile pakkuda jooki, mis tuleb ühestainsast prantsuskeelsest sõnast, kuid mis pole sellepärast veel sugugi halvem, nimelt — sõnast «viinamari». See õunavein ajab mu südame pahaks ja paisutab mu magu. Lubage, et ma lähen küsin meie peremehelt, kas tal ei juhtu olema keldris paar pudelit Beaugency või Cerani veini.»

Kutse peale tuli peremees otsekohe üles.

«Härra,» ütles poeet vahele. «Pean teile ütlema, et meil

481

pole aega veini juua, kui me just väga ei kiirusta, sest ma pean kasutama tõusu, et laevale minna.»

«Mis laevale?» küsis cTArtagnan.

«Laevale, mis läheb Belle-Isle'ile.»

«Ah või Belle-Isle'ile?» kordas d'Artagnan. ,   «Oh, teil on aega küllalt,» ütles kõrtsmik pudeleid lahti korkides. «Laev sõidab välja alles tunni aja pärast.»

«Aga kes mulle teatab, kui õige aeg on?» küsis luuletaja.

«Teie naaber,» vastas kõrtsmik.

«Kuid ma ei tunnegi teda.»

«Kui kuulete teda ära minevat, on ka teil aeg lahkuda.»

«Tähendab, tema sõidab siis samuti Belle-Isle'ile?»

«Jah.»

«Kas see härra, kellel on teener kaasas?» küsis d'Artagnan.

«Seesama härra, kellel on teener kaasas.»

«Kindlasti mõni aadlik?»

«Seda ma ei tea.»

«Kuidas siis ei tea?»

«Ei tea. Ma ei tea muud, kui et ta joob sama veini mis teiegi.»

«Suur au meile,» ütles d'Artagnan, kallates oma kaaslasele klaasi sisse, kuna peremees lahkus.

«Tähendab, te pole siis iial näinud trükikoda,» jätkas poeet, tulles tagasi oma peamise mõtte juurde.

«Mitte iialgi.»

«Pange tähele, võetakse tähed, mis moodustavad sõna. Vaadake. Näete, siin on a, b, üks r, kaks e-d ja üks g.»

Ja ta pani tähed kokku kiiruse ja osavusega, mis d'Artagnanile märkamatuks ei jäänud.

«Abrege.»[11]

«Hüva,» ütles d'Artagnan. «Siin on nüüd hulk tähti kokku pandud, aga kuidas nad koos seisavad?»

Ja ta kallas oma võõrustaja klaasi uuesti täis.

---

[11] **Lühendatud.**

Härra Jupenet naeratas nagu inimene, kellel on kõigeks vastus valmis. Seejärel tõmbas ta oma põhjatust taskust väikese metallraami, millel oli kaks paralleelset liistukest, ja lükkis tähed sellele ritta, hoides neid oma vasaku käe pöidla all.

«Ja kuidas nimetatakse seda väikest metallraamikest?» küsis d'Artagnan. «Igal asjal peab ju lõpuks olema oma nimi.»

482

«See on kompostuur. Selle raamikese abil moodustataksegi read.»

«Näete nüüd, ma jään oma sõnade juurde. Teil on taskus terve trükikoda,» ütles d'Artagnan naerdes nii ilmse lihtsameelsusega, et poeet laskis end täielikult haneks püüda.

«Ei,» vastas too, «kuid ma olen laisk kirjutama. Kui ma loon peas mõne värsi, sean ma selle kohe trükivalmis. Nii jääb pool tööd ära.»

«Surm ja põrgu!» mõtles d'Artagnan endamisi. «Seda asja tuleb uurida.»

Ja mingil ettekäändel, mille leidmine musketärilt sugugi vaeva ei nõudnud, sest ta oli inimene, kel alati külluses hädavalesid varuks oli, lahkus ta lauast, läks trepist alla, jooksis kuurialusesse, kus seisis väike kaarik, torkas oma pistoda otsaga ühte pakki ümbritsevasse riidesse augu ning leidis, et komps oli täis samasuguseid malmist trükitähti, nagu need, mis luuletajal taskus^ leidusid.

«Hüva,» mõtles d'Artagnan, «ma ei tea veel, kas härra Fouquet tegelikult Belle-Isle'i kindlustab, kuid see on igatahes tema lossi jaoks määratud vaimne laskemoon.»

Selle avastuse võrra rikkamana läks ta tagasi ja istus jälle lauda.

D'Artagnan teadis nüüd, mis ta oli tahtnud teada saada. Siiski jäi ta oma partneri juurde istuma kuni hetkeni, mil kõrvaltoast kostis liikumist, nagu valmistuks keegi lahkuma.

Otsekohe oli ka trükkal jalul. Ta oli andnud käsu, et ta hobune ette rakendataks ja et sõiduk ootaks teda ukse ees. Teine reisija ja ta teener istusid õues sadulasse.

D'Artagnan saatis Jupenet' sadamasse ning aitas ta sõidukit ja hobust laevale toimetada.

Jõukas reisija ja ta teener läksid samuti pardale. Aga kui palju leidlikkust d'Artagnan kulutaski ta nime väljaüürimiseks, — tal ei õnnestunud midagi teada saada.

Ta silmitses vaid tema nägu, nii et see talle igaveseks mällu sööbis.

D'Artagnanil oli kange tahtmine koos mõlema reisijaga laevale minna, aga kuna ta pidas edu tähtsamaks kui uudishimu rahuldamist, tuli ta rannalt võõrastemajja tagasi.

Ohates astus ta oma tuppa ja heitis otsekohe voodisse, et järgmisel päeval varakult valmis olla ja leida unes head nõu ning uusi ideid.

483

XX D'ARTAGNAN JÄTKAB UURIMIST

Koidu ajal saduldas d'Artagnan ise oma Tuhkru, kes oli öö läbi kõvasti süüa vitsutanud ja üksinda kinni pistnud oma kahe kaaslase söödaportsjonite ülejäägid.

Ainsaks teadetehankimise allikaks oli kõrtsmik, kelle d'Artagnan leidis olevat kavala, umbuskliku ning ihu ja hingega härra Fouquet'le ustava.

Et selles mehes mitte kahtlust äratada, jätkas ta oma muinasjuttu eelseisvast soolatiikide ostust.

La Roche Bernard'ist otse Belle-Isle'ile sõita oleks tähendanud välja kutsuda soovimatuid kommentaare, mille objektiks ta võib-olla juba niigi oli ja millest võidi lossi teatada.

Pealegi oli üsna arusaamatu, kuidas võis teenriga reisija isik d'Artagnanile saladuseks jääda, kuigi ta põhjalikult küsitles .peremeest, kes näis toda meest hästi tundvat.
Lõpuks palus ta seletust soolatiikide kohta ja asus siis teele läbi soo. Jättes mere endast paremat kätt, tungis ta sellele laiale tühjale lagendikule, mis oli otsekui mingi poriookean, kust siin-seal tõusid hõbedaselt helkivad soo-laribad otsekui laineharjad.
Tuhkru tugevad peenikesed jalad tegid soolatiikidevahe-listel jalalaiustel vallidel tublit sörki. D’Artagnan, kes nägi, et kukkumist ja külma kümblust pole eriti karta, laskis tal minna oma äranägemise järgi ja silmitses ise kolme kõrget kaljut horisondil, mis kerkisid haljuseta lagendiku rüpest otsekui piigiteravikud.
Kolm üksteisele sarnanevat asulat — Pirial, Patzi alevik ja Croisic — köitsid ta tähelepanu. Ja kui reisija pöördus ringi vaatama, et paremini orienteeruda, märkas ta silmapiiril veel kolme teravikku. Guerande, Poulighen ja Saint-Joachim koos kolme eelnimetatuga olid nagu keegli-nuiad ja Tuhkur ning tema ise oli selles ringis keeglikuuliks.
Esimene väike sadam paremat kätt oli Pirial. Sinna ta suunduski, tähtsamate soolakaupmeeste nimed suus.
Hetkel, mil ta tuli Piriali sadamaga tutvuma, lahkus sealt parajasti viis suurt praami kivilaadungiga.
D'Artagnanile tundus imelik, et veeti kive välja maalt, kus neid ei leidunudki. Ta võttis appi härra Agnani kogu
484
armastusväärsuse ja küsis sadamameestelt selle ebatavalise nähtuse põhjust.
Uks vana kalur vastas härra Agnanile, et kivid ei tule-vatki Pirialist ega ka loomulikult mitte soolasoost.
«Aga kust nad siis tulevad?» küsis musketär.
«Nad tulevad Nantes’ist ja Paimboeufist, härra.»
«Ja kuhu nad lähevad?»
«Belle-Isle'ile, härra.»
«Ahaa,» ütles d'Artagnan samal toonil, millega ta oli kinnitanud trükkalile, et trükitähed teda kangesti huvitavad. «Belle-Isle'il on siis ehitustööd käimas?»
«Seda jah, härra. Härra Fouquet laseb igal aastal lossi-müüre parandada.»
«See on siis lagunemas?»
«Loss on vana.»
«Nii-nii.»
«Tegelikult pole ju midagi loomulikumat,» jätkas d'Artagnan endamisi, «ja igal omanikul on õigus lasta oma hooneid parandada. See on niisama hea kui mulle öeldaks, et ma kindlustan «Notre-Dame'i Pilti», ehkki ma olen lihtsalt sunnitud seal remonti tegema ... Tõepoolest, ma usun, et Tema Majesteedile on antud ebaõigeid andmeid ja tä võib kergesti eksida ... Tuleb välja,» jätkas ta, pöördudes jälle kaluri poole, sest tema ülesanne ise sundis teda umbusklikkusele, «tuleb välja, aus härra, et neid kive veetakse väga ebaharilikku teed mööda.»
«Kuidas nii?» imestas kalur.
«Nad tulevad mööda Loire'i Nantes'ist või Paimbeufist, eks ole?»
«Allavoolu.»
«See on muidugi mugav, ma ei eita seda. Aga miks ei lähe nad otse Saint-Nazaire'ist Belle-Isle'ile?»
«Seepärast et need praamid on väga viletsad sõidukid, ega kõlba kasutada merel,» vastas kalur.
«See pole põhjus.»

«Vabandage mind, härra; on näha, et te pole iialgi merel sõitnud,» lisas kalur teatud põlglikkusega.

«Seletage seda mulle, armas mees, palun teid. Tulla Paimboeufist Piriali ja sealt Belle-Isle'iie on minu meelest sama, nagu mindaks La Roche-Bernard'ist Nantes'i ja Nantes’ist Piriali.»

«See on siiski kõige lühem veetee,» vastas kalur kõigutamatult.

485

«Kuid nii tehakse ju ring sisse.»

Kalur raputas pead.

«Lühim tee ühest punktist teise on ju sirgjoon,» jätkas d'Artagnan. «Te unustate hoovuse, härra.» «Olgu. Hoovuse unustasin ma tõesti.»

«Ja tuule.»

«Ahaa. Tuule ka?»

«Muidugi. Loire'i hoovus kannab praamid peaaegu kuni Croisicini. Kui neil on vaja midagi parandada või kui. meeskond vajab puhkust, tulevad nad piki rannikut Piriali. Pirialis ootab neid teine, vastupidise suunaga hoovus, mis viib nad Dumet' saareni, siit kahe ja poole ljöö kaugusel.»

«Hüva.»

«Sealt tõukab Vilaine’i hoovus nad Hoedici saare juurde.»

«Mõistan.»

«Noh, härra, ja sellelt saarelt Belle-Isle'ile on juba otsetee. Meri kahe saare vahel on vaikne ja peegelsile nagu kanal ja praamid ujuvad seal nagu pardid Loire'il.»

«Olgu pealegi,» ei andnud kangekaelne härra Agnan alla, «kuid tee on ikkagi õige pikk.»

«Jah, aga nii on härra Fouquet' tahtmine,» vastas kalur juttu lõpetades ja võttis selle auväärse nime juures oma villase bareti peast.

D'Artagnani terane ja läbitungiv pilk, mis oli nagu mõõgatera, leidis vanamehe südames vaid lihtsameelset usalduslikkust, tema näol vaid endaga rahulolu ja ükskõiksust. Kalur ütles: «Nii on härra Fouquet' tahtmine,» just nii, nagu oleks ta öelnud: «Nii on jumala tahtmine.»

D'Artagnan oli siin paigas liiga palju tähelepanu äratanud. Pealegi olid kivipraamid minema sõitnud ja Piriali oli jäänud vaid üksainus paat, sama vanamehe oma, ja selle sõiduvalmis seadmine oleks arvatavasti nõudnud palju ettevalmistusi.

Seepärast patsutas d'Artagnan Tuhkru kaela, kes oma meeldivaist iseloomuomadustest uut tõendust andes jälle läbi soolatiikide teele asus, nina vastu kuiva karedat tuult, mis painutab selle maa kõrkjaid ja kidurat kanarbikku.

Kella neljaks jõudis ta Croisici.

Kui d'Artagnan oleks olnud luuletaja, oleks ta nautinud vaatepilti, mida pakkus avar, enam kui ühe ljöö laiune liivarand; tõusu ajal katab seda meri, mõõna ajal aga

486

ilmub nähtavale hallikas tohutu, liiväväli, millele on pillatud kuivalejäänud polüüpe ja surnud mererohtu ning üksikuid valgeid merekive, mis on otsekui luud mingil määratul kalmistul.

Kuid sõdur, poliitiline agent ja karjerist ei osanud enam isegi taevasse vaadates rahu leida ja sealt uut lootust või juhatust saada.

Punetav taevas tõotab temataolistele vaid tuult ja tormi. Valged vatitaolised pilved sinaval taeval aga ennustavad lihtsalt, et meri on sile ja lahke.

D'Artagnan leidis, et taevas on sinine, mahe tuul täis soolaseid lõhnu, ja mõtles endamisi:

«Lähen esimese tõusuga merele, kas või pähklikoores.»

Croisicis märkas ta nagu Pirialiski tohutu suuri rannale laotud kivivirnu. Need hiigelvallid, mis iga tõusu ajal Belle-Isle'ile toimetatavate laadungite võrra kahanesid, olid musketäri silmis selle järelduseks ja tõenduseks, mida ta juba Pirialis nii hästi ära oli aimanud.

Kas härra Fouquet taastas kindlusemüüri? Ehitas ta kindlustusi? Et teada saada, oli tarvis oma silmaga näha.

D'Artagnan viis Tuhkru talli, sõi õhtust, heitis magama ja läks järgmisel hommikul sadamasse või õigemini rannakividele jalutama.

Croisicis on viiekümne jala pikkune sadamakai ja val-vetorn, mis meenutab vaagnale asetatud vahvlit.

Tasane rand on vaagnaks. Kividega kindlustatud ümar koonusekujuline küngas, milles võib olla oma sada koormat mulda ja mille külge mööda lookleb jalgrada, moodustabki vahvli ehk vahitorni.

Nii on see tänapäeval, nii oli see ka sada kaheksakümmend aastat tagasi, ainult et vahvel oli väiksem ja arvatavasti polnud selle ümber ka lattvõret, mis seda praegu kaunistab ja mille selle vaese ja vaga linnakese ehituskomitee käsipuuna üles seadis piki väänlevaid pargiteid, mis viivad üles väikesele terrassile.

Kaldakividel istusid kolm või neli kalurit ja vestlesid sardiinidest ning merivähkidest. Lihtrahvalik lõbusus silmis ja naeratus huulil, astus Agnan kalurite juurde.

«Kas täna kalale minnakse?» küsis ta.

«Jah, härra,» vastas üks neist. «Me ootame tõusu.»

«Ja kus te püüate, sõbrad?»

«Siinsamas ranniku lähedal, härra.»

«Kus on parimad kohad?»

487

«Noh, seda ei saa just kindlasti öelda. Saarte all näiteks.»

«Aga need saared on vist kaugel?»

«Mitte eriti. Neli ljööd.»

«Neli ljööd? See on juba reis.» Kalur naeris härra Agnanile näkku.

«Aga öelge,» jätkas see oma lihtsameelses rumaluses, «nelja ljöö pealt pole kallast enam nähagi, eks ole?»

«Noh ... mitte alati.»

«Jah... see on kauge... Liigagi kauge. Muidu oleksin teid ehk palunud mind pardale võtta ja näidata mulle seda, mida ma seni veel näinud ei ole.»

«Mida siis?»

«Elusat merekala.»

«Härra on vist provintsist?» arvas üks kalureist.

«Jah, ma olen Pariisist.»

Bretoonlane kehitas õlgu ja küsis siis:

«Kas olete näinud Pariisis härra Fouquet’d?»

«Sageli,» vastas Agnan.

«Sageli?» imestasid kalurid, kogunedes pariislase ümber. «Te tunnete teda?»

«Natuke küll. Ta on minu peremehe hea sõber.» Kalurid ahhetasid.

«Ja ma olen näinud tema losse Saint-Mandes, Vaux's ja tema elamut Pariisis.»

«Ja need on ilusad?»

«Uhked.»

«Aga nii ilusad nad ikka ei ole kui Belle-Isle,» ütles üks kalur.

«Päh!» Ja härra Agnan puhkes põlastavalt naerma, nii et kõik pealtkuulajad pahaseks said.

«On näha, et te pole Belle-Isle'il käinud,» vastas kõige uudishimulikum kalur.
«Kas teate ka, et see on kuus ljööd pikk, ja et seal leidub puid, milliseid ei ole isegi Nantes'i linnavallil?»
«Puid merel? Seda ma tahaksin küll näha.»
«See on lihtne. Me kalastame Hoedici saare juures. Tulge meiega kaasa. Sealt näete nagu paradiisi Belle-Isle'i musti puid vastu taevast. Ja sinna paistab ka valge loss, mis nagu noatera kerkib üle silmapiiri.
«See võib küll ilus olla!» hüüdis d'Artagnan. «Aga kas teate ka, et härra Fouquet' lossil Vaux's on sada torni?»
Bretoonlane tõstis pea täis sügavaimat imetlust, kuid ei
488
jäänud siiski päris uskuma. «Sada torni? ükskõik, aga Belle-Isle on siiski ilusam. Kas tahate Belle-Isle'i näha?»
«On see võimalik?» küsis härra Agnan.
«Jah, kui valitseja lubab.»
«Aga mina ei tunne ju seda valitsejat.»
«Te tunnete ju härra Fouquet'd. Ütlete vaid oma nime.»
«Oh, kallid sõbrad, aga ma ei ole ju aadlik.»
«Kõik võivad Belle-Isle'ile minna,» jätkas kalur oma karmis ja puhtas keeles, «kui neil ainult Belle-Isle'i ja selle isanda vastu halbu kavatsusi ei ole.»
Musketäril jooksis kerge värin üle ihu.
«Nii see vist on,» mõtles ta. Ja jätkas siis: «Kui oleksin kindel, et ma merehaigeks ei jää ...»
«Selle pardal?» küsis kalur, näidates talle uhkusega oma tublit kõhukat lootsikut.
«Lähme, te veensite mind!» .hüüdis härra Agnan. «Tulen Belle-Isle'i vaatama. Aga mind ei lasta maale.»
«Aga meid lastakse.»
«Teid? Mispärast?»
«Väga lihtne. Me läheme mereröövlitele kalu müüma.»
«Ohoo! Te ütlete, mereröövlitele?»
«Härra Fouquet laseb ehitada kaks kaaperlaeva, et pidada jahti hollandlastele ja inglastele, ning meie müüme nende kahe väikese laeva meeskondadele kala.»
«Vaata, vaata,» mõtles d'Artagnan. «Taga paremaks! Trükikoda, bastionid ja kaaperlaevad. Härra Fouquet pole sugugi vilets vaenlane, nagu ma algul arvasin. Tasub vaeva end pisut liigutada, et seda lähedalt näha.»
«Me sõidame välja kell pool kuus,» lisas kalur tõsiselt.
«Ma olen teie mees. Jään seniks teie juurde.»
D'Artagnan vaatas, kuidas kalurid oma paadid käsivintsi abil veepiirini vedasid; algas tõus ja härra Agnan laskis end pardale hiivata, teeseldes hirmu ja andes põhjust naeruks väikestele laevapoistele, kes teda oma suurte tarkade silmadega jälgisid.
Ta heitis neljaks kokkukeeratud purjele pikali, laskis kaluritel lõpetada ettevalmistused ja kahe tunni pärast sõitis paat oma suure neljanurgelise purje all merele.
Kalurid, kes olid ametis oma toimetustega, ei märganud, et nende reisija ei kahvatanud, ei äganud ega kannatanud põrmugi, ja et algaja meresõitja paadi hirmsast õõtsumisest ning rullumisest hoolimata säilitas selge, pea ja hea meeleolu.
489
Nad püüdsid kala ja saak oli üsna rikkalik. Õngede otsas, kus söötadeks olid merivähid, rabelesid ägedalt merikeeled. Hiiglasuured mereangerjad ja tursad olid

juba kaks õngenööri puruks tõmmanud. Paadipõhjas väänlesid surmaagoonias kolm limast mereangerjat.

D'Artagnan tõi kaluritele saagiõnne. Sõjamehele tundus see tegevus nii lõbusana, et ta lõi ka ise kaasa, see tähendab, haaras õnged ja laskis iga kord, kui õnge otsas visklev saak sundis teda pingutama oma käelihaseid ning ta pidi mängu panema oma jõu ja osavuse, kuuldavale selliseid rõõmumöirgeid ning «surm ja põrguid», et oleks musketäre endid imestama pannud.

See lõbusõit pani ta unustama oma diplomaatilise missiooni. Ta võitles parajasti hirmuäratava mereangerjaga, klammerdus ühe käega parda külge, tirides lähemale oma ammuli suuga vastast, kui kippar talle äkki ütles:

«Vaadake ette, et meid Belle-Isle'ilt tähele ei pandaks.»

Need sõnad mõjusid d'Artagnanisse nii nagu esimene vilistav kuul lahingupäeval. Ta laskis nööri ja angerja lahti ja nii üks kui teine kadusid jälle lainetesse.

D'Artagnan märkas vaevalt poole ljöö kaugusel Belle-Isle'i teravat sinakat siluetti, mille kohal kerkis valge majesteetlik loss.

Kaugemalt paistis rohelust, puid ja haljendavaid välju. Rohumaadel oli näha kariloomi.

Selline oli esimene mulje, mis musketäri tähelepanu köitis.

Juba õhtule kalduv päike heitis merele kuldseid kiiri ja mässis selle võlusaare nagu mingisse helkivasse tolmupilvesse. Selle pimestava valgusemängu tõttu oli näha vaid lagedamaid kohti. Tugevad tumedad varjud viirutasid teravalt helendavaid aasu ja kaldakaljusid.

«Hm,» ümises d'Artagnan, nähes neid vägevaid musti kaljusid, «mulle tundub, et need on juba iseendast kindlustused, mis ei vaja ühtki inseneri, et igasuguse dessandi edu küsitavaks muuta. Kust pagan võib küll pääseda sellele saarele, mida jumal ise nii vastutulelikult kindlustanud on?»

«Siitkaudu,» vastas paadiomanik, seadis purjed ümber ja vajutas tüüripuule, suunates lootsiku kena väikese ümmarguse sadama poole, mida piirasid uhiuued sakilised kindlusemüürid.

«Mis pagana koht see siis ön?» küsis d'Artagnan.

490

«See on Locmaria,» vastas kalur. «Ja see seal?» «See on Bangos.» «Ja seal kaugemal?» «Saujen ... Ja siis tuleb loss.»

«Surm ja põrgu! See on ju terve maailm. Ahaa, näe, sõdurid.»

«Belle-Isle'il on tuhat seitsesada meest,» vastas kalur uhkelt. «Kas teate ka, et garnisonis pole kunagi vähem kui kakskümmend kaks kompaniid jalaväge?»

«Surm ja põrgu!» hüüdis d'Artagnan, põrutades jalaga. «Tema Majesteedil oli võib-olla siiski õigus.»

Randuti.

XXI LUGEJA ON KAHTLEMATA NIISAMA ÜLLATATUD KUI D'ARTAGNAN, KOHATES ÜHT VANA TUTTAVAT

Sadamasse jõudmine, isegi siis, kui on tegemist üsna tillukese purjepaadiga, põhjustab alati sagimist ega jäta vaimule vabadust, mida oleks vaja, et uue paigaga esimest põgusat tutvust teha.

Falltrepi allalaskmine, sekeldavad madrused, lainete loksumine kaldakividel, kail ootajate kisa ja kiirustavad hüüded, — need on selle sündmuse mitmekülgsed üksik-asjad, mis lõppkokkuvõttes esile kutsuvad vaid ühe tunde: kõhkluse.

Seepärast pidi ka d'Artagnan enne maabuma ja paar minutit kaldal viibima, enne kui ta märkas sadamas ja peamiselt just kaugemal sisemaal püstitatavaid ehitusi ning askeldavaid töölisi.

Otse enda ees pani d'Artagnan tähele viit kivipraami, mida ta oli näinud Piriali sadamast välja sõitvat; kahekümne viiest-kolmekümnest talupojast koosnev inimkett laadis kive kaldale.

Suured kivid laoti vankritele ja toimetati minema samas suunas kus väiksemadki, see tähendab ehituste poole, mille iseloomu ja ulatust d'Artagnan esialgu veel ei suutnud kindlaks teha.

Kõikjal käis tegevus, mis ei jäänud elavuse poolest maha sellest askeldusest, mida tähele pani Telemahhos Salentumi sadamasse jõudes.

491

D'Artagnanil oli kange tahtmine seada sammud kaugemale. Kuid kartusest umbusaldust äratada ei tohtinud ta oma uudishimu silmatorkavalt välja näidata. Seepärast liikus ta edasi tasa ja targu, lahkumata rannal viibivate kalurite hulgast. Ta jälgis kõike, ei öelnud midagi ja vältis kõiki oletusi, mida mõni lihtsameelne küsimus või viisakas tervitus tema suhtes oleksid võinud esile kutsuda.

Sellal kui tema kaaslased oma äri ajasid, jagades või müües töölistele ja linnaelanikele kalu, kuulas d'Artagnan pisut maad. Ning julgustatuna sellest, et ta nii vähe tähelepanu äratas, hakkas ta taiplikuma ja kindlama pilguga jälgima kõike, mis ta silma ette ilmus.

Kõigepealt köitsid d'Artagnani tähelepanu mullatööd, mille otstarbes sõduri silm ei võinud eksida.

Kummalegi poole sadamat oli ehitatud ilmselt ranna-kaitsesuurtükkide jaoks määratud patareid, mis võimaldasid anda risttuld ellipsikujulise sadamabasseini suurele teljele; eksimine polnud võimalik, sest d'Artagnan märkas töölisi lõpetavat kahuriplatvormide ehitust ja kohale seadvat puust kaari, millel pöördub rinnatise taga asuva suurtüki ratas, võimaldades tulistamist igas suunas.

Kummagi patarei kõrval ehitasid teised töölised täidetud muldkorvidest veel ühe patarei rinnatist. See oli varustatud laskeavadega ja töödejuhataja hõikas vaheldumisi mehi, kes asetasid kohale okstest matte, ja teisi, kes lõikasid valmis rombi- ning ristkülikukujulisi mättaid, millega kindlustati laskeavade servi.

Arvestades juba väga kaugele edenenud ehitustööde tempot, võis neid niisama hästi kui lõpetatuks lugeda. Kahureid polnud küll veel kohale seatud, kuid paksudest plankudest platvormid olid juba paigale pandud ja hoolikalt kinnitambitud mullaga kindlustatud. Kuna saarel võis oletada kahurväge, ei oleks sadama täielikuks relvastamiseks kulunud paari-kolme päevagi.

Pöörates pilgu rannapatareidelt linna ümbritsevatele kindlustustele, märkas d'Artagnan suure üllatusega, et Belle-Isle'i kaitseehitused olid hoopis uut süsteemi, millest krahv de La Fere talle korduvalt oli kõnelnud kui suurest edusammust fortifikatsiooni alal, ent mille tegelikku rakendust ta veel iial polnud näinud.

Kindlustustcöde juures polnud kasutatud ei Marollais' hollandi meetodit ega ka mitte ševaljee Antoine de Ville'i prantsuse meetodit, vaid selle süsteemi loojaks oli Mannesson

492

Mallet, osav insener, kes umbes kuue või kaheksa aasta eest oli lahkunud Portugali teenistusest ja astunud Prantsusmaa teenistusse.

Tähelepanuväärne oli nende kindlustuste juures see, et nad ei kerkinud maapinnast sugugi kõrgemale nagu vanad linnavallid, millest ründajad pidid üle ronima, vaid nad

olid, otse vastupidi, süvendatud maasse; endisi kõrgeid müüre asendasid nüüd sügavad kraavid.
D'Artagnanil polnud tarvis kaua pead murda, et taibata selle süsteemi kõiki paremusi, mis ei paku vastase kahurväele mingit märki.
Ja kuna need kraavid asusid allpool merepinda, võis neid vajaduse korral maa-aluste lüüside kaudu veega üle ujutada.
Töö oli muidu juba peaaegu lõpukorral ja rühm töölisi, keda käsutas keegi mees, kes näis olevat töödejuhataja, oli ametis viimaste kivide kohaleasetamisega.
Üle kraavi viis ajutine laudadest sild, mida mööda oli mugavam mulda kärutada ja vallikraavi mõlema kalda vahel ühendust pidada.
Lihtsameelse uudishimulikuna küsis d'Artagnan, kas ta tohib üle silla minna, ja talle vastati, et pole mingit korraldust, mis seda keelaks. Niisiis läks d'Artagnan üle silla ja lähenes tööliste rühmale.
Rühma juhtis mees, keda d'Artagnan juba tähele oli pannud ja kes näis olevat peainsener. Suurele kivile, mis oli lauaks, oli laotatud plaan; sealsamas lähedal töötas kraana.
See insener, kes oma tähtsa positsiooni poolest paratamatult pidi köitma d'Artagnani tähelepanu, kandis kuube, mille peen luksuslikkus polnud sugugi kooskõlas tööga, mida ta tegi ja mis oleks nõudnud pigem müürsepa töörõi-vaid kui aadliku ülikonda.
Mees oli kõrget kasvu, vägevate laiade õlgadega ja kandis üleni suletuttidega kaetud kübarat. Ta liigutused olid äraütlemata majesteetlikud ja kuigi ta oli seljaga d'Artagnani poole, paistis, et ta noomis töölisi nende laiskuse ning nõrkuse pärast.
CArtagnan tüüris üha lähemale.
Nüüd jättis suletutiga mees vehkimise ja hakkas pooleldi kummardunult ning käsi põlvedele toetades jälgima kuue töölise pingutusi, kes püüdsid tõsta tahutud kiviplokki palgile, et kivi alt kraana köit läbi pista.

Kivi ümber kogunenud kuus meest panid kogu oma jõu mängu, et seda kaheksa voi kümne tolli võrra maast üles kergitada, nad higistasid ja ähkisid, kuna seitsmes valmistus, niipea kui tekib küllalt lai vahe, toeks alla veeretama ümmargust palgijuppi. Aga juba kaks korda oli kivi neil enne käest libisenud, ilma et nad oleksid suutnud seda niipalju kergitada, et oleks võinud palki alla veeretada.

On selge, et iga kord, kui kivi hakkas tagasi libisema, kargasid nad eemale, et mitte lasta oma jalgu lömastada.

Ja iga korraga vajus kivi üha sügavamale pehmesse maapinda, mis aga omakorda tööliste ülesande üha raskemaks muutis.

Kolmas katse lõppes niisama edutult, ja mehed hakkasid . üha enam julgust kaotama.

494

Kui kuus meest kivi kohale kummardasid, käsutas sule-tutiga mees vägeval häälel: «Korraga!», nagu seda alati jõupingutust nõutavate tööde juures tehakse. Asjata.

Lõpuks ajas ta end sirgu.

«Tohoh! Kas te olete mehed või õletuustid? Sarviline saatan! Hoidke eest ja vaadake, kuidas seda teha tuleb.»

«Eks sa kuule!» ütles d'Artagnan. «Tahab ta siis tõesti seda kaljupanka üles tõsta? Seda oleks huvitav näha.»

Tõrelda saanud töölised tõmbusid norus päi eemale, välja arvatud too, kes hoidis palgijuppi ja tahtis oma kohustust täitma jääda.

Suletutiga mees astus kivi juurde, kummardus, pistis käed kiviserva alla, pingutas oma herkuleslikke lihaseid ja sujuva aeglase liigutusega tõstis ta nagu masin kivi maast jala kõrgusele.

Tööline, kes hoidis palgijuppi, kasutas juhust ja pistis rulli kivi alla.

«Vaat nii!» ütles hiiglane, kusjuures ta ei lasknud kivil sugugi kukkuda, vaid asetas selle tasakesi tugipalgile.

«Surm ja põrgu!» hüüdis djArtagnan, «ma tunnen vaid üht meest, kes võib niisuguse jõunumbriga hakkama saada.»
«Mis?» hüüatas hiiglane ümber pöördudes.
«Porthos,» sosistas d'Artagnan jahmunult. «Porthos Belle-Isle'il!»
Suletutiga mees omalt poolt tõstis pilgu ebaintendandile ja tundis ta hoolimata moondrõivastusest ära.
«D'Artagnan!» hüüdis ta, ja Veri tõusis talle näkku. «Tss!» sosistas ta d'Artagnanile.
«Tss!» sosistas talle musketär.
Kui d'Artagnan oli ootamatult tabanud Porthose, siis oli ka Porthos igatahes ootamatult tab anud d'Artagfnani.
Esimeseks mõtteks oli kõigepealt varjata oma saladust.
Kuid nende kahe mehe esimeseks liigutuseks oli siiski teineteise kaenlasse viskuda.
Nad ei soovinud juuresviibijate eest varjata mitte oma sõprust, vaid oma nimesid.
Ent kui nad olid teineteist kaelustanud, hakkasid nad järele mõtlema.
«Miks kuradi pärast on Porthos Belle-Isle'il ja tõstab siin kive?» küsis dArtagnan endalt.
Kuid dArtagnan tegi seda väga tasa.
Porthos aga, kes polnud diplomaatias nii tugev kui ta sõber, mõtles valjusti:

«Mis, kuradi päralt, teete teie Belle-Isle'il?» küsis ta d'Artagnanilt. «Mida te siit otsite?» Vastusega ei tohtinud kõhelda.
Kõhelda Porthosele vastates oleks olnud d'Artagnani enesearmastusele selliseks hoobiks, et ta seda iial poleks võinu'd endale andestada.
«Pagana päralt, armas sõber. Ma olen Belle-Isle'il, sest teie olete siin.»
«Ah? Mis?» hüüatas Porthos, sellest argumendist silmanähtavalt jahmudes ning püüdes asjast järeldusi teha mõtteselgusega, mida me, tema juures juba tunneme.
«Aga iseenesest mõista,» jätkas d'Artagnan, kes ei tahtnud sõbrale aega anda end koguda. «Käisin teid Pierrefonds'is otsimas.»
«Kas tõesti?»
«Jah.»
«Ja teie ei leidnud mind?»
«Ei, aga ma leidsin Moustoni.»
«Kas ta käsi käib hästi?»
«Iseenesest mõista.»
«Kuid Mouston ei võinud teile lõpuks siiski ütelda, et olen siin.»
«Miks ta ei pidanud seda mulle ütlema? Olen ma siis juhuslikult Moustoni usalduse kaotanud?»
«Ei. Aga ta lihtsalt ei teadnud seda.»
«Ahaa, see on põhjus, mis ei riiva vähemalt sugugi minu enesearmastust.»
«Aga kuidas te minu jälile saite?»
«Noh, armas sõber, selline suur senjöör nagu teie, jätab alati oma teele jälgi, ja ma hindaksin end väga madalalt, kui ma ei oskaks oma sõprade jälgi leida.»
Nii meelitav kui see seletus oligi, ei rahuldanud see Porthost täielikult.
«Aga ma ei võinud ju mingeid jälgi jätta, sest tulin siia maskeeritult,» ütles Porthos.
«Ah või nii, te tulite siis maskeeritult,» ütles d'Artagnan.
«Jah.»
«Ja kellena siis?»
«Puusepana.»
«Kas siis selline suur senjöör nagu teie, Porthos, suudab nii hästi teeselda lihtrahva kombeid, et ta inimesed tõesti eksitusse viib?»

496

«Vannun teile, armas sõber, et petsin kõiki, sest mängisin oma osa nii hästi.»

«Aga lõpuks siiski mitte nii hästi, et mina poleks teile jälile jõudnud ja teid avastanud.»

«Õige küll. Kuidas te siis minu jälile jõudsite ja mind avastasite?»

«Kannatage ometi. Ma tahtsin just praegu sellest jutustama hakata. Kujutlege vaid, Mouston .. .»

«Ah, see väänkael Mouston,» ütles Porthos, liigutades kaht triumfikaart, mis tal kulmude eest olid.

«Kannatage ometi, kannatage ometi. Mouston pole süüdi, kuna ta isegi ei teadnud, kus te viibite.»

«Selge. Sellepärast ma ootangi nii kannatamatult seletust.»

«Küll olete teie ikka äge, Porthos.»

«Kui ma millestki aru ei saa, siis olen kohutav.» «Kohe mõistate. Aramis kirjutas teile Pierrefonds'i, eks ole?»

«Jah.»

«Ta kirjutas teile, et tuleksite enne pööripäeva.» «Tõsi.»

«Noh, ja ongi käes,» ütles d'Artagnan, lootes, et sellest seletusest Porthosele piisab.

Porthos näis hirmsal kombel pead murdvat.

«Ah jaa,» ütles ta. «Nüüd ma mõistan. Kuna Aramis kirjutas mulle, et tuleksin enne pööripäeva, siis mõistsite, et pidin sõitma tema juurde. Te uurisite järele, kus Aramis viibib, ja ütlesite endale: «Kus on Aramis, seal on ka Porthos.» Te saite teada, et Aramis viibib Bretagne'is, ja ütlesite endale: «Porthos on Bretagne'is.»»

«Täpselt nii. Tõesti, Porthos, te olete üliinimlik. Nüüd on teile ju kõik selge. Jõudes La Roche-Bernard'i, kuulsin kindlustustöödest, mida tehakse Belle-Isle'il. Jutustus sellest äratas minus uudishimu. Läksin ühele kalurilaevale, ilma et mul oleks pähegi tulnud, et teie siin olete.

Tulin, nägin üht jõumeest, kes tõstis kivi, mida Aias ise poleks jõudnud liigutada, ja ma hüüdsin: «Ainuüksi parun de Bracieux võib sellise jõunumbriga hakkama saada!»

Te kuulsite mind, pöördusite ümber ja tundsite mu ära, me kaelustasime teineteist ja, ausõna, armas sõber, kui teil selle vastu midagi ei ole, siis teeme seda veel kord.»

«Tõepoolest, nüüd on kõik selge,» ütles Porthos.

497

Ja ta kaelustas d'Artagnani nii sõbralikult, et musketäril sellest viieks minutiks hing kinni jäi.

«Jätke, jätke,» ütles d'Artagnan. «Te olete tugevam kui kunagi varem. Ja õnneks on teil jõud endiselt käsivartes.»

Porthos saatis dArtagnanile õrna naeratuse.

Viie minuti jooksul, mis d'Artagnanil kulus hinge tagasitõmbamiseks, mõtles ta järele ja leidis, et tal tuleb mängida väga keerulist osa.

Ta pidi lakkamatult küsitlema, ilma et oleks iialgi vastanud. Kui ta hingamine jälle normaalseks muutus, oli tal lahinguplaan valmis.

XXII KUIDAS DARTAGNANI ALGUL VÄGA SEGASED MULJED HAKKAVAD VÄHEHAAVAL SELGUMA

D'Artagnan haaras algatuse otsekohe enda kätte.

«Nüüd, kus ma olen teile kõik öelnud, armas sõber, või õigemini, nüüd, kus te olete kõik ära arvanud, öelge mulle, mida te siin teete, üleni tolmu ja poriga kaetud?»

Porthos pühkis laupa, vaatas ringi ja ütles uhkelt: «Aga mulle tundub, te võisite oma silmaga näha, mis ma siin teen.»

«Seda muidugi, seda muidugi. Te tõstsite kive.»
«Oh, ainult selleks, et nendele venivillemitele näidata, mis tähendab mees,» ütles Porthos põlglikult. «Kuid te mõistate ju isegi...»
«Jah muidugi, teie amet pole ju kive tõsta, kuigi siin on palju neid, kellele see on elukutseks, kuid kes ometi ei tõsta neid nii nagu teie. See sundiski mind teilt äsja küsima: «Mis te siin teete, parun?»»
«Ma uurin topograafiat, ševaljee.»
«Te uurite topograafiat?»
«Jah. Aga teie ise? Mis teete teie selles kodanlase riietuses?»
D'Artagnan mõistis, et ta oli teinud vea, väljendades oma üllatust.
Porthos oli juhust kasutanud ja vastanud omapoolse küsimusega.
Õnneks ei tulnud see küsimus dArtagnanile ootamatult.
«Kuid te teate, et ma ju olengi tegelikult kodanlane. Riietuses pole seega midagi üllatavat, sest see on kooskõlas minu seisusega.»
498
«Mis te nüüd räägite? Te olete ju musketär.» «Seekord te küll eksite, armas sõber. Lahkusin teenistusest.»
«Mis?»
«Jah, jumala eest.»
«Te jätsite teenistuse?»
«Lahkusin sellest.»
«Te hülgasite kuninga?»
«Tegin sellele lühikese lõpu.»
Porthos tõstis käed taeva poole, nagu mees, kes kuuleb ennekuulmatut uudist.
«Noh, selle kohta ei oska ma enam midagi ütelda,» ohkas ta.
«Ja ometi on see nii.»
«Mis teid sellisele otsusele viis?»
«Kuningas ei meeldinud mulle. Ja Mazarini jälestasin ma juba ammust ajast, nagu te teate. Niisiis, viskasin oma mundrikuue prügimäele.»
«Aga Mazarin on ju surnud.»
«Seda tean ma pagana hästi. Ainult et lahkumispalve oli sisse antud ja rahuldatud juba kaks kuud enne tema surma. Niipea kui olin vaba, tõttasin Pierrefonds’i, et külastada oma armast Porthost. Olin kuulnud teie õnnelikust ajajaotusplaanist. Ja ma tahtsin elada paar nädalat teie kava järgi.»
«Armas sõber, te teate, et minu maja pole teile avatud mitte kaheks nädalaks, vaid terveks aastaks, kümneks aastaks, kogu eluks.»
«Tänan, Porthos.»
«Pole tänu väärt. Võib-olla vajate raha?» küsis Porthos, kõlistades umbes viitkümmet luidoori, mis tal kukrus leidusid. «Sellisel juhul, teate küll...»
«Ei, ma ei vaja midagi. Paigutasin ©ma säästud Planchet' juurde, kes maksab mulle protsente.»
«Teie säästud?»
«Kahtlemata,» ütles d'Artagnan. «Miks ei võiks mina midagi kokku hoida nagu iga teinegi, Porthos?»
«Ma pole seda arvanudki. Vastupidi, kahtlustasin teid alati... see tähendab, Aramis kahtles alati, kas teil pole mitte sääste. Kuid vaadake, mina ei sega end majandusasjadesse. Aga ma oletan ainult, et säästud musketäripalgast ei või just suured olla.»
«Teiega võrreldes muidugi. Te olete ju miljonär, Port-
499

hos. Kuid ma lasen teil endal otsustada. Mul oli väike kahekümne viie tuhande liivrine kapital.»

«Pole viga,» ütles Porthos heatahtlikul ilmel.

«Ja möödunud kuu kahekümne kaheksandal kuupäeval lisasin ma sellele veel kakssada tuhat liivrit.»

Porthos tegi suured silmad, mis musketärilt väljendusrikkalt küsisid: «Kust pagan te sellise summa välja võtsite, armas sõber?»

«Kakssada tuhat liivrit!» hüüdis ta lõpuks.

«Jah. Koos kahekümne viie tuhandega, mis mul enne oli, ja kahekümne tuhandega, mis mul praegu kaasas on, teeb see kakssada nelikümmend viis tuhat liivrit.»

«Kuid öelge ometi, kust see varandus tuleb?»

«Ah see? Jutustan teile sellest hiljem, armas sõber. Aga, kuna ka teil endal on esialgu mulle palju jutustada, jätame minu jutustuse järjekorda ootama.»

«Braavo!» hüüdis Porthos. «Nüüd oleme siis kõik rikkad. Aga mida siis minul teile jutustada on?» , «Peate jutustama sellest, kuidas Aramis nimetati...»

«Ahaa! Vannes'i piiskopiks!»

«Just nimelt,» kinnitas d'Artagnan, «Vannes'i piiskopiks. See armas Aramis. Kas teate ka, et ta teeb karjääri?»

«Jah, jah, jah. Rääkimata sellest, et ta veel sinna peatuma ei jää.»

«Mis? Te arvate siis, et ta ei lepi lillade sukkadega, vaid et tal on vaja punast mütsi?»

«Tss, see on talle lubatud.»

«Vaevalt usutav! Kuninga poolt?»

«Kellegi poolt,,kes on võimsam kui kuningas.»

«Kurat võtaks, Porthos, nüüd te räägite mulle päris uskumatuid asju!»

«Miks uskumatuid? Eks ole ju Prantsusmaal alati olnud keegi, kes on vägevam kuningast.»

«Tõsi küll. Kuningas Louis XIII ajal oli see hertsog Richelieu, regendi valitsusajal oli see kardinal Mazarin, Louis XIV ajal on see härra . . .»

«Noh, öelge.»

«Härra Fouquet.»

«Tema. Tabasite kohe õigesti.»

«Tähendab, härra Fouquet lubaski siis Aramisele kardi-nalimütsi.»

Porthos muutus reserveerituks.

«Armas sõber,» ütles ta, «jumal hoidku mind toppimast

500

oma nina teiste asjadesse, eriti aga paljastamast saladusi, mida nad tarvilikuks peavad varjata. Kui näete Aramist, siis ütleb ta teile ise, mis ta heaks arvab teile öelda.»

«Teil on õigus, Porthos. Ja te olete kindel nagu tabalukk. Tuleme teie juurde tagasi.» «Jah,» nõustus Porthos.

«Te ütlesite mulle, niisiis, et tulite siia topograafiat õppima?»

«Nimelt nii.»

«Hm. Te teete siin ilusaid asju, armas sõber.»

«Mis te sellega mõtlete?»

«Kindlustused on imetlusväärsed.»

«Arvate seda?»

«Kindlasti. Välja arvatud kõigiti reeglipärane piiramine, on Belle-Isle vallutamatu.» Porthos hõõrus käsi. «See on ka minu arvamine,» ütles ta.

«Kuid kes seda kolgast siis sel kombel kindlustab?» Porthos ajas rinna ette. «Kas ma ei öelnud teile?»
«Ei.»
«Ja te ei oska arvata?»
«Ei. Ma ei oska muud öelda, kui et see peab olema mees, kes on uurinud kõiki kindlustussüsteeme ja minu meelest välja valinud parima.»
«Tasa,» ütles Porthos. «Armas d'Artagnan, säästke ometi minu häbelikkust.»
«Tõesti!» vastas musketär. «See olete teie ... kes ... Oh!»
«Halastust, kallis sõber!»
«Teie mõtlesitegi välja, planeerisite ja kombineerisite omavahel kõik need bastionid, kurtiinid ja reduudid. Teie ehitategi praegu seda tunnelit!»
«Ma palun teid!»
«Teie ehitasitegi selle väljapoole ja sissepoole ulatuvate nurkadega fordi!»
«Kallis sõber . . .»
«Teie andsitegi oma patareide laskeavadele sellise nurga, mis võimaldab teil nii edukalt kaitsta oma kahuri-meeskondi.»
«Jah, jumala eest.»
«Oh, Porthos, Porthos! Teie ees tuleb müts maha võtta. Teid tuleb imetleda. Ja te olete meie eest alati varjanud
501
seda kaunist annet. Ma loodan, armas sõber, et näitate mulle seda kõike üksikasjaliselt.»
«Pole midagi lihtsamat. Siin on minu plaan.»
«Näidake.»
Porthos viis d'Artagnani kivi juurde, mis oli talle lauaks ja millele oli laotatud plaan. Plaani allserva oli kirjutatud Porthose hirmsa käekirjaga, millest meil juba on juhust olnud kõnelda:
«Soovitan teile loobuda seni kasutamisel olnud ruudust või ristkülikust ja kujundada oma kindlustused korrapärase kaheksanurga kujulisena, kuna hulknurga eeliseks on, et ta omab rohkem nurki kui ristkülik. Iga teie kaheksanurga külg, mille pikkuse te määrate kohapeal vastavalt maas-tikuvormide mõõdetele, jaotatakse kaheks ja iga külje keskpunktist tõmbate ristsirge hulknurga keskpunkti suunas, mille pikkuseks on üks kuuendik külje pikkusest. Hulknurga iga külje mõlemast tipust tõmbate diagonaali, mis lõikub eelnimetatud ristsirgega. Need kaks sirget kujundavadki kaitseliini.»
«Kuradi päralt!» ütles d'Artagnan, kui oli projekti lugemisega niikaugele jõudnud. «See on ju terve kindlustus-süsteem, Porthos.»
«Terve süsteem,» kinnitas Porthos. «Soovite edasi lugeda?»
«Ei, mulle aitab. Aga kuna teie ise juhite ehitustöid, armas Porthos, miks oli teil siis tarvis oma süsteemi nii paljusõnaliselt kirja panna?»
«Oh, mu armas, aga surm!»
«Mis surm?»
«Kuid me oleme ju kõik surelikud.»
«See on õige,» ütles d'Artagnan. «Teil on kõigele vastus valmis, armas sõber.»
Ja ta asetas plaani kivile tagasi.
Nii lühikest aega kui ta seda plaani aga oli peos hoidnudki, oli d'Artagnan eristanud Porthose hiiglasuure käekirja all teist, hoopis peenemat käekirja, mis meenutas talle mõningaid Marie Michonile saadetud kirju, millega ta oma nooruses oli tutvust teinud. Seda käekirja oli aga kummiga tugevasti nühitud, nii et vähem vilunud piik kui musketäri oma poleks seda tähelegi pannud.

«Braavo, armas sõber, braavo!» kiitis d'Artagnan.
«Nüüd te teate kõik, mis te teada tahtsite, eks ole?» küsis Porthos, uhkeldades nagu paabulind.
502
«Jah, jumala eest. Ainult täitke veel minu viimane palve, kallis sõber.»
«Öelge aga, mina kasutan siin.»
«Tehke mulle seda rõõmu ja nimetage tolle härra nimi, kes seal jalutab.»
«Kuskohal?»
«Seal sõduriterivi taga.»
«Teenri saatel?»
«Just-just.»
«Ja keda saadab mingi rohelises rõivastuses veidrik?»
«Nimelt tema.»
«See on härra Gétard.»
«Ja kes on härra Gétard, armas sõber?»
«See on kojaarhitekt.»
«Millise koja?»
«Härra Fouquet' kojaarhitekt.»
«Ahaa!» hüüdis d'Artagnan. «Teie kuulute siis ka härra Fouquet' kodakondsete hulka, Porthos?»
«Mina! Mispärast?» imestas topograaf, punastades kuni kõrvalestadeni.
«Aga te ju ütlesite Belle-Isle'ist kõneldes «härra Fouquet' koda», nagu oleksite kõnelnud Pierrefonds'i lossist.»
Porthos hammustas huult.
«Armas sõber,» ütles ta, «Belle-Isle kuulub ju härra Fouquet'le, eks ole?»
«Jah.»
«Nagu Pierrefonds mulle?»
«Muidugi.»
«Te olete Pierrefonds'is käinud?»
«Ma ju ütlesin teile, et käisin seal vaevalt kahe kuu eest.»
«Kas nägite seal siis üht härrat, kellel on harjumuseks ringi kõndida, joonlaud käes?»
«Ei, aga ma oleksin kergesti võinud teda näha, kui ta seal tõesti ringi jalutas.»
«Noh, see on härra Boulingrin.»
«Ja kes on see härra Boulingrin?»
«Seda ma just tahtsingi seletada. Kui keegi minult küsib, nähes seda härrat, joonlaud käes, ringi jalutavat: «Kes see härra Boulingrin on?», siis vastan ma: «See on kojaarhitekt.» Noh, ja härra Gétard on härra Fouquet' Boulingrin. Aga temal pole kindlustustega vähimatki tegemist, see on ainult minu asi, mõistate, temal pole sellega mitte kõige vähematki pistmist,»
503
«Oh Porthos!» hüüdis d'Artagnan, lastes käed alla vajuda, nagu võidetu langetab oma mõõga, «oh, mu sõber, te pole mitte ainult herkuleslik topograaf, te olete lisaks veel esimese järgu dialektik.»
«See oli vägev arutlus, eks ole?» vastas Porthos, ähkides nagu mereangerjas, kelle d'Artagnan ennist oli lasknud käest lipsata.
«Ja öelge nüüd,» jätkas d'Artagnan, «kas see veidrik, kes härra Getard'i saadab, on ka härra Fouquet' kodakondne?»
«Oh, see on keegi härra Jupenet või Juponet,» ütles Porthos põlglikult, «mingisugune poeet.»

«Ta saabus siia vist hiljuti?»
«Usun küll.»
«Mina mõtlesin, et härra Fouquet'[1] on Pariisiski juba küllalt luuletajaid: Scuderi, Loret, Pellisson, La Fontaine. Tõtt öelda, Porthos, see poeet ei ole teile auks.»
«Armas sõber, meid õigustab see, et ta pole siin luuletajana.»
«Kellena siis?»
«Trükkalina, ja see tuletab mulle meelde, et pean sellele väänkaelale ütlema paar sõna.» «Öelge, öelge.»
Porthos viipas Jupenefle, kes oli küll d'Artagnani ära tundnud, ei julgenud aga läheneda, nii et Porthos pidi veel teist korda viipama.
Viibe oli seekord nii käskiv, et mehike pidi sõna kuulama.
Ta astus lähemale.
«Nii,» ütles Porthos. «Eile vast jõudsite siia ja juba panite oma masinad käima.»
«Kuidas te seda mõtlete, härra parun?» küsis Jupenet kogu kehast värisedes.
«Teie press kägises kogu öö, härra, ja te ei lasknud mind magada, kuradi päralt.»
«Härra ...» tegi Jupenet kartlikult katset vastata.
«Teil pole praegu veel midagi trükkida ja järelikult pole teil tarvidust ka trükipressi käima panna. Mida te siis täna öösel õieti trükkisite?»
«Üht oma kergesisulist luuletust, härra.»
«Kergesisulist? Mis te nüüd räägite, härra! Press kääksus, nii et. hale kuulata. Et seda enam teiega ei juhtuks, mõistate?»
«Ei juhtu, härra.»
«Kas lubate seda mulle?»

«Luban seda.»
«Hea küll. Seekord annan teile veel andeks. Jumalaga.»
Luuletaja eemaldus samasuguse alandlikkusega, nagu ta seda tulleski üles oli näidanud.
«Nii. Nüüd, kus me sellele tobule peapesu oleme teinud, lähme einetama,» ütles Porthos.
«Jah,» nõustus d'Artagnan. «Lähme pealegi einetama.»
«Ma pean teid ainult hoiatama, armas sõber,» ütles Porthos, «et einetamiseks on meil aega ainult kaks tundi.»
«Mis siis ikka parata. Eks katsume toime tulla. Aga mispärast pole meil siis rohkem aega kui kaks tundi?»
«Sellepärast, et kell üks algab tõus ja tõusuga sõidan ma Vannes'i Aga kuna ma juba homme tagasi tulen, siis jääge minu juurde. Olge seal peremees. Mul on hea kokk ja hea kelder.»
«Aga mulle tuli veel parem mõte,» katkestas teda d'Ar-tagnan.
«Milline?»
«Te ütlete, et sõidate Vannes'i?»
«Seda küll.»
«Aramist vaatama?»
«Jah.»
«Noh aga mina tulin Pariisist just nimelt selleks, et kohtuda Aramisega.»
«Õige küll.»
«Sõidan teiega kaasa.»
«Väga hea.»
«Ma kavatsesin õieti küll otsida kõigepealt üles Aramise ja seejärel sõita teie juurde. Kuid inimene mõtleb ja jumal juhib. Alustasin teiega ja lõpetan Aramisega.»

«Suurepärane.»
«Ja kaua kestab sõit siit Vannes’i?»
«Ainult kuus tundi. Kolm tundi meresõitu siit Sarzeausse ja kolm tundi mööda maanteed Sarzeaust Vannes’i»
«Väga mugav. Kas käite tihti Vannes'is, kuna te peapiiskopi residentsile nii lähedal olete?»
«Jah. Kord nädalas. Oodake, ma võtan oma plaani.»
Porthos korjas plaani üles, voltis selle hoolikalt kokku ja pistis oma suurde taskusse.
«Nii,» mõtles d'Artagnan. «Usun, et saan peagi teada, kes on see insener, kes tegelikult kindlustab Belle-Isle'i.»
Kahe tunni pärast, meretõusuga, sõitsid Porthos ja d'Artagnan Sarzeausse.
505

XXIII PROTSESSIOON VANNES'IS

Sõit Belle-Isle'ilt Sarzeausse läks üsna ruttu, tänu ühele neist kahest väikesest korsaarilaevast, millest d’Artagnan teel kuulnud oli ja mis olid määratud kiiresti purjetavaiks kaaperlaevadeks. Praegu seisid nad Locmaria reidil varjul ja üks neist, mehitatud veerandiga oma võitlus-meeskonnast, pidas ühendust Belle-Isle'i ja mandri vahel.
D'Artagnanil oli veel kord võimalus veenduda, et suur insener ja topograaf Porthos polnud siiski kuigivõrd riigisaladustesse pühendatud.
Iga teine oleks pidanud tema teadmatust osavaks teesklemiseks. Aga d'Artagnan tundis nii põhjalikult oma Porthose kõiki hingesoppe ja -kurde, et kui seal oleks tõesti mõni saladus peitunud, oleks ta selle tingimata üles leidnud, nagu korralikud ja pedantsed vanapoisid leiavad kinnisilmi oma raamatukogust ükskõik millise raamatu või oma kummutilaekast mistahes pesutüki.
Ja kuna see kaval d'Artagnan midagi ei leidnud, kuidas ta Porthost loksutas ja koputaski, siis tähendas see, et seal midagi ei olnudki.
«Olgu pealegi,» mõtles d'Artagnan, «Vannes'is saan ma poole tunniga rohkem teada kui Porthos Belle-Isle'il kahe kuuga. Kuid selleks, et ma midagi teada saaksin, ei tohi Porthos kasutada seda ainust salakavalust, mille ma talle veel jätsin. Ta ei tohi Aramisele minu saabumisest enneaegselt teatada.»
Musketäri ainsaks ülesandeks jäi seega Porthose järele valvamine.
Ja me kiirustame ütlema, et Porthos polnud seda ülemäärast umbusku sugugi ära teeninud. Tal polnud vähimatki halba mõtet. Võib-olla oli d'Artagnan temas esimesel hetkel küll pisut umbusaldust äratanud, aga peaaegu otsekohe oli gaskoonlane selles heas ja vapras südames oma vana koha tagasi võitnud, ning Porthose suurte silmade pilk, mis tihti õrnalt sõbral puhkas, oli pilvitu ja selge.
Kohe pärast maabumist kuulas Porthos järele, kas ta hobused on valmis, ja peagi märkaski ta neid maanteel, mis käib ümber Sarzeau, seda väikest linnakest läbimata ja viib edasi Vannes'i.
Hobuseid oli kaks: härra du Valloni ja tema tallipoisi omad.
506
Sellest ajast peale, kus Mousqueton kasutas liiklemisvahendina ainult kaarikut, oli Porthosel nimelt saatjaks tallipoiss.
D'Artagnan kartis, et Porthos teeb ettepaneku saata tallipoiss ühe hobusega ette ja lasta talle tuua kolmas ratsu, ning ta otsustas sellele ettepanekule kindlasti vastu vaieldar Kuid d'Artagnani oletused osutusid ebaõigeks. Porthos andis oma teenrile lihtsalt käsu sadulast maha tulla 'ja oodata Sarzeaus tema tagasijõudmist, ning palus d'Artagnani asuda tallipoisi hobuse selga.

Nii tehtigi.
«Olete teie aga ettenägelik mees, armas Porthos,» ütles d'Artagnan oma sõbrale, kui ta oli sadulasse istunud.
«Jah, kuid see on õieti küll Aramise lahke teene. Mul pole siin oma hobuseid ja seepärast andis Aramis oma tallid minu käsutusse.»
«Surm ja põrgu! Toredad hobused piiskopi kohta,» tunnustas d'Artagnan. «Aga Aramis on ka väga ebatavaline piiskop.»
«Ta on püha mees!» vastas Porthos peaaegu vagatsevalt ja tõstis silmad taeva poole.
«Siis on ta väga muutunud,» arvas d'Artagnan, «sest sellal, kui meie teda tundsime, oli ta kaunis ilmalik.»
«Jumala vaim on tema peal!» ohkas Porthos.
«Braavo!» hüüdis d'Artagnan. «See kahekordistab mu soovi seda armast Aramist näha.»
Ja ta kannustas oma hobust, kes tulise hooga edasi sööstis.
«Kui me sellise tempoga edasi laseme, siis kulub meil kahe tunni asemel ainult üks,» arvas Porthos.
«Kui pikk see maa õieti on, Porthos?»
«Neli ja pool ljööd.»
«Siis tuleb üsna tublit sõitu teha.»
«Ma oleksin võinud ju saata teid paadiga mööda kanalit, armas sõber. Kuid võtaks kurat kõiki aerupaate ja veohobuseid. Ühed venivad nagu kärnkonnad, teised nagu teod. Ja kui on võimalik saada põlvede vahele hea ratsahobune, siis on see enam väärt kui aerupaadid ja igasugused muud liiklemisvahendid.»
«Teil on õigus, Porthos, seda enam, et olete sadulas ikka veel võrratu.»
«Pisut raske, armas sõber. Kaalusin end hiljuti.»
«Ja palju te siis kaalute?»
507
«Kolmsada naela,» teatas Porthos uhkelt. «Braavo!»
«Te mõistate siis, et mulle peab valima hobused, kellel on sirge ja lai selg. Muidu võtan ma neil paari tunniga hinge välja.»
«Jah, hiiglase hobused, eks ole, Porthos?»
«Kallis sõber, te olete väga armas,» vastas insener armastusväärse majesteetlikkusega.
«Tõepoolest, sõber,» ütles d'Artagnan, «mulle näib, et teie ratsu higistabki juba.»
«Jah, on kangesti palav. Ahaa, Vannes paistabki. Kas näete?»
«Jah, selgesti. See on nähtavasti väga ilus linn.»
«Võluv, nii vähemalt kinnitab Aramis. Mina leian, et ta on liiga tume, aga kunstnikele nähtavasti meeldib must värv. Mina seda igatahes küll ei kannata.»
«Ei kannata?»
«Jah, just sellepärast ma lasksingi oma Pierrefonds'i lossi valgeks võõbata. See oli vanadusest halliks tõmbunud.»
«Hm,» ümises d'Artagnan. «Nojah, valge on ju lõbusam.» . «Seda küll, kuid Aramis kinnitas mulle, et see pole nii auväärne. Õnneks leidub kaupmeestel musta värvi: lasen Pierrefonds'i mustaks võõbata, ja asi sellega. Kui juba hall on ilus, siis mõistate ju, armas sõber, et must peab olema oivaline.»
«Pole midagi ütelda,» vastas d'Artagnan.
«See näib olevat loogiline.»
«Kas te pole kunagi Vannes'is käinud, d'Artagnan?»
«Ei iialgi.»
«Te ei tunne siis seda linna?»

«Ei.»
«Vaadake siis,» ütles Porthos ja tõusis jalustes püsti, pannes seega hobuse esimesed jalad nõtkuma. «Vaadake, kas näete päikesepaistel seda torni?»
«Muidugi näen.»
«See on katedraal.»
«Ja selle nimi on?»
«Saint-Pierre. Ja nüüd vaadake, kas näete seal vasakpoolses eeslinnas teist risti?»
«Suurepäraselt.»
«See on Saint-Pateme, Aramise armsaim kogudus.»
«Või nii.»
508
«Jah. Püha Paterne'i peetakse nimelt Vannes'i esimeseks piiskopiks. Aramis väidab küll, et see pole õige, kuid teisest küljest on ta ju nii õpetatud, et see võis kergesti olla vaid mõni paro . .. mõni para .. .»
«Paradoks,» aitas d'Artagnan tagant.
«Just. Tänan. Keel komistas. On nii hirmus palav.»
«Armas sõber,» ütles d'Artagnan. «Palun teid, jätkake oma huvitavaid seletusi. Ja mis on see suur valge hoone paljude akendega?»
«Ah see? See on jesuiitide kolleegium. Pagan, küll on teil õnnelik käsi. Kas näete kolleegiumi kõrval suurt tornide ja tornikestega maja ilusas gooti stiilis, nagu ütleb see tohman härra Getard?»
«Jah, näen küll. Mis see siis on?»
«Seal elab Aramis.»
«Kuidas, ta ei elagi siis piiskopilossis?»
«Ei. Piiskopiloss on varemeis. Ja pealegi asub see linnas, Aramis eelistab aga eeslinna. Ja just sellepärast eelistabki ta Saint-Paterne'i, et ka Saint-Paterne asub eeslinnas. Sellessamas eeslinnas on ka puiestik, poomiväljak ja dominikaanlaste klooster. Vaadake, seesama seal, hiigla-kõrge ilusa kellatorniga.»
«Väga kena.»
«Ja pange tähele, eeslinn on nagu linn omaette. Tal on oma müürid, oma linnatornid, oma vallikraavid. Ka sadamakai ulatub sinnani. Ja kai ääres peatuvad laevad. Kui meie väike korsaarilaev mitte kaheksa jalga vee? ei istuks, oleksime täies purjes sõitnud otse Aramise akna alla.»
«Porthos, Porthos, armas sõber!» hüüdis nüüd d'Artagnan. «Te olete ammendamatu teadmiste varasalv, leidlike ja sügavate mõtete allikas. Te ei üllata mind enam, Porthos. Te ajate mind vaid segadusse.»
«Olemegi päral,» ütles Porthos, andes vestlusele oma tavalise tagasihoidlikkusega teise suuna.
«Ja on ka aeg,» mõtles d'Artagnan, «sest Aramise hobune sulab, nagu oleks ta jääst.»
Peaaegu samal hetkel sõitsid nad eeslinna sisse. Kuid vaevalt olid nad ratsutanud sada sammu, kui märkasid üllatusega, et tänavad olid üle puistatud lillede ja lehtedega.
Vannes'i linna vanadel müüridel rippusid Prantsusmaa kõige vanemad ja kummalisemad vaibad.
509
Raudvõredega rõdude külge olid kinnitatud pikad valged kangad, mis olid kaunistatud lillekimpudega.
Tänavad olid tühjad. Tundus, et terve elanikkond oli ühte punkti kokku kogunenud.

Varbkardinad olid alla lastud ja majad, mille vahele olid tõmmatud varikatused, mis müüritoendite vahele ja seintele suuri tumedaid varje heitsid, tundusid olevat meeldivalt jahedad.

Ühel tänavanurgal tungis äkki tulijate kõrvu lauluhääl. Sinakate pilvekestena taeva poole tõusva viirukisuitsu vinast ja kuni teise korruse akendeni lendlevate roosiõilmete keerisest ilmus nähtavale pühapäevaselt riietatud rahvahulk.

Nende peade kohal oli näha riste ja lippe, pühi usumärke. Ristide ja lippude all, otsekui neist kaitstuina, liikus hulk valges rüüs neide, rukkilillepärjad peas.

Tänavat, mida mööda liikus rongkäik, palistasid mõlemalt poolt garnisoni sõdurid, kes kandsid oma püssiraudades ja piikide otsas lillekimpe.

See oli usuline protsessioon.

Varjates oma äärmist kannatamatust takistuse pärast, mis tõkestas läbipääsu, jälgisid d'Artagnan ja Porthos kombelises hardumuses aeglaselt lähenevat suurepärast baldahhiini, mille eel käis sada jesuiiti ja sada dominikaan-last ja millele järgnesid kaks ülemdiakonit, laekahoidja ja kaksteist kanoonikut.

Kõuehäälega kantor, kes ilmselt oli välja valitud kõigi Prantsusmaa kantorite seast, nagu keiserliku kaardiväe trummilööja valiti kõigi Prantsusmaa hiiglaste seast, ja keda saatsid neli teist kantorit, kes talle nähtavasti ainult täienduseks olid, laskis kõlada lauluviise, pannes kõigi majade aknaruudud värisema.

Baldahhiini alt paistis kahvatu ja väärikas nägu mustade silmadega, mustade, kuid juba hõbeniitidega segatud juustega, peente kokkusurutud huultega, terava nurgelise lõuaga. See ülimajesteetlik kuju kandis piiskopimitrat ja see peakate vajutas vaimuliku võimukale näole mingi askeetliku ning vagalt mõtliku pitseri.

«Aramis!» hüüatas musketär tahtmatult, kui see kõrk isik tema eest möödus.

Prelaat võpatas. Tundus, nagu oleks surnuist tõusnu kuulnud Issanda häält.

Ta tõstis oma pikkade ripsmetega suured mustad silmad

510

ja suunas pilgu kõhklematult sinnapoole, kust hüüatus oli kostnud.

Ainsa pilguga märkas ta Porthost ja tema kõrval d'Artagnani.

Ka d'Artagnani teravad silmad nägid kõike, haarasid korraga kõike. Prelaadi elusuuruses portree sööbis talle igaveseks mällu.

Üks asjaolu näis d'Artagnanile eriti tähtsana.

Teda nähes oli Aramis punastanud, ning oli siis hetkeliselt koondanud laugude alt heidetud pilku käskija tulise vaate ja teistele märkamatu sõbraliku kiindumuse.

Oli ilmne, et Aramis küsis endalt:

«Mispärast on küll d'Artagnan koos Porthosega siin ja mida ta Vannes'ist otsib?»

Suunates pilgu d'Artagnanile ja nähes, et see silmi ei langeta, mõistis Aramis kõike, mis toimus musketäri hinges.

Ta tundis oma sõbra tarkust ja kavalust, ta kartis, et see avastab ta üllatuse ja punastamise salajase põhjuse. Sest Aramis oli ikka endine, alati oli tal varjata mingi saladus.

Selleks, et vabaneda tollest uurivast pilgust, mida iga hinna eest tuli tagasi tõrjuda, nagu kindral surub iga hinna eest maha mõne patarei tule, mis teda lahingus häirib, sirutas Aramis välja oma kauni valge käe, mille sõrmes hiilgas piiskopi ametüstsõrmus, ja tegi õhku ristimärgi ning rabas sõpru oma õnnistusega.

Mõtlik, hajameelne ja tahtmatult jumalavallatu d'Artagnan poleks ehk seda püha õnnistust saades pead langeta-nudki, kuid Porthos pani ta hajameelsust tähele ja, asetades sõbralikult käe talle seljale, sundis musketäri end painutama.

D'Artagnan nõtkus ja palju ei puudunud, et ta oleks kõhuli lennanud. Vahepeal jõudis Aramis mööda.

Otsekui Antaios, kes on puudutanud maad, pöördus d'Artagnan uut jõudu saades Porthose poole, valmis vihastama.

Kuid tubli Herkulese kavatsusi oli võimatu vääriti mõista. Teda oli tagant tõuganud vaid usulise hardumuse tunne.

Pealegi polnud kõnevõime Porthosele antud mitte oma mõtete varjamiseks, vaid see lihtsalt täiendas neid.

511

«See oli Aramisest väga kena,» sõnas ta, «et ta meid eraldi õnnistas. Ta on kindlasti püha mees ja ühtlasi tubli mees.»

D'Artagnan, kes polnud selles nii veendunud kui Port-hos, ei vastanud midagi.

«Vaadake, armas sõber,» jätkas Porthos, «ta nägi meid, ja nüüd liigub protsessioon hoopis kiiremal sammul kui enne; ta ilmselt kiirustab. Vaadake, kuidas korteež sammu lisab. Sel armsal Aramiselon suur tahtmine meid näha ja kaelustada.»

«Tõsi,» vastas d'Artagnan.

Ja jätkas siis endamisi:

«Vana rebane nägi mind ja nüüd tahab ta aega võita, et mu vastuvõtmist ette valmistada.»

Protsessioon oli möödunud, tee oli vaba. D'Artagnan ja Porthos suundusid otsemat teed piiskopi residentsi, mida juba ümbritses arvukas rahvahulk, kes soovis näha pre-laadi tagasijõudmist.

D'Artagnan pani tähele, et rahvahulgas moodustasid enamuse kodanlased ja sõjaväelased.

Poolehoidjate iseloomust luges d'Artagnan välja oma sõbra suurt osavust.

Ja tõepoolest, Aramis polnud mees, kes oleks otsinud tühist ja tarbetut populaarsust. Talle ei läinud põrmugi korda, kas need, kes talle millekski kasulikud polnud, teda armastasid või mitte.

Tema saatjaskond ei koosnenud naistest, lastest ja vanakestest, nagu see hingekarjaste juures muidu tavaline on.

Kümme minutit pärast seda, kui kaks sõpra üle peapiiskopi residentsi läve astusid, saabus Aramis tõelise triumfaatorina. Sõdurid andsid talle au nagu ülemusele, kodanlased tervitasid teda nagu sõpra, nagu käskijat ja mitte nagu vaimulikku juhti.

Aramise olek meenutas pisut neid Rooma senaatoreid, kelle ukse ees alati tungles kliente.

Sissesõiduplatvormi ees vestles ta pool minutit ühe jesuiidiga, kes selleks, et diskreetsemalt kõnelda, pea baldahhiini alla pistis.

Seejärel astus ta majja. Uksed sulgusid aeglaselt, rahvahulk valgus laiali, kuna laulud ja palved kõlasid ikka veel.

See oli suurepärane päev. Õhus segunesid maa- ja merelõhnad. Linna kohal hõljus õnne, rõõmu ja jõu hingus.

512

D'Artagnan otsekui tundis mingi nähtamatu kõikvõimsa käe olemasolu, mis oli loonud selle jõu, selle rõõmu, selle õnne ja külvanud kõikjale neid lõhnu.

«Jah,» mõtles ta, «Porthos on rasva läinud, aga Aramis on kasvanud.»

513

TEMA HIILGUS VANNES'I PIISKOP

Porthos ja d’Artagnan läksid piiskopilossi erasissekäigu kaudu, mida tundsid ainult majasõbrad.

Porthos oli loomulikult d'ArtagnaniIe teejuhiks. Väärikal parunil oli kalduvus tunda end igal pool umbes nagu kodus. Aga kas tuli see siis vaikivast aupaklikkusest, mida

ta Aramise püha isiku ja tema iseloomu vastu tundis, või lugupidamisest selle suhtes, mis temast vaimselt kõrgemal seisis, — kiiduväärne harjumus, mis tegi Porthosest eeskujuliku sõduri ja suurepärase inimese, — igatahes käitus Porthos Tema Hiilguse Vannes'i piiskopi juures teatud tagasihoidlikkusega, mida d'Artagnan kohe algusest peale tähele pani ta suhtumises teenritesse ja kodakondsetesse.

See tagasihoidlikkus polnud siiski nii suur, et oleks teda sundinud loobuma küsimustest. Ja Porthos küsitles.

Selgus, et Tema Hiilgus oli äsja oma ruumidesse jõudnud ja valmistus lähemaid sõpru vastu võtma — koduselt ja vähema majesteetlikkusega kui see, miJes ta end oma karjalambukestele ilmutanud oli.

Veerand tunni pärast, mille kestel Porthos ja d'Artagnan teineteisele vaikides otsa vahtisid ja pöidlaid keerutasid — küll vastu-, küll päripäeva, avanes üks saali uks ja nähtavale ilmus Tema Hiilgus, kandes prelaadi täielikku väikest esindusrüüd.

Aramis hoidis pead püsti, nagu mees, kes on harjunud käskima, violetsest kalevist rüü küljelt üles kergitatud, käsi puusas.

Ta oli muide säilitanud peened vurrud ja Louis XIII aegse pika kitsa lõuahabeme.

Sisse astudes levitas ta seda õrna aroomi, mis elegantsete meeste ja suurilma daamide juures alati samaks jääb ning muutub nende isikust lahutamatuks loomulikuks lõhnaks.

Seekord aga lisandus sellele parfüümile nagu pisut viiruki religioosset peenust. See ei joovastanud enam, see mähkus juuresolijate ümber, see ei sisendanud enam soove, vaid ainult aukartust.

Tuppa astunud, ei kõhelnud Aramis ainustki hetke ega lausunud sõnagi, sest milliseid sõnu ta ka poleks kasutanud, need oleksid sellisel silmapilgul ikkagi liiga külmad

514

tundunud, vaid läks otsemat teed musketäri juurde, keda härra d'Agnani kostüüm nii hästi maskeeris, ning kaelustas teda õrnusega, milles kõige umbusklikumgi hing poleks osanud näha külmust või teesklust.

D'Artagnan omalt poolt süleles teda samasuguse tulisusega.

Porthos haaras Aramise õrna käe oma suurte kämmalde vahele ja d'Artagnan märkas, et Tema Hiilgus surus nähtavasti juba vana harjumuse põhjal Porthose vasakut kätt, kuna hiiglane oli arvatavasti juba kümnel korral ta sõrmustega ehitud sõrmed oma peo kruustangide vahel maraskile pigistanud. Valu oli õpetanud Aramise ettevaatlikuks ja ta ulatas pigistuseks palja vasaku käe, laskmata oma sõrmi kulla ja teemantide .vahel katki muljuda.

Kahe süleluse vahel vaatas Aramis d'Artagnanile näkku, pakkus talle tooli ja istus ise varju, hoolitsedes selle eest, et valgus ta kaasvestlejale näkku langeks.

See manööver, mis on diplomaatide.e ja naistele hästi tuntud, meenutab kaitseasendit, mida duellandid vastavalt oma osavusele ja harjumusele armastavad võitlusplatsil sisse võtta.

D'Artagnan ei lasknud end selle manöövriga sisse vedada; ta tegi, nagu ei märkakski seda. Ta tundis, et on lõksu langenud, aga just sellepärast, et ta oli lõksu langenud, tundis ta ühtlasi, et on teel avastustele. Temasugune vana kondotjeer ei hoolinud sellest, et ta näiliselt lüüa sai, peaasi oli, et see väidetav kaotus andis talle kõik võidu eelised.,

Vestlust alustas Aramis.

«Oh, armas sõber, mu hea d'Artagnan!» ütles ta. «Milline juhus!»

«Seda juhust nimetan mina sõpruseks, auväärt seltsimees,» ütles d'Artagnan. «Ma otsin teid, nagu ma teid sageli otsinud olen, niipea kui võin teid kutsuda osa võtma

mõnest suurejoonelisest ettevõttest, või niipea kui mul on pisut vaba aega, mida võin teile pühendada.»
«Ah nii,» ütles Aramis eriti üllatumata, «te otsisite siis mind?»
«Jah, ta otsis teid, armas Aramis,» sõnas Porthos, «ja selle tõendiks on, et ta nuhkis mu Belle-Isle'ilt üles. See on temast ilus, eks ole?»
«Ah, kas tõesti?» imestas Aramis, «või siis Belle-Isle’ilt?»
515
«Tore!» mõtles cTArtagnan. «See mu armas puupea Porthos andis praegu esimese kahuripaugu rünnakuks, seda ise aimamata.»
«Belle-Isle'il, selles kolkas, selles kõrbes! See on tõepoolest väga armastusväärne.»
«Ja mina teatasingi talle, et teie olete Vannes’is,» jätkas Porthos samal toonil.
D'Artagnani huulile ilmus kaval, peaaegu irooniline muie.
«Tegelikult teadsin ma seda isegi. Aga ma tahtsin järele proovida.»
«Mida?»
«Kas meie vana sõprus on ikka veel kindel. Kas meie aastatega sarvestunud südameist tõuseb kohtudes ikka veel siiras rõõmuhüüe, millega saabuvat sõpra tervitatakse.»
«Noh, te peaksite vist küll rahuldatud olema?» küsis Aramis.
«Kuidas võtta!»
«Mida te sellega mõtlete?»
«Nojah, Porthose esimeseks sõnaks oli: tasa! ja teie...»
«Noh, ja mina?»
«Teie andsite mulle oma õnnistuse.»
«Mis parata, armas sõber!» naeratas Aramis, «see on ju kõige väärtuslikum, mis minusugune vaene prelaat anda võib.»
«Mis te nüüd räägite, armas sõber.»
«Aga loomulikult.»
«Ometi kinnitatakse Pariisis, et Vannes'i piiskopkond on üks paremaid Prantsusmaal.»
«Ah te räägite siis maistest varadest,» ütles Aramis hajameelsel ilmel.
«Aga muidugi räägin ma neist. Minule igatahes on need väga tähtsad.»
«Kui see nii on, eks rääkigem siis neist,» sõnas Aramis naeratades.
«Te tunnistate, et olete üks rikkamaid prelaate Prantsusmaal?»
«Armas sõber, kuna te just minu arvepidamise kohta aru pärite, siis ütlen teile, et Vannes'i piiskopkond annab kakskümmend tuhat rendist, ei rohkem ega vähem. Selles diotseesis on sada kuuskümmend kogudust.»
516
«Väga ilus,» möönis d'Artagnan.
«Hiilgav!» kinnitas Porthos.
«Kuid te ei kavatse end ometi igaveseks siia matta?» küsis d'Artagnan, heites Aramisele sügava pilgu.
«Vabandage, kuid ma ei saa leppida sõnaga «matta».»
«Aga mulle näib, et elada nii kaugel Pariisist tähendab olla maetud või peaaegu maetud.»
«Armas sõber,» vastas Aramis, «ma olen vanaks jäämas; linnakära ja sagin ei meeldi mulle enam. Viiekümne seitsme aastasena tuleb otsida rahu ja aega mõtisklemiseks. Leidsin seda siit. Kas on midagi ilusamat ja rangemat kui see vana Armorica? Siin leidsin ma kõike, mis on vastupidine sellele, mida ma kunagi armastasin ja mii sobib elulõpule, mis omakorda on vastupidine noorusele. Mõningaid oma kunagistest lõbudest leian ma aeg-ajalt siingi, ilma et see kahjustaks mu

hingeõnnistust. Elan küll veel selles maailmas, aga iga sammuga jõuan üha lähemale jumalale.»

«Kõneosavana, targana ja diskreetsena olete täiuslik prelaat, Aramis, ma õnnitlen teid.»

«Kuid, kallis sõber,» sõnas Aramis naeratades, «te ei tulnud kahtlemata mitte ainult selleks, et mulle komplimente teha ... Rääkige, mis teid siia toob. On mul see õnn, et võin teile ühel või teisel viisil kasulik olla?»

«Ei, jumal tänatud, seda mitte, armas sõber, asi pole hoopiski selles: ma olen rikas ja vaba.»

«Rikas?»

«Jah, minu kohta on see rikkus, muidugi mitte teie või Porthose suhtes. Mul on umbes viisteist tuhat liivrit rendist.»

Aramis silmitses teda kahtlevalt. Ta ei suutnud uskuda, et ta vana sõber, arvestades eriti tolle tagasihoidlikku välimust, on kogunud nii suure varanduse.

Nähes, et selgituste tund on tulnud, jutustas d'Artagnan nüüd oma seiklustest Inglismaal.

Jutustuse kestel pani ta kümme korda tähele, kuidas prelaadi silmad välkuma lõid ja ta peened sõrmed värahtasid.

Mis puutub Porthosesse, siis ei ilmutanud ta d'Artagnani suhtes imetlust ega vaimustust, vaid sattus lausa joovastusse.

«Ja edasi?» küsis Aramis, kui d'Artagnan oli oma jutustuse lõpetanud.

517

«Nagu näete, on mul Inglismaal sõpru ja maaomandeid, ja Prantsusmaal on mul kapitali. Pakun neid teile, kui vajate neid. Seepärast tulingi.»

D'Artagnani pilk oli sel hetkel küll väga enesekindel, kuid siiski ei suutnud ta Aramise vaadet välja kannatada. Ja ta pööras pilgu Porthose poole otsekui mõõga, mis on sunnitud vastase vägevale survele järele andma ja otsib teist lähenemisteed.

«Igal juhul olete valinud väga ebatavalise reisiülikonna, armas sõber,» sõnas piiskop.

«See on hirmus! Tean seda. Saage minust aru, ma ei soovinud reisida sõjaväelasena ega aadlikuna. Sest ajast, kui rikkaks sain, olen ihnsaks muutunud.»

«Ja te ütlete, et käisite Belle-Isle'il?» küsis Aramis ilma üleminekuta.

«Jah,» vastas d'Artagnan, «ning ma teadsin, et leian sealt nii Porthose kui ka teie.»

«Minu!» hüüdis Aramis. «Minu! Selle aasta jooksul, mis ma siin olen, pole ma kordagi merel käinud.»

«Nõnda!» imestas d'Artagnan. «Ma ei teadnud, et olete nii vähe liikuv.»

«Oh, kallis sõber, pean teile ütlema, et ma pole enam see mees, kes ma olin vanasti. Hobune on mulle ebamugav, meri väsitab mind. Olen vaene haiglane preester, kes alati kaebab ja viriseb, ning ma kaldun kasinusele, mis tundub mulle kohandumisena vanadusega, läbirääkimistena surmaga. Ma resideerin, armas d'Artagnan, ma resideerin.»

«Noh, seda parem, kallis sõber, sest meist saavad arvatavasti naabrid.»

«Tohoh!» üllatus Aramis, tegemata katsetki seda varjata, «teist saab minu naaber?»

«Nojah, mis seal imelikku on?»

«Kuidas siis?»

«Tahan osta väga tulutoovaid soolatiike, mis asuvad Piriali ja Croisici vahel. Kujutlege, mu armas, see toob sisse kaksteist protsenti puhast tulu. Iialgi pole karta hindade kõikumist ega halba lõikust. Truu ja täpne ookean toob iga kuue tunni tagant oma andami minu kassasse. Olen esimene pariislane, kes sellise spekulatsiooni peale

tuli. Palun teid, ärge mind enneaegselt paljastage, ja me hakkame varsti teineteist külastama. Saan kolm maatükki kolmekümne tuhande liivri eest.»

518

Aramis heitis pilgu Porthosele, nagu tahtes küsida, kas see kõik on ikka tõesti tõsi, kas selle süütu pealispinna all ei peitu mingi lõks. Aga nagu häbenedes nõu küsida nii kehvalt abimehelt, kogus ta peagi jälle kõik oma jõu uueks rünnakuks või uue rünnaku tõrjumiseks.

«Mulle räägiti,» sõnas ta, «et teil oli nagu mingi pahandus õukonnaga, kuid et te tulite sellest välja, nagu te oskate kõigest välja tulla, armas d'Artagnan — au ja sõja-saagiga.»

«Mina?» hüüdis musketär valju naerulaginaga, millest aga ei piisanud kohmetuse varjamiseks, sest need sõnad andsid põhjust uskuda, et Aramisel on andmeid tema uutest suhetest kuningaga. «Mina? Tõesti! Armas Aramis, palun jutustage mulle sellest.»

«Jah, minule, vaesele, siia nõmmede vahele eksinud piiskopile kõneldi, et kuningas võttis teid oma armusuhete usaldusmeheks.»

«Kellega?»

«Preili de Manciniga.»

D'Artagnan tõmbas kergendatult hinge.

«Ma ei eita seda,» vastas ta.

«Kuningas olevat teid ühel hommikul kaasa võtnud Blois' silla taha kohtamisele oma armsamaga.»

«See on tõsi. Ah teie teate siis seda? Aga siis peaksite ka teadma, et just samal päeval esitasin ma lahkumispalve.»

«Ausalt?»

«Ei saa enam ausam olla, armas sõber.»

«Ja alles seejärel läksite krahv de La Fere'i juurde.»

«Jah.»

«Ja minu juurde?»

«Jah.»

«Ja Porthose juurde?»

«Jah.»

«Kas see oli mõeldud ainult lihtsa visiidina?»

«Ei, ma ei teadnud, et olete seotud, ja tahtsin teid Inglismaale kaasa võtta.»

«Jah, ma mõistan; ja seda imetlusväärsem on, et te viisite üksi täide selle, millest te tahtsite kutsuda osa võtma kõiki nelja. Ma juba aimasingi, et teie käsi pidi selle ilusa restauratsiooni juures mängus olema, sest kuulsin, et teid on nähtud kuningas Charlesi vastuvõttudel, kes kõnelnud teiega nagu sõber või õigemini nagu tänuvõlglane.»

519

«Aga kuidas pagan olete te kõigest sellest teada saanud?» küsis d'Artagnan, kes kartis, et Aramise agentuur ulatub kaugemale kui soovitav.

«Armas d'Artagnan,» ütles prelaat, «minu sõprus sarnaneb pisut selle öise valvuriga, kes asub meil siin muulil väikeses tornis, otse sadamasuus. See tubli mees süütab igal õhtul laterna, et näidata teed paatidele, mis tulevad merelt. Ta peitub oma vahiputkas ja kalurid ei näe teda; aga ta jälgib neid tähelepanelikult. Ta tunneb nad ära ning näitab neile teed sadamasse. Mina olen nagu see valvur. Aeg-ajalt saan ma mõningaid teateid, mis meenutavad mulle kõike seda, mida ma armastasin. Ja ma jälgin oma vanu sõpru selle maailma tormisel merel nagu vaene tornivaht, kellele jumal oma heldusest on andnud varjuks väikese vahiputka.»

«Ja mida ma siis tegin pärast Inglismaalt tagasijõudmist?»

«Nüüd nõuate minult liiga palju,» ütles Aramis. «Sellest, mida te tegite pärast tagasijõudmist, dArtagnan, ei tea ma midagi. Mu silme ees on udu. Olen nukker, et te mind enam meeles ei pidanud, ja kurtsin, et olete mu unustanud. Olin ebaõiglane. Näen teid jälle ja see on pidupäev, suur pidupäev, vannun teile... Kuidas läheb Athosel?» jätkas Aramis.

«Tänan küsimast, väga hästi.»

«Ja meie noorel jüngril?»

«Raoulil?»

«Jah.»

«Näib, et ta on pärinud oma isa Athose osavuse ja oma hooldaja Porthose jõu.»

«Ja millisel puhul oli teil võimalus selles veenduda?»

«Oh, jumala eest, just minu ärasõidu eelpäeval.»

«Tõesti?»

«Jah, Greve'i väljakul toimus hukkamine ja selle hukkamise tagajärjel tekkis tänavalööming. Meid segati löömingusse ja lõpuks pidime mõõgad käiku panema. Ta tuli sellest loost auga välja.»

«Tohoh! Mis ta siis tegi?» küsis Porthos.

«Kõigepealt viskas ta ühe mehe aknast välja nagu villakoti.»

«Väga hea!» rõõmustas Porthos.

«Siis tõmbas ta mõõga ja laskis sellel käia, nagu meie seda vanal heal ajal tegime.»

520

«Millest see lööming õieti tekkis?» küsis Porthos. D'Artagnan luges Aramise näost, et Porthose küsimus jättis ta täiesti ükskõikseks.

«Kahe maksunõudja pärast, kellelt kuningas omastatud raha välja pigistas, kahe härra Fouquet' sõbra pärast, kes üles poodi.»

Peaaegu märkamatu kulmukortsutus näitas, et prelaat oli kuulnud.

«Jumal hoidku!» ehmatas Porthos. «Ja kuidas olid nende härra Fouquet' sõprade nimed?»

«Härrad d'Eymeris ja Lyodot,» vastas d'Artagnan. «Kas need nimed on teile tuttavad, Aramis?»

«Ei,» vastas prelaat põlglikult. «Kuid mulle tundub, et need olid mingid rahandustegelased.»

«Täpselt nii.»

«Härra Fouquet laskis siis oma sõbrad üles puua!» hüüdis Porthos.

«Ja miks mitte?» sõnas Aramis.

«Kuid mulle näib, et...»

«Kui need õnnetud üles poodi, siis sündis see kuninga käsul. Minu arvates pole härra Fouquet'1 kui rahanduse peaintendandil õigust otsustada inimeste elu ja surma üle.»

«Ükskõik,» nurises Porthos, «härra Fouquet' asemel...»

Aramis mõistis, et Porthos ütleb kohe mingi rumaluse. Ta muutis kõneainet.

«Oleme küllalt rääkinud teistest, armas d'Artagnan; räägime nüüd pisut ka teist.»

«Aga te ju teate juba kõik, mis mul endast teile öelda oli. Otse vastupidi, kallis Aramis, räägime parem teist.»

«Ma ütlesin teile juba, armas sõber, et minus pole enam endist Aramist.»

«Isegi mitte abbe d'Herblay'd?»

«Isegi mitte teda. Teie ees seisab mees, kelle jamal on käekõrvale võtnud ja tõstnud ta seisukohale, mida ta ei võinud ega julgenud loota.»

«Jumal?» küsis d'Artagnan.

«Jah.»

«See on imelik. Mulle öeldi, et see olevat olnud hoopis härra Fouquet.»
«Kes teile seda ütles?» küsis Aramis vastu ja kogu ta võimas tahtejõud ei suutnud takistada kerget puna ta põskedele tõusmast.
«Aga muidugi Bazin.»
521
«See loll.»
«Ma ei arvagi, et ta oleks just geniaalne, see on muidugi õige. Aga seda ta mulle ütles ja ma kordan seda tema jutu põhjal.»
«Ma pole härra Fouquet’d iial näinud,» vastas Aramis nii rahulikul ja selgel pilgul nagu noor neitsi, kes iialgi pole valetanud.
«Aga kui te oleksite näinud,» vastas d'Artagnan, «ja tundma õppinud, siis poleks ju selles midagi halba. Härra Fouquet on väga tubli mees.»
«Või nii.»
«Suur poliitik.»
Aramis tegi ükskõiksust väljendava liigutuse. «Kõikvõimas minister.»
«Mina allun ainult kuningale ja paavstile,» ütles Aramis.
«Noh, kuulge, te võite mind uskuda, kinnitan teile seda,» ütles d'Artagnan kõige lihtsameelsemal toonil, «sest kogu siinne rahvas vannub ju härra Fouquet' nime juures. Maa kuulub härra Fouquefle, soolatiigid, mis ma ostsin, kuulusid härra Fouquet’le, saar, kus Porthos topograafiat õpib, kuulub härra Fouquet’le, garnison kuulub härra FouquetVe, laevad kuuluvad härra Fouquet’le. Tunnistan, et ma poleks sugugi üllatunud, kui teie või õigemini teie piiskopkond oleks härra Fouquefga läänivahekorras. Ta on lihtsalt kuninga kõrval teine isand, kuid niisama vägev kui mõni kuningaski.»
«Jumal tänatud, mina pole kellegi vasall. Mul pole kohustusi kellegi vastu ja ma kuulun ainult iseendale,» vastas Aramis, kes selle jutuajamise kestel jälgis d'Artagnani iga liigutust, iga Porthose silmapilgutusi.
Kuid d'Artagnan oli kõikumatu ja Porthos liikumatu. Osav vastane pareeris kõik need osavalt antud hoobid, ükski ei tabanud.
Kuid selline võitlus väsitas siiski kõiki ja teade, et õhtueine on valmis, võeti kõigi kolme poolt rõõmuga vastu.
Eine andis vestlusele teise suuna. Ja pealegi olid nad mõistnud, et kuna mõlemad on nii valvsad, siis pole kummalgi lootust enam rohkem teada saada.
Porthos polnud midagi taibanud. Ta oli püsinud vaiksena, kuna Aramis oli talle märku andnud end mitte liigutada. Õhtueine oli temale seega lihtsalt tavaline õhtueine. Ja Porthosele piisas sellest täiesti.
522
Eine möödus suurepäraselt. D'Artagnan oli sädelevalt lõbus.
Aramis ületas iseennast oma leebes armastusväärsuses. Porthos sõi nagu õnnis Pelops.
Vesteldi sõjast, rahaasjadest, kunstist ja armastusest.
Iga poliitilise märkuse puhul, millega d'Artagnan välja tuli, teeskles Aramis üllatust. See pikk rida üllatumisi suurendas veelgi d'Artagnani umbusaldust, just nii nagu d'Artagnani igavene umbusklikkus süvendas omakorda Aramise umbusku.
Lõpuks laskis d'Artagnan ettekavatsetult langeda Colbert’i nime. Ta oli selle löögi viimaseks jätnud.
«Kes see Colbert on?» küsis piiskop.
«Noh, see on juba liig,» mõtles d'Artagnan. «Olgem valvel, surm ja põrgu! olgem valvel!» Ja ta andis Colberfi kohta kõikvõimalikke teateid, mis võisid Aramist huvitada.

Õhtueine või õigemini vestlus dArtagnani ja Aramise vahel venis kuni kella üheni öösel.
Täpselt kell kümme oli Porthos magama jäänud ja nors-kas oma toolil nagu orel.
Kell kaksteist äratati ta ja saadeti magama.
«Hm!» ümises ta, «ma nähtavasti tukastasin pisut. Aga see, mis te rääkisite, oli siiski väga huvitav.»
Kell üks juhatas Aramis d'Artagnani talle määratud tuppa, mis oli muide parim kogu piiskopilossis.
Tema käsutusse anti kaks teenrit.
Head ööd soovides ütles Aramis:
«Kui soovite, teeme homme hommikul kell kaheksa koos Porthosega väikese ratsasõidu.»
«Kell kaheksa!» imestas d'Artagnan. «Nii hilja?»
«Nagu teate, vajan ma seitse tundi uneaega,» vastas Aramis.
«Õige küll.»
«Head ööd, kallis sõber.»
Ja ta süleles musketäri südamlikult.
D'Artagnan laskis tal minna.
«Hüva!» mõtles ta, kui uks oli Aramise taga kinni langenud, «kell viis olen jalul.»
See otsus tehtud, heitis ta voodisse ja magas, nagu öeldakse, kahe eest.
523

XXV KUS PORTHOS HAKKAB KAHETSEMA, ET D'ARTAGNAN TEMAGA KAASA TULI

Vaevalt oli d’Artagnan oma küünla ära puhunud, kui Aramis, kes kardinate vahelt varitses valguse kustumist oma sõbra toas, üle koridori läks ja kikivarvul Porthose tuppa astus.
Hiiglane magas juba tund aega, olles mõnuldes sulg-madratsile välja sirutunud. Ta nautis parajasti rahulikku õhtust und, mis Porthose juures ka kirikukelladele ja kahurimürinale vastu pani. Ta pea tõusis ja vajus kergelt nagu pehmelt õõtsuv laev. Veel minut, ja Porthos oleks hakanud und nägema.
Toa uks avanes tasakesi Aramise õrna käe tõukel.
Piiskop lähenes magajale. Paks vaip summutas ta sammud. Pealegi norskas Porthos nõnda, et mingit muud heli niikuinii kuulda poleks olnud.
Aramis asetas käe magaja õlale.
«Tõuske,» ütles ta, «tõuske, armas Porthos.»
Aramise hääl oli leebe ja lahke, aga selles peitus rohkem kui nõuanne, selles kõlas käsk. Ta käsi oli kerge, aga see andis tunda hädaohtu.
Porthos kuulis läbi une Aramise häält ja tundis ta kätt oma õlal.
Ta võpatas.
«Kes seal on?» küsis ta oma müriseval häälel. «Tasa! See olen mina,» ütles Aramis. «Teie, armas sõber. Ja miks kuradi päralt te mind äratate?»
«Selleks, et teile öelda: tuleb teele asuda.»
«Teele asuda?»
«Jah.»
«Kuhu?»
«Pariisi.»
Porthos tegi voodis hüppe ja jäi siis suurte hirmunud silmadega Aramisele otsa vahtides istuma.
«Pariisi?»

«Jah.»
«Sada ljööd!»
«Sada neli,» täiendas piiskop.
«Helde jumal!» ägas Porthos uuesti selili laskudes, nagu
524
laps, kes võitleb oma hoidjaga, et saada veel tund või kaks uneaega.
«Kolmkümmend tundi ratsutamist,» lisas Aramis otsustavalt. «Te teate ju, et on olemas head vahetushobused.»
Porthos liigutas jalga, lastes kuuldavale haleda oige.
«Tõuske, tõuske, armas sõber,» käis prelaat juba pisut kannatamatult peale.
Porthos sirutas ühe jala voodist välja.
«Kas minu ärasõit on tõesti paratamatult vajalik?» küsis ta.
«Äärmiselt vajalik.»
Porthos ajas end jalule ja pani põranda ja seinad oma hiiglasesammu all värisema.
«Tasa, kallis Porthos, jumala pärast!» ütles Aramis, «te äratate inimesed üles.»
«Tõsi küll,» ütles Porthos kõuehäälel, «unustasin. Aga ärge muretsege, olen edaspidi ettevaatlikum.»
Nende sõnade peale laskis ta kukkuda oma vöö, mille küljes rippusid mõõk, püstolid ja kukkur, kust eküüd kaua ja kõlavalt korisedes välja veeresid.
See müra ajas Aramise vere keema, Porthose aga mürisevalt naerma.
«Küll on imelik!» sõnas ta sama müriseval häälel.
«Tasem, Porthos, olge ometi tasem!»
«Teil on õigus.»
Ja ta madaldas tõesti poole tooni võrra häält.
«Tahtsin öelda, kui imelik see on,» jätkas Porthos, «et kõige aeglasemad oleme me siis, kui tahame kiirustada, ja kõige kärarikkamad siis, kui on vaja hiirvagusi oka.»
«Jah, nii see on. Kuid pöörame seekord vanasõna valeks, Porthos, kiirustame ja oleme tasa.»
«Te näete ju, et teen, mis suudan,» vastas Porthos pükse jalga tõmmates.
«Väga hea.»
«Näib, et asi on üsna pakiline.»
«Rohkem kui pakiline, Porthos, asi on tõsine.»
«Ohoo!»
«D'Artagnan küsitles teid, eks ole?»
«Mind?»
«Jah, Belle-Isle'il?»
«Ta ei küsinud midagi.»
«Olete selles kindel, Porthos?»
«Pagana päralt, muidugi!»
525
«See on võimatu. Tuletage meelde!»
«Ta küsis minult, mis ma teen, ja ma vastasin talle: uurin topograafiat. Tahtsin talle küll öelda teise sõna, mida teie hiljuti kasutasite.»
«Kastrametatsioon?»
«Just seda. Aga see ei tulnud mulle meelde.»
«Seda parem. Mis ta teilt veel küsis?»
«Küsis, kes on härra Getard.»
«Ja veel?»
«Kes on härra Jupenet.»
«Ega ta juhuslikult ei näinud meie kindlustuste plaani?»

«Nägi küll.»
«Ah kurat!»
«Ah, ärge muretsege, ma hõõrusin teie käekirja kummiga maha. Ta ei või selle peale tulla, et teie mulle selles töös nõu andsite.»
«Meie sõbral on väga terased silmad.»
«Mida te kardate?»
«Kardan, et kõik on avastatud, Porthos. Peab katsuma suuremat õnnetust ära hoida. Andsin oma inimestele käsu sulgeda kõik uksed, nii et d'Artagnan enne hommikut välja ei pääse. Teie hobune on saduldatud. Kihutage esimesse vahetuspaika. Kella viieks hommikul olete katnud juba viisteist ljööd. Tulge!»
Aramis pani Porthose tükk-tükilt riidesse, ilmutades seejuures sellist osavust, nagu kõige osavam kammerteener. Pooluimane ja -segane Porthos laskis tal tegutseda, pomisedes ebamääraseid vabandusi.
Kui ta valmis oli, võttis Aramis ta käekõrvale, sundides teda jalga igal sammul ettevaatlikult trepiastmeile asetama, hoides teda põrkamast vastu uksepiitu, pöörates ja keerutades Porthost nii, nagu oleks tema, Aramis, olnud hiiglane ja tema sõber tilluke kääbus.
Hing innustas ja ülendas ainet.
õuel ootas tõepoolest saduldatud hobune.
Porthos hüppas sadulasse.
Nüüd haaras Aramis ise hobuse valjastest ning talutas teda mööda sõnnikut, mis oli hoovile laotatud ilmselt selleks, et kära summutada. Samal ajal pigistas ta loomal sõõrmed kokku, et ta ei hirnuks.
Väravale jõudnud, tõmbas ta Porthose enda poole, kes valmistus juba ära sõitma, ilma et ta isegi oleks teadnud, miks.
526
«Ja nüüd kihuta peatumata Pariisi, sõber Porthos,» sosistas Aramis talle kõrva. «Sööge sadulas, jooge sadulas, magage sadulas, kuid ärge kaotage ühtki minutit!»
«Selge. Peatust ei tehta.»
«See kiri peab iga hinna eest jõudma härra Fouquet' kätte. Ta peab selle saama homme enne kella kahtteist päeval.»
«Saab tehtud.»
«Ja ärge unustage üht, kallis sõber.»
«Mida?»
«Seda, et kihutate hertsogi ja peeri aadlikirja järele.»
«Ohoo!» hüüdis Porthos säravail silmil. «Sel juhul olen kahekümne nelja tunniga päral.» «Püüdke.»
«Laseme siis käia! Edasi, Koljat!»
Aramis laskis hobuse sõõrmed lahti. Porthos pingutas valjäid, andis tugevasti kannuseid ja ehmunud loom kihutas galopis minema.
Aramis saatis Porthost pilguga, kuni see öösse kadus. Seejärel läks ta õue tagasi.
D'Artagnani juures oli kõik vaikne.
Ukse taha valvepostile pandud teener polnud näinud valgust, polnud kuulnud vähimatki müra.
Aramis sulges hoolega värava, saatis teenrid magama ja heitis ka ise voodisse.
D'Artagnan ei aimanud tõepoolest midagi. Seepärast arvas ta järgmisel hommikul kell pool viis ärgates, et tal on võit peos.
Särgiväel tõttas ta akna alla ja vaatas välja. Aken oli õue poole. Hommik koitis.
õu oli tühi, kanadki polnud veel õrtelt alla lennanud. Ükski teener ei ilmunud. Kõik väravad olid suletud.

«Htrva. Täielik vaikus,» ütles d'Artagnan endamisi. «Mina olen igatahes esimesena ärkvel kogu majas. Riietugem. See ei võta palju aega.»
Ja d'Artagnan riietus.
Kuid seekord hoidus ta andmast härra Agnani ülikonnale seda kodanlikku, peaaegu preesterlikku rangust, mida ta sVni oli taotlenud. Ta oskas oma riideid teatud viisil seades ja nööpides ning kübarat pisut rohkem viltu asetades anda oma isikule sõjaväelise rühi, mille puudumine Aramist nõnda oli rabanud.
527
See tehtud, otsustas ta käituda oma võõrustaja suhtes ebatseremoniaalselt või õigemini teeselda ebatseremoniaalset käitumist ning läks ette teatamata tema ruumidesse.
Aramis magas või teeskles magamist.
Ta öölaual lebas avatult suur raamat. Hõbedases küünlahoidjas põles veel küünal. Sellest oli enam kui küllalt, et näidata d'Artagnanile, kui süütult prelaat oli veetnud öö ja veenda külalist, et ärgates on Aramis täis häid kavatsusi.
Musketär talitas piiskopiga täpselt nii, nagu piiskop oli talitanud Porthosega. Ta koputas talle õlale.
Aramis ilmselt vaid teeskles magamist, sest kuigi tal tavaliselt oli nii kerge uni, ei virgunud ta kohe, vaid laskis äratust korrata.
«Ah teie olete!» ütles ta ringutades. «Milline meeldiv üllatus! Ausõna, uni sundis mind unustama, et mul on õnn olla teie võõrustajaks. Mis kell on?»
«Ma ei tea,» vastas d’Artagnan pisut kohmetult. «Usun, et aeg on veel üsna varajane. Aga see neetud sõjaväeline harjumus koiduga tõusta on mul ikka veel veres.»
«Võib-olla tahaksite, et me juba välja sõidaksime?» küsis Aramis. «Näib, et väljas on juba valge.»
«Kuidas soovite.»
«Aga me vist leppisime kokku alles kell kaheksa sadulasse istuda.»
«Võimalik küll, aga mul oli nii suur tahtmine teid näha, et ütlesin endale: mida varem, seda parem.»
«Ja minu seitsmetunniline uni?» küsis Aramis. «Pidage meeles, ma arvestasin sellega ja selle, mis mul nüüd puudu jääb, pean hiljem tagasi võitma.»
«Kallis sõber, vanasti polnud te minu arvates selline .unimüts. Teil oli erk veri ja ma ei leidnud teid iialgi voodis.»
«Ja just sellepärast ma armastangi väga nüüd kauemaks voodisse jääda.»
«Ent tunnistage, et kui palusite mind kella kaheksaks, siis igatahes mitte sellepärast et magada.»
«Mul on hirm, et hakkate mind pilkama, kui ütlen teile tõtt.»
«Öelge ikka.»
«Kella kuuest kaheksani on mul nimelt kombeks oma usulisi kohustusi täita.»
528
«Usulisi kohustusi?»
«Jah.»
«Ma ei usu, et piiskopil oleks vaja täita noid nii rangeid harjutusi.»
«Piiskop peab rohkem hoolitsema näilikkuse eest kui tavaline vaimulik, armas sõber.»
«Surm ja põrgu! Aramis, need sõnad lepitavad mind Teie Hiilgusega. Näilikkus! see, jumal tänatud, on ometi üks musketäri sõna. Elagu näilikkus, Aramis!»
«Selle asemel et mind õnnitleda, vabandage mind, d'Artagnan. Mul libises suust välja ilmalik sõna.»

«Nii et ma pean teid siis üksi jätma?»

«Mul on vaja endasse süveneda, kallis sõber.»

«Hästi. Ma lähen. Aga ma palun teid, lühendage seda aega tolle pagana pärast, kelle nimi on d'Artagnan. Põlen soovist teiega rääkida.»

«Olgu, d'Artagnan. Luban 'teile, et poolteise tunni pärast...»

«Poolteist tundi usulisi kohustusi! Ah, kallis sõber, olge minu vastu armulisem. Andke nii odavalt kui võite.»

Aramis puhkes naerma.

«Ikka armastusväärne, ikka noor, ikka lõbus,» ütles ta. «Te tulite minu diotseesi vist küll selleks, et mul pead segi ajada.»

«Kuula nüüd!» .

«Ja te teate, et ma pole iial suutnud teie võrgutustele vastu panna. Teie pärast kaotan ma veel igavese õndsuse, d'Artagnan.»

D'Artagnan hammustas huult.

«Ma võtan teie patu enese kanda. Minu pärast piirduge ühe lihtsa kristliku ristimärgiga, laske tulla üks Pater noster, ja lähme.»

«Tasa!» ütles Aramis, «me pole enam üksi, kuulen võõraid üles tulevat.»

«Mis sellest! Saatke nad minema.»

«Võimatu! Määrasin neile juba eile vastuvõtu. Need on jesuiitide kolleegiumi ülem ja dominikaanlaste abt.»

«Niisiis teie peastaap?»

«Mida kavatsete teha?»

«Lähen äratan Porthose ja ootan tema seltsis, kuni olete lõpetanud oma läbirääkimised.»

Aramis oli nagu kuju, ei kortsutanud kulmugi, ei teinud ühtki liigutust ega lausunud ainustki mõtlematut sõna.

529

«Minge siis,» ütles ta vaid.

D'Artagnan läks ukse poole.

«Muide, kas teate kus on Porthose tuba?»

«Ei tea, aga küllap küsin järele.»

«Minge mööda koridori edasi, teine uks vasakut kätt.»

«Tänan! Nägemiseni.»

Ja d'Artagnan lahkus Aramise poolt juhatatud suunas.

Vähem kui kümne minuti pärast tuli ta tagasi.

Ta leidis Aramise istuvat dominikaanlaste abti ja jesuiitide kolleegiumi ülema vahel, just samasuguses poosis, nagu d'Artagnan ta kunagi «Crevecoeuri» kõrtsis oli leidnud.

See seltskond ei hirmutanud musketäri põrmugi.

«Mis on?» küsis Aramis rahulikult. «Teil on mulle nähtavasti midagi ütelda, kallis sõber?»

«Nimelt seda,» vastas d'Artagnan, vaadates Aramisele silma, «et Porthos ei ole oma toas.»

«Tõesti?» sõnas Aramis külmavereliselt. «Kas olete selles kindel?»

«Pagana päralt! Tulen ju praegu tema juurest.»

«Kus ta võib siis olla?»

«Seda ma teilt küsingi.»

«Kas te teenritelt ei küsinud?»

«Küsisin küll.»

«Ja mis teile vastati?»

«Et Porthosel on harjumuseks hommikuti väljuda, kellelegi midagi teatamata, ja et nii on see arvatavasti seegi kord.»
«Ja mis te edasi tegite?»
«Käisin tallis,» vastas d'Artagnan ükskõikselt.
«Milleks?»
«Et näha, kas Porthos on läinud ratsa.»
«Jah?»
«Latris number viis puudub üks hobune, nimelt Koljat.»
On arusaadav, et selles kahekõnes ei puudunud musketäri poolt teatud rõhutatus; Aramis püsis täiesti lahkena.
«Oh, ma tean, mis see tähendab,» ütles Aramis. «Porthos läks välja, et meile väikest üllatust valmistada.»
«Üllatust valmistada?»
«Jah. Kanalil, mis läheb Vannes’ist mereni, on rohkesti parte ja neppe. See on Porthose lemmikjaht. Ta toob meile hommikueineks tosina linde.»
530
«Arvate?» küsis d'Artagnan.
«Olen selles kindel. Kuhu ta pidi siis minema? Olen kindel, et ta võttis püssi kaasa.»
«See on võimalik,» vastas d'Artagnan.
«Kuulake minu nõuannet, armas sõber. Istuge sadulasse ja sõitke talle järele.»
«Teil on õigus,» ütles d'Artagnan. «Ma lähen.»
«Kas soovite saatjat?»
«Ei, tänan. Porthost pole raske üles leida. Küllap küsin täpselt järele.»
«Kui soovite, võtke üks arkebuus kaasa.»
«Tänan.»
«Laske endale saduldada hobune, milline teile meeldib.»
«Võtan selle, millel ma ratsutasin eile Belle-Isle'ist siia tulles.»
«Hästi, olge nii nagu kodus.»
Aramis helistas ja andis käsu saduldada üks hobune vastavalt härra d'Artagnani käsule.
D'Artagnan järgnes teenrile, kelle ülesandeks oli see korraldus täita.
Uksele jõudes astus teener kõrvale, et d'Artagnani mööda lasta.
Sel hetkel kohtusid tema ja ta isanda pilgud. Kerge kulmuliigutus selgitas taibukale spioonile, kes oli d'Artagnani jälile pandud, seda, mis tal teha tuli.
D'Artagnan hüppas sadulasse. Aramis kuulis hobuse-kapjade plaginat õuesillutisel.
Hetke pärast tuli teener tagasi.
«Noh?» küsis piiskop.
«Monsenjöör, ta ratsutab piki kanalit mere poole,» sõnas teener. «Hästi,» vastas Aramis.
Ja tõepoolest, kõiki kahtlusi minema peletades tõttas d'Artagnan ookeani poole, lootes ikka veel nõmmel või rannal märgata oma sõbra Porthose hiiglaslikku siluetti.
Iga veelombi ääres otsis d'Artagnan kangekaelselt ta hobuse jälgi.
Mõnikord uskus ta isegi püssipauke kuulvat.
See illusioon vältas kolm tundi.
Kahe tunni jooksul otsis d'Artagnan Porthost.
Kolmas kulus tal tagasisõiduks.
«Sõitsime nähtavasti teineteisest mööda ning ma leian mõlemad sõbrad minu tagasitulekut ootavat.»
531
D'Artagnan eksis.

Piiskopilossis ei leidnud ta Porthosest rohkem märki kui kanali kaldal.
Aramis ootas teda trepil, meeleheitlik ilme näol.
«Kas minu käskjalg ei leidnud teid, armas d'Artagnan?» hüüdis ta juba kaugelt, niipea kui d'Artagnani märkas.
«Ei. Kas saatsite siis kellegi mulle järele?»
«Kahetsen väga, armas sõber, kahetsen väga, et lasksin teil asjatult ringi kihutada. Kuid kella seitsme ajal tuli siia Saint-Paterne'i preester. Ta oli kohanud du Valloni, kes parajasti minema sõitis, ja kuna ta ei olnud soovinud piiskopilossis kedagi äratada, oli ta palunud mulle edasi öelda, et ta kartvat härra Getard'i, kes võivat talle tema äraolekul mingi halva triki mängida, ja et ta tahab hommikust tõusu kasutades korraks Belle-Isle'il ära käia.»
«Kuid mulle näib, et ta ei võinud ometi Koljati seljas maha sõita need neli ljööd üle mere.»
«Koguni kuus,» ütles Aramis.
«Seda vähem siis.»
«Muidugi mitte, kallis sõber,» ütles prelaat leebe naeratusega. «Ning seepärast ongi Koljat praegu tallis ja ma kinnitan teile, et isegi väga rõõmus, et ei pea enam Porthost seljas kandma.»
Hobune oli tõepoolest vahetuspunktist tagasi toodud — prelaat oli hoolikalt korraldanud kõik üksikasjad.
D'Artagnan näis selle seletusega täiesti rahule jäävat.
Ta hakkas nüüd mängima petlikku rolli, mis suurepäraselt sobis tema südames üha suurenevate kahtlustega.
Ta sõi hommikueinet, istudes Aramise ja jesuiidi vahel ning dominikaanlase vastas, naeratades eriti sõbralikult viimasele, kelle heasüdamlik paks nägu talle üsna hästi meeldis.
Eine kestis kaua ja oli luksuslik. Seda kroonis suurepärane hispaania vein, oivalised Morbihani austrid, Loire'i suudmest püütud peenemaitselised kalad, hiiglasuured Baimboeufi krabid ja õrn metsloomapraad.
D'Artagnan sõi palju ja jõi vähe.
Aramis ei joonud üldse mitte või siis ainult vett.
Pärast hommikueinet ütles d'Artagnan Aramisele:
«Te pakkusite mulle arkebuusi.»
«Jah.»
«Laenake seda mulle.»
«Kas tahate jahile minna?»
532
«Usun, et Porthost oodates on see parim, mida teha võib.»
«Võtke relvasaalist, mis teile meeldib.» «Kas tulete minuga kaasa?»
«Tuleksin suurima rõõmuga, kallis sõber, kuid kahjuks on küttimine piiskoppidele keelatud.»
«Ah tõesti?» imestas d'Artagnan.
«Ja pealegi olen ma kella kaheteistkümneni kinni.»
«Pean siis minema üksi,» ütles d'Artagnan.
«Kahjuks küll. Kuid tulge tingimata lõunasöögiks tagasi.»
«Iseenesest mõista. Teie juures süüakse liiga hästi, et siia mitte tagasi tulla.»
Seepeale lahkus d'Artagnan oma võõrustajast, kummardas külalistele ja võttis arkebuusi. Kuid selle asemel, et jahile minna, tõttas ta otsemaid Vannes'i väikesesse sadamasse.

Asjata püüdis ta kindlaks teha, kas teda jälitatakse. Ta ei märganud midagi ega kedagi.

Seal üüris ta kahekümne viie liivri eest väikese kalapaadi ja sõitis kell pool kaksteist merele, olles veendunud, et teda ei jälitata.

Teda ei jälitatud. See oli tõsi. Kuid kõrgesse kirikutorni paigutatud ja suurepärase pikksilmaga varustatud jesuiit oli hommikust saadik silmas pidanud iga ta sammu.

Kell kolmveerand kaksteist sai Aramis teada, et d'Artagnan on teel Belle-Isle'i poole.

D'Artagnani reis läks kiiresti. Tubli kirdetuul tõukas teda Belle-Islei poole.

Saarele lähenedes hakkas ta hoolega kallast uurima, lootes kas kaldal või kindustuste juures märgata Porthose kirevat ülikonda ja ta kõrget kuju kergete pilvedega kaetud taeva taustal.

D'Artagnan otsis asjata. Ta maabus, ilma et oleks midagi märganud, ja kuulis esimeselt sõdurilt, keda ta küsitles, et härra du Vallon pole veel Vannes’ist tagasi jõudnud. Hetkegi kaotamata laskis d'Artagnan oma pisikesel paadil võtta kursi Sarzeausse.

On teada, et tuul võib päeva jooksul pöörduda, ning seekord oligi kirdetuul kagusse pöördunud ja peaaegu niisama soodus Sarzeausse tagasisõiduks kui enne Belle-Isle'ile purjetamiseks. Kolme tunniga jõudis d'Artagnan jälle

533

mandrile. Ja kahest tunnist piisas talle, et Vannes'i tagasi jõuda.

Reis oli küll väga ruttu läinud, kuid kannatamatusest ja kibedusest, mis d'Artagnani sel sõidul närisid, võib jutustada ainult paaditekk, millel ta kolme tunni jooksul edasi-tagasi trampis.

Kailt, kus ta maabus, kihutas d'Artagnan ühe hooga piiskopilossi.

Ta kavatses kohutada Aramist oma kiire tagasitulekuga ning tahtis talle ette heita ta kahekeelsust — tagasihoidlikult, ent siiski küllalt vaimukalt, et talle tunda anda kõiki selle pettuse tagajärgi ning temalt osa ta saladustest välja pressida.

Ta lootis oma värvika väljendusoskuse abil, mis on saladustele niisama ohtlik kui täägirünnak reduudile, viia salapäratseva Aramise osalise ülestunnistuseni.

Ent lossi vestibüülis leidis ta kammerteenri, kes talle laialt naeratades läbipääsu sulges.

«Kus on monsenjöör?» hüüdis d'Artagnan, püüdes teda käega kõrvale tõugata.

Teener lõi kõikuma, kuid sai siis tasakaalu tagasi.

«Monsenjöör?» küsis ta.

«Noh, muidugi. Kas sa ei tunne mind siis enam, tobu?»

«Tunnen, te olete ševaljee d'Artagnan.»

«Lase mind siis läbi.»

«See on asjata.»

«Mispärast asjata?»

«Sellepärast, et Tema Hiilgus pole kodus.»

«Kuidas? Tema Hiilgus pole kodus? Ja kus ta siis on?»

«Ära sõitnud.»

«Ära sõitnud?»

«Jah.»

«Kuhu?»

«Seda ma ei tea. Kuid võib-olla ütleb ta seda härra ševaljeele ise.»

«Mis? Kuidas? Mismoodi?»

«Selles kirjas, mis ta mulle jättis üleandmiseks härra ševaljeele.»

Ja kammerteener tõmbas taskust kirja.

«Anna siia, suli!» hüüdis d'Artagnan ja kiskus tal selle käest.
«Oh jaa,» jätkas d'Artagnan, lugedes esimest rida. «Jah, ma mõistan.»
534
Ning ta luges poolkuuldavalt: «Armas sõber,
äärmiselt tähtis asi kutsub mind ühte oma diotseesi kogudusse. Lootsin teid enne lahkumist näha. Kuid ma jätsin selle lootuse, sest kindlasti sõitsite paariks-kolmeks päevaks Belle-Isle'ile meie armsa sõbra Porthose juurde.
Lõbutsege hästi, kuid ärge püüdke joogilauas temaga võistelda. Seda ma poleks soovitanud ka Athosele tema kõige ilusamail ja paremail päevil.
Jumalaga, armas sõber. Ma kahetsen sügavalt, et ma ei võinud rohkem ega kauem nautida teie suurepärast seltskonda.»
«Surm ja põrgu!» hüüdis d'Artagnan. «Mind on sisse veetud. Oh ma oinas, tohman, kolmekordne loll! Kuid kes viimaseks naerab, naerab paremini. Haneks püütud, haneks püütud nagu ahv, kellele anti tühi pähkel.»
535
Ja ta virutas ikka veel naeratavale kammerteenrile rusikahoobi koonu pihta ning tormas piiskopilossist välja.
Nii tubli traavel kui Tuhkur oligi, polnud ta enam olukorra kõrgusel.
D'Artagnan tõttas postijaama ning valis sealt ühe hobuse, kelle ta tublide kannuste ja kerge käe abil tõestama sundis, et hirved polegi looja loomade hulgas kõige nobedamad jooksjad.

XXVI D'ARTAGNAN KIHUTAB, PORTHOS NORSKAB JA ARAMIS ANNAB NÕU

Kolmkümmend kuni kolmkümmend viis tundi pärast äsja-kirjeldatud sündmusi, mil härra Fouquet oli oma harjumuse kohaselt keelanud külastajaid vastu võtta ning töötas oma kabinetis Saint-Mandés, mida me juba tunneme, kihutas õuele tõld, mille ette olid rakendatud neli higist nõretavat hobust.
Tõlda oodati nähtavasti, sest kolm või neli lakeid tõttasid tõllaust avama. Parajasti siis, kui härra Fouquet oma töölaua tagant tõusis ja ise akna juurde ruttas, väljus tollest vaevaliselt üks mees, laskus komistades ja lakei õlale toetudes kolmeastmeliselt sõidukitrepüt alla.
Vaevalt oli ta öelnud oma nime, kui teener, kelle õlale ta parajasti ei toetunud, sissesõiduplatvormile tõttas ja vestibüüli kadus.
Mees jooksis oma isandale külalisest teatama, kuid tal polnud vaja uksele koputada.
Fouquet seisis juba lävel.
«Monsenjöör Vannes'i piiskop,» teadustas lakei. «Hästi,» vastas Fouquet.
Ta kummardus üle käsipuu ja vaatas trepile, millest Ara-mis hakkas üles tulema.
«Teie, armas sõber!» hüüdis ta. «Juba nii kähku!»
«Jah, mina ise, härra. Kuid vaevatud ja läbi klopitud, nagu näete.»
«Kallis vaene sõber!» ütles Fouquet, pakkudes talle käsivart, millele Aramis toetus, kuna teenrid aupaklikult eemaldusid.
«Sellest pole midagi, sest ma olen siin, peaasi oli, et ma kohale jõuaksin, ja ma jõudsingi.»
536
«Rääkige kähku,» ütles Fouquet, sulgedes enda ja Aramise järel kabineti ukse. «Kas me oleme üksi?» «Jah, täiesti üksi.»
«Kas keegi ei või meid luurata, kas keegi ei või meid pealt kuulda?»
«Olge mureta.»
«Härra du Vallon jõudis kohale?»

«Jah.»
«Kas saite mu kirja kätte?»
«Jah, asi on nähtavasti tõsine, kuna see tõi teid Pariisi praegusel hetkel, kus teie sealolek on nii hädavajalik.»
«Teil on õigus, tõsisem ei saa see enam ollagi.»
«Tänan, tänan! Milles asi seisab? Kuid jumala nimel, armas sõber, tõmmake kõigepealt hinge. Te olete nii kahvatu, et ajate värinad ihule.»
«Ma olen tõesti haige. Kuid taeva pärast, ärge minust hoolige. Kas härra du Vallon ei öelnud teile midagi, kui kirja üle andis?»
«Ei, ma kuulsin kõva kära, läksin aknale vaatama ja nägin trepi ees mingit nagu marmorist raiutud ratsakuju. Läksin alla, ta ulatas mulle kirja ja kohe seejärel varises ta hobune surnult kokku.»
«Aga tema?»
«Ta ise langes koos hobusega. Ta tõsteti üles ja kanti majja. Kui olin kirja läbi lugenud, tahtsin tema juurde minna ja lähemaid teateid saada. Kuid ta oli nii raskesti magama jäänud, et võimatu oli teda äratada. Mul hakkas temast kahju, käskisin tal saapad jalast ära tõmmata ja ta rahule jätta.»
«Hüva. Kuulake nüüd, milles asi seisab, monsenjöör. Te olete Pariisis kindlasti kohanud härra d'Artagnani, eks ole?»
«Jah. See on kahtlemata tark mees ja ühtlasi südamega mees, kuigi ta surma saatis meie kallid sõbrad Lyodot' ja d'Eymeris'.»
«Kahjuks jah, tean seda. Tours'is kohtasin kullerit, kes tõi mulle Gourville'i kirja ja sõnumeid Pellissonilt. Kas olete selle sündmuse üle hästi järele mõelnud, härra?»
«Jah.»
«Ja te mõistsite, et see oli otsene kallaletung teie võimule?»
«Arvate seda?»
«Oh jaa, usun seda kindlasti.»
537
«Noh, ma tunnistan teile, et see sünge mõte tuli mulle endalegi pähe.»
«Ärge sulgege silmi, härra, taeva pärast. Kuulake hoolega ... Ma tulen tagasi d'Artagnani juurde.»
«Ma kuulan.»
«Millistel asjaoludel te temaga kohtusite?»
«Ta tuli raha järele.»
«Millise ordonnantsiga?»
«Kuningliku maksukäsuga.»
«Otseselt?»
«See kandis Tema Majesteedi allkirja.»
«Näete nüüd. Niisiis, d'Artagnan käis Belle-Isle'il, ta oli maskeeritud ja esines mingi varavalitsejana, kellele ta isand on ülesandeks teinud soolatiike osta. D'Artagnanil pole aga teist isandat peale kuninga. Ta nägi Porthost.»
«Kes on Porthos?»
«Vabandust, ma eksisin. Ta nägi Belle-Isle'il härra du Valloni ja teab niisama hästi kui teie ja minagi, et Belle-Isle on kindlustatud.»
«Ja te usute, et kuningas saatis ta sinna?» küsis Fouquet mõtlikult.
«Kindlasti.»
«Ja kuninga kätes on d'Artagnan ohtlikuks relvaks?»
«Ohtlikumaks kui keegi muu.»
«Otsustasin siis tema üle juba esimesel pilgul üsna õigesti.»
«Kuidas nii?»

«Tahtsin teda endaga siduda.»

«Kui te leidsite, et see on kõige vapram, kõige kavalam ja kõige osavam mees Prantsusmaal, siis otsustasite õigesti.»

«Sel juhul tuleb ta iga hinna eest enda poole võita!»

«D'Artagnan?»

«Kas teie ei arva seda?»

«Arvan sedasama. Kuid te ei saa teda endale.»

«Mispärast?»

«Sellepärast, et lasksime õige aja mööda minna. Tal tekkisid õukonnaga lahkhelid, oleks tarvis olnud neid lahkhelisid kasutada. Seejärel läks ta Inglismaale, aitas mõjuvalt kaasa restauratsioonile, sai rikkaks ja astus lõpuks uuesti kuninga teenistusse. Ja kui ta on kord kuninga teenistusse astunud, siis tähendab see, et talle selle eest hästi maksti.»

«Väga lihtne, meie maksame rohkem.»

538 . .

«Oh lubage, härra. D'Artagnan on sõnapidaja mees ja kui ta on end kord juba lubadusega sidunud, siis jääb ta sõna murdmatuks.»

«Ja mida te sellest järeldate?» küsis Fouquet rahutult.

«Seda, et praegu tuleb meil pareerida hirmus hoop.»

«Ja kuidas te seda pareeriksite?»

«Kannatust. .. CArtagnan tuleb varsti kuninga juurde oma missioonist aru andma.»

«Oh, meil on aega järele mõelda.»

«Kuidas nii?»

«Usun, et teil on tema ees tubli edumaa.»

«Umbes kümme tundi.»

«Noh, kümne tunniga ...» Kahvatu Aramis vangutas pead.

«Vaadake ruttavaid pilvi taevas, vaadake õhus tiirutavaid pääsukesi. D'Artagnan on kiirem kui pilv või lind, d'Artagnan on tuul, mis nad kaasa viib.»

«Nüüd te liialdate.»

«Kinnitan teile, härra, et selles mehes on midagi üliinimlikku. Ta on minu vanune, tunnen teda juba kolmkümmend viis aastat.»

«Ja edasi?»

«Kuulake minu arvestust, härra: saatsin härra du Valloni teele kell kaks öösel; härra du Vallonil oli minu ees kaheksa tundi edumaad. Millal ta pärale jõudis?»

«Umbes kella nelja paiku.»

«Nagu näete, võitsin ma temalt neli tundi tagasi ja ometi on Porthos vastupidav ratsanik; ta tappis teel kaheksa hobust, kelle korjused ma leidsin. Mina kihutasin viiskümmend ljööd posthobustega, kuid mul on podagra ja neeru-kivid ja ei tea mis veel. Nii et pingutused mõjuvad mulle tapvalt. Tours'is pidin sadulast maha tulema. Edasi sõitsin tõllas poolsurnuna; katsusin lamada, loksusin vastu tõlla külg- ja tagaseina, kihutasin nelja pöörase hobusega vahetpidamata galopis ja jõudsin kohale, võites Porthoselt neli tundi. Kuid võtke arvesse, et d'Artagnan ei kaalu kolmsada naela nagu Porthos, ja et tal pole podagrat ega neerukive nagu minul. D'Artagnan pole ratsanik, vaid kentaur. Ta lahkus parajasti Belle-Isle'ilt, kui mina asusin teele Pariisi ja kuigi mul oli tema ees kümme tundi edumaad, jõuab ta kohale kaks tundi pärast mind.»

«Kuid võib ju õnnetusi juhtuda.»

«Tema jaoks pole õnnetusi olemas.»

539

«Kui ta ei leia hobuseid?»

«Ta jookseb kiiremini kui hobune.»

«Jumala eest, milline mees!»

«Jah, ma armastan ja imetlen seda meest; ma armastan teda, sest ta on hea, õilis ja truu; ma imetlen teda, sest minu silmis kujutab ta inimvõimete tippu. Ent kuigi ma teda armastan ja imetlen, siiski kardan ja väldin ma teda. Niisiis teen ma kokkuvõtte, härra: kahe tunni pärast on d'Artagnan siin. Jõudke temast ette, tõtake Louvre'isse, kõnelge kuningaga, enne kui ta näeb d'Artagnani.»

«Ja mis ma kuningale ütlen?»

«Ei midagi. Pakkuge talle Belle-Isle'i.»

«Oh, härra d'Herblay, härra d'Herblay,» hüüdis Fouquet, «kui palju nurjunud plaane!»

«Kui üks plaan on nurjunud, leidub alati mõni teine kava, mida võib edukalt täide viia. Ei maksa kunagi lootust kaotada. Minge, härra, minge ruttu!»

«Kuid kuningas laseb selle nii hoolikalt valitud garnisoni otsekohe välja vahetada.»

«Härra, kui see garnison Belle-Isle'ile tuli, oli ta kunin-gameelne. Praegu pooldab ta teid. Niisamuti sünnib iga teise garnisoniga, kui ta kaks nädalat on saart okupeerinud. Laske asjadel areneda omasoodu, härra. Kas teie arvates on kahjulik võita kahe rügemendi asemel ühe aasta jooksul enda poole terve armee? Kas te ei mõista siis, et teie praegune garnison võidab teile uusi pooldajaid La Rochelle'is, Nantes'is, Bordeaux's, Toulouse'is — kõikjal, kuhu ta saadetakse? Minge kuninga juurde, härra, minge, aeg kaob, ja sel ajal kui me siin tarbetult viivitame, lendab d'Artagnan maanteel nagu nool.»

«Härra d'Herblay, iga teie sõna on iva, mis viljastab mu mõtet. Ma lähen Louvre'isse.»

«Otsekohe, eks ole?»

«Ma palun teilt ainult niipalju aega, kui kulub riiete vahetamiseks.»

«Ärge unustage, et d'Artagnanil pole tarvis Saint-Mande kaudu ringi sõita: tema tõttab otseteed Louvre'isse. Seega tuleb maha kustutada üks tund neist kahest, mis meie edumaast veel järel on.»

«D'Artagnanil võib olla kõik peale minu inglise hobuste. Olen kahekümne viie minutiga Louvre'is.»

Ja hetkegi kaotamata tegi Fouquet korralduse ärasõiduks. Aramis jõudis talle veel vaid ütelda:

540

«Tulge niisama kiiresti tagasi kui läksitegi, sest ootan teid kannatamatusega.»

Viie minuti pärast kihutas peaintendant Pariisi poole.

Vahepeal laskis Aramis end juhatada tuppa, kus puhkas Porthos.

Fouquet' kabinetist väljudes sattus ta Pellissoni käte vahele, kes oli ta saabumisest kuulda saanud ja oma tööruumist lahkunud, et teda näha.

Lahke väärikusega, mida ta oivaliselt väljendada oskas, võttis ta vastu selle niisama aupakliku kui kiire sõprusaval-duse; siis peatus ta äkki trepil. «Mis sealt ülevalt kostab?» küsis ta.

Oli tõepoolest kuulda nagu näljase tiigri või kannatamatu lõvi tumedat urinat.

«Oh ärge ehmuge,» ütles Pellisson naeratades.

«Kuid ...?»

«See on härra du Vallon, kes norskab.»

«Õige küll, ainult tema võib sellist müra teha. Lubage Pellisson, ma lähen vaatan, kas tal on kõik mis vaja?»

«Ja kas lubate, et ma teiega kaasa tulen?»

«Loomulikult.»

Nad astusid kahekesi tuppa.
Porthos lamas voodis, nägu pigem lilla kui punane, silmalaud paistes, suu lahti. Mürin, mis ta sügavast rinnast tõusis, pani aknaruudud värisema.
Nähes neid pingutatud, otsekui kivvi raiutud näoliha-seid, higiseid laubale kleepunud juukseid, lõua ja õlgade vägevat mõõnamist, oli võimatu maha suruda teatud imetlustunnet. Sellisele tasemele arenenud jõud on peaaegu jumalik.
Porthose herkuleslikud labajalad ja sääred olid paiste-tades puruks käristanud nahksaapad. Kogu selles hiiglaslikus kehas peituv jõud oli nüüd nagu kivinenud. Porthos oli jäik nagu Agrigentumi väljal lamav graniidist hiiglane.
Pellissoni käsu põhjal oli üks kammerteener Porthose saapad katki lõiganud, sest ükski maine võim poleks suutnud tal neid jalast tõmmata.
Neli lakeid olid seda asjata proovinud, tirides nagu oleksid tahtnud ankrut merepõhjast üles vinnata.
Nad polnud suutnud Porthost isegi mitte äratada.
Saapad lõigati tükikaupa maha ja jalad vajusid tagasi voodile. Ka riided lõigati tal seljast ja kanti ta siis vanni; sinna jäeti ta tunniks ajaks, seejärel pandi talle puhas
541
pesu selga ja asetati soojendatud voodisse. Kõige selle juures nähti nii palju vaeva ja tehti selliseid pingutusi, mis oleksid isegi surnu üles äratanud, kuid Porthos ei paotanud seejuures silmagi ega katkestanud hetkekski oma koletu oreli mürinat.
Ka Aramis, kuiv ja närviline, julge ja peen loomus, nagu ta oli, tahtis väsimust trotsida ja koos Gourville'i ja Pellissoniga töötada; kuid ta minestas toolil, millele ta kangekaelselt oli istuma jäänud.
Ta tõsteti üles ja kanti kõrvaltuppa, kus puhkus voodis talle peagi vaimse tasakaalu tagasi andis.
542

XXVII HÄRRA FOUQUET TEGUTSEB

Fouquet' inglise rakend lendas pöörases galopis Louvre^ poole.
Seal töötas kuningas koos Colberfiga.
Äkki jäi Louis mõtlikuks. Need kaks surmaotsust, millele ta kohe pärast troonile asumist alla oli kirjutanud, meenusid talle tihti.
Avasilmi nägi ta neid kahte leinavärvilist plekki, kinnisilmi nägi ta kahte verelaiku.
«Härra,» ütles ta äkki intendandile, «mul on mõnikord tunne, et need kaks meest, keda te lasksite surma mõista, polnudki nii suured süüdlased.»
«Sire, nad valiti välja tervest sellest maksurentnike karjast, kes tuli läbi kadalipu lasta.»
«Kes valis?»
«Tarvidus, sire,» vastas Colbert külmalt. «Tarvidus! suur sõna!» sosistas noor kuningas. «Suur jumalanna, sire.»
«Need olid ju peaintendandi ustavaimad sõbrad, eks ole?»
«Jah, sire, sõbrad, kes oleksid andnud oma elu härra Fouquet' eest.»
«Nad andsidki selle, härra,» vastas kuningas.
«Seda küll, kuid õnneks polnud sellest mingit kasu. Nii nad seda ei kavatsenud.»
«Kui palju raha olid need mehed raisanud?»
«Umbes kümme miljonit, millest neilt kuus konfiskeeriti.»
«Ja see raha on nüüd minu kassas?» küsis kuningas teatud jälkustundega.
«Seal ta on, sire. Aga kuigi see konfiskatsioon ähvardas härra Fouquet'd, ei puudutanud see teda mitte.»
«Te järeldate niisiis, härra Colbert? ...»

«Et kui härra Fouquet kogus juba nende võllast päästmiseks oma pooldajaist terve sõjasalga, siis kogub ta terve armee, kui tal on vaja iseennast karistusest päästa.»

Kuningas heitis oma usaldusmehele pilgu, mis sarnanes välgu sünge sähvatusega, ühe noist pilkudest, mis valgustavad südame kõige pimedamaidki nurki.

«Mind üllatab,» sõnas ta, «et kuigi te mõtlete härra

543

Fouquet’st selliseid asju, ei tule te pakkuma mulle oma nõuannet.» «Millist nõuannet, sire?»

«Öelge selgelt ja täpselt, mida te õieti mõtlete, härra Colbert.»

«Millest?»

«Härra Fouquet' käitumisest.»

«Ma mõtlen, sire, et härra Fouquet ei lepi raha enese kätte koondamisega, nagu tegi härra de Mazarin, ja Teie Majesteedi võimu osalise piiramisega. Ta tahab peale selle koguda enese ümber kõik need, kes armastavad kerget elu ja lõbusid, kõik selle, mida logelejad nimetavad poeesiaks ja poliitikud korruptsiooniks. Ma mõtlen, et ära ostes Teie Majesteedi alamaid, lubab ta enesele kuninglike eesõiguste rikkumist, ja kui see nii edasi läheb, siis tõukab ta Teie Majesteedi peagi nõrkade ja silmapaistmatute hulka.»

«Kuidas kõiki neid plaane kokkuvõtlikult nimetada, härra Colbert?»

«Härra Fouquet' plaane, sire?»

«Jah.»

«See on kuritegu, mida nimetatakse kuningateotuseks.»

«Ja mis kuningateotajatega tehakse?»

«Nad vangistatakse, antakse kohtu alla ja saavad oma karistuse.»

«Kas olete päris kindel, et härra Fouquet plaanitseb kuritegu, milles te teda kahtlustate?»

«Ütleksin isegi rohkem, sire. Ta on juba alustanud selle plaani täideviimist.»

«Ma tulen nüüd selle juurde tagasi, mis ma varem ütlesin.»

«Ja mida te ütlesite, sire?»

«Andke mulle nõu.»

«Vabandage, sire, aga mul on tarvis enne veel midagi lisada.»

«Ja nimelt?»

«On vaja ilmset, käegakatsutavat asitõendit tema reetmise kohta.»

«Ja milline see on?»

«Sain hiljuti teada, et härra Fouquet kindlustab Belle-Isle-en-Meri.»

«Tõesti?»

«Jah, sire.»

«Olete te selles kindel?»

544

«Täiesti; kas teate, sire, kui palju on Belle-Isle'il sõdureid?»

«Ei, ausõna, ei tea. Ja teie?»

«Ka mina mitte, sire. Tahtsin teile seepärast ettepaneku teha kedagi Belle-Isle'ile saata.»

«Ja keda?»

«Näiteks mind.»

«Mida te mõtlete Belle-Isle'il teha?»

«Järele uurida, kas on oige, et härra Fouquet laseb muistsete feodaalide eeskujul oma lossi müüridele laskeavad ehitada.»

«Ja mis eesmärgil ta seda teeb?»

«Et seda ühel päeval oma kuninga vastu kaitsta.»

«Aga kui see nii on, härra Colbert,» ütles Louis, «siis tuleb ju viivitamatult talitada nii, nagu te ütlesite: tuleb härra Fouquet' vangistada.»
«Võimatu!»
«Usun, et ütlesin juba, härra, — selle sõna tahan ma käibelt kaotada.»
«Ometi ei suuda Teie Majesteet härra Fouquet'd takistada olemast peaintendant.»
«Ja edasi?»
«Ega suuda ka olematuks teha seda asjaolu, et selle ameti tõttu on tema poolt kogu parlament, teda armastab terve armee ta helduse pärast, kõik kirjanikud ta lahkuse pärast, kogu aadel ta kinkide pärast.»
«Tähendab, ma ei saa siis härra Fouquet' vastu midagi ette võtta?»
«Mitte midagi, vähemalt mitte praegusel hetkel, sire.»
«Te olete viljatu nõuandja, härra Co.bert.»
«Sugugi mitte, sire, sest ma ei piirdu ainult sellega, et näitan Teie Majesteedile varitsevat hädaohtu.»
«Jätkake siis. Kuskohalt võiks seda kqlossi õõnestada? Kõnelge!»
Ja kuningas puhkes kibedasti naerma.
«Ta on tõusnud raha abil, hukutage ta raha abil, sire.»
«Hui ma võtaksin temalt ta koha?»
«Halb vahend.»
«Milline on siis hea?»
«Laostage ta, sire, võtke mind kuulda.»
«Kuidas seda siis teha?»
«Võimalused selleks ei puudu, kasutage neid.»
«Näidake need mulle kätte.»
545
«Üks oleks selline: Tema Kuninglik Kõrgus Monsieur abiellub varsti ja pulmad peavad olema hiilgavad. Teie Majesteedil on väga sobiv juhus paluda härra Fouquet'lt üks miljon. Härra Fouquet, kes maksab korraga välja kakskümmend tuhat liivrit, kuigi võlgneb ainult viis, leiab selle miljoni üsna kergesti, kui Teie Majesteet seda küsib.»
«Hüva, küsin temalt seda,» vastas Louis XIV.
«Kui Teie Majesteet kirjutaks ordonnantsile alla, võtaksin raha ise välja.»
Ja Colbert lükkas kuninga ette paberilehe ning ulatas talle sule.
Samal hetkel avas uksehoidja ukse ja teatas härra pea-intendandi saabumisest.
Louis kahvatas. .
Colbert laskis sule langeda ja tõmbus kuningast eemale, laotades nagu kuri ingel vaimus tema üle oma mustad tiivad.
Peaintendant astus sisse vilunud õukondlasena, kellele piisas ühest pilgust, et olukorda õigesti hinnata.
Ja olukord ei tõotanud Fouquet'le ta iseteadvusest ja vägevusest hoolimata midagi head. Colbert'i kadedusest laienenud väikesed mustad silmad ning Louis' XIV vihast leegitsevad selged silmad kuulutasid, et varitseb hädaoht.
õukondlased on nagu vanad sõdurid, kes oskavad läbi tuulekohina ja puulehtede sahina mõne kaugel marssiva väeosa sammukaja kuulmise järgi umbes ütelda, kui palju mehi marsib, otsustada, kui palju neil relvi on ja kui palju kahureid nad kaasa veavad.
Fouquet'1 oli vaid tarvis tunnetada ruumis valitsevat vaikust, mis ta saabumist vastu võttis: ta mõistis, et see on tulvil ähvardavaid paljastusi.
Kuningas laskis tal segamatult toa keskele tulla. Ta noorukihäbelikkus tegi ta hetkeks relvituks. Fouquet kasutas juhust.
«Sire,» sõnas ta, «ma soovisin kannatamatult Teie Majesteeti näha.»

«Ja mispärast?» küsis Louis. «Et teatada talle head uudist.»
Välja arvatud isiklik mõjuvus ja vaimne avarus, sarnanes Colbert paljuski Fouquet'ga. Ta oli niisama läbinägelik, tundis niisama hästi inimesi. Lisaks oli tal erakordset keskendumisvõimet, mis annab silmakirjalikele iseloomudele aega kaalumiseks ja jõukogumiseks.
546
Ta taipas, et Fouquet sammub julgelt vastu hoobile, mis ta talle kavatses anda. Ta silmad lõid välkuma. Fouquet asetas lauale paberirulli.
«Teie Majesteet suvatseb ehk seda korraks silmitseda.» Aeglaselt keeras kuningas rulli lahti. «Plaanid?» ütles ta. «Jah, sire.»
«Ja mis plaanid need on?» «Uus kindlustus, sire.»
«Ahaa!» jätkas kuningas. «Te tegelete siis taktika ja strateegiaga, härra Fouquet?»
«Tegelen kõigega, mis võib Teie Majesteedi valitsusele kasuks tulla,» vastas Fouquet.
«Ilusad joonised!» ütles kuningas, silmitsedes plaani.
«Teie Majesteet mõistab kahtlemata plaani lugeda,» jätkas Fouquet paberite kohale kummardudes. «See on müür, need on fordid, siin eelpositsioonid.»
«Ja mis see on, härra?»
«Meri.»
«Meri ümberringi?» «Jah, sire.»
«Ja mis koht see siis õieti on, mille plaani te mulle näitate?»
«Sire, see on Belle-Isle-en-Mer,» vastas Fouquet lihtsalt.
Seda kohanime kuuldes tegi Colbert nii järsu liigutuse, et kuningas pidi tema poole pöörduma ja paluma teda tagasihoidlikum olla.
Colberfi liigutus ja kuninga märguanne ei paistnud Fouquet’d vähimalgi määral häirivat.
«Härra,» jätkas Louis, «tähendab te lasksite siis Belle-Isle'i kindlustada?»
«Jah, sire, ning ma esitan Teie Majesteedile aruanded ja arved selle kohta,» vastas Fouquet, «kulutasin selle ettevõtte peale miljon kuussada tuhat liivrit.»
«Milleks?» küsis Louis külmalt, olles oma intendandi vihkavast pilgust uut energiat ammutanud.
«Üsna kergesti mõistetaval põhjusel,» vastas Fouquet. «Teie Majesteet oli Suurbritanniaga külmas vahekorras.»
«Seda küll; kuid pärast kuningas Charles II restauratsiooni sõlmisin temaga liidu.»
«See oli kuu aega tagasi, nagu Teie Majesteet ütles. Kuid kindlustustöid Belle-Isle'il alustati juba peaaegu poole aasta eest.»
547
«Nüüd on nad aga kasutuks muutunud.»
«Sire, kindlustused pole iialgi kasutud. Ma kindlustasin Belle-Isle'i härrade Monki ja Lamberti vastu ja kõigi nende Londoni kodanlaste vastu, kes sõdureid mängisid. Belle-Isle on hästi kindlustatud ka hollandlaste vastu, kellega Inglismaal või Teie Majesteedil lõpuks ikkagi tuleb sõda alustada.»
Kuningas vaikis ja heitis altkulmu pilgu Colbert'i poole.
«Belle-Isle kuulub vist teile, härra Fouquet?» lisas ta.
«Ei, sire.»
«Aga kellele siis?»
«Teie Majesteedile.»
Colbert'i haaras hirm, nagu oleks ta jalge ees avanenud kuristik.
Louis võpatas imetlusest, mida äratas Fouquet' geniaalsus ... või ta truudus.
«Seletage lähemalt, härra,» sõnas ta.

«Pole midagi lihtsamat, sire. Belle-Isle on minule kuuluv maaomand. Kindlustasin seda omal kulul. Aga kuna pole olemas põhjust, mis takistaks alamat oma kuningale tagasihoidlikku kingitust tegemast, siis pakun ma selle maa Teie Majesteedile, kes mulle jätab sellest saadava sissetuleku: Belle-Isle, mis ton sõjaliselt tähtis keskus, peab olema okupeeritud kuninga vägede poolt. Nüüdsest peale võib Tema Majesteet pidada seal usaldusväärset garnisoni.»

Colbert oleks peaaegu libedale parketile pikali lennanud. Et mitte kukkuda, pidi ta seinanikerdustest kinni kahmama.

«Te olete ilmutanud silmapaistva sõjamehe võimeid, härra,» ütles Louis XIV.

«See polnud minu algatus, sire,» vastas Fouquet, «mitmed ohvitserid on mulle seda mõtet sisendanud. Plaanid koostas üks kõige silmapaistvamaid insenere.»

«Tema nimi?»

«Härra du Vallon.»

«Härra du Vallon?» kordas Louis, «Ma ei tunne teda. On kahetsusväärt, härra Colbert,» jätkas ta, «et ma ei tunne andekaid inimesi, kes teevad minu valitsusele au.»

Ja ta vaatas Colbert'ile otsa.

Viimane tundis end purustatuna, higi voolas ta laubalt ja ta ei saanud sõnagi suust. Ta kannatas kirjeldamatult.

«Pidage see nimi meeles,» lisas Louis XIV.

548

Colbert kummardas näost valgemana kui ta flandria pitsidest mansetid. Fouquet jätkas:

«Müüritööde juures on kasutatud rooma mörti. Arhitektid koostasid mulle antiikaegsete juhendite järgi vastava segu.»

«Ja kahurid?» küsis Louis.

«Oh sire, see on juba Teie Majesteedi asi. Mul on vaid siis õigust enda juures kahureid üles seada, kui Teie Majesteet mulle kinnitab, et see paik ei kuulu mitte minule, vaid

temale.»

Louis kõhkles. Ühelt poolt tundis ta viha selle nii võimsa mehe vastu, teiselt poolt haaras teda kaastunne teise, löödud mehe vastu, kes näis talle esimese viletsa koopiana.

Kuid teadlikkus oma kuninglikust kohusest sai inimlikest tunnetest võitu.

Ta asetas sõrme paberile.

«Nende .plaanide teostamine pidi teile palju maksma minema,» ütles ta.

«Mul vist oli juba au avaldada Teie Majesteedile summa suurus.» ' .

«Korrake, ma unustasin.»

«Miljon kuussada tuhat liivrit.»

«Miljon kuussada tuhat liivrit! Te olete määratu rikas, härra Fouquet.»

«Teie Majesteet on rikas,» vastas peaintendant, «sest Belle-Isle kuulub talle.»

«Jah, tänan; kuid nii rikas kui ma olengi, härra Fouquet ...»

Kuningas peatus.

«Jah, sire?» küsis peaintendant.

«Ma näen ette, et satun peagi rahapuudusse.»

«Teie, sire?»

«Jah, mina.»

«Ja millal?»

«Näiteks homme.»

«Kui Teie Majesteet teeks mulle seda au ja seletaks lähemalt .. .»

«Minu vend abiellub Inglise kuninga õega.»

«Ja edasi... sire.»
«Ma pean korraldama noorele printsessile vastuvõtu, mis on Henri IV lapselapse vääriline.»
«Täiesti õige, sire.»
549
«Vajan selleks raha.»
«Loomulikult.»
«Mul oleks vaja .. .»
Louis XIV kõhkles. Summa, mida ta tahtis küsida, oli täpselt sama, mille ta oli pidanud Charles II-le ära ütlema.
Ta pöördus Colbert’i poole, et see tema eest tulle läheks.
«Üks miljon,» ütles too järsult, rõõmustades revanšivõimaluse üle.
Fouquet keeras intendandile selja, et kuulata kuningat. Ta isegi ei vastanud ja ootas, kuni Louis kordas või pigemini sosistas:
«Üks miljon.»
«Oh, sire,» vastas Fouquet põlastavalt, «üks miljon! Mis teeb Teie Majesteet ühe miljoniga?»
«Kuid mulle näib siiski...» sõnas Louis XIV.
«Sellise summa kulutab pulmadeks iga väiksemgi saksa vürst.»
«Härra ...» »
«Teie Majesteedil on vaja vähemalt kaks miljonit. Ainuüksi hobuste peale läheb viissada tuhat liivrit. Mul on au saata Teie Majesteedile täna õhtul miljon kuussada tuhat liivrit.»
«Mis! Miljon kuussada tuhat liivrit!» kordas kuningas.
«Üks hetk, sire,» vastas Fouquet, vaatamata Colbert’i poolegi, «ma tean, et puudub veel nelisada tuhat liivrit. Kuid selle intendantuuri härra (ja ta näitas pöidlaga üleõla Colberfile, kes kahvatas ta selja taga), selle intendantuuri härra . .. kassas on üheksasada tuhat liivrit, mis kuuluvad mulle.»
Kuningas vaatas Colberfile küsivalt otsa. «Kuid ...» kogeles see.
«Härra sai nädala aja eest miljon kuussada tuhat liivrit,» jätkas ta, rääkides Colbert’iga endistviisi kaudselt, «ta maksis sada tuhat liivrit kaardiväelastele, seitsekümmend viis tuhat haiglatele, kakskümmend viis tuhat Šveitsi kaardiväele, kulutas sada kolmkümmend tuhat toidumoonale, kolmsada kuuskümmend tuhat relvadele, kümme tuhat mitmesugusteks muudeks väikesteks makseteks. Ma ei eksi seega, kui arvestan, et tal peab olema alles üheksasada tuhat.»
Nüüd pöördus ta pooleldi Colberfi poole, nagu põlglik ülemus oma alluva poole.
«Hoolitsege selle eest, härra,» ütles ta, «et need üheksasada
550
tuhat veel täna õhtul Tema Majesteedile kullas välja makstaks.»
«Kuid see teeb ju kokku kaks miljonit viissada tuhat liivrit?» ütles kuningas.
«Sire, need viissada tuhat liivrit ülejääki on Tema Kuninglikule Kõrgusele taskurahaks. Kas mõistsite, härra Colbert, veel täna õhtul enne kella kaheksat.»
Seda öelnud, kummardas peaintendant aupaklikult kuningale ja taganes, selg ees, ukseni, austamata ühegi pilguga kadestajat, kelle ta oli peajao lühemaks teinud.
Pöörases vihas rebis Colbert oma flandria pitse ja hammustas huuled verele.
Fouquet polnud veel kabinetist välja jõudnud, kui temast möödus uksehoidja ja teadustas:
«Kuller Bretagne’ist Tema Majesteedi juurde.»
«Härra d'Herblay'l oli õigus,» pomises Fouquet kella vaadates. «Üks tund viiskümmend viis minutit. Oli viimane aeg.»

XXVIII KUS D'ARTAGNAN OMA KAPTENIKSMÄÄRAMISE KIRJA LÕPUKS KÄTTE SAAB

Lugeja aimab juba ette, kellest uksehoidja Bretagne'i kullerina teadustas.

Kullerit oli kerge ära tunda.

See oli d'Artagnan, riided tolmused, nägu lõkendav, juuksed higist tilkumas, jalad kanged; vaevaga tõstis ta igal trepiastmel oma valusaid jalgu, mille küljes kõlise-sid verised kannused. Sisse astudes kohtas ta lävel peaintendanti. Naeratades tervitas Fouquet seda meest, kes tund aega varem saabudes oleks talle tähendanud laostumist või surma.

Oma südameheadusest ja ammendamatust kehalisest vastupidavusest leidis d'Artagnan küllalt vaimujõudu, et meelde tuletada lahket vastuvõttu, mis talle selle mehe poolt osaks oli saanud. Ta vastas kummardusega, mis oli küll pigem heasoovlik ja kaastundlik kui aupaklik.

Ta tundis oma keelele tõusvat sõna, mida nii sageli oli korratud Guise'i hertsogile:

«Põgenege!»

Kuid selle sõnaga oleks ta oma ettevõtte reetnud. Ning

551

öelda seda kuninga kabineti lävel, uksehoidja kuuldes, oleks tähendanud end asjatult hukutada, päästmata kedagi.

Seepärast piirdus d'Artagnan sõnatu kummardusega härra Fouquet'le ja astus sisse.

Kuningas oli segaduses. Ta polnud veel üle saanud üllatusest, millesse ta paiskasid Fouquet' viimased sõnad, ning rõõmustas samal ajal d'Artagnani tagasijõudmise üle.

Kuigi d'Artagnan ei olnud õukondlane, oli ta pilk niisama eksimatu ja terav kui õukondlaselgi.

Juba lävelt luges ta Colbert'i näol teda piinavat alandus-tunnet.

Ta kuulis koguni, kuidas kuningas talle ütles:

«Ah nii, härra Colbert, te võlgnete siis peaintendantuurile üheksasada tuhat liivrit?»

Hingetu Colbert kummardas sõnagi vastamata.

DArtagnan haaras kogu selle stseeni nii silmadega kui kõrvadega.

Louis XIV esimesed sõnad oma musketärile olid lahke tervitus, nagu oleks ta tahtnud rõhutada nende erinevust sellest, mis ta äsja oli öelnud.

Kohe seejärel saatis ta Colbert'i minema.

Viimane väljus kuninga kabinetist tuhkhallina ja kõikuval sammul, kuna d'Artagnan oma vurruotsad kikki keeras.

«Olen rõõmus, et näen ometi kord üht oma teenrit sellises korratus rõivastuses,» ütles kuningas, imetledes oma saadiku sõjakat räpasust.

«Pidasin nii hädavajalikuks viivitamatult Louvre'isse rutata, et julgesin sellise välimusega teie ette ilmuda.»

«Te toote mulle siis suuri uudiseid, härra?» küsis kuningas naeratades.

«Sire, ma räägin kõik paari sõnaga. Belle-Isle on kindlustatud, oivaliselt kindlustatud. Belle-Isle'il on kahekordne ringmüür, tsitadell, kaks eraldiasuvat forti. Sadamas seisavad kolm kaaperlaeva ja rannapatareides puuduvad veel ainult suurtükid.»

«Tean kõike seda, härra,» vastas kuningas.

«Teie Majesteet teab kõike seda?» hüüdis musketär jahmunult.

«Mul on olemas Belle-Isle'i kindlustuste plaan,» sõnas kuningas.

«Teie Majesteedil on plaan? ...»

«Siin see on.»

«Tõepoolest, sire, plaan on õige, nägin seal samasugust.»

D'Artagnani laup tõmbus tumedaks.

«Oh, ma mõistan! Teie Majesteet ei saanud usaldada ainuüksi mind, ta saatis veel kellegi teise,» ütles ta häälel, mis oli tulvil etteheidet.

«Mis tähtsust on sellel, härra, kuidas ma seda teada sain, peaasi on, et ma tean.»

«Olgu, sire,» jätkas musketär, püüdmata isegi oma meelepaha varjata. «Aga ma julgen Teie Majesteedile öelda, et poleks tasunud vaeva lasta mind nõnda kihutada, riskida paarkümmend korda oma konte murda, selleks, et mind tagasijõudmisel niisuguse uudisega vastu võtta. Kui inimesi või nende võimeid ei usaldata, sire, siis ei kasutata ka nende teeneid.»

Ja d'Artagnan põrutas sõjamehelikult jalga, puistates parketile verist tolmu.

Kuningas silmitses teda ja nautis sisemiselt oma esimest

võitu.

«Härra,» ütles ta hetke pärast, «ma mitte üksnes ei tunne Belle-Isle'i saladust, vaid Belle-Isle ise kuulub mulle.»

«Väga hea, sire, väga hea. Ma ei küsi teilt enam midagi. Vabastage mind teenistusest.»

«Mis? Teenistusest vabastada?»

«Aga muidugi. Ma olen liiga uhke, et süüa kuninga leiba, ilma seda teenimata. Palun mind vabastada, sire!»

«Tohoh!»

«Vabastage mind, või ma vabastan end ise.»

«Te vihastate, härra?»

«Ja on ka põhjust, surm ja põrgu! Ma istun kolmkümmend kaks tundi järjest sadulas, kihutan ööl ja päeval, ma sooritan kiiruse imesid, jõuan pärale kangelt nagu poodu, ja selgub, et keegi teine on minust ette jõudnud. Mind on lolliks tehtud. Vabastage mind, sire!»

«Härra dArtagnan,» ütles Louis XIV, asetades oma valge käe musketäri tolmusele käsivarrele, «see ei mõjuta vähimalgi määral seda, mida ma teile lubasin. Meest sõnast, härga sarvest.»

Noor kuningas astus laua juurde, avas ühe laeka ja võttis sealt neljaks kokku pandud paberi.

«Siin on teie musketärikapteni patent, olete selle ära teeninud, härra dArtagnan.»

DArtagnan lõi paberi lahti ja luges kaks korda läbi. Ta ei uskunud oma silmi.

«See patent antakse teile mitte üksnes teie reisi eest Belle-Isle'ile,»

lisas kuningas, «vaid ka teie tubli väljaastumise eest Greve'i väljakul. Seal teenisite te mind tõesti väga vapralt.»

«Ahaa! te teate sedagi, sirel» hüüdis d'Artagnan, kes oma enesevalitsusest hoolimata siiski ei suutnud hoiduda punastamast.

«Jah, tean seda.»

Kui oli vaja lugeda inimeste südamest, siis oli kuninga pilk läbitungiv ja ta otsus eksimatu.

«Teil on midagi südamel, mida te aga välja ei ütle,» sõnas ta musketärile. «Rääkige avameelselt, härra! Te teate ju, ma ütlesin teile juba kord, et oleksite minuga alati täiesti avameelne.»

«Sire, mõtlen nimelt seda, et eelistaksin saada kapteni aukraadi vaenlase ründamise eest oma kompanii eesotsas, mõne patarei või linna vallutamise eest kui nende kahe õnnetu võlla toimetamise tasuks.»

«Kas te räägite tõtt?»

«Ja mispärast ma Teie Majesteedi arvates peaksin valetama, lubatagu küsida?»

«Kui ma teid õieti tunnen, siis ei tohiks te kahetseda, et tõmbasite mõõga minu huvide kaitseks.»
«See viibki teid eksitusse, sire, ja väga olulisel määral. Jah, ma kahetsen, et tõmbasin mõõga, — mõningatel selle sündmusega kaasas käinud asjaoludel. Need vaesekesed, kes hukati, sire, polnud ei teie ega minu vaenlased ja nad ei kaitsnud end.»
Kuningas vaikis viivu.
«Ja kas ka teie kaaslane jagab teie kahetsusi, härra d'Ar-tagnan?»
«Minu kaaslane?»
«Jah. Te polnud vististi üksi?»
«Üksi? Kus?»
«Greve'i väljakul.»
«Ei, sire,» vastas d'Artagnan, punastades mõtte juures, et kuningas võis arvata, nagu oleks tema, d'Artagnan, tahtnud oma nimele kirjutada au, mis Raoulile langes, «ei, surm ja põrgu! Nagu Teie Majesteet ütleb, oli mul kaaslane ja pealegi hea kaaslane.»
«Üks noormees.»
«Jah, sire, üks noormees. Kuid võtku Tema Majesteet vastu minu komplimendid: ta on ühevõrra hästi informeeritud nii provintsis kui Pariisis toimunud sündmustest. Kas

see oli härra Colbert, kes esitas kuningale need täpsed aruanded?»
«Härra Colbert rääkis mulle teist ainult head, härra d'Artagnan, ja oleks ta rääkinudki midagi muud, siis oleks ta ettekanne halvasti vastu võetud.»
«Või nii! Väga ilus!»
«Kuid ta rääkis ka tollest noormehest palju head.» «Ja õigusega!» vastas, musketär.
«Näib, et see noormees on väga vapper,» jätkas Louis XIV, et ärritada d'Artagnani arvatavat trotslikkust.
«Jah, väga vapper, sire,» kinnitas d'Artagnan, kes tegelikult oli üliõnnelik, et sai kuningas Raouli vastu huvi äratada.
«Kas teate ta nime?»
«Kuid ma mõtlen, et...»
«Tähendab, te tunnete teda?»
«Jah, sire, juba ligi kakskümmend viis aastat.»
«Kuid ta ongi ju vaevalt kahekümne viie aastane!» hüüdis kuningas.
«Seda muidugi, sire, ja ma tunnen teda juba sündimisest saadik.»
«Kas räägite õigust?»
«Sire,» vastas d'Artagnan, «Teie Majesteet küsitleb mind sellise umbusaldusega, milles ma tema iseloomu sugugi ei taha ära tunda. Härra Colbert, kes teid nii täpselt informeeris, unustas vist ütlemata, et see noormees on minu lähedase sõbra poeg.»
«Vikont de Bragelonne?»
«Just nimelt, sire, ja vikont de Bragelonne'i isa on krahv de La Fere, kes nii otsustavalt kaasa aitas kuningas Charles II restauratsioonile. Oh, sire, Bragelonne on vaprate meeste suguvõsast.»
«Ta on siis tolle aadliku poeg, kelle kuningas Charles II saatis minu või õigemini küll härra de Mazarini juurde, et pakkuda meile abielulepingut?»
«Täpselt nii.»
«Ja te ütlete, et see krahv de La Fere on vapper mees?»
«Sire, see mees on teie isa eest tõmmanud rohkem kordi välja oma mõõga, kui Teie Majesteedi õilsas elus on seni päevi olnud.»
Nüüd hammustas Louis XIV omakorda huult.

«Väga hea, härra d'Artagnan, väga hea. Ja krahv de La Fere on siis teie sõber?»
555
«Jah, sire, juba ligi nelikümmend aastat. Teie Majesteet näeb, et ma ei räägi eilsete kogemuste põhjal.»
«Kas teile valmistaks headmeelt selle noormehega kohtuda, härra d'Artagnan?»
«Oleksin ülirõõmus, sire.»
Kuningas helistas. Ilmus uksehoidja.
«Kutsuge härra de Bragelonne,» ütles kuningas.
«Ahaa! Ta on siis siin?» imestas dArtagnan.
«Ta on härra printsi aadlikekompaniiga täna Louvre'is vahtkonnas.»
Vaevalt oli kuningas need sõnad öelnud, kui ilmus Raoul, märkas d'Artagnani ja naeratas talle nii säravalt, nagu seda oskavad vaid noored huuled.
«Mis sa vee! ootad?» ütles d’Artagnan Raoulile koduselt. «Kuningas lubab sul mind kaelustada. Ütle ainult Tema Majesteedile, et sa teda selle eest tänad.»
Raoul kummardas nii veetlevalt, et Louis, kes oskas hinnata kõiki häid omadusi, kui need ainult tema üleolekut ei puudutanud, pidi tahtmatult imetlema seda ilu, mehisust ja tagasihoidlikkust.
«Härra,» ütles kuningas, pöördudes Raouli poole. «Ma küsisin härra printsilt, kas ta ei oleks nõus teid minule loovutama, ja sain tema nõusoleku. Niisiis kuulute täna hommikust peale mulle. Härra prints oli hea isand, kuid ma loodan, et te selle vahetusega midagi ei kaota.»
«Jah, Raoul, ära muretse! Kuningal on lahkust ja vara,» ütles d'Artagnan, kes oli Louis' iseloomu hästi tundma õppinud ning mängis nüüd tema enesearmastusega, — muidugi teatud piirides, säilitades alati välise viisakuse ja meelitades isegi siis, kui näis naljatavat.
«Sire,» ütles Bragelonne mahedal ja äärmiselt veetleval häälel, ilmutades oma isalt päritud loomulikku ja voolavat kõneosavust, «sire, ma kuulun Teie Majesteedile juba hoopis kauem, mitte alles tänasest päevast alates.»
«Oh, ma tean seda,» ütles kuningas. «Te mõtlete oma väljaastumist Grève'i väljakul. Sel päeval seisite tõepoolest minu eest, härra.»
«Sire, ma ei räägi ka mitte sellest päevast. Sellise mehe juuresolekul, nagu härra d'Artagnan, ei sobiks mul meenutada nii tühist teenet. Tahtsin rääkida ühest sündmusest, mis on minu elus väga tähtsat osa mänginud ja mis minust juba kuueteistkümne aastasena tegi Teie Majesteedi truu teenri.»
556
«Või nii!» ütles kuningas. «Ja milline see sündmus siis oli? Kõnelge, härra!»
«See oli nii... Kui ma läksin oma esimesele sõjakäigule, see tähendab, asusin teele härra printsi armee juurde, saatis härra krahv de La Fère mind kuni Saint-Denis'ni, kus Louis XIII maised jäänused ootavad hauakabeli viimasel trepiastmel oma järglast, kelle jumal, nagu ma loodan, saadab talle alles paljude aastate pärast. Seal laskis ta mul meie valitseja põrmu juures vanduda, et teenin kuningavõimu, mida esindate teie, mida kehtestate teie, sire, teenida seda mõttes, sõnas ja teos. Ma andsin vande ja jumal ning surnud võtsid mu tõotuse vastu. Kümne aasta jooksul pole mul olnud nii palju võimalusi seda tõotust täita, kui oleksin soovinud; olen Teie Majesteedi lihtne sõdur, mitte rohkem, ja kui ta kutsub mind enda juurde, ei vaheta ma isandat, vaid ainult garnisoni.» Raoul vaikis ja kummardas.
Ta oli lõpetanud, kuid Louis jäi veelgi kuulatama.
«Surm ja põrgu!» hüüdis dArtagnan, «see oli hästi öeldud, eks ole, Teie Majesteet! Hea tõug, sire, üllas tõug!»

«Jah,» sosistas kuningas liigutatult, julgemata siiski oma liigutust välja näidata, sest selle põhjuseks oli ju vaid kokkupuude silmapaistvalt aristokraatliku loomusega, «jah, härra, teil on õigus, kõikjal, kus viibisite, kuulusite kuningale.' Ent uskuge mind, garnisoni vahetamine tõotab teile edu, mille olete ära teeninud.»

Raoul taipas, et see oli kõik, mis kuningal talle ütelda oli. Täiusliku taktitundega, mis sellele peenele hingele iseloomulik oli, kummardas ta ja väljus.

«Kas teil on mulle veel midagi teatada, härra?» küsis kuningas, kui ta oli d'Artagnaniga jälle kahekesi jäänud.

«Jah, sire, ja selle uudise hoidsin ma viimaseks, sest see on kurb ja külvab leina kõigisse Euroopa kuningakodadesse.»

«Mis te räägite?»

«Sire, Blois'st läbi sõites puutus mulle kõrvu kurb teade, sõnum lossist.»

«Te kohutate mind, härra d'Artagnan.»

«Sire, sellest teatas mulle üks teener, kes kandis käsivarre ümber leinakreppi.»

«Ega ometi minu onu Gaston d'Orléans?»

«Ta heitis hinge, sire.»

557

«Ja mulle pole sellest teatatud!» hüüdis kuningas, kelle kuninglik hellatundelisus nägi selles kuulmata jäänud uudises teotust.

«Ärge pahandage, sire,» ütles d'Artagnan, «Pariisi ega kogu maailma kullerid ei liigu sellise kiirusega, nagu teie teener. Blois' kuller ei jõua siia enne paari tundi, ja ometi kinnitan ma teile, et ta tegi tublit sõitu, sest jõudsin talle järele alles Orleans'is.»

«Mu onu Gaston!» sosistas Louis, surudes käe laubale, väljendades nende kolme sõnaga kõiki neid vastukäivaid tundeid, mida see nimi temas elustas.

«Jah, sire, nii see on,» ütles d'Artagnan filosoofiliselt, nagu vastuseks kuninga mõtteile, «minevik kaob.»

«Tõsi, härra, tõsi. Aga jumal tänatud, meile jääb tulevik ja me püüame sinnapoole, et see poleks liiga sünge.»

«Usaldan selles täielikult Teie Majesteeti,» ütles musketär kummardades. «Ja nüüd . . .»

«Jah, härra, õige küll, ma unustasin need sada kümme ljööd, mis teil seljataga on. Minge, härra, hoolitsege ühe mu parima sõjamehe eest, ja kui olete välja puhanud, ilmuge minu käsutusse.»

«Siin või eemal, sire, ma olen alati teie käsutuses.»

D'Artagnan kummardas ja väljus.

Ja nagu oleks ta tulnud vaid Fontainebleaust, hakkas ta sammuma läbi Louvre'i, et otsida üles Bragelonne.

XXIX ARMASTAJA JA ARMUKE

Sellal kui Blois' lossis, Gaston d'Orleans'i, viimase minevikuesindaja elutu keha ümber põlesid vahaküünlad, sellal kui linnakodanikud lahkunule mälestuskõnet pidasid, mis polnud küll kaugeltki panegüürika, sellal kui leseks jäänud hertsoginna, kes ei mäletanud enam, et ta oma noorusaastail oli armastanud lahkunut nii väga, et oleks peaaegu koos temaga põgenenud isa paleest, vaevalt kahekümne sammu kaugusel surnutoast oma väikesi omakasupüüdlikke plaane pidas ja oma uhkusele pisikesi ohvreid tõi, — samal ajal kihas kogu loss teistestki omakasupüüdlikest taotlustest ja uhketest unistustest.

Ei sünge kellahelin, ei lauljate hääled, ei vahaküünalde sära akende taga ega matusetalituse ettevalmistused suutnud köita kahe isiku tähelepanu, kes istusid

siseõue-poolse akna all, mida me juba tunneme ja mis valgustas niinimetatud «väikeste ruumide» hulka kuuluvat tuba.

Neile langes rõõmus päikesekiir (sest päike näis üsna vähe hoolivat Prantsusmaad äsja tabanud kaotusest), meelitades aknal õitsvaist lilledest lõhnu ja elustades isegi kivimüüre.

Need kaks isikut, kes polnud haaratud mitte niivõrd hertsogi 'surmast, kui selle surma tagajärjeks olnud kõnelusest, olid keegi neiu ja noormees.

Viimane oli umbes kahekümne viie-kahekümne kuue aastane, vaheldumisi ärksa ja salaliku ilmega, ja mängis parajal kohal oma tohutu suurte, pikkadest ripsmetest pärjatud silmadega. Ta oli väike ja tõmmu. Naeratades vedas ta suu kõrvuni, näidates aga ilusaid-hambaid. Ta pikk lõug omas liikuvust, mida loodus sellele näo-osale tavaliselt ei kingi, ning sirutus vahel väga armunult kaas-
kõneleja poole, kes, tunnistagem, ei tõmbunud sugugi alati nii kiiresti tagasi, nagu range hea toon seda õigusega oleks nõudnud.

Neidu me juba tunneme, sest oleme teda varemgi näinud sama akna all, sama päikese käes. Ta oli kummaline segu kavalusest ja kaalukusest;, naerdes oli ta võluv, tõsisena ilus, kui tõttame lisama, et ta oli enamasti pigem võluv kui ilus.

Vestlejad näisid olevat jõudnud oma poolnaljatleva, pooltõsise jutuajamise kõige olulisema punktini.

«Kas te ei tahaks nüüd ometi lõpuks tõsist juttu rääkida, härra Malicorne?» ütles neiu.

«Kas usute, et see on lihtne, preili Aure?» vastas noormees. «Teha, mida tahad, kuna ometi võid teha vaid seda, mida võid ...»

«Seal see nüüd on! Juba ta keerutab jälle oma segaseid fraase.»

«Mina?»

«Jah, teie. Jätke juba kord see prokuröri-loogika, mu armas!»

«Juba jälle nõuate võimatut. Kohtukirjutaja ma ju olengi, mademoiselle de Montalais.»

«Mina aga olen demoiseile, härra Malicorne.»

«Kahjuks tean seda väga hästi ja te masendate mind oma kõrge seisundiga. Seepärast ei ütle ma teile enam midagi.»

559

«Ei, ma ei masenda teid millegagi. Öelge, mis teil mulle öelda on, öelge, ma tahan seda.»

«Hea küll', kuulan sõna.»

«Jumalale tänu, lõpuks ometi.»

«Monsieur on surnud.»

«Noh, see on alles uudis! Ja kust te selle ennekuulmatu teatega siis õieti tulete?»

«Tulen Or!eans'ist, preili.»

«Ja rohkem uudiseid teil polegi?»

«Siiski . . . Tulin teile veel teatama, et Inglise printsess Henriette sõidab siia, et abielluda Tema Majesteedi vennaga.»

«Tõesti, Malicorne, te olete talumatu oma möödunud sajandi uudistega; kui te ei vabane oma halvast pilkamise-harjumusest, lasen teid välja visata.»

«Oh!»

«Jah, te teete mind pööraseks.»

«Nonoh, kannatust, preili!»

«Tahate end sellega tähtsaks teha. Tean küll, mispärast.»

«Noh, öelge, ja kui teil õigus on, siis tunnistan seda ausalt.»

«Te teate, et ma ihaldan seda õuedaamiks määramist, milleks ma oma rumaluses teilt kaasabi palusin, ja nüüd mängite te oma tähtsusega.»
«Mina?»
Malicorne langetas laud, pani käed kokku ja võttis jälle salakavala ilme.
«Öelge õige, millist tähtsust ühel vaesel prokuröri kirjutajal üldse olla võikski?»
«Mitte asjata pole teie isal kakskümmend tuhat liivrit rendist, härra Malicorne.»
«Provintsivarandus, preili de Montalais.»
«Mitte asjata ei jaga härra prints teie isaga oma saladusi.»
«See eesõigus piirdub vaid monsenjöörile rahalaenamisega.»
«Ühe sõnaga, mitte asjata pole teie kavalaim pea kogu provintsis »
«Te meelitate mind.»
«Mina?»
«Jah, teie.»
«Kuidamoodi?»
560
«Kuna mina ju ometi teile kinnitan, et mul pole mingit mõju, teie aga kinnitate mulle, et mul on seda.»
«Ja minu määramine?»
«Teie määramine?»
«Kas ma saavutan selle või ei?»
«Te saate selle.»
«Kuid millal?»
«Millal aga soovite.»
«Kus ta siis on?»
«Minu taskus.»
«Mis? Teie taskus?»
«Jaa.»
Ja kavala naeratusega tõmbas Malicorne taskust kirja, mille Montalais nagu tiiger enda kätte kiskus ja ahnelt lugema hakkas.
Mida kaugemale ta lugemisega jõudis, seda enam ta nägu selgis.
«Malicorne!» hüüdis ta, olles lõpetanud. «Te olete lõpuks siiski hea poiss!»
«Mispärast, preili?»
«Te oleksite võinud selle määramiskirja eest tasu nõuda, kuid teie ei teinud seda.»
Ja ta puhkes naerma, lootes kirjutajat roopast välja lüüa.
Kuid Malicorne kannatas rünnaku vapralt välja.
«Ma ei mõista teid.»
Nüüd oli Montalais' käes kord kohmetuda.
«Ma olen teile avaldanud oma tunded,» jätkas Malicorne. «Te olete mulle kolm korda naerdes vastanud, et te mind ei armasta. Üks kord aga suudlesite mind ilma naermata, ja see on kõik, mida mä vajan.»
«Kõik?» kordas uhke ja edev Montalais häälel, milles kõlas haavatud uhkus.
«Täpselt kõik, preili,» vastas Malicorne.
«Ah!»
Selles ühes silbis väljendus niisama palju viha kui noormees oleks võinud oodata tänu. Ta vangutas rahulikult pead.
«Kuulake, Montalais,» ütles ta, muretsemata selle pärast, kas ta familiaarsus ta armsamale meeldis või mitte. «Ei maksa selle üle vaielda.»
«Mispärast?»
561

«Sellepärast, et selle aasta jooksul, mis ma teid tunnen, oleksite mind juba kakskümmend korda välja visanud, kui ma teile ei meeldiks.»

«Või nii? Ja millisel põhjusel ma oleksin pidanud teid siis välja viskama?»

«Olen olnud küllalt häbematu, et seda ära teenida.»

«Oh jaa, selles on teil õigus.»

«Nagu näete, olete isegi sunnitud seda tunnistama,» torkas Malicorne.

«Härra Malicorne!»

«Ei maksa vihastada. Tähendab, kui te mind minema ei ajanud, siis olid selleks omad põhjused.»

«Igatahes mitte see, et ma teid armastaksin!» hüüdis Montalais.

«Nõus, ütleksin isegi rohkem: praegusel hetkel olen kindel, et te jälestate mind.» «Oh, teil pole kunagi nii õigus olnud!»

«Hästi. Ja mina põlgan teid.»

«Ahaa. Võtan arvesse.»

«Võtke. Teie arvates olen ma toores ja rumal. Mina aga jälle leian, et teie hääl on käre ja teie nägu vihast moondunud. Praegusel hetkel viskaksite mind pigem siit aknast välja, kui et lubaksite mul oma väikese sõrme otsa suudelda. Mina jälle kargaksin pigem kellatorni tipust alla, kui et puudutaksin teie kleidipalistust. Kuid viie minuti pärast teie armastate mind ja mina jumaldan teid. Jah, nii see kord juba on.»

«Ma kahtlen selles.»

«Ja mina vannun seda.»

«Hoopleja!»

«Ja lõpuks pole see mitte tõeline põhjus: teie vajate mind, Aure, ja mina vajan teid. Kui teile meeldib lõbus olla, panen mina teid naerma. Ning kui mul tuleb tahtmine armunud olla, vaatan ma teid. Ma tõin teile õuedaamiks määramise, mida te ihaldasite, ja kohe praegu annate te mulle midagi, mida mina ihaldan.»

«Mina?»

«Teie. Kuid ma kinnitan teile, mu kallis Aure, et praegusel hetkel ei ihalda ma mitte kõige vähematki, nii et võite täiesti rahulik olla.»

«Te olete jälestusväärne inimene, Malicorne. Ma tahtsin sellest määramisest rõõmu tunda ja nüüd rikkusite te kogu mu rõõmu.»

562

«Hüva, pole midagi katki, te rõõmustate siis, kui olen lahkunud.»

«Lahkuge siis ometi!»

«Olgu. Kuid enne võtke mu nõu kuulda.»

«Millist?»

«Saage tagasi oma hea tuju. Kui mossitate, muutute inetuks.»

«Olete labane.»

«Hea küll. Kui me kord juba selle juures oleme, eks ütleme siis teineteisele tõtt.»

«Oh, Malicorne! Oh, õel hing!»

«Oh, Montalais! Oh, tänamatu süda!»

Ja noormees nõjatus aknalauale.

Montalais võttis raamatu ja avas selle.

Malicorne ajas end uuesti sirgu, harjas käisega oma kübarat ja kohendas oma musta kuube.

Teeseldes lugemist, jälgis Montalais teda silmanurgast.

«Kas sa näed!» hüüdis Aure tulivihaselt. «Nüüd võtab ta veel auväärse ilme. Ta kavatseb veel nädal aega mossitada.»

«Kaks nädalat, preili,» ütles Malicorne kummardades.

Montalais näitas talle rusikat.

«Koletis,» ütles ta. «Oh, kui ma vaid mees oleksin!»
«Mida te minuga siis teeksite?»
«Kägistaksin su ära.»
«Väga hea,» ütles Malicorne. «Mul on tunne, et hakkan juba midagi soovima.»
«Ja mida te soovite, härra saatan? Et ma viha pärast oma hinge hukutaksin?»
Malicorne keerutas lugupidavalt kübarat näppude vahel; ent äkki laskis tä kübara maha kukkuda, haaras neiu oma käte vahele ja suudles teda kuumade huultega, mis sugugi ei sobinud mehele, kes väitis end olevat nii ükskõikse.
Aure tahtis karjuda, kuid suudlus summutas ta hääle. Ägedalt ja vihasena tõukas neiu Malicorne’i vastu seina.
«Hästi,» ütles Malicorne filosoofiliselt. «Sellest jätkub kuueks nädalaks. Jumalaga, preili, võtke vastu minu kõige alandlikum lahkumistervitus.»
Ja ta astus kolm sammu ukse poole.
«Ei, te ei lähe!» hüüdis Montalais, põrutades jalga. «Jääge siia, ma käsin teid!»
«Teie käsite?»
«Jah, kas ma pole siis siin käskija?»
563
«Aga kahtlemata, minu hinge ja vaimu käskijanna.» «Ausõna, kadestusväärne omand. Hing on loll ja vaim kuivanud.»
«Vaadake ette, Montalais, ma tunnen teid,» ütles Mali-corne. «Kohe hakkate te oma teenrit armastama.»
«Jah, nii see on,» ütles neiu, langedes talle kaela pigem küll lapseliku süütusega kui ihara andumusega. «Jah, nii see on, sest ma pean teid ju lõpuks siiski tänama.»
«Ja mille eest?»
«Selle määramise eest. Eks ole see ju kogu mu tulevik.»
564
«Ning minugi.»
Montalais vaatas talle otsa.
«See on hirmus,» ütles ta, «et ma iialgi ei mõista, kas te kõnelete tõsiselt.»
«Tõsisemalt enam ei saagi. Ma käisin Pariisis. Teie lähete sinna. Me mõlemad läheme sinna.»
«Tähendab ainult sellepärast te selle teene mulle osutasitegi, te enesearmastaja?»
«Mis parata, Aure, ma ei,saa ilma teieta läbi.»
«Tõtt-öelda on minuga niisamuti. Aga peab siiski tunnistama, et teil on väga õel süda.»
«Aure, mu kallis Aure, vaadake ette! Ärge hakake mind jälle solvama! Te teate ju, millist mõju see mulle avaldab. Ma hakkan teid jumaldama.»
Ja seda öeldes tõmbas Malicorne neiu jälle enda vastu.
Samal hetkel kostsid trepil sammud.
Noored seisid väga lähestikku ja tulija oleks nad tabanud teineteise süleluses, kui mitte Montalais poleks Malicorne'} nii ägedalt eemale tõuganud, et see lendas seljaga vastu ust, mis samal hetkel avanes. Kõlas vali karjatus, millele järgnes äge manamine.
Karjatus ja raevukas sõnavool tuli proua de Saint-Remy suust: õnnetu Malicorne oli ta poolenisti seina ja ukse vahele pigistanud.
«Juba jälle see lurjus!» hüüdis vana daam. «Mujal ta ei püsigu»
«Oh, proua,» vastas Malicorne aupaklikul häälel. «Juba seitse pikka päeva pole ma siin käinud.»

XXX LÕPUKS OMETI ILMUB JÄLLE PÄEVAVALGELE SELLE LOO TÕELINE KANGELANNA

Proua de Saint-Remy järel tuli trepist üles preili de La Valliere. Ta kuulis oma ema vihapuhangut pealt ja kuna ta selle põhjust aimas, astus ta lausa värisedes tuppa, kus ta silmas õnnetut Malicorne'i, kelle meeleheitlik ilme oleks liigutanud või lõbustanud igaüht, kes teda külmavereliselt oleks silmitsenud.

Ta oli kiiruga taganenud kõrge tooli varju nagu selleks, et pääseda proua de Saint-Remy esimeste rünnakute eest.

565

Ta ei lootnudki viimast sõnadega mõjutada, sest see rääkis kõvemini kui tema ja vahetpidamata. Kuid ta lootis oma väljendusrikastee žestidele.

Vana daam ei kuulnud ega näinud midagi. Malicorne oli juba ammust aega üks tema erilisi vihaaluseid. Ent ta raev oli nii suur, et osa sellest voolas Malicorne'ilt tema kaassüüdlasele.

Montalais sai oma jao.

«Ja kas teie, preili, arvate, et ma jätan Madame'ile teatamata sellest, mis toimub ühe tema kojaneitsi juures?»

«Oh ema!» hüüdis preili de La Valliere. «Halastuse pärast, säästke!»

«Vaikige, preili, ning ärge vaevake end vääritutesse asjadesse vahelesegamisega. Juba seegi on suur õnnetus, et selline aus tütarlaps nagu teie peab nägema nii halba eeskuju, kuid ma ei kannata, et ta seda oma sallivuses soosiks.»

«Kuid ma ei tea, millisel ettekäändel te mind nõnda kohtlete,» ütles Montalais lõpuks mässu tõstes. «Usun, et ma ei tee ju midagi halba.»

«Aga ma küsin teilt, preili,» jätkas proua de Saint-Remy Malicorne'ile osutades, «kas see suur kelm on siin siis hea pärast?»

«Ta pole siin ei hea ega halva pärast, proua, ta tuli mind siia lihtsalt külastama.»

«Hea küll, hea küll,» sõnas proua de Saint-Remy. «Tema Kuninglik Kõrgus saab sellest teada ja otsustab ise.»

«Ja pealegi ei näe ma,» vastas Montalais, «miks ei tohiks härra Malicorne'il minu suhtes kavatsusi olla, muidugi, kui need on ausad kavatsused.»

«Ausad kavatsused niisuguse näoga!» hüüdis proua de Saint-Remy.

«Ma tänan teid oma näo nimel, proua,» ütles Malicorne.

«Tulge, mu tütar, tulge,» jätkas proua de Saint-Remy, «lähme teatame Madame'ile, et samal ajal, kus ta taga leinab oma abikaasat, samal ajal kui meie kõik selles vanas Blois' lossis, selles valude asupaigas, taga nutame oma isandat, leidub siin inimesi, kes lõbutsevad ja rõõmu tunnevad.»

«Oh!» hüüdsid mõlemad süüdistatud nagu ühest suust.

«Ja selline on üks kojaneitsi! Üks kojaneitsi!» hüüdis vana daam, tõstes käed taeva poole.

566

«Noh, selles te nüüd küll eksite, proua,» ütles äärmuseni viidud Montalais. «Ma pole enam kojaneitsi, vähemalt mitte Madame'i kojaneitsi.»

«Te lahkute kohalt, preili? Väga hea. Ma ei saa muud, kui pean selle otsuse heaks kiitma. Ja ma kiidangi selle heaks.»

«Ma ei lahku ametist, proua, ma siirdun vaid mujale teenima.»

«Kas kodanlaste või kohtuaadli juurde?» küsis proua de Saint-Remy põlastavalt.

«Teadke, proua,» ütles Montalais, «et minusugune neiu ei teeni kodanlasi ega ametkonda ja et sellest viletsast õukonnast, kus teie virelete, lähen ma üle peaaegu kuninglikku õukonda.»

«Hahahaa! Või kuninglikku õukonda!» ütles proua de Saint-Remy, sundides end naerma. «Mida te mõtlete kuningliku õukonna all, mu tütar?»

Ja ta pöördus preili de La Vallière'i poole, keda ta iga hinna eest tahtis Montalais'st eemal hoida, kes aga oli seekord proua de Saint-Remy käsu täitmata jätnud ja vaatas oma ilusate lepitavate silmadega kord emale, kord Monta-lais'le otsa.

«Ma ei öelnud kuninglik õukond, proua,» vastas Montalais, «sest Inglise printsess Henriette, kes abiellub Tema Kuningliku Kõrguse Monsieur'ga, pole mitte kuninganna. Ma ütlesin peaaegu kuninglik, ja õigusega, sest ta saab kuninga vennanaiseks.»

Kui välk oleks tabanud Blois' lossi, poleks see proua de Saint-Remy'd nõnda rabanud kui Montalais' viimane lause.

«Mida te seal ometi räägite Tema Kuninglikust Kõrgusest printsess Henriette'ist?» kogeles vana daam.

«Ütlesin, et lähen peagi tema juurde kojaneitsiks. Just seda ma ütlesin.»

«Kojaneitsiks!» hüüdsid proua de Saint-Remy ja preili de La Vallière korraga, esimene meeleheitel, teine rõõmustades.

«Jah, proua, kojaneitsiks.»

Vana daam langetas pea, nagu oleks see hoop olnud tema jaoks liiga tugev.

Ent peaaegu otsekohe ajas ta end uuesti sirgu, et lasta oma vastase pihta viimane nool.

«Oh, algul on sellistest lubadustest palju juttu, hellita-takse pööraseid lootusi, ent viimasel hetkel, kui tuleb neid lubadusi pidada, neid

567

lootusi täita, siis märgatakse suure üllatusega, et suur mõju, millega arvestati, hajub nagu suits.»

«Oh, proua, minu protežeerija mõju on vastuvaidlematu ja tema sõnad on samapalju väärt kui teod.»

«Ja kas oleks ebadiskreetne küsida teilt selle nii võimsa protežeerija nime?»

«Ei, jumal hoidku, mitte sugugi. See on toosama härra,» ütles Montalais, osutades Malicorne'ile, kes kogu selle stseeni jooksul oli säilitanud kõikumatu külmaverelisuse ja ülikoomilise väärikuse.

«See härra!» hüüdis proua de Saint-Remy, keda haaras vastupandamatu lõbususehoog. «See härra ongi teie protežeerija! Too mees, kellel on nii vägev mõju ja kelle lubadused on niisama palju väärt kui teod, on siis härra Mali-corne!»

Malicorne kummardas.

Montalais tõmbas aga vastuse asemel taskust kirja ja näitas seda vanale daamile.

«Siin on määramiskiri,» ütles ta.

Sellega oli kõik lõppenud. Niipea kui aulik proua oli väärtuslikule pärgamendile pilgu heitnud, pani ta käed risti, kirjeldamatu kadeduse ja meeleheite ilme moonutas ta nägu ja ta oli sunnitud istuma, et mitte minestada.

Montalais polnud sugugi nii õel, et oleks oma võidust ülemäärast rõõmu tundnud ja võidetud vaenlast alandama hakanud, eriti kui see vaenlane oli tema sõbratari ema. Ta kasutas küll oma triumfi, ent ei kasutanud seda kurjasti.

Malicorne polnud nii suuremeelne. Ta võttis oma tugitoolis ülevaid poose ning sirutas end seal kodususega, mille eest kaks tundi tagasi teda oleks ähvardanud kepi-hoop.

«Noore Madame'i õuedaam,» kordas proua de Saint-Remy, kes ikka veel ei suutnud uskuda.

«Jah, proua, ja pealegi härra Malicorne'i protektsiooni abil.»

«See on uskumatu,» kordas vana daam. «Eks ole, Louise, see on uskumatu.»

Kuid Louise ei vastanud. Ta seisis, pilk maha löödud, mõtlikult ja peaaegu kurvalt, tõstis käe laubale ja ohkas.

«Öelge ometi, härra,» ütles proua de Saint-Remy ootamatult, «kuidas te õieti selle määramise saavutasite?»

568

«Ma palusin seda, proua.»

«Kellelt?»

«Ühelt oma sõbralt.»

«Ja teil on õukonnas nii mõjukaid sõpru, kes teile oma soosingust selliseid tõendeid annavad?»

«Nähtavasti küll.»

«Ja kas tohib küsida nende sõprade nimesid?»

«Ma pole öelnud, et mul on mitmeid sõpru, proua. Ütlesin — üks sõber.»

«Ja kuidas selle sõbra nimi on?»

«Noh, proua, olete teie aga nobe. Kui kellelgi on nii mõjuvõimas sõber nagu minul, siis ei tooda seda ometi niisama lihtsalt avalikkuse ette, et lasta teda endalt varastada.»

«Teete õigesti, härra, et varjate selle sõbra nime, sest ma usun, et teil oleks raske seda öelda.»

«Kui sõpra polekski, siis on määramiskiri ikkagi olemas, ja see otsustab küsimuse.»

«Ma oletan siis,» pöördus proua de Saint-Remy Montalais' poole, naeratades leebelt nagu kass, kes kavatseb küünistada, «et kui ma leidsin tolle härra praegu teie juurest ...»

«Jah?»

«Siis, tähendab, ta tuli teile tooma teie määramiskirja.»

«Täpselt nii, proua, te aimasite õigesti.»

«Kuid see oli ju siis kõigiti kombekohane.»

«Usun küll, proua.»

«Nähtavasti olin ebaõiglane teile etteheiteid tehes, preili.»

«Äärmiselt ebaõiglane, proua. Kuid ma olen teie etteheidetega nii harjunud, et andestan need teile.»

«Kui nii, siis lähme, Louise! Meil jääb vaid lahkuda. Noh, mis on?»

«Proua!» hüüatas La Vallière võpatades. «Te ütlesite?»

«Sa nähtavasti ei kuulnud, mu laps.»

«Ei, proua, ma mõtlesin.»

«Millele?»

«Paljudele asjadele.»

«Ega vähemalt sina ei ole minu peale pahane, Louise?» hüüdis Montalais, haarates ta käe.

«Ja mispärast peaksin mina sinu peale pahane olema, mu kallis Aure?» vastas tütarlaps häälel, mis oli mahe nagu muusika.

569

«Ja kui see vaene laps teile ka pisut pahane oleks,» ütles proua de Saint-Remy vahele, «siis oleks tal selleks ka omajagu õigust.»

«Armas jumal, miks ta peaks minule pahane olema?»

«Mulle näib, et ta on niisama heast perekonnast ja niisama ilus kui teiegi.»

«Ema!» karjatas Louise.

«Sada korda ilusam, proua, kuid mitte paremast perekonnast. Kuid ma ei näe selles siiski põhjust, miks Louise peaks minule pahane olema.»

«Kas arvate, et temal on lõbus matta end Blois'sse, samal ajal kui teie lähete Pariisi hiilgama?»

«Kuid, proua, ega siis mina ei takista Louise'i endale Pariisi järgnemast. Otse vastupidi, oleksin väga õnnelik, kui ta sinna tuleks.»

«Aga mul on tunne, et härra Malicorne, kes on ju õukonnas kõikvõimas ...»

«Kahju küll, proua,» ütles Malicorne. «Selles kurjas maailmas peab igaüks hoolitsema enda eest.»

«Malicorne!» kihvatas Montalais.

Ta kallutas end noormehele lähemale ja sosistas:

«Hoolitsege proua de Saint-Remy eest, ükskõik, tülitsege või leppige temaga. Ma pean Louise'iga rääkima.»

Ja samal ajal tõotas õrn käepigistus Malicorne'ile ta kuulekuse eest tasu.

Torisedes lähenes noormees proua de Saint-Remyle, kuna Montalais ütles oma sõbratarile, pannes talle käe kaela ümber:

«Mis sul viga on, räägi? Kas sa tõesti ei armasta mind enam, kuna mina hakkavat Pariisis hiilgama, nagu su ema ütles?»

«Oh ei,» vastas tütarlaps, vaevu pisaraid tagasi hoides. «Otse vastupidi, sinu õnn teeb mind väga õnnelikuks.»

«Õnnelikuks! Aga paistab, et sa oled ju nutma hakkamas.»

«Kas nutetakse siis ainult kadedusest?»

«Oh, ma mõistan. Ma lähen ju Pariisi, ja sõna «Pariis» meenutab sulle üht teatud rüütlit.»

«Aure!»

«Üht teatud rüütlit, kes kunagi elas Blois's ja kes nüüd elab Pariisis.»

«Ma tõesti ei tea, mis mul on, aga ma lämbun.»

«Nuta siis, kuna sa ei või mulle naeratada.»

570

Louise tõstis oma leebe näo, millel üksteise järel teemantidena veeresid pisarad.

«Noh, tunnista,» ütles Montalais. «Mida ma pean tunnistama?»

«Mis sind nutma paneb? Ei nuteta ilma põhjuseta. Ma olen sinu sõbratar. Teen kõik, mis sa tahad. Malicorne'il on' suurem mõju kui arvatakse. Kas tahad Pariisi tulla?»

«Oh!» hüüdis Louise.

«Kas tahad Pariisi tulla?»

«Jääda üksi siia vanasse lossi. Mul oli ju nii armsaks harjumuseks kuulata su laulu, suruda su kätt, joosta koos teie kõigiga selles pargis. Oh, kui igav mul nüüd hakkab! Ma suren varsti.»

«Kas tahad Pariisi tulla?»

Louise ohkas.

«Sa ei vasta?»

«Mis ma pean sulle vastama?»

«Jah või ei. Minu arvates pole see ju ometi nii raske.»

«Kui õnnelik sa oled, Montalais!»

«See tähendab ju, et tahaksid minu asemel olla.» Louise vaikis.

«Väike põikpea,» ütles Montalais. «Kas siis sõbrataride vahel tohib kunagi saladusi olla? Tunnista ometi, et sa tahaksid Pariisi tulla, tunnista, et sa ihkad kõigest hingest jälle Raouli näha.»

«Ma ei või seda tunnistada.»

«Sa teed valesti.»

«Mispärast?»

«Sellepärast, et... Kas näed seda kirja?»

«Loomulikult näen seda.»

«Noh, ma võiksin ju hankida sinule samasuguse.»

«Kelle kaudu?»
«Malicorne'i kaudu.»
«Aure, kas sa räägid õigust? On see võimalik?»
«Malicorne on siin, ja seda, mida ta tegi minu heaks, peab ta tegema ka sinu heaks.»
Malicorne, kes kuulis kaks korda nimetatavat oma nime, oli üliõnnelik, saades võimaluse vabaneda proua de Saint-Remyst. Ta pöördus ümber.
«Mis on, preili?»
«Tulge siia, Malicorne,» ütles Montalais käskivalt viibates.
Malicorne kuulas sõna

«Veel üks niisugune määramiskiri,» ütles Montalais.
«Mismoodi?»
«Veel üks niisugune määramiskiri nagu see siin. Peaks olema selge.»
«Aga...»
«Pean selle saama.»
«Ohoo! Või peate selle saama!»
«Jah.»
«See on võimatu, eks ole ju, härra Malicorne?» ütles Louise oma pehmel häälel.
«Noh, kui see on just teie heaks, preili...»
«Minu jaoks, jah, härra Malicorne. See oleks minu jaoks.»
«Ja kui preili de Montalais palub seda koos teiega...»
«Preili de Montalais ei palu seda, ta nõuab seda.»
«Noh, hea küll, eks katsume teie käsku täita, preili.»
«Te lasete nimetada?»
«Püüame.»
«Ärge põigelge. Nädala aja pärast on Louise de La Valliere Madame Henriette'i kojaneitsi.»
«Läheb,see teil aga kähku!»
«Hiljemalt nädala aja pärast, või.. .»
«Või?»
«Või te võtate oma määramiskirja tagasi, härra Malicorne. Ma ei lahku oma sõbratarist.»
«Kallis Montalais!» hüüdis Louise.
«Hea küll, jätke oma määramiskiri endale. Preili de La Valliere saab kojaneitsiks,» ütles Malicorne.
«On see tõsi?» küsis Louise.
«See on tõsi.»
«Ma võin siis loota, et pääsen Pariisi?»
«Te võite sellega arvestada.»
«Oh, härra Malicorne, kui tänulik ma olen!» hüüdis Louise 'käsi kokku lüües ja rõõmu pärast hüpates.
«Väike variser,» ütles Montalais. «Eks katsu veel mind. uskuma panna, et sa pole Raoulisse armunud.»
Louise punastas nagu mairoos. Kuid vastamise asemel läks ta ja suudles oma ema.
«Härra Malicorne on maskeeritud vürst,» ütles vana daam. «Tal on piiramatud volitused.»
«Kas teiegi tahate kojaneitsiks saada?» küsis Malicorne proua de Saint-Remylt. «Kuna ma juba kord selle juures olen, siis lasen kõik korraga nimetada.»

Ja nende sõnadega väljus ta, jättes vana daami suurimasse hämmeldusse, nagu ütleks sel puhul Tallemant des Reaux.

«See maksab mulle veel teise tuhandeliivrise tšeki,» pomises Malicorne trepist alla laskudes. «Kuid sellega tuleb leppida. Minu sõber Manicamp ei tee midagi mitte millegi eest.»

XXXI MALICORNE JA MANICAMP

Nende kahe uue tegelase sissetoomine sellesse raamatusse ja nende nimedes ning vaimulaadis ilmnev sarnasus on väärt, et nii loo kirjutaja kui lugeja neile pisut tähele-panu pööraks.

Anname siis härra Malicorne'i ja härra de Manicamp'i kohta pisut lähemaid teateid.

Nagu teada, oli Malicorne käinud Orleans'is preili de Montalais'le seda määramiskirja muretsemas, mis Blois' lossis nii elava vastukaja esile kutsus.

Härra de Manicamp asus antud hetkel nimelt Orleans'is. See härra de Manicamp oli iseäralik isik: vaimukas poiss, alati kuival, alati rahahädas, kuigi ta võis seda vabalt ammutada härra krahv de Guiche'i kukrust, mis oli üks oma aja kõige sisukamaid.

Härra de Manicamp, vaene, tähtsusetust suguvõsast vasall, oli aga krahv de GuicheM kauge sugulane Grammont’ide poolt ja tema lapsepõlveseltsiline.

Mõistuse abil oli härra de Manicamp soetanud endale marssali jõuka perekonna arvel sissetuleku.

Targa kaalutlusega, milles ta oma east kaugel ees oli, võttis ta juba lapsepõlvest peale lahkelt oma nimele ja südametunnistusele krahv de Guiche'i ruma'ad tembud. Kui ta õilsast soost seltsiline oli näpanud proua marssalile määratud puuvilja, lõhkunud peegli või torganud koeral silmad välja, siis tunnistas de Manicamp end kuriteos süüdlaseks ja võttis karistuse enda peale, mis ei olnud seepärast veel sugugi pehmem, et tabas süütut.

Kuid see enesesalgamise süsteem tasus end ära. Selle asemel et kanda viletsavöitu rõivaid, milleks ta oma isa varanduse juures tingimata oleks sunnitud olnud, võis ta esineda säravana ja hiilgavana, nagu noor senjöör viiekümne tuhande liivrise sissetulekuga.

573

Seejuures ei olnud ta sugugi alatu iseloomuga või töntsi vaimuga. Ei, ta oli filosoof, või õigemini, temas oli ükskõiksust, apaatiat ja unistuslikkust, mis röövivad inimeselt igasuguse tahtmise hierarhilisel redelil kõrgemale tõusta. Tema ainsaks auahnuseks oli raha kulutada.

Selles suhtes aga oli too tubli härra de Manicamp tõesti põhjatu kuristik.

Reeglipäraselt, kolm või neli korda aastas pumpas ta krahv de Guiche'i tühjaks, ja kui krahv de Guiche oli lõplikult tühjaks ammendatud ja ta oli tema ees oma taskud ja kukru pahupidi pööranud ning teatanud, et on vaja vähemalt paar nädalat, kuni isalik heldus jälle ta taskud ja kukru täidab, siis kaotas de Manicamp igasuguse teotse-mistahte. Ta heitis pikali ja jäi voodisse, ei söönud enam ja müüs maha oma ilusad rõivad ettekäändel, et voodisse jäädes tarneid enam ei vaja.

Nende jõu ja vaimu langusperioodide jooksul täitus krahv de Guiche'i kukkur uuesti, ja kui see kord juba täitunud oli, voolas osa selle sisust üle ääre de Manicamp'i kukrusse, kes ostis uued rõivad, pani end jälle riidesse ja alustas uuesti endist elu.

See maania müüa uusi rõivaid veerandi eest nende tõelisest väärtusest oli meie kangelase üsna kuulsaks teinud Orleans'i linnas, mille kohta meil muidu väga raske oleks ütelda, miks ta küll oli pidanud kannatama oma pattude pärast.

Ta rikkuse riismeid jagasid omavahel provintsi elumehed, kergatsid kuuesajaliivrise aastasissetulekuga.

Tema hiilgavate tualettide imetlejate hulgas paistis silma meie sõber Malicorne, linna sündiku poeg, kellelt Conde prints, kes oli alati rahahädas nagu kõik Conded, kõrgete protsentidega raha laenas.

Isa kassat pidas härra Malicorne.

See aga tähendab, et tol kerge moraaliga ajastul soetas ta oma isa eeskujul ja -nädalaintressiga raha laenutades ka enesele tuhande kaheksasaja liivrise sissetuleku, arvestamata veel kuutsada liivrit, mis ta sai suuremeelselt sün-dikult. Võides niisiis pillata, läbi lüüa ja igasugustele püörasustele raisata kaks tuhat nelisada liivrit, oli Malicorne Orleans’i peenutsejate kuningaks.

Ent otse vastupidiselt de Manicamp'ile oli Malicorne hirmus auahne. Ta armastas auahnusest, kulutas raha auahnusest ja oleks end auahnusest laostanudki.

574

Malicorne oli otsustanud iga hinna eest edasi jõuda. Ja sel eesmärgil, samuti hinda küsimata, oli ta endale muretsenud armukese ja sõbra.

Armuke, preili Montalais, oli ülima armuõnne jagamisega temaga julmalt kitsi. Kuid ta oli kõrgest soost tütarlaps, sellest piisas Malicorne'ile.

Sõbral ei jätkunud tema jaok" sõprust, ent too sõber oli krahv de Guiche'i soosik. Viimane aga oli omakorda Monsieur', kuninga venna sõber, ja sellest piisas Malicorne'ile.

Kuid kulutuste lahtris oli preili de Montalais' osa aasta kohta järgmine:

Paelad, kindad, maiustused — tuhat liivrit. De Manicamp aga läks laenatud ja mitte iialgi tagasimakstava raha arvel maksma tuhat kakssada kuni tuhat viissada liivrit.

Malicorne'ile endale ei jäänud seega mitte midagi. Kuid ei, me eksime, talle jäi siiski ta isa kassa.

Ta kasutas üht teatud võtet, mida ta suurimas saladuses pidas ja mis seisnes sündiku kassast oma käega avansi võtmises umbes pooltosina aasta peale — see tähendab umbes viieteistkümne tuhande liivri ulatuses, kusjuures ta vandus (loomulikult ainult iseendale) tasuda selle puudujäägi kuhjaga, niipea kui avaneb juhus.

Selleks juhuseks pidi olema mõni tulus amet Monsieur' õukonnas, kui viimasele abiellumise puhul iseseisev majapidamine luuakse.

See aeg oli nüüd käes, ning lõpuks ometi hakati õukonda looma. Tulus ametikoht esimese printsi õukonnas, eriti kui see saadakse sellise sõbra nagu krahv de Guiche'i mõju ja soovituse läbi, oli väärt vähemalt kaksteist tuhat liivrit aastas. Ning arvestades asjaolu, et Malicorne'ile oli kujunenud harjumuseks panna oma sissetulekud vilja kandma, võisid need kaksteist tuhat liivrit tõusta kahekümnele.

Kui ametikoht kord juba käes on, kavatses Malicorne naida preili de Montalais'd. Preili de Montalais, kes pärines perekonnast, kus aadlit arvestati kõhu järgi, pidi kind-lasti saama kaasavara ja lisaks veel Malicorne'i aadelkonna ridadesse viima. Selleks aga, et preili de Montalais, kel polnud oodata kuigi suurt pärandust, ehkki ta oli ainus tütar, saaks korraliku kaasavara, pidi ta tingimata kuuluma mõne suure printsessi saatjaskonda, kes oleks niisama heldekäeline kui lesk-ikuninganna oli ihnus.

575

Ja selleks, et naine mitte ühte ja mees teise ilmakaarde ei satuks — olukord, mis tõotab tõsiseid ebamugavusi, eriti arvestades kahe tulevase abikaasa iseloomu, — oli Malicorne tulnud mõttele määrata nende ühinemispunk-tiks Monsieur' enda õukond. Preili de Montalais'st saaks Madame'i kojaneitsi, härra Malicorne aga seisaks Mon-sieur' teenistuses.

Nagu näha, oli selle plaani välja haudunud hea pea, ning me nägime ka, et see oli vapralt täide viidud.

Malicorne oli palunud Manicamp'i paluda krahv de Guiche'ilt kojaneitsi määramiskirja.

Ja krahv de Guiche omakorda oli palunud seda määramiskirja Monsieur'M, kes sellele kõhklematult alla oli kirjutanud.

Iseenesestki mõista ei piirdunud Malicorne'i-taolise toimeka vaimu mõttekombinatsioonid ainult olevikuga, vaid haarasid ka tulevikku ja seepärast oli ta endale koostanud järgmise plaani:

Sokutada Madame Henriette'i juurde enesele ustav naine — vaimukas, noor, ilus ja osav intrigeerija; uurida selle naise kaudu välja kõik noore abielupaari naise-poolsed saladused, kuna aga tema, Malicorne, ja ta sõber Manicamp uuriksid juba kahepeale välja kõik noorpaari mehe-poolsed saladused.

Just selliseid vahendeid kasutades tehakse kiiret ja hiilgavat karjääri.

Malicorne oli väga labane nimi. Mees, kes seda nime kandis, oli küllalt taibukas, et seda tõsiasja enese ees mitte varjata. Ent kui osta mõni maaomand, siis kõlaks Malicorne mingi lisandiga või isegi ilma lisandita küllalt peenelt.

Oli ebatõenäoline, et Malicorne'i nimele poleks võimalik leida, kõige aristokraatlikumat päritolu näitavat tähendust. Kas ei võinud ta näiteks pärineda maakohast, kus mingi hirmsate sarvedega härg kunagi suurt kurja tegi ning oma ohvrist voolanud verega mullapinna pühitses?

Muidugi, selle plaani teostamisel võis esile kerkida tuhandeid raskusi. Ent suurim kõigist oli preili de Montalais ise.

Kapriisne, heitlik, salakaval, tuulepea, kergemeelne, pepslik, teravate küüntega neitsi, viinamarjade ohvriks langenud Erigone, võis ta vahel oma valgete sõrmede ainsa liigutusega või ainsa hingusega oma naervailt

576

huulilt ümber paisata ehituse, mille püstitamise kallal Malicorne kannatlikult terve kuu oli töötanud.

Armastuseasju kõrvale jättes oli Malicorne õnnelik. Kuid seda armastust, mida ta ei suutnud hoiduda tundmast, jätkus tal siiski jõudu hoolega varjata, sest ta oli veendunud, et niipea kui ta pisutki lõdvendab köidikuid, millesse ta oma nais-Protheuse oli mässinud, paiskab deemon ta põrmu ja naerab tema üle.

Ta alandas oma armsamat teda põlates, ta põles ihast, kui see talle lähenes, et teda kiusatusse saata, kuid ta tundis kunsti näida jäisena, sest ta teadis kindlasti, et niipea kui ta sirutab käed välja, põgeneb neiu teda pilgates.

Montalais omalt poolt uskus, et ta ei armasta Malicorne'i, kuid ta armastas teda siiski. Malicorne kordas talle nii sageli, et ta on tema suhtes ükskõikne, ja lõpuks hakkas neiu seda mõnikord isegi uskuma. Ja siis näis talle, et ta jälestab Malicorne'i. Kui ta aga püüdis teda oma koketeriiga köita, muutus Malicorne veel edevamaks kui ta ise.

Kuid lahutamatult sidus Montalais'd Malicorne'i külge see, et Malicorne oli alati tulvil värskeid õukonnast ja linnast toodud uudiseid, et Malicorne tõi Blois'sse alati mõne uue moe, mõne saladuse, mõne parfüümi, et Malicorne ei nõudnud iialgi kohtamist ja, et ta otse vastupidi, laskis end alati paluda, enne kui vastu võttis soosingu, mida ta ometi palavalt ihkas.

Montalais ise polnud lugudega sugugi kitsi. Tema kaudu sai Malicorne teada kõigest, mis toimus Madame'i juures, ja ta jutustas sellest Manicamp'ile lugusid, millest võis end haigeks naerda. Laiskusest kandis Manicamp need juba täiesti valmitena ette härra de Guiche'ile, kelle kaudu nad jõudsid Monsieur' kõrvu.

Selline on paari sõnaga nende väikeste huvide ja väikeste salaplaanide võrk, mis sidus Blois'd Orléans'iga ja Orléans'i Pariisiga; ning mis pidi viima viimatimainitud

unna vaese väikese La Vallière'i, kes oma ema käevangus ulirõõmsana toast väljus, aimamata, kui suuri muudatusi ja seal pidi põhjustama ning milline kummaline saatus talle seal määratud oli.

Mis puutub isand Malicorne'isse (mõtleme selle all Orléans'i sündikut), siis oli tema oleviku suhtes niisama pime kui teised tuleviku suhtes, ning jalutades iga päev pärast lõunasööki kella kolmest viieni Sainte-Catherine'i väljakul,

577

hall Louis XIII ajal õmmeldud kuub seljas ja kalevist pealsetega ning suurte lehvidega kingad jalas, ei osanud ta aimatagi, et see oli tema, kes välja maksis kõik need naerupahvakud, kõik need põgusad suudlused, kõik need sosinad, kõik need siidpaelad, kõik need sosinal kavandatud plaanid, mis neljakümne viie ljöö pikkuse ahelana ühendasid Blois' lossi Palais-Royaliga.

XXXII MANICAMP JA MALICORNE

Malicorne asus niisiis teele, nagu me juba märkisime, ning läks otsima oma sõpra Manicamp'i, kes elas Orleans'is parajasti jälle ajutises tagasitõmbumuses.

Oli parajasti hetk, kus too noor senjöör oli müümas oma viimast enam-vähem korralikku ülikonda, mis talle veel alles oli jäänud.

Kahe nädala eest oli ta krahv de Guiche'ilt saanud sada pistooli, ainsad, mille abil ta võis muretseda varustust, et sõita vastu Madame'i\e, kes saabus Havre'i.

Kolme päeva eest oli ta Malicorne'ilt välja pigistanud viiskümmend pistooli — Montalais'le muretsetud määra-miskirja hinna.

Seega polnud tal enam midagi loota, kuna ta kõik allikad oli tühjaks ammutanud, ning ta ainsaks väljapääsuks oli müüa ilus kullaga tikitud ja aplikeeritud kalevist ning satäänist kuub, millega ta õukonnas suurt imetlust oli äratanud.

Kuid selleks, et müüa seda ülikonda, viimast, mis talle oli jäänud, nagu me lugejale juba pidime tunnistama, oli Manicamp sunnitud olnud voodisse heitma.

Polnud enam tuld, polnud enam taskuraha, polnud enam punast krossigi. Pidusööke, seltskonda ja balle võis asendada veel vaid uni. Öeldakse ju, et kes magab, sööb lõunat, kuid pole öeldud, et kes magab, tantsib, või kes~magab, mängib.

Manicamp, kes oli viidud sellise äärmuseni — mitte mängida ja mitte tantsida vähemalt nädal aega, oli järelikult väga kurb.

Ta ootas liiakasuvõtjat ja nägi sisse astuvat hoopis Malicorne'i.

Manicamp'i suust kõlas ahastushüüe.

578

«Mis? Juba jälle teie, armas sõber,» ütles ta toonil, mida on võimatu edasi anda.

«Noh, olete teie aga viisakas,» vastas Malicorne.

«Jah, vaadake, ma ootasin raha, ja raha asemel saabusite hoopis teie.»

«Aga kui ma tooksin teile raha?»

«Oh, see on teine asi. Olete teretulnud, armas sõber.»

Ja ta sirutas käe, mitte Malicorne'ile, vaid ta kukru järele.

Malicorne tegi näo, nagu ei taipaks ta, ning ulatas talle käe.

«Ja raha?» küsis Manicamp.

«Armas sõber, kui tahate seda saada, siis teenige see.»

«Ja mida peab selleks tegema?»

«Seda teenima, pagan võtaks.»

«Ja mil viisil?»

«Oh, ma hoiatan teid, see on raske.»

«Kurat!»

«Tuleb tõusta voodist ja minna otsekohe härra krahv de Guiche'i juurde.»
«Mina peaksin tõusma!» hüüdis Manicamp, sirutades end mõnuldes voodis. «Oh ei!»
«Te olete siis kõik oma kuued maha müünud?»
«Ei, üks on mul veel järel, ja pealegi kõige ilusam. Kuid rna ootan ostjat.»
«Ja püksid?»
«Minu arvates peaksite neid nägema seal toolil.»
«Noh, kuna teil on püksid ja kuub alles, tõmmake ühed jalga ja teine selga, laske saduldada hobune ja asuge teele!»
«Ei mõtlegi.»
«Mispärast?»
«Põrgu välk! Kas te ei tea siis, et härra de Guiche on Etampes'is?»
«Ei, mina arvasin, et ta on Pariisis. Kahekümne ljöö asemel on teil seega sõita vaid viisteist.»
«Kui armastusväärne te olete! Kui ma ratsutan oma ülikonnaga viisteist ljööd, siis ei kõlba see enam selga panna ja kolmekümne pistooli asemel saan selle eest ainult viis-teist.»
«Müüge see, millise hinna eest soovite, kuid mul on vaja veel teist kojaneitsiks määramist.»
«Tohoh! Kellele? Kas Montalais'sid on siis kaks?»
579
«Õel inimene! Seda te just olete. Te hävitate kaks varandust: minu ja härra krahv de Guiche'i oma.»
«Võiksite vähemalt öelda: härra de Guiche'i ja enda oma.»
«Olgu, igaühel tema koht. Kuid ma tulen jälle selle määramiskirja juurde tagasi.»
«Pole mõtet.»
«Tõestage mulle seda.»
«Armas sõber, Madame’ile on määratud ainult kaksteist kojaneitsit. Saavutasin teie jaoks juba selle, mille pärast praegu tülitsevad tuhat kakssada naist. Ning ma pidin selleks kasutama diplomaatiat...»
«Jah, ma tean, et te olite kangelaslik, kallis sõber.»
«Teame, kuidas asju ajada,» ütles Manicamp.
«Kellele te seda räägite! Kui ma kuningaks saan, luban teile üht.»
«Mida? Nimetada end Malicorne I-seks?»
«Ei. Teha teid oma rahandusasjade peaintendandiks. Kuid praegu ei seisa asi selles.»
«Kahjuks.»
«Asi seisab selles, et muretseda mulle veel üks kojaneitsi koht.»
«Armas sõber, isegi kui te tõotaksite mulle taevast kuningriiki, ei viitsiks ma end praegusel hetkel liigutada.»
Malicorne kõlistas oma taskut.
«Siin on kakskümmend pistooli,» ütles ta.
«Jumal hoidku, ja mis te mõtlete siis kahekümne pistooliga teha?»
«Noh, kui mitte muud,» ütles Malicorne pisut pahandatult, «siis kas või lisada need sellele viiesajale, mis te mulle juba võlgnete.»
«Teil on õigus,» jätkas Manicamp, sirutades uuesti käe. «Ja sellelt seisukohalt lähtudes võin ma nad vastu võtta. Andke siia.»
«Üks hetk, kurat võtaks. Ei saa ju ometi niisama lihtsalt kätt välja sirutada. Kui ma annan teile need kakskümmend pistooli, kas saan siis määramiskirja?»
«Iseendast mõista.»

«Kas varsti?»
«Täna.»
«Pidage, pidage, härra de Manicamp. Te võtate endale liiiga suured kohustused. Ja nii palju ma teilt ei nõuagi.
580
Kolmkümmend ljööd ühe päevaga — see on liig. Te tapate end.»
«Selleks, et sõbrale vastu tulla, ei pea ma midagi võimatuks.»
«Te olete sangar.»
«Kus on kakskümmend pistooli?»
«Siin,» ütles Malicorne, neid näidates.
«Hüva.»
«Kuid armas härra Manicamp, te raiskate need juba ainuüksi posthobuste peale.»
«Ei sugugi, ärge muretsege.»
«Siit Etampes'i on viisteist ljööd.»
«Neliteist.»
«Olgu. Neliteist ljööd, see teeb seitse vahetust. Kakskümmend soud vahetuse pealt; seitse liivrit postimaksu, neliteist. Niisama palju tagasitulekuks, kakskümmend kaheksa. Ööbimise ja õhtusöögi eest niisama palju. See lahkus läheb teil maksma kuuekümne liivri ümber.»
Manicamp sirutas end voodis nagu madu, pööras oma suured silmad MalicorneM poole ja ütles:
«Teil on õigus. Ma ei jõua tagasi enne homset.»
Ja ta võttis kakskümmend pistooli vastu.
«Asuge siis teele.»
«Kuna ma niikuinii enne homset tagasi ei jõua, on meil aega.»
«Aega milleks?»
«Mängimiseks.»
«Mille peale te tahate mängida?»
«Teie kahekümne pistooli peale muidugi.»
«Ei, seda mitte. Te võidate alati.» '
«Ma vean siis teiega nende peale kihla.»
«Mille vastu?»
«Veel kahekümne vastu.»
«Ja milles seisab kihlvedu?»
«Kuulake. Me leidsime, et Etampes’i on neliteist ljööd.»
«Jah.»
«Ja tagasi samuti neliteist.»
«Jah.»
«Järelikult kokku kakskümmend kaheksa ljööd.»
«Selge.»
«Kas annate mulle selle kahekümne kaheksa liöõ jaoks neliteist tundi?»
«Annan.»
581
«Ja üks tund, rnis kulub krahv de GuicheM ülesotsimiseks?»
«Olgu.»
«Ja üks tund, mis tal kulub kirja kirjutamiseks Monsieur'le?»
«Hüva.»
«Kõik kokku kuusteist tundi.»
«Te arutate nagu härra Colbert.»
«Praegu on kell kaksteist.»

«Pool üks.»
«Näidake, teil on väga ilus kell.»
«Niisiis, te ütlesite? . ..» ütles Malicorne, pistes kella taskusse.
«Ah jaa, tõsi küll. Vean teiega kihla kahekümne pistooli peale nende kahekümne vastu, mis teie mulle laenasite, et saate krahv de Guiche'i kirja kätte ...»
«Millal?»
«Kaheksa tunni pärast.»
«Kas teie hobusel on tiivad?»
«See on minu asi. Kas võtate kihlveo vastu?»
«Ma saan krahvi kirja kaheksa tunni pärast?»
«Jah.»
«Allakirjutatult?»
«Jah.»
«Tema enda käega?»
«Tema enda käega.»
«Noh, olgu, võtan vastu,» ütles Malicorne, olles huvitatud, kuidas oma ülikondade müüja mõtleb ennast välja keerutada.
«Oleme kokku leppinud?»
«Oleme.»
«Andke mulle sulge, tinti ja paberit.»
«Palun.»
«Oeh!»
Manicamp kergitas end ohates ning, toetudes vasakule küünarnukile, kirjutas oma kõige ilusama käekirjaga järgmised read:
«Soovituskiri Madame’i kojaneitsi kohale, mille härra krahv de Guiche kohustub muretsema vastuvaidlematult.»
See vaevarikas töö lõpetatud, vajus Manicamp jälle täies pikkuse; voodile.
«Neh, ja mis see siis nüüd tähendab?» küsis Malicorne. «See tähendab, et kui teil on kiire saada krahv

de Guiche'ilt kirja Monsieur' jaoks, siis olen mina kihlveo võitnud.»
«Kuidas nii?»
«Minu arvates on see ju päevaselge. Te võtate selle paberi.»
«Jah.»
«Teie sõidate minu asemel.»
«Ah!»
«Te võtate oma hobustelt viimase välja.»
«Hüva.»
«Kuue tunniga olete Etampes'is. Seitsme tunni pärast on teil krahvi kiri käes, ja mina olen oma kihlveo võitnud, ilma et oleksin voodist liikunud, mis on nii minule kui teile kõigiti mugav, olen selles kindel.»
«Te olete tõesti suur mees, Manicamp.»
«Tean seda isegi.»
«Ma sõidan siis Etampes'i?»
«Sõitke.»
«Otsin üles krahv de Guiche'i ja annan talle üle selle soovituskirja?»
«Ja tema annab teile samasuguse Monsieur' jaoks.»
«Siis sõidan Pariisi?»
«Seal lähete krahv de Guiche'i soovituskirjaga Monsieur' juurde.»
«Monsieur annab nõusoleku?»

«Jalamaid.»
«Ja mul on määramiskiri käes?»
«See on teil käes.»
«Oh!»
«Loodan, et käitusin armastusväärselt.»
«Imetlusväärselt.»
«Tänan.»
«Te saate siis krahv de Guiche'ilt kõik, mis iial tahate, mu armas Manicamp?»
«Kõik. Ainsaks erandiks on raha.»
«Kurat! See on ebameeldiv erand. Aga kui te raha asemel paluksite temalt näiteks . ..»
«Mida?»
«Midagi väga olulist.»
«Ja mida teie oluliseks peate?»
«Kui näiteks mõni teie sõpradest paluks teilt mõnda teenet?»
«Ma keelduksin sellest.»
583
«Egoist.»
«Või ma küsiksin temalt vähemalt, millist vastuteenet võiks tema minule osutada.»
«Arusaadav. Muide, see sõber räägib teiega praegu.»
«See olete teie, Malicorne?»
«Mina.»
«Ah nii. Te olete siis õige rikas?»
«Mul on veel viiskümmend pistooli.»
«See on parajasti summa, mida vajan. Kus need viiskümmend pistooli on?»
«Siin,» ütles Malicorne, patsutades oma taskule.
«Noh, rääkige siis, armas sõber. Mida te vajaksite?»
Malicorne võttis jälle tindipoti, sule ning paberi ja ulatas need Manicamp'ile.
«Kirjutage,» ütles ta.
«Dikteerige.»
«Soovituskiri teenistuskoha saamiseks Monsieur' õukonnas.»
«Tohoo!» hüüdis Manicamp, tõstes sule. «Teenistuskoht Monsieur' õukonnas viiekümne pistooli eest!»
«Te kuulsite valesti, mu armas.»
«Mis te siis ütlesite?»
«Ütlesin viissada.»
«Ja need viissada?»
«On siin.»
Manicamp õgis silmadega raharulli. Kuid seekord näitas Malicorne seda ainult kaugelt.
«Mis te selle kohta ütlete? Viissada pistooli!»
«See on tasuta, mu armas,» ütles Manicamp, võttes uuesti sule. «Te kasutate lihtsalt minu sidemeid. Dikteerige.»
«... mille minu sõber krahv de Guiche saavutab Monsi-eur'lt minu sõbrale Malicorne'ile.»
«Valmis,» ütles Manicamp.
«Vabandage, te unustasite alla kirjutamast.»
«Ah jaa, tõsi küll. Ja viissada pistooli?»
«Siin on kakssada viiskümmend.»
«Ja ülejäänud kakssada viiskümmend?»

«Siis, kui mul koht käes on.»
Manicamp krimpsutas nägu.
«Sel juhul andke mulle soovituskiri tagasi.» «Milleks?»
«Et ma saaksin sinna lisada ühe sõna.»
584
«Ühe sõna?»
«Jah, üheainsa.»
«Millise?»
««Kiire».»
Malicorne ulatas soovituskirja. Manicamp kirjutas sõna juurde.
«Väga hea,» ütles Malicorne, võttes paberi jälle enda kätte.
Manicamp hakkas pistoole üle lugema. «Siin puudub kakskümmend,» ütles ta. «Kuidas nii?»
«Kakskümmend, mis ma teilt võitsin.»
«Millal?»
«Kui kihla vedasin, et saate krahv de Guiche'i kirja kaheksa tunni pärast kätte.» «Teil on õigus.»
Ja Malicorne andis talle veel kakskümmend pistooli.
Manicamp haaras mõlema peoga kulla ja puistas seda jugadena voodile.
«Siin on siis teine koht,» pomises Malicorne, kuivatades kirja, «mis esimesel pilgul näib mulle kallimaks minevat kui eelmine, kuid .. .»
Ta peatus, võttis omakorda sule ja kirjutas Montalais'le:
«Preili, teatage oma sõbratarile, et tema määramiskiri jõuab talle peagi kätte. Sõidan sellele allkirja muretsema. Armastusest teie vastu tuleb mul seega katta kaheksakümmend kuus ljööd . . .»
Saatanliku naeratusega jätkas ta katkestatud mõtet:
«Siin on siis teine koht, mis esimesel pilgul näib mulle kallimaks minevat kui eelmine, kuid ... ma loodan, et tulu on kooskõlas kulutustega ja et preili de La Valliere toob mulle rohkem sisse kui preili de Montalais, või mu nimi pole enam Malicorne. Jumalaga, Manicamp.»
Ja ta väljus.

XXXIII GRAMMONTT ÜKSIKELAMU ÕUEL

Etampes'i jõudes kuulis Malicorne, et krahv de Guiche oli äsja sõitnud Pariisi. Malicorne puhkas kaks tundi ja asus siis uuesti teele. Öösel jõudis ta Pariisi, peatus väikeses hotellis, millega
585
ta oma sõitudel pealinna juba harjunud oli, ja ilmus järgmisel hommikul kell kaheksa Grammonfi üksikelamusse. Malicorne saabus parajal ajal.
Krahv de Guiche valmistus Monsieur'ga jumalaga jätma, et sõita le Havre'isse, kuhu kogu prantsuse aadli koorekiht kogunes Inglismaalt saabuvat Madame'i vastu võtma.
Malicorne nimetas Manicamp'i nime ja ta juhatati otsekohe majja.
Krahv de Guiche viibis Grammont'i üksikelamu õuel, vaadates üle oma tõldu, millega ratsateenrid ja tallipoisid tema ees defileerisid.
Oma varustajate ja teenrite juuresolekul kiitis või laitis krahv talle toodud rõivaid, hobuseid ja rakendeid. Sellesse tegevusse süvenenuna püüdis ta kõrv järsku kinni Manicamp'i nime.
«Manicamp!» hüüdis ta. «Tulgu sisse, pagan võtaks, tulgu sisse!»
Ja ta astus neli sammu ukse poole.

Malicorne libises poolavatud uksest õuele, vaatas krahv de Guichelle otsa, kes oli üllatatud, märgates oodatu asemel tundmatut nägu, ja ütles:
«Vabandage, härra krahv, kuid ma usun, et on juhtunud eksitus. Teile teatati Manicamp’i enda tulekust, kuid saabus vaid tema saadik.»
«Ahaa,» ütles de Guiche pisut külmemalt. «Ja mis te mulle toote?»
«Ühe kirja, härra krahv.»
Malicorne esitas esimese soovituskirja ja jälgis krahvi nägu.
Viimane luges ja puhkes naerma.
«Veel üks,» ütles ta. «Veel üks kojaneitsi. Vaat kus lugu. See veidrik de Manicamp on nähtavasti kõik prantsuse kojaneitsid oma kaitse alla võtnud.»
Malicorne kummardas.
«Ja miks ei tule ta ise?» küsis krahv.
«Ta on voodis.»
«Kurat võtaks, tähendab, tal pole siis raha.» De Guiche kehitas õlgu. «Mis ta ometi oma rahaga teeb?»
Malicorne tegi liigutuse, mis pidi tähendama, et selles küsimuses on ta niisama sügavas teadmatuses kui krahv.
«Kuid kasutagu siis ometi oma sidemeid,» jätkas de Guiche.
586
«Kuid seda ta ju teebki.»
«Kuidas?»
«Manicamp’il on krediiti vaid teie juures, härra krahv.»
«Tähendab, ta ei tulegi siis Havre'i?»
Malicorne tegi jälle ebamäärase liigutuse.
«Kuid see on ju võimatu. Koik lähevad sinna.»
«Ma loodan, härra krahv, et ta ei jäta nii ilusat juhust kasutamata.»
«Ta peaks juba Pariisis olema.»
«Ta kasutab otseteed, et kaotatud aega tasa teha.»
«Ja kus ta praegu on?»
«Orleans'is.»
«Härra,» ütles de Guiche kummardades. «Teil näib hea maitse olevat.»
Malicorne kandis Manicamp'i ülikonda.
Ta kummardas omakorda.
«Te teete mulle suurt au, härra,» ütles ta.
«Kellega on mul rõõm kõnelda?»
«Minu nimi on Malicorne, härra.»
«Härra de Malicorne, mida te arvate neist sadulataskuist?»
Malicorne oli taibukas mees. Ta mõistis olukorda. Pealegi tõstis tema nime ette asetatud «de» ta oma vestluskaaslase tasemele.
Ta silmitses asjatundlikult sadulataskuid ja ütles kõhklematult:
«Pisut liiga rasked, härra.»
«Näete nüüd,» ütles de Guiche sadulsepale. «See härra, kellel on hea maitse, leiab, et teie sadulataskud on rasked. Mis ma teile äsja ütlesin?»
Sadulsepp hakkas vabandama.
«Ja mis te selle hobuse kohta ütlete?» küsis de Guiche. «Ostsin selle hiljuti.»
«Välimuselt näib olevat suurepärane, härra krahv, kuid selleks, et teile oma arvamust öelda, peaksin sadulasse istuma.»
«Hüva, istuge sadulasse, härra de Malicorne, ja laske tal teha paar-kolm ringi ümber maneeži.»

Üksikelamu õu oli selliselt sisse seatud, et seda võis vajaduse korral kasutada maneežina.
Enesekindlalt võttis Malicorne valjad pihku, haaras vasaku käega ratsu lakast, pistis jala jalusesse ja tõusis sadulasse.
587
Esimese ringi laskis ta hobusel sammu käia.
Teise traavis.
Ja kolmanda galopis.
Siis peatus ta krahvi ees, hüppas sadulast ja heitis valjad tallipoisi kätte.
«Noh, mis te arvate, härra de Malicorne?» küsis krahv.
«Härra krahv,» vastas Malicorne, «see hobune on Meklenburgi tõugu. Vaadates, kas suurauad hästi istuvad, nägin, et ta on seitsme aastane. See on iga, kus sõjahobust tuleb hakata ette valmistama. Keha esiosa on painduv. Pea-hoid on vaba, ja öeldakse, et selline hobune ei väsita iialgi ratsaniku kätt. Turi on pisut madal. Langev laudjajoon paneb mind kahtlema, kas loom on puhast saksa tõugu. Tal peab olema inglise verd. Käigud on õiged, kuid traavis kipub ta tormama. Nähtavasti torkab kabjanael. Tuleb kontrollida raudu. Muidu on ta kergesti juhitav. Pööretel ja käiku vahetades panin tähele, et tal on tundlik suu.»
«Õige otsus, härra de Malicorne,» sõnas krahv. «Te olete asjatundja.»
Ta silmitses uustulnukat.
«Teil on suurepärane ülikond,» ütles de Guiche Malicorne'ile. «Mulle näib, et see pole pärit provintsist. Tours'is või Orleans’is ei tehta nii maitsekat rätsepatööd.»
«Ei, härra krahv, see ülikond tuleb tõepoolest Pariisist.»
«Jah, seda on näha... Aga tuleme tagasi oma asjade juurde ... Manicamp tahab siis veel teist kojaneitsi kohta?»
«Te ju lugesite, mis ta teile kirjutab, härra krahv.»
«Kes see esimene õieti oli, olen juba unustanud?»
Malicorne tundis end punastavat.
«Üks võluv kojaneitsi,» tõttas ta vastama, «preili de Montalais.»
«Ahaa! Te tunnete siis teda, härra?»
«Jah, ta on minu mõrsja või peaaegu mõrsja.»
«Siis on teine asi... õnnitlen!» hüüdis de Guiche, kellel õukondlase nali juba keelel oli. Mõrsjatiitel, mille Malicorne preili de Montalais'le andis, muutis krahvi naiste vastu jälle aupaklikuks.
«Ja kellele on määratud teine määramiskiri?» küsis krahv de Guiche. «On see ehk Manicamp'i mõrsjale?... Sel juhul kahetsen teda. Vaene neiu! Ta saab endale väga viletsa mehe.»
«Ei, härra krahv ... Teine määramiskiri on preili La Baume Le Blanc de La Valliere’ile.»
588
«Tundmatu nimi,» leidis de Guiche. «Tundmatu? Jah, härra,» ütles Malicorne naeratades omakorda.
«Hüva. Lähen räägin Monsieur'ga. Muide, on ta ikka aadlisoost?»
«Väga heast perekonnast; ta on praegu lesk-Madame'i kojaneitsi.»
«Tubli. Kas soovite minuga Monsieur' juurde kaasa tulla?»
«Meeleldi, kui te mulle seda au teete.»
«On teil tõld?»
«Ei, tulin ratsa.»
«Selles ülikonnas?»

«Ei, härra. Ma tulin Orléans'ist posthobustega; enne teie juurde tulekut vahetasin reisiülikonna nende rõivaste vastu.»

«Õige küll, te ütlesite mulle ju, et tulete Orléans'ist.» Ta pistis Manicamp'i kirja kägardatult taskusse. «Härra,» sõnas Malicorne arglikult, «usun, et te ei lugenud kõike.»

«Kuidas ei lugenud kõike?»

«Ei; ühes ümbrikus oli kaks kirja.»

«Ahaa! Kas olete selles kindel?»

«Oh jaa! täiesti kindel.»

«Vaatame järele.»

Ja krahv avas uuesti kirja.

«Ausõna, teil oli õigus.»

Ja ta pööras lahti paberilehe, mida ta veel lugenud ei olnud.

«Seda ma arvasin,» ütles ta. «Veel üks soovituskiri koha saamiseks Monsieur' juures. See Manicamp on tõesti põhjatu kuristik. Lurjus. Ta siis päris äritseb sellega?»

«Ei, härra krahv, ta tahab teha kingitust.»

«Kellele?»

«Minule, härra.»

«Aga miks te seda siis kohe ei öelnud, armas härra Mauvaiscorne?»

«Malicorne!»

«Oh, vabandage. Ladina keel ajab mind alati segamini. Mul on kole harjumus etümoloogiaid otsida. Mis kuradi pärast küll sunnitakse heast perekonnast noormehi õppima ladina keelt? Mala: halb. Te mõistate, see on ju üks ja seesama. Te andestate mulle, eks ole, härra de Malicorne?»

589

«Teie lahkus liigutab mind, härra. Seda enam põhjust on mul kohe teile midagi tunnistada.»

«Mida, härra?»

«Ma ei ole aadlik. Mul on hea süda, pisut mõistust, kuid minu nimi on lihtsalt Malicorne.»

«Leian, et olete armastusväärne inimene, härra,» ütles de Guiche, vaadates oma vestluskaaslase kavalasse näkku. «Teie nägu meeldib mulle, härra Malicorne. Teil peab olema pööraselt häid hingeomadusi, et suutsite meeldida sellele egoistile Manicamp'ile. Olge avameelne, te olete vist mõni maa peale tulnud pühak?»

«Mispärast seda?»

«Kurat võtaks! Sellepärast, et ta teile midagi andis. Kas te ei öelnud siis, et ta tahtis teile kingitusena muretseda teenistuskoha kuninga juures?»

«Vabandust, härra krahv. Kui ma selle koha saan, siis ju mitte tema, vaid teie käest.»

«Ja pealegi ei andnud ta seda ehk teile mitte päris tasuta?»

«Härra krahv . . .»

«Oodake. Orleans'is on ju üks Malicorne. Tont võtaks! See on seesama, kes laenab härra printsile raha.»

«Usun, härra, et see on minu isa.»

«Ah nõnda. Härra printsil on isa ja sel hirmsal õgijal de Manicamp'il on poeg. Olge ettevaatlik, härra, ma tunnen teda. Ta teeb teid paljaks, ta närib teil liha luudelt.»

«Ainult et mina laenan ilma intressideta, härra,» ütles Malicorne naeratades.

«Ütlesin kohe, et olete pühak või midagi selletaolist, härra Malicorne. Te saate oma koha, või ma kaotan oma nime.»

«Oh kui tänulik ma teile olen, härra krahv!» ütles Malicorne vaimustatult.

«Lähme printsi juurde, härra Malicorne, lähme printsi juurde!»
Ja de Guiche suundus ukse poole, andes. Malicorne'ile märku endale järgneda.
Aga parajasti hetkel, kui nad olid üle läve astumas, ilmus teiselt poolt keegi noormees.
See oli kahekümne nelja kuni. kahekümne viie aastane rüütel kahvatu näo, kitsaste huulte, säravate silmade ja tumedate juuste ning kulmudega.
590
«Tere!» hüüdis ta, sundides de Guiche'i seega õue tagasi minema.
«Ah teie, de Wardes. Ratsasaapad ja kannused jalas, piits käes!»
«Nagu see sobib mehele, kes asub teele le Havre'i. Homme pole Pariisis enam kedagi.»
Ja tulija kummardas tseremoniaalselt Malicorne'ile, kellele ilus ülikond andis vürstliku väljanägemise.
«Härra Malicorne,» ütles de Guiche oma sõbrale.
De Wardes tervitas.
«Härra de Wardes,» ütles de Guiche Malicorne'ile. Malicorne kummardas omakorda.
«Öelge meile, de Wardes,» jätkas de Guiche, «teie olete ju selliste asjade peale maias: millised kohad on õukonnas või õigemini Monsieur'i õukonnas veel vabad?»
«Monsieur' õukonnas?» kordas de Wardes, tõstis pilgu taeva poole ja mõtles järele. «Oodake pisut... usun, et näiteks talliülema koht.»
«Oh ei maksa rääkida sellistest ametitest, härra! Minu auahnus ei ulatu veeranditki niikaugele.»
De Wardes'il oli teravam pilk kui de Guiche'il ja ta taipas kohe, kellega Malicorne'i puhul tegemist on.
«Asi on selles,» ütles ta nokkivalt, «et selle ameti jaoks peab olema hertsog või peer.»
«Ma ei palu muud kui üht väga tagasihoidlikku kohakest,» ütles Malicorne. «Olen üsna tähtsusetu ega pea endast rohkem kui ma olen.»
«Härra Malicorne, kes praegu meie hulgas viibib, on tore poiss, kelle ainsaks õnnetuseks on, et ta pole aadlik. Aga nagu te teate, pean ma vähe lugu inimestest, kelle ainsaks eeliseks on aadlitiitel.»
«Nõus,» ütles de Wardes. «Kuid ma juhin teie tähelepanu sellele, et ilma tiitlita pole Monsieur' juures midagi mõistlikku loota.»
«See on õige,» ütles krahv. «Etikett on seaduseks. Kuradi kurat! Sellele me ei mõelnud.»
«Kahju! See on mulle suureks õnnetuseks,» sõnas Malicorne kergelt kähvatades, «suureks õnnetuseks, härra krahv.»
«Aga ma loodan, et siin võib siiski abi leida,» vastas de Guiche.
«Aga muidugi!» hüüdis de Wardes. «See vahend ongi juba leitud. Teid tehakse aadlikuks, armas härra. Tema
591
Eminents kardinal Mazarin hommikust õhtuni muudkui ainult seda tegigi.»
«Rahu, rahu, de Wardes,» ütles krahv. «Jäta halvad naljad. Meie pole mehed, kellel sobiks sellist nalja teha. Aadlitiitlit võib osta, see on tõsi, kuid see on liiga suur õnnetus selleks, et aadlikud ise selle üle naerda võiksid.»
«Jumala eest, oled sina aga puritaanlik, nagu ütlevad inglased.»
«Härra vikont de Bragelonne,» teatas teener, ilmudes õuele nagu salongi.
«Ah sina, armas Raoul, tule, tule! Ja kah ratsasaapad jalas, kah kannused küljes. Tähendab, sõidad ära?»

Bragelonne astus noormeeste juurde ja tervitas tolle tõsise ning leebe ilmega, mis ainult temale omane oli. Ta tervitus oli määratud peamiselt de Wardes'ile, keda ta ei tundnud ja kelle näole Raouli nähes tekkis kummaliselt külm ilme. '

«Armas sõber,» ütles ta de Guiche'ile, «tulin küsima, kas sa ei tahaks minuga oma seltskonda jagada. Usun, et sõidame mõlemad Havre'isse.»

«Ahaa. Väga hea. See on tore. Meid ootab suurepärane reis. Härra Malicorne, härra de Bragelonne. Ah, ma unustasin sulle esitlemast, härra de Wardes.»

Noormehed tervitasid teineteist liialdatud viisakusega. Mõlemad näisid juba loomu poolest olevat teineteise suhtes vaenulikult häälestatud. De Wardes oli paindlik, kaval, salalik, Raoul tõsine, üllas, otsekohene.

«Mõista de Wardes'i ja minu vahel õigust, Raoul.»

«Mis asjas?»

«Aadellikkuseküsimuses.»

«Kes peaks seda paremini tundma kui mitte üks Gram-mont?»

«Ma ei palu sinult mitte komplimente, vaid küsin sinu arvamist.»

«Kuid ma pean ju teadma, milles vaidlusküsimus õieti seisab.»

«De Wardes kinnitab, et aadlitiitleid kasutatakse kurjasti. Mina aga väidan, et paljas tiitel on inimesele kasutu.»

«Ja sinul on õigus,» ütles de Bragelonne rahulikult.

«Kuid ka mina kinnitan, et mul on õigus,» sõnas de Wardes kangekaelselt.

«Milline on teie arvamus, härra?»

592

«Ma ütlesin, et Prantsusmaal tehakse kõik, mis võimalik, et aadlikke alandada.» «Ja kes seda teeb?» küsis Raoul.

«Kuningas ise. Ta ümbritseb end inimestega, kelle suguvõsa ei ulatu neljanda põlveni.»

«Minge nüüd!» ütles de Guiche. «Ma ei mõista, kust kurat te selle jutu võtate, de Wardes.» .

«Üksainus näide.»

Ja de Wardes heitis Bragelonne'ile pilgu, millega ta haaras teda üleni. «Jutusta.»

«Kas.tead, kes on määratud musketäride kapteni kohale? Kohale, mis on rohkem väärt kui peeritiitel, kohale, mida eelistatakse Prantsusmaa marssali nimetusele.»

Raoulile hakkas puna näkku tõusma, sest ta taipas, kuhu de Wardes sihib.

«Ei, kes selleks siis nimetati? See pidi sündima igatahes üsna hiljuti, sest nädala aja eest oli koht vakantne. Tean seda, sest kuningas keeldus täitmast Monsieur' palvet, kes soovis seda ühele oma kaitsealusele.»

«Noh teate, mu armas, kuningas keeldus sellest Monsieur' kaitsealusele, et anda see ševaljee d'Artagnanile, päranduseta gaskoonlasele, kes on kolmkümmend aastat lohistanud oma mõõka mööda eeskodasid.»

«Vabandage, härra, kui ma teid peatan,» ütles Raoul, heites de Wardes'ile pilgu täis sügavat tõsidust, «kuid mul on mulje, et te ei tunne seda, kellest te räägite.»

«Mina ei tunne härra d'Artagnani! Jumal hoidku! Kes siis teda ei peaks tundma!»

«Need, kes teda tunnevad, härra,» jätkas Raoul äärmiselt rahulikult ja külmalt, «on sunnitud tunnistama, et kui ta pole mitte niisama heast aadlist kui kuningas — see pole mitte tema süü —, siis on ta võrdne kõigi maailma kuningatega julguse ja truuduse poolest. See on minu arvamine, härra, ja tänu jumalale, ma tunnen härra d'Artagnani jyba oma sündimisest saadik.»

De Wardes tahtis vastata, kuid de Guiche segas vahele.

XXXIV MADAME'I PORTREE

Vaidlus oli teravaks muutumas. De Guiche nägi seda selgesti.

De Bragelonne! pilgus paistis nagu mingit vaistlikku vaenulikkust.

De Wardes'i silmist võis lugeda rünnakuplaani. Püüdmata mõista erinevaid tundeid, mis tagant kihutasid ta mõlemaid sõpru, tahtis de Guiche pareerida hoopi, mida ta tundis ähvardavat ühelt või teiselt ja võib-olla ka mõlemalt poolt.

«Härrad,» ütles ta. «Me peame lahkuma. Mul tuleb veel käia Monsieur' juures. Lepime kokku: sina, de Wardes, tuled minuga Louvre'i; sina, Raoul, jää siia majaperemeheks. Ja kuna sa oled nõuandjaks kõiges, mis siin tehakse, siis heida veel viimane pilk ärasõiduettevalmis-tustele.»

Nagu mees, kes ei karda ega otsi tüli, noogutas Raoul nõustuvalt ja istus päikese kätte pingile.

«Väga hea,» ütles de Guiche, «jää siia ja lase endale näidata hobuseid, mis ma äsja ostsin. Pärast annad oma otsuse, sest ostsin nad ainult tingimusel, et sina tehingu heaks kiidad. Kuid vabanda mind, ma unustasin sinult küsimast, kuidas käib härra krahv de La Fère'i käsi.»

Seda öeldes jälgis ta hoolega de Wardes'i, püüdes tabada muljet, mida talle avaldab Raouli isa nimi.

«Tänan,» vastas noormees, «härra krahvil läheb hästi.»

De Wardes'i silmis lõi helkima viha.

De Guiche tegi, nagu ei märkaks ta seda kurjakuulutavat tulukest; ta surus Raouli kätt ja ütles:

«Oleme siis kokku leppinud, Bragelonne, et kohtud meiega Palais-Royali õues.»

Seejärel andis ta de Wardes'ile märku järgneda, — kannatamatult tammus viimane juba jalalt jalale.

«Lähme,» ütles ta. «Tulge, härra Malicorne.»

See nimi pani Raouli võpatama.

Talle tundus, et on seda juba kord kuskil kuulnud, kuid talle ei meenunud, kus. Sellal kui ta pooleldi unistades, pooleldi ärritunult de Wardes'iga toimunud vestlusest seda meenutada püüdis, sammusid kolm noormeest Palais-Royali poole, kus elas Monsieur.

Malicorne taipas kaht asja.

594

Esiteks seda, et kahel aadlikul oli teineteisele midagi ütelda.

Teiseks, et ta ei tohtinud nendega kõrvuti käia. Ta hoidus tahapoole.

«Kas olete aru kaotanud?» küsis de Guiche oma kaaslaselt, niipea, kui nad olid Grammonfi üksikelamust paari sammu kaugusele jõudnud. «Te ründate härra d'Artagnani ja pealegi veel Raouli ees!»

«Noh, mis sellest?» küsis de Wardes.

«Kuidas, mis sellest?»

«Aga muidugi. Kas on siis keelatud härra d'Artagnani rünnata?»

«Aga te teate ju väga hästi, et härra d'Artagnan kuulub sellisesse kuulsasse ja kardetud üksusse nagu musketärid.»

«Olgu, kuid ma ei näe, miks peaks see mind takistama härra d'Artagnäni vihkamast.»

«Mis ta teile teinud on?»

«Oh, minule pole ta midagi teinud.»

«Aga miks te teda siis vihkate?»

«Küsige seda mu isa varjult.»

«Tõepoolest, armas de Wardes, te üllatate mind. D'Artagnan pole mees, kes soetaks endale vaenlasi ja jätaks nendega arved lõplikult klaarimata. Nagu ma kuulnud olen, oli ka teie isa üsna kerge käega mees. Ja pole nii vihast vaenu, mida ei saaks hea ja ausa mõõgahoobiga ära pesta.»

«Mis sinna parata, armas sõber. Minu isa ja härra d'Artagnan vihkasid teineteist. Isa on minus juba minu lapsepõlvest peale seda vaenu kasvatanud ja sellest on saanud legaat, mille ta koos muu pärandusega mulle jättis.»

«Ja selle viha objektiks on ainult härra d'Artagnan?»

«Härra d'Artagnan on liiga tihedalt seotud oma kolme sõbraga, nii et osa sellest ülekeevast vihast langeb neilegi. Ja uskuge mind, sellest jätkub küllaldaselt, nii et teistelgi pole põhjust oma osa pärast nuriseda.»

De Guiche silmitses de Wardes'i teravalt ja judin jooksis tal üle keha, nähes noormehe õelat naeratust. Ta mõttes kihvatas nagu mingi eelaimus ning ta ütles endale, et avalike mõõgavõitluste aeg aadlike vahel on möödas, kuid et " südames keev viha jääb ikkagi vihaks, kuigi ta vabalt välja pursata ei saa. Ta mõistis, et naeratus võib mõnikord olla niisama kurjakuulutav kui ähvarduski ning et isade järel, kes oma südames viha kandsid ja, mõõk

käes, teineteise vastu võitlesid, tulevad pojad, kes niisamuti kannavad südames viha, kuid kes võitlevad veel ainult intriigi ja reetmise abil.

Ja kuna ta Raouli reetmises ja intriigides kahtlustada ei võinud, siis tundis de Guiche hirmu just tema pärast.

Ent sellal kui need sünged mõtted de Guiche'i laupa tumestasid, oli de Wardes enesevalitsemise täiesti tagasi saanud.

«See ei tähenda muide, et ma isiklikult härra de Bragelonne'i vastu viha kannaksin. Ma ei tunne teda.»

«Igal juhul ärge unustage, de Wardes,» ütles de Guiche teatud rangusega hääles, «et Raoul on minu kõige parem sõber.»

De Wardes kummardas.

Sellega vestlus piirduski, kuigi de Guiche tegi kõik, mis võis, et oma kaaslaselt tema südamesaladust välja meelitada. De Wardes oli aga ilmselt otsustanud mitte midagi rohkem öelda ja jäi kõigutamatuks.

De Guiche tõotas endamisi Raouli kaudu oma uudishimu paremini rahuldada.

Vahepeal jõuti Palais-Royali, mida ümbritses uudishimulike hulk.

Monsieur' õukond ootas käske, et sadulasse istuda ja minna saatma saadikuid, kes pidid noorele printsessile vastu sõitma.

Tänu rahvaste heasoovlikkusele ja traditsiooniliselt aupaklikule kiindumusele kuningatesse lepiti tol ajastul veel hüvitusega, mida pakkus hinnaliste hobuste, hiilgavate relvade ja livreede vaatlemine, kuigi nende peale kulutatud tohutud summad kaeti rahvalt võetavaist maksudest.

Mazarin oli öelnud: «Laske neil laulda, peaasi, et nad maksavad.»

Louis XIV ütles: «Laske neil vaadata.»

Silm asendas keelt, võidi veel vaadata, kuid ei tohtinud enam laulda.

Härra de Guiche jättis de Wardes'i ja Malicorne'i suure trepi ette ootama; ise aga, kuna ta jagas Monsieur' soosingut koos ševaljee de Lorraine'iga, kes küll tema ees lipitses, ent teda silmaotsaski ei talunud, läks ta otseteed Monsieur' juurde.

Ta leidis noore printsi peegli eest end minkimas.

Kabineti nurgas patjadel lebas härra ševaljee de Lorraine,

kes oli äsja lokkida lasknud oma pikki heledaid juukseid, millega ta mängis nagu naine.

Sammude kaja peale pöördus prints ümber ja märkas krahvi.

«Ah see oled sina, Guiche. Tule siia ja ütle mulle tõtt.»

«Jah, Monsenjöör. Te teate, et see on minu viga.»

«Kujuta ette, Guiche, kuidas see õel ševaljee mind piinab.»

Ševaljee kehitas õlgu.

«Ja kuidas siis?» küsis de Guiche. «See pole ju härra ševaljeel kombeks.»

«Ta väidab nimelt,» jätkas prints, «et printsess Henriette on naisena ilusam kui mina mehena.»

«Olge ettevaatlik, Monsenjöör,» ütles de Guiche kulmu kortsutades. «Te nõudsite minult tõtt.»

«Jah,» ütles Monsieur peaaegu värisedes.

«Noh, -siis ütlen ma teile seda.»

«Ära kiirusta, Guiche, sul on aega. Vaata mind tähelepanelikult ja tuleta hoolega Madame'i meelde. Siin on muide tema portree. Vaata!»

Ja ta ulatas talle miniatuuri, ülipeene töö.

De Guiche võttis portree ja silmitses seda kaua.

«Ausõna, Monsenjöör, see on tõesti imetlusväärne nägu.»

«Kuid vaata nüüd ka mind, vaata ometi mind!» hüüdis prints, püüdes endale tõmmata krahvi tähelepanu, kes oli süvenenud portree vaatlemisse.

«Tõesti imekaunis,» sosistas de Guiche.

«Paistab, nagu poleks sa seda tüdrukukest iial näinudki,» jätkas Monsieur.

«Ma olen teda näinud, Monsenjöör, see on tõsi. Kuid sellest on viis aastat möödas. Ja kaheteistaastase lapse ja seitsmeteistaastase neiu vahel on suured erinevused.»

«Ütle siis lõpuks oma arvamine, räägi!»

«Minu arvamine on, et see portree peab olema ilustatud, Moqsenjöör.»

«Jah, seda muidugi kõigepealt,» ütles prints võidukalt. «Seda ta kindlasti ongi. Kuid oleta, et see pole ilustatud, ja ütle mulle oma arvamine.»

«Monsenjöör, Teie Kõrgus peab olema väga õnnelik, et tal on nii võluv mõrsja.»

«Hea küll. See on sinu arvamine temast. Aga minu kohta?»

597

«Monsenjöör, minu arvamine on, et te olete mehe kohta üleliia ilus.»

Ševaljee de Lorraine puhkes laginal naerma.

Monsieur taipas kogu krahv de Guiche'i otsuses peituvat rangust.

Ta kortsutas kulmu.

«Minu sõbrad pole just heatahtlikud,» ütles ta.

DeGuiche silmitses veel kord portreed ja andis selle siis mõne hetke pärast Monsieur'\e vastumeelselt tagasi.

«Kindlasti vaataksin ma meelsamini kümme korda Teie Kõrgust, Monsenjöör, kui veel üks kord Madame'i.»

Kahtlemata aimas ševaljee müstifikatsiooni, mis peitus neis sõnades, millest prints aru ei saanud, sest ta hüüdis:

«Noh, abielluge siis ometi!»

Monsieur lisas veel ruuži. Kui ta oli lõpetanud, silmitses ta veel kord portreed, silmitses end peeglis ja naeratas.

Kahtlemata jäi ta võrdlusega rahule.

«See on muide väga kena, et tulid. Kartsin juba, et sõidad ära ilma minuga jumalaga jätmata.»

«Monsieur tunneb mind liiga hästi, selleks et uskuda, nagu võiksin sellise ebaviisakusega hakkama saada.»

«Ja pealegi tahad sa vist enne Pariisist lahkumist minult midagi paluda?»

«Jah,'Teie Kõrgus aimas õigesti. Tahan talle tõepoolest esitada ühe palve.»

«Hüva. Räägi.»

Ševaljee de Lorraine ajas silmad pärani ja kõrvad kikki. Talle näis, et iga soosing, mille saavutas keegi teine, oli nagu temalt varastatud.

De Guiche kõhkles.

«Kas raha?» küsis prints. «Tabasid hästi märki. Olen praegu tohutu rikas. Härra peaintendant saatis mulle viiskümmend tuhat pistooli.»

«Tänan, Teie Kõrgeausus, kuid siin pole tegemist rahaga.»

«Ja millega siis? Eks vaatame.»

«Kojaneitsi kohaga.»

«Tohoo tont, oled sina aga protežeerijaks hakanud, de Guiche,» ütles prints. «Muust sa mulle enam ei räägigi kui seelikutest.»

Ševaljee de Lorraine naeratas. Ta teadis, et Monsieur’le ei meeldinud, kui protežeeriti naisi.

«Monsenjöör,» ütles krahv, «ma ei protežeeri mitte otse-

599

selt seda isikut, kellest ma teile rääkisin. See on üks minu sõber.»

«See on teine asi. Ja kuidas on sinu sõbra kaitsealuse nimi?»

«Preili de La Baume Le Blanc de La Valliere, praegune lesk-Madame'i kojaneitsi.»

«Päh, see on ju lombakas,» ütles ševaljee de Lorraine, sirutades end patjadel.

«Lombakas?» kordas prints. «Ja Madame peab seda nägema? Ei, see tõesti ei lähe. Raseduse ajal oleks see talle ohtlik.»

Sevaljee de Lorraine puhkes laginal naerma.

«Härra ševaljee,» ütles de Guiche, «teie teguviis pole suuremeelne. Mina taotlen soosingut, aga teie püüate mind kahjustada.»

«Oh, vabandage härra krahv,» ütles ševaljee de Lorraine, keda rahutuks tegi toon, millega krahv oma sõnu rõhutas.

«Ma usun, et segan vist selle preili kellegi teisega ära.»

«Kindlasti. Ma kinnitan teile, et te eksite.»

«Kas pead seda väga tähtsaks, Guiche?» küsis prints.

«Väga, Monsenjöör.»

«Hea küll. Nõus. Kuid rohkem kojaneitsi kohti ära minult küsi. See oli viimane.»

«Oh, kell on juba kaksteist!» hüüdis ševaljee. «Ärasõidu aeg on käes.»

«Kas ajate mind minema, härra?» küsis de Guiche.

«Oh krahv, kui halvasti te mind täna kohtlete,» vastas ševaljee lahkelt.

«Jumala pärast, krahv, jumala pärast, ševaljee. Ärge ometi nõnda tülitsege! Kas te ei näe siis, et see teeb mulle tuska?»

«Teie allkiri?» küsis de Guiche.

«Võta sealt sahtlist üks kirjablankett ja anna minu kätte:»

De Guiche võttis ühe käega osutatud kirjablanketi ja teise käega ulatas Monsteur'le tindisse kastetud sule. Prints kirjutas alla.

«Võta,» ütles ta, ulatades talle määramiskirja. «Aga ainult ühel tingimusel.»

«Millisel?»

«Et sa ševaljeega ära lepid.»

De Guiche ulatas ševaljeele käe ükskõiksusega, mis sarnanes põlgusega.

«Minge, krahv,» ütles ševaljee, tehes, nagu ei märkakski ta krahvi põlgust. «Minge ja tooge meile printsess, kes enamvähem vastaks oma portreele.»
«Jah, asu teele ja rutta... Muide, keda sa kaasa võtad?»
«Bragelonne'i ja de Wardes'i.»
«Kaks vaprat seltsilist.»
«Liiga vaprad,» ütles ševaljee. «Püüdke nad mõlemad tagasi tuua, krahv!»
«Õel hing,» pomises de Guiche. «Ta haistab õnnetust kõikjal ja enne kõiki.»
Seejärel kummardas ta Monsieur'le ja väljus.
Vestibüüli jõudes lehvitas ta kõrgel allakirjutatud määramiskirja.
Malicorne sööstis tema poole ja võttis selle rõõmust värisedes vastu.
601
Olles selle talle kätte andnud, märkas de Guiche, et ta ootab veel midagi.
«Kannatust, härra, kannatust,» ütles ta oma hoolealusele. «Kuid härra ševaljee oli seal ja ma kartsin, et kukun läbi, kui küsin liiga palju korraga. Jumalaga!»
«Jumalaga, härra krahv,» ütles Malicorne. «Tuhat tänu.
«Jumalaga! Ja saatke Manicamp mulle järele! Muid härra, kas see on tõsi, et preili de La Valliere lonkab?»
Sel hetkel kui ta neid sõnu lausus, peatus üks hobune ta selja taga. Ta pöördus ümber ja nägi kahvatuvat Bragelonne'i, kes samal hetkel lossi õuele jõudis.
Vaene armastaja oli kuulnud.
Aga mitte Malicorne, kes oli juba kuuldekaugusest välja «Miks kõneldakse siin Louise'ist?» küsis Raoul endalt. «Oh, et ainult see deWardes, kes seal praegu naeratas temast minu kuuldes kunagi ühtki sõna ei ütleks.»
«Lähme, lähme, härrad!» hüüdis de Guiche. «Asume teele.»
Samal hetkel ilmus oma tualetiga valmis saanud prints akna juurde.
Kogu eskort tervitas teda elaguhüüetega ja kümne minuti pärast lehvisid lipud, särbid ja suled galopis kihutavate ratsanike lainetavas rütmis.

XXXV LE HAVRE’IS

Neli päeva pärast Pariisist lahkumist jõudis kogu see nii hiilgav, nii lõbus ja mitmesugustest tunnetest nii elevil õukond le Havre’isse.
Kell oli umbes viis pärast lõunat. Madame'ist polnud veel midagi kuulda.
Otsiti kortereid. Ja otsekohe puhkes peremeeste hulgas suur segadus ja teenrite vahel vihaseid tülisid. Keset kogu seda rabelemist uskus krahv de Guiche ära tundvat Manicamp'i.
See oli tõepoolest tema. Ent kuna Malicorne oli tema kõige ilusama ülikonna endale jätnud, siis polnud tal muud üle jäänud, kui tagasi osta üks lillast sametist hõbedaga tikitud ülikond.
De Guiche tundis ta ära niihästi riiete kui ka näo järgi.
602
Ta oli väga sageli näinud Manicamp'i selles lillas ülikonnas, mis oli tema viimaseks päästerõngaks.
Manicamp kohtas krahvi le Havre'i sissesõiduteel François I torni lähedal asuva värava võlvi all, mida kaunistasid tõrvikud, ennustades pigem küll tulekahju kui ilutulestikku.
Nähes Manicamp'i nukrat nägu, ei suutnud krahv tõsiseks jääda.
«Noh, mu vaene Manicamp,» ütles ta. «Juba jälle lillas. Tähendab sa leinad?» «Jah, ma leinan,» vastas Manicamp. «Keda või mida?»

«Oma sinikuldset ülikonda, mis on jäädavalt kadunud ja mille asemele ma ei leidnud paremat kui see. Ja pealegi oli mul isegi selle tagasiostmiseks vaja kokku hoida.»

«Kas tõesti?»

«Jajah, imesta aga. Sa jätsid mu ju ilma rahata.»

«Kuid nüüd oled sa siin ja see on peaasi.»

«Jõudsin siia jälestusväärseid teid pidi.»

«Kus sa peatud?»

«Kus ma peatun?»

«Jah.»

«Ma ei peatu kuskil.»

De Guiche puhkes naerma.

«Kus sa siis kavatsed peatuda?»

«Seal, kus sinagi.»

«Sel juhul ma tõesti ei tea.»

«Mis? Sa ei tea?»

«Aga muidugi. Kuidas ma peaksin teadma, kust ma korteri leian.»

«Sa polegi siis endale võõrastemaja kinni pannud?»

«Mina?»

«Sina või Monsieur.»

«Me kumbki ei mõelnud sellele. Kuid ma usun, et le Havre en kaunis suur. Ja kui me vaid leiaksime talli tosinale hobusele .ja korraliku maja heas linnaosas. . .»

«Oh, siin on väga korralikke maju.»

«Mis siis viga.»

«Kuid mitte meie jaoks.»

«Mitte meie jaoks? Kelle jaoks siis?»

«Inglaste jaoks loomulikult.»

«Inglaste jaoks?»

«Jah. Kõik on juba kinni pandud.»

603

«Kelle poolt?»

«Härra Buckinghami poolt.»

«Ole lahke!» ütles de Guiche, kes seda nime kuuldes kõrvu teritas.

«Jah, mu armas, härra Buckinghami poolt. Tema Heldus saatis ette kulleri. Kuller jõudis kohale juba kolm päeva tagasi ja pani kinni kõik elamiskõlblikud korterid kogu linnas.»

«Oot, oot, Manicamp, arutame seda asja.»

«Aga ma rääkisin ju enda arvates päris selgesti.»

«Mis pagan, härra Buckingham pole ju okupeerinud ometi kogu le Havre'i?»

«Tõsi küll, ta pole seda okupeerinud, sest ta pole ju veel maabunud. Aga niipea kui ta maabub, hõivab ta kogu linna.»

«Tohoh!»

«Näha on, et sa ei tunne inglasi. Neil on pöörane kirg kõike enda kätte ahmida.»

«Mine nüüd ikka! Inimene, kelle päralt on terve maja, rahuldub sellega ega nõua endale kaht.»

«Jah, kuid kaks meest?»

«Olgu, kaks maja. Neli, kuus, kümme, kui soovite. Aga le Havre'is on sada maja.»

«Ja nad on kõik need sada maja endale üürinud.»

«Võimatu.»

«Oled sina aga põikpäine. Ma kinnitan sulle, et härra Buckingham üüris kõik majad, mis ümbritsevad seda, kus peavad peatuma Tema Majesteet Inglise lesk-kuninganna ja ta tütar printsess.»

«See on tõesti imelik,» ütles de Wardes, silitades oma hobuse kaela.

«Aga nii see on, härra.»

«Kas olete selles täiesti kindel, härra de Manicamp?»

Ja seda küsimust esitades vaatas ta õelalt de Guiche'i poole, otsekui pärides temalt, kui suurel määral võib taj sõbra mõistust usaldada.

Vahepeal oli pimedaks läinud, ning väravaalune ja väljak olid tungil täis paaže, lakeisid, tallipoisse, hobuseid, tõldu. Tõrvikud peegeldusid sadamakanalis, kuhu hoovas tõusuvesi; sadamakai teises servas võis näha tuhandeid uudishimulikke madruseid ja linnakodanikke, kes ei tahtnud vaatepildist midagi kaotada.

Kõigi nende viivituste ajal hoidis Bragelonne oma

hobust de Guiche'ist pisut tagapool, otsekui võõras, ning silmitses valgusevärelust kerkival veepinnal, hingates naudinguga soolakat hõngu, mida hoovas merelt, mis kähisedes ja vahtu õhku paisates rullis kaldakruusa ja vetikaid.

«Kuid mis põhjusel härra Buckingham endale sellise hulga kortereid üüris?» hüüdis de Guiche.

«Jah!» küsis ka de Wardes. «Mis põhjusel?»

«Tal on suurepärane põhjus,» vastas Manicamp.

«Sa tead siis seda?»

«Usun teadvat.»

«Räägi ometi.»

«Kummardu mulle lähemale.»

«Kurat! Kas seda võib siis ainult tasakesi öelda?»

«Eks otsusta ise.»

«Hea küll.»

De Guiche kummardus lähemale

«Armastus,» ütles Manicamp.

«Ma ei mõista sind enam.»

«Ütle parem, et sa ei mõista mind veel.»

«Seleta.»

«Teatakse päris kindlasti, et Tema Kuninglikust kõrgusest Monsieur'st saab kõige õnnetum abielumees.»

«Mis? Buckinghami hertsog?» '

«See nimi toob Prantsuse kuningakoja printsidele õnnetust.»

«Tähendab, et hertsog ...?»

«Olevat nooresse Madame'i meeletult armunud ega tahtvat, et keegi peale tema talle läheneks.» De Guiche punastas.

«Hüva, hüva, tänan sind,» ütles ta, raputades de Manicamp'i kätt. Ta ajas end uuesti sirgu.

«Jumala armastuse nimel,» ütles ta ManicampMle, «tee nii, et see Buckinghami hertsogi plaan prantslaste kõrvu ei puutuks. Või muidu saab veel selle maa päike näha välkuvaid mõõku, mis ei karda end karastada inglise veres.»

«Mina ei pea seda armastust lõpuks tõestatuks,» ütles Manicamp. «See võib olla ainult kuulujutt.»

«Ei,» ütles de Guiche. «See peab olema tõsi.»

Ja tahtmatult surus noormees hambad kokku.

«Ja lõppude lõpuks, mis sinul sellest on, või mis minul sellest on, et Monsieur'st saab seesama, mis oli kadunud kuningas!»

605

«Kuningannal oli Buckingham-isa, noorel Madame’il Buckingham-poeg. Kellel sellest midagi on?»

«Manicamp! Manicamp!»

«Kurat võtaks. See on fakt või vähemalt levinud kuulujutt.»

«Vait!» ütles krahv.

«Ja mispärast?» küsis de Wardes. «See tõsiasi on prantsuse rahvale suureks auks. Kas teie pole minuga ühel arvamusel, härra de Bragelonne?»

«Milline tõsiasi?» küsis de Bragelonne nukralt.

«Et inglased nii sügavalt austavad teie kuningannade ja teie printsesside ilu.»

«Vabandage, ma ei pannud tähele, mis siin öeldi. Palun seletage.»

«Olge lahked. Härra Buckingham-isa pidi Pariisi tulema selleks, et Tema Majesteet kuningas Louis XIII märkaks, et tema naine on üks kaunemaid daame Prantsuse õukonnas.1 Ja nüüd peab härra Buckingham-poeg omakorda pühitsema prantsuse päritoluga printsessi ilu, talle austust avaldades. See välismaalastes armastuse äratamine kujuneb edaspidi päris ilu patendiks.»

«Härra,» vastas Bragelonne. «Ma ei armasta, et selliste asjade üle nalja heidetakse. Meie, aadlikud, oleme kuningannade ja printsesside au valvurid. Kui meie nende üle naerame, mis teevad siis lakeid?»

«Ohoh! Kuidas pean ma seda mõistma, härra?» küsis de Wardes, kelle kõrvad punetama hakkasid.

«Mõistke, kuidas soovite, härra,» vastas Bragelonne külmalt.

«Bragelonne, Bragelonne,» sosistas de Guiche.

«Härra de Wardes!» hüüdis Manicamp, nähes, kuidas noormees oma hobuse Raouli kõrvale ajas.

«Härrad, härrad!» hüüdis de Guiche. «Ärge andke tänaval rahva nähes sellist eeskuju!»

«De Wardes, te teete valesti!»

«Valesti? Kuidas, küsin ma teilt.»

«Teete valesti, kõneldes alati millestki või kellestki halba,» vastas Raoul kõigutamatu külmaverelisusega.

«Ole leplik, Raoul,» sosistas de Guiche tasa.

«Ja te ei võitle enne, kui olete välja puhanud. Muidu ei tule sellest midagi mõistlikku,» lisas Manicamp.

«Lähme, lähme,» ütles de Guiche. «Edasi, härrad, edasi!»

606

Ja tõrjudes kõrvale hobuseid ning paaže, rajas ta endale teed väljaku keskele otse läbi rahvahulga, tõmmates endale järele kogu prantslaste korteeži.

Ühele õuele avanev, suur värav seisis lahti. De Guiche suundus sinna õue. Bragelonne, de Wardes, Manicamp ja kolm või neli teist aadlikku järgnesid talle.

Seal astus kokku omamoodi sõjanõukogu. Arutati, milliseid vahendeid tarvitusele võtta, et päästa saatkonna väärikus.

Bragelonne’i arvamine oli, et tuleb austada varemsaabunute õigusi.

De Wardes tegi ettepaneku linn segamini puistata.

See ettepanek tundus Manicamp'ile pisut liiga tormakas. Ta tegi ettepaneku kõigepealt magama heita. See oli targem nõu. Et aga selle nõuande järgi toimida, puudus õnnetuseks kaks asja: maja ja voodid.

De Guiche mõtles pisut ja hüüdis siis valjul häälel:

«Kes mind armastab, järgneb mulle!»
«Kas teenrid ka?» küsis üks paaž, kes oli salga juurde astunud.
«Kõik!» hüüdis tuulepäine noormees.
«Lähme, Manicamp. Lähme selle maja juurde, mis on määratud Tema Kõrgusele Madame'ile.»
Taipamata krahvi plaane, järgnesid talle ta sõbrad, keda saatis rahvahulk, ennustades oma kiiduhüüetega edu seni veel tundmatule plaanile, mida see tuline noorus teostada mõtles.
Mühisedes ja vihaste iilidena puhus sadama poolt tugev tuul.

XXXVI MEREL

Järgmine päev koitis pisut vaiksemana, kuigi tuul puhus ikka veel.
Päike tõusis punavas pilves, riivates oma purpursete kiirtega lainete tumedaid harju.
Mastikorvides pidasid vahid kannatamatult valvet.
Kella üheteistkümne paiku hommikul teatati, et silmapiirile on ilmunud laev, mis läheneb täies purjes. Sellele laevale järgnesid poole sõlme kaugusel veel kaks.
Nad tormasid nagu tugeva vibuküti käega lendu lastud nooled, ent lainetus merel oli siiski nii tugev, et sõidukii-
607
rus ei vähendanud sugugi rullumist, mis paiskas laevu kord paremale, kord vasakule.
Peagi tehti vimplivärvide ja laevade kuju põhjal kindlaks, et need kuulusid Inglise laevastikku. Printsess asus juhtlaeval, mis kandis admiralilippu.
Teade printsessi saabumisest levis kulutulena. Kogu prantsuse aadel tõttas sadamasse. Linnarahvas kogunes kaidele ja muulidele.
Kahe tunni pärast ühinesid saatelaevad admiralilaevaga ja kuna nad ilmselt ei julgenud kitsast sadamasuust sisse sõita, heitsid nad le Havre'i ja la Heve'i vahel ankrusse.
Niipea kui see manööver oli teostatud, saluteeris admiralilaev Prantsusmaale kaheteistkümne kahuripauguga, millele Francois I fort vastas sama arvu tervituspaukudega.
Kohe sõitis sada paati merele. Need olid kaunistatud kallite kangastega ning pidid prantsuse aadlikud ankrusse heitnud laevade juurde toimetama.
Ent kui rtähti, kuidas need juba sadamaski metsikult voogudel hüplesid ja kuidas muuli taga mäekõrgused lained hirmsa möirgamisega rannale murdusid, sai kõigile selgeks, et ühelgi paadil ei õnnestu ilma ümber minemata läbi sõita veeranditki sellest vahemaast, mis neid laevadest lahutas.
Ent tuulest ja lainetusest hoolimata valmistus üks loot-sipaat siiski sadamast väljuma, et anda end inglise admirali käsutusse.
De Guiche oli otsinud paatide hulgas üht pisut tugevamat, mis annaks talle lootusi Inglise laevadeni jõuda. Seal märkas ta lootsi paati, mis valmistus merele sõitma.
«Raoul,» ütles ta, «kas sinu meelest pole häbistav, et sellised targad ja tugevad olendid nagu meie peame taganema tuule ja vee toore jõu ees?»
«Just seda ma endamisi praegu mõtlesingi,» vastas Bra-gelonne.
«Mis sa arvad, kui läheksime sinna paati ja pressiksime edasi? Oled nõus, de Wardes?»
«Vaadake ette, te uputate end,» hoiatas Manicamp.
«Ja täiesti mõttetult,» lisas de Wardes, «sest sellise vastutuulega nagu praegu ei jõua te iialgi laevadeni.»
«Tähendab sa siis keeldud?»

«Jah, kindlasti. Ohverdaksin meelsasti elu võitluses inimeste vastu,» ütles ta, heites Bragelonne'ile kõrvalpilgu,
608
«kuid mul pole vähematki tahtmist võidelda, aer peos, soolaste voogudega.»
«Ja isegi kui ma laevadeni jõuaksin,» sõnas Manicamp, «ei ole mul mingit soovi kaotada oma ainust korralikku ülikonda, mis mulle on jäänud. Soolane merevesi pritsib peale ja määrib selle ära.»
«Ka sina keeldud!» hüüdis de Guiche.
«Kategooriliselt. Palun võta see teatavaks ja ära kahtle selles.»
«Kuid vaadake ometi!» hüüdis de Guiche. «Vaata ometi, de Wardes, vaata ometi, Manicamp! Printsessid jälgivad meid admiralilaeva sillalt.»
«Seda enam on meil põhjust hoiduda naeruväärsest suplusest nende silma all, armas sõber.»
«Kas see on su viimane sõna, Manicamp?»
«Jah.»
«Kas see on sinu viimane sõna, de Wardes?»
«Jah.»
«Siis lähen üksi.»
«Ei,» ütles Raoul. «Ma tulen sinuga kaasa. Mulle näib, et see on ju iseenesest mõistetav.»
Raouli ei kihutanud taga küll mingi kirg, ta mõõtis hädaohtu külmavereliselt ja nägi, et see on käegakatsutav. Ent ta laskis end meelsasti kaasa tõmmata ettevõttesse, millest de Wardes tagasi põrkus.
Paat asus teele. De Guiche hõikas lootsi.
«Paat, ahoi!» hüüdis ta. «Meil on vaja kaht kohta!»
Ja ta keeras viis või kuus pistooli paberi sisse ning viskas need kailt paati.
«Paistab, et soolane vesi teid ei hirmuta, noorhärrad,» vastas kippar.
«Meid ei hirmuta miski,» vastas de Guiche.
«Tulge siis, noorhärrad!»
Loots tõmbas paadi kaldale lähemale ja teineteise järel hüppasid noormehed võrdse kergusega paati.
«Julgust, poisid,» ütles de Guiche. «Siin kukrus on veel kakskümmend pistooli. Ja kui me admiralilaevale jõuame, kuuluvad need teile.»
Otsekohe küürutasid sõudjad aerude kohale ja paat kerkis laineharjale.
Kõik jälgisid huviga seda hulljulget väljasõitu. Kõik le Havre'i kodanikud tunglesid muulidel, polnud ühtki, kelle pilk oleks olnud mujale pööratud.
609
Kord jäi kerge paat otsekui rippuma vahusele laineharjale, kord jälle libises ta möirgava sügaviku põhja ja näis kaduvat.
Pärast tund aega kestnud võitlust jõudis paat siiski admi-ralilaeva juurde, millelt lasti vette veel kaks paati, mis pidid saabujaile appi tulema.
Admiralilaeva ahtritekil tugevatele tugedele kinnitatud sametist ja hermeliinist varikatuse all seisid leskkuninganna Henriette ja noor Madame admirali krahv Norfolki kõrval ning jälgisid hirmuga paati, mis näis kord taevani tõusvat, kord jälle põrgusügavikku kaduvat ja mille tumeda purje taustal paistsid nagu helendavad viirastused kahe prantsuse aadliku uhked kujud.
Kahuriluukidele kogunenud ja vantidele roninud meeskond tervitas kiiduhüüetega kahe vapra aadliku uljust, lootsi osavust ja madruste jõudu.
Parda äärde jõudmisel võttis neid vastu kolmekordne hurraa.

Norfolki krahv, nägus kahekümne kuue kuni kahekümne kaheksa aastane noormees, läks neile vastu.
De Guiche ja Bragelonne ronisid nobedasti tüürpoordi trepist üles ja läksid Norfolki krahvi saatel printsesse tervitama.
Aukartus ja teatud kartlikkus, mida ta iseendale tunnistada ei tahtnud, takistasid krahv de Guiche'i esialgu noort Madame'i tähelepanelikumalt silmitsemast. '
Viimane aga oli teda otsekohe tähele pannud ja oma emalt küsinud:
«Kas see seal paadis pole mitte Monsieur?»
Madame Henriette, kes tundis Monsieur'd paremini kui ta tütar, oli selle ensearmastusest tingitud eksituse üle naeratanud ja vastanud:
«Ei. See on vaid tema favoriit härra de Guiche.»
Seda vastust kuuldes oli printsess sunnitud olnud maha suruma vaistlikku sümpaatiatunnet, mida temas äratas krahvi julgus.
Alles sel hetkel, mil printsess oma emale selle küsimuse esitas, julges de Guiche talle lõpuks otsa vaadata ja võis nüüd originaali portreega võrrelda.
Kui ta nägi seda kahvatut nägu, neid hingestatud silmi, neid imekauneid kastanpruune juukseid, neid värisevaid huuli ja seda nii täiuslikult kuninglikku liigutust, mis näis teda ühtaegu tänavat ja julgustavat, haaras teda selline
610
erutus, et kui Raoul poleks talle toetuseks käsivart sirutanud, oleks ta tasakaalu kaotanud.
Sõbra üllatunud pilk ja kuninganna lahke viibe tõid de Guiche'i jälle maa peale tagasi.
Väheste sõnadega teatas ta oma ülesandest, seletas, et ta on Monsieur' saadik, ning tervitas vastavalt nende seisusele admirali ja mitmeid inglise aadlikke, kes olid print-sesside ümber kogunenud.
Seejärel esitleti ka Raouli, kes ülilahkelt vastu võeti. Kõik kohalviibijad teadsid, millist osa krahv de La Fere oli etendanud Charles II restauratsioonis. Pealegi oli ju krahvile ülesandeks tehtud pidada läbirääkimisi abielu suhtes, mis Henri IV tütretütre Prantsusmaale tagasi tõid.
Raoul kõneles laitmatult inglise keelt ja ta hakkas tõlgiks oma sõbra ja noorte inglise aadlike vahel, kes prantsuse keelt ei mõistnud.
Sel hetkel ilmus nähtavale silmapaistvalt ilus ja hiilgavalt rõivastatud ning relvastatud noormees. Ta astus printsesside juurde, kes vestlesid Norfolki krahviga, ja sõnas häälel, mis halvasti varjas ta kannatamatust:
«Mu daamid, tuleb maale minna.»
Selle kutse peale tõusis noor Madame, et vastu võtta noormehe kätt, kes seda talle pakkus paljuütleva innukusega. Ent admiral astus noore Madame'i ja uustulnuka vahele.
«Palun, üks hetk, lord Buckingham,» ütles ta. «Praegusel hetkel on daamidel võimatu maabuda. Meri on liiga tormine. Kella nelja paiku aga tuul vaibub ehk pisut. Järelikult maabutakse alles õhtul.»
«Lubage, milord,» ütles Buckingham ärritusega, mida ta ei võtnud vaevakski varjata. «Te peate daame kinni, ja selleks pole teil õigust. Kahjuks kuulub üks neist daamidest Prantsusmaale, ja nagu näete, nõuab Prantsusmaa teda oma saadikute suu läbi.»
Ja ta osutas käega de Guiche'ile ja Raoulile, neile ühtlasi kummardades.
«Ma ei usu, et need härrad sooviksid printsesside elu hädaohtu saata,» vastas admiral.

«Need härrad jõudsid vastutuulest hoolimata kohale, Milord. Lubage mul uskuda, et daame ähvardav oht pole suurem, kuna nad asuvad teele pärituulega.»
«Need härrad on väga vaprad,» ütles admiral. «Te nagite, kui palju rahvast on kogunenud sadamasse, kuid
611
keegi ei julgenud neile järgneda. Pealegi kannustas neid soov võimalikult kiiremini Madame’ile ja tema kõrgestisündinud emale oma austust avaldada ning sundis neid jõudu katsuma merega, mis on täna väga kuri isegi meremeeste silmis. Kuid need härrad, keda ma oma staabile eeskujuks sean, ei tohi ometi olla eeskujuks daamidele.»
Madame’i silmist vargsi heidetud pilk tabas puna krahvi näol.
Buckingham ei pannud seda pilku tähele. Tal jätkus silmi vaid Norfolki järele valvamiseks. Ilmselt oli ta admiralile armukade ja põles soovist printsessid kiiresti minema viia sellelt kõikuvalt pinnalt, kus admiral oli kuningaks.
«Hüva,» vastas Buckingham. «Ma pöördun Madame'i enda poole!»
«Ja mina pöördun oma südametunnistuse ja oma vastutustunde poole, milord,» vastas admiral. «Andsin lubaduse Madame’i elusalt ja tervelt Prantsusmaale toimetada. Ja ma pean oma lubadust.»
«Kuid siiski, härra .. .»
«Milord, lubage endale meenutada, et siin käsutan ainult mina.»
«Milord, kas teate ka, mis te räägite?» küsis Buckingham kõrgilt.
«Täpselt. Ja ma kordan seda. Siin käsutan ainult mina, milord, ja kõik kuulavad minu sõna: meri, tuul, laevad ja inimesed.»
Need olid suured ja uhked sõnad. Raoul jälgis nende mõju Buckingharnile. Viimane võpatas kogu kehast ja toetus telgipuule, et mitte kukkuda. Ta silmad valgusid verd täis ja vaba käsi libises mõõgapidemele.
«Milord,» ütles kuninganna. «Lubage endale öelda, et olen krahv Norfolkiga täiesti ühisel arvamusel. Ja isegi siis, kui ilm ei tõmbuks mitte uduseks, nagu see praegu sünnib, vaid oleks täiesti selge ja soodus — ka sel juhul võlgneksime kindlasti mõned tunnid ohvitserile, kes meid nii õnnelikult ja nii suure hoolega Prantsusmaa rannale tõi, kus ta meist lahkuma peab.»
Vastuse asemel küsis Buckingham pilguga Madame'ilt nõu.
Kuid Madame, kes oli pooleldi peitunud kullaga tikitud sametkardinate alla, ei pannud seda vaidlust üldse tähelegi,
612
silmitsedes süvenenult krahv de Guiche'i, kes kõneles Raouliga.
See oli uueks hoobiks Buckinghamile, kes uskus nägevat Madame Henriette'i pilgus sügavamat tunnet kui vaid uudishimu.
Ta lahkus vankuval sammul ja põrkas vastu grootmasti.
«Härra Buckinghamil ei ole meremehe jalga,» ütles lesk-kuninganna prantsuse keeles. «Küllap ta sellepärast nii väga tahabki kindlale maale jõuda.»
Noormees kuulis neid sõnu, kahvatas, laskis käed julguse kaotanult rippu ja kadus, sulatades ohkes kokku vana armastuse ja uue viha.
Admiral ei teinud Buckinghami halvast tujust rohkem välja ja juhatas printsessid ahtrikajutisse, kus oli serveeritud suurepärane eine, mis vääris kõrgeid külalisi.
Admiral istus Madame'i paremale käele ja asetas krahv de Guiche'i temast vasakule.
See koht kuulus tavaliselt Buckinghamile.
Kui Buckingham ruumi astus, nägi ta valuga, et etikertt, see teine kuninganna, keda ta oli kohustatud austama, oli ta tõrjunud kõrgelt kohalt, mis seni oli kuulunud talle.

De Guiche, kes oli õnnest võib-olla veelgi kahvatum kui ta rivaal vihast, istus värisedes printsessi kõrval, kelle siidkleit teda riivates tekitas temas onnevärinat, mis talle seni tundmatu oli.

Kui eine oli lõppenud, sööstis Buckingham lähemale, et pakkuda printsessile oma kätt. Nüüd oli de Guiche'i kord hertsogile õppetundi anda.

«Milord,» ütles ta. «Olge nii lahke ja ärge end sellest hetkest peale enam Tema Kuningliku Kõrguse ja minu vahele seadke. Nüüdsest peale kuulub Tema Kuninglik Kõrgus Prantsusmaale ja kui Tema Kuninglik Kõrgus mulle seda au teeb ja minu kätt puudutab, puudutab teda selle kaudu Monsieur', kuninga venna käsi.»

Seda öeldes ulatas ta ise noorele Madame'ile käe, tehes seda nii ilmse arglikkusega ning samal ajal nii üleva julgusega, et inglaste hulgast kostis imetluse ümin, kuna aga Buckingham valuliselt ohkas.

Raoul mõistis kõik. Ta pööras oma sõbrale sügava pilgu, nagu seda oskab teha vaid oma last kaitsev ema või mees, kes näeb oma sõpra eksivat.

Kella kahe ajal tuli lõpuks päike välja. Tuul vaibus, meri muutus siledaks nagu kristallvaagen. Randa varjav udu

rebenes tükkideks nagu kärisev loor ja nähtavale ilmus Prantsusmaa naeratav kallas oma tuhande valge majaga, mis joonistusid puude roheluse või sinava taeva taustale.

XXXVII TELGID

Nagu nägime, oli admiral kindlasti otsustanud Bucking-hami ähvardavaid silmi ja kramplikke vihahooge mitte enam tähele panna. Inglismaalt lahkumisest saadik oli ta sellega nähtavasti vaikselt ära harjunud. De Guiche polnud seni veel tähele pannud vaenulikkust, mida noor lord tema vastu näis tundvat. Kuid vaistlikult tundis ta Charles II soosiku vastu antipaatiat. Lesk-kuninganna oma suurte kogemuste ja külma verega oli igast olukorrast üle, ja kuna ta mõistis ähvardavat ohtu, kavatses ta parajal juhul selle keerdsõlme katki raiuda. See juhus saabuski. Torm oli kõikjal vaikinud, välja arvatud ainult Buckingham! südames. Ja kannatamatult kordas ta noorele printsessile jällegi pooli hääli:

«Madame, Madame, taeva nimel, ma anun teid, maabume. Kas te ei näe siis, et see eputis krahv Norfolk valmistab mulle oma hoolitsustega ja teie imetlemisega põrgupiina?»

Henriette kuulis neid sõnu. Ta naeratas ja pead pööramata ning andes vaid oma häälele leebe etteheite ja loiu häbematuse varjundi, millega edev naine oskab avaldada heakskiitu, kuigi ta näib oma seisukohta kaitsvat, sosistas ta:

«Armas lord, ma ütlesin teile juba, et olete hull.»

Nagu juba tähendasime, ei jäänud ükski neist pisiasjust Raoulile märkamatuks. Ta kuulis Buckinghami palvet ja printsessi vastust. Ta nägi, kuidas Buckingham seda vastust kuuldes sammu tagasi astus, ohkas ja peoga üle lauba silus. Ja kuna tal polnud loori ei silme ees ega südame ümber, mõistis ta kõike ning hindas ehmatusega olukorda ja inimeste mõttelaadi.

Rõhutatud aeglusega andis admiral lõpuks käsu paadid vette lasta.

Buckingham võttis need käsud sellise vaimustusega vastu, et pealtnägija oleks teda kergesti võinud nõdrameelseks pidada.

Krahv Norfolki käskluse peale lasti admiralilaevalt vette suur lippudega kaunistatud paat, mis mahutas kakskümmend sõudjal ja viisteist reisijat.

Selle tõeliselt kuningliku paadi peamiseks kaunistuseks olid sametkangad, Inglise vapiga kaunistatud vaibad ja lillevanikud, sest noil aegadel armastati poliitiliste liidulepingute sõlmimisel kasutada allegooriat.

Vaevalt oli paat vette lastud ning sõudjad oma aerud tõstnud, jäädes nagu valvelseisangus sõdurid printsessi paatitulekut ootama, kui juba Buckingham tõttas laeva-trepile, et oma kohale asuda.

Ent kuninganna peatas teda.

«Milord,» ütles ta. «Teil ei sobi lasta mu tütart ja mind maabuda, ilma et meie peatuspaik seal oleks mõningal määral ette valmistatud. Seepärast palun teid, milord, meie eel le Havre'isse minna ja jälgida, et seal meie saabumisel kõik korras oleks.»

See oli hertsogile uueks hoobiks, ja seda hirmsamaks, et tuli ootamatult;

Ta kogeles, punastas, ent ei osanud vastata.

Ta oli uskunud, et võib maalesõidu ajaks Madame'i kõrvale jääda ja sel kombel nautida viimaseid hetki, mida saatus talle kinkis. Kuid käsk tuli täita.

Admiral, kes oli pealt kuulnud, hüüdis viivitamatult:

«Väike paat vette!»

Käsk täideti selle erakordse kiirusega, mis iseloomustab kõiki toiminguid sõjalaeval.

Meeleheitele viidud Buckingham saatis ahastava pilgu printsessile, anuva pilgu kuningannale, vihkava pilgu admiralile.

Printsess tegi, nagu ei näeks midagi.

Kuninganna pööras näo kõrvale.

Admiral puhkes naerma.

Seda naeru kuuldes oleks Buckingham peaaegu Norfolkile kallale sööstnud.

Lesk-kuninganna tõusis.

«Minge,» ütles ta võimukalt.

Noor hertsog peatus veel kord.

Ta vaatas ringi ja tegi veel viimase jõupingutuse.

«Ja teie, härrad?» küsis ta lämmatatuna nii mitmekesistest tunnetest. «Teie, härra de Guiche, teie, härra de Bragelonne, kas teie ei tule minuga kaasa?»

De Guiche kummardas.

615

«Mina olen kuninganna käsutuses niisamuti nagu härra de Bragelonne'gi,» ütles ta. «Teeme seda, mida ta meil käsib teha.»

Ja ta vaatas noore printsessi poole, kes langetas pilgu.

«Vabandust, härra Buckingham, ütles kuninganna. «Kuid härra de Guiche esindab siin Monsieur'd. Tema peab kaitsma Prantsusmaa au, nagu teie kaitsete Inglismaa au. Järelikult ei või ta loobuda meid saatmast; pealegi võlgneme talle selle väikese soosingu tasuks julguse eest, mida ta üles näitas, tulles nii halva ilmaga meile järele.»

Buckingham avas suu, et vastata, kuid tal kas ei tulnud siis ühtegi head mõtet või ei leidnud ta sõnu nende väljendamiseks, igatahes ei kostnud ta huulilt häältki; ta pöör-dus ümber nagu joobnu ja hüppas.otse laevalt paati.

Sõudjad jõudsid ta vaevalt kinni püüda ja iseendid kinni hoida, .sest kõrgelt langev raskus oleks paadi peaaegu ümber ajanud.

«Lord on ilmselt hull,» ütles admiral valjusti Raoulile.

«Kardan väga tema pärast,» vastas Bragelonne.

Kogu selle aja, mis paadil kulus maale jõudmiseks, rippus hertsog pilguga admiralilaeva küljes, otsekui ihnur, keda ära kistakse ta varalaeka juurest, või ema, kelle juurest viiakse ära ta tütar, et seda surmata. Ent ta viibetele, ta märguannetele ja ta haletsusväärsele hoiakule ei vastanud miski.

Buckingham oli sellest nii masendatud, et vajus pingile, surudes käed juustesse, kuna muretud madrused lasksid paadil lennata üle voogude.

Kaldale jõudes oli ta nii juhmistunud, et kui ta poleks sadamas kohanud kullerit, keda ta kortermeistrina oli saatnud ettevalmistusi tegema, poleks ta osanud isegi teed küsida.

Endale määratud majja jõudnud, sulgus ta sinna nagu Achilleus oma telki.

Samal hetkel, mil Buckingham maabus, lahkus admiralilaeva juurest printsessi paat.

Sellele järgnes teine lootsik, mis oli täis kiirustavaid ohvitsere, õukondlasi ja sõpru.

Kogu le Havre'i elanikkond sööstis kiiruga kalapaatidesse, lootsikutesse ja pikkadesse normandia rannasõidu-kuunaritesse ning tõttas kuninglikule paadile vastu.

Kindlusekahurid mürisesid. Admiralilaev ja mõlemad saatelaevad vastasid kogupaukudega. Kahurisuudest sähvas

616

leeke, mis muutusid mere kohal hõljuvateks vatisarnasteks suitsutupsudeks ja haihtusid siis sinavasse taevasse.

Printsess astus kaile. Teda tervitas lõbus muusika, mis saatis iga ta sammu.

Sellal kui ta kallitel vaipadel ja lillepärgadel kesklinna poole liikus, lipsasid de Guiche ja Raoul inglaste seast minema ja tõttasid läbi linna kiiresti Madamil peatus-paika.

«Kiirustame,» ütles Raoul de Guiche'ile, «sest niipalju kui ma selle Buckinghami iseloomust aru sain, valmistab

617

ta meile kindlasti mõne pahanduse, kui näeb meie eileõhtuste sõjaplaanide teostumist.»

«Pole viga,» ütles krahv, «seal on meil ju de Wardes, kes on kindluse kehastus, ja Manicamp, kes on leebuse kehastus.»

Sellegipärast ei aeglustanud de Guiche sammu ja viie minuti pärast jõudsid nad raekoja juurde.

Kõigepealt köitis nende tähelepanu väljakule kogunenud arvukas inimhulk.

«Tore,» ütles de Guiche. «Meie korterid on nähtavasti valmis.»

Ja tõepoolest, raekoja ees, otse väljakul, seisid kaheksa äärmiselt elegantset telki, mille kohal lehvisid Prantsusmaa ja Inglismaa ühendatud lipud.

Telgid ümbritsesid raekoda kirju vööna. Kümme paaži ja kaksteist ratsaväelast, kes saadikutele eskordiks kaasa, olid antud, pidasid telkide ees valvet.

See oli kummaline harvanähtav vaatepilt. Selles oli midagi muinasjutulist.

Need improviseeritud elamud olid ehitatud öö jooksul. Kaetud nii seest kui väljast kõige kallimate kangastega, mida de Guiche le Havre'ist hankida oli suutnud, piirasid nad raekoja, see tähendab, noore printsessi peatuspaiga täielikult sisse. Telgid olid omavahel ühendatud lihtsate pinguletõmmatud siidpalmikutega, mida valvasid tunni-mehed, nii et Buckinghami plaan — kui selle eesmärgiks tõesti oli raekoja ja selle lähiste reserveerimine endale ja oma inglastele — osutus täiesti pea peale pööratuks.

Ainsat läbipääsukohta, mis viis hoone trepi juurde, kus see siidist barrikaad katkes, kaitsesid kaks ühesugust paviljonitaolist telki, mis asetsesid uksega läbikäigu poole.

Need kaks telki kuulusid de Guiche'ile ja Raoulile ning. nende äraolekulgi ei tohtinud need hetkekski tühjaks jääda. De Guiche'i asendas de Wardes, Raouli — Manicamp.

Nende kahe ja kuue ülejäänud telgi ümber ootas sadakond siidist ja kullast hiilgavat ohvitseri, aadlikku ja paaži, kes sumisesid nagu mesilased oma tarude ümber.

Kõigil olid mõõgad puusal ja nad olid valmis täitma saatkonna juhtide de Guiche'i ja de Bragelonne'i iga märguannet.

Samal hetkel kui mõlemad noormehed jõudsid väljakule suubuva tänava otsa, märkasid nad noort haruldaselt
618
elegantset aadlikku, kes galopis üle väljaku kihutas. Rajades teed läbi uudishimulike massi, märkas ta improviseeritud ehitusi ja ta suust pääses viha- ning meeleheitehüüatus.

See oli Buckingham, kes oma masendusest üle oli saanud ning hiilgavasse ülikonda riietunud ja nüüd raekoja trepile Madame'i tuli ootama.

Aga kui ta telkideni jõudis, suleti tal tee ja ta oli sunnitud peatuma.

Enesest välja viidud Buckingham tõstis piitsa. Kaks ohvitseri haarasid tal kätest kinni.

Sissepääsu kahest valvurist oli sel hetkel kohal ainult üks. De Wardes oli läinud raekotta mingeid de Guiche'i käske edasi andma.

Kära peale, mida Buckingham tõstis, tõusis Manicamp, kes laisalt telgis patjadel pikutas, ja nähes, et kära ei vaibu, astus ta oma tavalisel hooletul ilmel telgi uksele.

«Mis on?» küsis ta lahkelt. «Ja kes siin ometi sellist kära teeb?»

Parajasti just siis, kui ta rääkima hakkas, tekkis juhuslikult vaikus, ja kuigi ta kõneles leebel ning tagasihoidlikul häälel, kuulsid kõik juuresviibijad ta küsimust.

Buckingham pöördus sinnapoole ja silmitses Manicamp'i pikka kõhna kogu ja rauget nägu.

Meie aadlik, kes, nagu me juba ütlesime, oli üsna lihtsalt riietatud, ei äratanud temas nähtavasti suurt lugupidamist, sest ta vastas põlglikult: «Kes te olete, härra?»

Manicamp toetus ühe hiiglasliku ratsaväelase käsivarrele, kes oli pikk nagu katedraali sammas, ja küsis muutumatult rahulikul toonil:

«Ja teie, härra?»

«Mina olen Buckinghami hertsog. Üürisin endale kõik majad, mis ümbritsevad raekoda, kuhu mul asja on. Ja kuna ma nad olen üürinud, kuuluvad nad mulle; ja kuna ma nad üürisin selleks, et omada vaba läbipääsu raekotta, siis pole teil õigust mulle teed tõkestada.»

«Aga kes keelab teid siis läbi minemast, härra?» küsis Manicamp.

«Teie tunnimehed loomulikult.»

«Seda sellepärast, et olete ratsa, härra. Ja on käsk läbi lasta ainult jalakäijaid.»

«Kellelgi peale minu pole siin õigust käske anda,» vastas Buckingham.
619
«Kuidas nii, härra?» küsis Manicamp oma mahedal häälel. «Olge nii lahke ja seletage mulle see mõistatus ära.»

«Sellepärast, nagu ma juba ütlesin, kõik väljakuäärsed majad endale üürisingi.»

«Teame seda väga hästi, sest meile ei jäänud üle muud kui paljas väljak.»

«Te eksite, härra. Väljak kuulub mulle nagu majadki.»

«Vabandust, härra. Siin te eksite. Meie juures öeldakse: kuninga sillutis. Väljak kuulub järelikult kuningale. Ja kuna meie oleme kuninga saadikud, siis kuulub väljak meile.»

«Härra, ma küsisin teilt juba, kes te olete?» hüüdis Buckingham, keda teise külmaverelisus meeleheitele ajas.

«Minu nimi on Manicamp,» vastas noormees aeooliase keelel — nii harmooniline ja leebe oli ta hääl.

Buckingham kehitas õlgu.

«Teeme lühidalt,» ütles ta. «Kui ma üürisin need majad, mis raekoda ümbritsevad, oli väljak lage. Need onnid sulgevad mu väljavaate. Võtke nad maha.»

Pealtkuulajate hulgas tõusis tume ja ähvardav ümin.

Sel hetkel jõudis de Guiche pärale. Ta trügis läbi rahvahulga, mis eraldas teda Buckinghamist, ning astus Raouli saatel lähemale, kuna teiselt poolt saabus parajasti de Wardes.

«Vabandage, milord,» ütles ta, «aga kui teil on esitada mingeid nõudmisi, siis olge nii lahke ja esitage need mulle, kuna need ehitused on püstitatud minu kava järgi.»

«Pealegi juhin teie tähelepanu sellele, härra, et sõna «onn» ei kõla hästi,» lisas Manicamp armastusväärselt.

«Te ütlesite niisiis, härra...» jätkas de Guiche.

«Ma ütlesin, härra krahv,» vastas Buckingham, kelle hääles oli tunda viha, ehkki ta end võrdse vastase ees taltsutas, «ma ütlesin, et on võimatu jätta neid telke sinna, kus nad praegu seisavad.»

«Võimatu?» imestas de Guiche. «Ja mispärast?»

«Sest et nad mind segavad!»

De Guiche tegi kannatamatu liigutuse, kuid Raouli külmavereline pilk taltsutas teda.

«Nad ei sega teid sel määral, härra, kui segab meid too eesõiguse kuritarvitus, mida te endale lubasite.»

«Kuritarvitus?»

«Aga muidugi. Te saadate siia voliniku, kes teie nimel üürib kogu le Havre'i linna, ilma et hooliks prantslastest,

620

kes peavad Madame'ile vastu tulema. See pole kuigi vennalik tegu sõbraliku rahva esindaja poolt, härra hertsog.»

«Maa kuulub esimesele vallutajale,» vastas Buckingham.

«Mitte Prantsusmaal.»

«Ja miks mitte Prantsusmaal, härra?»

«Sellepärast, et see on viisakuse maa.»

«Mida te sellega tahate ütelda?» hüüdis Buckingham nii ägedalt, et ümberolijad eemale tõmbusid, kartes kohest kokkupõrget.

«Seda, härra,» vastas de Guiche kähvatades, «et lasksin püstitada need telgid endale ja oma sõpradele, peatuspaigaks Prantsusmaa saadikutele, ainsa peavarjuna, mida teie liialdused meile selles linnas jätsid, ja neisse telkidesse jään mina oma kaaslastega elama, kui mitte vägevam, eriti just autoriteetsem tahe kui teie oma mind minema ei aja.»

«See tähendab, et teie hagi ei rahuldata, nagu öeldakse kohtus,» lisas Manicamp malbelt.

«Tunnen üht kohtumõistjat, härra, kes, nagu ma loodan, vastab teie soovidele,» ütles Buckingham, pannes käe mõõ-gapidemele.

Hetkel kui tülijumalanna juba oli sütitamas hingi ja pööramas mõõku inimsüdamete poole, asetas Raoul rahulikult käe Buckinghami õlale.

«Paar sõna, milord,» ütles ta.

«Nõuan kõigepealt oma õigust!» hüüdis noormees tulivihaselt.

«Nimelt seda punkti ongi mul au teiega arutada,» sõnas Raoul.

«Olgu, aga ilma pikkade kõnedeta, härra.» «Üksainus küsimus. Nagu näete, pole võimalik enam lühemalt teha.»

«Rääkige, ma kuulan teid.»

«Kes õieti abiellub kuningas Henri IV tütretütrega: kas teie või Orleans'i hertsog?»

«Kuidas?» küsis Buckingham hirmunult taganedes.

«Palun teid, vastake mulle, härra,» nõudis Raoul rahulikult.

«Kas mõtlete mind pilgata, härra?» küsis Buckingham.

«Seegi on vastus, härra, ja sellest piisab mulle. Tähendab, te tunnistate, et mitte teie ei abiellu Inglise printsessiga.»

«Minu arvates peaksite seda väga hästi teadma, härra.»

621

«Vabandust, kuid küsin seda, kuna teie käitumise järgi otsustades pole asi mitte enam päris selge.» «Mida te õieti öelda tahate, härra?» Raoul astus hertsogile lähemale.

«Teid on haaranud pöörasus, mis sarnaneb armukadedusega,» ütles ta häält tasandades. «Kas mõistate, milord? Kuid ühe naise puhul tuntakse armukadedust vaid siis, kui ollakse tema armuke või tema mees. Aga mis mõelda veel siis, kui see naine on printsess? Olen kindel, et mõistate mind, milord.»

«Härra!» hüüdis Buckingham. «Kas tahate Madame Henriette'i solvata?»

«Just teie solvate teda, milord,» vastas Bragelonne külmalt. «Vaadake ette. Äsja lipulaeval viisite te kuninganna äärmuseni ja panite admirali kannatuse proovile. Ma jälgisin teid, milord, ja pidasin teid algul hulluks. Kuid hiljem taipasin selle hulluse tõelist olemust.»

«Härra!»

«Kannatage, tahan veel midagi öelda. Loodan, et olen ainus prantslane, kes seda on taibanud.»

«Kuid kas teate ka, härra,» ütles Buckingham, värisedes vihast ja erutusest, «kas teate ka, et tarvitate sõnu, mis väärivad karistust?»

«Kaaluge oma väljendusi, milord,» vastas Raoul kõrgilt. «Ma pole tõust, kes oma tundeid kergesti maha suruda suudab, kuna aga teie kuulute rahvusse, kelle kired tõe-liste prantslaste silmis kahtlased on. Seepärast kordan veel, olge ettevaatlik, milord.»

«Öelge palun, mille suhtes. Või ehk ähvardate mind?» «Ma olen krahv de La Fere'i poeg, härra Buckingham, ja ma ei ähvarda iialgi, sest enne ma löön. Katsugem niisiis teineteist hästi mõista. See on minu ainus ähvardus...»

Buckingham surus käed rusikasse, ent Raoul jätkas, nagu poleks ta midagi märganud:

«Esimese kohatu sõna puhul, mida te Tema Kuningliku Kõrguse suhtes endale lubate .. . Jääge rahulikuks, härra Buckingham. Mina olen väga rahulik.» «Teie?»

«Muidugi. Seni kui Madame oli Inglismaa pinnal, ma vaikisin. Sellest hetkest peale aga, kus ta on astunud Prantsusmaa pinnale, nüüd, kus meie ta printsi nimel vastu oleme võtnud, jääb mulle esimese solvangu puhul, mida teie oma veidras kiindumuses endale Prantsuse kuningakoja

622

vastu lubate, kaks võimalust: ma kas teatan avalikult kõigi kuuldes teid praegu haaranud hullumeelsusest ja lasen teid häbiga Inglismaale tagasi saata või — kui te seda eelistate — torkan teile kõigi juuresolekul pistoda kõrri. Teine võimalus näib mulle sobivamana, ja ma usun, et valin selle.»

Buckingham muutus kahvatumaks kui ta kohev inglise pitsidest krae.

«Härra de Bragelonne,» ütles ta. «Kas minuga räägib tõepoolest aadlik?»

«Jah. Ainult et see aadlik räägib hullumeelsega. Tervenege, milord, ja ta kõneleb teiega teist keelt.»

«Oh, härra de Bragelonne,» sosistas hertsog lämbuval häälel, tõstes käe kaela juurde. «Kas te ei näe siis, et olen suremas?»

«Kui see peaks praegu tõesti juhtuma, härra,» sõnas Raoul oma kõikumatu külmaverelisusega, «siis peaksin seda tõepoolest suureks õnneks, sest selline lahendus väldiks kõikvõimalikku laimu teie enese ja nende kõrgestisündinud isikute arvel, keda teie andumus nii pööraselt kompromiteerib.»

«Jah, teil on õigus, teil on õigus,» ütles noormees meeletult. «Jah, jah, surra. Jah, parem surra, kui kannatada seda, mis ma praegu kannatan.»

Ja ta käsi libises kauni kalliskividega kaunistatud pistoda juurde, mille ta poolest saadik põuest välja tõmbas.

Raoul tõukas ta käe kõrvale.

«Olge ettevaatlikum, härra,» ütles ta. «Kui te end ei tapa, naeruvääristate end. Kui te end tapate, rüvetate Inglise printsessi pulmakleidi vereplekkidega.»

Buckingham seisis hetke raskelt hingates. Ta huuled värisesid, põsed tõmblesid, pilk eksles tühjalt ringi nagu joobnul.

Äkki sõnas ta:

«Härra de Bragelonne. Ma ei tunne õilsamat inimest kui teie. Olete väärikas poeg kõige täiuslikumale aadlikule, keda tunnen. Elage oma telkides.»

Ja ta kaelustas Raouli.

Kõik juuresviibijad olid hämmastunud ootamatust pöördest, mida keegi ei osanud ette näha, arvestades ühe vastase ägedaid liigutusi ja teise raudset kindlust; hakati käsi plaksutama, kostsid tuhanded elaguhüüded ja rõõmsad kiiduavaldused tõusid taeva poole.

623

De Guiche süleles omakorda Buckinghami, küll pisut vastumeelselt, kuid tegi seda siiski.

See oli märguandeks. Inglased ja prantslased, kes seni olid üksteist rahutusega silmitsenud, sõbrunesid otsekohe.

Vahepeal jõudis pärale printsesside korteež, kes ilma Bragelonne'i vaheleastumiseta oleks eest leidnud kaks võitlevat sõjasalka ja verd lillevanikuil.

Kui esimesed lipud nähtavale ilmusid, valitses kord ja rahu.

XXXVIII ÖÖ

Telkide ümber oli aset võtnud üksmeel. Inglased ja prantslased võistlesid austusavaldustes kõrgetele reisijatele ja omavahelises viisakuses.

Inglased kinkisid prantslastele lilli, mida nad olid varunud, et tervitada noore printsessi päralejõudmist. Prantslased kutsusid inglasi õhtusöögile, mille nad pidid korraldama järgmisel päeval.

Nii võttis Madame oma teekonnal vastu vaid üksmeelseid õnnitlusi. Üldine lugupidamine tõstis ta otsekui kuningannaks ja mõningad imetlejad tegid temast ebajumala.

Lesk-kuninganna avaldas prantslaste suhtes kõige soojemat kiindumust. Prantsusmaa oli tema kodumaa, ja ta oli Inglismaal olnud liiga õnnetu selleks, et see maa oleks võinud panna teda Prantsusmaad unustama. Ja omaenda armastusega õpetas ta ka oma tütart armastama maad, kus nad mõlemad olid leidnud külalislahkust, kus nad taas olid leidnud õnne ja hiilgava tuleviku.

Kui saabujad olid siirdunud raekotta ja osa pealtvaatajaid laiali läinud, kui fanfaarihelid ja rahvahulga sumin kostis juba kaugemalt, kui saabus öö, mähkides mere, sadama, linna ja suurest sündmusest veel elevil oleva maa oma tähitatud looridesse, astus de Guiche oma telki ja langes laiale istmele, nii valuline ilme näol, et Bragelonne jälgis teda pilguga, kuni kuulis teda ohkavat. Siis tuli ta lähemale. Krahv oli laskunud seljakile, õlg vastu telgi-seina. Ta peitis näo kätesse, hingas raskelt ja kõigutas närviliselt jalga.

«Oled ära piinatud, sõber?» küsis Raoul.

«Hirmsasti.»

«Kehaliselt, eks ole?»

«Jah, kehaliselt.»

«Päev oli tõesti väsitav,» jätkas noormees, silmitsedes oma vestluskaaslast teraval pilgul.

«Jah, pean end magamisega värskendama.»

«Kas jätan su üksi?»

«Ei, ma pean sinuga rääkima.»

«Ma ei lase sind enne rääkida, kui olen sind ise enne küsitlenud, de Guiche.»

«Küsi.»

«Aga ole avameelne.»

«Nagu alati.»

«Kas tead, mispärast Buckingham nii pöörane on?»

«Aiman.»

«Ta armastab Madame'i, eks ole?»

«Teda nähes võiks seda küll vanduda.»

«Noh, asi pole hoopiski nii.»

«Oh, nüüd sa küll eksid, Raoul. Ma lugesin ta hingevaeva ta silmist, ta liigutusist, kogu ta käitumisest täna hommikust saadik.»

«Sa oled luuletaja, armas krahv, ja näed kõikjal luulet.»

«Näen peaasjalikult armastust.»

«Seal, kus seda polegi.»

«Kus see on.»

«De Guiche, kas sa oled tõesti kindel, et sa ei eksi?»

«Olen selles veendunud!» hüüdis krahv ägedalt.

«Ütle mulle, krahv,» sõnas Raoul, silmitsedes teda sügaval pilgul, «mis annab sulle sellise selgeltnägelikkuse?»

«Eneseusaldus muidugi,» vastas de Guiche kõhklevalt.

«Eneseusaldus, see on väga pikk sõna, de Guiche.»

«Mis sa sellega tahad ütelda?»

«Tahan öelda, armas sõber, et tavaliselt pole sa nii kurb kui täna õhtul.»

«Väsimus.»

«Väsimus?»

«Jah.»

«Mis sa nüüd räägid, armas sõber! Me oleme koos sõjas olnud. Oleme teineteist näinud kaheksateist tundi järjest sadulas istumas. Väsimusest ja näljast varisesid meie all kokku kolm hobust, meie aga naersime ikka veel. Mitte väsimus ei tee sind kurvaks, krahv.»

«Noh, siis paha tuju.»

«Mis su tuju siis rikkus?»

«Tänane õhtu.»

«Lord Buckinghami póörasus?»

«Iseenesest mõista. Kas meile, prantslastele, oma isanda esindajatele, pole siis pahandav näha, kuidas üks inglane tiirleb meie tulevase käskijanna, kuningriigi teise daami ümber?»

«Jah, sul on õigus. Kuid ma usun, et lord Buckingham pole ohtlik.»

«Seda mitte, kuid ta on tüütu. Siia jõudes oleks ta meid inglastega peaaegu tülli ajanud, ja ilma sinuta, ilma sinu imetlusväärse ettevaatlikkuseta ja ebatavalise meelekindluseta oleksime me keset linna mõõgad välja tõmmanud.»

«Kuid sa nägid, ta muutis meelt.»

«Jah, muidugi, aga just see hämmastabki mind. Sa rääkisid temaga tasakesi. Mis sa talle õieti ütlesid? Sa usud, et ta armastab teda. Kuid kirg ei, anna ometi nii lihtsalt järele. Tähendab, ta polegi siis temasse armunud?»

De Guiche lausus need viimased sõnad nii väljendusrikkalt, et Raoul pead tõstis.

Noormehe õilis nägu väljendas kergestiloetavat rahulolematust.

«Ma kordan sulle, mis ma talle ütlesin,» vastas Raoul. «Pane hästi tähele: «Härra, te silmitsete kadedalt ja solvava ihaldusega oma valitseja õde, kes pole teie mõrsja ja kes pole ega võigi olla teie armuke. Sellega haavate te neid, kes me noorele neiule vastu tulime, et teda ta abikaasa juurde viia.»»

«Sa ütlesid talle seda?» küsis de Guiche punastades.

«Sõna-sõnalt. Läksin isegi veel kaugemale.»

De Guiche nihutas end rahutult.

«Ma ütlesin talle: «Kuidas te sellele vaataksite, kui märkaksite meie hulgast meest, kellel jätkuks pöörasust ja truudusetust hellitada muid tundeid peale kõige puhtama lugupidamise meie isandale abikaasaks määratud printsessi vastu?»»

Need sõnad olid öeldud nii ilmselt de Guiche'i aadressil, et krahv kahvatas ja äkki värisema hakkas, suutmata teha muud kui sirutada masinlikult käe Raouli poole, kuna ta teisega varjas oma silmi ja laupa.

«Kuid jumal tänatud,» jätkas Raoul, pööramata tähelepanu sõbra liigutusele, «prantslased, keda peetakse kergemeelseteks, ebadiskreetseteks ja mõtlematuteks, oskavad sündsuseküsimustes teha mõistlikke ja kõlblaid otsuseid. «Teadke, härra Buckingham,» lisasin ma, «et meie, prantsuse

626

aadlikud, teenime oma kuningaid, ohverdades neile nii oma kired kui ka oma varanduse ja elu. Ja kui juhuslikult saatan meile sisendabki selliseid halbu mõiteid, mis südame leegitsema panevad, kustutame me selle leegi kas või oma verega. Sel kombel päästame me korraga oma isamaa, oma isanda ja omaenda au. Nii tegutseme meie, härra Buckingham, ja nii peab tegutsema iga ausa südamega inimene.» Seda ma ütlesingi härra Buckinghamile, armas de Guiche,» jätkas Raoul. «Ja ilma puiklemata leppis ta minu põhjendustega.»

De Guiche, kes Raouli sõnade raskuse all oli norgu vajunud, ajas end uhkel pilgul ja värisevi käsi uuesti sirgu.

Ta põsed, mis olid enne olnud külmad nagu jää, hõõgusid nüüd tulipunastena.

«Ja sa rääkisid hästi,» ütles ta lämbuval häälel. «Sa oled tubli sõber, Raoul. Tänan. Ja nüüd, palun sind, jäta mind üksi.»

«Tahad seda?»

«Jah. Vajan puhkust. Paljud asjad on tänase päeva jooksul mu pead ja südant vapustanud. Homme, kui sa tagasi tuled, olen hoopis teine inimene.»

«Hea küll, olgu, ma lähen,» ütles Raoul ja hakkas minema.

Krahv astus oma sõbra juurde ja süleles teda südamlikult. Ent selles sõbralikus süleluses tundis Raoul võimsa mahasurutud kire värinat.

Oli jahe täherikas imeilus öö. Pärast tormi oli soojendav päike kõikjale jälle rõõmu ja kindlusetunnet toonud. Taevas hõljusid üksikud õhukesed pikad pilveribad, mille sinav helendus tõotas tervet rida ilusaid ilmu ja värskendavat idatuult. Suured tumedad varjud, mida laiad heledad valguseribad läbi lõikasid, moodustasid raekoja väljakul otsekui mingi hiiglasliku mustadest ja valgetest kivikestest kujundatud mosaiigi.

Peagi uinus kogu linn. Ainult Madame’i ruumidest, mille aknad olid väljaku poole, kumas nõrka valgust. Ning see nõrk pehme lambituli näis nagu sümboliseerivat

rahulikult magavat noort tütarlast, kelle elujõud on veel vaevalt märgatav, vaevalt tuntav ja kelle hinges põlev leek madalaks vajub, kui uni on ta keha vallutanud.

Bragelonne väljus aeglasel ja mõõdetud sammul oma telgist nagu uudishimulik inimene, kes ihkab midagi näha, kuid hoolitseb selle eest, et teda ei nähtaks.

627

Peites end paksude uksekardinate taha, haaras ta ainsa pilguga kogu väljaku ja nägi hetke pärast, kuidas de Guiche'i telgi ukse-eesriided liikusid ning poolenisti avanesid.

Eesriide taga oli aimatav de Guiche'i kogu, kelle pimeduses hiilgavad silmad olid hardalt kiindunud Madame'i salongi akendesse, mis seestpoolt pehmelt valgustatud olid.

See aknaid kumama panev pehme valgus oli krahvile täheks. Kõik ta hinge püüdlused koondusid ta silmadesse. Hämarusse' peituv Raoul aimas kõiki neid kirglikke mõtteid, mis lõid noore saadiku ja printsessi rõdu vahele salapärase ning nõidusliku poolehoiusideme. Seda sidet kujundavad mõtted olid kantud nii kirglikust tahtest, olid nii valdavad, et nad kindlasti ümbritsesid armastuse unenägudega lõhnava voodi, millesse krahv oma hinge silmadega kiindunud oli.

Kuid de Guiche ja Raoul polnud ainsad valvajad. Ühe väljakuäärse maja aken oli avatud. See oli selle maja aken, kus peatus Buckingham.

Sellest aknast hoovavas valgusvoos oli teravalt näha hertsogi siluett, kes nikerdatud ja sametiga kaetud akna-piidale nõjatudes samuti oma soove ja pööraseid armunä-gemusi Madame'i rõdu poole saatis.

Bragelonne naeratas tahtmatult.

«Seda vaest südant piiratakse tõesti visalt,» ütles ta, mõeldes Madame'i\e.

Seejärel meenutas ta kaastundega Monsieur'd.

«Ja seda vaest abielumeest ähvardavad küli rängad hädaohud,» lisas ta. «Hea vähemalt, et ta on suur vürst ja omab armeed, millega oma aaret kaitsta.»

Bragelonne varitses veel mõni aeg kahe ohkaja tegevust, kuulates Manicamp'i kõlavat ning ebaviisakat norskamist — see norskas niisama uhkelt, nagu oleks tal lilla ülikonna asemel sinine ülikond alles olnud — ja pööras siis näo vastu tuult, mis kandis kaugelt ööbikulaulu. Kui ta oli kogunud omajao nukrameelsust, seda öist haigust, heitis ta magama, mõeldes, et võib-olla pole temagi olukord parem, et Blois' lossis ihalevad ehk tema ebajumalat kaks või kolm niisama põlevat silmapaari kui de Guiche'i ja Buckinghami oma.

«Ja preili de Montalais pole küll kuigi tugevaks garnisoniks,» ütles ta tasakesi ning ohkas sügavalt.

628

XLIV FOR EVER!

Buckingham allus lesk-kuninganna kutsele ja ilmus pool tundi pärast Orleans'i hertsogi lahkumist tema juurde.

Kui uksehoidja teatas ta nime, tõusis kuninganna, kes küünarnukkidele toetudes laua ääres istus, ja vastas naeratades

670

hertsogi graatsilisele ning aupaklikule kummardusele.

Kuninganna Anna oli ikka veel ilus. On teada, et veel kõrges eas pani ta oma pikkade tuhkjate juuste, oma kaunite käte ja punaste huultega end imetlema kõiki, kes teda nägid.

Sel hetkel haarasid teda tõesti mälestused, mis mineviku ta südames uuesti elama panid, ning ta oli niisama ilus kui oma nooruspäevil, mil tema palee oli külalisena

vastu võtnud praeguse Buckinghami noort ja kirglikku isa, õnnetut, kes oli elanud ainult temale ja surnud tema nimega huulil.

Kuninganna Anna heitis Buckinghamile õrna pilgu, milles oli nii hella emaarmastust kui ka armunud naise edevust.

«Teie Majesteet soovib minuga kõnelda?» ütles Buckingham aupaklikult.

«Jah, hertsog,» vastas kuninganna inglise keeles. «Palun istuge.»

See soosing, mida kuninganna noormehele osaks laskis saada, ning et ta teda hellitas emakeelse kõnelusega, mida hertsog kogu Prantsusmaal viibimise ajal polnud kuulnud, liigutas teda sügavasti. Hertsog taipas otsekohe, et kuninganna tahab temalt midagi paluda.

Esimesel pilgul valdas kuningannat võitmatu kurbus, siis aga kogus ta end ja jätkas naeratades ja prantsuse keeles:

«Härra, kuidas teile meeldib Prantsusmaa?» «See on ilus maa, Madame,» vastas hertsog. «Kas olete seda juba varem näinud?» «Jah, olen siin juba kord käinud, Madame.» «Kuid nagu iga õige inglane eelistate vist siiski Inglismaad?»

«Ma armastan oma kodumaad rohkem kui Prantsusmaad,» vastas hertsog. «Aga kui Teie Majesteet minult küsib, millises linnas ma eelistaksin elada — kas Londonis või Pariisis, siis vastaksin, et Pariisis.»

Kuninganna Anna pani tähele, et need sõnad olid lausutud suure soojusega hääles.

«Nagu mulle on kõneldud, milord, on teil kodus ilus varandus, te elate vanas ja luksuslikus palees.»

«Oma isa palees,» vastas Buckingham silmi maha lüües.

«Selles on palju väärtuslikku ja palju kalleid mäles-

tusi,» sõnas kuninganna, meenutades tahtmatult minevikku, mida kunagi ei taheta südamest välja tõrjuda.

«Nii see on,» vastas hertsog, kellesse see nukker sissejuhatus sügavat mõju avaldas, «tundelised inimesed unistavad minevikust niisamuti nagu tulevikust või olevikustki.»

«Teil on õigus,» vastas kuninganna tasa. «Ja sellest järgneb,» lisas ta, «et kuna teie olete tundeline inimene, milord . .. siis lahkute peagi Prantsusmaalt... et sulguda jälle oma rikkuse ja oma mälestuste keskele.»

Buckingham tõstis pea.

«Ma ei usu seda, Madame.»

«Kuidas nii?»

«Mõtlen otse vastupidi, et ma jätan Inglismaa maha ja asun elama Prantsusmaale.»

Nüüd oli Anna käes kord üllatust ilmutada.

«Kuidas!» hüüdis ta. «Kas te ei leidnud siis uue kuninga poolt soosingut?»

«Otse vastupidi, Madame, Tema Majesteet austab mind piiritu heatahtlikkusega.»

«Pole ka võimalik, et teie varandus oleks väheseks jäänud. See on öeldavasti õige suur.»

«Minu varanduseasjad pole iial olnud õitsvamas seisukorras, Madame.»

«Siis peab sellel olema mingi salajane põhjus?»

«Ei, Madame,» vastas Buckingham õhinal, «minu otsusel pole mingeid salajasi põhjusi. Mulle meeldib elada Prantsusmaal, ma armastan õukonda, kus . on nii palju head maitset ja viisakust, ja lõpuks, Madame, armastan ma Prantsusmaa pisut tõsiseid lõbusid, mida minu kodumaal ei ole leida.»

Kuninganna Anna naeratas kavalalt.

«Tõsised lõbud!» imestas ta. «Kas olete nende tõsiduse üle hästi järele mõelnud, härra Buckingham?»

Hertsog hakkas kogelema.
«Pole olemas nii tõsiseid lõbustusi,» jätkas kuninganna, «mis võiksid teie seisukohaga meest takistada . . .»
«Madame,» katkestas teda hertsog, «Teie Majesteedile on see küsimus väga südamelähedane.»
«Leiate seda, hertsog?»
«Ärgu pangu Teie Majesteet pahaks, aga see on juba teine kord, kus ta kiidab Inglismaa võlusid suuremaks kui õnne elada Prantsusmaal.»
672
Kuninganna Anna astus noormehe juurde ja asetas oma kauni käe ta õlale, pannes hertsogi oma puudutusega võpatama.
«Härra,» ütles ta, «uskuge mind, kuskil pole parem kui kodumaal. Minul on korduvalt tulnud Hispaaniat taga kahetseda. Olen elanud kaua, milord, väga kaua naise kohta, ja ma tunnistan teile, et ei möödu aastat, kus ma Hispaania järele ei igatseks.»
«Mitte ühtki aastat, Madamel» ütles noor hertsog külmalt. «Kas isegi neil aastail, mil olite ilu kuninganna, nagu te seda muide olete praegugi?»
«Oh, jätke meelitused, hertsog! Ma olen naine, kes võiks teile emaks olla.»
Viimaseid sõnu lausus ta nii õrnal toonil, et see Buckinghamile südamesse tungis.
«Jah,» jätkas Anna, «ma võiksin teile emaks olla, ja seepärast annan ma teile head nõu.»
«Londonisse tagasi pöörduda!» hüüdis hertsog.
«Jah, milord.»
Hertsog pani ehmunult käed kokku, avaldades selle liigutusega sügavat mõju tollesse naisesse, kelles õrnad mälestused äratasid õrnu tundeid.
«See on paratamatu,» lisas kuninganna.
«On see võimalik!» hüüdis hertsog. «Mulle öeldakse tõsiselt, et pean lahkuma, maapakku minema, põgenema.»
«Te ütlete — maapakku minema! Oh, milord, võiks arvata, et Prantsusmaa on teie kodumaa.»
«Madame, armastajate kodumaaks on see maa, mida armastavad nende armastatud.»
«Ei ühtki sõna enam, milord,» ütles kuninganna, «te unustate, kellega te räägite!»
Buckingham laskus põlvili.
«Madame, Madame, te olete tarkuse, headuse ja halastuse allikas. Madame, te pole mitte üksnes selle kuningriigi esimene daam oma seisukoha poolest, vaid te olete esimene kogu maailmas nende omaduste poolest, mis teevad teid jumalikuks. Ma pole midagi öelnud, Madame. Kas ma ütlesin midagi, millele te võiksite vastata nii julma sõnaga? Olen ma ennast reetnud, Madame?»
«Te olete end reetnud,» ütles kuninganna tasa.
«Ma pole midagi öelnud, ma ei tea midagi.»
«Te unustate, et rääkisite ühe naisega, lasksite tal aimata oma mõtteid, ja pealegi ...»
673
«Pealegi ei tea keegi, mis ma teile rääkisin.»
«Seda teatakse, hertsog. Teil on kõik nooruse puudused ja eelised.»
«Mind on reedetud. Ma olen paljastatud.»
«Kelle poolt?»
«Nende poolt, kes juba le Havre'is saatanliku oskusega lugesid mu südame salajasemaid mõtteid.»
«Ma ei tea, kellest te räägite.»

«Kas või näiteks härra de Bragelonne'ist.»

«Ma tunnen seda nime, tundmata seejuures inimest, kes seda nime kannab. Ei, härra de Bragelonne ei öelnud midagi.»

«Kes siis? Oh, Madame, kui kellelgi on jultumust olnud näha minus seda, mida ma isegi eneses näha ei taha .. .»

«Mida te siis teeksite?»

«On saladusi, mis tapavad nende teadjad.»

«See, kes avastas teie saladuse, — põörane, nagu te olete — see pole veel tapetud. Ja te ei tapagi teda. See on mees, keda kaitsevad ta õigused: ta on abikaasa, ta on armukade, ta on Prantsusmaa teine aadlik; see on minu poeg Orleans'i hertsog.»

Hertsog kahvatas.

«Kui julm te olete, Madame\» ütles ta.

«Te langete äärmustesse, Buckingham,» ütles kuninganna Anna nukralt, «te võitlete tuuleveskitega, kuigi teil oleks nii kerge oma südamerahu tagasi saada.»

«Kui me võitleme, Madame, siis sureme lahinguväljal,» vastas noormees vaikselt, andudes valulisele masendusele.

Anna tõttas ta juurde ja haaras ta käe.

«Villiers,» ütles ta inglise keeles ägedusega, millele keegi poleks suutnud vastu panna, «mida te nõuate? Te nõuate emalt, et ta ohverdaks oma poja, kuningannalt, et ta teotaks oma suguvõsa. Te olete laps, te ei mõtle! Te soovite, et ma üht teie pisarat saastes paneksin toime kaks kuritegu, Villiers! Te kõnelete surnuist. Surnud olid vähemalt aupaklikud ja kuulekad; surnud kuulasid käsku ja läksid maapakku. Nad viisid oma südames kaasa oma meeleheite nagu aarde, sest see oli meeleheide armastatud naise pärast; nad petsid surma, sest surm oli neile nagu kingitus, nagu lahke soosing.»

Buckingham tõusis, nägu moondunud, käed südamele surutud.

«Teil on õigus, Madame,» ütles ta, «aga need, kellest te

674

räägite, said käsu maalt lahkuda armastatud suust. Neid ei kihutatud minema: neid paluti lahkuda, nende üle ei naerdud.»

«Ei, neid peeti meeles!» sosistas kuninganna Anna. «Aga kes teile ütleb, et teid minema kihutatakse, et teid maalt välja saadetakse? Kes teile ütleb, et teie truudus unustatakse? Ma ei räägi kellegi teise nimel, ma räägin iseenda nimel! Sõitke ära! Osutage mulle see teene, tehke mulle see heategu, et ma veelgi midagi võlgneksin kellelegi, kes kannab teie nime.»

«See oleks siis teie pärast, Madame"?»

«Ainult minu pärast.»

«Minust ei jääks maha ühtki meest, kes naeraks, ühtki printsi, kes ütleks: «See oli minu tahe!»»

«Hertsog, kuulake mind.»

Nüüd ilmus vana kuninganna suursugusele näole pühalik ilme.

«Vannun teile, et siin ei käsuta keegi peale minu; vannun teile, et mitte keegi ei naera ega hoople, veel enam, kõik käituvad nii, nagu neid selleks kohustab teie seisus. Lootke minule, hertsog, nagu mina lootsin teile.»

«Te ei räägi otseselt, Madame, ma olen ahastuses, olen meeleheitel. Kui hella ja täielikku lohutust te mulle ka ei pakuks, ei ole see minu silmis siiski küllaldane.»

«Mu sõber, kas mäletate oma ema?» küsis kuninganna õrna naeratusega.

«Oh, väga vähe, Madame. Aga ma mäletan, et see üllas daam kattis mind suudluste ja pisaratega, kui nutsin.»

«Villiers!» sosistas kuninganna, põimides oma käsivarre noormehele kaela ümber. «Ma olen teile emaks, ja uskuge mind, mitte kunagi ei tohi keegi minu poega nutma panna.»

«Tänan, Madame, tänan!» ütles noormees heldinult ja tunnetest lämmatatud häälel. «Ma mõistan nüüd, et minu südames leidus veel kohta hellemale ja ülevamale tundele kui armastus.»

Kuninganna vaatas talle otsa ja surus ta kätt.

«Minge!» sõnas ta.

«Millal pean ma ära sõitma? Käskige!»

«Valige sobiv aeg, milord,» jätkas kuninganna. «Te sõidate ära, kuid määrate ise päeva ... Niisiis, selle asemel et sõita täna, nagu te kahtlemata soovite, või homme, nagu oodatakse, sõitke ülehomme õhtul. Kuid tehke oma otsus juba täna teatavaks.»

675

«Oma otsus?» sosistas noormees. «Jah, hertsog.»

«Ja ... ma ei tule iialgi Prantsusmaale tagasi?»

Kuninganna Anna vaikis hetkeks ja vajus kurbadesse ning tõsistesse mõtetesse.

«Mulle oleks lohutav teada,» ütles ta, «et tulete tagasi tol päeval, kui ma heidan Saint-Denis'sse igavesele puhkusele oma abikaasa kõrvale.»

«Kes teile nii palju kannatusi valmistas.»

«Kes oli Prantsusmaa kuningas,» vastas kuninganna.

«Madame, te olete hea, teid ootab õnn, teid ümbritseb rõõm. Teile on veel palju aastaid antud.»

«Noh, siis tulete alles hulga aja pärast,» ütles kuninganna, püüdes naeratada.

«Ma ei tule tagasi, kuigi olen noor.»

«Oh, tänu jumalale . . .»

«Surm ei küsi aastaist, Madame, ta on erapooletu. Surrakse, kuigi ollakse noor, elatakse, kuigi ollakse rauk.»

«Jätke need sünged mõtted, hertsog, ma tahan teid rõõmustada. Tulge kahe aasta pärast tagasi. Ma näen teie võluvast näost, et need mõtted, mis teile praegu tunduvad nii süngetena, on poole aasta pärast unustatud. Nad on ammu surnud selleks ajaks, mis ma teile määran.»

«Usun, et äsja otsustasite minu üle õigemini, Madame, kui ütlesite, et meie, Buckinghamide üle pole ajal mingit võimu.»

«Tasa, tasa!» ütles kuninganna, suudeldes hertsogit väljendamatu õrnusega laubale. «Minge, minge! Ärge pange mind enam heldima, ärge unustage end enam. Mina olen Prantsuse kuninganna, teie olete Inglise kuninga alam. Kuningas Charles ootab teid. Jumalaga, Villiers! Farewell, Villiers!»

«For ever!» vastas noormees.

Ja ta- põgenes, varjates oma pisaraid.

Anna tõstis käe laubale ja vaatas peeglisse.

«Räägitagu mistahes,» sosistas ta, «naine on alati noor. Kuskil südamesopis ollakse alati kahekümne aastane.»

676

TEMA MAJESTEET LOUIS XIV EI PEA PREILI DE LA VALLIERE'I KÜLLALT RIKKAKS EGA KÜLLALT ILUSAKS SELLISE SEISUKOHAGA AADLIKU JAOKS NAGU VIKONT DE BRAGELONNE

Raoul ja krahv de La Fere jõudsid Pariisi sama päeva õhtul, mil Buckinghamil oli olnud lesk-kuningannaga ees-poolkirjeldatud kõnelus.

Vaevalt saabunud, laskis krahv Raouli kaudu kuningalt audientsi paluda.
Kuningas oli veetnud osa päevast koos ema ja õuedaamidega, vaadates üle Lyoni kangaid, mida ta tahtis kinkida oma vennanaisele. Seejärel oli ta lõunatanud koos õukonnaga, mänginud ja oma harjumuse kohaselt kella kaheksa ajal mängulauast tõusnud ning oma kabinetti läinud, et töötada koos härra Colbert'i ja härra Fouquet'ga.
Raoul jõudis ootetuppa parajasti siis, kui mõiemad ministrid väljusid, ja kuningas märkas teda poolavatud ukse vahelt.
«Mida härra de Bragelonne soovib?» küsis ta. Noormees astus lähemale.
«Sire,» vastas ta, «palun audientsi härra krahv de La Fere'ile, kes saabus Blois'st ja kes tungivalt soovib Teie Majesteediga kõnelda.»
«Mul on tund vaba aega enne mängu ja õhtusööki,» ütles kuningas. «Kas härra de La Fere on juba kohal?»
«Härra krahv on all ja ootab Teie Majesteedi käske.»
«Las ta tuleb üles.»
Viie minuti pärast astus Athos Louis XIV kabinetti, kus ta vastu võeti lahke heasoovlikkusega, mida kuningas oma ea kohta ebatavalise taktitundega_üles näitas inimeste vastu, keda ta tahtis enese poole võita ning keda polnud võimalik köita tavalise soosinguga.
«Krahv,» ütles kuningas, «lubage mu\ loota, et tulete seekord minult midagi paluma.»
«Ma ei varja seda Teie Majesteedi eest,» vastas krahv. «Tulen tõesti ühe palvega.»
«Eks vaatame siis!» ütles kuningas rõõmsal näol.
«Mitte enda pärast, sire.»
«Kahju küll, kuid teie kaitsealuse heaks, krahv, teen ma sedasama, mida keeldute teha laskmast iseenese heaks.»
677
«Teie Majesteet julgustab mind ... Tulen, et kõnelda kuningaga vikont de Bragelonne'i pärast.»
«See on sama, kui kõneleksite iseenese pärast, krahv.»
«Mitte täiesti, sire . . . Seda, mida teilt tahan paluda, ei või ma enesele lubada. Vikont tahab abielluda.»
«Ta on veel noor, aga olgu ... Ta on silmapaistev mees ja ma tahan talle leida sobiva naise.»
«Ta on selle juba leidnud, sire, ega palu muud kui vaid Teie Majesteedi nõusolekut.»
«Ahaa! Tähendab, tuleb vaid abielulepingule alla kirjutada?»
Athos kummardas.
«Kas ta valitud mõrsja on rikas ja oma seisundi poolest teile vastuvõetav?»
Athos kõhkles hetke.
«Mõrsja on aadlisoost,» vastas ta, «kuid rikas ta ei ole.»
«See on viga, mida me oskame parandada.»
«Ma olen tulvil tänulikkust Teie Majesteedi vastu. Lubagu ta mul siiski teha üks märkus.»
«Kõnelge, krahv.»
«Teie Majesteet näib vihjavat oma kavatsusele sellele noorele tütarlapsele kaasavara anda?»
«Jah, muidugi.»
«Kas minu käigul Louvre'isse on siis tõesti sellised tulemused? See kurvastaks mind, sire.»

«Pole tarvis võltstagasihoidlikkust, krahv. Kuidas on mõrsja nimi?»
«Preili de La Valliere de La Baume Le Blanc.»
«Nii. . .» ümises kuningas, sorides oma mälus. «Tunnen seda nime. Oli üks markii de La Valliere ...»
«Jah, sire, see on tema tütar.»
«Isa on surnud?»
«Jah, sire.»
«Ja lesk abiellus lesk-Madame'i maitre d'hõtel'i härra de Saint-Remyga.»
«Teie Majesteet on hästi informeeritud.»
«Jaa-jaa, nii jah . .. Aga muide: preili on astunud noore Madame'i kojaneitsiks.»
«Teie Majesteet tunneb kogu seda lugu paremini kui mina.»
Kuningas mõtles pisut ja uuris vargsi Athose üsna murelikku nägu.
678
«Krahv,» ütles ta, «mulle tundub, et see preili pole mitte väga ilus?»
«Ma ei oska selles asjas seisukohta võtta,» vastas Athos.
«Mina olen teda silmitsenud. Ta ei jätnud mulle erilist muljet.»
«Tal on leebe ilme ja ta on tagasihoidlik, kuid mitte eriti ilus, sire.»
«Siiski on tal ilusad blondid juuksed.»
«Usun küll.»
«Ja üsna kenad sinised silmad.»
«Seda küll.»
«Välimuse poolest on see partii seega tavaline. Asume nüüd rahaasjade juurde.»
«Kõige rohkem viisteist kuni kakskümmend tuhat liivrit kaasavaraks, sire; kuid armastajad pole omakasupüüdlikud ja minagi hoolin rahast vähe.»
«Te tahate öelda — üleliigsest varandusest. Kuid hädavajalik peab tingimata olemas olema. Viieteistkümne tuhande liivrise kaasavaraga ja ilma kindla aastasissetulekuta neiu ei pääse õukonda. Kuid me lisame juurde; ma tahan seda teha Bragelonne’i heaks.»
Athos kummardas. Kuningas pani jälle tähele ta külma jäikust.
«Asume nüüd rahaasjade juurest aadliseisundi juurde,» ütles Louis XIV. «Markiis La Valliere'i tütar, — see sobib. Kuid meil on veel see tubli Saint-Remy, kes rikub pisut sugupuud. Ma usun, et teile, krahv, on teie perekond väga tähtis.
«Sire, ma ei pea tähtsaks enam midagi muud peale oma truuduse Teie Majesteedile.»
Kuningas vaikis jälle.
«Härra,» ütles ta, «meie kõneluse algusest saadik olete te mind korduvalt üllatanud. Te tulete minult paluma abiellumisluba ja näite olevat väga kurb, et peate sellise palve esitama. Kuigi ma olen noor, eksin harva, sest teatud inimeste puhul rakendan ma sõpruse oma mõistuse teenistusse, teiste puhul kahekordistab umbusaldus minu tähelepanuvõimet. Ma kordan, näib, et esitate selle palve vastu tahtmist.»
«Jah, sire, nii see on.»
«Siis ma tõesti ei mõista teid; keelduge ometi!»
«Ei, sirs. Ma armastan Bragelonne'i kogu südamest. Ta on preili de La Valliere'isse armunud ja tahab oma tulevikust
679
paradiisi luua. Ma ei ole inimene, kes soovib nooruse illusioone purustada. See abielu on mulle vastumeelne, aga ma palun Teie Majesteeti anda võimalikult pea oma nõusolek, sest selles peitub Raouli eluõnn.»
«Arutame seda asja, krahv. Kas neiu armastab teda?»

«Kui Teie Majesteet soovib tõtt kuulda, siis, tunnistan, et ma ei usu preili de La Valliere'i armastusse. Ta on noor, alles laps, ja pimestatud. On näha, et õukond, au olla Maaameti teenistuses tasakaalustavad ta mõtetes selle õrnuse, mida ta võib-olla oma südames kannab; see oleks selline abielu, nagu Teie Majesteet neid näeb õukonnas palju. Kuid Bragelonne tahab seda, seepärast sündigu nii.»

«Te ei sarnane ju ometi nende mõtlematute isadega, kes hakkavad oma laste orjadeks?» ütles kuningas.

«Õelate vastu olen ma paindumatu, kuid mitte õrnatundeliste südamete vastu. Raoul kannatab, mure rõhub teda. Tema muidu nii vaba vaim on muutunud raskepäraseks ja süngeks. Ma ei taha, et Teie Majesteet ilma jääks kasust, mida ta oma teenistusega tuua võiks.»

«Ma mõistan teid,» ütles kuningas, «ja eriti hästi mõistan ma teie südant.»

«Siis pole mul tarvis Teie Majesteedile öelda,» vastas krahv, «et minu ainsaks eesmärgiks on need lapsed või õieti see laps õnnelikuks teha.»

«Ja mina soovin härra de Bragelonne'i õnne niisamuti nagu teiegi.»

«Mul jääb siis veel vaid paluda Teie Majesteedilt allkirja. Raoulil on au teie ette ilmuda ja teie nõusolek vastu võtta.»

«Te eksite, krahv,» ütles kuningas otsustavalt. «Ma kinnitasin teile praegu, et tahan vikonti õnnelikuks teha, ja seepärast ei nõustu ma praegusel hetkel selle abieluga.»

«Kuid, sire,» hüüdis Athos, «Teie Majesteet lubas mulle . . .»

«Mitte sugugi, krahv. Ma ei lubanud teile midagi, sest see ei vasta mu plaanidele.»

«Ma mõistan täiesti, kui suuremeelselt ja heatahtlikult Teie Majesteet minusse suhtub. Aga ma võtan endale vabaduse teile meenutada, et tulin siia saadiku kohustes.»

«Saadikud esitavad tihti palveid, krahv, aga neid ei täideta sugugi mitte alati.»

«Oh, sirel milline hoop Bragelonne'ile!»

«Ma annan talle selle hoobi ise. Kõnelen vikontiga.»

«Armastuses on vastupandamatu jõud, sire.»

680

«Armastusele võib vastu panna, uskuge mind, krahv.»

«Kui omatakse kuninglikku hinge, sellist hinge nagu teil, sire.»

«Ärge selle asja pärast muretsege. Mul on Bragelonne'iga omad plaanid. Ma ei ütle, et ta ei abiellu kunagi preili de La Valliere'iga, kuid ma ei taha, et ta abielluks nii noorelt, ma ei taha, et ta naiks preili de La Valliere'i, enne kui see on rikas, ja enne kui ta ise on ära teeninud minu soosingu, mida ma tahan talle osutada. Ühesõnaga, krahv, tahan, et oodataks.»

«Sire, veel üks kord .. .»

«Härra krahv, ütlete, et tulite minu juurde palvega?» «Jah, muidugi.»

«Noh, täitke siis ka minu palve: ärgem sellest asjast enam rääkigem. On võimalik, et alustan peagi sõda. Vajan enese ümber vabu aadlikke. Ma ei tahaks kuulide ja kahuritule alla saata abielus meest, perekonnaisa. Samuti ei tahaks ma Bragelonne'i pärast ilma erilise põhjuseta anda tundmatule neiule kaasavara. See tekitaks mu ülikate hulgas kadedust.»

Athos kummardas ega vastanud midagi.

«Kas see on kõik, mida te minult paluda tahtsite?» lisas Louis XIV.

«Kõik, sire, ja ma lahkun nüüd Teie Majesteedi juurest. Kas ma pean Raoulile teatama?»

«Säästke end sellest vaevast, säästke end sellest ebameeldivusest. Öelge vikontile, et kõnelen temaga homme oma hommikusel vastuvõtul. Täna õhtul aga, krahv, palun teid oma mängulauda.»

«Ma olen reisirõivastuses, sire.»
«Ma loodan, et tuleb päev, kus te minu juurest enam ei lahku. Peagi on minu troon sellisel määral kindlustunud, krahv, et võin pakkuda väärilist külalislahkust kõigile, kellel on sellised teened nagu teil.»
«Sire, kui kuningas on suur oma alamate südames, pole oluline, millises palees ta elab, sest teda austatakse siis ju pühakojas.»
Seda öelnud, väljus Athos kabinetist ja leidis eest Brage-lonne'i, kes teda ootas.
«Noh, härra?» küsis noormees.
«Raoul, kuningas on teie vastu heasoovlik; võib-olla küll mitte selles mõttes, nagu teie seda arvate, aga ta on meie perekonna suhtes hea ja suuremeelne.»
681
«Härra, teil on minu jaoks halvad uudised,» ütles noormees kahvatades.
«Homme hommikul ütleb kuningas teile ise, et see pole sugugi halb uudis.»
«Kuid, tähendab, kuningas ei kirjutanud siis ikkagi alla, härra?»
«Kuningas tahab ise teie abielulepingu koostada, Raoul, ja ta tahab seda teha nii suurejooneliselt, et tal praegu ei jätku selleks aega. Katsuge üle saada oma kannatamatusest ja ärge kahelge kuninga heatahtlikkuses.»
Õnnetu Raoul, kes tundis krahvi avameelsust, kuid ka tema osavust, vajus süngesse masendusse.
«Kas te ei saada mind koju?» küsis Athos.
«Vabandage mind, härra, ma tulen teiega,» kogeles Raoul.
Ja ta laskus Athose kannul trepist alla.
«Oh jaa!» ütles Athos äkki, «kuna ma juba kord siin olen, siis võin ju ka härra d'Artagnani külastada.»
«Kas soovite, et juhatan teid tema ruumidesse?» küsis Bragelonne.
«Jah muidugi.»
«Tuleb minna teisest trepist.»
Nad pöördusid teise suunda. Kuid Suure Galerii trepi-platvormile jõudnud, märkas Raoul krahv de Guiche'i livrees lakeid, kes tema häält kuuldes otsekohe lähemale ruttas.
«Mis on?» küsis Raoul.
«See kiri, härra. Härra krahv sai teada, et olete tagasi jõudnud, ja kirjutas teile otsekohe. Otsin teid juba tund aega.»
Raoul astus Athose juurde ja avas kirja.
«Te lubate, härra?»
«Palun.»
«Armas Raoul,» kirjutas krahv de Guiche, «mul seisab ees tähtis ja edasilükkamatu asi. Tean, et olete tagasi, tulge ruttu!»
Vaevalt oli ta jõudnud kirja läbi lugeda, kui Galeriist ilmus Buckinghami livrees teener, tundis Raouli ära ja astus aupaklikult lähemale.
«Härra hertsogi poolt,» ütles ta.
«Tohoo, Raoul,» hüüdis Athos, «ma näen, et olete juba asjaajamistega koormatud nagu mõni armeekindral. Jätan teile vabaduse ja lähen otsin ise härra d'Artagnani üles.»
682
«Palun vabandage mind,» ütles Raoul.
«Jah, muidugi, ma vabandan teid. Jumalaga, Raoul. Homseni leiate mind kodunt. Päeval sõidan vist Blois'sse tagasi — kui just midagi vahele ei tule.»
«Ma külastan teid homme, härra.»
Athos lahkus.

Raoul avas Buckinghami kirja.
«Härra de Bragelonne,» kirjutas hertsog, «kõigist prantslastest, kellega ma kohtunud olen, meeldite teie mulle kõige rohkem. Ma vajan teie sõprust. Ma sain heas prantsuse keeles kirjutatud kirja. Olen inglane ja kardan, et ma seda hästi ei mõista. Kiri kannab allkirjana suursugust nime — see on kõik, mis ma tean. Vast oleksite nii lahke ja külastaksite mind, sest ma kuulsin, et olete Blois'st tagasi jõudnud. Teie truu
VILLIERS, BUCKINGHAMI HERTSOG.»
«Külastan sinu isandat,» ütles Raoul de Guiche'i teenrile teda minema saates. «Ja tunni aja pärast olen härra Buckinghami juures,» lisas ta, andes hertsogi kullerile käeviipega loa lahkuda.

SISUKORD

Александр Дюма ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ
Книга первая На эстонском языке Оформление Р. Кальо Эстонское! Государственное Издательство Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja I. Pau Kunstiline toimetaja H. Vitsur Tehniline toimetaja T. Mitt Korrektorid M. Pedajas ja V. Pillau
Ladumisele antud 30. VII 1959. Trükkimisele antud 8. X 1959. Paber 54:84, 'Aa. Trükipoognaid 43 + 1 lisa. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid 35.36. Arvutuspoognaid 41,31.
Trükiarv 40 000. Tellimise nr. 2641. Trükikoda «Ühiselus., Tallinn, Pikk tän. 40/42.
Hind rbl. 14.10
7-11